ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MERCREDI
1er MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19.852 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.852

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՏՔ ԿԸ ԳՈՐԾԷՆ ԱԺՄ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Երկուշաբթի, փետրուար 28-ին, նախագահի հրամանագրով ներկայացուեցաւ Հայաստանի կառավարութեան նոր կազմը:

Գլխաւոր նորութիւնները կը վերաբերին նախարարութեանց նուազումին եւ երկու ընդդիմադիր հոսանքներու մուտքին: Արդարեւ այլեւս կայ միայն 17 նախարարութիւն 24-ի տեղ եւ նախարարներ կ'ունենան ԱԺՄ (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն - Վազգէն Մանուկեան) եւ համայնավարները: Նախարարութեանց նուազումը հետեւանք է նաեւ անոնց վերակազմութեան, կան նաեւ կարգ մը նախարարութիւններ որոնք անուն փոխած են:

Նոր կառավարութիւնը ունի հետեւեալ նախարարութիւնները.-

- Ազգային Անվտանգութեան (Ապահովութեան) Նախարարութիւն,
- Առողջապահութեան եւ ընկերային ապահովութեան նախարարութիւն,
- Արդարադատութեան նախարարութիւն,
- Արդիւնաբերութեան եւ առեւտրի նախարարութիւն,
- Արտադրական ենթակառուցուածքներու գործունէութիւնը համակարգող նախարարութիւն,
- Արտաքին գործերու նախարարութիւն,
- Գիւղատնտեսութեան եւ բնօգտագործման նախարարութիւն,
- Էներգետիկայի (ուժանիւթի) նախարարութիւն,
- Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւն,
- Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ Սպորտի (մարզանքի) նախարարութիւն,
- Ներքին գործերու նախարարութիւն,
- Պաշտպանութեան նախարարութիւն,
- Պետական գոյքի կառավարման նախարարութիւն,
- Պետական եկամուտներու նախարարութիւն,
- Տրանսպորտի (Փոխադրութեան) եւ կապի (հաղորդակցութեան) նախարարութիւն,
- Տարածքային կառավարման եւ քաղաքաշինութեան գործունէութիւնը համակարգող նախարարութիւն,
- Ֆինանսներու (ելմտական) եւ էկոնոմիկայի (տնտեսական) նախարարութիւն:

Նոր նախարարութիւնները կը գլխաւորեն.-

- ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ (անկուսակցական) - Ելմտական եւ տնտեսական,
- ԼԷՈՆԻԴ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (համայնավար)- Տարածքային եւ քաղաքաշինութեան,
- ՌՈՊԷՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ (անկուսակցական) - Փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան,
- ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (ԱԺՄ) - Պետական գոյքի,
- ԶԱՒԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Ժողովրդական կուսակցութիւն) - Գիւղատնտեսութիւն եւ բնութեան օգտագործում,
- ԱՐԱՐԱՏ ՄԿՐՏՉԵԱՆ (համայնավար) - Առողջապահութիւն եւ ընկերային ապահովութիւն:

Միւս նախարարութիւնները՝ Ազգ. Ապահովութիւն (Գարլոս ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ), Արդարադատութիւն (Դաւիթ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Արդիւնաբերութիւն եւ Առեւտուր (Կարէն ՃՇՄԱՐԻՏԵԱՆ), Արտաքին (Վարդան ՕՍԿԱՆԵԱՆ), Ուժանիւթի (Դաւիթ ԶԱԴՈՅԵԱՆ), Կրթութեան եւ գիտութեան (Եդուարդ ՂԱԶԱՐԵԱՆ), Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ մարզանքի (Ռոլան ՇԱՌՈՅԵԱՆ), Ներքին (Հայկ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Պաշտպանութեան (Վաղարշակ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Արտադրական ենթակառուցուածքներ (Վահան ՇԻՐԽԱՆԵԱՆ), Պետական եկամուտներու (Սմբատ ԱՅՎԱԶԵԱՆ) փոփոխութիւն չեն կրեր:

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ ԵՆ 13 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Նախագահին Փետր. 28 թուակիր հրամանագրով պաշտօնազրկուած են հետեւեալ նախարարները.-

Գէորգ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Բնապահութիւն), Գագիկ ՇԱՀԲԱԶԵԱՆ (Գիւղատնտեսութիւն), Ռուբէն ՏՕՆՈՅԵԱՆ (Թղթատար եւ հեռահաղորդակցութիւն), Հրայր ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (Քաղաքաշինութիւն), Ռազմիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (Ընկերային Ապահովութիւն), Պաւէլ ՂԱԼԹԱԽՃԵԱՆ (Սեփականաշնորհում), Արմէն ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ (Տնտեսութիւն), Երուանդ ԶԱԽԱՐԵԱՆ (Փոխադրութիւն), Հայկ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (Առողջապահութիւն), Խորէն ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ (Տարածքային կառավարում), Ստեփան ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ (Վիճակագրութիւն, Պետական ռեգիստր եւ վերլուծութիւն), Լեւոն ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ (Ֆինանս), Շահէն ԿԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար-նախարար):

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(փետրուար 27/28)

Վ. ՎԱՐՍԱՆԵԱՆ ԱԺՄ-Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Որպէս բողոքի արտայայտութիւն իր կուսակցութեան նոր կառավարութեան մասնակցութեան, ԱԺՄ վարչութենէն իր հրաժարականը տուած է Վահէ Վարսանեան: Ան վարչապետին եւ Ազգ. Ժողովի խմբակցութիւններուն միասնաբար ըրած յայտարարութիւնը «քաղաքական տեսակէտից իմպոտենտ» նկատելով ըսած է թէ եթէ հոն արտայայտուած մտահոգութիւններն ու ձգտումները անկեղծ ըլլային, պէտք է նաեւ «այս տարուայ ծրագրում յստակ նշուած լինէր, թէ որ դաշտ պէտք է տեղափոխուի Հայաստանում փաստացի իշխանութիւն ներկայացնող զինուած խումբը, որը տնօրինում է ոչ միայն քաղաքական, այլ նաեւ տընտեսական իրաւունքները»: Ան աւելցուցած է թէ այլեւս ընդդիմութիւն գոյութիւն չունի Ազգ. Ժողովին մէջ:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԿԱԼԻՖԿԻՒ ԳԼԽԱՒՈՐԱԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Փետր. 28-ին ընդունած է ԱՄՆ Ներկայացուցիչներու պետութիւններու առեւտուրի բաժնի խորհրդական Եան Կալիֆկին եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը: Ե. Կալիֆկի բացատրելով այցելութեան նպատակը ըսած է թէ կը փափաքին ծանօթանալ Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին, քննարկել հայ-ամերիկեան յարաբերութիւնները, գործարար կապերը, տարածքաշրջանի համագործակցութեան առընչուող հարցեր: Հիւրերուն խնդրանքով նախագահը որոշ բացատրութիւններ տըւած է կառավարութեան կազմէն ներս կատարուած փոփոխութիւններուն մասին, ըսելով՝ «Կառուցուածքային փոփոխութիւնների վերաբերեալ՝ հարցը հասունացած էր եւ վաղուց էր քննարկւում, սակայն որոշ հանգամանքների պատճառով այն ուշացաւ» ու աւելցուցած է թէ նոր կառավարութիւնը պէտք չէ համախմբում համարել քանի որ կայ քաղաքական մեծամասնութիւն, յստակ պատասխանատուութեամբ: Սեփականաշնորհման հարցերու մասին խօսելէ ետք երկու կողմերը արծարծած են նաեւ Ղարաբաղի խնդիրը, տարածքաշրջանի համագործակցութեան եւ ուժանիւթի մարզին առընչըւող հարցեր:

⁂

ԿԵՂԾ ԱՀԱԶԱՆԳ

Փետր. 28-ին, մայրաքաղաքի Գրիգոր Լուսաւորիչ 15 հասցէին գտնուող «Աղբիւր» մանկապատանեկան ամսագրին հեռաձայնող մանկական ձայնով անծանօթ մը յայտնած է թէ քանի մը վայրկեանէն ռումբ մը կը պայթի: Շէնքը ուր կը գտնուին նաեւ Ինքնորոշում Միաւորման գրասենեակը, Ա1+ հեռատեսիլը, Գարուն ամսագրի խմբագրութիւնը եւ բազմաթիւ այլ հիմնարկութիւններ, անմիջապէս պարպուած է ոստիկանութեան կողմէ ու խուզարկումի ենթարկուած: Որեւէ ռումբ չէ յայտնաբերուած:

⁂

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 29-ԷՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԱՌԱՆՑ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄԻ

Երեւանի քաղաքապետարանը Փետր. 28-ին տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ընթացքին «Ջերմային էներգիա» ընկերութեան գործադիր տնօրէն Ռուբէն Պաղտասարեան յայտարարած է թէ Փետր. 29-էն կը դադրեցուի Երեւանի շէնքերու ջեռուցումը: Ան որպէս պատճառ ներկայացուցած է վճարումներու գանձումի հարցը, որ որեւէ յառաջընթաց չէ արձանագրած:

Փետր. 28-ին նուազ 4-էն նուազ 9 աստիճանի միջեւ կը տարուբերէր Հայաստանի ջերմաստիճանը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սահմանապահ ռուսական զօրքերու պատուիրակութեան մը Երեւան այցին մէջ գլխաւորը կը նկատուի Հայաստանի հողային ամբողջականութեան Մոսկուայէն բերուած նեցուկը: Այս մասին Երեւանէն Արման Ջիլաւեան էջ մը ստորագրած է Փետրուար 26-ի «Նեզավիսիմայա գազետա»յին մէջ: Կ'ըսէ թէ Մոսկուայի նեցուկը արտայայտելու հարկը զգալի եղած է վերջերս հրապարակուած տարածքներու փոխանակման տեսակէտին պատճառով: Ծանօթ է որ հայեւադրպէջանական բանակցութիւններու առընչութեամբ լուրեր կային թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար որպէս տարբերակ ներկայացուած է տարածքներու փոխանակումի վարկածը: Հայաստան կը պահէ Լաչինի միջանցքը որով կապուած է Ղարաբաղի, տալ փոխարէն Մեղրիէն ալ Ազրպէջանի յատկացուելիք միջանցք մը կը միացնէ Ազրպէջանը Նախիջեւանին ու Թուրքիոյ: Այս վերջինն ալ չըջանցելով Հայաստանը կրնայ այլեւս ուղղակի կապ ունենալ միջին ասիական հանրապետութիւններու հետ: Հասկնալի է որ այս առաջարկը ընողները չէին հետաքրքրըւած այն հեռանկարով որ ատով՝ Հայաստան կը կորսնցնէր Իրանի հետ սահմանը որ արտաքին աշխարհին բացուող իր ամէնէն վստահելի ճամբան էր, ինչպէս փաստեց անցած տասնամեակը:

Ինչպէս կը գրէ Ա. Ջիլաւեան, այս կէտը յիշեցնելու եկած է ռուսական պատուիրակութիւնը, քանի որ ծրագրուած փոփոխութեամբ արմատապէս կը խանգարուի շրջանին ռազմավարական հաւասարակշռութիւնը:

Ա. Ջիլաւեան կը գրէ թէ Իրանի հանրապետութիւնն ալ իր կարգին ազդեցութիւն կը կրէ նոյն հեռանկարէն, քանի որ անոր համար ալ կը փոխուին Ազրպէջանի ու Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու պատկերը, մանաւանդ որ վերջերս լուրջ միջադէպեր արձանագրուեցան այդ բնագաւառին մէջ: Նշանակալից է որ - ինչպէս Ազրպէջանի Արտաքին գործերու նախարարին ալ ուշադրութենէն չէ վրիպած-, Իրանի Երեւանի դեսպանատունը յայտնած է թէ ոչ մէկ խնդիր կայ Հայաստան - Իրան յարաբերութիւններուն մէջ: Այս յայտարարութիւնը կը կապուի երկու երկիրներուն միջեւ բնական կազի խողովակաշարին մօտալուտ շինութեան:

Միջանցքներու փոխանակութեան վարկածը որուն կողմնակից են Ազրպէջան ու նաեւ բնականաբար Թուրքիա եւ ԱՄՆ, Ռուսաստանի ու ապա Իրանի հակազդեցութիւններով Հարաւային Կովկասը կը վերածէ կարողական կռուախնձորի մը: Եւ ինչ որ կը մտահոգէ, այն է որ կողմերէն ամէն մէկը բաւական լուրջ գրաւականներու տէր է իր տեսակէտէն դիւրին - դիւրին չհրաժարելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՑՈՅՑԵՐ ԺՈՍՓԷՆԻ ԴԷՄ

Լիբանանի մէջ, Փետրուար 28-ին, շարունակուեցան Ժոսփէնի դէմ ցոյցերը, գլխաւորաբար Պալպէք: Աւելի քան 5000 հոգի տողանցած են բողոքելու համար Ֆրանսայի վարչապետին արտայայտութիւններուն դէմ: Ցոյցը կազմակերպուած էր սուրիամէտ աշխարհական կուսակցութիւններու կողմէ, ինչպէս նաեւ շիի Ամալի եւ Հեզպոլլահի: Միացած էին աշակերտներ եւ ուսանողներ:

⁂

Նախագահ Շիրաք բանագնաց մը ղըրկած է Պէյրութ յանձին Ծերակոյտի փոխ - նախագահ՝ Ժերար Լարշէի, որպէսզի իր կողմէ նամակ մը յանձնէ Նախագահ Է. Լահուտի, ուր ապահովութիւն կուտայ որ Լիբանանի եւ Մերձաւոր - Արեւելքի նկատմամբ փոփոխութիւն չկայ Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ:

Լարշէ, ապա, այցելութիւն մը տուած է վարչապետ Հըսի որ նոյն առտուն (Փետրուար 28) հրաւիրած էր Ֆրանսան որ «յարգէ Լիբանանի իրաւունքը, պայքարելու Լիբանանի հարաւային շրջանի գրաւման դէմ Իսրայէլի կողմէ»:

⁂

Իսրայէլեան «Հա'արեց» պատական օրաթերթն ալ կը քննադատէ Ժոսփէնը: Ան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

ՄԱՐՏ 2. — Տօն Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451 թուին)՝ «վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»:

Տօնացոյց Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ:

Ա.

Միշտ ըսուած եւ կրկնուած է, իրաւամբ, թէ անդունդներու, կիրճերու, ծերպերու, ձորերու, հովիտներու, գագաթներու եւ, կայուն թէ յորդահոս ջուրերու խառնարան մըն է մեր հայրենիքը, յայտնապէս իր պատմական երեւոյթը դիտած: Եւ, ասիկա, փաստօրէն իր մնայուն կնիքը կը դնէ, կը դրոշմէ մեր ժողովուրդին նկարագիրին վրայ: Հազար անգամ ըսուած եւ կրկնուած է նոյնպէս, թէ մեր աշխարհագրական դիրքը կը պարտադրէ մեր երկրին, որ անիկա դառնայ կամուրջ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ: Մեր ողջ պատմութեան երկար շղթային ներքին հոլովոյթը հաստատող աներկրայ իրողութիւն մը կը մնայ այս մէկը: Գրեթէ միշտ անփոփոխ: Աստիճանով մը իբրեւ օրէնք անյեղլի:

Այս շրջանակով դիտած՝ պարզ ու մեկին կը դառնան պատճառներն կամ շարժառիթները Վարդանանքին:

Եւ ահա թէ ինչո՞ւ:

Երրորդ դարու կէսին Պարսկաստանի գահը կը գրաւէ Սասանեան հարստութեան հիմնադիրը՝ Արտաշիր Ա. Պապական (մօտ 180 – 239 կամ 241 Ք. Ա.): Պարտութեան մատնելով 224-ին Պարթեւաց Արտաւան Ե. թագաւորը, երկու տարի ետք ալ գրաւելով Տիզբոնը, 226-ին ինքզինք կը հռչակէ Արիներու Արքայից Արքայ: Նոր իշխանին ծրագիրը կ'ըլլայ վերահաստատել Աքեմենեան (հին պարսկական Հաքամանիշ) կայսրութիւնը: Անմիջապէս ճշդենք, թէ Աքեմենեան Պետութիւնը, որ ձեւ ու մարմին ձեռք կը ձգէ Ք. Ա. 550-ին եւ կը շարունակուի մինչեւ 330, միշտ Ք. Ա., իր թագաւորներէն Դարեհ Ա.ի օրով (522 – 486) բառին ճշգրիտ իմաստով կայսրութիւն մը կը ներկայացնէ: Արդարեւ, այդ կայսրութեան սահմանները կը տարածուին Հնդկաստանէն մինչեւ Մակեդոնիա, Սեւ եւ Կասպից ծովերէն մինչեւ Արաբական, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերը: Յիշեցնենք անցողակի, թէ այս կայսրութիւնը կը կործանի Յունա – Մակեդոնական բանակին կողմէ Աղեքսանդր Մակեդոնացիի առաջնորդութեամբ:

Առաջին առթիւ ի՞նչ պէտք է հասկնալ Աքեմենեան կայսրութեան վերահաստատում ըսելով: Հիմնականին մէջ այն, թէ պէտք է քանդել ժամանակաշրջանի Արեւմուտքի՝ Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան թեւը՝ մեզի այնքան ծանօթ եւ մերձ Փոքր Ասիան: Այսպէս է, որ Հայաստան կրկին «կամուրջ» ներկայացնող աշխարհագրական դիրքով կարեւոր թատերաբեմ կը դառնայ Արեւելք – Արեւմուտք հակամարտութեան շրջագիծին մէջ:

Սասանեան իրերայաջորդ գահակալները՝ Շապուհ Ա. (241 / 243 – 272), Շապուհ Բ. Երկարակեաց (309 – 379) երկար եւ յամառ պայքարներէ ետք, – հեռու կը մնանք վերլուծումներ արձանագրող մանրամասնութիւններէ, – կը յաջողին պարտադրել Հռոմի, որ հրաժարի Հայաստանէ եւ Միջագետքէ: Հայաստանի մասնատումը, կամ՝ երկուքի բաժնուիլը կ'արձանագրուի 387-ին, երբ Պարսից Շապուհ Գ. (383 – 388) եւ կայսր Թէոդոս կամ Թէոդոսիոս Մեծ (մօտ 346 – 395) Տիզբոնի մէջ կը կնքեն համաձայնագիր մը այդ ուղղութեամբ: Առժամեայ՝ Հայաստան կ'ունենայ երկու թագաւոր: Հռոմէական բաժինին մէջ (Եփրատեան Հայաստան) կը թագաւորէ Արշակունի Արշակ Գ. (ծննդեան թուականը անծանօթ – մահուան թուականը մօտ 390), մայրաքաղաք ունենալով Երզնկան: Պարսկական բաժնին Հայոց թագաւորը կ'ըլլայ Խոսրով Գ. (ծննդեան թուականը անծանօթ – մահուան թուական մօտ 415), մայրաքաղաքը՝ Դուին: Ի դէպ, մեր մատենագիրներէն Ղազար Փարպեցի, անդրադառնալով այս բաժանումին կը գրէ՝ ինչպէս հինցած կտոր, ձորձ, Հայոց Աշխարհը բաժնուեցաւ երկուքի (*):

Բաժանումը, ինչպէս կը տեսնուի, անհաւասար է: Չորս հինգերորդը՝ Պարսկաստանի, մէկ հինգերորդն ալ Հռոմի:

Այսպէս նկատուած Եփրատեան Հայաստանի թագաւորը՝ Արշակունի Արշակ Գ., կայսրէն կախեալ, գահ բարձրանալէն երկու տարի ետք կը հրաժարի իր աթոռէն, եւ Արեւմտեան Հայաստան քիչ անց փաստօրէն կը դառնայ պարզ նահանգ: Իսկ Արեւելեան Հայաստանի մէջ, – իմա՝ Պարսկական Հայաստան, – հայ թագաւորները իշխանութեան գլուխ կը մնան մինչեւ 428, երբ Արտաշէս Գ. (ծննդեան եւ մահուան թուականները անյայտ) Հայ Արշակունի հարստութեան վերջին ներկայացուցիչը, Վռամշապուհ արքային զաւակը, Պարսից Վռամ Ե. արքային որոշումով կը կորսնցնէ իր գահը: Գահազրկումով վերջ կը գտնէ Արշակունեաց թագաւորութիւնը: Այնուհետեւ Հայաստան կը կառավարուի Պարսիկ մարզպաններով:

Յետադարձ կարճ ակնարկ մը կը դառնայ անհրաժեշտ:

Հայաստան 301-ին կը դառնայ քրիստոնեայ պետութիւն: Ասով, պարզօրէն, Պարսկաստան կը խլրտի, կը խռովի: Արդարեւ, աշխարհակալական նկրտումներով առաջնորդուող երկիր մը չի կրնար հաշտ աչքով դիտել սահմանակից գօտիի մը կորուստը: Չի կրնար հաճ սրտով արձանագրել իրեն համար այնքան կենսական նկատուող «կամուրջ»ին քանդումը: Ի վերջոյ քրիստոնէութիւնը սոսկական հաւատամք մը չէ: Վարք, բարք, ընտանեկան յարաբերութիւն, ընդհանրապէս կենցաղ հիմնովին կը կերպարանափոխուին: Հակումը դէպի Արեւմուտք, կը դառնայ հասկնալի միտում: Արդէն այդ ցոյց չե՞ն տար մեր 4-րդ եւ 5-րդ դարերը: Նոր դիմագիծի կերտում, աւելի քան հզօր քան նախկինը:

Կը հաստատենք, թէ հոգեւոր եւ իմացական բացարձակ անկախութեան խիզախ քայլ մը կ'արձանագրուի Գիրերու Գիւտով՝ 404 – 406: Ա. Բ. Գ.-ի հրաշակերտումով երեւոյթը կը դառնայ ցայտուն: Կը լուսաւորէ մեր հոգը, ցոլացիկ լուսարձակով:

Գիր, ուսումնարան, Աստուածաշունչի, ինչպէս նաեւ եկեղեցական արարողութիւններու հայացում, ինքնուրոյն ստեղծագործութիւններ, մեր իրականութեան մէջ կը ստեղծեն ազգաշունչ եւ կրօնաշունչ անեղծ, միաժամանակ ամուր, անյաղթահարելի գիտակցական ոգի:

Սոյն վկայութիւնը կը գտնենք փրոֆ. Ն. Ադոնցի հետեւեալ տողերուն մէջ, – «Հայ Աստուածաշունչը ազատեց հայութիւնը իրանական աշխարհին հետ ձուլուելու վտանգէն: Ամրացուց քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ եւ խաչին ճառագայթները հակադրեց յարձակողական մազդէականութեան կրակին (հաւ-կրնալ՝ Պարսից կրօնը): Հայաստան վերջնականապէս փոխուեցաւ քրիստոնեայ դաշտի մը եւ այլեւս այդպէս մնաց դարերու ընթացքին»:

Կրնանք եզրակացնել ըսելով, թէ հինգերորդ դարու կէսին՝ ընդհանուր առումով, երկու իրերամերժ ազգային ըմբռնումներ դէմ յանդիման կը ցցուին: Մէկը՝ իրանականը, իր պետականացած զրադաշտական (zoroastien) կրօնով, զինուորական հզօր կազմով, նիւթական անսահման հարստութիւնով, այլ եւ այլ երկիրներ գրաւելու եւ ժողովուրդներ ձուլելու, բնաջնջելու յամառ տենչով առաջնորդուող: Միւսը՝ մերը, հայկականը, խարսխած ազգային մշակոյթի եւ կրօնի վրայ (իմա՝ քրիստոնէութիւն, հայացած Եկեղեցիով):

Ըսենք թէ՝ Հայոց թագաւորութեան ջնջումով, Հայաստան կը սկսի կառավարուիլ մարզպաններով: Բռնադատութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի յատկապէս Յազկերտ Բ.ի գահակալութեան օրօք: Իրապէս, այս վերջինը 438-ին Պարսկաստանի գահը ձեռք ձգելով, կը սկսի կիրարկել դաժան քաղաքականութիւն մը, որուն նպատակը կ'ըլլայ բոլորովին ջնջել Հայոց քաղաքական – վարչական ինքնուրոյնութեան մնացորդները եւ, կրօնափոխութեան ճամբով վերջ տալ հայկական դիմագիծին:

Քանի մը կէտ, իբրեւ վկայութիւն: Հարկերու աննախընթաց բարձրացում: Ծանր տուրք նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վրայ (մինչ այդ կը մնար ազատ տուրքերէ): Սադրանքներ՝ ազգային միասնականութեան ոգին քանդելու հաստատ մտադրութեամբ (օրինակ հազարապետ Դենշապուհի քսու դաւերը): Այնուհետեւ Յազկերտ 449 թուակիր հրովարտակով մը բացէ ի բաց կը պահանջէ Հայոց կրօնափոխութիւնը: Բաժակը կը յորդի և, 450-ին թագաւորանիստ Արտաշատ քաղաքը կը մէկտեղուին 18 եպիսկոպոս, բազմաթիւ քորեպիսկոպոս եւ պատուական երէց:

(Յանկը՝ Ղ. Փարպեցի եւ Եղիշէ)

Եղիշէ, Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին գիրքին մէջ կը ներկայացնէ այլեւս հաւատոյ հանգանակի բնոյթ ըստացած ժողովականներուն պատասխանը: Եզրակացութիւնը կը մնայ խրոխտ, – Յայսմ հաւատոյ զմեզ ո՛չ ոք կարէ խախտել, ո՛չ հրեշտակք եւ ո՛չ մարդիկ, ո՛չ սուր եւ ո՛չ հուր, ո՛չ ջուր, ո՛չ ամենայն գինչ եւ դառն հարուածք: Ժողովականներուն այս կտրուկ պատասխանը, թէ ոչ ոք եւ ոչինչ կրնայ շեղեցնել զիրենք իրենց հաւատքէն, ոչ հրեշտակները, ոչ մարդիկ, ոչ սուրը, ոչ հուրը, ոչ ջուրը եւ ոչ ալ ամէնէն դառն հարուածները շըշմեցնող, նոյնիսկ չառաջուն ապտակի բընոյթ կը զգենու: Այս բացարձակ ընդդիմութեան պատճառով գլխաւոր նախարարներէն տասը հոգի (Եղիշէ կու տայ անունները) Պարսից արքունիքը կը կանչուին Յազկերտի հրամանով:

Կամ ուրանալ, կամ՝ ...:

Պատրիարք Օրմանեան կը գրէ, – Նախարարները երկսայրի վտանգներու հեռապատկերին հանդէպ գտնուեցան, կամ արքայից արքային ՝ կամքին հնազանդիլ, կամ իրենց երկիրը անգլուխ եւ անպաշտպան լքանել: Անելանելի տագնապէն ըստիպեալ՝ որոշեցին կեղծաւորութեամբ ազատութիւն ստանալ, եւ իրենց երկիրը դառնալով կանոնաւոր եւ զօրաւոր դիմադրութիւն պատրաստել («Հայոց Եկեղեցին»):

Պատմութեան անիւը կը շարունակէ դառնալ: Կեղծուրաց նախարարները Հայաստան կը դրկուին ընկերակցութեամբ կամ՝ աւելի ճիշդ առաջնորդութեամբ 700 մոգերու: Ասոնք բուռն ընդդիմութեան կը հանդիպին Բագրեւանդի դաշտին մէջ եւ կը հարկադրուին խուճապահար փախուստ տալու: Զինեալ ժողովուրդին ղեկավարն է Ղեւոնդ Երէց:

Յազկերտ Բ. տարուան մը պայմանաժամ տուած էր մեզի, – Օգոստոս 450-էն Օգոստոս 451, – որպէսզի ազգովին դաւանափոխ դառնանք: Հայաստան կը պատրաստուի ապստամբութեան: Կազմակերպիչները, նախորոք, կ'ապահովեն դրացի Վրացիներու, Հոներու (Քուշան աղուան ցեղախումբերու առաջնորդներուն եւ, նոյնիսկ, բիւզանդական արքունիքի ռազմական օգնութեան, օժանդակութեան խոստումը: Յաւօք, շուտով կը պարզուի, թէ Թէոդոս կայսեր մահէն անոր տեղը գրաւած Մարկիանոս (392 - 457) գահ բարձրացած 450-ին, ո՛չ միայն կը հրաժարի իր նախորդին օժանդակութեան խոստումէն, այլեւ փութով կը տեղեկացնէ ուր որ անկ է, Պարսից արքունիքին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Մեզի համար բարեբախտ կ'ըլլայ որ Պարսկաստան Հայաստանի չորս - հինգերորդը ձեռք կը ձգէ Տիզբոնի համաձայնագիրով:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, եթէ Թէոդոս Ա. կամ Մեծ, փոքր անունը Ֆլավիւս, Բ... կայսրութեան կցած ըլլար Հայաստանի մեծագոյն մասը, քրիստոնեայ Հայաստան ամբողջովին պիտի ենթարկուէր օրթո... տոքսներու դաւանական ճնշումին: Եւ ասիկա կրնար այնքան բռնադատու ըլլալ որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ջնջուէր: Նոյնպէս մեր մշակոյթը մէկ խօսքով՝ Հայաստան հայկականութենէն պարպուած դիմագիծ ստանար:

Արդեօք, այս չէ՞ եղած Բիւզանդիոնի հետապնդած քաղաքականութիւնը:

Ժ. Մ.

ԳԱՆՁԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

«Ձերբակալուեցաւ երբ կեղծ գանձերու քարտէս կը ծախէր», կամ «Կեղծ գանձախոյզներէ խաբուեցաւ»ի նման լուրեր յաճախ տեղ կը գտնեն թերթերու մէջ:

Անգամ մը «Ակօս»ի մէջ ալ կար. «Հայկական ծագումով մարդիկ կեղծ գանձի քարտէսներ կը ծախեն» կ'ըսէր այդ լուրը: Գացեր գտեր էինք այդ պնդումին տէր Էրզրումի Թանգարանին տնօրէնը, տեղեկացած խնդրին էութեան ու փոխանցած մեր ընթերցողներուն:

Թանգարանին տնօրէնը «Ընողները Հայ են» ըսած չէ եղեր, այլ՝ «Իրենք զիրենք որպէս Հայ ներկայացնող անձեր կը յայտնուին, ըսելով թէ տարագրութեան նախօրեակին իրենց մեծ – հօր ոսկիները թաղած վայրին քարտէսը ունին ու մարդիկ կը խաբեն»:

Ան այդպէս ըսեր է, անոնք ալ այդպէս հասկցեր. ինչ որ է ... նիւթը արդէն «մէկը ի՞նչ ըսեր է, միւսը ի՞նչ ըսեր է»ն չէ:

Գիտցողները գիտեն, Անատոլուի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն վայելող արհեստ է գանձախուզութիւնը: «Գանձ գտնելու հիւանդներ» կան որոնք իրենց կեանքը նուիրած են ատոր: Մինչեւ իսկ կ'ըսուի թէ Պոլսոյ Աքսարայ թաղին մէջ գանձախոյզներու յատուկ սրճարան մը կայ:

Քի՞չ պատահեցաւ որ այդ տիպարները իրենց ձեռքը վրան գծագրուած հինցած – մաշած թուղթի կտորներով որոնց վրայ գրուածները չէին հասկնար, եկան զարնելու «Ակօս»ի դուռը:

Եւ այնպէս ալ վախ ու դողով կ'երկարին այդ թուղթերը ... կարծէք իրենցմէ խլէք ու փախչիք պիտի ...:

Այսուհանդերձ, մեր բուն նիւթը այդ քարտէսներն ալ չեն:

Անոնք որոնք հողին տակ հայկական գանձ կը փնտռեն, ի՞նչ աստիճանի անդրադարձան հողին վրայի հայկական գանձին:

Ապրուածները ցոյց կուտան որ բնաւ չանդրադարձան:

Հողին վրայի գանձին իսկական արժէքը այն մարդիկն էին անշուշտ որոնք տարագրուելէ փրկուած եւ յաջողած էին իրենց հողին վրայ մնալ: Մնացորդներն ու անոնց զաւակները շարունակեցին Անատոլուի մէջ ապրիլ, այնքան ատեն որ կրցան տոկալ: Սակայն, ափսո՛ս, անոնց արժէքն ալ գիտցող չեղաւ: Գրաւուեցան անոնց դպրոցներն ու եկեղեցիները: Ժամանակի ընթացքին նախ Պոլիս, ապա աշխարհի չորս ծագերը դիմեցին: Այսօր Անատոլուի մէջ այլեւս այնքան հատ ու կենտ մնացած են որ դժուար է ըսել թէ կա՞ն թէ չկան:

Անոնց արտադրած ու հողին վրայ կանգնածներն էին բուն գանձերը: «Ակօս»ի բ... էջին ընթերցողները պէտք է սորվածի ... մով կարդացած ըլլան «Կար ժամանակ» անկիւնը ուր կ'ըսուէր թէ ո՛ր գիւղին մէջ ո՛ր դպրոցը, ո՛ր եկեղեցին, ո՛ր հիւանդանոցը ձգուած էր: Երբեք հա... դարէն աւելի եկեղեցիի ու աւելի քան եր...

կու հազար ղպրոցի հետ անհամար բնակարան, գործատեղի, հիւանդանոց եւ – այն էին մեր ձգածները:

Լա՛ւ, մարդուն արժէքը գիտցող չեղաւ, գիտցա՞ն ձգածներուն արժէքը:

– Երանի՜...

Անատոլուի Հայերը ներկայիս ամբողջ աշխարհը ընդգրկած ու Սփիւռք կոչուած տարածքի մը վրայ կը շարունակեն Անատոլուն ապրիլ:

Ամենայն հանգստութեամբ «Անատոլուի համաշխարհայնացումը» կրնանք կոչել Սփիւռքը: Ամէն անոնք որոնք պատմութիւնը լաւ կը սերտեն, կրնան տեսնել թէ ամբողջ այդ ցրումին կեդրոնը Անատոլուն է: Այնքան որ այսօր նոյնիսկ Հայաստանի մէջ բնակավայրեր կը կոչուին Նոր Մալաթիա, Նոր Արաբկիր, Նոր Բիւթանիա, Նոր Սեբաստիա, Նոր Կեսարիա: Իրենց եւին ձգածներուն նմանակը մարդիկ հոն հիմնած, կ'ապրին իրենց անատոլուցիի ինքնութիւններով:

Վերջերս Վիրժինիայի, Հոլանտայի մէջ արտօնուեր է ցեղասպանութեան նոր յուշարձաններու զետեղումը կամ ընդունուեր են ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւեր: Յաջորդ շաբաթ ալ Ֆրանսայի Ծերակոյտը պիտի քննարկէ եղեր սա նշանաւոր «Ցեղասպանութեան օրէնքը»:

Մինչ հոս, պիտի կրկնուի այն ոչ գիտենք, կրկին նիւթ պիտի ըլլան հայկական լոպիին վարպետութիւնները ու այս ժապաւէնը, ինչպէս տարիներէ ի վեր, անգամ մը եւս նոյնութեամբ պիտի կրկնուի:

Մինչդեռ այս ծուղակէն փրկութեան ելք կայ:

Կը կարծեմ որ բուն գանձն ալ այդ ելքին ծայրը պահուած է:

Գործածողներէն այս խաղաքարտը խլելու եւ զայն իրենց շահուն ծառայեցնելու արգելք ըլլալուն լաւագոյն ճարը ուղղակի երկխօսութեան կարելիութիւնը գտնել է այն մարդոց հետ զորս կորսնցուցինք:

Ատոր համար գլխաւորը նեցուկ կանգնիլ է Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններուն:

Երկրորդը՝ Թուրքիոյ Հայերուն հարցերը լուծել, առանց արտաքին որեւէ պարտադրանք, ապդարարութիւն հարկաւոր դարձնելու:

Երրորդն ու ամէնէն կարեւորն է վերստին սիրաշահիլ Սփիւռքի Անատոլուն:

Հաւատացէ՛ք, ցնորքի մը, անկարելիութեան մը մասին չէ խօսքս:

Կեանքը վկայ է թէ պարզ քայլեր եւ փոքր նախաձեռնութիւններ ոչքա՛ն մեծ արդիւնք կուտան:

Փոխանակ «դրամ պիտի շահինք, հաւատքի գրօսաշրջութեան լծուինք»ի մրտայնութեան, պէտք է կարենանք մեր մարդիկը անկեղծօրէն կրկին սիրաշահելու մղումով շարժիլ: Նոյնիսկ տա չէնքին վրայ, հոգ չէ թէ մանր տառերով, «Այս մզկիթը Հայերէ մնացած Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիէն վերածուած է» արձանագրուած տախտակ մը զամել, շատ աւելի արդիւնաւոր, շատ աւելի սրտադրաւ է, քան «Դուն այդպէս ըրիր, անոր համար ես ալ այդպէս ըրի»ի վէճը:

Գանձի իմ սահմանումս, ասիկա՛ է ահա:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

«Ակօս»

Փետրուար 18

ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ԼԵՆԻՆԸ

Ֆինլանտիան Եւրոպայի այն միակ ովասիսն է ուր լենինեան լոզունգները ժամանակավրէպ չեն. հոն է նաեւ Եւրոպայի լենինեան միակ թանգարանը որ ցած գիներով կը գնէ աշխարհի նոյնանուն թանգարաններուն կողմէ վաճառուած ցուցանմոյշները. անոնք կը վաճառուին, քանի որ այդ թանգարանները մէկը միւսին ետեւէն կը փակուին: Ֆինլանտական քաղաքներու հրապարակներուն վրայ տակաւին կանգուն են պրոնզէ կամ կրանիթէ Լենիններ որոնք թեւի բայն շարժումով մը ցոյց կուտան լուսաւոր վաղորդայններու ուղղութիւնը: Միայն Հելսինքին, մայրաքաղաքն է որ չունի այդ արձաններէն:

Հոն միայն Երկու յուշատախտակ կայ Լենինի անունով եւ զբօսապարտէզ մը: Ու Հելսինքի այսօր կ'ուզէ այդ պակասը լրացնել: Քաղաքին Արուեստի թանգարանը ձեռնարկած է 55 հազար ֆրանքի Լենինի մեծ կիսանդրի մը գնել Կալինինգրատէն, որպէսզի զետեղէ զբօսապարտէզին կեդրոնը: Իսկ Լատոնիոյ մէջ ամբողջ բանակ մը կը կազմեն Լենինի անբաղձալի արձանները. ու խոտոնացիները, վերջին տարիներուն Ֆինլանտիոյ իրենց կատարած օժանդակութեան որպէս երախտագիտութիւն, առաջարկած են Լենին մը նուիրել Հելսինքիի: Տարտու քաղաքին քաղաքապետարանը շատ տեղին գտած է որոշումը, քանի որ չէին գիտեր ինչպէս փրկուիլ 4 մեթր բարձրութեամբ պրոնզէ իրենց Լենինէն: Սակայն, Հելսինքիի թանգարանը մերժած է նուէրը, այն պատճառաբանութեամբ որ կրանիթէ համեստ կիսանդրի մը աւելի կը խօսի Ֆինլանտացիներու, քան պրոնզէ այդ հրէշը:

Այս բոլորը չեն նշանակեր թէեւ թէ ծրագիրը ընդդիմադիր չունի. թերթերու խորագիրներ տեսնուած են ուր բսուած է օրինակ «Լենինի արձան մը սարսափի յուշակոթող կ'ըլլայ», կամ «Լենի՛ն, տունդ կեցիր»: Պրոլետարական դատի պաշտպաններն ալ կը հակադրեն, ոչ միայն Լենինը ֆինլանտական պետութեան հիմնադիրներէն նկատելով, այլ բսելով որ ան խորապէս բարի անձ մըն էր, հակառակ մեծ պատասխանատուութեան եւ թէ գաղափարները իր յաջորդներուն կողմէ չարափոխուած էին:

Լենինի յիշատակին ցոյց տրուած հաւատարմութիւնը ճակատներ սեղմած է ֆինլանտացի ժողովուրդին մէջ. ամէնօրեայ բախումներ կ'արձանագրուին արձանին ու Լենինի հաւատարմութեան նիւթով: Սակայն թանգարանը համոզուած է որ հակառակ յարուցուած աղմուկին, քանի մը տարիէն անպայման Լենինի արձանը զետեղուած պիտի ըլլայ զբօսապարտէզին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԹԱՄԱՐ ԴԻՄՈՒՐԵԱՆԻ

Փետրուար 14-ին Երեւանի մէջ 88 տարեկանին մահացած է արտասանող Թ. Դիմուրեան: Ծնած էր Մոզդոկ: Ընտանիքը 1929-ին փոխադրուած էր Երեւան ուր ինք 1934-ին աւարտած էր երաժշտանոցը: Յետոյ Մոսկուայի մէջ հետեւած թատերական դասընթացքներու: 1937-ին Երեւան վերադառնալով մաս կազմած է Գ. Սունդուկեան թատերախումբին, մինչեւ 1944: Անկէ ետք աշխատած է Հայֆիլհարմոնիային մէջ, ամբողջովին նուիրուելով արտասանութեան արուեստին:

ԳԱՐԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂ ՀԱՄԵՐԳԸ

Օփերա Գոմիքի «Պիզէ» սրահին մէջ, Չորեքշաբթի, Փետրուար 23-ին, Գարին Օհանեան ուշագրաւ համերգ մը տուաւ լեփ լեցուն սրահի մը առջեւ:

1971-ին Պոլիս ծնած ու պզտիկ տարիքին ընտանեօք Նիս հաստատուած այս արժէքաւոր երիտասարդուհին իր աննկուն կամքով, անդադար աշխատած ու միշտ նպատակակէտ ունեցած է վերելքը, աւելի կատարելագին ձգտումը: Երաժշտական ու համալսարանական իր ուսումը Նիսի մէջ ընելէ յետոյ որոշ քննութիւններ ալ անցընելով ընդունուած է Նիսի Օփերային կազմը, որպէս մեներգիչ: 1995-96-էն Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներուն մէջ շատ փայլուն համերգներով ներկայանալէ վերջ կայք հաստատած է Փարիզ, ընդունուելով Օփերա Գոմիք: Կարեւոր դերեր ստանձնած է օրինակ՝ Գարմէնի Մերսէտէսին, Տօն Ժիովաննիի մէջ ալ Զէրլինի անձնաւորումով:

Գարին Օհանեանի փայլուն ապարէզը պիտի շարունակուի Վիէննա: Վիէննայի օփերան զինք հրաւիրած է ու պայմանագիր ստորագրած Գարմէնի գլխաւոր դերին համար:

Չորեքշաբթի օրուան յայտագիրը կը բաղկանար Տէպիւսիի, Մահլէրի, Պրիթընի, Կոմոյեանի ու Մելիքեանի նուիրուած երգացանկէ մը: Մահլէրի եւ մանաւանդ Պրիթընի մէջ ան ինքզինք գերազանցեց, իսկ Կոմոյեանի «Իմ Երեւան»ը ու Մելիքեանի «Վարդը» անմոռանալի պիտի մնան ներկաներուն յիշողութեան մէջ, որոնց ինն տասն տոկոսը ոչ-Հայեր էին: Անվերջանալի ծափերու իբրեւ պատասխան մեներգեց Գուրթ Վէյլ եւ յետոյ իր հայկական ծագումը յիշեցնելով փակեց համերգը «Սեւաչեայ» շատ գեղեցիկ երգով:

Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք այս շնորհալի ու մանաւանդ քաջ արուեստագիտուհիին:

ԱՆԱՀԻՏ ԹԷՐՋԵԱՆ

[illegible]

Ժ.-Ժ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Մարտ 9-էն Ապրիլ 3 կը ներկայացուի Ժան-Ժագ Վարուժանի «Les harengs rouges» թատերգութիւնը(*), զոր բեմադրած է Փօլա Սանչօ:

Կաղանդի գիշեր մը, քրիստոնեայ քաղքենի զոյգ մը կ'որոշէ երեք անօթեւան աղքատներ հրաւիրել, որոնց կը հանդիպին փողոցը: Բայց, անոնք աղտոտ են, անկիրթ եւ նախատեսուած երեկոյթը ողբերգական բնոյթ պիտի առնէ:

(*) Les jeudi, vendredi, samedi à 20h30, le dimanche à 16h30;
Théâtre de l'Opprime,
78, rue du Charolais, 75012 Paris,
Tél. : 01. 43. 45. 81. 20.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 8

Սահակ էֆէնտիենց տունը

ԹԱԳՈՒԿ. – Պէտք է երթաս Մարտիկ աղային ըսես, որ նշանի մասին ետ տայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ապշած): Հէ՞...

ՍԱՀԱԿ. – Նշանը ետ պիտի ընենք, Տէր պապա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ետ պիտի ընէ՞ք... ի՞նչ պատահեցաւ:

ՍԱՀԱԿ. – Զարուհին բացարձակապէս կը մերժէ կոր ամուսնանալ Մարտիկ աղային հետ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Տէր Աստուած, ասանկ բան կ'ըլլա՞յ, երէկ նշանտուք ընել եւ այսօր ալ նշանը ետ ղրկել...

ՍԱՀԱԿ. – Աստուծոյ կամքը ատ է եղեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես հիմա ի՞նչ երեսով երթամ Մարտիկ աղային քով:

ՍԱՀԱԿ. – Քեզի համար ի՞նչ կայ... կ'երթաս բացէ – բաց կ'ըսես, լմնցաւ գնաց: Նշանը ետ ընողը դուն չես ա...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, Օրիորդ Զարուհին համոզելու փորձ մը չըրի՞ք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչպէս չըրինք: Երէկ իրիկուընէ ի վեր երկուքս ալ վրան ինկանք: Անոյշ խօսեցանք՝ չեղաւ, սէրթ խօսեցանք՝ չեղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իմ կարծիքով ծնողք մը իրաւունք ունի իր փեսացուն ինքը ընտրելու:

ԹԱԳՈՒԿ. – Մեր աղջիկը բռնի պիտի չկարգենք ա...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մէյ մըն ալ ես խօսիմ, չըլլա՞ր: Պէլքի կը համոզեմ:

ՍԱՀԱԿ. – Պարապ բան է, Տէր պապա:

ԹԱԳՈՒԿ. – Կ'ուզէ նէ՝ թող մէյ մը խօսի: Կրնայ նէ՝ թող համոզէ:

Ներս կը մտնէ Զարուհի, ժպտուն:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Աւելորդ է, Տէր պապա. համոզելիք հարց չկայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց աղջիկս...

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Աւելորդ է, ըսի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Ոտքի): Տուէք մատնին: (Կ'առնէ եւ նեղուած կ'ելլէ դուրս):

ԹԱԳՈՒԿ. – Զարուհի, աղջիկս, քաղաքավարութեան համար գոնէ քանի մը բառ մտիկ ընէիր: Բրածդ վոնտելու պէս բան մըն էր: Վերջ ի վերջոյ՝ մեր տան երէցն է:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Երէց է, թող երէցութիւնը պարկեշտօրէն ընէ: Իր գործը շատ – շատ պսակելն է, եւ ոչ թէ աղջիկ համոզելը: Քանի մը ոսկի շահելու սիրոյն, աս Տէրտէրները լեզու կը թափեն, դաւեր կը նիւթեն եւ ասոր – անոր տունը կը քանդեն:

ՍԱՀԱԿ. – Շիտակ է, բայց...

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Բայց – մայց չկայ: Ատ հին սովորութիւնը պէտք է վերցուի: Ամէն ամուսնացող, աղջիկ կամ տղայ, ազատ պէտք է ըլլայ իր ուզածը ընտրելու:

ԹԱԳՈՒԿ. – Մեղայ, մեղայ, ուրեմն ծնողքը խօսք չունի՞:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Ծնողքին խօսքը թելադրանքի սահմանը պէտք չէ անցնի: Վերջին խօսքը ամուսնացողինն է:

Ներս կը մտնէ Նեմզար Հանըմ

ՆԵՄԶԱՐ. – Է՛յ, աչքերնիդ լոյս ըսե՞նք մի:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ կայ աչքի լոյսի:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ճիշդ է, որ կէսօրէն ետք պիտի ըլլայ նշանտուքը, ամա ես ըսի՝ առտուընէ երթամ շնորհաւորեմ, որովհետեւ նշանտուքին պիտի չկրնամ գալ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ նշանտուք, Նեմզար հանըմ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ճանըմ Զարուհիին նշանտուքը: Այսօր Մարտիկ աղային հետ չի՞ նշանուիր կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ատանկ խօսք մը եղաւ, բայց ետքը ետ մնաց... այսինքն՝ մենք չուզեցինք:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ըսել է այսօր նշանտուք չունի՞ք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Չէ, ճանըմ, չէ... Զարուհին չուզեց այդ մարդը, մենք ալ չստիպեցինք:

ՆԵՄԶԱՐ. – Թօհաֆ բան, հաւատալս չի գար կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Չհաւատալու ի՞նչ կայ:

Նշանտուքը ծածուկ կ'ըլլա՞յ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Անանկ է նէ, փէք գոհ եմ: Տահա քիչ առաջ ատ Մարտիկ աղային վրայ շատ մը բաներ լսեցի: Փէք վարնոց ու գէշ մարդ է եղեր:

ՍԱՀԱԿ. – Կ'ուզէ գէշ մարդ ըլլայ, կ'ուզէ աղէկ: Մենք ալ չենք հետաքրքրուիր իրմով:

ՆԵՄԶԱՐ. – (Զարուհիին): Աղուոր աղջիկս, երէկ աղէկ ժամանակ անցուցի՞ր Քիազատհանէ:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Այո, շատ աղէկ ժամանակ անցուցինք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Քիազատհանէ՞ գացած էիր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Չէի՞ր գիտեր: Ես լսեցի նէ՝ զարմացայ քի ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ Թագուհի հանըմ աղջիկը մինակը Քիազատհանէ կը ղրկէ:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Մինակս չէի:

ՆԵՄԶԱՐ. – Գիտեմ, հետդ եախըշըխլը տելիխանլը մըն ալ կայ եղեր, Մըսըրէն նոր եկած:

ՍԱՀԱԿ. – Ա՞տ ի՞նչ բան է, Զարուհի:

(Տար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

կը գրէ. – «Ժոսփէն չէր կրնար աւելի գէշ պահ մը ընտրել Հեզպոլլահ ահաբեկիչ որակելու համար: Այդ ըրաւ ճիշդ այն ատեն, երբ Հեզպոլլահ միայն խարայէլացի զինուորներու վրայ կը կրակէ եւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ահաբեկչական սպառնալիքներ կ'ընէ (Լիբանանցի) մանուկներու հասցէին: Ժոսփէնի յայտարարութիւնը նոյնքան փափուկ է որքան պարանի մասին խօսիլ դահիճին տան մէջ: Ուրեմն զարմանալի չէ որ նախարարապետը քարկոծումով վերջ գտնէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի օգնականներէն Ի. Ուլերանով Անգարա գացած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Սպարապետի նախագահին հետ հանդիպումներ ունենալու: Հանդիպումներուն նիւթը կ'ըլլայ Կովկասեան դաշինքը որուն առաջարկը բերած էր Ս. Տէմիրէլ Յունուար 18-ին, Ռուսաստանն ալ հրաւիրելով մասնակցելու: Ուլերանով սեղան կը բերէր երկու երկիրներուն միջեւ տնտեսական եւ զինուորական գործակցութիւնն ալ: Այս վերջինին առընչութեամբ Մոսկուա կարեւոր կը նկատէր կազատարի մը կառուցումը, իսկ զինուորական գործակցութեան մարզին մէջ՝ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը եւ ուղղաթիռներու վաճառք մը: Թրքական զինեալ ուժերը 4 միլիառ տոլարի ուղղաթիռ գնելու ծրագրեր ունին ու Պուտին կ'առաջարկէ ռուսեւիսրայէլեան գործակցութեամբ շինուածները:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ծայրայեղ աջի պարագլուխը՝ Եորկ Հայտէր հրաժարեցաւ իր կուսակցութեան (Ժողովրդապաշտ) նախագահի պաշտօնէն եւ իր աթոռը փոխանցեց փոխ-վարչապետուհի՝ Սուզան Ռիս-Փասէրի: Կը մնայ սակայն իր նահանգին կառավարիչը:

ԵՒՐՕ-ն կը շարունակէ իր անկումը, զոհ ամերիկեան տնտեսական աճին: Փետրուար 28-ին, մրցանիշն ալ կոտրեց 0,9390 տոլարի եւ 102,45 եէնի համեմատ, ինչ որ 3,7% եւ 4,7%-ի անկում կը նշանակէ Փետրուար 25-ի սակերու բաղդատմամբ: Եւրոյի գօտիին Ելմտական նախարարները իրար չեն անցնիր, բայց եւ այնպէս զօրաւոր տոլար մը նպաստաւոր չէ:

ՊՐԷՋԻՆԱՅԻ ՄԷՋ (Ալժերիա) 20 հոգի սպաննուած են Փետրուար 27-էն 28-ի գիշերը: Կը կարծուի թէ զոհերը անասնարոյծեր են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քրտամէտ կուսակցութեան պատկանող երեք քաղաքապետները Փետր. 28-ին ազատ արձակուած են, ապա վերադարձած իրենց պաշտօնին գլուխը: Այդ քաղաքապետները որոնք մեղադրուած էին քիւրտ զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) օժանդակելու յանցանքով, պիտի դատուին Պետական ապահովութեան Ատեանին առջեւ, առանց արգելափակուած ըլլալու:

Մ. ՕԼՊՐԱՅԹ կրնայ թեկնածու ըլլալ Չեխիոյ Հանրապետութեան նախագահական աթոռին, ըստ «Թայմ»ի: Ծնած է Չեխոսլովաքիա, հրեայ ընտանիքի մը ծոցը: Կ'ըսուի թէ ներկայ նախագահն է – Վաքլաւ Հաւէլ – որ այդ թելադրութիւնը ըրած է իրեն, քանի Յունուար 2001-ին պիտի կորսնցնէ իր ներկայ պաշտօնը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրճնկիւլեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեանի, իր զաւկին՝ Րաֆիի, Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեանի եւ Ազատուհի Խայեանի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Անդրանիկ Յովսէփեանի մահուան առիթով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՈԹՕ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը
C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille
Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Խաչիկ Սալբեան եւ զաւակը՝ Քըրիսթոֆ, Տիկին Վերժին Սալբեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 5, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՌՈԶԷԹ ՍԱԼԲԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Գաբրիէլեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան իրենց մօր՝ Վազգանոյշ Ճերմակեանի (ծնեալ՝ Մարկոսեան, Ֆաթսացի) մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. նուիրած են Շէն Միութեան:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին շուրջ

Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
կաթողիկոսական ձեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15.30-ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon. 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է –

Concert-Cocktail

Մարտ 5-ին ժամը 18-ին,
Bateau Daphné, Quai Montebello, Paris 5e
կը մասնակցի թաւ ջութակահար Անրի Ալէսեան:

Ուրբաթ, Մարտ 10 եւ 31, ժամը 21-ին Ժան – Սեպաստիէն Պախի թաւ ջութակի սիւիթներու ենթեկրալը կը ներկայացնէ Անրի Ալէսեան (1, 4 եւ 6, Մարտ 10-ին, 2, 3 եւ 5 Մարտ 31-ին):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան Իւղագինի եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Տիկին Մարի Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Միսքճեան, Ֆրանկիւլեան եւ Լէւէք ընտանիք 400-ական Ֆր., Տիկին Օտէթ Էնֆիէճեան Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տէմիրճեան 300-ական Ֆր., Պր. Ժան – Փիէր Համբարեան, Պր. Փիէր Միրաքեան, Պր. Օհաննէս Նալպանդեան, Պր. Բարունակ Պառաւեան, Տիկին Սիլվի Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ֆաքրիքեան, Տիկին Զալըքեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօրոյեան 200-ական Ֆր., Պր. Սերժ Տընկոյեան, Տիկին Ժանէթ Աբրահամեան, Պր. Էտմոն Րուսիան, Տիկին Գոհարիկ Քիւրէլեան, Տէր եւ Տիկին Զէնոբ Տէվլէթեան, Պր. Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սօմոնեան, Տիկին Սիրարփի Շըխրտըմեան, Տիկին Էօժէնի Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Էտուար Խաչատուրեան, Պր. Ժագ Ահարոնեան, Պր. Գօտոչեան, Տէր եւ Տիկին Ռօզա Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Անքըրզեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գասպարճեան, Պր. Անտրէ Զաքոյեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Նազարեան 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սիլվա Պօյաճեան, Պր. Միշէլ Մուրատեան 250-ական Ֆր., Օրիորդ Անժէլ Աղապալեան, Պր. Կապրիէլ Փարակեան եւ Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 150-ական Ֆր., Տիկին Անոյշ Սարաֆեան եւ Տիկին Իսկուհի Խաքիճեան 50-ական ֆրանք, Ոմն 280 Ֆր.:

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2
Տօն Սրբոց Վարդանանց
Զօրավարացն մերոյ՝ 1036 վկայիցն,
որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին
(451 թուին)՝ «Վասն հաւատոյ
եւ հայրենեաց»

Անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

– Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ եւ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

– Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4
Տօն կոստանդնուպոլսոյ
Սրբոյ ժողովոյն
հարիւր յիսուն հայրապետացն
(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի Կիրակամուտին առիթով, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4.30-ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

ԻՍԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Աւարայրի Հերոսամարտի Ոգեկոչման Տօնակատարութեան առիթով [Հերոսամարտի Խորհուրդը] եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մեներգ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, Կիրակի, ժամը՝ 15.30-ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ
6, Avenue Bourgain
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:
Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2
Տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ
Հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն որք
կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին

Այս առթիւ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ

Նախաձեռնութեամբ Պօմոնի Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Յովնանեանի՝ – Ռօք Օփէրա – կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17-ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:

Մուտքը ազատ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի բարեկամուհիին՝ Տիկին Շընորհիկ Քըրմզեանի թանկագին յիշատակին՝ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը՝ 16-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Venez fêter

MARDI GRAS

Déguisements, goûter offert, animation musique
organisée
par la section de Livry-Gargan
de la Croix Bleue des Arméniens de France
et la Maison de la Culture Arménienne
le Dimanche 5 mars à partir de 14h30
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy —
93190 LIVRY-GARGAN
Tél. : 01 43. 85. 90. 12
Venez nombreux — Entrée libre

A l'occasion de la sortie
de l'enregistrement des miniatures de Komitas
par le **Quintette KHROMA**
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
vous convient à une

RENCONTRE - DEBAT

le jeudi 2 mars à 20h30
sur le thème :
«ECOUTER ET INTERPRETER KOMITAS EN L'AN 2000. COMMENT ET POURQUOI ?
Avec la participation de
ARTHUR AHARONIAN
Compositeur-musicologue,
spécialiste de Komitas
La soirée sera illustrée
par des extraits du nouvel enregistrement
du Quintette KHROMA
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(Métro Courcelles)
Renseignement : 01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18
Frais de participation :
Membres: 30 F, non-membres: 50 F

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 53935

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE
- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
JEUDI
2 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.853 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.853

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻ ԺԽՏԱԿԱՆ ԴԻՐՔԷՆ ԵՏՔ՝

ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին փետր. 22-ի որոշումէն ետք (Ազգ. ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկը չարձանագրել օրակարգի վրայ), բաւական բողոքներ եղած են: Փետր. 29-ին, Ազգային ժողովը, առաւօտեան իր նիստին, միաձայնութեամբ կը քուէարկէր առաջարկ մը որ «ազգային օր» մը կը հաստատէ ի յիշատակ «Ֆրանսական Պետութեան ցեղապաշտ եւ հակահրեայ ոճիրներու զոհերուն եւ մեծարանք Ֆրանսայի Արդարներուն»: Այս առթիւ, յանուն Ընկերվարական խումբին, խօսք առնելով ժան-Փօլ Պրէթ դիտել կու տար որ, քանի մը օր առաջ, ծերակուտականները հիմնուելով պատճառաբանութեան մը վրայ ըստ որուն «Սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար Պատմութիւնը որակելու» մերժեց իր օրակարգին վրայ արձանագրել օրէնքի առաջարկը որ կը ճանչնար Հայոց դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը 1915-ին եւ զոր միաձայնութեամբ քուէարկած էր Ազգ. ժողովը: Կը սխալին, որովհետեւ յիշել՝ կը նշանակէ ապագային մտածել: Կը նշանակէ յատակ կերպով դիտել մարդոց կեանքը:

Ժ.-Փ. Պրէթ, ապա, կը ծանրանայ «ազգ. օր» հաստատելու որոշման վրայ, նկատել տալով որ պատմաբաններ չըլլալով, երբ նման բնագիր մը կը քննարկուի, պատճառն այն է որ պատմաբանները նիւթը հայթայթած են եւ արձանագրած անառարկելի դէպքեր: Ժ.-Փ. Պրէթ կը թուէ իր շրջանի (Լիոն, Վիլէօրպան) վայրերը ուրկէ կը յիշեցնեն նացիներու գործած հակահրեայ ոճիրները, հաստատելով որ քննարկուած բնագիրը պատիւ կը բերէ Խորհրդարանին, քանի ամէն անգամ որ Ազգ. ժողովը կը ձգտի արթնցնելու յիշողութիւնը, աւելի կը մեծնայ:

Այդ օրը պիտի ըլլայ Յուլիս ամսուան Գ. կիրակին, որ կը յաջորդէ Յուլիս 16-ին, տարեդարձ Վէլ տ'Իվի, երբ նացիները հոն համախմբեցին հրեաները, դրաւման շրջանին:

⁂

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԼԻԿԱ

Լիկան հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է փետր. 29-ին, խորագրուած՝ «Ծերակոյտը պէտք է ճանչնայ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը» եւ ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց. –

«La conférence des présidents du Sénat a refusé, le 22 février 2000,d'inscrire à l'ordre du jour de cette assemblée la proposition de loi, déjà votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998, et reconnaissant officiellement le génocide commis en 1915 par les autorités turques à l'encontre de ses ressortissants d'origine arménienne. La présidence du Sénat prétend justifier ce refus par des considérations d'ordre constitutionnel et s'appuie, selon elle, sur la volonté du Président de la République et du Premier Ministre de ne pas voir examiner cette proposition de loi qui risque de contrarier le processus de réconciliation en œuvre dans les états du Caucase du sud. La décision du Sénat a pour seule raison, en fait, des considérations d'ordre économique et ne contribuera en rien à la réconciliation des peuples de cette région du monde. Aucune réconciliation ne peut se fonder sur la négation d'un crime: la suspicion persistera entre l'Arménie et la Turquie tant que celle-ci n'aura pas affronté de son plein gré son propre passé et reconnu formellement ce qu'elle a reconnu à demi-mot lors du procès qu'elle a intenté, en 1919, à certains des auteurs de ce génocide.

... Nous demandons que le Sénat, après l'Assemblée Nationale, reconnaisse, enfin, solennellement, le génocide commis par le gouvernement turc en 1915 à l'encontre de ses ressortissants arméniens».

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 29 / Մարտ 1)

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հոկտ. 27-ի պատահարներու ծրագրին նախապէս տեղեակ ըլլալու եւ դաղտնապահութեան կասկածով փետր. 28-ին զինուորական դատախազութեան կողմէ ձերբակալուած է Երեւանցի, Ներքին գործերու նախարարութեան աշխատակից Արմէն Յարութիւնեան:

⁂

Լ Ղ Հ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան հրամանագրով մը տեղեկատուութեան պետական վարչութեան ղեկավար Ալեքսանդր Գրիգորեանի պաշտօնավարութեան վերջ տըրւած է. պատճառը Ալեքսանդր Գրիգորեանի առողջական վիճակին վատթարացումն է:

⁂

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՅԼ ՉԵՆ ՏԱՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴՐԻՆ ՄԷՋ

Ատրպէյճանի Դեմոկրատական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ընդդիմադիր կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու միջեւ Ազգ. Դիմադրութեան Շարժում ստեղծելու մասին փաստաթուղթ մը ստորագրուած է: Անոր մաս կը կազմեն ժողովրդական ճակատը, «Մուսավաթ»ը, դեմոկրատները եւ այլ կուսակցութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Հեղինակները նշած են որ Շարժումին հիմնական նպատակն է երկրին ղեկավարութեան ընդդիմութիւն ցուցաբերելով կանխարգիլել ղարաբաղեան հակամարտութեան մէջ դաւաճանական հաշտութիւն մը: Շարժման նախաձեռնողն է նախկին նախագահ Էլչիպէյ: Նախագահական շրջանակները կատարուածը կը նկատեն իշխանութեան համար մղուած պայքարին մէջ Ղարաբաղի հարցին շահարկումը:

⁂

ԳԻՐՔ ՇՈՒՇԻԻ ՄԱՍԻՆ

Լոյս տեսած է Բակուր Կարապետեանի «Շուշի բերդաքաղաքը» հատորը: Հոն ամփոփուած են հայ պատմագիրներու, ժամանակագիրներու վկայութիւններ, քարտէսներ, լուսանկարներ: Հատորը հրատարակուած է Շահէ Արք. Աճէմեանի մեկենասութեամբ, 500 տպաքանակով:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մոսկուայի «Նովայա գազեդա»ն տեղ տուած է Չէչէնիոյ պատերազմին մասին մտաւորական Բ. Կագարլիցկիի տեսակէտին որով Ռուսաստանի վրայ արեւմըտեան ճնշումի առիթ կը նկատուի ան: Կագարլիցկի կ'ըսէ թէ Արեւմուտքը պէտք ունէր այդ պատերազմին, զօրացնելու համար իր ճնշումը Ռուսաստանի ու երրորդ աշխարհի երկիրներուն վրայ:

Ջլամարտի տարիներէն ետք, ամերիկացի պահպանողական գաղափարաբանները «քաղաքակրթութիւններու հակամարտութեան» գաղափարը առաջ քշեցին. անոր համաձայն, գաղափարական ճակատումը մշակութային հակադրութեամբ փոխարինուած էր: Մահմետական աշխարհը քրիստոնէականին, կաթողիկէները օրթոտոքսներու դէմ: Այս ըսելէ ետք, ռուս մտաւորականը կը շեշտէ թէ խորքին մէջ հակադրութիւնը ընկերային ու տնտեսական է ու ամէն շըրջանի մէջ շատ արդիական: Իսկ «քաղաքակրթութիւններու հակամարտութեան» բուն նպատակը տիրելու համար բաժանելն է: Կրօնական ու մշակութային գետնի վրայ Արեւմուտքը գրեթէ միատարր է, ինչ որ չէ պարագան անոր ընդդիմադիր երկիրներու: Լատինական Ամերիկան, Ռուսաստանը, խորհրդային միւս երկիրները, կամ արաբականները Արեւմուտքին դէմ նման հարցեր ունին: Զանոնք զանազանողը մշակոյթն ու կրօնքն են: Ռուսաստան, օրինակ, արաբական երկիրներուն նման քարիւղ կը վաճառէ, արտաքին մեծ պարտքի տակ է եւ Միջազգային դրամական հիմնարկին ազդեցութեան ենթակայ: Միւս կողմէ ռուսական ճարտարարուեստին արտադրանքը երրորդ աշխարհի մէջ կրնայ յաջողութեամբ մրցիլ արեւմտեան ապրանքներու հետ: Եւ Ռուսաստան որքա՛ն ամուր դիրք ունենայ մահմետական երկիրներու մէջ, այնքան կրնայ անկախանալ Արեւմուտքէն: Այդ պատճառով է որ եթէ գոյութիւն ունեցած չըլլար չէչէնական պատերազմը, ամերիկացի դիւանագէտները ըստիպուած պիտի ըլլային զայն հնարելու:

Ռուսաստան եթէ կ'ուզէ մեծ տէրութեան վիճակին վերադառնալ, պարտաւոր է մշակութային եւ քաղաքական արդիականացումի մը ձեռնարկելու: Ատոր համար պէտք է դադրի «օրթոտոքս տէրութիւն» մը ներկայանալէ ու ինքզինք նկատէ «բազմամշակութային ընկերութիւն» մը, բազմացեղ պետութիւն մը ուր մահմետականութիւնը առնուազն քրիստոնէութեան չափ կարեւոր դեր կը խաղայ: Մինչդեռ Կրեմլինի ղեկավարները որոնք հրապարակաւ խաչ կը հանեն եւ պատրիարքին կը դիմեն որ իրենց ապօրինութիւնները օրհնէ, ոչ միայն կեղծաւոր են, այլ նաեւ հակազգային: Այսօր Ռուսաստան չի կրնար արտաքին թշնամիներու յաղթել, որովհետեւ անդամալուծուած է ներքին հարցերով: Իսկ բանակին տկարութիւնը հետեւանք է պետութեան տկարացումին:

Արմատական փոփոխութիւններով միայն Ռուսաստան կրնայ Հիւսիսային Կովկասի մէջ խաղաղութիւն հաստատել: Իսկ պատերազմական նոր պարտութիւն մը կրնայ մեկնակէտ ըլլալ տակնուվրայութեան: Այլ խօսքով՝ Չէչէնիոյ ապագան անբաժանելի է ռուսականէն: Եթէ Մարտ 26-ի ընտրութենէն ետք ալ ներկայի կացութիւնը շարունակուի, տագնապը կ'երկարաձգուի: Դուդայեւէն Չէչէնիան ու Ելցինի Ռուսաստանը կրնան պատերազմիլ, կամ համակեցութիւն մը իրականացնել, բայց երկու պարագաներուն ալ պիտի ապրին յետխորհրդային նոյն տրամաբանութեամբ: Եթէ կովկասեան ողբերգութենէն քաղելիք դաս մը կայ, այն է որ անհրաժեշտ է խաղին կանոնը փոխել: Ռուսաստան ղեկավարումի այլ ձեւի մը պէտք ունի:

Անկարելի է Չէչէնիան Ռուսաստանէն արմատապէս անջատել. նոյնպէս անկարելի է ամբողջովին համարկել զայն: Չեն կրնար նախկին համակեցութիւնն ալ շարունակել: Կամ պէտք է թշնամի ըլլան իրարու, կամ դաշնակից:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ Թուրքիա կ'երթայ Յունիս 4-էն 6: Պոլսոյ մէջ, բացումը պիտի կատարէ ֆրանսական ձեռնարկութիւններուն 2-րդ ցուցահանդէսին՝ «Ֆրանսա 2000» «Ֆիկարօ» լոյսը տալով (Մարտ 1) կ'աւելցնէ. – «Քանիցս ձգձըգուած, նախագահական այցելութիւնը պէտք է լաւ անցնի, հիմա որ Ծերակոյտը որոշեց չքննել 1915-ին Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը Հայ ժողովուրդին դէմ: Շատ փափուկ թղթածրար մը ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւններուն համար»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Փութինի ներկայացուցիչը Ի. Խլեբանով Անգարայի մէջ Ս. Տէմիրէլի հետ տեսակցութեան յայտնած է թէ հետաքրքրական կը գտնեն կովկասեան դաշինքի առաջարկը: Նիւթին արընչութեամբ ան խօսած է Ղարաբաղի հարցին մասին ալ, ըսելով որ կը յուսան լուծումի յանգիլ, սակայն Վլ. Փութին կը փափաքի որ այդ լուծումին զուգահեռ բնականոնանան հայ-թուրք յարաբերութիւնները: Ս. Տէմիրէլ մտահոգութիւն յայտնած է Չէչէնիոյ մէջ անմեղ քաղաքացիներու կրած տառապանքին, տուած զոհերուն մասին. Խլեբանով շեշտած է թէ Չէչէնիան Ռուսաստանի անբաժանելի մասն է: Ռուս պատուիրակութիւնը 4,5 միլիառ տոլար գինամթերք վաճառելու կարեւոր առաջարկ մըն ալ տարած է Անգարա:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ բացատրութիւններ տուաւ, Փետրուար 29-ին, Ազգային ժողովին առջեւ եւ պատասխանեց ընդդիմադիր երեսփոխաններու քննադատութիւններուն, Իսրայէլ արտասանած իր խօսքերուն առթիւ, Հեզպոլլահի հասցէին: Ըստ երեւոյթին, չի զղջար, եթէ նոյնիսկ աւելի մեղմ է եւ աչհաբեկչութեան տեղ «բիրտ ուժ» կամ «պատերազմական արարք» տարազները գործածած է: Վերլուծումները կը հաստատեն թէ այդ անտեղի ածականը բերնէն փախած չէր, այլ նախապէս պատրաստած էր եւ կը ձգտէր գլխաւորաբար հաշուեյարդար մը ընելու Շիրաքի հետ: Ամէն պարագայի մէջ, Արտաքին նախարարին այն խորհրդականը որ «քօնըրի» որակած էր ժոսփէնի խօսքը եւ աւելցուցած որ այդպէս կը պատահի, երբ հարցերը պէտք եղածին չափ չեն պատրաստուիր («Յառաջ», Փետրուար 29, Դ. էջ) ճամբու դրուեցաւ: Պիր Զէյթ եւ այլուր (պաղեստինեան հողամաս) ժոսփէնի եւ Ֆրանսայի դէմ ցոյցերը արգիլուեցան:

ԱՆԴՐԷՅ ԲԱԲԻՑԿԻ, ռուս լրագրողը որ փոխանակուած էր երեք ռուս զինուորներու հետ, ապա անհետացած, հուսկ յայտնաբերուած Տաղստանի մայրաքաղաքը եւ ձերբակալուած, ի վերջոյ ազատ արձակուած է ու Մոսկուա անցած: Ըսել չէ, սակայն, թէ բոլորովին ազատ է, հսկողութեան տակ կը մնայ եւ չի կրնար

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Բ.

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ, – 451 ՄԱՅԻՍ 26: (*)

… Դաշտը ամբողջ կը դողար՝ իր խոր անունն Աւարայր
Արձագանգուած լքսելով ժամանակին մէջ անձայր…
Գետը Տղմուտ կը հոսէր՝ պղտոր անունը իրեն
Ադամանդի պէս բարձած, պսպղալէն, թրթռալէն…
Վահան Թէքէեան

Պարսից բանակը՝ զօրավար Մուշկան Նիւսալաւուրդի եւ Դողբէճի հրամանատարութեան տակ, Փայտակարանէն Թաւրիզի ճամբով կ'ապաստակէ Հեր եւ Զարեւանդ Պարսկահայք կոչուած նահանգին երկու գաւառները, ոչ հեռու այժմեան Սալմաստէն եւ Խոյէն: Այնուհետեւ կայք կը հաստատէ Արաքսէն հարաւ, Տղմուտ գետի ափին, Աւարայր գիւղին մօտ: Առ ի ծանօթութիւն ըսենք, թէ համանուն գիւղը, պատմական սահմանումով, կը գտնուէր Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգի Արտազ գաւառը, ներկայ Կարադիադին Պարսկաստան գիւղին հարաւը:

Հայոց բանակին ընդհանուր հրամանատարը՝ Վարդան Մամիկոնեան, իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ 66.000 զինուոր (**): Աւելաց հաւկնալ՝ Իրանական բանակի թիւ ցոյց կը տրուի 200.000: Այժմ կայ տեսակէտ եւ, Հայկական Հանրագիտարանը այդ կը հաստատէ, թէ Պարսից բանակին թիւը 90.000–է աւելի չէ եղած: Կարելի է աւելցնել բանակին տրամադրութեան տակ գտնուող կռիւներու վարժ տասնէն տասնեւհինգ մարտունակ փիղ: Պահեստի ուժն ալ կը կազմուի Մատեան գունդով (***):

Հայոց բանակը կը դասաւորուի սա ձեւով: Ճակատի կեդրոնը Ա. գունդ, հրամանատար՝ իշխան Ներշապուհ Արծրունի: Աջ թեւի Բ. գունդ՝ հրամանատար նախարար Խորէն Խորխոռունի: Երրորդ գունդը՝ նախարար Թաթուլ Վանանդեցիի հրամանատարութեան տակ կը գրաւէ ձախ թեւը: Զորրորդը՝ պահեստի ուժ, Արշաւիր Կամսարական եւ Համազասպ Մամիկոնեան, եղբայրը՝ Վարդան Մամիկոնեանի:

Ռազմավարութիւն: Պարսից նպատակը կ'ըլլայ ճնշելէ ետք ապստամբութիւնը, արշաւել եւ գրաւել Արտաշատ քաղաքը եւ, այս ճամբով իրագործել Յազկերտ Բ.ի՝ Հայերու ինքնավարութեան վերջ տալու քաղաքականութիւնը: Նաեւ՝ չօշափելի իրականութիւն դարձնել դաւանափոխութիւնը:

Հայոց բանակին գլխաւոր նպատակը կ'ըլլայ անսպասելի ուժգին յարձակումով տկարացնել դէպի Հայաստանի սիրտը շարժող թշնամի ուժը, ապա քշուիլ երկրին դժուարամատչելի անկիւնները ու հայրենական մարտերով շարունակել պատերազմը: Մինչեւ որ յառաջ շարժող ոսոխը հիւծի, քայքայուի:

Այսպէս, հայ մարտիկները նախայարձակ կ'ըլլան: Հայկական այրուձին, այսինքն՝ հեծելազօրքը, առաւօտ կանուխ կը յարձակի Պարսից բանակին երկու ծայրերուն վրայ: Հակառակորդը խուճապահար՝ կ'ընկրկի: Ձախ թեւը եւ կեդրոնը կը քայքայուին: Աջը, որ գլխաւորաբար կազմուած էր լեռնցի, կիսավայրենի ցեղերու կուռողներով, ո'չ միայն դէմ կը դնէ, այլեւ կը յաջողի որոշ յառաջխաղացում մը արձանագրել: Վարդան Մամիկոնեան հրապարակ կը հանէ պահեստի գունդը: Մաս մը կեդրոնի ուղղութեամբ, որպէսզի ճնշումը առաւել շեշտուի, իսկ միւս մասն ալ օգնութեան նըպատակով կ'ուղարկէ կը մտնէ դժուարութեան մատնուած թեւին կողքին: Յաջողութիւնը ակներեւ կը դառնայ: Վարդան խանդավառ կը ճեղքէ ճակատը՝ խուճապի մատնելով ոսոխը: Բայց Պարսից բանակի ընդհանուր հրամանատարը՝ Մուշկան Նիւսալաւուրդ, ի տես մօտալուտ պարտութեան, հրապարակ կը հանէ Մատեան գունդը, որ նահանջող աջ թեւի գունդին հետ կը յաջողի շրջապատել մինչեւ իր բանակին խորը հասած հայ սպարապետը, անոր հայկական հեծելազօրքը: Անհաւասար մարտը կը շարունակուի մինչեւ ուշ գիշեր: Վարդան հերոսաբար կը զոհուի: Այնուհետեւ հայկական զօրքը կը քաշուի երկրին խորերը՝ շարունակելու համար պայքարը:

Աւարայրի ճակատամարտին սպարապետէն զատ կը սպաննուին ութ զօրավարներ եւ 1027 զինուոր: Ընդամէնը՝ 1036 հոգի: Պարսից կողմը կ'արձանագրէ 3544 սպաննուած:

Աւարայրի ճակատամարտի ելքի մասին Եղիշէ կը գրէ. – «Բանզի ոչ եթէ կողմ էր՝ որ յաղթեաց, եւ կողմ էր՝ որ պարտեցաւ, այլ քաջք ընդ քաջս ելեալ երկոքին կողմանքն ի պարտութիւն մատնեցան»: (Որովհետեւ ոչ թէ մէկ կողմը յաղթեց, եւ միւս կողմը պարտուեցաւ, այլ քաջերը քաջերու դէմ ելլելով՝ երկու կողմերն ալ պարտուեցան):

ԾԱՆՕԹ. –

(*) «Անոնց յիշատակը ամէն տարի բուն Բարեկենդանին նախընթաց Հինգշաբթի օրը կը տօնուի Հայ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ Վարդանանց անունով» (Մաղաքիա Արք. Օրմանեան «Հայոց Եկեղեցին»):

(**) «Եւ սոսոնց ընդհանուր թիւը եղաւ վաթսունեւվեց հազար մարդ՝ ձիաւոր եւ հետեւակ», Եղիշէ, «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին»:

Փրոֆ. Հրանդ Փաստրմաճեան նկատել կուտայ, –

«On sait que tous les chiffres concernant les effectifs des armées, donnés par les chroniqueurs du Moyen Age sont fortement exagérés. En réalité, dans un pays de montagne comme l'Arménie, c'est-à-dire où les armées sont contraintes à suivre une route comportant des points de passage obligé, il n'était guère possible pour une armée de concentrer sur un champ de bataille plus de 20.000 ou 30.000 hommes» **(«Histoire de l'Arménie»).**

(***) Մատեան գունդ: Պարսից բանակին ամէնէն մարտունակ եւ սպառազինուած գունդը Փաւստոս Բիւզանդ կ'անուանէ «Մատենիկ գունդ»: Եղիշէի Վարդանանցի մեկնաբան – թարգմանիչը՝ փրոֆ. Դր. Ե. Տէր – Մինասեան, ի մէջ այլոց կ'ըսէ, – ամենայն հաւանականութեամբ նոյնն է, ինչ որ Հերոդոտի յիշած անմահներու գունդը, որ բաղկացած էր 10.000 ընտիր հեծեալներէ. գունդը անմահ կը կոչուէր այն պատճառով, որ երբ անոր մէջէն ոեւէ մէկը սպաննուէր կամ մեռնէր, տեղն ու տեղը անմիջապէս ուրիշ մը կը յայտնուէր, այնպէս որ 10 հազարի թիւը երբեք չէր նուազեր: Հերոդոտի տեղեկութիւնը կը վերաբերի Քսերքսեսի բանակին, բայց Զ. դարու պատմագիր Պրոկոպիոսի վկայութեան համաձայն՝ Սասանեանները վերահաստատած են Անմահներու գունդը»: (Ձեռքի տակ ունինք վերոյիշեալ հատորին «Յուսաբեր»ի հրատարակութիւնը, Գահիրէ, 1950):

Այսօրինակ վկայութիւն նաեւ Հանրագիտարանի մէջ, է. հատոր, –

ՄԱՏԵԱՆ գունդ, մատենիկ գունդ, հին ժամանակներու պարսկական բանակին ընտիր հեծելազօրք: Գունդը եւ զինուորները կը համարուէին «անմահ». մեռնողներուն անմիջապէս կը փոխարինէին նոր հեծեալներով, որպէսզի գունդին կազմը մնար կայուն: Եղիշէ (Ե. դար) վկայութեամբ՝ Աւարայրի ճակատամարտին Պարսիկները Վարդան Մամիկոնեանի գըլխաւորած զօրքին դէմ հանած են Մ. գ. (Վկայութիւնները միշտ արեւմտահայերէն):

(****) Եղիշէ կուտայ անունները, – Ապահարցիներ, Կատիշներ, Հոներ, Գեղեր: Կ'ապրէին Կասպից ծովուն հարաւ – հարաւ արեւելեան ափերը:

Ժ. Մ.

ՆՈՒԱՐՍԱԿ – 494 (*ՀԱՄԱՌՕՏ*)

Տղմուտի ափին մղուած միօրեայ ճակատամարտով վերջ չի գտներ հայ – պարսից պատերազմը: Հայկական զօրամասերը վերադասաւորելով իրենց ուժերը, փոքրաթիւ զօրագունդեր դարձած, անակընկալ, հատու հարուածներով կը փորձեն քայքայել թշնամի ուժերը, զանոնք հիւծել: Յամենայն դէպս Պարսից բանակը երբեք չի յաջողիր իրագործել առաջադրուած նպատակը, – ժողովուրդը մըղել դաւանափոխութեան:

Զօրավար Վահան Մամիկոնեան, եղբօրորդին Վարդան Մամիկոնեանի, հայդուկային ընոյթի մարտը կը շարունակէ մինչեւ 484–ի ամառը: Այդ թուականներուն Հեփթաղներու, – հին հայկական աղբիւրներու մէջ անոնք կը կոչուին նաեւ Քուշաններ, – հետ տեղի ունեցած ճակատագրական ճակատամարտին կը պարտուի Պարսից բանակը եւ կը սպաննուի Յազկերտ Բ.ի կրտսեր զաւակը՝ գոռոզ Պերոզ: Ան, որ նոյն Հեփթաղներու օգնութեամբ տապալած էր իր աւագ եղբայրը Որմիզդ Գ.ը եւ 457–ին տէր դարձած գահին:

Սպաննուած արքային տեղ գահ կը բարձրանայ անոր եղբայրը Բալաշ, զոր հայ պատմագիրները Վաղարշ կը կոչեն: Այս վերջինը կը հրաժարի իր նախորդներուն հետապնդած ձուլման քաղաքականութենէն եւ, հաշտութեան ձեռք կ'երկարէ հայ ապստամբներուն: Հայաստան կ'ուղարկէ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը Նիխոր Վշնասպդատի գլխաւորութեամբ, Հայոց հետ բանակցութիւններ վարելու համար: Ի դէպ, Պարսից արքային թելադրութեամբ, սպարապետ Վահան Մամիկոնեանէ, Նիխոր Վշնասպդատ կը խուսափի Հայաստան մուտք գործելէ: Կայք կը հաստատէ սահմանին մերձ Հեր գաւառի Նուարսակ գիւղը, ներկայիս Խոյ քաղաքին մօտ, Պարսկաստան:

Պարսկաստան առանց առարկութեան կ'ընդունի Հայոց երեք հիմնական պահանջները:

Ա. – Վերջ տալ կրօնափոխութեան հարկադրանքին: Զպարտադրել զրադաշտականութիւնը: Քանդել Հայաստանի մէջ կառուցուած ատրուշանները եւ, դժուարութիւն չյարուցանել հոգեւորականներուն՝ կատարելու իրենց կրօնական ծէսերը:

Բ. – Պետական պաշտօնեաները գնահատել ոչ թէ ըստ կամս եւ ըստ հաճոյս, այլ արդարութեամբ: Ասպարէզը բաց պահել աշխատունակ, պարկեշտ տարրերուն առջեւ:

Գ. – Զմիջամտել Հայաստանի ներքին գործերուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Բառի մը համար

ԹԼՓԱՏՈՒՄԻ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Անշուշտ, մենք մովսիսական չենք: Ո'չ ալ մահմետական: Ո'չ հեթանոս եւ ոչ ալ բարբարոս: Բարեբախտաբա՜ր: Հաւատքի, զգացումի, զգայնութեան հարց է՝ մեր սրբազան կրօնքին խորշանքը, զոր ներարկած է ան՝ մեր երակներուն մէջ, սերունդէ սերունդ, դարերէ ի վեր, բարբարոսական ամէն արարքի ու երեւոյթի դէմ, մանաւանդ հաւատքի, մտքի ու սրտի հետ կապ ունեցող: Հաւատք եւ զգացում զոյգ կ'ընթանան: Զգացումի հարց է հաւատքը:

Հաւատացեալ, թերահաւատ թէ պարզապէս անհաւա՛տ՝ մենք կը պաշտենք մեր լեզուն՝ կրօնական հաւատքին ուժովը: Վարդապետ մըն էր մեր գիրերը ստեղծողը: Գրչածաղկողները դարձեալ վարդապետներ էին: Վենետիկէն Թրիեսթէ եւ Վիէննա՝ նոյնպէս վարդապետներ էին, որոնք Գաւառի ճամբաներուն վրայ եւ Պոլսոյ փողոցներուն մէջ թողլքուած բառերը հաւաքեցին, եւ տպարանները շալկած իրենց ուսերուն՝ տարին մենաստաններու մէջ, խնամեցին զանոնք, լոյսերու մէջ պահպանելու համար Հայոց Գիրերը: Այս պատճառով մեր գիրերը եղան պաշտամունքի առարկայ. անոնք օծուած էին Սուրբ Միւռոնով: Եթէ այսօր, ա՛յդ վարդապետներուն կազմած բառարանները կամ մատեանները բանաք, պսպղուն, ծիածանի եօթը գոյներով լոյս կը բխի անոնց էջերուն արմատներէն: Ապա, տասնամեակներ շարունակ, արթուն եւ անձնազոհ պահակներ՝ սրբազան հրայրքով մը պաշտպանեցին զանոնք: Մինչեւ այսօր մեր մտքին ու սրտին մէջ հնչեղ կ'արձագանգէ իրենց կտրուկ սաստը, – Կա՛խ փէշ, Թափթփա՛ծ – հասցէին բոլոր անոնց, մե՛ծ ու պզտիկ, աւելի մեծ՝ քան պզտիկ, որոնք ծիծաղելի ինքնարաւութեամբ կը մեղանչէին մեր լեզուին հանդէպ: Իրենց վճիռն էր արդարագոյն, եւ ուրեմն անառարկելի, անբեկանելի:

Հեթանոսի ստեղծած գիրեր չեն Հայոց գիրերը: Հեթանոսութիւն չկայ անոնց ձեւերուն մէջ, եւ ոչ ալ – աւելի կարեւորը – անոնց ոգիին մէջ, տառ ու ոգի միաձոյլ: Կը բաւէ դիտել հոգիին աչքերով միայն մէկ տառ գունազեղ եւ անպայման գլխագիր է, որ կը զարդարէ մեր տաճարներուն աւագ խորանի վերնամասին խորքը, խոշոր աչքի մը կեդրոնը, եւ ամէն բան ընկալելի, իմանալի կը դառնայ այնուհետեւ:

Ունիմ անհերքելի, գրաւոր ու պատկերազա՛րդ փաստեր: Երեւոյթը բացառիկ է: Գի՛ր ու Լեզո՛ւ Հայոց … Երբ մենք կորսնցուցեր էինք մեր Լեզուն, մեզի մընացեր էին մեր գիրերը, եւ մենք կը կարդայինք հայերէն գիրերով՝ քրտերէն (գուրմանճի՛), թաթարերէն, թրքերէն, պարսկերէն, սլաւերէն: Եւ կամ երբ գիրերը կորսնցուցեր էինք, կառչեր էինք հայերէն լեզուին՝ այս անգամ օտար գիրերով (1): Վեց, եօթը, տասը լեզուներու միջեւ մեր ինքնութիւնը պահեր էինք մե՛ր գիրերովը, մե՛ր լեզուով:

Այս հիմնական պատճառներով է որ խստիւ արգիլուած է թլփատումը հայերէն բառերուն աւելի քան ուրիշ որեւէ լեզուի: Եւ մասնաւորաբար երրորդ հազարամեակի սեմին, երբ երջանիկ մարդկութիւնը կը դեգերի՝ լոյսի արագութեամբ հաղորդակցութեանց տարածքներու սեմին ու սեմէն ներս արդէն:

Եւ հիմա գանք յանցագործութեան բուն առարկային, – թլփատումը հայերէն բառի մը, որ կը զարդարէ իր տխեղծ կերպարանքով կողքը գրքի մը՝ լոյս տեսած շուրջ երկու տարի առաջ, Ամերիկայի մէջ, Գալիֆորնիա, Սփիւռքի եւ Հայաստանի այժմու Էլտորատօն, եւ որուն մասին աղնիւ հոգի մը, Արտաշէս Ռսկեան, արտայայտուած էր մամուլի մէջ (2), հաշտակելու համար իր հիացում մը: Խնդրոյ առարկայ գիրքը՝ հեղինակութիւնն է ծանօթ գրող Ստեփան Ալաջաջեանի, «Ճամբեզրի վրա»:

Հակառակ բարեկամական կապերուն, որոնք կը գոյատեւեն մեր միջեւ, տասնամեակներէ ի վեր, Ստեփան Ալաջաջեանի գործը տեսնելու բախտը չունեցայ: Միայն երբ ամերիկահայ մամուլի մէջ լոյս տեսաւ ծանուցումի ձեւով ասնդական «Ստացանք»ը, զարդարուած կողքին վերարտադրութեամբ, բնագրական մղումով կարեցի գրքի կողքին պատկերը եւ կորոնը պահեցի ծոցատետրի մէջ, ամիսներու երկայն՞քին, մինչեւ այսօր, այսինքն՝ յիշեալ յօդուածին հրատարակութիւնը: Խօսքս կը վերապահէի այն օրուան, երբ պիտի տեսնէի պատճէնը ստուգելու համար կէտ մը միայն, – ի՞նչ ուղղագրութիւն որդեգրուած ու կիրարկուած էր այս գրքին մէջ: Քանզի կար շատ շփոթեցուցիչ պարագայ մը:

Սպասումս արդարացում չունէր. մաշա՛ծ էր այլեւս:

Հարցը կարծուածէն շատ աւելի ծանրակշիռ ընոյթ մը ունէր. շփոթութիւն կատարեալ էր գրքի կողքին վրայ, իսկ «Ճամբեզրի վրա», իսկ ներքեւը՝ Ստեփան Ալաջաջեան: Արեւելահայ պատճէններու մէջ, Աճառեանէն (3) մինչեւ Բակունց, մինչեւ մեր օրերը, վրա նախադրութիւնը այնքա՛ն չէր վիրաւորեր նայուածքը ընթերցողին – վարժութիւնը սովորականացուցած ըլլալով կատարուած խրողութիւնը, առանց սակայն մեղմ հաշտեցնելու այդ խրողութեան հետ, որքան կողքին վրայ, այդ ալ դծագրուա՛ծ, որպէսզի կատարեալ ըլլար գեղչածաղկումը, ընդգծելու համար այդ անձոռնի մերկութիւնը:

Այդ վիրաւորանքէն անդին կը տեղադրուէր սակայն խռովքը, երբ վերնագրին ներքեւ երեւող անունը գրուած էր Ալաջաջեան եւ ոչ՝ Ալաջաջյան:

Եթէ վրա–ի գործածութեան հետ գրուէր նաեւ Ալաջաջյան, հարցը այնքան չէր շփոթեցուցիչ պիտի չնկատուէր: Այս պատճառով այդ մեղանչումը կը վերագրեմ աւելի՝ անիմանալի անփութութեան մը, քան իբր արդիւնքը, արտայայտու-

թիւնը վճռակամութեան մը՝ կառչած մնալու ուղղագրական բրածոյ կանոններու եւ զանոնք գործադրելու նաեւ արտասանման մէջ: Ահա՛ այսպէս, հրաժարումէ հրաժարում՝ անխուսափելի էր այս արտառոց երեւոյթը, իր պարզագոյն դրսեւորումով արտայայտուած, – երկու ուղղագրութիւն մէկ էջի վրայ, նոյն պատճէնին մէջ: Ողբերգական է անիրայթ վերաբերումը, երբ միւս կողմէ համակարգիչները, ժահրերով խոճղուած իրենց կա՛րծր յիշողութիւններով ընդմիշտ կը ջնջեն սահմանները ոչ միայն երկիրներու ե՛ւ ուրեմն ժողովուրդներու, այլ նաեւ – ինչ որ բնական է, քանի համակարգիչները հաղորդակցութեանց եւ փոխանակումներու կը ծառայեն – լեզուներու միջեւ, նոյն ընտանիքի պատկանող՝ լեզուի մը երկու ճիւղերուն միջեւ, եւ այս ձեւով ուրեմն անոնք ի վիճակի են ընդարձակելու չփոթութիւնը մտքերուն մէջ:

Առանց դատախազ ըլլալու իրաւունք տալու մենք մեզի, այսուհանդերձ ազատութիւն թող շնորհուէր մեզի՝ հարց տալու իրեն թէ ի՛նչ պատճառ ունէր այդ ուղղագրութիւնը կիրարկելու արտասահմանի մէջ եւս, շփոթութիւն սերմանելով շարքերուն մէջ, քիչ մը եւս տկարացնելով մեզ:

Իր գործով թող ըսէր թէ մե՛նք իրաւունք ունինք հաւատարիմ մնալու աւանդականին, – բառը թող չվիրաւորէ զգա՛յուն հոգիները: Անձեռնմխելի է աւանդականը, ճշմարիտը, գեղեցիկը:

Եւ յետոյ, եթէ մե՛ր ուղղագրութիւնը յարգած ըլլար, պիտի մեղանչա՞ծ ըլլար արդեօք Մեսրոպ Մաշտոցին հանդէպ:

Ի՛նչ գեղեցիկ պիտի երեւէր վրան, գրուած՝ յ-ով, որ կը խաղայ դերը՝ փակելու, կղպելու ա գիրով վերջացող բառերը, հաղուստ կը հագցնէ, կը ծածկէ մերկութիւնը, մեղմելով ա-ին բերանաբաց հնչումը, եւ ուրեմն կը պաշտպանէ այդ բառերը՝ այլասերումէ, ձեւազեղծումէ եւ կորուստէ, բայց նաեւ կը դիւրացնէ ճայնաւորով վերջացող բառերուն հոլովումը: Գիր մը միա՛յն՝ որ կը մնայ մեր լեզուին յատկանիշերէն մին: Պարզ ու աւելորդ զարդ մը չէ այդ գիրը, այլ հանճարին շնորհը, մին այն շնորհներէն, որոնցմով օժտուած կը մնայ Հայոց Լեզուն:

Սկիզբէն էր մեր հաւատքը եւ հաւատքը եղաւ Գիր ու Լեզու:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(*) Ամփոփ ու տոկուն համայնագիտաբան մընէ իր անտաշ ու վերամշակումի կարօտ ձեւին մէջ իսկ «Մատենագիտութիւն հայատառ օտար լեզուով տպագիր գիրքերու», հեղինակ՝ Արտաշէս Գարտաշեան, 760 մեծադիր լուսատիպ էջ (21×29 սմ.), հրատարակութիւն՝ Ռուբէն Սեւակ Մշակութային Հիմնարկի, 1987, Փարիզ:

Գաղափար մը տուած ըլլալու համար ակնարկուած այս անճախընթաց երեւոյթին մասին՝ կը բաւէ մատնանշել թէ հազարէ աւելի էջեր կը կազմէ ցանկը այն գիրքերուն, որոնք երկնուած են օտար լեզուներով բայց հայերէն տառերով, եւ հայերէն լեզուով բայց օտար գիրերով, երեւոյթ մը՝ որ կամրջուած կը մնայ ԺԶ. դարէն մինչեւ Ի. դար երկարաձգուող ժամանակաշրջանի մը վրայ:

(2) Տե՛ս՝ «Յառաջ», Շաբաթ / Կիրակի, Փետրուար 12 / 13, 2000:

(3) Բացառութեամբը իր «հայերէն արմատական բառարան»ին, ուր յարգուած է մեր ուղղագրութիւնը: Բարեբախտաբար: Այլապէս ի՛նչ մեծ աղէտ պիտի ըլլար անոր հրատարակութիւնը հայաստանեան ներկայ ուղղագրութեամբ:

Ն. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

Նիսի մէջ, տարիներէ ի վեր կը գործէ միութիւն մը, նախագահութեամբ Անահիտ Օհանեանի, որուն նպատակն է օժանդակել Հայաստանի մանկապարտէզներուն:

1991-էն ի վեր, Միութիւնը արդէն բաւական օգնութիւն հասցուցած է, ղրկելով դպրոցական պիտոյքներ Գիւմրիի, Երեւանի նաեւ Արցախի մանկապարտէզներուն: Խաղալիքներու բաշխումներ եղած են Երեւանի 12 դպրոցներու, Գիւմրիի 2 եւ Սպիտակի 2 (1999 Դեկտեմբեր): 1994-ին Հայաստանի 20 եւ Արցախի 5 դպրոցներու 3167 երախաներուն դպրոցական պիտոյք հայթայթուած է եւ յաջորդող տարիներն ալ նոյն թափով շարունակուած է անհրաժեշտ պարմածներու հայթայթումը:

1995, 1996, 1997, 1998, 1999 զանազան այլ ձեռնարկներ ալ եղած են, ինչպէս մանկավարժական պատրաստութեան հաւաքոյթներ ուսուցչուհիներու թէ տնօրէնուհիներու համար: Հինգերորդ տարին ըլլալով, ԷՍ - ԷՖ - ՓԷ - Ա.-ն իր մասնակցութիւնը բերած է ծրարներու առաքումին համար (պատուելի Սահակեան եւ Պ. Ֆերտինան Կրասեան):

ACTION
POUR LES MATERNELLES D'ARMENIE
99, Chemin de la Costière,
Les Coteaux de la Madeleine L 461,
06000 NICE;
C.C.P. 1101 06 V Marseille

ԿՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած 15-րդ «միջվարժարանային արտասանութեան մրցում»ը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15.30-ին Մարսէյլի Հայ Մշակութային Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

ՄՐՑՈՒՄԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –

– Տարիքի չորս մակարդակներ (6 – 9, 9 – 11, 11 – 13, 13 – 16) կը մասնակցին մէկական պարտադիր արտասանութիւնով՝ ուղարկուած միութեան կողմէ:

– Ամէն մէկ մակարդակէ ընտրուած հինգական աշակերտ, կը ներկայանան երկրորդ ազատ արտասանութեամբ մը:

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ. –

Միութեան կողմէ իւրաքանչիւր մակարդակի՝

Առաջին – ոսկի մետալ,

Երկրորդ – ոսկեջուր մետալ,

Երրորդ – արծաթ մետալ:

Դատակազմին կողմէ՝

– Ա. Մակարդակ (6-9) – 500 Ֆ.
(Նուար Տէրիքլեան միութիւն)

– Բ. Մակարդակ (9-11) – 500 Ֆ.
(Շուշան-Մաղիկ մրցանակ -Գարոյեան, Վալանս)

– Գ. Մակարդակ (11-13) – 500 Ֆ.
(Թէաթր Ժիրաֆ – Գուզուլեան)

– Դ. Մակարդակ (11-13) – 1.000 Ֆ.
(Սիմիթեան կտակ – Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի):

Այս առընչութեամբ ուղարկուած են նամակներ՝ Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս եւ Նիս դպրոցներուն և միութիւններուն: Իսկ հայերէն դասաւանդող այն հաստատութիւնները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ եւ չեն ստացած հրաւէրի նամակներ, պարտին դիմել ստորեւ տրուած հասցէին կամ հեռաձայնի թիւին. –

Անի ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
5 bis, Ch. de Fardeloup,
13600 La Ciotat
Tél. : 04. 42. 08. 24. 57

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ

FRANCE - ARMÉNIE ԵԱՆ՚Ց-Ի ՄԷՋ

Փետրուար 23, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 19-էն սկսեալ Ֆրանս – Արմէնի ֆրանսերէն լեզուով Լիոնի մէջ լոյս տեսնող ամսաթերթի վարչութեան հրաւէրով Եան՚ց ակումբը հաւաքուած էին փարիզահայ գաղութի զանազան կազմակերպութիւններու, մամուլի, միութիւններու ներկայացուցիչներ, անհատներ շուրջ հարիւր հոգի:

Ցանուն Ֆրանս – Արմէնիի նախ խօսք առաւ Օր. Հէլէն Գօսիկեան: Ան օրուան հաւաքոյթին նպատակը հակիրճ կերպով ներկայացնելէ յետոյ, մի առ մի ներկաներուն ծանօթացուց Ֆրանս – Արմէնի թերթին խմբագրական կազմը եւ թէքնիկ պատասխանատուները որոնք բոլորն ալ Լիոնէն եւ Մարսէյլէն եկած էին: Ան յետոյ հրաւիրեց ամսաթերթի չորս հիմնադիրներէն Տոքթոր Գէորգ Քէփէնէկեանը որպէսզի Ֆրանս – Արմէնիի նոր ծրագիրներուն մասին ներկաներուն լուսաբանէ:

Տոքթոր Քէփէնէկեան Լիոնի հայ գաղութի գործօն անդամներէն է եւ հակառակ իր խիստ զբաղ ասպարէզին երկար տարիներէ ի վեր ազգային բոլոր ձեռնարկներուն կը մասնակցի: Տոքթոր Քէփէնէկեան ամսաթերթին 18-ամեայ գործունէութիւնը՝ 1982 Ապրիլ-ին հիմնուած, մանրամասնօրէն ներկաներուն ներկայացուց: Ան ըսաւ թէ գաղութի մը կենսունակութեան ապացոյցը իր մամուլին գոյութիւնն է: Տոքթոր Քէփէնէկեան դիտել տուաւ որ թերթ մը մի միայն լուրեր տալով պէտք չէ որ գոհանայ, ան պէտք է նաեւ ուղղութիւն մը, նպատակ մը ունենայ: Ան գոհունակութեամբ արտայայտուեցաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութեան մասին որ տարիներէ ի վեր անվհատ կերպով իր պայքարը կը շարունակէ հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչման համար, հակառակ Թուրք կառավարութեան Ֆրանսական իշխանութիւններու մօտ կատարած ճնշումներուն:

Տոքթոր Քէփէնէկեան վերջին տասը տարիներու ընթացքին միջազգային քաղաքականութեան մէջ տեղի ունեցած իրադարձութիւններուն եւս անդրադառնալով դիտել տուաւ որ Խորհրդային Միութեան փլուզումի հետեւանքով այսօր Հայաստան եւս անկախութեան տիրացած է: Մեր գաղութը զոր հոս ունինք դեռ երկար ժամանակ 40 տարի 50 տարի պիտի ունենանք ըսաւ: Հետեւաբար, եզրակացուց, անհրաժեշտ է բարձրորակ մամուլ մը ունենալ մեր գաղութին համար: Տոքթոր Քէփէնէկեան գոհունակութեամբ արտայայտուեցաւ մանաւանդ հոյլ մը երիտասարդ – երիտասարդուհիներու խումբի մը որ պատրաստակամութիւն յայտնած է կամաւոր կերպով Ֆրանս – Արմէնի ամսաթերթի բարգաւաճումին ծառայելու: Միայն աւելցուց Ֆրանս – Արմէնի պատասխանատու խմբագրապետ մը չունի հիմա պիւտճէին անբաւարարութեան պատճառաւ: Ան յոյս յայտնեց որ Ֆրանսայի գաղութը պիտի կարենայ երիտասարդ ուժերու կամաւոր աշխատութիւնը գնահատել եւ ոչ թէ միայն բարոյապէս այլ նաեւ նիւթապէս զօրավիգ կանգնելով պիտի քաջալերէ ամսաթերթին վերածաղկումի ծրագիրը:

Տոքթոր Քէփէնէկեանի բացատրութիւններէն յետոյ ներկաները ճոխ պիւֆէի մը շուրջ պատուասիրուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 8

Սահակ էֆէնտիենց տունը

ԶԱՐՈՒՀԻ. – (Ժպտուն): Բան մըն ալ չկայ: Երէկ Նուարդին հետ իրենց տունը գացինք, հոն Արամին դպրոցական ընկերը կար, անունը Եդուարդ է: Մեզի առաջարկեց պտոյտ մը եւ չորսերնիս միասին գացինք Քիաղատհանէ եւ յետոյ նաւակով վերադարձանք: Ատոր համար ուշ մնացի:

ՍԱՀԱԿ. – Երէկ իրիկուն բան մը չըսիր:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Զըսի, որովհետեւ ժամանակ չեղաւ, ուրիշ խօսելիքներ ունէինք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Իրաւունք ունի աղջիկը: Արդէն մենք ալ չհարցուցինք թէ ուր գացած է:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ես ձեզի խրատ տալու կնիկ չեմ ամմա, ի՞նչ գիտնամ, աս տղոց համար աղէկ չեն խօսիր կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Գո՞րծը ինչ է եղեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Գործը պէլլիսիզ է... Շընորհքով ալ մարդ չէ եղեր: Ամմա, ինծի՞ ինչ: (Ոտքի): Դէհ, ես գացի: Մարտիկ աղայէն ազատելնուդ համար շատ ուրախ եմ: Մնաք բարով: (Դուրս):

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ պիտի ըլլան աս խօսքերը, Զարուհի:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Պառաւ կնկայ պարապ խօսքեր... Դեռ նո՞ր պիտի ճանչնաս չարախօս կնիկը:

ԹԱԳՈՒԿ. – Բայց ինչո՞ւ պարապ տեղը անունդ խօսուի աղէն – անդին:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Ճանըմ, անպատիւ տղու մը հետ չեմ պտըտեր ա... Միւսիւ Արամին դպրոցական ընկերն է... հա, աղէկ միտքս ինկաւ, դուն ալ կը ճանչնաս: Քանի մը օր առաջ երբ Նուարդենց գացինք, հոն էր, քեզի ալ ներկայացուցին:

ԹԱԳՈՒԿ. – Հասկցայ, չիք երիտասարդ մը, Եգիպտոսի մէջ կարեւոր պաշտօն մը ունի եղեր:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Ճիշդ ինքը, միւսիւ Եդուարդը: Նեմզար հանըմին բոլոր ըսածները տասը փարայի արժէք չունին, շատ խելացի, շատ շնորհքով ու պարկեշտ երիտասարդ մըն է:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ինչո՞ւ այդչափ կը պաշտպանես կոր այդ տղան:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Պաշտպանելու բան չկայ: Ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Դեռ շատ պիտի մնա՞յ հոս:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Քանի մը շաբաթ:

ԹԱԳՈՒԿ. – (Ծաղրական): Կ'երեւայ աղջիկ պիտի փնտռէ:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Կարելի է հատ մը գտած է արդէն:

ԹԱԳՈՒԿ. – Գտեր է նէ՝ թող խերը տեսնայ:

ԶԱՐՈՒՀԻ. – Ամէ՛ն:

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ աղային գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՍԻՍԱԿ. – (Ներս մտնելով): Բարեւ ձեզ, Մարտիկ էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարեւ: Կը ներէք, ձեզ չկրցայ ճանչնալ:

ՍԻՍԱԿ. – Թէեւ իրարու չենք ներկայացուած, բայց ձեզ դէմքով կը ճանչնամ: Ես խմբագիր եմ, «Հանրային Ձայն»ի խմբագիր, Սիսակ Մելքոն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրախ եմ:

ՍԻՍԱԿ. – Լաւ լուր մը իմացայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ լուր:

ՍԻՍԱԿ. – Նշանուեր էք եղեր Սահակ էֆէնտիի աղջկան հետ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Է, այո՛, նշանուեցայ:

ՍԻՍԱԿ. – Շիտակը չափազանց ուրախացայ: Իմ մասնաւոր շնորհաւորութիւններս:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շնորհակալ եմ: Բայց դո՞ւք ինչու այդքան ուրախացեր էք:

ՍԻՍԱԿ. – Քիչ շատ ազգային զգացում ունեցողներուն, տանկ դէպքերը ուրախութիւն կը պատճառէ: Կը հաճիք այդ մասին քանի մը մանրամասնութիւններ տալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ տեսակ մանրամասնութիւն:

ՍԻՍԱԿ. – (Գրպանէն թուղթ եւ մատիտ հանելով): Նախ նշանտուքը ո՞ւր եղաւ: Հաւանաբար Բերա, Սահակ էֆէնտիին տունը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո:

ՍԻՍԱԿ. – Ո՞ր օրը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շաբաթ օր:

ՍԻՍԱԿ. – Կէսօրէ առա՞ջ, թէ կէսօրէ ետքը:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Անհամբեր): Ճանըմ, երբ կ'ուզէ թող ըլլայ... Բայց ատոնք ինչո՞ւ թուղթին վրայ կը նշանակես կոր:

ՍԻՍԱԿ. – Որպէսզի միտքս մնայ: Ո՞վ ներկայ էր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Տէր Բարսեղը, Սահակ էֆէնտին, Թագուկ հանըմը, եւ...

ՍԻՍԱԿ. – Ուրի՞շ, ուրի՞շ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրիշ մարդ չկար:

ՍԻՍԱԿ. – Հասկցայ: Նշանախօսութիւնը տեղի ունեցած է մտերմիկ շրջանակի մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց ըսէ տեսնեմ, ինչո՞ւ այդ բաները կը գրես կոր:

ՍԻՍԱԿ. – Զարմանալի հարցում, ինչո՞ւ կ'ուզէք որ գրեմ, պարզապէս որովհետեւ մեր թերթին վաղուան թիւին մէջ ձեր նշանտուքը պիտի ծանուցանենք:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

քաղաքէն հեռանալ: Արտայայտուած է ուտիօ Ավերոզայէն եւ պատմած ամբողջ ողիսականը, նախ փոխանակումէն (Փետրուար 3), ապա բանտարկութենէն (Փետրուար 16), երբ դուրս կ'ելլէր Գրոզնիէն: Վճռած է պատմել ամէն ինչ Չեչէնիա անցած – դարձածին մասին: Արդէն իսկ ահաւոր նկարագրութիւններ կ'ընէ բանտին մէջ կիրարկուած չարչարանքներու մասին:

ՄԻՋԻԿԱՆԻ նախակրթարանի մը մէջ, եօթը տարեկան մանչուկ մը կրակ բացած է վեցամեայ դասընկերուհիին վրայ: Տղեկը ատրճանակ մը հանած է գրպանէն ուսուցչուհիին եւ 22 աշակերտներու առջեւ եւ կրակած իր զոհին վրայ: Աղջնակը շատ ծանր վիճակի մէջ է:

ՄՈԶԱՆՊԻՔԻ մէջ, ահաւոր ողողումներ շատ ծանր կացութիւն մը ստեղծած են. արդէն իսկ 200–է աւելի մեռեալ կայ:

ԻԼ-ՏԸ-ՖՐԱՆՍԻ շրջանի կառախումբերու մէջ գործուած յարձակումները 21%–ով յաւելում կրած են վերջին շրջանին եւ անապահովութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասած է: 1999–ին, 9000 յանցագործ հարցաքննուած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաճեան, Տէր եւ եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 200–ական ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Արզուեան 400 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տինօ Ջանտոմէնկօ 300 Ֆր., Օր. Սոնիա Կիւմիւշեան 1200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժընըվէ 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Միքայէլեան 100 ֆրանք, Օր. Ա. Խաչատուրեան 50 Ֆր., Օր. Մարի Տումանեան, Տիկին Սիլվան Կիւմիւշճեան 200–ական Ֆր., Տիկին Մէրի Նալպանտեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 500 Ֆր., Տիկին Էլիզապէթ Աւագեան 100 Ֆր., Տիկին Վալէրի Զարգարաթճեան 500 Ֆր., Պր. Սեպուհ Պալեան 300 Ֆր., Տիկին Սոնիա Փանոսեան, Պր. Ժագ Գասապեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պէրպէրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շ. Ալանեան 100 Ֆր., Օր. Ժագլին Մէսճեան 200 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գույումճեան 100 Ֆր., Պր. Ժան Սարաֆեան 200 Ֆր., Օր. Լիւսի Թոփալեան 300 Ֆր., Տիկին Վ. Պարտիզպանեան 100 Ֆր., Տիկին Ագնիւ Անդրէասեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Սաաթճեան 100 Ֆր., Տիկին Աւլէթ Յակոբեան 250 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Բժշկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Նազարէթեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Գալնթարեան 500 Ֆր., Օր. Մատլէն Արապեան 100 Ֆր., Պր. Յովհաննէս Յովհաննէսեան 200 Ֆր., Տիկին Բարիս Արխեան 250 Ֆր., Տիկին Մարի Առաքելեան 150 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պօղօղեանեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 150 Ֆր., Տիկին Ժ. Գանթարճեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօյաճեան 50 Ֆր., Տիկին Վիքթորիա Գոլողեան 100 ֆրանք, Տիկին Նէլլի Մխիթարեան 400 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Աչգեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովսէփեան, Պր. Գլօտ Գափամաճեան 200–ական Ֆր., Պր. Հրաչեայ Ջուլհակեան 500 Ֆր., Տիկին Աննի Պէքար 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արա Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալէքսանեան 500–ական Ֆր., Տիկին Սիմա Տուգմանեան 200 Ֆր., Պր. Միքայէլ Մարտիրոսեան, Պր. Ժագ Խանդամեան 500–ական Ֆր., Պր. Ռոժէ Պարսամեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Յարութիւնեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով:

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE

Մանրամասնութիւն յետագային:

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2

Տօն Սրբոց Վարդանանց
Զօրավարացն մերոյ՝ 1036 վկայիցն,
որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին
(451 թուին)՝ «Վասն հաւատոյ
եւ հայրենեաց»

Անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

– Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ եւ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

– Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4

Տօն կոստանդնուպոլսոյ
Սրբոյ ժողովոյն
հարիւր յիսուն հայրապետացն
(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի կիրակամուտին առիթով, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4.30–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

ԻՍԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Աւարայրի Հերոսամարտի Խորհուրդը եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մեներգ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, Կիրակի, ժամը՝ 15.30–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ

6, Avenue Bourgain

Հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

ՊՈՄՈՆ

Նախաձեռնութեամբ Պոմոնի Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Յովնանեանի՝ – Ռօք Օփէրա – կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17–ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին շուրջ

Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
Կաթողիկոսական ձեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15.30–ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է –

L'Ecole Arménienne
« S I A M A N T O »
de Bagneux

FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« Spitak »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

**Réservez vos places
aux numéros suivants :**

**01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 •
01 46 65 81 53**

Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Տիկին Մայրենի – Երանուհի Ապանեանի (ծնեալ՝ Մովսէսեան) մահուան քառասունքին առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տիկին Կիւլիզար Քոպէքեան 100 Ֆր., Տիկին Սիրանուշ Բուլուր 200 Ֆր., Տիկին Էլմաս Սիրատակ 300 Ֆր., Պր. Հայրապետ Սիրատակ 500 Ֆր., Տիկին Ալվէս 50 Ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՈԹՕ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille

Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

A noter dès maintenant sur votre agenda

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e

PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse :
(épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients**, des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, papiers en règle, expérimentée, cherche place chez personne âgée ou famille ou pour entretien bureaux. Temps complet, même nourrie, logée.

Etudierait toutes propositions, région parisienne.

Tél. : 01 43 75 49 69 — 01 47 93 14 57

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «ASTRIG»
d'Arnouville — Sarcelles — Gonesse — Villiers-le-Bel

Grand Dîner Dansant de l'An 2000

animé
par **Adiss HARMANDIAN**
et son Orchestre de Los-Angeles
le Samedi 4 Mars à 20 heures

à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier
95400 Arnouville-lès-Gonesse

Renseignements & réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

Venez fêter

MARDI GRAS

Déguisements, goûter offert, animation musique
organisée
par la section de Livry-Gargan
de la Croix Bleue des Arméniens de France
et la Maison de la Culture Arménienne
le Dimanche 5 mars à partir de 14h30
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy —
93190 LIVRY-GARGAN
Tél. : 01 43. 85. 90. 12
Venez nombreux —
Entrée libre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !

Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 3
VENDREDI
3 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.854 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.854

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1/2)

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՄՐԱՆԱՅ

Մարտ 1-ին Երեւանի մէջ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Ա. Պետրոսեան եւ Ռուսաստանի դեսպան ու լիազօր նախարար Ի. Գորգիչեւ ստորագրած են միջկառավարական յանձնաժողովի առաջին նիստին արձանագրութիւնը. ան կը վերաբերի Հայաստանի մէջ հողամասերու եւ անշարժ գոյքերու վարձքով ռուսական ռազմակայանին յանձնումին եւ ընդունման: Ա. Պետրոսեան ըսած է թէ 1996-ին կնքուած Հայեւռուս պայմանագրին դ. կէտին համաձայն հողամասերը անվճար վարձակալութեամբ կը տրամադրուին ռուսական կողմին, այնքան ատեն որ ռուսական խարիսխները կը մնան Հայաստան: Փոխ-նախարար Ա. Պետրոսեան ըսած է թէ այդ հողամասերը արդէն քարտէսագրուած 30 զինուաններ են:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ՝ ԱՐՏԱԳԱՂԹԷՆ

Տաւուշի մարզի համայնավարներուն հետ Մարտ 1-ին Իջեւան տեղի ունեցած հանդիպումին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վլ. Դարբինեան երկրին ներքին քաղաքական վիճակը ներկայացնելով ընդգծած է հայաթափումի երեւոյթը: Ան վկայակոչելով հաւաստի աղբիւրներ, ըսած է թէ արդէն 1,5 միլիոն հոգի արտագաղթած է: Վլ. Դարբինեան ժողովրդագրական այս աղէտը կանխելու միակ լուծում նկատած է քաղաքական բոլոր ուժերու միացումը, ինչ որ կատարուեցաւ բազմակուսակցական կառավարութեան մը կազմութեամբ: Այսուհանդերձ շատ լաւատես չըլլալով վաղուան նկատմամբ, հրամայական նկատած է Ռուսաստան-Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութիւնը: Վերջաւորութեան սակայն, կոմկուսի ղեկավարը հայկական աւանդական տարազումով յայտնած է թէ ողջամիտ, պետական մտածողութեամբ իմաստուն դարձած հայ ժողովուրդը իրեն պարտադրուած բոլոր փորձութիւններէն դուրս կու գայ արժանապատիւ ձեւով:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԴԱՇԻՆՔԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

«Ժողովրդական Հայրենիք» եւ «Մտաւորական Հայաստան» կուսակցութիւնները մէկտեղող «Հայրենիք» դաշինքը Մարտ 1-ին յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ վարչապետ-խորհրդարանական խմբակցութիւններու վերջին քայլերը կրնան արդիւնաւէտ դառնալ եթէ այդ նախաձեռնութիւնը ուղղուի երկրին գլխաւոր խնդրին՝ ընկերա-տնտեսական տագնապի հաղթահարումին՝ կանխելու համար պետականութեան կործանումը: Եւ «Հայրենիք» դաշինքը այդ նպատակին իրականացումը կարելի կը նկատէ «միայն Ռ. Քոչարեանի անյապաղ պաշտօնանկութեան եւ նոր նախագահական ընտրութիւններում ժողովրդի կամքի ազատ արտայայտութեան երաշխաւորը դառնալու դէպքում»: Յայտարարութեան աւարտին կ'ըսուի թէ՝ «Այլապէս բացառուած չէ ,որ գերտէրութիւններն իրենց աշխարհաքաղաքական շահերը իրականացնելու նպատակով, փորձ կ'անեն երկարաձգել յարմար "նախագահ" Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութիւնը, հրահրելով Ադրբեջանին պատերազմական գործողութիւնների»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ՇԵՎԱՐՆԱՁԷՆ

Մարտ 1-ին, Վրաստանի նախագահ Է. Շեւարդնաձէ դարձած է Ադրբեջանի բարձրագոյն պարգեւի՝ «Իսթիքլալ» («Անկախութիւն») շքանշանի ասպետ: Այս մասին Ալիեւի ստորագրած հրամանագրին մէջ ըսուած է թէ Վրաստանի ղեկավարը այդ շքանշանին արժանացած է կովկասեան երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ ռազմավարական գործակցութեան ընդլայնման գործին մէջ ունեցած վաստակին համար: Կ'ենթադրուի որ Ալիեւ շքանշանը կը յանձնէ Շեւարդնաձէի, Մարտի առաջին կէսին Թիֆլիս կատարելիք այցելութեան ընթացքին:

ԼՂՀ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան գիւղական շրջաններու բնակչութեան ուղղուած դիմումով մը գոհունակութիւն յայտնած է գիւղական բնակավայրերու վերականգնումի ու բարեկարգման աշխատանքներուն համար կառավարութեան յայտարարած մրցումին գտած արձագանգին: Նկատի պիտի առնուին 1999 Հոկտեմբեր 5 _ 2000 Հոկտեմբեր 1-ի ընթացքին այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները. սահմանուած են 22 մրցանակներ, աւելի քան 230 միլիոն ընդհանուր գումարով: Շնորհիւ այդ նախաձեռնութեան որուն կարգախօսը «Մեր գիւղը մենք պիտի շէնցնենք» է, բնակչութեան ուժերով շուրջ 20 քիլոմեթր ճամբայ սալայատակուած է արդէն. կը նորոգուին փողոցներ, տուներ, ջրատարներ, կամուրջներ, աղբիւրներ, դպրոցներ, մշակոյթի կեդրոններ, եւ այլն:

Վարչապետը ըսած է թէ կառավարութիւնը կը շարունակէ աջակցութիւն բերել բոլոր համայնքներուն, հեղուկ վառելանիւթ, կրադիւս տրամադրելով: Դիմումը կ'աւարտի հետեւեալ ոգեշունչ տողերով. «Սեփական ձեռքերով ինչ այսօր կառուցում էք, երկար, շատ երկար է յիշուելու, որովհետեւ ամէն ինչ արւում է գալիքի համար, սերունդների համար: Իսկ մենք դեռ երկար ճանապարհ ունենք անցնելու»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, Աշխատանքի եւ Համախոհութեան նախարար, որոշեց այս տարի 3,8 միլիառ տրամադրել հիւանդանոցներու, բայց, չճշտեց այդ գումարը կուրօրէն պիտի չբաշխուի: Խնամքներն ալ բարելաւելու համար 12 հազար աշխատանք պիտի ստեղծուի: Սէ-Ժէ-Թէ-ին համար, որ հիւանդանոցներու աշխատաւորներու 31%-ը կը ներկայացնէ, գումարը անբաւարար է եւ յաւելեալ ճիգ կը պահանջէ: Այս գումարը կը տրամադրուի շնորհիւ այն յաւելեալ գումարին (30-էն 70 միլիառ, կարելի չեղաւ

(Շար.ը Դ. էջ)

GENOCIDE ARMENIEN

Reconnaissance par le Conseil Municipal de Chaville

Le Conseil Municipal de Chaville (Hauts-de-Seine) a adopté à l'unanimité, au cours de sa séance du 1er mars «une proposition de vœu» concernant le génocide arménien, dont voici le texte. —

«Le 24 Avril 1915 le pouvoir ottoman mettait en œuvre un plan de déportation et d'extermination de la population arménienne. Ces massacres, perpétrés jusqu'en 1922, méritent la sinistre appellation de génocide. La communauté chavilloise représentée par ses élus souhaite exprimer son devoir de mémoire pour que ce crime contre l'humanité ne soit pas oublié, et adresse sa profonde sympathie aux Arméniens de France et plus particulièrement à ses concitoyens d'origine arménienne. Réaffirmer aujourd'hui de manière forte l'existence du génocide de 1915 c'est aussi condamner l'ensemble des actes trop nombreux qui ont pour conséquence de priver l'humanité de ce que les peuples qui en sont victimes lui apportent. En condamnant vigoureusement l'absence de reconnaissance de tels actes, le Conseil Municipal de Chaville souhaite apporter sa contribution à un meilleur avenir, tant pour la communauté arménienne que pour le jeune Etat qui est son porte drapeau. La Ville de Chaville manifeste ainsi son amitié à l'une comme à l'autre».

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 Mars)

REBONDS

UNE NOUVELLE FOIS LA QUESTION DU GENOCIDE ARMENIEN A ETE ENTERREE

Leçon de lâcheté politique au Sénat

Ժան Քեհայեան յօդուած մը ստորագրած է վերոնշեալ նիւթին շուրջ: Ան, սկիզբի տողերէն ծանր կերպով կ'անդրադառնայ Ծերակոյտին մասին, ըսելով. «Գիտէինք որ մեր Ծերակոյտը՝ զառամեալ եւ գրեթէ աւելորդ է»: Ու կը շարունակէ նշելով թէ եթէ նոյնիսկ ան լաւ բան մը չէր ըներ, գոնէ գէշն ալ չէր ըներ: Բայց, ահա, ցոյց կու տայ իր վնասաբեր կարողութիւնը եւ յանկարծ զառամածութիւնը կը վերածուի Ալցհայմըրի հիւանդութեան: Կը գտնէ որ ցեղասպանութեան գիտակցութիւնը որպէս պատմութեան մէկ ճիւղը ,ամէն կողմէ, ինքզինք կը պարտադրէ ու կ'ոգեկոչէ Աւստրիան, Չէչէնիան, Թիմորը, Ափրիկէն:

Հայկական ծագումով Ֆրանսացիներուն համար, կ'ըսէ, որոնց մաս կը կազմէ, մեր ծնողքին ցեղասպանութեան ճանաչումը ընդունուած հարց մըն է: Այսօր, երբ հայ բառը կ'արտասանուի, մեր համաքաղաքացիները ցեղասպանութիւն կը խորհին: Եւ Ժ. Քեհայեան անհրաժեշտ կը գտնէ յայտնել թէ «Նիւթական ոչ մէկ հատուցում կը պահանջեմ Թուրքիայէն, բայց, անոր մեղքնալու իրաւունքը կը պահանջեմ, որովհետեւ Պատմութիւնը փաստեց որ երկիր մը որ դիակներով լեցուն դարակներ ունի, յոյս չունի յառաջդիմելու»:

Ապա, կը շարունակէ ըսելով թէ ոչ Եւրոպա իր մուտքը, ոչ ալ դիւանագիտական կասկածելի յաղթանակներ արգելք կ'ըլլան որ յաւերժանայ բարբարոսութեան իր պատկերը, զուրկ մտաւորական եւ գիտական ընտրանիէ:

Եզրակացութեան մէջ, Ժ. Քեհայեան նկատել կու տայ. — «Որովհետեւ, պատմութիւնը գիտէ նաեւ ծիծաղելին յիշել, պիտի չմոռնայ որ, բարձի թողի ընելու համար դարուս առաջին ցեղասպանութեան հարցը, արդիական երկրի մը Ծերակոյտը քաջութիւնն ունեցաւ, երրորդ հազարամեակի սեմին, ի նպաստ գործելու "հարաւային Կովկասի Պետութիւնների հաշտութեան"»:

Յիշենք որ Ժ. Քեհայեան, նախկին համայնավար, նախկին Խորհ. Միութենէն Մարսէյլ վերադարձին առաջին հատոր մը հրատարակած է (Կարմիր Պրոլետարին Փողոցը), ապա ուրիշներ, ի մօտոյ լոյս կը տեսնէ՝ «L'Apatrie»ն (Փարանթեզ Հրատարակչականին մօտ):

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԲ ԳԵՏԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Ֆրանսայի սահմանամերձ ջուրերուն մէջ խրած քարիւղատարին պատճառած մեծ ապականութեան արձագանգները լռած չէին տակաւին երբ Եւրոպան նոր ցնցում մը ապրեցաւ, ռումանական ոսկիի հանքէ մը Տիցա գետը, ապա Դանուբը ապականող թունաւոր նիւթերու խուժանքին լուրերով: Հունգարական թերթի մը յօդուածագիրը մեկնելով այս նոր աղէտին պարագաներէն, պատահարին պատճառած պայրոյթն ու անզօրութիւնը կը նկարագրէ շրջանի բնակիչի մը վիճակով: Ան կեցած է Տիցայի կամուրջներէն մէկուն վրայ, կ'ուզէ իր պայրոյթը, ընդվզումը պոռթկալ, բայց միայն կրնայ լալ, նայելով ապականած ջուրերուն: Կամուրջին տակէն կը հոսին այդ ջուրերը, սատկած ձուկերու, թռչուններու հազարաւոր մարմիններով: Տեսարանը սարսափելի է ոչ միայն այն պատճառով որ վնասը անչափելի է ու կարելի չէ ենթադրել թէ բնութիւնը ե՛րբ կը վերանորոգուի, այլեւ այն պատճառով որ Տիցա գետը պաստառներու վրայ անմահացած է բազմաթիւ նկարիչներու կողմէ ու կը խորհրդանշէ հունգարական մշակութային ինքնութիւնը:

Այս աղէտը մէջտեղ կը դնէ մարդուն անսահման յառաջընթացի հաւատքին եւ բնութեան տիեզերական բախումը: Բայց ինչ որ ամէնէն նշանակալիցն է, տեսնելն է թէ քիչեր գիտակից են արեւելեան Եւրոպայի ոսկիի խօլ տենչանքին որ աղէտի մը պատճառ դարձած է: Այդ շրջանին մէջ շուկայի տնտեսութեան անցքը կապուեցաւ ժողովրդավարութեան: Մէջքը շտկելու համար շրջանը պէտք ունէր մեծամեծ դրամագլուխներու: Ու ատոնք միայն բազմազգեան ընկերութիւններ կրնային տրամադրել: Զանոնք հմայելու համար պէտք է խոստանալ հարկերու թեթեւացում եւ այլ դիւրութիւններ: Այդ ընկերութիւններն ալ բնական է որ գլխաւոր նպատակ պիտի ունենան առաւելագոյն շահը ապահովել: Այդ ընթացքին մէջ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները կրնան կէս գաղութային բնոյթ ստանալ, անկարող՝ իրենց ամէնէն պարզ շահերը պաշտպանելու:

Անոր նորագոյն ապացոյցը այն է որ Տիցայի սպանութիւնը 900 տոլարի պատիժի մը առաջնորդած է միայն: Այլ խօսքով՝ նոյնիսկ երազելի չէ միջազգային արդարադատութեան օրէնքով մը անմիջապէս պատժել նման աղէտներու պատասխանատուները: Անիկա պիտի նշանակէր բարոյական ու ընդհանուր կեցուածք մը որ պիտի հռչակէր թէ բնութիւնը աւելի գերադաս արժէք է, քան՝ դրամագլուխներու անսահման շահարկումի սկզբունքը: Հակառակ պարագային Տիցա գետն ալ պիտի վերածուի անհետացած մշակոյթի մը մեռեալ խորհրդանիշին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԶՐՈՅՑԸ ԱՍՏՂԱԳԷՏ ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Վերջին շրջանի քաղաքական ու ընկերային ծանօթ զարգացումներուն պատճառով, օդի եւ ջուրի պէս անհրաժեշտ դարձած է մտահոգիչներուն, զայրացնողներուն հետ լաւատեսութիւն ներշնչող տուեալներ ալ ունենալ Երեւանէն: Ամէնէն փափաքելին այն կ'ըլլար, անշուշտ, որ այդ կարգի լուրեր գային գլխաւորաբար վերոնշեալ մարզերէն: Սակայն, այնպէս կը թուի որ տակաւին բաւական սպասել պէտք է այդ գոհունակութիւնը ունենալու համար, նկատի առած՝ անորոշութիւններու մշուշը որով ծածկուած են այդ ոլորտները:

Այսուհանդերձ, կա՛ն լաւատեսութիւն ունենալու, նաեւ հպարտ ըլլալու ազդակներ. Բիւրականի նման աստղադիտարանի մը գոյութիւնը, գործունէութիւնը, անով՝ միջազգային շրջանակին մէջ Հայաստանի գիտական մտքին վայելած արդար վարկը այդ ազդակներէն են. բաներ որոնք տիրող ալեկոծումներուն մէջ յաճախ ճամբայ չեն գտներ դէպի այս ափերը հասնող լրատուները ու մենք կ'անգիտանանք դրական նման արժէքներ:

Գրեթէ ընդհանուր այս կացութեան մէջ կ'ըլլան բարեբախտաբար անակնկալ փակագիծեր որոնք առիթ կուտան համոզուելու թէ ի վերջոյ ամէն բան միայն սեւ ալ չի կրնար ըլլալ:

Նման փակագիծ մը եղաւ Բիւրականի աստղադիտարանի նախկին տնօրէն Արտաշէս Պետրոսեանի հետ հանդիպումը. առիթ տուաւ հեռանալու քաղաքականով, ընկերայինով, տնտեսականով գորշացած հայաստանեան իրականութենէն ու նշմարելու այդ նոյն իրականութեան դրականներէն կարեւոր հատուած մը: Մանաւանդ որ անկախութեան յաջորդած առաջին տարիներուն լուրջ մտահոգութիւն կը յայտնուէր աստղադիտարանին մասին. կ'ըսուէր թէ անոր գործունէութեան համար անհրաժեշտ միջոցներուն չգոյութեան պատճառով, երկրին եղակի այդ հաստատութիւնը քայքայման ընթացքի մէջ կը գտնուի:

Այսօր կացութիւնը բարեշրջուած է, ինչպէս կը վկայէ Ա. Պետրոսեանի Ֆրանսա ներկայութիւնը, գիտնականներու 7 հոգինոց խմբակով մը: Եկած է գլխաւորաբար գիտական աշխատանք կատարելու Ֆրանսայի իր գործընկերներուն հետ որոնց մէջ առաջնային տեղը կը գրաւէ CNRS-ի հետազօտութիւններու վարիչ աստղագէտ Տանիէլ Քունթ: Հինգ տարիէ ի վեր կը շարունակուի իրենց գործակցութիւնը անոր ու Ֆրանսայի այլ գիտնականներու եւ հայ գիտնականներու միջեւ: Այդ գործակցութեան արդիւնք են այն եօթը յօդուածները որոնք հրատարակուած են աստղագիտութեան եւրոպական ամենածանօթ ամսագրին «Astronomy Astrophysics»ի մէջ (անգլ.):

Ա. Պետրոսեան այս այցին ընթացքին մասնագիտական նիւթով երկու դասախօսութիւններ ալ տուած է Մարսէյլի աստղադիտարանը եւ Փարիզի «Էնսթիթիւ աթրոֆիզիք տը Փարի»ի մէջ: Իսկ CNRS-ի ղեկավարութեան հետ հանդիպումները առիթ եղած են քննարկելու աստղագիտութեան բնագաւառին մէջ հայ-ֆրանսական յարաբերութիւններու վիճակը: Այդ բնագաւառին գործակցութիւնը 1994-էն ի վեր կը տարուի Բիւրականի աստղադիտարանին, Երեւանի համալսարանին, Ֆիզիքայի հիմնարկին ու Ֆրանսայէն շուրջ տասնեակ մը հիմնարկներու միջեւ:

«Գո՞հ էք ձեր շփումներուն արդիւնքէն» հարցումին հաստատական է պատասխանը: Ֆրանսայի հետ տարուած գործակցութիւնը տարեկան մօտաւորապէս 200 հազար ֆրանքի պիւտճէ մը կ'ապահովէ Բիւրականին, գլխաւորաբար առիթ տալով որ հայ աստղագէտներ գան Ֆրանսա, Ֆրանսացիներ ալ երթան Հայաստան: Անցեալ տարի, օրինակ, 12 հայ աստղագէտներ եկած են Ֆրանսա, 5 Ֆրանսացիներ ալ Հայաստան գացած: Այս վերջինները կ'երթան մասնաւորաբար աշխատելու Բիւրականի մեծ դիտակով:

Կ'արժէ յատուկ կերպով կանգ առնել այդ դիտակին վրայ որ 2,6 մեթր տրամագիծով հայելի մը ունի ու այդ առումով երկրորդ տեղը կը գրաւէ Եւրոպայի, իսկ 40-րդը աշխարհի մէջ: Բիւրական զայն ունի 1976-էն ի վեր: Անկախութեան առաջին շրջանի դժուար տարիներէն ետք, 1996-ին միայն կարելի եղած է կրկին աշխատցնել զայն: Պատրաստուած է Ս. Պետերբուրգի մէջ ու գլխաւոր կառուցողը եղած է վիրահայ մը. Բագրատ Իօնիսեան: Դիտակին վերստին գործածութեան շնորհիւ է որ կարելի եղած է Եւրոպական Միութենէն ու Մարսէյլի քաղաքապետարանէն ստացուած յատկացումներով, վերջին տարիներուն ֆրանսացի աստղագէտներու հետ գործակցաբար շուրջ 80 գիտական հրատարակութիւն ընել միջազգային ամսագրերու մէջ: Իսկ Բիւրականը գիտական աշխատանքի կարեւոր կեդրոն մըն է նաեւ ռուս, ճափոնցի, իտալացի, ամերիկացի գիտնականներու համար որոնք պարբերաբար կը դիմեն հոն:

Բիւրականի աստղադիտարանին ներկայի տնօրէնը Վ. Համբարձումեանի աշակերտ փրոֆէսէօր Էտուար Խաչիկեանն է: Դիտարանը որ կը գտնուի Արագածի ստորոտը, հիմնուած է 1946-ին. արդարօրէն կը սահմանուի որպէս Հայաստանի միջազգային գիտական մեծագոյն փառքը բերած հիմնարկը: Այսօր 53 աստղագէտ կ'աշխատի հոն, իսկ ամբողջ անձնակազմը շուրջ 110 հոգի է. անոնց մէջ կան ճարտարագէտներ, 20 – 23 համակարգիչներուն վրայ աշխատող մասնագէտներ, թեքնիք տարրեր, պահակներ, եւ այլն: Այս վերջիններուն դերը յատկապէս կարեւոր է, նկատի առած մեծարժէք սարքաւորումներու, գործիքներու կուտակումը: Տարեկան պիւտճէն 60 հազար տոլարի չափ է (1998) որ կը հայթայթուի պետական պիւտճէէն: Տեղեկանալով այսքան համեստ գումարի մը ու աստղադիտարանին Հայաստանի ապահոված վարկին անհամեմատելի ընոյթին, դժուար է չմտածել պաշտօնական յաճախ ստուարաթիւ պատուիրակութիւններու արտասահման այցերուն պիւտճէին ու ձեռք ձգուած նոյնպէս «անհամեմատելի» արդիւնքներու մասին:

Բիւրականի աստղադիտարանը պետական պիւտճէով տրուած գումարէն զատ կը վայելէ նաեւ, բարեբախտաբար, մեծ կամ փոքր զօրակցութիւններ. օրինակ, ծխախոտի ծանօթ ձեռնարկութիւն մը ստանձնած է գիտնականներուն Երեւան – Բիւրական – Երեւան երթեւեկին ծախքը հոգալ:

«Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ գիտական միջազգային ասպարէզին վրայ Բիւրականի աստղադիտարանին ունեցած կարեւորութիւնը» հարցումին Ա. Պետրոսեան կը պատասխանէ թէ իրենք կ'աշխատին Վ. Համբարձումեանի բացած գաղափարական ուղիով. այլ խօսքով՝ Բիւրականը ունի տիեզերքը մեկնաբանելու ուրոյն տեսակէտը որ կարեւոր տեղ կուտայ հայ գիտնականներու աշխատանքին միջազգային շրջանակին մէջ: Այդ հանգամանքով է որ գործակցութիւն կը տարուի Ամերիկացիներու, Ճափոնցիներու, Իտալացիներու, եւ այլնի հետ:

Աստղադիտարանի համացանցի կապին շնորհիւ, նաեւ Աշտարակի գիտական եօթը մեծ հիմնարկներն ալ որոնք շուրջ 500 գիտնական կը խմբեն, կապ կը պահեն աշխարհի գիտական շրջանակներուն հետ:

Բիւրականի աստղադիտարանը ներկայիս անհամբերութեամբ կը սպասէ որ որոշուի Ֆրանսայի Service d'aéronomieին հետ գործակցութեան պարագան. անիկա կարեւոր հեռանկար է. եթէ իրականանայ, Հայաստանի աստղադիտարանը կ'ընդգրկուի լիտարային կայաններու համաշխարհային ցանցին մէջ: Այդ ցանցը գլխաւորաբար կը զբաղի մթնոլորտին օզոնի խնդիրով եւ ապականութեան երեւոյթով: Եթէ որոշումը դրական ըլլայ, Ֆրանսայէն կը տարուին լազերային գործիքներու համակարգ մը, աստղադիտակներ, հարկաւոր այլ սարքաւորումներ. Հայաստանէն գիտական աշխատողներ կը մասնագիտանան Ֆրանսայի մէջ, ապա աշխատանքի խումբ կը կազմուի որպէսզի ամէն օր Հայաստանի վրայ օզոնի խաւին դիտարկումով տեղեկատուութիւն տրուի միջազգային կեդրոններու:

Միջազգային գիտական շրջանակներու գնահատանքին վերստին արժանացած կեդրոնին համառօտ այս ծանօթացումէն ետք, պէտք է ճանչնալ հպարտութեան աղբիւր այս պատառը հրամցնող երիտասարդ գիտնականն ալ: Արտաշէս Պետրոսեան ծնած է Երեւան, 1952-ին: Աւարտած է համալսարանի աստղաֆիզիքի ճիւղը: 1980-ին ներկայացուցած է աւարտաճառը: Մինչեւ այսօր, իր ստորագրութեամբ աւելի քան հարիւր յօդուած հրատարակուած է «Աստրոֆիզիքա» հայկական – միջազգային պարբերականին մէջ: Ան լոյս կը տեսնէ տարին 4, կամ 6 թիւ ու պարունակութիւնը անգլերէնի կը թարգմանուի: 1994-էն ի վեր կը հրատարակուի նաեւ եւրոպական ու ամերիկեան գիտական պարբերականներու մէջ:

Բիւրականի մէջ առաջատար գիտաշխատողի պաշտօն կը վարէ ու Հայաստանի ներկայացուցիչն է միջազգային գիտաթեքնիք խորհուրդին: Կը ղեկավարէ աստղադիտարանին «Արտակալակթիք հետազօտութիւններու բաժին»ը: Որպէս անձնական ուսումնասիրութեան բնագաւառ, ընտրած է համաստեղութիւններու մէջ աստղառաջացման երեւոյթներու հետազօտութիւնը:

Գիտնականի անոր գործունէութեան մէջ կայ քաղաքական պաշտօնավարութեան փակագիծ մըն ալ. 1996 – 199[...] գլխաւորած է Հայաստանի Կրթութեան ու Գիտութեան Նախարարութիւնը: [...]մուսնացած է «Հայաստան» հիմնադրամ[...] վարչութեան նախկին տնօրէնուհի Ա[...] Նուշակ Պետրոսեանի հետ, ունի երկ[...] զաւակ:

Այս պարագայական տուեալով չփակե[...] լու համար զրոյցի այս էջը, տեղին [...] անդրադառնալ բիւրականեան հետեւ[...] դրուագին որ Ա. Պետրոսեանի համ[...] կ'ամփոփէ աստղադիտարանին խորհր[...] դանշական իմաստը Հայաստանի նմ[...] երկրի մը համար: Ամերիկահայերու խում[...] բի մը այցելութեան, նկատի առած հե[...] բերուն յառաջացած տարիքը, ինք կ'[...] առաջնորդէ զիրենք, տալով հարկաւոր բա[...] ցատրութիւններ: Խումբէն պարոն մ[...] մեծապէս տպաւորուած տեսածէն ու լ[...] սածէն, կ'ըսէ. «Քիչ – շատ ծանօթ եմ Հայաստանի անցեալին, կ'ապրիմ ներկան, իսկ հոս կը տեսնեմ Հայաստանի ապագան՝ յուսադրող, հպարտացնող»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՍՊԱՐԱՊԵՏԻ ՃԱՌԸ ԵՂԻՇԷԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Եղիշէի «Վասն Վարդանայ Եւ Հայոց Պատերազմին» գործը, շատ հաւանաբար սպարապետին կողմէ արտասանուած ճառ մը ունի, որ գրքի 5-րդ գլխուն մէջն է: Ստորեւ պիտի տամ զայն գրաբարէ աշխարհաբարի յեղելով, ապա հակիրճ մօտեցումով մը վերայօղաւորեմ պիտի անոր չէշտադրած միտքը: Նախքան այն երկու բաժինները սակայն, ճառին հարազատութեան մասին ակնարկ մը եւ անոր անմիջական համագիրը:

ՀԱՐԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Աւանդաբար եւ ըստ այսօր ալ ոմանց կողմէ ընդունուած կարծիքին՝ Եղիշէ քարտուղարն էր Վարդան սպարապետի, եւ ուստի, իր արձանագրած ամէն ինչը հարազատութեան կնիքը կը կրէ: Արդ, ճառը լսուած է այնպէս՝ ինչպէս գրուած է կամ գոնէ գրուածին բովանդակութիւնը մօտ է լսուածին:

19-րդ դարու վերջաւորութեան յայտարարուեցաւ այն ենթադրութիւնը, թէ Ղազար Փարպեցին կանխած է Եղիշէն եւ թէ՝ վերջինը իր գործին համար օգտագործած է նախորդինը: Հետեւաբար, երկու թէզեր կը շրջին Եղիշէի անձին եւ գործին գրաման Թուականին շուրջ. մէկը զայն կ'ընդունի իբրեւ Վարդանանց ճակատամարտին հարազատ պատմագիր, որովհետեւ՝ ականատես, ականջալուր, մասնակից վկայ. միւսը՝ իբրեւ դէպքէն ուշ շրջանի եւ յետ քան Փարպեցին ապրած ոմն, եւ երկն ալ Փարպեցիին պատմութենէն ետք գրուած: Իւրաքանչիւրը ունի իր թէզի պաշտպանութեան տուեալ. արդարեւ, դժուար հարց մըն է ասիկա եւ անհաւանական չէ, որ անլոյծ ալ մընայ:

Ճառը եւս ենթակայ է այս տագնապին:

Բարգէն Ծ. Վրդ. Կիւլէսէրեան 1909-ին Վիէննայի Ազգային Մատենադարան շարքին մէջ աշխատասիրութիւն մը հրատարակած է, Եղիշէ, Քննական Ուսումնասիրութիւն անունով: Ասոր 8-րդ գլխուն մէջ, որ պատմութենէն ներս քաղուած պատճէններուն կը վերաբերի, գրած է սա.

«(...) Վարդանանց պատմագիրը (...) հոգեւորականի բերնով՝ գրգռիչ բառեր կը դնէ սպարապետին բերանը: Վարդան անշուշտ խօսեցաւ. եւ կը հաւատամ, որ բուն սպարապետի վայել բերնով մը գոռաց, յորդորեց, յուզեց, բայց ոչ այնպէս, ինչպէս յերիւրուած է պատմութեան մէջ: Այն յորդորականին մէկ կէտը, «մանաւանդ զի բազումք ի ձէնջ լաւագոյն էք քան զիս արութեամբ, եւ գահու ի վեր ըստ հայրենի պատուոյն» (1), ուղղակի առնուած է Փարպեցիէն, որ նոյնպէս ըսպարապետին խօսքերն են, «Բազումք են յայսց երից աշխարհաց յազատորերոյ, որք են աւագ քան զիս ե՛ւ գահու ե՛ւ աւուրբք, եւ շատ են, որ ի խոնարհ են» (2): Ակներեւ է, թէ ուսկի՛ց կ'առնէ Պատմագիրն իւր շարագրած յորդորականին շատ կարեւոր մէկ կէտը» -207-:

Բարգէն Ծ. Վրդ.ի ըսածին գլխաւոր միտքը այն է, թէ ճառը յերիւրուած է եւ թէ գէթ մէկ աղբիւրը անոր՝ Փարպեցիին այն ճառն է, որ Վարդան Մամիկոնեան արտասանած է Ցազկերտի առջեւ:

Սակայն հետաքրքրական է, որ ուսումնասէր եկեղեցականը չէ յայտնած, թէ ինչպէ՛ս, ի՛նչ եղանակով եւ ի՛նչ արդիւնքով խօսելէն զատ, ի՞նչ խօսած էր ան. ափսո՛ս: Վերջը, նկատի չէ առած, թէ Եղիշէի ճառը անկարելի չէր, որ գրու- լով արտասանուած չըլլար, եւ անտեսած է, որ ներկայ ճառին հոգեւորականի ոճով յորդորականութիւնը՝ սպարապետի մը բերնին այնքան ալ օտար չէ:

Փարպեցիէն որպէս թէ քաղուածին օ[...] տագործումով ենթադրուածը՝ չար[...] բանար: Ըստ Եղիշէի, զօրավարը ճակ[...] տամարտէն օրեր առաջ արտասանած ճառը: Փարպեցին այլ ճառ մըն ալ ու[...] սպարապետէն, որ արտասանուած է ճա[...] կատամարտի օրուան բացուող աքլորականչէն առաջ:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳԻՐԸ

Վարդան սպարապետ կոչ մը տարած[...] կուտայ «Սուրբ Ուխտ»էն չանջատու[...] Հայոց զօրականներուն մօտ, համախմ[...] բուելու համար պատերազմին վայրը, [...] Արտազի դաշտն էր: Հոն կը փութան նա[...] խարարներ իրենց զօրքերով, նոյնպէ[ս] «Սուրբքն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ երէց» [...] բազմաթիւ կղերականներ: Ահա այս բա[...] մութեան առջեւ է, որ ճառը խօսուած է: Անկէ ետք զօրավարը առանձին առանձ[...] հանդիպումներով քաջալերած է զօր[...] կանները: Պատմուած է նաեւ, թէ ան [...] ձեռքին բռնած Մակաբայեցւոց գիրքե[...] ընթերցումներ կատարած է անոնց[...] մակաբայեցիներուն օրինակով ոգեւոր[...] լու համար ամէնքը:

ՃԱՌԻՆ ՅԵՂՈՒՄԸ (3)

«Բազմաթիւ պատերազմներու եմ մ[...] տած, դուք ալ՝ հետս: Տեղ մը մենք [...] ջարդ յաղթեցինք թշնամիներուն, [...] տեղ մըն ալ՝ անոնք յաղթեցին մեզ[...] բայց յաղթանակը մերը եղաւ աւել[...] քան՝ պարտութիւնը: Բոլոր յաղթանա[...] ները սակայն, երկրաւոր պարծանք[...] ութիւններ էին, քանի անցաւոր թագաւո[...] րին (4) հրամանով է, որ կը մարտ[...] չէինք. փախչողը վատ անուն կ'առնէ[...] եւ մահ կը գտնէր անկէ, իսկ քաջօրէ[...] մարտի գացողը՝ հերոսի համբաւ կը [...] հէր եւ անցաւոր ու մահկանացու թագա[...] ւորէն մեծամեծ պարգեւներ կը ստանա[...] Ահաւասիկ իւրաքանչիւրը մեզմէ [...] մարմնին վրայ բազմաթիւ վէրքեր [...] սպիներ ունի՝ իբրեւ նշանակ մեծ քաջ[...] թեան, որ է պատճառը շատ պարգեւնե[...] րու մեր արժանացման: Բայց անարժ[...] եւ անօգուտ կը համարեմ այն քաջութիւ[...] ները ու ոչինչ՝ այն բազում պարգեւն[...]

րը, ամէնն ալ, քանի որ սահմանուած են փճանալու:

Իսկ արդ, մահկանացու հրամանատարին համար եթէ այն արութիւնները կը կատարէինք, ապա որչափ առաւել եւս պէտք է կատարենք անմահ Թագաւորին համար, որ Տէրն է թէ՛ ողջերուն եւ թէ՛ մեռելներուն, եւ որ իւրաքանչիւր մարդ ըստ իր կատարածներուն պիտի դատէ:

Ի հարկէ, նոյնիսկ եթէ խոր ծերութեան հասնինք, մեր այս մարմնէն պիտի անջատուինք մտնելու համար ապրող Աստուծոյ մօտ, ու անկէ պիտի չբաժնուինք այլեւս: Ուստի, կը խնդրեմ ձեզմէ, ով քաջ նիզակակիցներս, մանաւանդ չատերէն ձեզմէ, որ արութեամբ լաւագոյն էք քան զիս, եւ ըստ հայրենական պատուի՝ բարձր էք ինձմէ գահով. քանի որ զիս առաջնորդ եւ զօրավարուխ էք կարգած ձեր իսկ կամքով եւ յօժարութեամբ, թող խօսքերս հեչտօրէն ընկալուին եւ բաղձալի ըլլան թէ՛ իշխանաւորներուն եւ թէ՛ փոքրերուն:

Հեթանոսներուն բազմութենէն երկնչելով խուճապի մի՛ մատնուիք, եւ մահկացու մարդու ահաւոր սուրէն սարսափելով թիկունք մի՛ դարձնէք անոր: Եթէ Տէրը յաղթանակը մեզի տայ, անոնց ուժը պիտի խորտակենք, որպէսզի յայտնի դառնայ, թէ ճշմարտութիւնը ո՛ր կողմն է: Իսկ եթէ հասած է ժամանակը այս պատերազմին աւեն մեկնելու սուրբ մահուամբ, ապա զայն ուրախ սրտով ընդունինք եւ քաջութեան այս առաքինի ընթացքին վատութիւն չխառնենք:

Այս առիթով չեմ մոռնար անշուշտ, թէ ինչպէս ես եւ ոմանք ձեզմէ անօրէն իշխանը խաբեցինք օր մը ու միտքը չգիտցինք անոր, իբրեւ անպիտան մանուկի մը: Երեսանց անոր ամբարիշտ կամքը ընդունեցինք, սակայն Տէրը՝ ինքն է վկայ, թէ ինչպէս իրեն էին կապուած մեր լաւ խոհերը: Դուք եւս գիտէք, որ մեր սիրելիներուն համար, որոնք մեծ նեղութեան մէջ էին, հնարք կը խորհէինք զանոնք ազատելու, որպէսզի անոնց հետ միասին մարտ յայտարարելով կռուէինք անօրէն իշխանին դէմ՝ ի պաշտպանութիւն հայրենի աստուածատուր օրէնքներուն: Եւ երբ անոնց չկրցանք օգնել, անկարելի էր, որ երկրաւոր սիրոյ համար զԱստուած փոխանակէինք մարդոյմով:

Եւ արդ, երկու – երեք կռիւներու ընթացքին Տէրը ինք մեծ զօրութեամբ օգնեց մեզի, որպէսզի քաջ համբաւ ունենանք: Արքունի զօրքերը դաժանօրէն հարուածեցինք, մոգերը անողորմաբար սատկեցուցինք, կռապաշտութիւն կոչուած պղծութիւնը ջնջեցինք տարբեր վայրերու մէջ, Թագաւորին անօրէն հրամանը մերժեցինք եւ խանգարեցինք, ծովուն խռովութիւնը ցածցուցինք, լեռնացած ալիքները դաշտացան, բարձրադէզ փրփուրը յորձանքներուն՝ սպառեցաւ: Ան՝ որ ամպերէն աւելի կ՚որոտար յաղթուած եւ իր ասորական նկարագրէն ցած իջնելով մեզի հետ ստխօսեցաւ խօսքի նման: Ան՝ որ Ս. Եկեղեցւոյ վրայ իր չարութիւնը կը կամենար հրամանով գործադրել տալ, հիմա՝ աղեղով, նիզակով եւ սուրով կը կամենայ գործադրել տալ: Ան՝ որ կը կարծէր, թէ մենք Քրիստոնէութիւնը իբրեւ հանդերձ ունինք, այժմ չի կրնար փոխել զայն, որ մարմնի գոյնի պէս է մեզի համար. թերեւս յաւիտենապէս պիտի չկարենայ փոխել զայն, քանի որ մեր հաւատքին հիմը հաստատօրէն դրուած է անշարժ վէմին վրայ, որ ոչ թէ երկրի մէջ է, այլ՝ երկինքի, ուր ոչ անձրեւներ կ՚իջնեն եւ ոչ հովեր կը փչեն եւ ոչ ալ հեղեղներ կը բարձրանան: Մենք եւս թէպէտ մարմնով երկրի վրայ ենք, սակայն հաւատքով երկինքի մէջ ենք հաստատուած՝ Քրիստոսի անձեռագործ շինուածքէն ներս, ուր ոչ ոք կրնայ հասնիլ:

Հաստատ մնացէք մեր ճշմարիտ զօրավարուխին վրայ, որ երբեք չի մոռնար ձեր դէպի նահատակութիւն ընթացքը: Ով քաջեր, մեր միջոցով Աստուծոյ կատարածը, ուր իր զօրութիւնը խիստ բացայայտ է, մեծ պատիւ է մեզի: Եթէ աստուածային օրէնքներուն համար ուրիշները կոտորելով փառքի պիտի արժանանանք եւ մեր տոհմին քաջ անունը Եկեղեցւոյ պիտի թողունք եւ Տէրը պիտի վարձատրէ մեզ ու մեզմէ իւրաքանչիւրին տայ ըստ սրտի յօժարութեան եւ ըստ կատարած գործերուն. ապա, անկասկած, աւելի պիտի տայ, եթէ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի համար մեծ վկայութեամբ մեռնինք, զոր երկնաւորներն ալ պիտի ցանկային, եթէ հնար ըլլար: Այն շնորհքները ամէնուն չեն, այլ անոնց՝ որոնց համար Բարերար Տէրը կը պատրաստէ: Այս՝ արդար գործերու արդիւնք չէ, այլ մեզի է տրուած աննախանձ պարգեւատուէն: Արդէն Սուրբ Կտակարանին մէջ ըսուած է.

«Հոն, ուր մեղքերը չատցան, հոն՝ Աստուծոյ շնորհքները առաւելապէս բազմացան» (5):

Ու այս խօսքը այնքան կը պատշաճի մեզի, որքան շատ մարդոց աչքին ամբարիշտ երեւցանք, առաւել չափով արդարացած պիտի տեսնեն մեզ մարդիկ, հրեշտակներ եւ ամէնուն Հայրը: Արդարեւ, այն օրը, երբ մարդիկ լսեցին ամբարշտութեան այն ընթացքը, որ ունեցանք, Ս. Եկեղեցւոյ մէջ բազում արտասուք թափեցին. իսկ անոնց մէջ մեր սիրելիները՝ աւելի: Ու մեր ընկերները սրտմտած՝ սուրով կը սպառնային մեզի եւ կ՚ուզէին սատկեցնել մեզ: Ծառաները խրտչած՝ կը փախչէին մեզմէ. անծանօթներ, որոնք իմացած էին մեր Քրիստոնեայ ըլլալուն մասին եւ նկատի ունենալով, որ տեղեակ չէին մեր մտքերուն, կ՚ողբային եւ կուլային մեզի համար եւ անզիջակցաբար մեր մասին պէշ բաներ կը խօսէին: Բայց ամէնէն ահաւորը այն է, որ ոչ միայն մարդիկ, այլեւ հրեշտակներ իրենց երեսները դարձուցին մեզմէ, որպէսզի տխուր դէմքերով չնային մեզի:

Եւ ահա, եկաւ հասաւ ժամանակը, որպէսզի մեր անուան վրայէն վերցնենք ամէն կեղտ: Այն ատեն իբրեւ ցաւալից սպաւոր, թէ՛ հոգեպէս եւ թէ՛ մարմնապէս տրտմած էինք, այսօր՝ թէ՛ մեր հոգին եւ թէ մեր մարմինը զուարթ է, գգաստ եւ լուրջ. քանի որ Բարերար Տէրը մեզի առաջնորդ կը տեսնենք. մեր զօրավարը մարդ չէ, այլ զօրավարուխն է բոլոր մարտիրոսներուն: Երկիւղը՝ թերահաւատութեան նշան է: Արդէն թերահաւատութիւնը վանած ենք մեզմէ, ուստի՝ անոր հետ երկիւղն ալ թող փախչի մեր մտածումներէն եւ խոհերէն»:

ՔՈՎԷՆ

Ինչպէս կը տեսնուի, ճառը աստուածաբանական նկարագրով տիրապետուած է. պատումնական գիծ մը կը կրէ կրօնական մտածումը, որ հռետորական ոճ է հագած: Խօսուածով նահատակութեան ըմբռնում մը բանի բերուած է. ատ զիս հետաքրքրողն է հիմա եւ որուն պիտի հայիմ քիչ մը:

Ա. – Թող ներուի նախ ասիկա: Ճառը եա–է մը կ՚ուղղուի դուք–ի մը: Խօսող եւ լսող կողմ մը. խօսողը՝ խօսող է լոկ, եւ լսողը լսող: Հետեւաբար, խօսքը երբ ու դարձ չունի, այլ երթ՝ որոշ եւ գիտակցուած հասցէի մը, զայն արտասանուածի ոլորտին մէջ բռնել ցանկացող: Հասցէն թէեւ չի խօսիր, բայց անոր հաշուառումը կարեւոր ազդակ եղած է խօսքի կազմակերպման ատեն: Ինչպէս գրեթէ ամէն խօսքի պարագային, որ բանական հասցէ ունի: Ճառախօսը իր ըսածը զարգացուցած է կասկած փարատելու ձգտումի մէջ. կամեցած է լսողներուն ուշը դարձնել Քրիստոսի վրայ, զայն որակած է «զօրավարուխ»: Ինք զօրավարուխ է կարգուած նիզակակիցներէն. եւ գիտակցելով իրեն եւ ուրիշ զօրականներու նկատմամբ տարածուած վերապահութեան ու անոր՝ Հայոց զօրքէն ներս յառաջացուցած տատանումին, Քրիստոսի համար գործածելով իրեն տրուած որակումը, ուզած է անկասկածելի առաջնորդութեան վրայ սեւեռել բանակին միտքն ու հոգին: Եա–ի վստահելիութեան – անվստահելիութեան երկընտրանքի ու քայքայիչ երեւոյթի առջեւ, ան կանգնած է Տիրոջ վստահելի օրինակը:

Բ. – Ճառին սկզբնաւորութենէն կը յայտնուի հակադրութեան սկզբունք մը, զոր կարելի է աստուածաբանական հակադրութիւն անուանել: Անիկա գլխաւոր ձեւն է սպարապետին խօսքին ու զայն կը վարէ մինչեւ վերջ: Հակադրութեան մէկ թեւը Պարսիկներուն Թագաւորն է, որուն համար գործածուած են հետեւեալ արտայայտութիւնները՝ «անցաւոր Թագաւոր», «անցաւոր ու մահկանացու Թագաւոր», «մահկանացու հրամանատար», «անօրէն իշխան». միւս թեւը Քրիստոսն է, որուն համար գործածուած են հետեւեալները՝ «անմահ Թագաւոր», «Տէրը ողջերուն եւ մեռելներուն», «Տէր», «զօրավար», «մարտիրոսներուն զօրավարուխ»:

Այս չակերտուածներուն շուրջ յօրինուած հակադրութիւնները՝ ժամանակի, միջոցի, գործի եւ հաւատումի են:

Ժամանակի հակադրութիւնը ունի երկրաւոր ժամանակը եւ անոր դիմաց, հակառակ՝ յաւիտենականութիւնը:

Միջոցի հակադրութիւնը ունի այս աշխարհը եւ անոր դիմաց ու հակառակ՝ երկնայինը:

Գործի հակադրութիւնը ունի մահկանացու կամքի մը ուզածը ընելն ու անոր դիմաց, հակառակ՝ Քրիստոսի դատին ի նպաստ գործելը:

Հաւատումի հակադրութիւնը ունի երկրաւոր փառք, պատիւ, պարգեւներ ու անոնց դիմաց, հակառակ երկնաւորներէն իսկ ցանկալի, սակայն անոնց իսկ չսահմանուած վարձատրութիւն մը:

Նահատակութեան ըմբռնումը կազմըւած է այսպէս՝ ժամանակի, միջոցի, գործի, հաւատումի եզրերէն իւրաքանչիւրին հակադրական ընկալումներուն վրայ, որոնք միշտ Քրիստոսի կը նային:

Ուրեմն, նահատակը ժամանակը կը բաժնէ երկուքի. անցաւոր եւ անմահ: Առանց այս բաժանումին՝ նահատակութիւնը անըմբռնելի է:

Նահատակը միջոցը կը բաժնէ երկուքի, աստենական եւ անդենական: Առանց այս բաժանումին նահատակութիւն չկայ:

Նահատակը գործի երկու տեսակ կը տեսնէ. գործ, որ մահկանացու հրամանատարէ կուգայ, եւ գործ, որ Քրիստոսի համար «մեծ վկայութիւն» է, անոր ծրագրին կը գործակցի արեամբ ինքնազոհաբերում: Առանց այս զատորոշման՝ նահատակութիւնը կրկին անհասկնալի է:

Նահատակը երկու տեսակ հաւատում կը տեսնէ. փճացումի դատապարտուած հաւատում եւ անփճանալի հաւատում: Առանց այս զատորոշման նահատակութիւնը իմաստ չունէր, նահատակութիւն չըլլար:

Եւ ինչպէս ակնարկեցի, Քրիստոսի օրինակը նահատակութեան ելակէտն է ու վախճանը: Նահատակը կը գտնուի այն դաշտին, ուր «մարտիրոսներուն զօրավարուխ»ը կը մարտնչի Անօրէնին դէմ, չարիքներու պատճառին: Երբ Յազկերտը «անօրէն իշխան» որակուած է, ձրի չէ անիկա, քանզի Պարսիկ Թագաւորը դրած է Սատանայ կոչուածի օրինակին տակ եւ անոր հետեւողի պաշտօնին մէջ:

Զատածուիմ: Եզրակացութեան վրայ, նահատակութիւնը երկնաւոր «զօրավար»ին նմանելու իր ընթացումով, կը մասնակցի մարդուն առաջին պատկերը վերականգնելու անոր գործին: Նահատակուիլը մինչեւ սեփական արեան հեղումը հակադրուիլ է ամէն ուժի, որ սկզբնական եղծումը կ՚աշխատի յաւերժացնել: Հատուցումը. Անոր փառքին աննկարագրելի նմանութի՞ւնն է. Տէրը գիտէ...

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

(1) Տե՛ս՝ «Ճառին Ցեղումը» բաժնի երրորդ պարբերութիւնը:

(2) Աշխարհաբար. «Այս երեք նահանգներուն (Հայոց, Վրաց, Աղուանից – Գ. Ք.) ազատորեարներէն շատեր՝ առաջ են ինձմէ թէ՛ գահով եւ թէ՛ տարիքով. եւ նոյնպէս շատեր, որոնք խոնարհ են ինձմէ», Ղ. Փարպեցի, «Պատմութիւն Հայոց», Դրուագ Բ. 26:

(3) Օգտագործուած աղբիւրը Ե. Տէր – Մինասեանի աշխատասիրած քննական բնագիրն է, որ իբրեւ այդպիսին միակն է նաեւ. Երեւան, 1957:

(4) Կ՚ակնարկէ Պարսիկներուն թագաւոր Յազկերտին:

(5) Պօղոս Առաքեալի նամակներէն Հռոմէացիներուն ուղղուածին մէջ (5·20):

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ ֆրանսական նախկին ռազմիկներու ANACR-UGEVRE կազմակերպութիւններու, Միսաք Մանուշեանի եւ իր 22 ընկերներու գնդակահարման 56–րդ տարելիցը այս տարի բացառիկ շուքով ոգեկոչուեցաւ Կիրակի, Փետր. 27, Իվրիի գերեզմանատան մէջ: Ֆրանսահայ Յառաջդիմութեան Շարժումի (M·A·F·P) նախաձեռնութեամբ մարմին առած Մանուշեանի յիշատակի ոգեկոչման մասնախումբը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին գաղութիս բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները հոծ բազմութիւն մը կը ներկայացնէր հոն համախմբուած ժողովուրդին մէջ: Ցարգանքի ու ոգեկոչման արարողութիւններէ յետոյ խօսք առնող նախկին ռազմիկներու ներկայացուցիչը, Ֆրանսական զաղմի բանակի հրամանատարը քանիցս անդրադարձան Հայ ժողովուրդի կրած ցեղասպանութեան, յիշատակելով Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի միաձայնութեամբ Հայոց 1915–ի ցեղասպանութեան ընդունման պարագան, 1998 Մայիս 29 թուականին եւ ցաւ յայտնեցին թէ մինչեւ այսօր Ծերակոյտը օրակարգի չէ առած զայն: Ոգեկոչման հանդիսութենէ յետոյ Մանուշեանի յիշատակի ոգեկոչման մասնախումբը սարքած էր հոգեճաշ մը զինուորական Թանգարանին կից Զինուորական վարժարանի ճաշարահին մէջ. հոն մօտ հարիւր հոգի հաւաքուեցան: Իրենց ներկայութեամբը կը պատուէին Ֆրանսական բանակի գինեալ ուժերու զօրավարը, գնդապետը, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանի ներկայացուցիչը, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը եւ այլ քաղաքական ու համայնքային մարմիններու ներկայացուցիչները: Մանուշեանի կեանքի ու տարած աշխատանքի վերաբերեալ բոլոր հայ կուսակցական եւ համայնքի ներկայացուցիչները արտայայտութիւններ ունեցան: Շատ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ հուսկ բանքը արտասանեց զօրավարը ապահովցընելով որ հայ ժողովուրդին արդար պահանջը պիտի իրականանայ. համբերատար պէտք է ըլլալ եւ իր երախտագիտութեան ու սիրոյ զգացումները յայտնեց հայ ժողովուրդին. բուռն ծափահարութիւններով վերջ գտաւ ընդունելութիւնը: Մանուշեանի յիշատակը ոգեկոչելու առիթով մեր գաղութի մէջ անգամ մը եւս ստեղծուած համահայկական ոգին եկաւ ցոյց տալու թէ միաձայնութիւնը կը ստեղծէ այնպիսի ուժ մը, որով հաւաքականութիւն մը կրնայ յաղթահարել իր դէմ ծառացած դժուարութիւններուն:

ՆԵՐՍԷՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

Վիթրի
Փետրուար 28, 2000

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 20–ին, կատարուած եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է Սիրոյ սեղան մը «Գազազ Արթին Ամիրա Պէզճեան» սրահին մէջ Ս. Խաչ Դպրեվանքին ի նպաստ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է խնամակալութեան կողմէ՝ Պարոյր Քէչպաշեր, ապա, տղջոյնի ուղերձ մը կարդացած է բարերար եւ կարդադիր յանձնախումբի ատենապետ Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Օրուան հանդիսավարն ալ՝ Պր. Նալպանտ, նախ հայերէն արտայայտուած է, ապա խօսելու հրաւիրած է խնամակալութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու որ ծանրացած է Դպրեվանքին տարած բարենպաստ աշխատանքներուն վրայ, որոնց կարգին Գարակէօզեանի ի նպաստ գործունէութիւն, աղքատ ուսանողներու ձրի ուսուցում, դպրոցէն ներս աշակերտ ընդունիլ առանց խտրականութեան եւ այլն, եւ այլն: Բացատրութիւններ տուած է նաեւ պիւտճէի մասին եւ յայտնած թէ 83 միլիառ Թրքական (շուրջ 1 միլիոն ֆրանք) բաց կայ: Այս տեղեկութեանց յաջորդած է հանգանակութիւն մը որ պատկառելի գումարի մը հասած է, ՍԵՎ հիմնարկն ալ ստանձնած է 32 աշակերտներու կրթաթոշակը: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք, որ ուրախութեամբ հաստատած է որ Դպրեվանքը տարի մը եւս ինքզինք փրկած է, ապա յայտնած թէ Նիւ – Եորքէն եւ Լոս – Անճըլըսէն տեղեկացած է որ վերջ գտած է Պոլսոյ հաստատութիւններուն ի նպաստ հանգանակութիւնը եւ գումարը հասած է 600 հազար տոլարի:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ «Գազազ Արթին Ամիրա Պէզճեան» սրահին մէջ, Փետր. 25–ին Բարեկենդանի հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Պէզճեան Սանուց Միութեան հիմնադրութեան 50–ամեակին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Օր. Թալին Նայիր, ապա արտայայտուած է Պէզճեան Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Կարապետ Եարտըմ, որ իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ այսքան խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ է և ըսած թէ 50ամեակի առիթով կազմակերպուող մշակութային ձեռնարկները պիտի շարունակուին ամբողջ տարուան ընթացքին: Հաւաքոյթի կարգադիր յանձնախումբի անունով բարի գալուստի խօսք արտասանած է Էֆրիմ Պալ: Գործադրըւած է գեղարուեստական յայտագիր մը երգերով եւ պարերով, ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծելով:

(Շար. Ա. էջէն)

ճչել) որ գտնուեցաւ Ելմտական նախարարութեան «գանձանակը»: Երեք տարուան վրայ հիւանդանոցներու տրամադրելի գումարը 10 միլիառ պիտի ըլլայ:

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ԺՈՍՓԷՆ գլուխ գլխի տեսնուեցան, Մարտ 1-ին, Նախարարաց Խորհուրդի նիստէն առաջ, ինչպէս ամէն Չորեքշաբթի: Այս անգամ, սակայն, բանավէճի նիւթ մը կար երկուքին միջեւ, Ժոսփէնի «աչաբեկիչ» որակումին առթիւ Հեզպոլլահի մասին, բայց, տարակարծութիւնը հարթուեցաւ, երկու կողմերն ալ նախընտրելով հարցը փակել:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Եհուտ Պարաք պարտութիւն մը կրեց Մարտ 1-ին Քնէսէթի (Խորհրդարան) մէջ, երբ համախմբման իր կառավարութեան երեք կուսակցութիւններ քուէարկեցին ընդդիմութեան հետ Լիքուտի մէկ օրինագիծը, որ 50%-ի կը բարձրացնէ պահանջուած մեծամասնութիւնը Կոլանի շուրջ որեւէ կարգադրութեան համար: Անիկա բացասական ուղերձ մըն է Սուրիոյ հասցէին եւ կը դժուարացնէ բանակցութեանց վերսկսումը:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ, ի վերջոյ հրաժարեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդէն, ըստ իրեն կարենալ ապահովելու համար իր պաշտպանութիւնը: Իրեն կը յաջորդէ Իվ Կենա նախագահական աթոռին: Ծանօթ է որ Արտաքին նախկին նախարար եւ Միթերանի մտերիմ՝ Ռ. Տիւմա պատժական ատեանի առջեւ պիտի քաշուի Էլֆի հարցին կապակցութեամբ, իբրեւ հետեւանք իր հոմանուհիին մեղադրանքներուն:

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ (նախկին նախագահին որդին) որ հանրապետականներու կուսակցութեան որպէս թեկնածու կը ներկայանայ թեկնածութեան, երեք նահանգներու մէջ՝ Վիրճինիա, Ուաշինկթըն եւ հիւսիսային Տաքոթա յաղթեց իր մրցակցին՝ Ճոն Մք. Քէյնի:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, իսրայէլամէտ հինգ լիբանանցի քաղաքացիներ եւ մէկ բնակիչ սպաննուած են Հեզպոլլահին կողմէ, Մարտ 1-ին:

ԿՐԵՄԼԻՆԸ կ'ուզէ որ «Լը Մոնտ» եւ «Լիպերասիոն» ներողութիւն խնդրեն իրենց տուած լրատուութեան համար Չէչէնիոյ մասին: Այս յայտարարութիւնը բրած է Կրեմլինի խորհրդականը՝ Սերգէյ Եասթրժեմսկի, որու համար արեւմտեան մեդիաները մէկ մասը խեղաթիւրուած լուրեր կը տարածէ Չէչէնիոյ դէպքերու մասին:

ՎՐԱՑԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ պատասխանատուներ Պոլսոյ մէջ Թուրքիոյ միջնորդութեամբ հինգ օրուան բանակցութիւններէ ետք համաձայնութեան յանգած են Բաքուէն Վրաստանի վրայով Թուրքիա հասնելիք խողովակաշարին թէքնիք հարցերուն մասին: Բանակցութիւններուն ներկայ գտնուած է նախագահ Գլինթընի խորհրդականներէն մէկը որ կը գրադի Կասպից ծովուն առնչուած խնդիրներով: Խնդրոյ առարկայ խողովակաշարը 2 հազար քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ եւ արժէ 3 միլիառ տոլարի շուրջ: Ծրագրուած է որ 2004-էն կասպեան քարիւղը սկսի հասնիլ Թուրքիոյ միջերկրականեան Ճէյհան նաւահանգիստը:

ՕՏԷԼ ՊԱՐՆՍ, մահուան դատապարտուած սեւամորթ Ամերիկացիին մահապատիժը գործադրուեցաւ Մարտ 1ին, հակառակ բոլոր միջամտութիւններուն, որոնց կարգին Շիրաք, Ժոսփէն և Ճէք Լանկ որ մինչեւ Թեքսաս գնաց: Այս վերջինը՝ «մարդասպանութիւն» որակեց կատարուածը և դարմանք յայտնեց որ նման ոճիր մը գործողը կրնայ յաւակնիլ նախագահական աթոռին: Յիշենք որ Թեքսասի կառավարիչը Ճ. Պուշն է եւ կրնար ներում շնորհել: Պարնս դատապարտուած էր իր բարեկամուհիին սպանութեան համար, բայց, կ'առարկէր թէ անմեղ է:

ՄԻՋԻԿԱՆԻ նախակրթարանի 6-ամեայ աղջնակը որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր 7 տարեկան իր դասընկերոջ կողմէ, մեռած է: Տղեկը ատրճանակը հանած էր գրպանէն ու պարպած աղջնակին վրայ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս, Պուա - Գոլոմպ, Արժանթէօյլ Ակնունի մասնաճիւղին անդամական ընդհանուր ժողովը, Չորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իղզաինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՑԱՆԿ

Տիկին Լիւսի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գազազեան 100-ական Ֆր., Տիկին Օլկա Պորդազեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարեւորեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Թորիկեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէչիշեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խորէն Գասապեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. Ճօչկունեան 200 Ֆր., Պր. Մ. Մկրտիչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արեգ Տէր - Մինասեան 50 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ճենազեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արշակ Տամլամեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վերտոյեան, Օր. Տըճիկ Տէր - Մուրատեան, Օր. Անժէլ Մուսայեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լութֆիկ Տէմիրճեան, Օր. Հայկանոյշ Յակոբեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօզեան 150 Ֆր., Տիկին Մաալէն Գույումճեան 100 Ֆր., Պր. Արթիւր Պէյլէրեան 150 Ֆր., Տիկին Էմիլի Նարկիզեան 500 Ֆր., Պր. Ժագի Զարիֆեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Տէր - Սահակեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէաէֆ 500 Ֆր., Տիկին Անի Մուրատեան 200 ֆրանք, Զատէյեան ընտանիք 100 ֆրանք, Պր. Տիգրան Տատրբեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Գալայճեան 1000 Ֆր., Տիկին Փըլանթի Հայթայեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Շահպազեան, Տիկին Սոնիա Գույումճեան 150-ական Ֆր., Պր. Սարգիս Անէմեան 100 Ֆր., Պր. Լեւոն Գալուստեան 350 Ֆր., Տիկին Ժոէլլ Պարթեան 200 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ճանտան 100 Ֆր.:

(Շար.)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tél. : 04 91 50 15 09

PRESENTATION ET DEDICACE DE LIVRES

Et les mots pour héritage
Légendes et formules rituelles de l'Arménie
de Reine CIOULACHTJIAN
(préface de Youri DJORKAEFF)

De la "Petite Arménie" au Boulevard des Grands Pins
de Lydie BELMONTE
(préface de Charles AZNAVOUR)

Lundi 6 Mars à 19 heures

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

ԻՍԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Աւարայրի Հերոսամարտի Խորհուրդը եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մեներգ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, Կիրակի, ժամը՝ 15·30-ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրընկեան Մշակութային սրահին մէջ
6, Avenue Bourgain
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:
Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

ՊՈՄՈՆ

Նախաձեռնութեամբ Պոմոնի Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Յովնանեանի՝ - Ռօզ Օփէրա - կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17-ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:
Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կիրակի, Փետրուար 27-ին հանգուցեալ Ռոժէ Խաչատուրեան-ի մահուան քառասունքին առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սէն - Ժերոմի Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ միջոցաւ. - Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան, Փիէռ եւ Ռօզի Ղազարեան 500-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Սեդա Սիմոնեան 100-ական Ֆր. Կապ. Խաչին եւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեանց, Թագուհի Զաթայեան 100-ական Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Հաճի Մկրեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տիկին Անրիէթ Տիւլկէրեան 100 ֆրանք Համազգայինի դպրոցին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոլըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական - զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• **Réservations:**
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4
Տօն կոստանդնուպոլսոյ
Սրբոյ ժողովոյն
հարիւր յիսուն հայրապետացն
(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի Կիրակամուտին առիթով, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4·30-ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»
նիւթին շուրջ
⁂
Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
Կաթողիկոսական ձեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15·30-ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon. 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն - Մուտքը ազատ է.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ - Սէն - Ժերոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Աւետեան ընտանիքի իր երէց անդամ Տիկին Յուլինէ Աւետեանի մահուան առթիւ եւ կը նուիրէ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին: Նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Անայիս Աւետեանէ եւ զաւակներէն 500 Ֆր. եւ Միրէյ եւ Ռոպէր Աւետեանէ 300 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«ASTRIG»**
d'Arnouville — Sarcelles — Gonesse — Villiers-le-Bel

Grand Dîner Dansant de l'An 2000

animé
par Adiss HARMANDIAN
et son Orchestre de Los-Angeles
le Samedi 4 Mars à 20 heures
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements & réservations :
01 39 85 39 54 ou 01 39 87 08 73
⁂
Venez fêter
MARDI GRAS
Déguisements, goûter offert, animation musique
organisée
par la section de Livry-Gargan
de la Croix Bleue des Arméniens de France
et la Maison de la Culture Arménienne
le Dimanche 5 mars à partir de 14h30
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy —
93190 LIVRY-GARGAN
Tél. : 01 43. 85. 90. 12
Venez nombreux —
Entrée libre
⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՈԹՕ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. -
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը
C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille
Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
SAMEDI
4 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.855 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.855

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 2/3)

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՀԱՅԱԴՈՒԼԻ ԴԻՄԱԾ

Հոկտ. 27-ի պատահարներուն կապակցութեամբ ձերբակալուած նախագահի նախկին խորհրդական Ալեքսան Յարութիւնեան փետր. 29-էն հացադուլ յայտարարած է: Ան իր որոշումը բացատրած է ըսելով «Ես պատանդ եմ դարձել քննչական խմբին, ինձ այստեղ պահելով նախաքննութեան մարմինը խոչընդոտում է գործի բացայայտմանը եւ աջակցում ահաբեկչական ակտն իրականացնողներին»: Փաստաբան Ռ. Սահակեան նշած է թէ իր պաշտպանեալը միայն ջուր կը խմէ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ ՄԵԿՆԱԾ

Մարտ 3-4 ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական ժողովին մասնակցելու համար Մարտ 2-ին Ս. Պետերսբուրգ մեկնած է Ազգ. ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Մեկնումէն առաջ օդակայանը կայացած զրոյցին Ազգ. ժողովի նախագահը լրագրողներուն յայտնած է թէ օրակարգի նիւթ են 16 հարցեր՝ ահաբեկչութենէն մինչեւ համագործակցութեան խնդիրներ: Ան ընդգծած է որ Ս. Պետերսբուրգ կը մեկնին Մոսկուայի վրայով ու բոլոր ծախքերը կ'ապահովէ ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական վեհաժողովը:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԻՆ ԴԷՄ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ

ՀՅԴ «Նիկոլ Աղբալեան» ուսանողական միութիւնը Մարտ 2-ին ցոյց մը կազմակերպած է Երեւանի պետական համալսարանէն դէպի Ֆրանսական դեսպանատունը, բողոքելու համար Ծերակոյտին մերժումին դէմ: Ցուցարարները մօտ երկու ժամ սպասած են դեսպանատան առջեւ, յանձնելու համար Գ. Փոնսըլէի իրենց յղած նամակը, սակայն սպասումը ի դերեւ ելած է: Դեսպանը ներսէն նկարահանած է ցուցարարները: Ուսանողները վերջաւորութեան եզրակացուցած են թէ «Ֆրանսիան պատրաստ չէ ժողովրդավարութեան»:

Շ. ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Վարչապետին Մարտ 2-ի որոշումով Շահէն Գարամանուկեան նշանակուած է վարչապետի գլխաւոր խորհրդական եւ կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար:

ԱՐՄԵՆԻՔՈՒՄԸ ՀԱՄԱՑԱՆՑԻՆ ՎՐԱՅ ՁԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Անծանօթներ ինթէրնէթի վրայ սկսած են սփռել Արմենիքումի մասին կեղծ ծանուցումներ, ուր կ'ըսուի թէ Երեւանի մէջ HIV-ի բուժումը կը պահանջէ 16 հազար տոլար. հոն կ'առաջարկուի նաեւ տնային բուժումի այլընտրանք, դեղահատեր, սրսկումներ ու 46 էջերէ բաղկացած հրահանգ մը, եզրակացնելու համար թէ ծախքերու 65%-ի կանխավճար մը անհրաժեշտ է ստանալ «Աիգկըրա-ուկլէս» դրամատան միջոցով: Արմենիքումի տեղեկատու-վերլուծական կեդրոնը անմիջապէս մատնանշած է այս ձեղծարարութիւնը, աւելցնելով թէ տակաւին

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, Մարտ 2-ին, վերջնապէս մեկնեցաւ Լոնտոնէն եւ յաջորդ առաւօտ հասաւ իր հայրենիքը, բայց, նախ 1500 քիլոմեթր հեռու Սանթիակոյէն, ուրկէ թռանով փոխադրուեցաւ մայրաքաղաքին մէկ հիւանդանոցը, ուր ամբողջ յարկաբաժին մը պատրաստ էր իրեն համար: Մարտ 2-ի, առաւօտեան 8-ին է, որ Անգլիոյ Ներքին նախարարը յայտարարեց թէ որոշած է չարտօնել Փինոշէի փոխադրութիւնը Սպանիա: Ուրեմն, մենատէրը այլեւս ազատ էր, Չիլիի մէջ իր կողմնակիցները ու հակառակորդները տարբեր ցոյցերու կը ձեռնարկէին: Դատական թէրթօնը 17 ամիս տեւած էր: 1998, Սեպտեմբեր 22-ին է որ Փինոշէ Լոնտոն կը ժամանէր առողջական պատճառներով եւ Հոկտեմբեր 16-ին կը սկըսէր դատական հետապնդումը եւ կը ձերբակալուէր Մատրիտի դատաւորին դիմումին վրայ, ան կը պահանջէր նաեւ յանձնումը: Անկէ ի վեր կը շարունակուէին անվերջանալի դատական ձեւա-

բուժման որեւէ գին չէ սահմանուած եւ թէ դեղահատ ալ գոյութիւն չունի: Այս մասին համացանցի վրայ պաշտօնական կայքէջեր կը բացուին միայն Ապրիլ 1-էն՝
http://aids-armenicum. com
կամ՝
http://www.armenicum.am

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԶԵԿՈՒՑԱԲԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մարտ 2-ին Երեւան ժամանած է Եւրոպական Միութիւն – Հարաւային Կովկաս յարաբերութիւններու գծով Եւրոպայի Խորհուրդի զեկուցաբեր Փիէր Գարտոն: Նոյն օրը ան հանդիպում ունեցած է Ազգ. ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի փոխ-նախագահ Ա. Ռուստամեանի հետ: Եւրոպայի դիւանագէտը պարզելով իր այցելութեան նպատակը ըսած է թէ իր առաքելութիւնն է զեկուցումի մը պատրաստութիւնը, որուն հիման վրայ Եւրոպական Միութիւնը կը ճշդէ Հարաւային Կովկասեան իր ռազմավարութիւնը: Ա. Ռուստամեան ալ շեշտած է թէ Հայաստանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն է եւրոպական կառոյցներուն համարկումը եւ երկիրը պատրաստ է գործօն մասնակցութիւն բերելու Եւրոպական Միութեան կողմէ տարածքաշրջանը գործադրուելիք ծրագիրներուն:

Փ. Գարտոն Մարտ 3-ին այլ հանդիպումներ կ'ունենար խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ ընդդիմութեան ղեկավարներու, Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն խորհրդարանական համագործակցութեան յանձնաժողովի անդամներու եւ պաշտօնական այլ անձերու հետ:

ՏԷՐ - ԶՕՐԻ ՄԷՋ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Կիլիկեան Աթոռը գլխաւորած տարիներուն նախաձեռնած էր Տէր-Զօրի անապատի նահատակներուն յիշատակին, Սուրիոյ համանուն քաղաքին մէջ վանական համալիրի մը կառուցումի գործին: Որոշուած է այդ համալիրի շէնքերէն մէկը վերածել ցեղասպանութեան թանգարանի, օժտելով Հայաստանէն տարուած արժէքաւոր իրերով ու գիրքերով:

կերպում մը եւ բժշկական քննութիւններ: Այս ամբողջը 160 միլիոն Ֆր. արժած է: Անգլիացի Ներքին նախարարին որ նախկին ձախակողմեան մըն է և մեծ հիացող Սալվատոր Ալյենտէի համաձայն, Փինոշէի առողջական վիճակը, քաղաքական խոչընդոտներու թոյլ չի տար որ դատուի: Միւս կողմէ, ժողովուրդն որոշեց Չիլի չերթալ դալ չարթէ, ներկայ ըլլալու համար նորընտիր դեմոկրատ նախագահ Լակոսի պաշտօնի գլուխ անցնելու հանդիսաւոր արարողութեան:

ԳՐՈԶՆԻԻ մօտ (Չեչենիա) 12 ռուս ոստիկաններ որոնք ապահովութեան ուժերուն կը պատկանէին, սպաննուած են եւ 31 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, մայրաքաղաքէն 7 քիլոմեթր անդին: Միւս կողմէ, նախագահը՝ Մասխադով Պուտինի դիմած է որպէսզի բանակցութիւններու ձեռնարկեն, բայց, այս վերջինը բոլորովին մերժած է: Մասխադով մեղադրած է նաեւ ռուս զօրավարները որ կը խաբեն Պուտինը եւ աւելցուցած է.– «Երբ, բանակցութեանց սեղանը նստինք եւ հասնինք այն եզրակացութեան որ նոյն (1994 – 1996) ազատ պատերազմն է, ամէն ինչ վերջ կը գտնէ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Փետրուար 15-ին իր տան մօտ սպաննուած է ձեռներեց Արկադի Բեսսուլեան: Մարդասպանը 39 տարեկան գործարարին կռնակէն կրակած է, առանց վնաս պատճառելու անոր քովը գտնուող կնոջը, ապա խոյս տուած: Իշխանութիւնները կը կարծեն որ մարդասպանութիւնը պատուիրուած է: Բեսսուլեան տէր էր քանի մը առեւտրական կառոյցներու, ընկերութիւններու որոնք սակարանով կը զբաղէին, նաեւ միջազգային փոխադրում կը կատարէին:

ՄԱՏԼԷՆ ՕԼՊՐԱՅԹ հերքեց այն տարաձայնութիւնները, ըստ որոնց թեկնածու կրնայ ըլլալ Չեխիոյ նախագահութեան 2003-ին:

ՍԱՆԱԱՅԻ ՄԷՋ (Եմէն) առեւանգուած է Լեհաստանի դեսպանը, հաւանաբար, Խալան զօրաւոր ցեղախումբին զինեալ մարդոց կողմէ: Առաջին անգամն է որ դեսպան մը կ'առեւանգուի Եմէն:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ պիտի դատուի Յունիս 19-ին, Փարիզի Պատժական Ատեանի 11-րդ դատարանին առջեւ: Դատը պէտք է տեւէ մինչեւ Յուլիս 3: Նախկին նախարարին փաստաբանները կը բողոքեն, որ ամէն ինչ այսքան հապճեպ կերպով կ'ըլլայ:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ աւանդական եւ համբաւաւոր մեծ պարահանդէսին, որ տեղի կ'ունենար Մարտ 2-ին, տեղւոյն օփէրային մէջ, կարգ մը անձնաւորութիւններ ներկայ չեղան: Անոնց կարգին Գաթրին Տըընէօվ եւ Գլօտիա Գարտինալ վերջին պահուն չեն գացած Վիէննա «տեղւոյն քաղաքական կացութեան պատճառով»:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (257) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Մաթիս, անդրադարձում ի Մարոք — ՇԱՀԱՐԱԶ

Բակունցի արուեստը — Վ. ՕՇԱԿԱՆ

Տիգրանուհին — Ա. ԲԱԿՈՒՆՑ

Les amiras, seigneurs de l'Arménie ottomane — Ch. MATOSSIAN

Contre la décision du Sénat, la presse arménienne proteste d'une seule voix

Communiqué de Presse

Le 29 mai 1998, l'Assemblée Nationale vote à l'unanimité la proposition de loi reconnaissant le génocide des Arméniens de 1915.

Le 22 février 2000, la Conférence des Présidents du Sénat refuse, pour la seconde fois, d'inscrire ce texte à l'ordre du jour de la Haute Assemblée.

85 ans après les faits, la mémoire des 1.500.000 Arméniens, victimes du premier génocide du XXème siècle vient, à nouveau, d'être bafouée.

Après cette décision choquante prise sous la pression conjuguée des autorités turques, de la Présidence française, du Quai d'Orsay et d'importants groupes industriels français, la Communauté arménienne entend exprimer son indignation et sa colère. Ses responsables ont appelé à partir du 4 mars à une série de manifestations citoyennes sur l'ensemble du territoire français.

Après l'émotion légitime suscitée par la décision de la Conférence des Présidents, les médias arméniens de France souhaitent témoigner d'une seule voix. Aussi ont-ils décidé de s'unir pour appeler les citoyens épris de justice et de vérité, à se rassembler massivement, le 11 mars, à 15 heures, devant le Sénat.

A cette occasion, l'ensemble des rédactions de la presse arménienne écrite et audio de France —trois radios (AYP, A, Arménie) et douze journaux (Achkhar, Azad Magazine, France-Arménie, Gamk, Haïastan, Haratch, La Lettre de l'UGAB, La Lettre de l'ADL, Le Lumignon, Les Nouvelles d'Arménie Magazine, Parev, UGAB Magazine)— se sont réunis afin de réaliser un numéro spécial.

Ce journal exceptionnel de quatre pages paraîtra le 6 mars. Son titre reprendra l'ensemble des logos de la presse arménienne. Edité à 100.000 exemplaires, il sera diffusé gratuitement auprès de la Communauté arménienne et des démocrates, des médias ainsi qu'auprès des parlementaires et des membres du gouvernement.

Outre un rappel des événements depuis le 29 mai 1998, ce numéro comportera, également, les réactions de personnalités du monde intellectuel et juridique — Catherine COQUIO (secrétaire de l'Association Internationale de Recherche sur les Crimes contre l'humanité et les Génocides), Serge et Arno KLARSFELD (avocats des parties civiles au procès Maurice Papon), Henri LECLERC (avocat des parties civiles au procès Paul Touvier et Président de la Ligue des Droits de l'homme), Danièle MITTERRAND (Présidente de l'Association France Libertés)—, du monde politique — Jean-Paul BRET (Député du Rhône, Président du Groupe d'Amitié France-Arménie), Pierre CREDOZ (Maire de Décines), Patrick DEVEDJIAN (Député-Maire d'Antony), Hélène LUC (Sénateur du Val-de-Marne, Présidente du Groupe communiste républicain et citoyen), René ROUQUET (Député-Maire d'Alfortville) ainsi que de la Ligue des Droits de l'homme.

LES MEDIAS ARMENIENS DE FRANCE

Paris, le 2 mars 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Քանի մը օր առաջ, Փետր. 15-ին, յետ Փէռ – Լա Շէզի գերեզմանատան մէջ կատարուած պաշտօնական արարողութեան, զօրավար Անդրանիկի աճիւնները փարիզահայ գաղութին հրաժեշտ տուին և վերջապէս 73 տարիներ յետոյ, ըստ Ազգային Հերոսի կտակին, Փետր. 17-ին դէպի հայրենիք ուղեւորուեցան:

Մենք հոս մեր գրութեան մէջ, Փէռ – Լա Շէզի գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցած արարողութեան եւ կամ ժողովրդական մասնակցութեան նկարագրականը չէ որ պիտի ընենք. Յառաջ Փետր. 17-ի իր թիւին մէջ ատոր լայնօրէն արձագանգած էր: Այսուհանդերձ, քանի մը խօսքով կ'ուզէինք նախ այս մասին անդրադառնալ:

Աճիւններու փոխադրութեան եւ արտօնութեան հարցով զբաղող Երեւանի պատասխանատու մարմինները արդեօք գիտակցաբա՞ր թէ անգիտակցաբար, այդ լուրը մետասաներորդ ժամուն տալով գաղութիս կազմակերպութիւններուն, ուզեցին միմիայն փարիզահայ գաղութին ներկայութիւնով բաւականանալ, առանց ֆրանսական պաշտօնական իշխանութիւններու ներկայութեան: Զօր. Անդրանիկ եթէ այսօր միայն հայ ժողովուրդին ժամանակակից պատմութեան մէջ իր կատարած դերով անմահացած է, անցեալին իր համբաւը շատ աւելի ընդարձակ եղած է: Իրաւ է թէ ան զինուորական վարժարան մը կամ ակադեմիա մը չէր յաճախած: Նոյնիսկ երկրորդական վարժարան մըն ալ չէր կրցած յաճախել, բայց Անդրանիկ «զօրավար»ի աստիճանը կռուի դաշտին վրայ հրամանատարի իր բնածին տաղանդին շնորհիւ կրցած էր ստանալ: Ազգային Հերոսին Ա. Մեծ Պատերազմի տարիներուն կովկասեան ճակատին վրայ դաշնակից մեծ պետութիւններու դատին ի նպաստ տարած անուրանալի գործունէութեան եւ Պօղոս Նուպար Փաշայի Ազգ. Պատուիրակութեան հետ գործակցութեան մասին բացայայտօրէն կը վկայեն ֆրանսական կառավարութեան Թիֆլիսի զինուորական կցորդ Շարտինեի տեղեկագրերը. անոնց կարեւոր մէկ մասը ֆրանսական դիւաններու վաւերագրերու մեր ստուարածաւալ հատորին մէջ 1983-ին արդէն լոյս տեսած է: Ֆրանսական կառավարութիւնը իրազեկ՝ Զօր. Անդրանիկի դաշնակից տէրութիւններու դատին ի նպաստ կատարած ծառայութիւններուն, պատերազմէն ետք, 1919 Նոյեմբեր 15 թուակիր հրամանագրով մը հայ ժողովուրդին առասպելական հերոսին «Պատուոյ Լեգէոնի Սպայ»ի շքանշանը կը պարգեւէ:

Երբ այսօր Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը հայկական ցեղասպանութիւնը միաձայնութեամբ ընդունած է, թէեւ ազգային գերագոյն շահերու(՞) պաշտպանութեան համար միշտ կը ձգձգէ ճանաչումը վաւերացնել, արդեօք Ֆրանսայի Նախկին ռազմիկներու նախարարութիւնը պիտի կարենա՞ր մերժել ջոկատ մը զինուորի մասնակցութեամբ նոյն արարողութեան պաշտօնական հանգամանք մը տալ, եթէ Հայաստանի կառավարութենէն հրաւէր մը ստանար: Մեզի այնպէս կը թուի թէ Ազգ. Հերոսին աճիւններուն փոխադրութեան ծրագիրը Հայաստանի իշխանութիւններուն հապճեպ մէկ որոշումն է որուն իսկական նպատակը այս յապաղած պարտականութիւնը կատարելով հետզհետէ ժողովուրդին մօտ նուազած իր վարկը ամրապնդել է: Պարզ է թէ հայրենիքի մէջ այսօր տիրող մթագնած կացութեան դարմանը այլ տեղեր պէտք է փնտռել. ատոր սակայն պիտի անդրադառնանք:

Ազգային Հերոսին աճիւնները, ուշ կամ կանուխ, օր մը հայրենիք պիտի փոխադրուէին: Բայց, արդեօք այսօր Հայաստանի համար աւելի շտապ հարցեր չկայի՞ն: Ինչո՞ւ շատ աւելի կենսական հարցերը մէկդի դրուած, երկրորդական խնդիրներու նախապատուութիւն կը տրուի: Զօրավար Անդրանիկի գերեզմանը աւելի քան 70 տարիներ Փարիզի երեւելի գերեզմանատան մէջ ուխտատեղի եղած էր ամէն անոնց որոնք անոր ազատագրական պայքարի անձնազոհ գործունէութեան մէջ մեր ժողովուրդի իբր ազգ. գոյութեան խորհրդանիշը տեսած էին: Այս էր պատճառը նաեւ որ երբ մօտաւորապէս 15 տարի առաջ Զօրավարին յուշարձանը ձիւնէն ու բուքէն վնասուած ու գիրերն ալ անընթեռնլի դարձած էին, ազգային հանգանակութեամբ վերականգնուեցան:

Փարիզի Փէռ – Լա Շէզ գերեզմանատունը, առանց չափազանցելու կրնանք ըսել, որ աշխարհի ամէնէն երեւելի գերեզմանատունն է ուր ամէն օր բազմաթիւ օտար զբօսաշրջիկներ թանգարան այցելելու նման ման կու գան: Եթէ Երեւանի իշխանութիւնները Ազգային Հերոսին յիշատակին հանդէպ իրօք այդքան նախանձախնդիր էին, զարմանալի է որ մօտ տասը տարիէ ի վեր Փարիզ եկող ու գացող պետական անձնաւորութիւններէն ոչ ոք, որքան տեղեակ ենք, ճանձրոյթն ունեցաւ անգամ մը իսկ անոր շիրիմին այց մը տալու. այց, որուն փարիզահայ գաղութը, անտարակոյս, խուռներամ պիտի մասնակցէր: Այս անտարբերութիւնը միմիայն Զօր. Անդրանիկի դամբարանին հանդէպ չէ եղած: Երբ Երեւանի մէջ գլուխը ցաւողը Հ.Բ.Ը. Միութեան կը դիմէ, արդեօք ո՞վ անգամ մը իսկ հետաքրքրուեցաւ թէ ազգային կարեւորագոյն բարեսիրական միութեան հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի դամբարանը ո՞ւր կը գտնուէր. մինչ այդ, ստոյգ աղբիւրներէ տեղեակ ենք որ հայրենիքէն հիւրաբար հարաւային Ֆրանսա այցելող բարձրաստիճան հիւրեր չթերացան փութով ուխտագնացութիւն կատարելու Մոնթէ–Գարլոյի խաղարանները... Հաւանաբար այդ արդիւնաւէտ փորձառութիւններէն օգտուելով է որ այսօր Երեւանի մէջ տասնէ աւելի խաղարաններ մեղուաջան գործունէութեան լծուած են: Դեռ քանի մը օր առաջ մամուլէն կը տեղեկանայինք որ Հայկական օդային գիծերու պիւտճէէն 100.000 ամերիկեան տոլար (շուրջ 660.000 ֆրանք) բաց մը գոյացած էր, իսկ սոյն հարցով մեղադրուած նախկին տնօրէն Սուրէն Կիրակոսեան, որուն կը թուի թէ Երեւանի խաղարաններուն մէջ բախտը չէ ժպտած, անյայտացած էր(1):

Այսուհանդերձ, վերեւի դիտողութիւնները երկրորդական պիտի նկատենք երբ շատ աւելի կենսականը հայրենիքի մէջ տեղի կ'ունենայ: Երբ 1988-ի երկրաշարժէն 10-12 տարի յետոյ, այդ վայրերուն բնակիչներէն 70-80.000 հոգի դեռ կառախումբերու բաժանեակներու, խրճիթներու մէջ կ'ապրին առանց ելեկտրականութեան եւ ջեռուցումի ու որոնց զաւակները ոչ կօշիկ ունին եւ ոչ ալ գիրք, դպրոց յաճախելու համար, կը տեսնենք թէ Ազգ. Հերոսի աճիւններուն շտապով հայրենիք փոխադրութիւնը որքան երկրորդական հարց է:

Մենք շատ աւելի հայրենասիրական, դրական գործ մը պիտի նկատէինք, շատերու պէս, եթէ Երեւանի իշխանութիւնները հայրենիքի եւ Սփիւռքահայութեան վստահութիւնը շահելու համար արմատական միջոցներու դիմելով երկրին մէջ տիրող անիշխանական եւ անկայուն վիճակին ժամ առաջ վերջ տային: Անաչառ եւ անկաշառ վարչակարգ մը միայն ժողովուրդին յոյս եւ վստահութիւն կրնայ ներշնչել ու վերջին մօտ տասը տարիներէ ի վեր հետզհետէ աճող արտագաղթին վերջակէտ մը դնել: Ըստ ստոյգ աղբիւրներու, սա վերջին տարիներուն հայրենիքէն մեկնողներու թիւը խիստ բարձր է եւ եթէ տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, խորհրդային շրջանին մօտ 3,5 միլիոնի հասնող բնակչութենէն այսօր Հայաստանի մէջ 2,5 միլիոն անգամ չէ մնացած: Արդեօք այս զանգուածային արտագաղթը քանի մը տարի յետոյ նոյնիսկ հայրենիքի հողային ամբողջականութեան պիտի չսպառնա՞յ: Սփիւռքահայ մամուլը այս լուրերը Հայաստանի մամուլէն արտատպելով կանոնաւորաբար կու տայ, բայց ուրիշ խիստ էական պարագայ մը կայ որուն ցարդ չհանդիպեցանք որեւէ թերթի մէջ: Հայաստանէն արտագաղթին փոխարէն, արդեօք քանի՞ Ազերի եւս իր հայրենիքէն հեռացած է: Վստահաբար շատ քիչ:

Հայաստանէն արտագաղթող մեր ազգակիցներուն մեծամասնութեան հեռանկարը «Աւետեաց Երկիր»՝ Գալիֆորնիան է: Անշուշտ Խորհ. Միութեան նախկին Հանրապետութիւնները եւս ի պատուի են, մանաւանդ Ռուսաստանը, Ուկրանիան, Ուզբեկստանը եւ Լատոնիան:

Հայաստան այսօր գլխաւոր չորս «հիւանդութիւններ»է կը տառապի, որոնցմէ ի բաց առեալ առաջինը, որ աւելի բարդ է թէեւ ո՛չ անբուժելի, վերջին երեքը բոլորովին իր պատասխանատուներուն բարեացակամութենէն եւ անաչառ հայրենասիրութենէն կախում ունին: Այս վերջին երեքին հիմնական բուժումը որ անկարելի չէ, տարակոյս չունինք թէ, գէթ մեծ մասամբ առաջինին բուժումին կրնայ սատարել: Ասոնք են՝

ա. տնտեսական կացութիւնը,

բ. կաշառակերութիւնը,

գ. ներքին կարգուկանոնի անկայունութիւնը,

դ. աղանդներու սանձարձակ գործունէութիւնը:

ա. տնտեսական կացութիւնը. – Հայաստանի այսօրուան տնտեսական խղճալի վիճակը չենք ուզեր բոլորովին Թուրքիոյ պարտադրած շրջափակումին վերագրել: Ատենօք երբ ամէն ոք, հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, կ'երեւակայէր, որ Հայաստան Միջին Արեւելքի Զուիցերիան պիտի ըլլար քիչ ժամանակէն եւ Սեւ Ծովու Տրապիզոնի նաւահանգիստը իր արտաքին առեւտուրին բաց քաղաքը, մենք հարց կու տայինք թէ «Հայաստան ի՞նչ պիտի կարենայ ծախել, մանաւանդ Թուրքիոյ որ նոյն ապրանքը չկարենար ներածել աւելի լաւ որակով, Գերմանիայէն կամ Ֆրանսայէն»:

Հայաստանի իշխանութեան պատասխանատուները խորհրդային շրջանի «ժառանգը» մի առ մի ձեռքէ հանեցին (Արմենիա պանդոկը, քոնեակի արտադրութիւնը, նոյնիսկ հեռաձայնի ցանցը եւայլն): Մեծամօրի հիւլէակայանը, Նայիրիտ կաուչուկի արտադրութեան գործատունը որ բովանդակ Խորհ. Միութեան լաւագոյնն էր, 1987-ին սկսած շրջակայից ցոյցերով եւ բողոքներով –ներսէն թէ դուրսէն–, ի մեծ ափսոսանք մեր միամիտ ժողովուրդին, ի վերջոյ փակուեցան: Միայն թէ երբ ճարահատ, քանի մը տարի ետք վերաբանալ ուզեցին, Մեծամօրի հիւլէակայանին համար ըստ «Արմէնփրէս»ի՝ «Ռուսաստան 98,3 միլիառ ռուբլի տրամադրեց կայանին անվտանգ գործածութիւնը ապահովելու համար»(2): Իսկ երբ Նայիրիտը վերաբացուեցաւ, տեսան որ խորհրդային շրջանի ներքին շուկան կորսուած էր: Յաճախորդ երկիրները տարիներով չէին կրնար սպասել...: 80-ական թուականներու վերջերը երբ Պ. Հայրիկեան Փարիզ կ'այցելէր, եւ պէտք է ըսել որ այդ ժամանակ ան քաղաքիս մէջ մեծ թիւով համակիրներ ունէր, ելոյթի մը ընթացքին ներկաներէն մին միամտօրէն կը հարցնէր. «արդեօք Հայաստան ի՞նչ արտադրութիւն ունի որ կարենայ ինքնաբաւ ըլլալ»: Երեւանի Ազգ. Ժողովի այսօրուան պատրաստարան երեսփոխանը խոր համոզումով(՞) եւ անայլայլ կը պատասխանէր. «Քոնեակ կը ծախենք, կ'ապրենք»: Չենք գիտեր թէ Հայրիկեան այսօր կը յիշէ՞ իր պատասխանը: Բայց կրնայ վստահ ըլլալ որ իր վերոյիշեալ պատասխանը քաղաքիս մէջ դեռ յիշողներ կան: Իսկ ուրիշներ մեզ ապահովութիւն կու տային թէ Հայաստանի մէջ գտնուող ոսկիի, ադամանդի եւ մոլիպտէնի հանքերը որոնք տարիներէ ի վեր Ռուսերու կողմէ կը շահագործուէին, այսուհետեւ հայ ժողովուրդին բարօրութեան միայն պիտի ծառայէին: Արդեօք այդ հանքերը այսօր ի՞նչ վիճակի մէջ են... ոչ մէկ տող կը տեսնենք մամուլին մէջ:

Անշուշտ, Սփիւռքի ներդրումները կրնան Հայաստանի մէջ զգալի բարեփոխումներ յառաջ բերել: Բայց ասոր էական պայմանը երկրին ոչ միայն արտաքին ապահովութիւնը, այլ նաեւ ներքին կայունութիւնն ալ չէ՞ արդեօք. բան մը որ մինչեւ հիմա կարելի չեղաւ դնել հաստատուն հիմերու վրայ:

բ. Կաշառակերութիւնը. – «Կոռուպցիա»ն, ինչպէս Երեւանի մէջ զայն կը կոչեն, համաճարակի նման պետական պատասխանատու դիրք գրաւող անձերու մօտ –անշուշտ բացառութիւնները միշտ յարգելով–, առաջին մէկ օրէն տեղ ունեցաւ եւ օրուան իշխանութիւնները առաջին մէկ օրէն իսկ փոխանակ զայն կանխելու, իրենց ընթացքով քաջալերողը եւ տարածողը եղան:

Երբ վերջերս կաշառակերութեան եւ այլ ծանր յանցանքներով ամբաստանուած նախկին նախարարի մը հարց կու տային թէ «ինչպէ՞ս բնակարան մը կը կառուցանես» եւ ան կը պատասխանէր «Բարեկամներս օգնեցին», այլեւս մեզի ըսելիք բան չի մնար: Սա վերջին չորս – հինգ տարիներու ընթացքին Հայաստանեան մամուլին մէջ լոյս տեսնող գայթակղեցուցիչ լուրերը կ'արժէ ընթեռնուլ, տեսնելու համար թէ պետութեան սեփականութիւնը եղող հաստատութիւններու եւ կառոյցներու առուծախը որքա՞ն յուսախաբութիւն պատճառած է հանրային կարծիքին:

Սփիւռքը միշտ հեռուէն լուռ հանդիսատես մը ըլլալով, անձկութեամբ կը հետեւի դէպքերու զարգացումին:

գ. Ներքին կարգուկանոնի անկայունութիւնը. – Հայաստանի մէջ մաֆիաներու գործունէութիւնը լուսաբանելու ձգտող բոլոր դատաւորները կամ պատասխանատուները կրնան մէկ օրէն միւսը իրենց կեանքը վտանգի տակ տեսնել. վերջին 8-10 տարիներու ընթացքին քիչ չէ թիւը այս պատճառաւ ահաբեկչական արարքներու զոհ գացած պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու: Ցարդ գրեթէ ոչ մէկ ոճիր լուսաբանուած է ինչ որ կասկածի կ'ենթարկէ պետութեան ապահովութեան կազմին անաչառ դիրքը: Արդեօք ոստիկանական կազմը, կամ զինուորական պատասխանատու մարմինները անկարո՞ղ են յանցագործները ձերբակալելու թէ չեն ուզեր մինչեւ ծայրը երթալ, գիտնալով թէ ոճիրներու լուսաբանութիւնը կրնայ նոյնիսկ իրենց դիրքը խախտել: Իսկ անցեալ Հոկտ. 27-ին Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուած սպանդը կը դէէ կ'անցնի ամէն երեւակայութիւն եւ մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ սեւ էջ մը ըլլալով պիտի մնայ յաւէտ: Կը յուսանք որ կառավարութիւնը խօսքը պիտի յարգէ եւ պիտի յանդգնի այդ ոճիրին հեղինակները եւ իրենց «անծանօթ մեղսակիցները» երեւան հանելու եւ պատժելու:

Այնքան ժամանակ որ երկրի մը մէջ փոխանակ օրէնքի, անիշխանութիւնը կը տիրէ, կառավարութիւն մը չի կրնար ժողովուրդին մօտ վարկ ունենալ: Հետեւաբար բոլոր նախաձեռնութիւնները խարխուլ են ու կառավարութեան դիրքը բնաւ չեն կրնար տեւական կերպով ամուր պահել եւ հաւատք ներշնչել:

դ. Աղանդներու գործունէութիւնը. – Քանի տարիներէ ի վեր մամուլէն կը հետեւինք որ օտար աղանդները Հայաստանի մէջ ազատ համարձակ քարոզչական գործունէութեան մը լծուած են, եւ նոյնիսկ «յանուն ազատութեան», պետական վարիչներուն կողմէ ալ յաճախ քաջալերանք կը գտնեն: Անշուշտ այս քաջալերանքը իր բարեբաստիկ պտուղները տալու չի յապաղիր...: Սակայն, Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր կրաւորական դիրքով –եթէ ոչ անտարբերութեամբ– արդեօք օտար աղանդներու գործակալներու յետին հաշիւները չի՞ քաջալերեր: Այդ աղանդները –ինչպէս ԺԹ. դարուն Փոքր Ասիոյ գաւառներուն մէջ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդներէն Հայոց քրիստոնէութիւն քարոզող միսիոնարները– օտար տէրութիւններու հաշուոյն գործող գործակալներ են որոնք կը միտին ազգային միասնականութիւնը այս կերպով տկարացնել, յետագայ քաղաքական ծրագիրներ դիւրութեամբ իրականացնելու համար: Նիւթապէս փճացած, բարոյապէս ընկճուած եւ անտէր ժողովուրդը շատ դիւրութեամբ աղանդներու սադրանքին կեր կ'ըլլայ:

Այժմու կացութիւնը որ Հայաստանի մէջ կը տիրէ եթէ առարկայօրէն դիտենք, կը նկատենք որ Միացեալ-Նահանգները շատ դիւրութիւններ կ'ընծայեն Հայաստանի ժողովուրդին, երբ գաղթական ընդունելու համար զայն: Այսօր գաղտնիք մը չէ ոչ ոքի համար որ երբ ատենօք Ամերիկա մուտքը, երբ գաղթական, այնքան դժուար էր որքան Դրախտի դռնէն ներս մտնելը, այժմ վեհանձնօրէն(՞) եւ դիւրութեամբ տրուած մուտքի արտօնութեան պատճառաւ ամէն օր Երեւանի ամերիկեան դեսպանատան առջեւ առաւօտեան վաղ ժամերէն, ընտանիքներ գունդ առ գունդ կարգի կը սպասեն: Ամերիկայի այս մարդասիրական պատրաստակամութիւնը անշուշտ ունի իր հեռաւոր նպատակները զորս այնքան ալ դժուար չէ կռահել...: Տարակոյս չկայ թէ Հայաստան մօտ ապագային –առ առաւելն 10-15 տարի յետոյ–, իր ռազմագիտական դիրքին պատճառաւ Մերձա-

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

Անցեալ տարի, հայրենի պատմաբան Կարլէն Դալլաքեան Հրապարակ հանեց երկհատոր աշխատասիրութեան մը առաջինը՝ «Պատմութիւն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան»: Այս գիրքը կ'ընդգրկէ ՌԱԿ-ի պատմութիւնը՝ մինչեւ 1940 թուականը:

Արխիւային ու մամուլի հարուստ նիւթի հիման, Կ. Դալլաքեան համոզիչ պատմութիւն մը գրած է: Մեր տեսած կամ թերթատած կուսակցական պատմութիւններէն՝ թերեւս ամէնէն անկողմնակալն ու ակադեմականը: Վերջին հաշուով, հեղինակը գիտական պատրաստութիւն ունի, ինչպէս եւ իր նիւթը գիտականօրէն ներկայացնելու ունակութիւնը:

Գիրքին քննարկումը մեր հասողութենէն վեր դատելով, կը յուսանք, որ կուսակցական պատմութեան մասնագէտ մը կարենայ անոր անաչառ ներկայացումը ընել: Պիտի ուզէինք, սակայն, անկէ բերել էջ մը, որ հին ըլլալով հանդերձ, հինցած չերեւիր:

1927-ին Գահիրէի «Արեւ»ի խմբագրութիւնը ստանձնելով, Վահան Թէքէեան գրած է կարգ մը խմբագրականներ, «որոնց միտումն էր վերջ տալ կուսակցութիւններու միջեւ եղած բանավէճերուն եւ աւելի ուժ տալ դրական պրոպագանդին», կը գրէ Դալլաքեան (էջ 129): Անոնցմէ մէկն էր «Համերաշխութեան չէնքին անկիւնաքարերը» («Արեւ», 1927 Յունիս 20):

«Մենք որ կը հաւատանք թէ մեր մեծ աղէտէն ետք ոչինչ այնչափ աղէտալի է մեզի համար որքան մեր մնացորդ ուժերը ջլատող ու յաճախ փճացնող ներքին պայքարը, կը փափաքինք համերաշխութեան ԳՈՐԾԷՆ առաջ համերաշխութեան ՈԳԻՆ ստեղծել յամր բայց ապահով կերպով, առանց խստութեան եւ առանց տրկարութեան, նախապէս սա հաւատքը միայն ունենալով, թէ ԿԱՐԵԼԻ է ան՝ քանի որ, վերջ ի վերջոյ ամէնքս ալ կը պատկանինք ազգի մը, որ շատ կորսնցուց եւ շատ պէտք է աշխատի իր կորսնցուցածը վերադարձնելու համար»:

Թէքէեան առաջարկած է չորս անկիւնաքարեր, «զորոնք չորս կուսակցութիւնները չորս ծայրէն բռնած պէտք է տանին ու զետեղեն հայ կեանքին մէջտեղ»: Ահա զանոնք. –

Ա) Փոխադարձ հանդուրժողութիւնը:

Բ) «Հայաստանի հանդէպ անկասկածելի վերաբերում, այսօր եւ վաղը: Երկրին հանդէպ՝ որդիական, ժողովուրդին հանդէպ՝ եղբայրական, կառավարութեան հանդէպ՝ ազատ – քննադատական, բայց երբեք դաւադրական վերաբերում մը»:

Գ) «Ինչպէս արտասահմանի հայութիւնը բարոյապէս պէտք ունի Հայաստանի՝ հայ մնալու համար, այնպէս ալ Հայաստան պէտք ունի արտասահմանի հայութեան՝ իր ֆիզիքական, տնտեսական եւ նոյնպէս բարոյական զօրացումին համար: Այս սկզբունքէն մեկնելով չարհամարհել արտասահմանը»:

Դ) «Հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, հայ եկեղեցին եւ հայ ընտանիքը մեր ազգութիւնը պահպանող գլխաւոր ազդակներն են. ասոնք խնամքի եւ գուրգուրանքի պէտք ունին իրենց կրած հարուածներէն բուժուելու եւ ապրելու համար եւ ոչ թէ նորանոր հարուածներու: Հարուածները պիտի խնայենք եւ խնամքի ու գուրգուրանքի լաւագոյն միջոցները պիտի փնտռենք ու պիտի գտնենք»:

1920 – 1930-ական թուականներու աւելի կծումին մէջ, այս տողերը պիտի արժանանային գրագէտի կուսակիցներու սուր քննադատութեան, իսկ գաղափարական հակառակորդներու կողմէ պիտի թարգմանուէին իբրեւ տկարութեան նշան: Գրագէտը զանոնք պիտի բացատրէր որպէս «մարտավարութիւն», եւ ընդունինք, որ Հայերս մարտավարութեան եւ ռազմավարութեան շատ առակ մարդիկ չենք: Մեր պատմութիւնը վկայ:

Պարզամի՞տ էր Թէքէեանի կեցուածքը: Աւելի քան եօթը տասնամեակ յետոյ կարդալով զանոնք, մարդ կը տարուի մտածելու, թէ նոյն «պարզամիտ» հրաւէրը (մեր կարծիքով՝ պարզապէս ողջմիտ) որքա՜ն այժմէական կը հնչէ իր ամբողջութեան մէջ:

Փոխադարձ հանդուրժողութեան պակա՞ս: Քիչ մը ամէնուրեք... Ներկայ:

Հայաստանի հանդէպ «կասկածելի» վերաբերում: Քիչ մը ամէնուրեք... Ներկայ:

Սփիւռքի հանդէպ արհամարհա՞նք: Քիչ մը ամէնուրեք... Ներկայ:

Ազգապահպանումի հանդէպ անխնամութիւն: Քիչ մը ամէնուրեք... Ներկայ:

Հին էջեր կարդալը երբեք ինքնանպատակ չի կրնար ըլլալ...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՍՐԲԵՐԸ ԵՒ ՍՐԲԱԿԵՆՑԱՂ ԱՆՁԻՆՔ

կազմեց՝ Ռ. Մաթեւոսեան

Ս. Էջմիածին, 1999

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
19-ՐԴ ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴԻՆ
ԵՒ
20-ՐԴ ԴԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԷՍԻՆ

ԽԱՉԻԿ ՌԱՖՖԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(գերմաներէնէ թարգմանեց
Աշոտ Հայրունի)

Ս. Էջմիածին, 1999

ւոր Արեւելքի կարեւոր դէպքերուն բեմ պիտի հանդիսանայ. տասր համար ալ Ուաշինկթընի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուները օրն ի բուն թաքուն ծրագիրներ կը մշակեն, պատրաստութիւններ կը տեսնեն: Հետեւաբար, բնակչութեան թիւը նուազող Հայաստանի մէջ, Արեւմուտքը անուղղակի բայց բացայայտօրէն, իր նենգամիտ հաշիւները շատ դիւրութեամբ կրնայ իրականացնել: Սա ուրիշ կարեւոր նիւթ մըն է որուն թերեւս ուրիշ առիթով կարենանք լայնօրէն անդրադառնալ:

Կրկին պիտի ըսենք, մեր եկեղեցական դասը -բացառութիւնները յարգելով-, ոչ միայն կրօնական դիրք ունի ազանդներու գործունէութեան հանդէպ, այլեւ, յաճախ, ժողովուրդին մտահոգութիւններուն անտարբեր է: Ամէն տարի երեք – չորս ամիս Հայաստան ապրող արտասահմանցի փարիզահայ ծանօթ ազգային մը քանիցս կրկնած է թէ Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոս յաճախ Բիւրականի դղեակին առջեւէն ինքնաշարժով սուրալով հանդերձ, մէկ անգամ իսկ առ ի հետաքրքրութիւն չէր մտածած դղեակ այցելել. այց, որուն ուսուցչական կազմը միշտ ալ ականջէտ սպասած էր: Իսկ այդ դպրոցը, թէեւ պատուհաններուն ապակիները կոտրած ու առանց ջեռուցումի, 1200 աշակերտ ունի: Կը թուի թէ Էջմիածնի մեր եկեղեցական դասը տարի մը յետոյ քրիստոնէութեան իբր պետական կրօնք ընդունման 1700-ամեակի հանդիսութիւններով կը յուսայ Արեւմուտքի «մարդասէր եւ քրիստոնեայ» տէրութիւններու ուշադրութիւնը Հայաստանի վրայ հրաւիրել: Միամիտ համոզում մը որ աւելի քան մէկուկէս դարէ ի վեր մեր մէջ հաստատուած է, որմէ առաջին անգամ ձերբազատողը եղաւ երջանկայիշատակ Խրիմեան Հայրիկը որ Պէրլինի վեհաժողովէն վերադարձին «երկաթէ շերեփ»ի բացատրութիւնով ուզեց օրուան պատասխանատուները ուշքի հրաւիրել:

Երբ այսօր կառավարութիւնը կը թերանայ իր պարտականութեան մէջ եւ Եկեղեցին՝ իր առաքելութեան, ժողովուրդը ո՞ւր պիտի գտնէ բարոյական ապաւէն:

Ա. Պ.

(1) Տե՛ս. «Յառաջ», 2000 Փետր. 18:
(2) «Արեւ», 1996 Դեկտ. 4:

THE ARMENIAN NAVY BAND

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Երբ Վենետիկի տեղական մամուլին եւ գովազդներու շրջանակներուն մէջ կարդացի, «Հայկական նաւային խումբ»ին անունը, միտքս անմիջապէս գնաց Վենետիկի բանուկ նաւահանգիստը, ուր յունական եւ թրքական նաւերու ամէնօրեայ տողանցք մը կայ, որոնք Ս. Ղազարի աբեղեան պարիսպներուն բայերէն կ'անցնին, ծածկելով Գասթէլլոյի եւ ճարտինիներու եկեղեցիներն ու մի քանի յարկանի տուները, իրենց անցքին վրայ, եւ կը սուլուլս պահ մը միայն բարտիի հասակով գիրերը կարդալ – ԹՐՔԻՇ ԼԱՅՆՁ – ՄԻՆՕԱՆ ԼԱՅՆՁ – ... չարաթը մի քանի անգամ, ոչ – քրիստոնէական զգացումներ արթնցնելով մէջդ:

Այս մէկը, ո՛չ հայկական նաւերու, ո՛չ ալ նաւահանգիստներու հետ կապ ունէր. տասը հայ երիտասարդներէ կազմուած երաժշտական բարձր մակարդակի խումբ մըն էր, հաւաքուած Արթօ Դունչ – Պօյաճեանի մօդական անձին շուրջ, մասնաւոր հրաւէրով կը գտնուէր Իտալիա, առաջին անգամ ըլլալով: Արդէն ելոյթներ ունեցած էին Հռոմ, Ֆէրրարա, Ասդոլի, այսօր Վենետիկ, վաղը առաւօտ կը մեկնին Միլանօ, ապա Թորինօ, Գաւրիակօ, Իմօլա, Սալէռնօ, հուսկ Մարտ 17-ին Գասդրօվիլլարի:

Արթօ զուարթօրէն իր անոյշ հայերէնով, յայտնեց իր Սեբաստիական ծագումը եւ ըսաւ թէ հայերէն սորված է Գալիֆորնիայի հայ վարժարանի մը մէջ եւ այժմ իր կնոջ եւ երկու զաւակներուն հետ, կ'ապրի Նիւ – Եորք: 44 տարեկան է, համաճարեղ կատարող եւ ստեղծագործող, հայկական ժողովրդական երաժշտութեան գանձարանի մանրանկարներէն՝ պատառիկներ փրցուցած, որմնանկարներու վերածած է ազգային գոյներով, ամերիկեան ներկերով եւ մէջտեղ եկած է ինքնատիպ, հարուստ, խոր եւ տպաւորիչ երաժշտական աշխարհ մը, որ անպատճառ կը տպաւորէ հայ եւ ոչ հայ ներկաները: Արտասանած բառերէն կը բռնաս միայն մի քանի հայկական նախադասութիւններ որսալ, – ԵՂԲԱՅՐ ԵԿՈՒՐ ԱՂՕԹԵՆՔ ... ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ – եւ այլն, եւ բացագանչութիւններ որոնք Հայուն եւ Թուրքին հասարակաց են, Տըլէ Եամանը յիշեցնող մեղեդիներ: Երբ հարցուցի թէ ինչերէ՞ն էին այդ անհասկանալի բացագանչութիւնները, պատասխանը եղաւ – ԱՐԹՈՅԵՐԷՆ – իր մանկութեան, պատանութեան աշխարհի կանչերն էին, քիչ մը ամէն միջին տարիքի Հայու ընտանի, որ ցոյց կուտան թէ որքան նմանութիւն կայ այս երկու ծայրայեղ ժողովուրդներու զգացումներուն մէջ ուր յաճախ ծայրերը իրարու կը դպչին:

Խումբի մնացեալ արուեստագէտները, բոլորն ալ երիտասարդ, նոր սերունդի Հայաստանցիներ, անսայթաքօրէն կատարեցին իրենց դերը անվերջանալի, խանդավառ ՊԻՍ-եր խլելով Վենետիկի ամէնէն անուանի Կոլտոնի թատրոնի հանդիսականներէն:

Վահագն Հայրապետեան (դաշնամուր), Վարդան Գրիգորեան (դուդուկ), Տիգրան Սիւթճեան (փող), Դաւիթ Մինասեան (աւագափող), Դաւիթ Նալչայեան (սաքս ալթօ), Անահիտ Արտուշեան (քանոն), Արմէն Այվազեան (քէմանչա), Նիկողայոս Վարդանեան (պաս), Արման Ճալալեան (պաթթըրի):

Արթօ – Դունչ Պօյաճեան հեղինակն է ամբողջ յայտագրին. ան բացառիկ դիւրութեամբ կ'երգէ, կը նուագէ ամէն տեսակ գործիք, ուր տիրողը քիչ մը Կոմիտասն է, քիչ մը Սայաթ – Նովան, բայց ամէնէն շատ ինք Արթօն, որ իր պարզութեամբ, բնականութեամբ եւ մշտական ժպտուն համակրելի դէմքով, կը հրապուրէ ներկաները: 1981-ին հանելով Միացեալ – Նահանգներ, 24 տարեկան երիտասարդ արուեստագէտը կ'աշխատակցի Շերի, Տինօ Սալուցցիի, Արթուր Պլայթի, Ալ Տի Մէօլայի, Պօլ Պէրկի եւ Մայք Մաննէրիի եւ յատկապէս Ճօ Ծաւինուլի որուն հետ երկու սալ կ'արտադրէ – Իմ ժողովուրդս – եւ Դանուբի պատմուածքներ – որոնց համբաւը զինք հրաւիրել կուտան աշխարհիս բազմաթիւ երկրամասեր:

Արթոյի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները ամփոփուած են զոյգ ալպոմներու մէջ – Արժանապատուութեան արցունքներ – եւ յատկապէս իր եղերաբախտ Օնիկ եղբօր նուիրուածը՝ Օննօ (1998) զոհ օդանաւային արկածի մը:

Բեմէն յայտարարուած Արթոյի գործերու վաճառքին, թատրոնի ելքի պահուն, շատերս կարծեցինք որ բաժին մը կրնայ մեզի իյնալ. ափսոս, ակնթարթի մը մէջ բոլորն ալ ձեռքէ – ձեռք խլուած էին, խորքին մէջ ուրախացնելով զիս, որ այս ինքնատիպ հայկական երաժիշտը եւ երաժշտութիւնը այնքան ընդունելութիւն գտած էր Վենետիկի երաժշտասէրներու մօտ:

Իր ընկերակից երաժիշտները ներկայացնելէ առաջ, Արթօ աջէն – ձախէն խօսեցաւ մարդկային զգացումներու եւ իր երաժշտութեան մասին որ ճաշէն աւելի մարդկային կ'ուզէ ըլլալ, ոսկէն աւելի սրտի մօտիկ. – Մենք Հայերս – ըսաւ, ռոմանթիք ժողովուրդ ենք. նայեցէք քարտէսին վրայ պիտի տեսնէք որ ծով չունինք բայց ստեղծեցինք Հայկական նաւային խումբ ... ցրուած ենք աշխարհիս չորս անկիւնները բայց Հայ ենք եւ դիտողութիւն բրաւ սրահին մէջ բաժնուած Թուրքիկին համար ուր գրուած էր հայկական ծագումով Թուրք երաժիշտ... ես հայկական ծագումով չեմ – ըսաւ, այլ Հայ եմ Թուրքիայէն, ուրիշ մը Հայ է Ֆրանսայէն, եւ այլն: Պէտք է խոստովանիմ որ հաճելիէն աւելի երեկոյ մը անցուցինք, մենք Վենետիկի սակաւաթիւ Հայերս:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Սուրբ Ղազար
Փետրուար 29, 2000

ԴՈՂԴՈՒԹԷ ԴՈՂԴՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 6-ին, նախաձեռնութեամբ Պոլսահայ Միութեան եւ մասնակցութեամբ քաղաքի մշակութային բոլոր կազմակերպութիւններուն գինեձօն մը տեղի ունեցած է «The Heritage of Armenian Literature» ժողովածուի առաջին հատորին հրատարակութեան առթիւ: Միութեան նախկին ատենապետ՝ Արթօ Քէփէքճիի բարի գալուստի խօսքէն ետք, Տօքթոր Հերմինէ Ճանճանեան, անգլերէն լեզուով ամփոփ ներկայացումը կատարած է, Արմինէ Քէօշկէրեան ալ՝ հայերէն: Այս առաջին հատորը կ'ընդգրկէ սկիզբէն մինչեւ Ե. դար շրջանը, աչնան լոյս կը տեսնէ Բ. հատորը, 5-րդէն մինչեւ 18-րդ դար, հուսկ՝ 3-րդը 18-րդ դարէն մինչեւ մեր ժամանակակից գրականութիւնը: Խօսք առած է Ուէյն Նահանգի համալսարանի հրատարակչականի փոխ – տնօրէն Ալիս Նիկողոսեան (Տիթրոյթէն): Հատորին մէջ տեղ գտած քերթուածներէն ընթերցումներ կատարած են Հերմինէ Պչաքճեան եւ Նարեկ Ղազարեան: Ելոյթ ունեցած են նաեւ հեղինակները՝ Գաբրիէլ Պասմաճեան, Էտուըրտ Ֆրանչուք, Նուրհան Ուզունեան, ու Յակոբ Խաչիկեան (գլխաւոր խմբագիր): Ցետոյ կատարուած է գինեձօնի արարողութիւնը, գլխաւորութեամբ Գանատահայոց առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի: Փակման իր խօսքին մէջ, առաջնորդը շեշտած է որ ժողովուրդի մը գրականութիւնը ոչ միայն ժողովուրդի մը մշակոյթին մաս կը կազմէ, այլեւ կը ցոլացնէ անոր պատմութիւնը եւ կ'արժեւորէ անոր մշակութային ժառանգը:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, Փետրուար 10-ին բացումը կատարուած է հանգուցեալ արուեստագէտ՝ Գրլարա Աբգարի տուն – թանգարանին, նախաձեռնութեամբ Իրանի Մշակութային ժառանգութիւններու կազմակերպութեան: Գրլարա Աբգար տուն – թանգարանի եւ «Սաադաբադ» թանգարանի Աբգար բաժանմունքի պատասխանատու Սադր Նիա բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է ու խօսած արուեստագիտուհիին կեանքին ու գործունէութեան մասին, գնահատելով ջանքերը անոնց որոնք նեցուկ հանդիսացած են տուն – թանգարանի բացման աշխատանքին: Թեհրանի քաղաքային խորհուրդի անդամ՝ Տիկին Ջամիլէ Քադիւարի ելոյթէն ետք, վերջին խօսողը եղած է «Հայ կին» Միութեան անդամուհի՝ Լիտիա Ալուանդեան: Հանգուցեալի փափաքով տուն – թանգարանը պիտի կազմակերպուին կիներու համար գեղանկարչութեան ու նկարչութեան ուսուցման դասարաններ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :

Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation

Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : 04 91 77 84 70
Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

•

Réunion publique à Sevran-Livry

Le Sénat a dit «NON» au génocide des Arméniens

La Conférence des Présidents du Sénat du mardi 22 février dernier a décidé de ne pas inscrire à l'ordre du jour des travaux du Sénat la proposition de loi reconnaissant le génocide des Arméniens adoptée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998.

Face à cet affront bafouant la mémoire des 1,5 million Arméniens masacrés en 1915, montrons notre détermination :

LUNDI 6 MARS à 19 heures 30
REUNION D'INFORMATION
en présence de personnalités politiques
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

Renseignements : 01. 43. 85. 90. 12.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8
Գ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15
Ժ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻԽԹՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
ԺԷ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հրակումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

ՄԻՋԻՆՔ

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10.30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ Երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում :
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12–ին

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ :
Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին :
Արեւագալ ժամը 9.45ին :
Պատարագ ժամը 10.30–ին :
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէս, Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Թութճեան ընտանիքէն եւ 100 Ֆր. Տիկին Ծառուկեանէ Մարի – Սիրվարդ Թութճեանի մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. – Շաքէ Օհանեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Մարիամ Օհանեանի մահուան առթիւ :

⁂

Տիկին Շնորհիկ Բըրմզեանի մահուան առթիւ, Սօնա եւ Պերճ Պետրոսեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին շուրջ

⁂

Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
Կաթողիկոսական ձեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15.30–ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է -

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, papiers en règle, expérimentée, cherche place chez personne âgée ou famille ou pour entretien bureaux. Temps complet, même nourrie, logée.

Etudierait toutes propositions, région parisienne.

Tél. : 01 43 75 49 69 — 01 47 93 14 57

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս, Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղին ամ-ընդհանուր ժողովը, Չորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 20.30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երեք անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 5
DIMANCHE 5 MARS 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 257

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.856 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.856

ԲԱԿՈՒՆՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գրեց՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գրագէտի մը ներքին դիմանկարը կախում ունի իր ազգի մշակութային ու գրական աւանդութենէն, ընկերային եւ անձնական միջավայրէն ու իր բնածին տաղանդէն: Այս տարրերուն քննութեան համար, երեք հարցում կը հարցնենք սովորաբար –ի՞նչ կ'ըսէ իր գործը, ի՞նչպէս կ'ըսէ, եւ՝ կ'արժէ՞ ըսելը:

Ի՞նչ կ'ըսէ, այսինքն՝ ի՞նչ է գործին խորքը, ի՞նչ իրականութիւն է նուաճածը, կամ՝ ի՞նչ է ճշմարտութեան մասին իր կարծիքը: Գրագէտ մը կամ ինքզինքին, իր կեանքին մասին կը գրէ, ինքզինքը կը նկարագրէ, այսինքն զուտ ենթակայական է, ածականներով ու մակբայներով զարդարուն, կամ՝ կը ջանայ երեւոյթները տալ ինչպէս որ են, եւ կամ ալ՝ այս երկուքին խառնուրդը, այսինքն կը փորձէ տալ ինչ ըսել է մարդ ըլլալը, կեանքին իմաստը՝ եթէ կայ ատիկա, կամ մարդն ու իր աշխարհը՝ առանց իր անձը պատմելու: Այս վերջինն է ամէնէն հազուագիւտը, եւ Բակունցի նշանաւոր «Մթնաձորը» եւ միւս պատմուածքները՝ այդ բարձր արուեստի մակարդակին են:

Ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշը Բակունցի գրականութեան, այն է որ մարդ, ծառ, անասուն, լեռ ու ձոր՝ նոյն ու միակ իրականութեան մը կը պատկանին, մարդ էակը բացառիկ արժէք կամ իմաստ չունի, նոյն «կեանք» երեւոյթներն են: Կեցուածք որ՝ բնականութեան, Հոգիի, Աստուծոյ, բարոյականի ժխտումն իսկ է: Շատ տարօրինակ յատկանիշ մըն է այս որ զինքը 21-րդ դարու արդիականներուն մէջ կը դնէ, եւ որ շատ աւելի բնական է բանաստեղծներու քան արձակագիրներու մօտ: Այնպէս որ իր մօտ զօրաւոր յուզումները – սէր, վախ, բարկութիւն, տխրութիւն, ուրախութիւն, առանձնութիւն, յուսահատութիւն– չեն նկարագրուիր, չեն վերլուծուիր որովհետեւ ատոնք էութեամբ զուտ ներքին հոգեվիճակներ են որոնք չեն երեւիր դուրսէն, չեն նկարագրուիր: Իրենց արտաքին պատկերը կայ, բայց իրենք՝ կա՞ն, չկա՞ն – Բակունց փոյթ չէ: Ոչ մարդուն մէջ ոչ ալ անասունին կամ ծառին մէջ: Ատոնք է որ կեանք կոչուած խեղութիւնը կը բնորոշեն: Բակունց կու տայ միայն այն որ «գիտէ», այսինքն՝ տեսածը, լսածը, զգայարանքներուն իրեն հաղորդածը: Ոչ մէկ ճիգ կ'ընէ երեւակայելու կամ իր զգացումները ուրիշներուն մէջ փոխադրելու, բան մը որ սովորաբար կ'ընենք մենք՝ առանց որեւէ խուսունքի կամ վըստահութեան: Այս է պատճառը ածականներու եւ մակբայներու շատ զգալի բացակայութեան իր մօտ որովհետեւ ատոնք զուտ ենթակայական ստորոգելիներ, վերագրումներ են: Բակունց կ'ըսէ միայն այն որուն մասին ոչ մէկ կասկած ունի:

Երկրորդ հարցումը՝ այն է թէ ինչպէ՞ս կ'ըսէ, այսինքն՝ ձեւը, ոճն ու լեզուն: Գրականութեան մէջ գիտենք թէ լաւ ոճը այն է որ չի միջամտեր գործին մէջ, չի նշմարուիր, կը նոյնանայ խորքին հետ, անոր մէկ այլ կերպարանքն է: Այս իմաստով է որ Բակունցի ոճը մաս կը կազմէ իր տուած իրականութեան: Այսինքն՝ ինքը, իր անձը բացակայ է, նոյնացած՝ իր տուած իրականութեան հետ: Կը խորհիմ թէ շատ հազուագիւտ արժանիք է այս մանաւանդ մեր գրականութեան պարագային, ուր հռետորութիւն, հայրենասիրութիւն, բարոյախօսութիւն, քարոզչութիւն, սեթեւեթ եւ անխուսափելի զգացականութիւնը աւեր կը գործեն յաճախ:

Այս եռակեդրոն ոճին դիմաց՝ Բակունցի գրելակերպը չոր, կարծր, պիրկ ու հակազգացական նկարագիր մը ունի: Կարճ են նախադասութիւնները ուր բայ ու գոյական կ'իշխեն մտածումին վրայ ու գրագէտը ծայր աստիճան բծախնդիր կը մնայ իր տուած իրականութեան յետին մանրամասնութեան իսկ նկատմամբ: Պատճառը պարզ է –իրեն համար ամէն ինչ մանրամասնութիւն է աշխարհի երեսին, եւ ամէն ինչ շատ կարեւոր է: Իրեն համար չկայ հերոս, էնթրիկ, առանցք, գագաթնակէտ, հոգեբանական վերլուծում, բաներ՝ որ մենք կ'աւելցնենք հետաքրքրական դարձնելու համար մեր պատմածը: Այսպէս է որ Բակունց չի դատեր մարդիկը, կողմ չի բռներ, «բարի» ու «չար» մարդիկ չկան իրեն համար: Չէզոք է մարդոց նկատմամբ, Աստուծոյ նման, զուտ արուեստագէտին նման: Ոչ իրապաշտ է (իրապաշտը այն գրագէտն է որ երեւոյթներուն ու դէպքերուն միջեւ պատճառ-արդիւնք յարաբերութեան մը օրէնքով կը շարժի), ոչ ռոմանթիք է (այն գրագէտն է որ իրականութիւնը իր անձնական, զգացական հոգեվիճակին մէջէն կը տեսնէ), ոչ ալ որեւէ նոր, յեղափոխական ոճ կը փորձէ: Անկախ է բոլորէն: Ինքն իր օրէնքը ունի: Կարծէք կը խորհի թէ իրականութիւնը անձնական եւ ընկերային մեկնաբանութիւնն է անյայտ ճշմարտութեան մը, եւ թէ արուեստագէտը պարտի ջնջել այդ մեկնաբանութիւնն ու զայն ընողը, այսինքն գրագէտին անձը՝ հասնելու համար ճշմարտութեան: Յաջողա՞ծ է –կարծեմ մարդկայնօրէն կարելին ըրած է:

Եւ վերջապէս, երրորդ հարցումը՝ կ'արժէ՞ հայ գիւղին եղերական իրականութիւնը տալը: Պատասխանը՝ բացարձակապէս այո՛ է: Բակունցով է որ առաջին անգամն ըլլալով, հայ բնաշխարհը եւ գիւղը նիւթեղէն կը ծառայէին արուեստի բարձրորակ գործի մը մէջ: Հայ գիւղը իրեն համար աշխարհի մանրանըկարն է ու հայ գիւղացին՝ մարդկութիւնը: Միակ անպատեհութիւնը անշուշտ այն է որ գիւղացիին պարզուկ եւ նախնական մտքի կեանքը չի կրնար հոգեբանական եւ գաղափարային բարդ վիճակներ տալ ու կը սահմանափակէ հեղինակը: Նոյն դժուարութեան հանդիպած է Օշական որուն վիպային հերոսներէն շատերը անուս եւ հասարակ մարդիկ են, հայ ու թուրք: Սակայն Օշական անոնց բնազդային, առհաւական, արիւնի, սեռի ինչպէս եւ ժառանգականութեան ու ցեղի մղումները պեղած է գլխաւորաբար, բաներ որոնք, ըստ իրեն, համամարդկային են: Ասոր համար է որ Օշականի վէպերը հըսկայ հանք մըն են ընկերային, քաղաքական, տնտեսական, պատմական եւ իմաստասիրական գիտելիքներու 1890-ական թուականներու Օսմանեան կայսրութեան մասին: Բակունցը որ վիպասան չէ բառին նեղ իմաստով այլ պատմուածքագիր՝ անշուշտ չէր կրնար այդպէս տարածուիլ: Սակայն իր տուած բարքը եւ հայ կեանքի գեղարուեստական նկարագրութիւնը կը բարձրանան հայութեան մակարդակէն դէպի համամարդկայինը, ինչպէս «Ալպիական Մանուշակ» պատմուածքին մէջ, եւ աննման ճշգրտութիւն մը, հոգեբանական ճշմարտութիւն մը ունին որ մեծ հարստութիւն մըն է մեր գրականութեան եւ ազգին համար:

Այսպէս է որ Բակունցով մեր գրականութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, արուեստի եւ արուեստագէտի բուն ու զարտուղի էութեան գաղափարը, անոնց ազատ եւ ինքնավար նկարագիրը կը շեշտուին: Պէ՞տք է ըսել անգամ մըն ալ թէ գրագէտը ոչ «հասարակական գործիչ» է ոչ ալ դաստիարակ, ոչ բարոյախօս է ոչ ալ «ժողովուրդի խղճմտանք»ը, եւ ընկերային ոչ մէկ պարտաւորութիւն կամ պաշտօն կ'ընդունի ան: «Արուեստագէտը ճշմարտութեան հայելին է» ըստ Բակունցի – «հայելի»՝ որովհետեւ ճշմարտութեան կարելի չէ շիտակ նայիլ: Ոչ քարոզիչ է, ոչ իր ժամանակի ոգիին արտայայտիչը, ոչ ալ որեւէ բանի փրոփականտիսթ: Իր դարուն տղան՝ ան մասնակցած է 1918-ի Մայիսեան կռիւներուն, սակայն ոչ մէկ տող՝ պատերազմական ապրումներու նկարագրութեան, կամ ատելութիւն թշնամիին՝ թուրքին կամ պուրժուայի նկատմամբ, ոչ գովերգութիւն՝ հայրենիքի կամ պրոլետարիատի: Ազգայնականութիւն, քաղաքակըրթութիւն, կրօնք ու արուեստի տեսութիւն, բարոյական սկզբունքներ, փիլիսոփայութիւն– բոլոր մեծ բառերը դուրս նետած է: Այս տեսակէտով, մեր գրականութեան մէջ ամէնէն յեղափոխական գրագէտն է: Անկախ, ինքնակամ արուեստագէտ, ազատագրուած ամէն տեսակ քաղաքական կամ գեղագիտական գաղափարաբանութենէ –ահա նորութիւնը որ Բակունց բերաւ, եւ որ հաւանաբար պատճառ եղաւ իր մահուան: Բակունցին զարտուղութիւնը հոն է ահա– որ ո՛րքան ներկայ է, մխրճուած՝ հում կեանքէն ներս, ու կը տենչայ լիովին ապրիլ (բուռն, հում կեանքի, այսինքն «աքսիոնի» ծարաւը՝ որու համար կամաւոր արձանագրուեցաւ ազգային բանակին մէջ, Դաշնակցութեան անդամագրուիլը, համայնավարութեան դէմ դիրքորոշումը եւայլն)՝ այնքան ալ բացակայ է իր ըստեղծած գրական աշխարհէն: Բայց ինչպէս որ ամէն գրագէտ միայն իր մասին կը գրէ, այնպէս ալ իր անձը իր գրականութիւնն իսկ է: Համայնավարները կարծեցին թէ անոր անձը կ'անհետացնէին երբ գնդակահարեցին զայն 1937 Յուլիս 8-ին: Բայց Բակունց, բառի ու տողի վերածուած՝ կը շարունակէ ապրիլ, աւելի իրաւ՝ քան երբ ողջ էր: Այս է Բակունցեան իմաստը «Հեղինակին մահուան» զոր կը հռչակէր Ֆրանսացի գրագէտ ու քննադատ Ռոլան Պարթը 1968-ին, Բակունցէն 40 տարի ուշ:

1920-ի շուրջ, արեւելահայ գրականութիւնը մօտ հարիւր տարուան գրական աւանդութիւն եւ դասական գրագէտները ունէր: Գրական բոլոր սեռերը ծաղկեր էին, մանաւանդ արձակը: Տիրական գաղափարաբանութիւնը օգտապաշտ է, այսինքն՝ արուեստը ժողովուրդին ծառային եւ օգտին, բանուոր զանգուածի լուսաւորութեան շուրջ կը կառուցուի: Պրոլետար գրողներու Յակոբ Յակոբեան, Շուշանիկ Կուրղինեան, Մելիք Մելիքեան, Մատաթ Պետրոսեան, Անուշաւան Վարդանեան, Յակոբ Կամարի եւ ուրիշներու գրականութիւն մը ստեղծուած է, որ սակայն ոչ մէկ հետք ձգած էր Բակունցի վրայ: Արեւելահայ իրապաշտ գրական մայր հոսանքը Ղազարոս Աղայեանի, Րաֆֆիի, Վրթանէս Փափազեանի, Մուրացանի, Շիրվանզադէի եւայլնի աշխարհը նոյնպէս օտար է իր զգայնութեան: Ատոնք պարկեշտ, ընթացիկ, իրապաշտ ու լա՛ւ արհեստաւոր գողներ են: Բակունց էապէս արուեստագէտ է, և ձեւով մը աւելի մօտ է բանաստեղծներուն քան արձակագիրներուն: Սակայն ինծի կը թուի թէ այդ քնարական, զգացական աւանդութիւնն ալ, որուն գլուխն են Յովհաննէս Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան, Վահան Տէրեան չի խօսիր իր սրտին, հակառակ անոր որ Դաւիթ Գասպարեան իր «Ակսել Բակունցի ժառանգութիւնը» (Երեւան 1999) հատորին մէջ ճիգ չի խնայեր համոզելու թէ Բակունց մեծապէս պարտական է, անոնց եւ նաեւ Համաստեղին՝ իր տաղանդի կազմութեան մէջ: Ըստ Գասպարեանին, «իր օրինաչափութիւնը շատ մօտ է Թումանեանին... անոր խօսքի պարզութիւնը, լեզուական ատաղձը, իր երկերում որոշ չափով շարունակեր է Թումանեանական ժողովրդայնութեան աւանդները»: Իսկ Տէրեանի կա՞պը – «Բակունցի հոգեկան աշխարհում անվերջ զնգում է Վահան Տէրեանի ազնիւ ու անդաւաճան երգը հայրենիքի համար»: Այս ամբողջը աղուոր է, բայց՝ անհամոզիչ: Բակունցի համար Թումանեանի եւ Իսահակեանի արուեստը շատ մօտ է աշուղական աւանդութեան ու ժողովրդային զգացականութեան, քնարերգութեան: Իսկ Բակունց՝ դասական քնարերգութենէն եւ ժողովրդապաշտութենէն մղոններով հեռու է: Տէրեան միւս կողմէն, շատ տարուած է իր անձին մտասեւեռումէն, շատ ենթակայական է, մինչ Բակունց՝ կը փախի՛ իր եսէն, ամբողջ «Մթնաձորը» կամ «Սեւ Ցելերի Սերմնացանը» ճիգ մըն է ցոյց տալու ինչ ըսել է զուտ արուեստագէտի՛ մտքով ըմբռնել իրականութիւնը, հեռու, հեռո՛ւ տպաւորապաշտ ու զգացական ոճաւորուած զեղումներէ կամ երեւակայութեան թակարդներէն: Կա՛յ անշուշտ Բակունցեան իրապաշտութիւն մը, մանրակրկիտ նկարագրութիւնը որ զուտ հոգեբանական պատկեր ու մթնոլորտ ստեղծելու կը ծառայէ: Բայց մանաւանդ՝ մէկ ու նոյն մակարդակին, հասարակաց յայտարարին կը բերէ մարդ ու բնութիւն, կենդանական աշխարհ ու գերմարդկային, աստուածային իրականութիւն: Հոյակապ եւ ահաւոր է այս Բակունցեան «փերսփէքթիվը» որ այնքան յագեցած է կեանքով, որ մահն իսկ նուաճած է, այնքան համապարփակ ու տիեզերական է որ ամէն իր ու անձ, ամէն էակ մէկ ու նոյն յաւիտենական կեանքով կը փափախէ: Եւ այս մոգական արարքը կարելի է միայն երբ արուեստագէտը շատ անհրաժեշտ «հեռաւորութիւնը» կը դնէ իր անձին եւ իր նիւթին միջեւ: Դիտուած ութսուն տարուան հեռաւորութենէն եւ ըսփիւռքեան ոստաններու պատուհաններէն՝ այդ գունագեղ ու տարաշխարհիկ «հայ գիւղն ու հայ գիւղացին» սրտառուչ համ մը, մահարոյր գեղեցկութիւն մը, գրաւչութիւն մը ունին որ թաքնուած կարօտներ ու երկիւղներ կը գոհացնէ մեր մէջ: Որ ամէն գեղեցկութեան նման՝ իր վաղանցուկ, իր մահկանացու ճակատագրին կնիքը կը կրէ իր վրան: Այս է պատճառը որ այնքան կը կապուինք Համաստեղի, Նուպարեանի, Գալշոյեանի, Մաթէոսեանի աշխարհին:

Չեմ կարծեր թէ Հայաստանցիք այս նոյն ապրումները կը զգան: Եւ անկասկած որ իրեն, Բակունցին համար՝ իր գիւղական բնանկարը շատ բնական, չըսելու համար հասարակ երեւոյթ մըն է: Իրականութեան մէջ, շատ դժուար արուեստ է Բակունցինը որ բոլոր հինգ զգայարանքներով եւ տաք, սիրոյ բուխ բայց զուսպ կիրքով մը կ'իրագործուի, հակառակ անոր որ դիւրին կ'երեւի: Արուեստ մըն է որ հեղինակին ազգութենէն, անոր հայրենիքէն իսկ վեր կը գտնուի: Բակունցեան անընդօրինակելի տաղանդն է ատիկա, ուր դրեթէ անկարելի է մէկ հատ աւելորդ բառ իսկ գտնել գիւղական իր այդ մանրամասն եւ առատ նկարագրութեանց մէջ: Թէ ի՞նչ կը մնայ ու կը շարունակէ ապրիլ Բակունցի ճանչցած ու սիրած աշխարհէն ասկէ երկու սերունդ ետք՝ չեմ գիտեր: Եւ կը խորհիմ թէ իր այս արժանիքն իսկ իր խոցելի կողմը, իր Աքիլլէսի կռունկը կրնայ հանդիսանալ ապագային, որովհետեւ այն որ դիմացած է ժամանակի խարտոցին ու ճաշակներու քմայքին՝ մարդ էակին ողբերգական ճակատագրին տարածումն, խորագոյն, ամբողջական եւ սպառիչ խուզարկութեանց, պեղումներուն արտադրածը եղած է: Բակունց չէ բացած իր ջիղերն ու միտքը այդ փորձութեան, այդ մարտահրաւէրին: Անշուշտ կրնամ սխալիլ: Արեւմտեան աշխարհի գրականութեան մէջ «մարդկային հոգին պեղելու» թէքնիք մը, աւանդութիւն մը կայ, մարդ էակին եղերական բնոյթին, ծանր

մեղանչումի, պատիժի եւ փրկութեան հիմնական «թեմա» մը, միթոս մը կայ զոր բոլոր հզօր գրագէտները, Սոփոկլէսէն Շէյքսփիր, Կէօթէ ու Պալզաք՝ փորձած են նուաճել: Որքա՞ն պիտի դիմանայ այդ չափանիշը՝ մարդ չի գիտեր: Ամէն պարագայի մէջ, Բակունցը ես կը բաղդատեմ այդ հսկաներուն որովհետեւ մեր մեծագոյններէն է:

Այսպէս է որ Բակունցի անունին «գիւղագիր»ի մակդիր մը եկած փակած է որ ինծի կը թուի թէ անբաւարար որակում մըն է: Կա՛յ անշուշտ գիւղագիրի աւանդութիւն մը հայ գրականութեան մէջ, ուժեղ եւ անկասկած մեծարժէք, որուն ներկայացուցիչները Արեւելահայոց մէջ կը կոչուին Արշակ Ագայեան, Ազարիա Ադելեան, Ջաւախեցի, Յարութիւն Ձուղուրեան, Արշակ Շահնազարեան, Նիկողայոս Մամիկոնեան, Յովհաննէս Մալխասեան, Սանդալ, Սողոմոն Մելիք–Շահնազարեանց, Անուշաւան Աբովեան (ծանօթ չեմ այս գրողներու գործերուն եւ որոնց անունները կ՚առնեմ Սիմոն Սիմոնեանի «Արեւելահայ Գրականութիւն» հատորէն, Պէյրութ, 1965): Արեւմտահայոց մէջ ալ Թլկատինցիի, Խրիմեան Հայրիկի, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի, Յակոբ Մնձուրիի, Ռ. Զարդարեանի, Հրանդի, Մշոյ Գեղամի, Համաստեղի, Ծոփաց աշխարհի գրողներու անունները կու գան մտքի: Այս անուններէն բոլորէն կը զատուի Բակունց, հաւանաբար մեր մեծագոյն գիւղագիրն է, բայց որուն համար գիւղը, նոյնիսկ հայ գիւղը, կրնամ ըսել միայն միջոց մը եղած է, հում նիւթ՝ գիւղագրութենէ անդին, բոլորովին տարբեր նպատակի մը համար: Այսինքն՝ իմաստ, զգացում եւ արժէք գտնել ամէն, ամէն ինչի մէջ որ կայ աշխարհի երեսին: Գտնե՛լ ու տա՛լ արուեստի միջոցաւ: Հոս է իր գաղտնիքը եւ մեծութիւնը: Համաձայն չեմ Ռաֆայէլ Իշխանեանին երբ կը գրէ.–

«Բակունցը ճշդութեամբ տալով հայ գիւղի կեանքը, հայ աշխատաւոր գիւղացու հոգեբանութիւնն ու ձգտումները, ուժգնօրէն սիրելով նրան եւ ապրելով նրա ճակատագրով իրն էլ իր գեղարուեստական պատկերներն ստեղծելիս, կանգնած է իր սիրելի հերոսների, հայ գեղջուկների կողքին, նրանց աչքերով է տեսնում ու նկարագրում մարդկանց, իրերը, բնութիւնը»:

Մէկ խօսքով, Բակունց շատ ինքնատիպ եւ ինքնավստահ արուեստագէտ է որեւէ արտաքին կամ հայկական գրական հոսանքի ուժեղ ազդեցութեան տակ իյնալու համար: Կարելի է վստահութեամբ ըսել թէ առաջին անգամ ըլլալով հայ գրագէտ մը կը յաջողէր ազատագրել գրականութիւնը հեղինակային, ազգային, ու տեղական միջամտութիւններէ, գունաւորումներէ՝ տալով հարազատ վերծանում մը, բառային վերստեղծում մը մարդկային ճշմարտութիւն կոչուած խորհրդաւոր էութեան: Ոչ նախընթաց ունէր այս ըմբռնումը, ոչ ալ հետեւորդ պիտի ունենար, այնքան եզակի եւ իւրայատուկ էր իր տաղանդը: Եղիշէ Չարենցն անգամ «Թուղթ Ակսել Բակունցին գրուած Լենինգրադից» բանաստեղծութեան մէջ, գրուած 1929–ին, եւ «Ակսելին՝ Մթնաձորը կարդալուց յետոյ» 1927–ին գրուած իր քերթուածին մէջ կամ խրատ կու տար կամ ալ «կարօտ»ի, «Թախիծ»ի մասին կը խօսէր, առանց անդրադառնալու թէ գրագէտը ոչ թախիծի, ոչ մանկութեան կարօտի կ՚ակնարկէր, թէ «Մթնաձորը» փոխաբերութիւն մըն էր լոկ, մտքի վիճակ մը, որ ոչ մթին է ոչ ալ ձոր, այլ գրական անջրպետ մը ուր մարդ, գիւղ եւ արջ, սէր ու լաց կեանքի թէ պաստառը, կարկահն են թէ ալ պատկերը որ կը բանի անոր վրայ գրագէտը: Այս տեսակէտին շատ մօտ է Շաւարշ Նարդունիի գնահատանքը «Մենք»ի էջերուն «Մթնաձոր»ի մասին իր գրած նշմարին մէջ: Պիտի ըսէի՝ տեսակ մը անանձնականացած գիտակցութիւն մը: Իտէալիսթ ու խորապէս հայրենասէր, կեանքի ու հայրենիքի սէրով բռնկած մարդ՝ Բակունց սակայն գովքի ոչ մէկ տող ունի այդ սիրոյ մասին, կեանքի ողբերգութիւնը ապրած մարդ՝ ոչ ինքը ոչ ալ իր հերոսները մէկ տող ունին այդ ցաւին շուրջ: Եւ այս՝ մինչեւ իր մահը, զոր տարաւ քաջ տղամարդու պէս:

Միջավայրի ազդեցութիւնն ալ տիրական դեր չէ խաղացած իր տաղանդին ուռճացման մէջ: Անշուշտ իր թշուառ մանկութիւնը կայ, ծնողքին իմացական համեստ մակարդակը: Հիմա գիտենք, Օշական կարդալէ ետք, գիւղական միջավայրը ինչ զսպուած կամ պոռթկացող ահարկու կիրքերու, բնազդներու կաթսայ մը, ական մը կրնայ ըլլալ, ճիշդ հակառակը Համաստեղի կամ Բենիամին Նուրիկեանի ջրաներկով գծուած քարտփոսթալներուն: Բակունցին պէս արթուն, զգայուն եւ խելացի մէկը չէր կրնար չգիտնալ մարդկային բնոյթին մթին ծալքերը, սակայն այդ բոլորէն ոչինչ անցած է իր գրականութեան մէջ ուր մարդիկ կը ներկայացուին երկու dimension–ով –լայնք ու բարձրութիւն, պարզ նկարագրութիւն, մինչ խորքը, երրորդ dimension–ը այսինքն ընկերային աւանդութիւնները, սովորութիւնները, ըղձացումները, բնազդային մղումներն ու միջավայր՝ Բակունց կու տայ գլխաւորաբար մարդոց խօսքերով, շարժումներով եւ արտայայտութիւններով: Ինքը երբեք չի տար ներսի պատկերը, որ վստահօրէն շատ լաւ կը հասկնայ, բայց գիտէ նաեւ թէ իրաւունք չունի ենթադրելու, մեկնաբանելու: Այսպէս է օրէնքը գրագէտին, ըստ Բակունցի, մինչ «հերոս»ի սովորական, ընթացիկ ըմբռնումը զուտ ընկերային պահանջ մը, վարժութիւն մը կը գոհացնէ: Այս ալ ինքնայատուկ արժանիք մըն է Բակունցին մէջ, որու նմանը կը գտնենք Ամերիկացի գրագէտ Հէմինկուէյի արուեստին մէջ: Եւ ով որ հասկացողութիւնը չունի մարդկային խորունկ բնոյթին, անոր գաղտնի, անյայտ զսպանակներուն, ով որ կեանքի տաքէն ու պաղէն չէ անցած, եւ քիչ մըն ալ արուեստագէտի խառնուածք չունի՝ շատ բան չի հասկընար Բակունցի արուեստէն:

Այսպէս է որ իրաւունք չունինք Բակունցի գործէն մեկնելով՝ անոր անձին յատկանիշներուն մասին որեւէ վճռական բան ըսելու –գիւղի, հողի կամ հայրենիքի սէ՞ր, կարօ՞տ կամ թշնամիի ատելութի՞ւն իր սրտին մէջ, հաւատք կամ հաւատարմութի՞ւն որեւէ իտէալի՝ կը մընայ վարկածի կալուածին մէջ: Գրեթէ ոչինչ կը կապէ իր անձը իր գործին: Յատկանշական է «Հանիվանք» պատմուածքը այս տեսակէտէն ուր հեթանոսական ժամանակը, 7–րդ դարու վանահայրն ու նախարարը եւ ներկայի շինականը կը զուգադիպին՝ ստեղծելով ժամանակէն ու վայրէն ազատած մարդկային ապրումի պահ մը ու միջավայր մը:

Ով «միջավայր» կ՚ըսէ՝ «բանականութիւն» կ՚ըսէ: Բակունցը կը վստահի՞ բանականութեան, տրամաբանութեան կամ հոգեբանական վերլուծումին հասկնալու եւ արտայայտելու համար մարդ էակը՝ շատ վստահ չեմ: Երբ Ճոնաթան Սուիֆթի «Կիւլիվէրի ճամբորդութիւնները» գրքին թարգմանութեան նախաբանը կը գրէ որ դժբախտաբար չեմ տեսած, կամ Գոգոլի «Թարաս Պուլպա»ն կը թարգմանէ, իր նախասիրութիւնը ցոյց կու տայ նա՛եւ դասական, ուղղափառ գրական ճաշակէն տարբեր գրականութեան մը համար ուր բնական մարդկային չափանիշները կ՚անտեսուին: Կեանքէն մեծ, անբնական աշխարհ մըն է որ կը քաշէ իր զգայնութիւնը:

Այս բոլորով միասին, Բակունց լիովին կը մասնակցի մարդոց մէջ ու հետը ապրելու տրամին, ու իր գործը կեանքի իմաստութեան մը կը ձգտի որ տեղ տեղ կը բիւրեղանայ ու կը բանաձեւէ Հայու եւ հիմանիսթի իր փիլիսոփայութիւնը: Այդպիսի կտոր մըն է «Եղբայրութեան ընկուզենիներ» պատմուածքը: Աթա ապերը հին, փորձառու շինական այսպէս կը խօսի հայ եւ թուրք հակադրութեան մասին.–

«Իմ խօսքս նա է, որ էլի մենք իրար ցաւ կ՚իմանանք: Սրտից սիրտ մի բարակ կամուրջ է, էն է մարդուն մարդ դարձնողը: էն էլ որ չլինի, գետը թող քշի տանի մարդուն: էն որ կռունկը թուխպի մէջ ցրիւ է գալիս, լսե՞լ էք ոնց են իրար կանչում ու մինն էլ չի կորչում: Ուրեմն մենք էն երկրային թռչունի չափ էլ չընկանք... Իրար ձեռք բռնեցէք, մինչի դուրս գանք էս դժուար տարին:

...Աթա, ալեւորել ես. – ինքն իրեն խօսում էր ծերունին ... շատ ես ապրել, Աթա... դուն էն ժամանակ պիտի մեռնէիր, երբ ոչ կռիւ կար, ոչ սով կար: Աչքերդ լիութեան մէջ կը փակէիր եւ հիմա երկնքից քաղցր կը նայէիր հողի երեսին չարչարուող մարդուն որդուն ... Հայը ո՛րն է, Թուրքը ո՛րն է, դաշնակցականը ո՛րն է, մուսավաթը ո՛րն է, դու չէիր իմանայ: Դու միայն կ՚իմանայիր, որ աշխարհում թողել ես ցուրտ աղբիւրներ, ծաղկած սարեր եւ ախպեր մարդիկ ... շա՛տ ես ապրել, Աթա...»:

Բակունց կը շարունակէ յաջորդ էջով.–

«Նրանք հին վիրվաներ էին («բարեկամ» կը նշանակէ): Հայերի եւ Թուրքերի մէջ բարեկամութեան այդ ձեւը հին էր, այնքան հին որքան հին էր նրանց երկիրը: Գուցէ դաշնի այդ ձեւը գալիս է այն ժամանակներից, երբ լեռնցի խաշնարածները եւ դաշտի երկրագործները բարեկամ դարձան, համոզուելով, որ լեռն ու դաշտը մի մայր երկիր են: Նրանք բարեկամացան եւ այդպիսով աշխարհում հիմնուեց առաջին եղբայրութիւնը ոչ ըստ արեան: «Քիրվան» եղբայր էր, թանկագին հիւր էր, նա կսկծում էր քիրվայի անբախտութեան համար եւ ուրախանում էր նրա ուրախութեամբ»:

Այս տողերը, գրուած 1935–ին, Սարդարապատի ճակատամարտէն 17 տարի ետք, կը պատկանին Բակունցի՞ թէ Աթա ապերի համոզումներուն: Դժուար է գիտնալ, իրեն նման մէկու պարագային որ իր անձը միշտ հեռու պահած է իր գործէն: Սակայն նշանաւոր «Աղօթքը», որուն փաթէթիքը այնքան մօտ է Աբովեանին «Զանգուի Երգ»ին, հրատարակուած է 1918–ին (1917–ի Դեկտեմբերին է որ կամաւոր կ՚արձանագրուի եւ էջմիածնէն Կարնոյ ճակատ կը մեկնի), բայց գրուած է շատ հաւանաբար ճակատամարտի օրերուն իսկ իր ծոցատետրին մէջ, ուշագրաւ է ոչ միայն ըսուածովը՝ այլեւ մանաւանդ չըսուածովը: Չկայ վախ, չըկայ տարակոյս իր մասին, բայց մանաւանդ չկայ ատելութիւն կամ ոխ: Իր բազմաթիւ լրագրական յօդուածներուն եւ նամականիներուն մէջ իսկ ան կը յաջողի չիյնալ օրաթերթային ճապաղութեան մէջ: Հոս է ճշմարիտ արուեստագէտին յատկանիշը: Չեմ կարդացած ու չեմ տեսած իր սինեմայի համար գրուած թատերախաղերը: Ունի նաեւ «Խաչատուր Աբովեանի անյայտ բացակայումը» անուն բանասիրական ու կենսագրական վէպ մը, գրուած 1932–ին, որ կիսաւարտ է, եւ ուր կը փորձէ հիմնաւորել իր տեսակէտը, ըստ Հայկական Սովետական Հանրագիտարանին, թէ 1848–ի Ապրիլ 2–ին, երբ Աբովեանը լքած տուն, ընտանիք ու հայրենիք՝ փախած է արտասահման եւ անհետ կորած՝ միտք ունէր այդ տարիներու եւրոպական յեղափոխութեան շարժումներուն մասնակցիլ: Աբովեանի անհետացումին մասին բոլոր վարկածներէն ամէնէն համոզիչն է այս, ինծի համար:

Ահա Բակունցի արուեստին մասին քանի մը մտածումներ: Գրագէտներ կան որոնք կը հիննան ու դասագիրքերու մէջ կ՚ապաստանին երբ իրենց ժամանակները կը փոխուին: Բակունցի աշխարհը այսօր մեծ մասով անհետ կորած է, սակայն անոր արուեստը աւելի քան այժմէական է եւ մեծագոյն վայելքը կու տայ անոնց որոնք դիւրին հաճոյքներէն կը փախին, որոնք չեն գոհանար գիւղագրական գունազեղ, աղուոր պատկերներէ ու կը փնտռեն ազգային ու մարդկային գեղարուեստական ապրումին ամենալայն տարածութիւնները: Բակունցին գործը իրենց կը սպասէ:

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Յունուար 15, 2000
Ռէտնըր

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻՆ

Ա. ԲԱԿՈՒՆՑ

Տնտեսութիւնը պլանով վարելու համար, ձմրան մի գիշեր Վասիլը մտքում դրեց օրագրի պէս մի բան պահել, նշանակել եղան վարն ու կերը, ինչքա՞ն հաց են ուտում ամէն ամիս, քանի՞ խուրձ խոտ է հարկաւոր իր երկու կովին, ե՞րբ է ծընելու կովը, քանի՞ ձու է քաղաք տանում ծախելու եւ այլն:

Ապագայ հեռանկարների մասին մի քիչ մտածելուց յետոյ՝ Վասիլը շուռ եկաւ կողքին եւ գլուխը բարձի վրայ յարմար տեղաւորելով, քնեց այն խոր ու հանգիստ քնով, որպիսին երեւի ունենում է նաեւ կապիտանը փոթորկից յետոյ նաւի սարք ու կարգը դիտելով, մինչեւ խաղաղ նաւահանգիստը:

Վասիլի տնտեսութեան միակ ճեղքը հարեւանի պարտքն էր եւ այդ ճեղքից հազար ու մի անախորժութիւն էր ներս մտնում, վրդովում նաւի կանոնաւոր ընթացքը, ճօճում, ուղղութիւնը կորցնում, ահ ու սարսափ տարածում նաւաստիների՝ մօր, կնոջ, քրոջ եւ երեխաների մէջ:

Այդ գիշեր, երբ ձմրան քամին ոռնում էր այնպէս, ինչպէս հազար պարտատէր միաբերան կ՚ոռնային, Վասիլի գլխում ծագած միտքը՝ օրագիր եւ հաշիւ պահելու մասին, անշուշտ ներքին եւ անքակտելի կապ ունէր պարտքի անխուսափելի հատուցման հետ: Ամենայն հաւանականութեամբ բարձի վրայ գլուխը յարմար տեղաւորելուց առաջ, նրա գլխում ծագել է եւ երկրորդ միտքը՝ նաեւ ճեղքը Տիգրանուհով ծածկելու մասին:

Նրա օրագիրը հին, թերթերի ծայրերը մաշուած երազահանի լուսանցքների վրայ է գրած եւ կազմի կողին: Վասիլն ամէն օր չի գրել: Երեւում է, որ գարնան սկզբին, երբ առաւօտից մինչեւ իրիկուն քրտնել են ինքը, գոմէշը եւ տան անդամները, ժամանակ չի եղել ամէն օր գրելու: Մատենագիրը բաւականացել է միայն շաբաթուայ կարեւոր դէպքերն արձանագրելով լուսանցքի վրայ, մինչեւ քունը յաղթէր: Իսկ գարնան սկզբին միշտ էլ քունն է յաղթել եւ երկու – երեք բառ գրելուց յետոյ գրիչն ընկել է ձեռքից, նոյնիսկ միտքը կիսատ թողնելով:

Վասիլի օրագիրը սկսում է տան անդամների ցուցակով, որ, ըստ երեւոյթին, կազմուած է յաջորդ առաւօտեան ուտելուց յետոյ, քանի որ թերթի անկիւնում Վասիլի բութ մատի հետքը կայ, թաթախուած ինչ որ պղտոր եւ մի քիչ էլ իւղոտ հեղուկի մէջ:

Ըստ այդ ցուցակի նաւի վրայ ութ մարդ էր՝ ինքը, մայրը, կինը, չորս երեխան եւ Տիգրանուհին: Անունների դիմաց անդամների տարիքն է եւ այն կապը, որ ունի տան անդամը Վասիլի հետ: Այսպէս՝ «Տիգրանուհի, քոյր, 16 տարեկան»: Վասիլի կենդանի ինվենտարը երկու կով է, մի գոմէշ, ութ հաւ: Կովերն ու գոմէշը անուններով են, առանց տարիքի եւ տան անդամների ցուցակին անմիջապէս կցած: «Տիգրանուհի, քոյր, 16 տարեկան» եւ յետոյ «Ծաղիկ կով»:

Որովհետեւ Վասիլը գեղագիտական նըպատակի հետամուտ չի եղել, օրագրից չի կարելի որոշել, թէ ինչպէս էին Տիգրանուհու մազերը՝ սեւ, թէ շէկ, աչքերը կապո՞յտ էին, թէ թուխ: Միակ յիշողութիւնը նրա արտաքինի մասին գրուած է Մայիսի 6–ին. «Տիգրանուհու համար առայ դէյրա»: Դիմացը նշանակուած է գինը, որից երեւում է, որ կտորը հասարակ չիթ է եղել:

Կայ մի ուրիշ յիշատակութիւն, առանց ամսաթուի. «Տիգրանուհու համար չուստ չառայ»: Երազահանի այդ երեսին տըպուած է հետեւեալը. «Կօշիկ կամ տրեխ տեսանելը մեծ կորուստ է, երազն եօթն օրն կատարի»: Կարելի է ենթադրել Տիգրանուհու տխրութիւնը չուստեր չունենալու համար եւ թէ ինչպիսի երազ է թուացել մի զոյգ չուստը: Ստոյգ է, որ Տիգրանուհին բոպիկ ոտքերով է գնացել քաղաքի, ինչպէս նշանակել է Վասիլը մի քանի օր յետոյ:

Վասիլը շատ օրեր մանրամասն է գրել: Օրինակ, Յունիսի 11–ին նշանակել է. «Մայրս գնացել է իր եղբօր որդու տունը ղոնաղ, 4 օրով: Վարսենիկը (կինս) զբաղուած էր տանը մանր գործերով: Կովը տուաւ 12 գրուանքա կաթ, Ծաղիկը՝ աչ: Տիգրանուհին գնացել էր ջաղաց ալիւր աղալու, բայց նորաթ ... պատճառով եկաւ տուն: Չէր աշխատում գոմէշը, հանգստացնելու համար գնացել էր դաշտն արածելու: Եկաւ անձրեւ: Բագալի տղան տուեց իր պարտքը– կէս կոտ ցորեն: Առայ մի բահի կոթ: Եւս մի ... բաթում հաւերը 12 ձու ածեցին, որից 5–ը ծախեցինք, ընդամէնը 10 կոպէկ»:

Ամբողջ օրագրի մէջ Յունիսի 11–ը նըշանաւոր է երկարապատում եւ մանրամասն լինելով: Խօսելով ապահովագրման թերթիկի մասին, որ երեւի նոյն օրն է ստացել, Վասիլն աւելորդ չի համարել հետեւեալ խորհրդածութիւնն անել. «Կառավարութեան կողմից եկաւ չըթիկ եւ խօսեց ապահովագրման մասին նաեւ բուրժուական կողմանից: Ժողովուրդը բոլորը հասկացան միաբերան, կեցցէ ... դուք միութիւն»:

Անցեալ տարուայ օրացոյցով Յունիսի 11–ին Կիրակի էր: Ըստ երեւոյթին այդ Կիրակին Վասիլն անմահացրել է գինու եւ երեկոյեան դէմ փիլիսոփայել «միութեան» եւ «բուրժուական կողմանից»: Մի քանի օր յետոյ, Յունիսի 16–ին Վասիլը գրել է. «Տիգրանուհին անորոշ ... խատանք էր անում: Գաղթականը ... կէս կոտ ցորեն գինու դիմաց»:

Այդ մասին Վասիլն առաջին անգամ յի... շատակում է պարտքը: Գրելով, որ թըր... թուրն ուտում է կաղամբի տերեւները, Վասիլն աւելացնում է. «Պարտքից ... եկանք տասը մանեթ Տիգրանուհու ... խատանքի դիմաց, եւս տուի 12 մանեթ փողով»:

Տիգրանուհու մասին տեղեկութիւնները Յուլիսին կցկտուր են: Երեւում է, որ ամբողջ ամսուայ ընթացքում աղջիկն աշխատել է եղբօր պարտքի դիմաց. «Տիգրանուհին քաղհան էր անում հարեւանի բոստանը պարտքի դիմաց»: «Առայ եղան մի հատ: Տիգրանուհին լորի էր քաղում պարտքի կողմից: Առայ ծամօն վէրք...

համար։ Փոր եմ արել, յետոյ գնացի ցախ բերելու։ Ծաղիկը ցամաքեց անյայտ պատճառից»։

Յուլիսի վերջին նա գրել է. «Տիգրանուհին գնաց վերին արտը խուրձի, պարտքի դիմաց։ Ես տուի ձեռաց 3 մանեթ»։ Թէ ի՞նչ խուրձ է վերին արտում եւ ի՞նչ աշխատանք է արել Տիգրանուհին այդ արտում, – պարզ չի երեւում։ Նոյն օրը Վասիլը գրել է. «Վարսենիկը հիւանդ է. Տիգրանուհին եկաւ ոտքին վէրք։ Առայ ծամօն վէրքի համար»։

Վարսենիկի հիւանդութիւնը վերջացել է յաջորդ օրուայ լուսաբացին։ Վասիլը գրել է. «Ծնուեց ինձ եւս մի աղջիկ»։ Եւ ուրիշ ոչինչ։ Այդ ամբողջ շաբաթը նա մի նախադասութիւն է նշանակել. «Պարտքից մնաց քառասուն»։

Աղջկան լոյս երեւոյթին մի շաբաթից աւելի չի ապրել։ «Փիչերս մահացաւ նորածինը, առանց անուն դնելու», – գրել է Վասիլը։ Հին երազահանը նոյն երեսի վրայ, Վասիլի գրածից մի քիչ ներքեւ ասում է. «Երազն բարի է եւ կատարուի աւուրն», իսկ Վասիլը դիմացը նշանակել է. «Առայ կաղին երեխաների համար 16 կոպեկ, սեւ նուէթ, գրուանքում մի կոպեկ պակաս. գումարով 30 կոպեկ»։

Տիգրանուհու մասին յետագայում եղած յիշումները միշտ էլ «պարտքի դիմաց» են կամ «պարտքի կողմանից»։ Նա բուրդ է լուանում, կալ է կալսում, լոբի է քաղում բոստանում։ Ինչ-ինչ նկատառումով Վասիլը կարեւոր է համարել Օգոստոսի 21-ին նշանակել, որ այդ օրը Տիգրանուհին չի աշխատել, «ոտքը մտել է փուշ»։

Օգոստոսը Վասիլի տարեգրութեան մէջ նշանաւոր է դրամական հաշիւներով։ Համարեա ամէն երեսի գրել է փոքրիկ հաշիւներ, օրուայ ծախսը. «Հնձուորին մի օր ներքի արտում մի մանեթ 60 կոպեկ», «Մանուչարից առայ գերանդի, պարտք մնացի 60 կոպեկ», «Ջրուորներին մի փութ ցորեն»։

Վասիլի մատեանում Տիգրանուհու չուստերի մասին մի անգամ էլ յիշատակուած է Օգոստոսի վերջին։ Թէեւ Վասիլը օրագիրը շարունակել է մինչեւ տարուայ վերջը, սակայն շատ քիչ են յիշատակումներ Տիգրանուհու եւ նրա չուստերի մասին։

Վերջապէս Վասիլը գնում է մի զոյգ չուստ, սակայն Տիգրանուհու անունով գնած չուստերը դառնում են Վարսենիկի սեփականութիւնը, իբրեւ թէ նրա ոտքին մեծ լինելու պատճառով։ Այդ առթիւ շատ մակերեսային դատողութիւն է արել Վասիլը, մօտաւորապէս այն ձեւով, թէ աշխարհը փուչ է, լաւութիւնն էլ է կորչում, վատութիւնն էլ։

Ենթադրե՞լ արդեօք, որ ընդհարում է եղել Վարսենիկի եւ Տիգրանուհու միջեւ չուստերի համար, մէկը լաց է եղել, նորից բոպիկ ոտքերով («առի ծամօն վէրքի համար») արտը գնացել «պարտքի դիմաց», միւսը չուստերը պահել է հայրական տնից բերած սնտուկի մէջ։ Ինչպէ՞ս հասկանալ Վասիլի գրածն այն մասին, թէ «Տիգրանուհին խռովեց, զոռով բերեցինք կալատեղից»։

Սեպտեմբերին ծնում է Վասիլի երրորդ կովը։ Այդ օրը նա ուրիշ բան չի արձանագրել։ Սեպտեմբեր ամսուայ նշանաւոր դէպքերից է եւ խոտի հաշիւը։ Անցեալ տարի ցանած առուոյտը երկու անգամ յարելուց յետոյ Վասիլը շատ մանրամասն ելք ու մուտքի հաշիւ է կազմել։ Եւ մուտքը գերազանցել է («մաքուր եկամուտ խոտի կողմանից»)։

Մի շաբաթ յետոյ ստացած դարու մասին գրելիս, յանկարծ մի՞տն է ընկել Տիգրանուհին, թէ դարու հաշիւն անելիս տանը վայնասուն է ընկել, ձեռքը դողացել է, ծածկել է երազահանը, վեր կացել։ Ինչպէ՞ս է եղել, այդ ամենեւին յայտնի չէ։ Գրուած է միայն հետեւեալը.

«Տիգրանուհին մահացաւ առանցի կարծիքի, տեղոց-տեղ, լաւ թաղեցինք. եղաւ ծախս ութը մանեթ փողով, եւս մի փութ գարի տէրտէրին, գումարով 9 մանեթ 70 կոպեկ։ Նաեւ առի երկու մոմ»։

Տիգրանուհու մասին էլ ուրիշ ոչինչ։ Տասնըվեց տարի ապրեց, աշխատեց, մահացաւ նոյնպէս յանկարծ, ինչպէս այն նորածինը, որի մասին Յուլիսի վերջին հայրը գրել է՝ «Փիչերս մահացաւ նորածինն առանց անունը դնելու»։

Օրագրում Տիգրանուհու մահուան առթիւ ուրիշ մանրամասնութիւն չկայ։ Վասիլը երազահանի այդ երեսն էլ ջնջել է, նոյն բութ մատով, որի կնիքը կայ երազահանի շատ երեսների վրայ։

Յաջորդ երեսը, որ գրուել է երկու օր յետոյ, սկսում է այսպէս.

– Պարտքից մնաց տասնչորս...

1925

(«ԱՆԶՐԵՒԸ»)

ՄԱԹԻՍ. ԱՆԴՐԱՑՈՒՄ՝ Ի ՄԱՐՈՔ

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱԶ

Երազ մը, երեք նկարով, որպէս երեք պատուհաններ, կապոյտ աշխարհի մը, երկինքի մը վրայ բացուած, որուն մէջ կարմիր, դեղին, կանաչ եւ ճերմակ բիծեր ու տարածութիւններ մեղմօրէն կը խայտան։ Լռութիւն է ամէն կողմ, արեւուն սպիտակ լոյսը ողողած է ամէն բան ու թափանցած բոլոր տարրերէն ներս ու երկինքը իր կապոյտին թաթխած է բնութիւնը, տուներն ու մարդիկը, իբրեւ թէ զանոնք իր մէկ մասը նկատէ, զանոնք իրը դարձնէ։ Այստեղէն՝ հանդարտութեան ու երանութեան այն զգայութիւնը որ այս երեք պաստառները կը տածեն, իբրեւ թէ դիտողը ինք իսկ թափանցուի արեւու լոյսէն եւ երկինքի կապոյտէն, անդորրէն, որպէս մէկ մասնիկը այն գեղեցիկ աշխարհին զոր Անրի Մաթիս (1869 – 1954) կը պատկերէ, «Մարոքեան եռանկար» (1912–1913) համանուն խորագրին տակ։ Այս երեք պաստառները, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ», «Զորան՝ տամալին վրայ» եւ «Քազպահի դուռը»ն, միայն երեք պատկերներ չեն, վայրէ մը փրցուած, քաղուած, այլ՝ ամբողջ աշխարհի մը հայելին են, անոր զտուած ներկայացուցիչը, որոնք դիտողը կը փոխադրեն վերացման հնաշխարհ մը, խաղաղ, անրջային, կարծէք Մաթիս Եդեմը գտած ըլլայ։

Վայրենապաշտութեան հրաժարումէն եւ յառաջացած փոթորիկէն ետք, տարածուն խաղաղութիւն պարփակող ափ մը հասած ըլլալ կը թուի Մաթիս։ Պայքարէն ետք, խոկում, վերացում, զտում. այնքան հաստատուն՝ որ շուտով ծագած Ա. Աշխարհամարտը չի յաջողիր խախտել, շրջան մը որու ընթացքին Մաթիս կը նկարէ կարեւոր շարք մը իր ամէնէն գեղեցիկ գործերէն։

⁂

Սակայն վերադառնանք երբեակին, ինչպէս երբ լրիւ ցուցահանդէս մը դիտելէ ետք կ'ուզենք կրկին եւ աւելի կեդրոնանալ այն գործերուն վրայ, որոնք դիտողը դէպի իրենք կը քաշեն։ Որովհետեւ անոնք երբեմն եզակիներու մէջ եզակի ըլլալու յատկութիւնը ունին, թերեւս աւելի մօտեցած ըլլալով բացարձակին, կատարեալին, քան միւսները։ Երբեակը, որպէս երեք «պատուհան»ներ (ինչպէս յաճախ արուեստի գործ մը կը նկատուի), տեսանելի եւ անտեսանելի յարաբերումներու ցանց մըն է։ Այս իմաստով, առաջին պաստառը՝ «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ», թաւշային մուգ կապոյտով տիրապետուած, կը դառնայ պատուհաններուն մէջ պատուհան մը, որպէս մուտք՝ այն աշխարհին զոր Մաթիս կը ներկայացնէ։

Տեսարանը, որուն վրայ բացուած է նկարիչին պանդոկի սենեակին պատուհանը, ծառազարդ մէկ թաղամասը, հատուածը կը պատկերէ քաղաքին։ Այստեղ Մաթիս ի գործ կը դնէ անմիջական նկարելակերպի դրոյթը, զգայութեան թարմութիւնը արձանագրելու եւ փոխանցելու համար, մինչ առանց ստուերներ նկարելու, միայն գոյն եւ բաց գոյներու հակադրումով կը ստեղծէ ստուերալոյսը։ Ասոր կողքին, հիմնուելով վայրենապաշտ շրջանի իր նորարար գաղափարին վրայ, ինք բիծերն ու տարածուն գոյնը կը կիրարկէ ոչ միայն որպէս երանգաւորում, խորհրդանշական հանգամանքէ դուրս, այլ՝ որպէս տարածք-միջոցը կառուցանելու տարր, ինչպէս նոյն թուականներուն Վասիլի Քանտինսքիի վերացապաշտ առաջին գործերուն մէջ։ Այս հանդիպումը պատահական չէ, երբ նկատի ունենանք որ Քանտինսքի վայրենապաշտութենէն անցած էր, անոր գոյնա-բծային յղացքը որդեգրելով։

Սակայն եթէ գոյութիւն չունենային երբեակին միւս պաստառները, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ը, թելադրականօրէն, մեկուսի էութիւն մը պիտի մնար։ Բայց, միւսներուն ընկերակցութեամբ ան աւելի կ'ընդլայնի, ինչպէս եւ դիտողին երեւակայութիւնը, քանի որ երեք պաստառներուն մէջէն ալիքներ կ'անցնին ու անոնց տարածութիւնը կ'ընդարձակեն։ Այսպէս, դիտողին երեւակայութիւնն ու միտքը պաստառներէն անդին, կը շրջին քաղաքին բովանդակ տարածք-միջոցին մէջ, տանիքներէն, տուներէն, դռներէն, պատուհաններէն, ներքնասենեակներէն, թաղերէն եւ պարտէզներէն անցնելով ու կ'երթան մինչեւ երկինք եւ այլ հորիզոններ ու աշխարհներ։ Մաթիս այս յածումը նկատի ունի կարծէք, երբ ընդհանուրէն (քաղաքը) կ'անցնի մասնակի եւ իւրովի երեւոյթներու պատկերման, միւս երկու պաստառներով տալու քաղաքէն ներքին տեսարաններ, ներքին «պատուհան»ներ, երբեակին կիզակէտը դարձնելով մանկամարդ մը, Զորան։

Սափորի մը նման ինքնամփոփ, կապոյտ կապերտի մը վրայ ծնրադիր նստած է Զորան, օդին մէջ առկախուած։ Կողքին, վարը, իր նուրբ եւ զարդարուն մուճակները որոնք, ընդհանուր կապոյտին մէջ, մակոյկներու կը նմանին, հանդարտ ջուրի մակերեսին հանգչող։ Ջուրը, փոխաբերական իմաստէն անդին, խակայէս ներկայ է պաստառին մէջ, քանի որ Մաթիս ասոր վարի աջ անկիւնին նկարած է իրեն սիրելի ձկնամանը։ Այսպէս, մուճակները, ձկնամանն ու Զորայի գլուխը կը կազմեն եռանկիւն մը (որուն մէջ մանկամարդը իր կողմով կը դառնայ երկրորդ եռանկիւն մը), ինչ որ միանալով նկարին ձեւաչափական միւս էութիւններուն (երկինքի երիզը, յետնամասի պատին վրայ շեղակի շուքը, կապերտը), կուռ ներկայութիւն մը կը շնորհէ անոր։ Սակայն Մաթիս քնարերգակ մըն է նաեւ, կոր գիծերու եւ ձեւերու սիրահար մը, շարժում, նազանք եւ տարփանք արտայայտող։ Այսպէս, Զորայի եւ ձկնամանի կազմերն ու գիծերը իրարու կ'արձագանգեն ու միասնաբար, ոլորապտոյտ գիծերու դաշնութիւն մը կը ներմուծեն ուղիղ գիծերով տիրապետուած պաստառին մէջ։ Սակայն, մանկամարդին եւ ձկնամանին «մեղսակցութիւն»ը միայն ձեւային եւ կառուցային չէ, այլ նաեւ զգայական, հիմնուած գլխաւորաբար իրենց կոր շրջագիծերուն եւ ձուկերու ոլորապտոյտ սահանքներով պարին վրայ, իբրեւ թէ նստած կերպարին քնքոյշ զգայութիւնները արտայայտեն, մինչ, Զորայի նախշուն զգեստը, խինդ ու զուարթութիւն կը ցոլացնէ։

Երեք նկարներէն, ամէնէն աւելի «Զորան՝ տամալին վրայ»ի մէջ է որ տարածք-միջոցը անիրական բնոյթ կը ստանայ, միակ պարզ բայց հաստ հնարքով մը, երբ Մաթիս կը ջնջէ հորիզոնական յատակին եւ ուղղահայեաց պատին միջեւ գիծը ու անոնք կը դառնան միեւնոյն տեսադաշտի վրայ գտնուող տարրեր եւ, իրենց խտութիւնը կորսնցնելով, կը կազմեն անյատակ, երկնային տարածք – միջոց մը։ Այստեղէն, առկախումի զգայութիւնը որ կը տիրէ պաստառին մէջ, իբրեւ թէ Զորան թռչող կապերտի մը վրայ նստած ըլլայ, ասոր հէքեաթային բոլոր ակնարկութիւններով։ Տակաւին կայ իրողութիւնը որ այս նկարը, մագնիսի նման, իրեն կը կապէ աջի եւ ձախի իր հարեւանները, քանի որ ան ինքնին կը կրկնէ եռանկարին կազմը, ուղղահայեաց իր երեք բաժանումներով. ձախին՝ մուճակները պարփակող. կեդրոնին՝ Զորան. իսկ աջին՝ ձկնամանը։

Այսպէս, երեք պաստառներուն միջեւ անցումները միայն թելադրական չեն, մտային, այլ նաեւ՝ տեսանելի եւ իրական։ Առաջինէն, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»էն դէպի երկրորդը, «Զորան՝ տամալին վրայ»ն, ան տեղի կ'ունենայ գլխաւորաբար ծայրագոյն վերնամասի հորիզոնական երիզին կրկնութեամբ. առաջինին մէջ որպէս պատուհանին վերի եզրը, մինչ երկրորդին մէջ որպէս երկինք։ Յետոյ ուղղահայեացօրէն վար կ'իջնէ, մինչեւ Զորայի մուճակներն ու ձկնամանը։ Ուղղահայեաց այս կշռոյթը շեշտաւորուած է մանկամարդին դիրքով, ինչպէս եւ յետնամասի քանի մը մեղմ եւ ուղիղ գիծերով, որոնք թէ՛ կ'արձագանգեն առաջին պաստառի պատուհաններուն եւ թէ՛ կշռոյթը կը տարածեն դէպի աջ եւ դէպի ձախ, ու երեք պաստառները իրարու կը լծորդեն։ Բայց Մաթիս, ուժական շեղակի ուղղութեամբ (կեդրոնական պաստառին մէջ տեղ գտած յետնամասին պատին վրայ ինկած շուքին գիծով, ինչպէս եւ մուճակներուն եւ ձկնամանին գրաւած դիրքերով), լծորդման յաւելեալ եւ որոշիչ քայլ մը կ'առնէ եւ իրարմէ անցնող տեսադաշտերու դրոյթ մը կը ստեղծէ, որ ոչ միայն միջոցային զգայութիւնը աւելի կ'ընդլայնէ այլ՝ կուռ կապ մը կը յառաջացնէ երեք տեսիլքներուն միջեւ, որով ժամանակը կը դառնայ տեւողութիւն եւ ոչ անշարժ պահ մը՝ նկարի սահմաններուն մէջ բանտարկուած։

Իսկ միջոցային խորութեան այլազան մակարդակներու ստեղծման գծով, հիմնական դեր կը խաղան «շարժուն» էակները։ Այսպէս, դիտողին դիրքին հետ բաղդատած, առաջին պաստառին մէջ ճամբուն վրայ երեւցող էշն ու վրան նստած մարդն են ամէնէն հեռուն գտնուողները։ Երկրորդին մէջ, հեռաւորութիւնը լայնօրէն կը նուազի, Զորայի մօտիկութեամբ։ Իսկ երրորդին մէջ, կրկին ետ կ'երթայ, սակայն ոչ շատ, ուրուական – կերպարին միջոցաւ։ Սակայն դիտողին ամէնէն մօտիկ գտնուողը ձկնամանն է։ Ասոր յաճախակի երեւումը Մաթիսի յատկապէս այդ շրջանի գործերուն մէջ, անոր գրաւած կարեւոր տեղը կը յայտնէ նկարիչին աշխարհին մէջ, ոչ միայն որպէս համադրական տարր, այլ նաեւ՝ որպէս այլազան երեսակներով խորհրդանիշ, որ կը վերաբերի կեանքի խորհուրդին, ժամանակին, կենցաղին, տարփանքին։

Եթէ «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ը նախերգանքի մը բնոյթն ունի, «Զորան՝ տամալին վրայ»ն եւ «Քազպահի դուռը»ն կը կազմեն այս կապոյտ համանուագին կորիզը, նկատի առած նկարչական մեկնաբանման եւ արարման կերպը որ զիրենք իրարու կ'աղերսէ, ինչպէս եւ վերացականացման շունչը՝ որ ձեւով մը կը հակադրուի «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ի «իրապաշտ» ներկայացման։ Լծորդման գծով, անցումը «Զորան՝ տամալին վրայ»էն «Քազպահի դուռը»ն, տեղի կ'ունենայ ուղղահայեաց կշռոյթով եւ ձկնամանով՝ որպէս շաղկապ, ինչպէս մուճակները՝ առաջին պաստառին հետ։ Իսկ համադրութեան պարագային, երրորդ պաստառին դուռը, իր կեդրոնական կազմով, կը կրկնէ Զորայի դիրքը եւ, իր վարդագոյն յատակով՝ կապոյտ կապերտինը, որուն վրայ նստած է մանկամարդը։ Սակայն եթէ, Զորան պատկերող պաստառին մէջ անրջայինը կը թելադրուի երկնային տարածք – միջոցով, առկախումով եւ եթերային մթնոլորտով, յաջորդին մէջ, կեդրոնական դուռէն զատ, ան տեղի կ'ունենայ կարգ մը տարրերու «անորոշութեամբ», ըլլալ-չըլլալու, ձեւ եւ կերպարանք ստանալու կամ ասոնց նօսրանալուն իրավիճակէն մեկնած։ Այսպէս, ձախին նստած կերպարը, գծային քանի մը հպումներով, ուրուական մը ըլլայ կարծէք՝ մշուշային կապոյտին մէջ սուզուած, կապոյտը՝ որ տարածուած է ամէն կողմ, դուրս գալով ստուերը ներկայացնելու դերէն եւ իր զուգորդին, յատակի վարդագոյնին հետ նոր դեր մը զգենելու, որ է՝ գունային դաշտ դառնալ ու միջոցը ողողել իր յորդուն շունչով, տարածք – միջոցը կերտելու առնթեր։

⁂

«Մարոքի եռանկար»ը ցոյց կու տայ տպաւորութեան զօրութիւնը զոր Մարոք գործած էր Մաթիսի վրայ, ինչ որ իր մօտ երբեք չխամրեցաւ ու յարատեւ խանդ ներշնչեց իրեն։ Ինք հոն գացած էր հետամուտ ըլլալով արտայայտչական նոր

PASCAL CARMONT

Les Amiras, seigneurs de l'Arménie ottomane

préface de Bernard Dorin

Paris, Salvator, 1999

En 1935, le Cubisme et le Futurisme sont presque vieillis, Picasso toujours en gloire. Fernand Léger et Le Corbusier se rendent à New York pour la rétrospective du premier au MOMA. En 1935, Marcel Duchamp fabrique des œuvres rotatives que tout le monde peut enclencher, les "Rotoreliefs" intitulés "Corolles", "Lanterne Chinoise" ou autres noms qui rappellent les jeux de société du XIXe siècel. En 1935, Pascal Carmont apprend à faire le baisemain, il a sept ans.

Par sa grand-mère, "Madame Artine Effendi Aslan", l'auteur, diplomate français, découvre ses origines nobles et en informe, sous couvert du souvenir d'enfance, le lecteur en cautionnant, du même coup, la validité de son discours. Je peux parler des Amiras, puisque j'en suis un descendant. La caution se renforce par des jeux d'homophonie rapidement connotés. Ainsi le lecteur apprend.il que les Arméniens sont "nommés **Haï** (à prononcer comme le 'ailles' de Noailles)" (p.18). La traduction phonétique n'exige pas — et exclut même — le "s" de "ailles" dont Pascal Carmont a besoin pour pouvoir rapprocher "Haï" de Noailles". Ce qu'il n'aurait pas souhaité faire avec "caille" ou "pagaille", par exemple.

Le départ du livre, une certaine complaisance narcissique, pourrait faire craindre le pire et éloigner d'emblée tout lecteur potentiel en ce que les histoires personnelles n'intéressent personne et qu'un autoportrait en gloire ne suffira jamais à faire un livre. Le but de Pascal Carmont réside heureusement ailleurs et l'auteur reconnaît à l'ambiance qu'il se plaît à évoquer, à ce monde des derniers Amiras exilés en France, une dimension irréelle et totalement anachronique (p.141). Il importe donc de transformer les souvenirs dix-neuviémistes en des espèces de "rotoreliefs" accessibles à tous. Loin de se situer dans le champ de la nostalgie et d'engendrer une vision onirique du passé, comme le pense le préfacier, l'Ambassadeur Bernard Dorin, le livre de Pascal Carmont débat sur le présent et ouvre des terrains de discussions pour l'avenir proche. L'auteur cherche à présenter les Amiras(1) sous un angle favorable — on pourrait difficilement parler d'objectivité — afin d'éliminer l'idée selon laquelle ils auraient contribué, par leurs liens au pouvoir ottomau et par leur richesse ostentatoire, aux massacres des Arméniens et afin de montrer, au contraire, leur rôle essentiel d'intermédiaires, de diplomates reconnus.

Le livre de Pascal Carmont ne ressortit pas davantage à l'histoire qu'à la littérature en ce que, d'une part, aucune méthode n'est avancée (ce qui n'empêche pas la présence de références à des auteurs comme Dumézil ou Anahide Ter-Minassian) et que, d'autre part, aucun travail d'écriture ne s'y remarque. Il s'agit bien plutôt d'une histoire romancée dans laquelle l'auteur invente des dialogues et des scènes, rend de manière imagée l'atmosphère propre à un milieu. Un livre dont on peut regretter qu'il évoque parfois le style du magazine "Point de vue" présentant les familles de manières idyllique (décors somptueux, femmes toujours superbes, des "créatures", etc.). Les affirmations de l'auteur surprennent quelquefois. Ainsi se demande-t-on avec stupeur comment la "simplicité" et la "pureté" de l'Eglise d'Aghtamar sur le lac de Van peuvent en faire une "préfiguration de l'art baroque" (p.22)? Parlant des hommes de "l'art" (artistes et médecins) appréciés des Sultans turcs, P. Carmont écrit; "le célèbre Doctor Boghos Andonian-Chachian (1744-1815) fut le premier Arménien de Constantinople à faire ses études à l'étranger. De 1762 à 1769, il effectua en Italie un séjour qui lui permit de poursuivre de solides études de médecine. A son retour en Turquie, il devint Premier Médecin impérial et soigna les sultans Abdul-Hamid Ier et Sélim III. Il fut également le médecin attitré des Amiras de son temps. Son fils, le Docteur Manuel Chachian (1775-1858) fut à son tour le médecin personnel des sultans Mahmoud II et Abdul-Médjid" (p.75). Un problème se pose pour nous dès lors qu'il existe, à l'Université de Padoue, célèbre pour sa Faculté de Médecine, un portrait d' "Emanuele Sciascian" (et non Boghos) présenté comme "Armeno — 1775-1858" et comme médecin du roi de Perse. Il faudrait donc vérifier(2).

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Basé sur le "on dit" et le colportage d'anecdotes, le livre de P. Carmont manque assurément de regard critique sans pour autant — et c'est tout à son honneur — occulter au lecteur la critique exprimée par d'autres. Voulant défendre les Amiras contre les attaques des Mekhitaristes dont il cite les textes dans lesquels sont reprochés le luxe et l'ostentation, Pascal Carmont écrit : "Pensons à la lecture, dévote et constante, des stances ardentes de Grégoire de Narek, le grand mystique de l'Arménie médiévale (944-1010), dont nous livrons ici un extrait de la onzième prière, particulièrement appréciée des Amiras..." (pp.78-82). Si l'acte de lire contribue bien évidemment à élever l'esprit, il n'en devient pas pour autant un argument suffisant à éliminer la critique des pères Mekhitaristes et ne confère en aucun cas une dimension mystique aux Amiras. Lorsque Patrick Poivre d'Arvor invite l'Abbé Pierre sur le plateau du J.T., il n'en devient pas plus humble, modeste ou généreux pour autant. Là où se jouent des affirmations de pouvoir, entre tyrannie et cruauté, Pascal Carmont veut remarquer de bonnes intentions. Ainsi, l'épisode du Sultan Mahmoud II faisant une "farce" à Garabed Amira en faisant asseoir le fils de ce dernier face à lui, un narghileh dans la main avant de convoquer le père qui, devant le spectacle médusant, s'étrangle "tandis que le Sultan riait à gorge déployée" constitue-t-il pour l'auteur un témoignage de l' "intimité qui pouvait exister entre Sultans et Amiras" (p.117). La description des bouches suffit à faire apparaître un rapport de dévoration dans la domination, un respect obligé des Amiras envers ce qu'un Michelet appelait, dans un autre contexte, le "vautour qui daigne les manger jusqu'aux os". Les bonnes intentions des Amiras que l'auteur repère dans les fondations pieuses, écoles, imprimeries, églises, orphelinats, hôpitaux... peuvent.elles être séparées d'une volonté de pouvoir(3) dont témoigne tout leur mode de vie et même de mort (la pompe funèbre de Boghos Bey Dadian)? Brossant, entre bals et banques, le portrait des grandes familles, Pascal Carmont met en évidence le rôle de diplomate joué par Boghos Nubar Pacha, l'importance des Balian dans l'architecture, celle des Dadian dans l'industrialisation de la Turquie et des Duz (catholiques) dans l'orfèvrerie ainsi que dans le déclenchement de l'arménophobie turque.

Pascal Carmont signale par son ouvrage que les Amiras ont surtout constitué un réseau familial et supranational qui a pu jouer les bons offices en tant qu'intermédiaires privilégiés entre des cultures et des religions différentes. Acteurs occidentalisés de l'Orient, chrétiens dans le monde musulman, les Amiras servaient de pont, comme l'Ambassade de France à Constantinople pouvait servir de medium entre la Sublime Porte et Rome.

Dans la dernière partie du livre, plus intéressante, Pascal Carmont souligne que la volonté d'extermination du peuple arménien entamée par le "Grand Saigneur" Abdul Hamid, n'a disparu ni avec les Jeunes Turcs ni avec Mustapha Kemal. Le diplomate — qui a subi un attentat lorsqu'il était en poste à Ankara — regarde enfin l'avenir et donne son avis, son conseil. L'Arménie actuelle coincée dans le délire pantouranique Turco-Azéri, l'Arménie qui a dû commencer son indépendance dans la guerre, sans pétrole et sans même le projet d'un morceau d'oléoduc, doit se servir du génocide comme d'une arme pour faire pression auprès des grandes nations. De ce point de vue, P. Carmont a très certainement raison. Il y a, en revanche, peut-être un peu d'illusion à croire que la Turquie trouverait, dans la reconnaissance du génocide, un intérêt pour "son image de marque". Appuyée constamment par les Etats-Unis, confortée par des puissances militaires comme l'Etat d'Israël(4), la Turquie travaille une image anamorphique d'elle-même et continue de détruire la mémoire arménienne en détruisant les monuments ou en les dépropriant par la rebatisation d'une autre culture(5). La pression de l'Arménie contre les grandes puissances est essentielle et doit être menée par toutes les voies, diplomatiques et culturelles, médiatiques et scolaires(6), à tous les niveaux. Le livre de Pascal Carmont va dans ce sens, ne serait-ce qu'en désignant l'incongruité du rapatriement des cendres de Talaat, Enver et Djémal par une Turquie qui, prétendant faire partie de la Communauté Européenne, érige des statuts en l'honneur des bourreaux.

L'histoire romancée, comme le film de Verneuil (Mayrig), sont, ainsi que le soulignait M. Mahoux, Sénateur belge auquel nous devons la reconnaissance du génocide par la Belgique, des moyens privilégiés pour le faire connaître du grand public. Le livre de Pascal Carmont va assurément dans cette voie mais il en aurait simultanément et d'emblée ouvert d'autres si l'auteur avait commencé le livre par le 7e chapitre.

Par ce livre accessible au grand public et plus engagé, in fine, dans lequel il insère des passages comiques (l'histoire du nez d'Abdul Hamid et la présentation de Cyrano à Constantinople, par exemple et pas seulement), Pascal Carmont contribue certainement à faire connaître le génocide et offre de surcroît une vision non victimaire — et donc encourageante — des Arméniens qu'il révèle ici en tant qu'acteurs politiques, sociaux, culturels et industriels, des médiateurs, des traducteurs. Des fils d'Hermès, en quelque sorte.

■

(1) Le nom Amira correspond, selon Pascal Carmont, à "la version arménisée de l'arabe **amir,** émir, tout comme 'amiral' est la version francisée de l'arabe **Amir al Bahr,** 'Prince de la Mer', pendant mille ans, du VIIe au XVIIe siècle, le titre d'**amira** a désigné dans la langue arménienne les princes musulmans avant d'être conféré à des dignitaires arméniens par les sultans ottomans" (p.43).

(2) Le portrait se trouve accroché parmi d'autres dans une grande salle jouxtant le fameux théâtre d'anatomie où Vésale, entre autres sommités, donnait ses leçons.

(3) Tous les travaux de Michel Foucault et certains textes de Georges Bataille ont démontré les rapports du pouvoir aux lieux institutionnels et au redressement des corps. Il serait du reste intéressant d'analyser la manière dont chaque famille d'Amiras renforce son pouvoir par le choix de lieux et de disciplines, la prédilection pour l'imprimerie, l'orphelinat ou l'hôpital, les rapports entre ceux-ci, etc.

(4) Cf. l'analyse de Raya Cohen sur l'empreinte du génocide arménien dans la mémoire juive et notre compte-rendu paru dans **Haratch** du 6 juin 1999.

(5) Voir à ce sujet : Dickran Kouymjian "La confiscation des biens et la destruction des monuments historiques comme manifestations du processus génocidaire", in **L'actualité du génocide des Arméniens,** préface de Jack Lang, Actes du Colloque organisé par le Comité de Défense de la Cause Arménienne, Créteil, Edipol, 1999.

(6) On saluera le travail d'Hélène Strapélias. Voir : "Quelle place pour le génocide des Arméniens dans les livres d'enseignement secondaire", in **L'actualité du génocide des Arméniens,** op. cit.

կարելիութիւնները, քանի որ վայրենապաշտութիւնը որքան ուժգին, նոյնքան կարճատեւ կեանք մը ունեցաւ: Մաթիս կ'ըսէ. «Ամբողջ խումբ մը այս ոգիով կը գործէր...: Աւելի ուշ իւրաքանչիւրը, ըստ իր անհատականութեան, դրժեց վայրենապաշտութեան այն մասը որ չափազանցուած կը գտնէր, ձեւով մը որ իր անձնական ուղիին հետեւի:

«Դէպի Մարոք իմ ճամբորդութիւնս ինծի օգնեց այս անցումը կատարելու եւ բնութեան հետ կապը վերագտնելու, աւելի լաւ կերպով քան այն ինչ որ վայրենապաշտութեան նման կենսունակ բայց քիչ մը սահմանափակ տեսութիւնը կը թոյլատրէր»:

Սակայն, նախքան այդ, վերատեսութեան եւ ինքնահարցադրման ընթացքին, 1910-ի եւ 1911-ի Մաթիսի ճամբորդութիւններուն ատեն տեղ գտած երկու հիմնական յայտնութիւններ արդէն իսկ զինք նոր ուղղութեան մը մղած էին. մէկը՝ Միւնիխի մէջ իսլամական արուեստին յայտնաբերումը, իսկ միւսը՝ բիւզանդականը, իր սրբանկարներով՝ Մոսկուայի մէջ: Միջոցի եւ ոգեկանութեան նոր զգայութիւն, ըմբռնում եւ պատկերում մըն է որոնցմով Մաթիս կը համակուի: Նոյն ատեն, հարկ էր նաեւ հեռաւորութիւն մը, ինքնամփոփում մը, աւելի խորանալու եւ աւելի յստակ տեսնելու, հանդիպելու համար իր անձի այն մասին՝ որ տեղ մը իրմէ բաժնուած էր, այլ ոլորտներ սաւառնած ու իրեն կը սպասէր հոն, Մարոքի մէջ: «Մարոքի եռանկար»ը այս բոլորին բարձր արգասիքը կը հանդիսանայ:

ԾԱՀԱՐԱԶ

Այս յօդուածը գրուած է հետեւեալ ցուցահանդէսին առիթով. —
«LE MAROC DE MATISSE»
Institut du Monde arabe, Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 7
MARDI
7 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·857 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.857

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 3 / 6)

«ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ» ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Միասնութիւն» դաշինքը (Հանրապետական եւ Ժողովրդական կուսակցութիւններ) Մարտ 3-ին յայտարարութեամբ մը Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին նախաքննութեան խումբին վրայ ճնշում բանեցնելու յանցանքով մեղադրած է Հետաեսիլը, զայն նկատելով նախագահին աշխատակազմի ղեկավարութեան տակ գտնուող մարմին: Ըսելէ ետք թէ տարուած քարոզչական արշաւը նոր ցնցումներու կ՚առաջնորդէ եւ կը խորանայ պետական կառոյցներու եւ դէմքերու հանդէպ անվստահութիւնը, դաշինքը նախագահէն պահանջած է բնականոն պայմաններ ապահովել Հոկտեմբեր 27-ի արարքին քննիչ խումբին օրինական գործունէութեան համար, պաշտօնազրկել նախագահի աշխատակազմի ղեկավար, ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեանը եւ Հեռատեսիլի տնօրէն Տիգրան Նաղդալեանը: Այս հակադրեցութեան պատճառ եղած է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առընչութեամբ ամբաստանուած Ալեքսան Յարութիւնեանի, Յարութին Յարութիւնեանի եւ անոնց պաշտպաններուն հետասուլիսի մը հեռարձակումը:

Վարչապետ Ա. Սարգսեան յատնած է թէ Դեմիրճեան ընտանիքը եւ ինք կը վստահին քննիչներու խումբին որոնք ոչ մէկ անօրինականութիւն բրած են:

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Պահպանողական կուսակցութիւնը նամակով մը անկեղծութիւն յայտնած է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին նախաքննութեան նկատմամբ հրաժարի «ստանձնած դիտորդի կարգավիճակից» եւ ստանձնէ «Սահմանադրութեան վրայ երդմամբ վաւերացուած նախագահի դերը»: Յայտարարութեան հեղինակները կը սպասեն որ նախագահը փորձէ փրկել «վառօդով լի տակառ դարձած, օրէցօր դատարկուող պետութիւնը»: Յայտարարութիւնը կ՚աւարտի հետեւեալ տողով. «Կամ դիտորդից վերածուէք ղեկավարի, կամ հեռացէք: Հայաստանի ռեսուրսները այլեւս սպառուած են»:

⁂

ՎՃՌԱԲԵԿԸ ՄԵՐԺԱԾ Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Վճռաբեկ Ատեանը Մարտ 3-ին մերժած է լրագրող Ն. Փաշինեանի տրուած տարուան մը բանտարկութեան պատիժը բեկանել ու թղթածրարը փակուած նկատել: Պաշտպան փաստաբան Տ. Ջանոյեան ըսած է որ կը դիմեն նաեւ միջազգային ատեաններու: Փաշինեանի վճիռին գործադրութիւնը տարի մը յետաձգուած է:

⁂

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիին տուած պաշտօնական այցէն վերադարձած է Էջմիածին: Այցին ընթացքին Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի պատրիարք Աղեքսի Բ.-ին հետ ու զինքը հրաւիրած Էջմիածին: Համդիպում ունեցած է նաեւ Վլ. Փութինի հետ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ

Եւրոպայի տեղական եւ տարածքային իշխանութիւններու համաժողովին զեկուցում մը ներկայացուած է Հայաստանի մասին: Զեկուցաբերները յայտնած են թէ երկրին մէջ տեղական ժողովրդավարութեան վիճակը շատ աւելի լաւ է, քան Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ որոշ երկիրներու մէջ: Նոյն զեկուցումը տեղ կը գտնէ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան Հայաստանի թղթածրարին մէջ որ պիտի քննարկուի Մարտ 7-ին:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

CANAL +
Le Vrai Journal de Karl Zéro

Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 12·40-ին Գանալ Փլիւսի ծանօթ յայտագրին՝ Le Vrai Journal-ի ընթացքին կարճ, բայց խիստ չահեկան անդրադարձ մը եղաւ Հայոց ցեղասպանութեան, Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին օրակարգի նիւթ ընելու մերժումին առթիւ: Զանազան անձնաւորութիւններ մասնակցեցան: Սկիզբը տրուեցաւ Թուրքիոյ դեսպանին տեսակէտը, որ նորութիւն չէր անշուշտ: Սէօնմէզ Քէօքսալ կ՚ըսէր.– «Կան մարդիկ որոնք կը փափաքին ձեւով մը պատմական դէպք մը ստեղծել որ երբեք տեղի չէ ունեցած»:

Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան կ՚առարկէր.– «Ֆրանսահայ ամբողջ գաղութը ցեղասպանութեան հետեւանքն է»:

Ծերակուտական եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ժ.-Գ. Կոտէն (որ թեր քուէ տուած էր նախագահներու ժողովին, աջ հոսանքին պատկանելով հանդերձ), կ՚ըսէր.– «Ինչու թոյլ չի տար իրարու հետ համեմատականի դնելու ցեղասպանութեան ճանաչումը, ժողովուրդի մը մահը, դիւանագիտական եւ տնտեսական շահերու հետ»:

Ժաք Տըլոնի (ծերակուտական, Ֆրանսա-Թուրքիա խումբի նախագահ) արտայայտութիւնը շատ յատկանշական էր, ան նկատել կու տար.– «Փափուկ բան է բճնել յաճախորդներու երեսին»:

Լրագրողը (Վիքթոր Ռոպէր) կը բացատրէր...

Մերժումին ետին էլիզէի հրահանգները կան. ան չուզեր վնասել Անգարայի հետ սերտ յարաբերութիւններուն: Ժ. Շիրաք, անձամբ, Թուրքիոյ վարչապետին ճնշումին տակ, խնդրեց Ք. Փոնսըլէն որ չսպառնան Թուրքիոյ հետ առեւտրական պայմանագրերուն: Ու աջ ծերակուտականները բարեւի կեցան բացի Ժ.-Գ. Կոտէնէ («Յառաջ».– Նաեւ երկու ուրիշներ):

Փ. Տէվճեան կ՚ըսէր.– «Ժ. Շիրաք կրնայ Անգարա երթալ ուր պողոտայ մը կը կրէ անունը անոր որ Հայերու բնաջնջման հրովարտակը ստորագրած է: Անգարայի մէջ, այսօր Թալաաթ փաշա պողոտայ մը կայ: Ատոլֆ Հիթլէր պողոտայ չկայ Պերլին»:

Ու լրագրողը կ՚եզրակացնէր.– Ժաք Շիրաք կրնայ փաշայի պէս Պոլիս երթալ բացումը կատարելու ֆրանսական ձեռնարկութիւններու ցուցահանդէսին: Լրութի՛ւն մեռածներ: Զէնք կը ծախուի: Պիզնէս իզ պիզնէս: Շուկայի օրէնքը կը սպաննէ պատմութեան գիրքերուն:

⁂

La 5ème — RIPOSTES

ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՔՈՒԷ ԿԱ՞Յ

Կիրակի օրերը ժամը 18-էն 19, Մ. Մոաթի վիճաբանութի յայտագիր մը ունի –Րիփոսթ– ուր կը ծեծուին այժմէական նիւթեր, թեր ու դէմ կարծիքներով: Մարտ 5-ին, ի մէջ այլոց նիւթ եղաւ համայնքներու քուէարկութեան հարցը, իբրեւ հետեւանք Լ. Ժոսփէնի «ահաբեկիչ» որակումին Հեզպոլլահի համար: Կը մասնակցէին մէկ հրեայ («Թրիպիւն Ժիւիվ»էն), մէկ մահմեդական եւ երկու Ֆրանսացի՝ Ժորժ Սառ (Քաղաքացիներու Շարժումէն) եւ Լօրան Տոմինաթի (Ազատական Ժողովրդավարութիւն): Վիճաբանութիւնը բաւական բուռն բնոյթ ստացաւ: Ժորժ Սառ չէր ընդուներ որ համայնքի քուէ գոյութիւն իսկ ունենայ, իրեն համար քաղաքացիութիւն եւ ազգութիւն սերտօրէն կապուած են, ով որ ֆրանսահպատակ է պէտք է քուէարկէ որպէս Ֆրանսացի, այլ ձեւ չկայ եւ իր հակադրեցութիւնները յաճախ ծայրայեղ էին, մանաւանդ երբ մահմեդականը կը չէզէր թէ Ժոսփէնի խօսքերը պիտի մնան յիշողութեան մէջ: Շատ խօսուեցաւ «հրէական քուէ»ի մասին եւ «Թրիպիւն Ժիւիվ»ի խմբագիրը կ՚ընդունէր թէ նման քուէ մը կրնայ ըլլալ, մանաւանդ երբ հակահրէութիւն կը ցուցաբերուի, թէեւ, նկատել տուաւ որ հրեաները 1% կը ներկայացնեն երկրին մէջ, բայց 10% Փարիզի մէջ: Լ. Տոմինաթի չէր ժխտեր որ «ըզդայնութիւններ» կան, բայց, չէր ընդուներ որ համամիտ եղած է Ժոսփէնի խօսքերուն, այն պատճառաւ որ թեկնածու է 4-րդ թաղամասը (հրէական շրջան): Ամէն մարդ մնաց անշուշտ իր դիրքին վրայ: Նոյնքան այժմէական ըլլալով հայկական քուէի հարցը Ծերակոյտի դիրքին իբրեւ հետեւանք, հետաքրքրական կ՚ըլլար անշուշտ, եթէ հայ համայնքն ալ հրաւիրուած ըլլար այս վիճարկումին:

⁂

FRANCE 2

Ժամը 19·25-էն 19·55 կը սփռուի Միշէլ Տրիւքէրի յայտագրին Բ. բաժինը: Օրուան հիւրին շուրջ են Տրիւքէր եւ երեք ուրիշներ, որոնց կարգին հոգեբուժութեան դասախօս՝ Ժերար Միլլէր: Այս վերջինը, սկիզբէն իսկ յայտնեց թէ «coup de gueule» մը ունի ու յիշելով Ժոսփէնի խօսքերը, ըսաւ «Բառեր կան զորս պէտք չէ գործածել, ինչպէս նաեւ ցեղասպանութիւն բառը Հայերու համար, որոնք զոհ գացին ցեղասպանութեան մը, բայց լաւ յարաբերութիւններ ունինք Թուրքիոյ հետ, ուրեմն, ցեղասպանութիւն չկայ...»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, որու առողջական վիճակը այնքան ծանր էր, ըստ անգլիացի բժիշկներուն որ չէր կրնար դատարան ներկայանալ, բաւական առոյգ կը թուէր, երբ 16 ժամուան ճամբորդութենէ մը ետք օդանաւէն կ՚իջնէր եւ կ՚ողջունուէր բանակին կողմէ: Ի նպաստ ցոյցերէն ետք, բուռն ցոյցեր ալ եղան իրեն դէմ, պահանջելով որ դատուի եւ ապահովութեան ուժերու հետ ալ բախումները բուռն էին: Նախագահ Լակոս նեղ կացութեան մատնուած է, ինք կողմնակից է որ դատի քաշուի, բայց, հարցը բարդ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ կարգ մը սպասարկութիւններու գործադուլը կը տարածուի ամբողջ երկրին մէջ եւ բարդ կացութիւն մը կը ստեղծուի յայտարարութեանց պայմանաժամին նախօրեակին (Մարտ 15): Շարժումը հետեւանք է նա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Պ Ո Լ Ի Ս

ՍԱՀԱԿ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊՉԱՔՃԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ, ԱՊԱ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Մարտ 2-ին, ապահովութեան տնօրէնութիւնը ձերբակալած է Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ կարգէն Սահակ կիսասարկաւագ Պչաքճեանը, այն ամբաստանութեամբ որ անարգած է մահմետական կրօնքը:

Այս մասին, «Մարմարա», Մարտ 3-ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար:

⁂

«Ինչպէս ծանօթ է, Փետրուար 29-ին, հեռատեսիլի «Գանալ Տէ» կայանէն սփռուած «Արէնա» յայտագրի պատասխանատուները գաղտնաբար նկարահանումներ ընելով, հրապարակած էին որ Սահակ Կիսասարկաւագ հակա – քարոզչութիւններ կ՚ընէր մահմետականութեան եւ Գուրանի դէմ:

Սահակ Պչաքճը, որ շրջանաւարտ եղած էր Ս. Խաչ Դպրեվանքէն, երկար տարիներէ ի վեր Ուրարակիր Դպիրի պաշտօն կը վարէր Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ: Ան Պատրիարք Հօրմէ արտօնութիւն խնդրած էր, որ ամէն Զորեքշաբթի, Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ Կիրակնօրեայ գիրքերու ընթերցումներ կատարէ Թրքախօսներու համար եւ մեկնաբանէր այդ ընթերցումներու իմաստը: Սահակ Պչաքճը մէկ քանի տարիէ ի վեր այդ քարոզչութիւնը կ՚ընէր Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ երդիքին տակ: Ան Ս. Գրոց ընկերութեան Թիւնէլի մասնաճիւղի տնօրէնն է: «Արէնա» հեռատեսիլի կայանի պատասխանատուներուն կողմէ գաղտնօրէն ժապաւէնի առնուած փաստացի վկայութիւններու համաձայն, Սահակ Պչաքճը ծպտեալ իր հիւրերուն դիմաց անարգած էր մահմետականութիւնն ու Գուրանը, որոնք Թիւնէլի իր կեդրոնը այցելած էին: Միւս կողմէ, կը տեղեկանանք որ Սահակ Պչաքճը, իրեն վերագրուած այս ծանր ամբաստանութիւններուն դիմաց որպէս արդարացում, յայտարարած է որ իր կողմէ արտասանուած խօսքերը հեռատեսիլի պատասխանատուներուն կողմէ ներկայացուած են խեղաթիւրեալ ձեւով: Անոնք իրենց փափաքած ձեւով մոնթաժ բրած են ժապաւէնը եւ իրենց փափաքած խօսքերը տեղաւորած են իր բերնին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, այս նիւթին շուրջ դատարանն է որ պիտի վճռէ ճշմարտութիւնը:

Միւս կողմէ, յայտագրի ընթացքին որպէս մահմետականութեան դէմ արտայայտուող քարոզիչներ, խօսուած էր նաեւ բազմաթիւ Հայերու մասին, որոնք սակայն ինկութեան մէջ Հայ չեն, այլ կը պատկանին այլ քրիստոնեայ համայնքներու»:

⁂

Հարցաքննութեան ենթարկուելէ ետք, Ապահովութեան տնօրէնութեան փոքրամասնութեան սենեակին մէջ, Սահակ Պչաքճեան Մարտ 3-ին, Պէյօղլուի հանրապետական դատախազին ներկայացուած է: Այս վերջինը Կիսասարկաւագը կալանաւոր վիճակէն ազատելով հանդերձ, թղթածրարը յանձնած է դատարան:

Մարտ 4-ի իր թիւով, «Մարմարա» տալէ ետք այս լուրը, կ՚աւելցնէ որ Պատրիարքը իր մօտ կանչած էր Կիսասարկաւագը տեղեկութիւններ ստանալու համար:

ՄԵՂՐԻԻ ԼԵՂԻՆ

Ղարաբաղի Հարցին կարգաւորման ուղղուած բանակցութիւնները Մինսկի խմբակէն վերջին շրջանին գեղչուած էին երկու նախագահներու՝ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի առանձին հանդիպումներուն: Եւ այլեւս գրեթէ ընթացիկ դարձած այդ հանդիպումներուն կը յաջորդէր կաղապարատիպ տեղեկատուութիւնը թէ բանակցութիւնները լաւ ընթացքին մէջ են եւ կողմերը փափաք յայտնած են շարունակելու տեսակցութիւնները: Շօշափելի ոչինչ կ'ըսուէր երկու նախագահներուն զրոյցին միջուկին մասին, այդ տպաւորութիւնը գործելով որ երկու նախկին դրացիներու բաժակ մը սուրճի պահուն պէս բան մըն էին այդ հանդիպումները:

Յետոյ օր մը Հայաստանեան թերթեր գրեցին «Մեղրիի Հարց»ի մը մասին. Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումներուն սեղանին վրայ սուրճի գաւաթներուն քով այդ կարգի բաներ ալ կային ուրեմն. Թէեւ, կարգացողներուն, լսողներուն մէջ աւելի մեծ էր չհաւատալու, եղածը քաղաքական ճապկում նկատելու հակումը: Ճիշդ է որ Մեղրիին, կամ անոր մէկ մասին սպառնացող ապրեջանականացումի վտանգը աւելի արժանի էր «անհաւատալի»ի պիտակին. Ի՞նչպէս կարելի էր լուրջի առնել լուծումի նման վարկած որ հոգային գիջում մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէր, ան ալ ո՛չ թէ «գրաւուած» հողերու, ո՛չ նոյնիսկ 'ղարաբաղեան շրջանի մը, այլ Հայաստանի՛ մէկ պատառին նկատառումով: Ըսուածը այն էր որ Լաչինի միջանցքով Հայաստան – Ղարաբաղ կապին փոխարէն Բաքու ալ Մեղրիէն փրցուած գօտիով մը կապուէր Նախիջեւանի, անկէ ալ Թուրքիոյ: Հեռանկար որ մատ մը պակաս է Փօլ Կոպըլի այնքան պախարակուած տեսակէտէն որով քանի մը տարի առաջ ծրագրուած էր Ղարաբաղի հետ փոխանակել ամբողջ Զանգեզուրը...: Այլ խօսքով՝ նոյնը կը մնայ «լուծում»ի սկզբունքը. Հայը որ պատերազմին յաղթականն է, իրեն պատկանածը պահելուն գինը պէտք է վճարէ իր հողով...:

Մեղրիի նիւթը լուրի, շշուկներու ձեւէն աւելի լայն տեղ գրաւեց Փետրուարի Բ. շաբթուընէ սկսեալ լոյս տեսած մամուլին մէջ: Զանազան բերաններէ ու զանազան ձեւերով ըսուածը այն էր թէ նման կարգադրութիւն կարելի չէ, ընդունելի չէ: Հետաքրքրական էր նշմարել թէ տրամաբան հերքում մը տեղ չգտաւ այդ էջերուն մէջ որով միանգամընդմիշտ փակուէր հարցը: Հերքում որ պէտք է տրուէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի բերնէն: Հայաստանի ու մանաւա՛նդ Ղարաբաղի չարչրկուած բազմութիւնները յաւիտենապէս արժանի էին այդ մակարդակի հանդստացումի մը:

Զորուեցաւ հերքումը եւ նիւթը վերածուեցաւ արդար մտահոգութեան, գայթակղ նոր գրգապատճառ: Հայաստանեան մամուլը թիւէ թիւ տեղ տուաւ ու կուսակցական դէմքերէ ու հասարակութենէն արտայայտուած անդրադարձներու որոնք կը պախարակէին, կը քննադատէին Մեղրիի առընչուած նման որեւէ հեռանկար: Կան անշուշտ մերժումի արտայայտութիւններ ալ, բայց քիչ մը տկար կը մնան նիւթին ծանրութեան քով:

Այսպէս է, օրինակ, «Հայկական ժամանակ»ին (Փետրուար 15) առաջին էջէն ըսուածը. տարածքներու փոխանակման մասին Ռ. Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը թէ Հայաստանի կողմէ այդ առաջարկը մերժուած է, Զանգեզուրի բնակիչները չէ խաղաղեցուցած, ինչպէս կը հաղորդէ թերթին Սիւնիքի թղթակիցը: Ան կ'աւելցնէ թէ Կապանի մէջ խօսակցութիւններ կան թէ մեղրեցի ամէն ընտանիքի հինգ հազար տոլար կ'առաջարկուի, քաղաքէն մեկնելու փոխարէն: Լրագրողներ դիմած են Մեղրիի քաղաքապետ Միշա Յովհաննիսեանին որ ըսած է թէ քաղաքին մթնոլորտը ընդհանուր առմամբ հանդարտ է, ոչ ոք հեռացած է հոնկէ: Այս պատասխանը «կասկածելի» կը նկատուի այն պարզ պատճառով որ անկախ հողային փոխանակումի ծրագիրէն, Մեղրիի եւս, ինչպէս ամբողջ Հայաստանի մարզերու բնակիչները, երկիրը կը լքեն: Նոյն շշուկներուն անդրադարձած է Սիւնիքի մարզպետն ալ, զանոնք «անլուրջ» համարելով եւ ըսելով որ «չեն կարող ի կատար ածուել ոչ մի պարագայում»:

Աւելի խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է այս մասին Ստեփանակերտի քաղաքապետը: Ան՝ Կարէն Բաբայեան, եղբայրն է ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի: Ան աւելի արմատական դիրքէ կը յայտնուի, ըսելով որ ինք կտրուկ կերպով դէմ է զիջումներու, նոյնիսկ թիզ մը հող զիջելու քաղաքականութեան: Չի կրնար երեւակայել ալ որ Հայաստանի, կամ Ղարաբաղի մէջ կը գտնուի մարդ որ կրնայ նման քայլ առնել: Կ. Բաբայեան կը պահանջէ որ վերջ տրուի բանակցութիւններու գաղտնիքին, հրապարակուին Ալիեւի հետ տարուած բանակցութիւններու մանրամասնութիւնները. անկէ ետք միայն նիւթ կրնան ըլլալ փոխադարձ զիջումի ու ճգնաժամի կարգաւորման խնդիրները: Ինք վստահ է թէ «ժողովուրդը միաձայն մերժում է տարածքային զիջումների գնալու մտադրութիւնը»: Իսկ ինչ կը վերաբերի այդ շրջանակին մէջ Մեղրիի ընդգրկումին, «անթոյլատրելի» կը նկատէ: Կ'ըսէ նաեւ թէ 1997-էն ի վեր իբրեւ թէ Քարվաճառի (Քելբաջար) վերաբնակեցնելու ճգտումը կայ, սակայն միշտ կը ձգձգուի: «Հարկ եղած դէպքում ամպագոռգոռ յայտարարութիւններ են անում նուիրումի, հայրենասիրութեան մասին, սակայն, պատկերաւոր ասած, երբ գործը հասնում է գործին, ազգովին յայտնւում ենք կոտրած տաշտակի առջեւ»: Կ. Բաբայեան ունի իր լուծումի տարբերակն ալ. «ըստեղծուած իրավիճակում միակ ելքը ժողովրդի համախմբումն է հայրենասիրական ուժերի շուրջ»:

Իրեն հետ Վ. Աղաջանեանի կատարած հարցազրոյցը կ'աւարտի մինչեւ իսկ ամէնէն սարսափելի հեռանկարին նշումով. «Արցախի երկնակամարում դարձեալ կուտակւում են սեւ ամպերը, մենք պէտք է զգօն լինենք եւ անհրաժեշտութեան դէպքում դարձեալ կռուենք հայրենեաց երկրի ազատութեան, մեր ժողովրդի անկախութեան, ներկայի սահմանների պաշտպանութեան համար» կ'ըսէ ան:

Գագիկ Մարտոյեան «Ազգային ակումբ» ստորագրուած էջ մըն ալ կ'անդրադառնայ նոյն նիւթին մէկ այլ երեսին. հող փոխանակելու շշուկներուն նախօրէին Հայաստանեան մամուլին մէջ հանրաքուէի նիւթ մը սկսաւ արծարծուիլ: Որպէս ապահովութիւն կ'ըսուէր, կը գրուէր թէ առանց ժողովրդական հանրաքուէի կարելի չէ որոշել, եւ այլն: Չէր ըսուեր, սակայն, թէ ի՛նչ պիտի ըլլար այդ հանրաքուէին նիւթը: Գ. Մարտոյեան կը գրէ թէ հանրաքուէով կ'առաջարկուի ժողովուրդին դատին յանձնել ղարաբաղեան Հարցին լուծումին հողային զիջումով տարբերակը: Ան հարց կուտայ. «Կա՞յ աւելի ենեգ մտայղացում, քան զրկանքների եւ դառնութեան բաժակը մինչեւ մրուրը խմած ժողովրդի առջեւ նման խայծ ձգելը»: Կ'աւելցնէ թէ ներկայի պայմաններուն մէջ հանրաքուէն ալ վստահելի արդիւնք չի կրնար տալ, քանի որ ինչպէս ընտրութիւնները, զեղծուած կ'ըլլայ: Ան անկարելի չի նկատեր որ միջազգային ուղմավարները «զուրկ ու չքաւոր ժողովուրդ»ը փորձեն ընկերային բարեկեցութեամբ, ներդրումներով ու տնտեսութեան զարգացումով հրապուրել: Ու չհամոզուելու պարագային ակնարկէն պատերազմի վերադարձի հաւանականութեան: Եւ զարմանալի կ'ըլլա՞յ որ վերջին տարիներուն այնքան թշուառութիւն ապրած ժողովուրդը մէկէն, կամ աստիճանաբար, զոհ դառնայ դաւադրութեան:

Կարելի չէ համաձայն չգտնուիլ Գ. Մարտոյեանի երբ կ'ըսէ թէ՝ «իրականում մեզ համար Արցախեան հիմնահարց գոյութիւն չունի: Մենք այն լուծել ենք գոնէ այնքանով որքանով թելադրել է պատմական պահը: Իսկ Արցախը (ինչպէս նաեւ Մեղրու շրջանը) մերը չէ միայն, այլեւ մեր ծոռներինը, ծոռների ծոռներինը: Ո՞վ է մեզ իրաւունք տուել նրանց փոխարէն միջամտել իրենց իսկ ճակատագրին»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԻՔՈՒՄԸ ԽՈՇՈՐԱՑՈՅՑԻ ՏԱԿ

Կասկածները եւ խորհրդաւորութիւնը որոնք կը պատեն Արմենիքումի պարագան, նոր հանգրուան մը մտած են: Անոնք կը փարատի՞ն ի վերջոյ, կամ թէ կը շարունակեն հարցականներու ծնունդ տալ: Այս նիւթին մասին Սթեֆա Փենաէ յօդուած մը ստորագրած է «Փանորամա»ի մէջ, անդրադառնալով քննութիւններուն որոնք Իտալիա տեղի պիտի ունենան, Արմենիքումի վաւերականութիւնը հաստատելու կամ դրժելու գծով: Յօդուածագիրը, «Ճէյմս Պոնտ»եան ոճով եւ երբեմն հեգնանք – կասկածով, մէկ – երկու հայ մականուններու սխալ կամ պակասաւոր վերտառութեամբ, իսկ Սերժ Սարգսեանին վերագրելով պաշտօններ որոնք այլեւս իրեն չեն պատկանիր, ընդհանուր պատկերը կը գծէ երեւոյթի մը, որուն հանդէպ կարելի չէ անտարբեր մնալ, նկատի առած բուժումի պարագաները: Ս. Փենաէ կը նկարագրէ (կը ներկայացնենք յապաւումներով). –

Փետրուար 15. Մալփենսա օդակայանը, ժամը 11.34: Երեք անձեր դուրս կ'ելլեն միջազգային ճամբորդներու յատուկ ապակեայ ելքի դռներէն: Անոնց զգեստները փայլուն են, մութ: Ակնոցներ: Ադամանդեայ տիպի ժամացոյցներ: Զորսդին կը նային, կը ծխեն: Զօրրորդ անձ մը ժպտալով դէպի իրենց կ'ուղղուի: Կ'ողջագուրուին: Ճամպրուկներու փոխանակում: Բայց ոչ փոքրը: Ան կը մնայ աւելի յաղթանդամ մարդուն ձեռքը: Դէպի օդակայանէն ելքի դուռը կը քալեն: Կամաց կը խօսին, թաւ ձայնով, ռուսերէն: Հասկնալի միակ բառ մը՝ «Բաղադրութիւնը» (ֆորմուլա):

Երեք անձերն են Սերժ Սարգսեան (նախագահի աշխատակազմի ղեկավար), Լեւոն Գէորգեանը (Գիտութիւններու Կաճառին պատուոյ տոքթ. եւ առաջինին խորհրդականը): Երրորդը ոչ մէկն է. այսինքն՝ գաղտնիք մը: Լերան մը նման մեծ գաղտնիք մը, պեխով, հսկայ աչքերով եւ որու մասին բացարձակապէս անկարելի է բան մը գիտնալ: Այս խորհրդաւորութեան մէջ երեքն ալ բան մը կը բաժնեն. Բանաձեւը: Այսինքն՝ Արմենիքումը, վերջին յայտնաբերումը, վերջին յոյսը, սիտայի կապակցութեամբ վերջին խորհուրդը: Քանի մը ամիս առաջ, դարմանման մասին շշուկ մը ծայր առաւ: Այսպէս, կան փոքր կեդրոն մը, ապա հիւանդանոց մը Երեւանի մէջ, ուր սիտայի դէմ ձրիաբար դեղ կը բաժնուի: Աւելին, ուր սրսկումներ կը կատարուին, որոնք ախտամանրէն կ'ուտեն, անոնց կը յաղթեն: Ներսպա դարձող շշուկները միայն լուրերու պատառիկներ են, խօսքեր: Թերեւս առասպել մը: Ռուսաստանի մէջ ռումբ մը դարձած է: Տեղական հրապարակագրութիւնը ուրիշ բանի մը մասին չի խօսիր: Հասկնալի:

Միայն Մոսկուայի մէջ ուսանողութեան եօթը առ հարիւրը սիտայէ վարակուած է: Ուկրանիոյ մէջ հիւանդներու թիւը քանինը հազար է: Այսպէս, Ռուսերը նախարարութիւններն ու հիւանդանոցները գրոհի կ'ենթարկեն: Երեւան կ'երթան: Կը յուսան: Մոսկուայի գիտնականները կը քննադատեն: Միխայիլ Նարքեւիչ, Առողջապահական նախարարութեան սիտայի բաժնին պետը, կը զգուշացնէ. «Ուշադրութիւն, գիտական յայտնաբերումներու շուրջ գաղտնիքներ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ»: Թաթիանա Շումիլիմա, Ունէյծ ծրագիրը համակարգողը, կը պատմէ թէ բազմաթիւ հիւանդներ իրենց տուները կը ծախեն Երեւան երթալու համար: Անոնք որոնք կ'երթան եւ դարմանումի տակ կ'առնուին, կը բուժուին: Երեւան ուժասպառ եւ կործանած կը հասնին ու խնամքէն ետք կը վերածնին: Լուրը Եւրոպայի մէջ կը շրջի: Ամերիկա կը հասնի: Նաեւ Ամերիկացիները Երեւան կ'երթան: Անոնցմէ մէկը, Պրայըն Շիհան, ՊԻ-ՊԻ-ՍԻ-ի հաղորդումներէն մէկուն ընթացքին իր պարագան կը պատմէ, ինը տարի չարչրկուած էր, քայքայուած եւ որ վեց սրսկումներէ ետք գնդակ կը խաղայ:

Երեւոյթը համացանցին վրայ իր տեղը գտած է: Արմենիքումը ինք կայքէջ մը հաստատելու վրայ է անոր մէջ: Եւ հիւանդները կը գրեն, մանրամասնութիւններ կ'ուզեն, միշտ աւելի ճշգրիտ եւ յստակ տեղեկութիւններ: Անցեալ Դեկտեմբեր 10-ին, Երեւանի հակասիտա հիւանդանոցին (54 մահճակալով) բացումը մեծ շուքով կատարուեցաւ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի եւ Սերժ Սարգսեանի գլխաւորութեամբ:

Հապա եթէ թղթակից մը ուզէ երթալ եւ տեղւոյն վրայ տեսնել: Լաւ կ'ըլլայ, չէ՞: «Այժմ աւելի լաւ է որ նման բան տեղի չունենայ», կը պատասխանէ Հռոմի Հայաստանի դեսպանը Գագիկ Պաղտասարեան եւ կ'աւելցնէ. «Կարելի չէ հիւանդանոցէն ներս մուտք գործել: Կարելի չէ նոյնիսկ անոր մօտենալ»: Արդարեւ, հիւանդանոցը հսկուած է զինեալ պահակներով եւ սպասարկուներով: Եւ ճի՞շդ է որ վախ կայ թէ ՍԻ-ԱՅ-Էյ-ը բաղադրութիւնը գողնայ: Դեսպանը դիւանագէտօրէն կ'ըսէ. «Ոչինչ գիտեմ: Իսկ յետոյ Արմենիքումի պաշտօնեաները պիտի չկարենան թղթակիցները ընդունի[illegible] այն ձեւով որ կ'ուզեն: Անոնք Իտալիա պիտի գան»: Փետրուար 15. Մալփենսա. ժամը 11.25:

Սարգսեան օդակայանէն խտաղէ[illegible] դուրս կու գայ: «Ուրե՞մն: Բոլոր կարեւոր բաները պաշտպանուա՞ծ են: Ամերի[illegible] կացինե՞րը: Գողնալ չեն ուզեր, թերի[illegible] քննել: Ռուս գիտնականները կը քնն[illegible] դատե՞ն: Մինչեւ իսկ ռուսական հրապարակագրութիւնը Ամերիկացիներուն հակակշռին տակն է»: Իտալիոյ Առողջապահութեան նախարարութեան մէջ կ'ըսեն թէ գիտութիւնը պէտք է թափանցիկ ըլլայ: Վարակաղերծումի մասնագէտ Ֆերտինանտօ Այութի, որ օրեր առաջ ահազանգով զգուշացուց Առողջապահութեան նախարարուհի Ռոզի Պինտին, կ'ըսէ. «Ամէ[illegible] գիտական յայտնաբերում փնտռտուքներ[illegible] կը պարտադրէ, ուսումնասիրութիւններ[illegible] եւ վաւերագրումներ: Ո՞ւր են ասոնք: Ինչո՞ւ զանոնք չեն հրատարակեր: Նախ իմ հիւանդներէս հազարաւորներ [illegible] կ'ապրին: Այժմ միայն տասը առ հարիւր են մահացողները: Ոչ միայն. այս դէպքը կու գայ երկիրէ մը, որ մաս չի կազմեր գիտական համախմբումին: Ասոր համար, հսկողութիւնները պէտք է աւելի խիստ ըլլան: Իսկ եթէ Տի Պելլայի երեւոյթին նման երկրորդ մը պայթի: Անոր պարագային գէթ գիտցուած էր թէ իր դարմանումը ի՞նչ կը պարունակէր: Ներկայիս Արմենիքումի մասին ոչ մէկ բան գիտենք: Բայց մարդիկ կրնան խաբկանքի ենթարկուիլ, դարմանումները լքել: Քաոսի երկրորդ ողբերգութիւն»: Իսկ Ճուզեփփէ Նիսթիգօ՛, դեղագէտ, Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ՝ Ֆորցա Իթալիա խմբաւորումէն, որուն յանձնուած են Արմենիքումի փնտռտուքներուն արդիւնքները Հայերուն կողմէ, կը մատնանշէ «Հայաստանէն կարծիքս ուզեցին: Տեղեկագրութիւնը հետաքրքրական է. ան պիտի հրատարակուի եւ դեղը պիտի փորձարկուի եւ վաւերագրուի»:

Կառքին մէջ, որ դէպի Կարտայի Լճը կ'ընթանայ, կայ լուծոյթը: Ճամբորդող Հայերը վստահ են: Կարծր: «Այսուհե[illegible] կարեւոր չէ: Ան տասը առ հարիւր մահերու[illegible] ունի: Մենք զերօ: Մենք եկած ենք պաշտպանելու մեր գործընթացին միջազգային[illegible] վաւերագրութիւնը»: Գէորգեան ինք է որ տասը տարի առաջ հասկցաւ որ Արմենիքումը կրնայ գոյութիւն ունենալ: Ինք [illegible] նաեւ որ հայ եւ ռուս վաթսուն գիտ[illegible] խատողներու խումբ մը կազմեց: «Փրե[illegible] տրոտուքնե՞ր: Տարիներու տեւողութե[illegible] հազարաւոր անասուններու վրայ գործե[illegible] ցինք ռուսական տարրալուծարաններ[illegible] մէջ: ... Բայց աւարտած դեղը Երեւան[illegible] մէջ ծնաւ: 1999-ի Մայիսին ան արձան[illegible] գրուեցաւ Հայաստանի Դեղագործական[illegible] Կոմիտէին կողմէ: Մարդու վրայ առաջի[illegible] սրսկումը բրինք 1998 Նոյեմբեր 17-ին[illegible] Ո՞վ էր հիւանդը: «Ես»: Ի՞նչպէս կ'ըլլա[illegible] որ դուք: «Ես: Առաջին սրսկումը ուզեց[illegible] ընել որպէս առողջ կամաւոր: Այսպէ[illegible] ճիշդ էր»:

Ուրեմն հիւանդները վերջնականապէ[illegible] կը բուժուին: «Չեմ կրնար ըսել: Ծի[illegible] չէ: Բայց մեր հիւանդներէն ոչ մէկը մե[illegible] ռաւ: Մարդիկ կեանքի կը վերադառնան»: Սկիզբը սրսկումը, իր պարունա[illegible] կած խոտին բերումով, մեծ ջերմութի[illegible] եւ ոսկորներու ցաւ կը պատճառէր, [illegible] կայն «այսօր Արմենիքումը կատարելա[illegible] գործուած է. այլեւս ոչ մէկ ջերմու[illegible] տապ»:

Հիւանդները աշխարհի տարբեր կողմե[illegible] րէն Երեւան կը հասնին: Սաուտցի Իլխա[illegible] նաւոր մը նախ իր երկու սպասաւորներ[illegible] ուղարկած է որպէս նախաքայլ եւ յետո[illegible] իր զաւակը: Մօտ օրէն պիտի հասնին նա[illegible] եւ Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ: Իս[illegible] Պարիի մէջ, Իտալիա, տեղացի Արթու[illegible] Թիմորեան, ուռուցաբանութեան շրջա[illegible] քննումի բժշկապետ, հիւանդներուն հե[illegible]

ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ «ԵՂԲԱՅՐ ՅԱԿՈԲ»Ը

1990-ական թուականներու սկիզբի տարիներուն Հայաստանէն հասնող արուեստագէտներու, խումբերու բազմութեան մէջ յատուկ ուշադրութիւն գրաւածներէն էին Ոզնիները: Քանի մը երիտասարդներէ – երիտասարդուհիներէ բաղկացած էր ան ու կուտար երգով – խօսքով բաբախուն երգիծական ներկայացումներ: Բաւական սուր դիտողներ էին երիտասարդ Ոզնիները ու երգիծական լուրջ կարողութեան տէր: Ճիշդ է որ անոնց խաղանիւթը մեծ մասով Հայաստանեան իրականութեամբ կազմուած կ'ըլլար, բայց ունէր սփիւռքեան փակագիծեր ալ: Անոնք, աւելորդ է ըսել, թէ երգիծանքով կը քննադատէին դէմքեր, դէպքեր, երեւոյթներ, ու ատով կը լրացնէին մեծ պակաս մը արեւմտեան ափերու մեր կեանքին մէջ:

Ոզնիներու այդ ներկայացումներէն իսկ ընդհանուրէն շուտով զանազանուած ուժ մըն էր Վարդան Պետրոսեան: Եթէ որպէս բեմանիւթ գործուած սրամտութիւնները «ընդհանուր արտադրութեան» արդիւնք էին, ինք իր խաղարկութեամբ, ձայնով, դիմախաղերով, նմանակումներով առաջին պահէն յստակօրէն կը զանազանուէր խումբին մէջ:

Յետոյ, քանի մը տարի ետք, Վ. Պետրոսեանի բնակավայրը եղաւ Փարիզը, բայց ան իր կապը պահեց ու կը պահէ Ոզնիներուն հետ, հանդէս գալով պարբերաբար Երեւանի անոնց ներկայացումներուն: Իսկ հոս, արդէն լուծած ըլլալով լեզուի հարցը, կը մասնակցի ֆրանսական խումբերու գործունէութեան:

Այս երկճիւղ աշխատանքին մէջ Փարիզահայ երգիծասէրը գրեթէ առիթ չունէր դիտնալու թէ ի՛նչ եղած է երգիծող Վ. Պետրոսեանը: Շուրջ երեք տարի առաջ, երկու ձեռքի մատներուն վրայ հաշուելի բախտաւորներ այդ առիթը ունեցան, երբ երիտասարդ արուեստագէտը փարիզեան գաֆէ – թէաթրի մը փոքր մէկ դահլիճին մէջ երգով ու նուագով ներկայացուց իր «Frère Jacques»ը: Այդ խորագիրով Վ. Պետրոսեան կը պատմէր իր անձին, Հայաստանի, խորհրդային բարքերու, Ֆրանսայի, ապա բազմաթիւ ժողովուրդներու մասին, նոյն երգին տարբերակներով: Իսկապէս հանճարեղ ամբողջութիւն մըն էր տրուածը որ կը վկայէր դիտելու եւ դիտածը մաղելու անոր սուր կարողութեան:

«Համազգային»ի կազմակերպութեամբ, Վ. Պետրոսեան նոյնանուն ներկայացում մը տուաւ Փետրուար 25, Ուրբաթ երեկոյ, Փարիզի 9-րդ Թաղապետարանի Ռոսինի սրահին մէջ ուր շատ քիչ էր պարապ մնացած աթոռներուն թիւը: Շուրջ 250 հոգինոց բազմութիւն մը հետաքրքրութեամբ ու անընդհատ քրքիջներով հետեւեցաւ մօտ մէկուկէս ժամուան ներկայացումին ուր այս անգամ առնուած էր հայերէնով բաժին մըն ալ: Ներկայացումին լոյսի ու երաժշտութեան բաժինը կը ղեկավարէր Այդ Փոթուքեան:

Այդ բաժինը մեծ մասով յատկացուած էր Հայաստանի վերջին շրջանի իրականութեան, տրուած՝ երեք գլխաւոր տիպարներով. Լ. Տէր – Պետրոսեան, Ռ. Քոչարեան եւ անտէր, անզօր Հայաստանցին: Ամէն մէկը ներկայացուեցաւ իր ձայնով, խօսելու ոճով ու հարազատօրէն ընդօրինակուած միտքերով: Ժամանցին, քրքիջներուն ընդմէջէն անկարելի էր չանդրադառնալ տրուած փաստին, թէ ի՛նչ հատու հայելի մըն է երգիծանքը, յատկապէս անոր քաղաքական տեսակը: Վ. Պետրոսեան անհրաժեշտ բոլոր յատկանիշները ունի այդ փաստը պարբերաբար նորոգելու. ատով՝ նաեւ լրացնելու կարեւոր բաց մը Փարիզի Հայ մշակոյթի կեանքին մէջ:

Ինչ որ կրնայ հաւանօրէն բարելաւուիլ, երկու անջատ նիւթերով, նաեւ լեզուով, պատրաստուած բաժիններու մէկտեղումի պարագան է: Հասկնալի է որ առկա հայախօս ու ֆրանսախօս ունկնդիրներ միասնաբար գրաւելու նպատակով եղած էր, սակայն, յառաջիկային աւելի հետաքրքրական կրնայ ըլլալ մէկով ու միւսով լման անջատ ներկայացումներ տալ, եթէ ֆրանսական բեմին աշխատանքը ժամանակ ու տրամադրութիւն ձգէ: Մանաւանդ այնքան մը ժամանակ որ արուեստագէտը Հայաստանէն ետք իր լուսարձակը կարենայ դարձնել նաեւ սփիւռքեան իրականութեան, դժուար գտնելի գոհարներու ամբողջ հանք մը յայտնաբերելու համար:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

կալը կը կարդաւորէ: Ան քաղաքին մէջ յարգուած եւ սիրուած անձնաւորութիւն մըն է, որ երեսուն տարիէ ի վեր կը գործէ: Կ'ըսէ. «Երեւան գտնուեցայ: Հիւանդանոցը տեսայ եւ բազմաթիւ բժիշկներու հետ խօսեցայ, հիւանդներ քննեցի ինչպէս եւ հիւանդանոցի տեղեկագրութիւններ: Անոնց վիճակը լրիւ փոխուած է: Մարդիկ կը բարելաւուին: Շատ: Անշուշտ հրաշք չկայ, ուղին երկար է: Բայց ինչո՞ւ հիւանդի մը արգիլել որ փորձէ, յուսայ: Գիշեր ցերեկ հեռաձայններ կը ստանամ. կը սփոփեմ, կը խօսիմ, բայց կը կասեցնեմ նաեւ, մինչեւ իսկ կը տարհամոզեմ: Ամիսներ հարկ են, թերեւս տարիներ: Ճիշդ չէ որ Իտալիոյ մէջ բոլորն ալ Արմենիքումին դէմ են: Էյծ Գամա – Լիլա ընկերակցութեան նախագահը, որ հիւանդներուն հետ կ'ապրի, կ'ըսէ թէ ինք բաց կը ձգէ դուռը: Կը յուսայ: Ինչո՞ւ մենք ալ նոյնը պէտք չէ ընենք: Մինչ այդ սպասենք այս ճամբորդութեան արդիւնքին: Վերադարձին թերեւս պատճառ ունենանք նուազ հակաճառող ըլլալու եւ աւելի երջանիկ դառնալու»:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ – ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

1999, ԹԻՒ 1 – 4

Կը բաղկանայ 370 էջերէ հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Վերադարձ դէպի Մեսրոպեան ուղղագրութիւն (Հ. Տ. Վ. Եարտըմեան): Հայաստանի վանքերու իրավիճակը 1600 – 1800 տարիներուն Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանի ՀԱՅԱՍՏԱՆ աշխատութեան մէջ: (Հ. Տ. Վ. Եարտըմեան):

Բարդ խազաւորումների երրորդ կարգով (Ն. Կ. Թահմիզեան):

Կիլիկեան Հայաստանի ԺԳ. դարու արծաթ դրամներու մետաղաձոյլը: (Դ. Մ. Մէթքալֆ):

Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի եւ Մխիթարեաններու նպաստը հայ մշակոյթին: Ա. ԺԸ. – ԺԹ. դար (Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան):

Բառարան գոհար քարերու: (Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան):

Քրիստոնէական մարդաբանութիւնը Ս. Գրիգոր Նարեկացիի հոգեկանութեան մէջ: (Հ. Տաճատ Եարտըմեան):

ԺԳ. դարու ենթադրեալ արծաթազօծ հայկական արծաթ դրամներու մանրատարրագիտական քննութիւն մը: (Լեւոն Ա. Սարեան, Ռոբերտ Ֆ. Դրագէն):

Օսմանեան Թուրքիոյ հարստահարութիւնները հայ հպատակներու վրայ, կամ ինչո՞ւ Հայերը չեն բազմացած: (Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան):

Հայ – Քրտական կապերը քուրտ ազգային շարժումի տարիներուն (1890 – 1930): Անգլերէն: (Կարապետ Մումճեան):

Գրախօսական: Պարոյր Սեւակ արձագանգող անտառը (Վարդան Մաթէոսեան):

Հանգիստ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի (Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան):

Հանգիստ Հ. Հմայեակ Վ. Կէտիկեանի:

Հ. Աթանաս Վ. Քէսէճեանի:

Հ. Ղուկաս Վրդ. Ֆոկոլեանի (Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան):

ԲԱԶՄԱՎԷՊԸ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէ Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանի խմբագրութեամբ 1803-ին ԵՂԱՆԱԿ ԲԻՒԶԱՆԴԵԱՆ – ԲԱԶՄԱՎԷՊ անունին տակ, եւ 1843-ին է որ Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Այվազովսկիի գլխաւորութեամբ կը դառնայ ԲԱԶՄԱՎԷՊ, հանդիսանալով միաժամանակ պաշտօնաթերթը Մխիթարեան ակադեմիային, որ իր կարգին Նափոլէոն Ա.ի կայսերական հրովարտակով հաստատուած էր 1810-ին, Գերպ. Ագոնց Ստեփանոս Աբբահօր դիմումին վրայ:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ կը հանդիսանայ նահապետը հայ մամուլին, կանոնաւոր կերպով լոյս տեսած ըլլալով, նոյնիսկ միջազգային պատերազմներու ընթացքին, եւ նկատուած է մամուլի պատմութեան ամենաերկարակեաց հանդէսը, միջազգային չափանիշով:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ հիմնականօրէն նուիրուած է հայ մշակոյթի արժէքներուն, գրական, գեղարուեստական, պատմական, հնագիտական, հայրախօսական, եկեղեցական, սփիւռքեան հարցերու եւ կրթական հաստատութիւններու:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ-ի էջերուն մէջ ծնունդ առած է հայ արդի բանաստեղծութիւնը, Ալիշանի նուագներով, Դ. Վարուժանի Ցեղին ձայնով, Պէշիկթաշլեանի թատերգութիւններով եւ այլն:

Դարձեալ անոր էջերուն մէջ առաջին անգամ լոյս տեսած են նախնեաց գործերու հրատարակութիւնը, ձեռագիրներու գիտական ուսումնասիրութիւններով եւ միջազգային գրականութեան հայերէնի վերածումը Բագրատունիի, Հիւրմիւզեաններու, Ալիշանի եւ Ղազիկեանի թարգմանութիւններով:

Օգտակար է որ ամէն զարգացած հայ իր գրադարանին մէջ ունենայ ԲԱԶՄԱՎԷՊի տարեկան հաւաքածոները:

ԲԱԶՄԱՎԷՊի տարեկան բաժնեգինն է 50 տոլար, եւ կարելի է ստանալ դիմելով՝

BAZMAVEB . S. LAZZARO . 30126 Venezia (ITALIA)
TEL. (0039.041). 52 60 104-FAX: 52 68 690

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ համալսարանականներու ընդհանուր Միութեան «Նիկոլ Աղբալեան» սրահը, Փետրուար 4-ին, տօնուած է «Նարեկ» համոյթի հնգամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան անդամ՝ Կարինէ Դաւթեան որ շեշտած է թէ Հայ երգը նօթաներով մշակուած Հայոց պատմութիւն է, գիր ու գրականութիւն: Բացատրութիւններ տուած է համոյթի մասին որ, ցայսօր, 32 ելոյթ ունեցած է: Խօսք առած է նաեւ Թեհրանի Հայկական դպրոցներու Հայ ուսուցիչներու Միութեան նախագահ եւ հայերէնագիտական երեկոյեան դասընթացքներու տեսուչ Միշա Հայրապետեան: Համոյթը խմբավարութեամբ Տիգրան Սուքիասեանի ներկայացուցած է ազգային, ժողովրդական եւ յեղափոխական կտորներ, խմբական կատարումներով եւ մեներգներով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ աղային գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեր թերթին անունը ի՞նչ էր... քիչ առաջ գիտէի, բայց միտքէս ելաւ:

ՍԻՄԱԿ. – «Հանրային Ձայն»... Չէ՞ք գիտեր, մեծ օրաթերթ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Գիտեմ, գիտեմ, էհ ատոր համար դրա՞մ պիտի վճարեմ:

ՍԻՄԱԿ. – Բնականաբար: Դուք այդ տեսակ բաները գիտնալու էք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրկէ՞ գիտնամ, դեռ առաջին անգամն է, որ կը նշանուիմ կոր: Եթէ շատ դրամ պիտի ուզէք, վազ անցէք այդ ծանուցումէն:

ՍԻՄԱԿ. – Ոչ, մեծ բան մը չէ: Միայն 5 ոսկի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հինգ ոսկի... Չէ՛, չեմ ուզեր, վազ անցէք:

ՍԻՄԱԿ. – (Գրպանէն ուրիշ թուղթ մը հանելով): Ես արդէն բաներ մը պատրաստած եմ: Ձեզի կարդամ, եթէ չհաւնիք, մի վճարէք: (Կը կարդայ) «Նշանախօսութիւն – վերնագիրն է – Ամենամեծ գոհունակութեամբ կը լսենք հրապարակիս ծանօթ առեւտրականներէն Ազնուաշուք Կիկոյեան Մարտիկ Էֆէնտիին նշանախօսութիւնը Օրիորդ Զարուհի Ջիմպուլեանի հետ, դուստրը Ազնուաշուք Սահակ Էֆէնտի Ջիմպուլեանի: – Հոս կ'աւելցնեմ՝ «Նշանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Բերա Սահակ Էֆէնտիին բնակարանը, մտերմիկ շրջանակի մէջ» – Յետոյ՝ Կիկոյեան Մարտիկ Էֆէնտին հրապարակին վրայ մեծ համարում վայելող ծանօթ վաճառական մըն է: Յայտնի է իր պարկեշտութեամբ, ուղղամտութեամբ, ողջախոհութեամբ եւ այլ գովելի ձիրքերով: Շնորհիւ իր ձեռներէց ոգիին, կրցած է կարճ ժամանակի մէջ փայլուն դիրքի մը տիրանալ: Մարտիկ Էֆէնտին ծանօթ է նաեւ իբր ջերմ ազգասէր եւ իր լուման երբեք չէ խնայած բարեգործական հաստատութիւններուն: Իսկ Օրիորդ Զարուհին հայ իգական սեռի փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկն է եւ շնորհալի գեղեցկութիւն մը կը միացնէ իր կատարեալ դաստիարակութեան: Օրիորդ Զարուհին կոչուած է ըլլալու տիպար հայ տանտիկին մը: Խմբագրութիւնս այս ուրախ առիթով իր շնորհաւորութիւնները կը մատուցանէ Կիկոյեան եւ Ջիմպուլեան գերդաստաններուն»: Ի՞նչպէս է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աղէկ է, գէշ չէ: Ասի վաղուա՞ն թիւին մէջ պիտի լոյս տեսնէ:

ՍԻՄԱԿ. – Այո, վաղուան թիւին մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Դրամը տալով): Այդ թիւէն 10 օրինակ մըն ալ ինծի ղրկէ, որ բարեկամներուս բաժնեմ:

ՍԻՄԱԿ. – Գլխուս վրայ: Ձեզի կատարեալ երջանկութիւն կը մաղթեմ: Մնաք բարով: (Դուրս):

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ձեռքերը շփելով): Քիչ մը սուղի նստաւ, բայց շունշանորդին շատ լաւ գրած է:

Ներս կը մտնէ Տ. Բարսեղ

ՄԱՐՏԻԿ. – Խեր ըլլայ, Տէր պապա, առտուն կանուխ ի՞նչ բան ունիս հոս:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Քեզ շնորհաւորելու եկայ: Աստուած թամամին հասցնէ: Շատ աշխատեցանք, բայց վերջապէս գործը յաջողցուցինք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կեցիր նայինք, դեռ պաշտօնական նշանտուք չեղաւ: Ե՞րբ պիտի երթանք Պատրիարքարան:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատիկա դիւրին է, կ'երթանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աղջկան կողմէն մարդ տեսա՞ր, հասկցուցի՞ր, որ մեր ճամբորդութիւնը ետ մնաց, եւ շոգենաւը փախցուցինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Տեսայ, հասկցուցի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Իրենց կողմէն ո՞վ պիտի գայ Պատրիարքարան:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այս իրիկուն իրենց պիտի երթամ այդ բոլոր կարգադրութիւնները ընելու:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աղէկ, աղէկ, ըսել է ամէն ինչ կարգին է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Էհ, մինչեւ որ ամէն բան կարգի դրինք նէ՝ մեր ալ հոգին ելաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ կայ հոգի ելլելու, քար չկրեցի՞ր ա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դուն անանկ կարծէ: Տահա երկու օր առաջ ես չըլլայի նէ՝ գործը կ'աւրուէր կոր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչ պիտի ըլլայ, գացեր թախըմ մը պէտք չեղած խօսքեր ըրեր են, մարդիկը պաղեցուցեր են: Ան Նեմպար անուն ճատը մը կայ, անանկ խօսքեր ըսեր է որ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ատոնք պզտիկ բաներ են, ատանկ բանի համար գործը չաւրուիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մարտիկ աղա, այսօր քեզի ուրիշ խնդիրք մը ունիմ: Գլխուս եկած դժբախտութիւնը չես գիտեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ կայ, Տէր պապա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մեր երեցկինը քանի մը տարիէ ի վեր հիւանդ է: Շատ բժիշկներու ցուցուցինք: Մէջտեղ ելաւ, որ փորին մէջ ջուր լեցուեր է: Այսօր չորս տոքթոր պիտի գան, գործողութիւն ընեն ու ջուրը պարպեն: Անչափ ըսի, որ երկու օր ետքի ձգեն գործողութիւնը: «Արդէն ուշ մնացած է» ըսին, անպատճառ այսօր ընելու է եղեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ վնաս ունի, թող այսօր ընեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ըսելը դիւրին է: Ամա մէյ մըն ալ ինծի հարցուր: Այդ գործողութիւնը 50 ոսկիի կը նայի: Միւս ծախքերն ալ հաշուես նէ՝ 100-ի կը մօտենայ: Ես քովս փարա մը չունիմ: Քանի մը օր ետքի մնար նէ՝ Պատրիարքարանի նշանտուքն ալ կ'ընէինք, քեզմէ առնելիք դրամովս գործս կը տեսնայի: (Լուռ): Մարտիկ աղա, շատ կ'ամչնամ, շնորհ մը չէ՞ս կրնար, վաղը տալու տեղ, այսօրուընէ տաս իմ միջնորդչէքս:

(Շար. 21)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵրուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12
«Արտաքսման» Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
«Անառակ»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտես»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւոր»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» Կիրակիին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10
Ե. օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլ
Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
ԺԲ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլ
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինօյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շավիլ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

(Շար. Ա. էջէն)

խորարին նոր կարգաւորման, որու հետեւանքով, վախ կայ որ պաշտօնազըրկումներ ըլլան: Միւս կողմէ, 35 ժամերու կիրարկումին հարցը չի կարգադրուիր պաշտօնատարներու հետ, ինչ որ բաւական հակասական է, քանի աւելի դիւրիթեամբ համաձայնութիւն գոյացաւ ոչ պետական ճիւղին մէջ:

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ, Սախարովի այրին եւ Ալիխանեանի (Հայաստանի Համայնավար կեդր. Կոմիտէի գնդակահարուած քարտուղարին) աղջիկը յօդուած մը ստորագրած է «Լիպերասիոն»ի (Մարտ 6) մէջ ուր «Ամբողջատիրական Ռուսաստանը» խորագրին տակ, կը գրէ թէ Պուտին կը տարածէ Ելցինի հաստատած ստալինեան մեթոտները եւ թէ յառաջիկայ ընտրութիւնները խեղկատակութիւն են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէկ դատարանը ազատ արձակած է երկու ոստիկաններ, որոնք վեց հոգիի մահուան համար յանցաւոր նկատուած էին, հինգ տարի առաջ Պոլսոյ խըռովութիւններու ընթացքին: Իրենց պատիժը արդէն իսկ կրած էին: Տրապիզոնի դատարանն ալ 18 ոստիկան ազատ արձակած է նոյն յանցանքին համար: Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց գինուորեալները «ծիծաղելի» որակած են այս վճիռները:

ԱԼԺԷՐԻ 30 քիլոմեթր անդին 10 հոգի սպաննուած են, Մարտ 2–էն 3–ի գիշերը, պարմանուհի մըն ալ առեւանգուած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
Լը Փէրէօ –

Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի)		2 – 2
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Ֆոնթընէ–օ–Ռոզ		1 – 0

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8
Գ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

CONFERENCE
"Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

en deuxième partie
Projection de la vidéo
de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens
de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպրընի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – զաւեշտական
թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20.30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16.50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• **Réservations:**
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :
Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation
Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : **04 91 77 84 70**
Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émissions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France : B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille
ARAXE & SASSOUN
50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC - Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայի կամ տարեց անձի մը խնամտանելու համար, Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել՝ Տիկին Մարինէ
01 – 69 – 10 – 95 – 50

Բաժնուած գաղտնիք

LE SECRET PARTAGÉ

խորագրին տակ, Քրիսթին Մարոյեան իր գործերը կը ներկայացնէ Մարտ 8– էն 18, ժամը 14–էն 19
Cité Internationale des Arts,
— Salle 7 —
18, rue de l'Hôtel de Ville — 75004 Paris

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղին ամղամական ընդհանուր ժողովը, Չորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 20.30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 8

MERCREDI
8 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 Fax : 01 48 00 06 70
E.Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկա առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.858 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.858

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԷՃ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

«Միասնութիւն» դաշինքին Մարտ 3-ի յայտարարութիւնը («Ցառաջ», Մարտ 7) որով կը պահանջուէր Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Սերժ Սարգսեանի ու Հեռատեսիլի տնօրէն Տ. Նաղդալեանի պաշտօնազրկումը եւ Հեռատեսիլը կ'ամբաստանուէր Հոկտ. 27-ի պատահարին նախաքննութեան վրայ ազդելու փորձով, թեր ու դէմ կարծիքներ հրահրած է Հայաստանի քաղաքական արդէն լարուած մթնոլորտին մէջ: Հեռատեսիլի ղեկավարութիւնը եւ անուղղակի կերպով Նախագահ Ռ. Քոչարեանը Թիրախ առած յայտարարութեան արձագանգած է Պ. Հայրիկեան, զայն նկատելով Նախագահին հրաժարականին ուղղութեամբ հանրային կարծիք պատրաստելու արարք: Ինք ու երեսփոխան Ա. Սաղոյեան կատարուածը խօսքի ազատութեան տրուած հարուած համարած են: «Սահմանադրական իրաւունք» միութեան ղեկավար Հ. Բաչատրեան ալ նոյն յայտարարութիւնը ներկայի քաղաքական լուրջ գործընթացներու ենթախորքին վրայ լարումը աւելցնելու ազդակ նկատած է:

Մարտ 6-ին Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն մարմինն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է նիւթին մասին, մտահոգութիւն արտայայտելով քաղաքական կեանքի այս նոր լարումին համար, ըսելով որ իրաւաբանական վէճի մը ժամանակ քաղաքական շրջանակները դատաւորի դերով հանդէս գալու իրաւունք չունին:

Խօսելով ծագած վէճին մասին, Միասնութիւն խմբակցութենէն Գալուստ Սահակեան անընդունելի գտած է երկու փաստաբաններուն ելոյթները հեռասփռելու արարքը: Ըսած է թէ հեռատեսիլին պատճառած լուրջ դժգոհութիւնը կարելի չէ բացատրել ժողովրդավարութեան ըմբռնումով, այլ անով որ պետական պիւտճէէն միլիոնաւոր դրամ կը յատկացուի անոր, սակայն կը ծառայէ անհատական շահերու:

Ազգ. Ժողովի խմբակցութիւններ եւս արտայայտուած են Միասնութեան յայտարարութեան մասին, թեր կամ դէմ կարծիքներով: «Օրինաց Երկիր»ը ներքաղաքական, ներիշխանական ճգնաժամու արտայայտութիւն նկատած է զայն, մտահոգութիւն յայտնելով որ ներքին լարումը հաւանական կը դարձնէ նոր ցնցումներ: Ներիշխանական պայքարի ախտորոշում կատարած է նաեւ Համայնավար խմբակցութեան անդամներէն Խորէն Սարգսեան: ԱԺՄ-էն Շ. Քոչարեանի կարծիքով պէտք է անյապաղ հեռատեսիլի մասին նոր օրէնք ընդունիլ:

«Կայունութիւն» խումբը եւս հեռատեսիլը կողմնակալ կը նկատէ, աւելցնելով որ Նախագահին եւ քաղաքական ուժի մը տարակարծութեան պարագային, կամ առաջինը պէտք է ըսէ որ Միասնութիւն դաշինքը իր յենարանը չէ, կամ Միասնութիւնը պէտք է յայտարարէ որ չի պաշտպաներ Նախագահին ծրագիրը:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը հրապարակաւ մերժած է Ս. Սարգսեանը եւ Տ. Նաղդալեանը պաշտօնազրկելու Միասնութեան դաշինքին պահանջը, «անհեթեթ յայտարարութիւն» որակելով ըսուածը

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՄԱՀԱՑՈՒ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ

ԱՄՆ-ու հրահանգներուն հլու հնազանդ ՄԱԿ-ի պատժական միջոցները կը շարունակուին Իրաքի դէմ, տառապանքէ տառապանք առաջնորդելով անոր անզօր բազմութիւնները: Կատարուածին անմարդկային բնոյթը չեչտող երկու հրաժարական տրուեցաւ վերջերս, նոյն կազմակերպութեան երկու պաշտօնատարներուն կողմէ: Մէկը կը գործէր Իրաք, մարդասիրական համակարգումի մարզին մէջ, միւսը «անձնդեղէնի փոխարէն քարիւղ» ծրագրին ներկայացուցիչն էր հոն: Երկուքին հրաժարականներն ալ հիմնուած էին այդ «խակական ոճրագործութեան» դէմ պահուած միջազգային լռութիւնը դատապարտող ընթացքներու վրայ: Անոնցմէ առաջ գրեթէ նոյն պատճառներով հրաժարած էր այլ պաշտօնատար մըն ալ: ՄԱԿ-ի շրջանին մէջ ամէն մարդ գիտէ թէ երեքն ալ մղուած էին հրաժարական ներկայացնելու, քանի որ գանգատ էին իրենց համար գծուած սահմանը: Բուն խնդիրը այն էր որ անոնք կրնային դիմադրել անգլեւամերիկեան ճնշումին, եթէ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Անանն պատրաստ ըլլար այդ երկու երկիրներուն անհնազանդութեան գրոշ պարզելու:

Սակայն, ան խոր լռութիւն կը պահէ թէ՛ հրաժարականներուն, թէ՛ ընդհանուր առմամբ՝ իրաքեան ամբողջ թղթածրարին նկատմամբ: Կարդացած է, բնականաբար, երեք հրաժարեալներուն՝ Ֆոն

(Շար.ը Դ. էջ)

Հոկտ. 27-ի պատահարին առընչութեամբ: Ան ըսած է նաեւ թէ ազգ. հեռատեսիլի կայանը օրէնքին դէմ գործած չէ հեռասփռելով նոյն ամբաստանութեամբ արգելափակուած Ալեքսան Յարութիւնեանի, հեռատեսիլի փոխ տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ անոնց փաստաբաններուն հետ կատարուած հարցազրոյցը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 6/7)

ՀՀ ԵՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հանդիպում մը ունեցած է ԼՂՀ Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ: Երկու ղեկավարները քննարկած են Արցախի ներքին քաղաքական կացութիւնը, միւսքեր փոխանակած՝ ընկերա-տնտեսական խնդիրներու բարելաւման կարելիութիւններուն շուրջ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հրամանագիր մը ստորագրած է զինուորական բարձրագոյն պաշտօններու մասին: Նկատի ունենալով որ Հայաստանի Սահմանադրութեան համաձայն երկրին Նախագահը գլխաւոր հրամանատարն է բանակին, հրամանագիրը կը սահմանէ բարձրագոյն սպաներու ցանկը, ոմանց բարձրագոյն սպայի կոչում շնորհելով ու ուրիշներ հեռացնելով այդ պաշտօնէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ԱՅՆ ՈՐ ԱՆԿ Է

Լոյս տեսաւ հայկական լրատուներու միասնական ճակատին առաջին հրատարակութիւնը որ Մարտ 7 թուակիր չորս էջնոց թերթ մըն է: Ան հրապարակ կ'իջնէ պախարակելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի առնելու Ծերակոյտին նախագահներու ժողովին մերժումը ու մասնակցութեան կանչելու Մարտ 11, Շաբաթ օրուան բողոքի ցոյցին: Կանչ՝ անգամ մը եւս անիրաւուած, արհամարհուած մեր յիշողութեան ու ինքնութեան տէր կանգնելու. կոչ մեզի՛ ու նաեւ անոնց որոնց արժէքներու տոմարին մէջ տեղ ունին արդարութեան, ոճիր մը դատապարտելու, ոճրագործը պատժելու նման սկզբունքներ:

Հայկական լրատուներուն թերթը հրապարակ կ'իջնէ 13 անուններու տիրութեամբ, քաղաքական – շուկայական ճապկումները անգամ մը եւս մատնացոյց ընելու եւ ձայն տալու շարք մը դէմքերու որոնք օրուան գործնապաշտ հրահանգներուն կը հակադրեն անժամանցելի սկզբունքներու գերակայութիւնը: Անոնք կը կոչուին Տանիէլ Միթերան, Հանրի Լըքլէր, Գաբրիէն Գոֆիօ, Առնօ եւ Սերժ Քլարսֆէլտ. յատակ է իրենց ըսածը թէ նոր այս մերժումն ալ կը թարգմանուի միայն ժխտողականութիւն որուն դէմ անհեղ պայքար կը մղուի երբ ենթական Հայը չէ: Անոնք նաեւ վաղուան յաջողութեան իրենց աներեր հաւատքով լուռ սատ մը կ'ուղղեն մեր թեքահաւատութեան տրամադրութիւններուն:

Ափ մը տղոց ահագին վազվզուք, հեւք ու համակարգիչներու դիմաց, սեղաններու վրայ լուցած գիշեր մը արժեց միասնական թիւին պատրաստութիւնը. ասիկա, անջատ՝ նիւթականը ճարելու, ժամանակի աճցանէն բռնուած յարակից բազմազան ընելիքներու պարտաւորութենէն:

Անոնք, անոնց օգնական կամաւորները կատարեցին այսօրուան իրենց պարտականութիւնը. կարգը՝ այսօր կամ վաղը այդ թերթը ստացող հազարաւորներունն է, ներկայութեան, մասնակցութեան իրենց բաժինը ստանձնելու Շաբաթ, ժամը 15-ին Ծերակոյտին առջեւ:

Ի՞նչ պատճառաբանութիւն պիտի կրնան գտնել անոնք որոնք իրենց բացակայութեամբ պիտի լրացնեն ոճրագործին ու անոր ներկայի զօրակիցներուն շարքերը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Ժան Թիպէրի գրկեց իր կցորդը՝ Տիկին Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօ իր պաշտօնին իրաւասութիւններէն (փառք եւ պարտէզ) եւ անոր կից առանձնաշնորհումներէն: Պատճառը Տիկին տը Փանաֆիէօի թեկնածութիւնն է քաղաքապետի թեկնածութեան աթոռին: Թիպէրի հաւանքին իսկ պատկանողները խստօրէն դատապարտեցին Թիպէրիի այս քայլը՝ Պալատիւրէն Փաթրիք Տէվէճեան:

ՉԻԼԻԻ դատաւորը՝ Խուան Կուզման պահանջեց որ Փինոչէի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը վերնայ: Արդարեւ, Սանթիակոյի վերաքննիչ Ատեանին յանձնուած է խումբ մը փաստաբաններու դիմումը, որ կը վերաբերի մահուան Կարաւանի հարցին: 1973-ին, քանի մը տասնեակ ընդդիմադիրներ անհետացած էին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տուրքերու պաշտօնեաներու գործադուլը կը տարածուի եւ լուրջ խառնակութիւններ կը ստեղծէ: Բաւական հակասական պատկեր մը կը պարզուի, քանի, Ֆրանսայի Ելմտական նախարարութիւնը երբեք այսքան դրամ չէ ունեցած: Հաստատուեցաւ թէ 1999-ը եղած է հարկային ամէնէն ծանր ճնշումի տարին:

ՊՈՒՏԻՆ բաւական իրարանցում ստեղծած է Մարտ 5-ին, ՊԻ – ՊԻ – ՍԻէն յայտարարելով որ, օր մը, Ռուսաստան կրնայ ՕԹԱՆ-ի անդամ ըլլալ: «Այս մակարդակի քաղաքական անձի մը համար, նման յայտարարութիւն մը միամիտ եւ աններելի է» ըսած է Համայնավար պարագլուխը՝ Կ. Զիուգանով, որ իր գլխաւոր մրցակիցն է նախագահական ընտրութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Կրթական նախարարը՝ Եոսի Սարիտ քաղաքական փոթորիկ մը ստեղծած է, որովհետեւ որոշած է պաղեստինցի մեծ բանաստեղծ՝ Մահմուտ Տարվիշի քանի մը գործերը առնէ Իսրայէլի լիսէներու ծրագրին մէջ: Վախ կայ որ Խորհրդարանը կառավարութեան դէմ բանաձեւ քուէարկէ: Գալով ենթակային, կը զուարճանայ ծագած բանավէճէն:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ, ռուս ազգայնապաշտ ղեկավարը կրցաւ թեկնածու ըլլալ Մարտ 26-ի նախագահական ընտրութեան: Գերագոյն Ատեանը ի վերջոյ իրաւունք տուաւ իրեն: Բողոքած էր արգելքին դէմ, որ կը վերաբերէր իր հարստութեան մէկ մասին յայտարարուած չըլլալուն:

ՌԸՆԷ ՊԷՐԹԸԼՕ, այն ատամնաբոյժը որու համար Էտիթ Գրէսոն անդրոյ պաշտօն մը ստեղծած էր, երբ Պրիւսէլի Յանձնախումբին անդամ էր, մեռած է անցեալ շաբթու: Այդ էր գլխաւոր դրդապատճառը որ Է. Գրէսոն կորսնցնէ իր անձեռնմխելիութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌՆԵՐ ՉԻ ԳՆԵՐ

Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահը եւ Պաշտպանութեան նախարարը, Մարտ 6-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած են թէ ռազմական ուղղաթիռներ գնելու համար իրենց եղած ֆրանքեւգերմանական, ամերիկեան առաջարկները ընդունելի գտնուած չեն. այսինքն Թուրքիա պիտի չգնէ ամերիկեան «Ափաչ», կամ ֆրանքեւգերմանական արտադրութեան «Թայկըր» տիպի ուղղաթիռները: Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ամերիկեան «Քոպրա»ներուն, իտալական «Մանկուսթա»ներուն եւ ռուսեւիսրայէլեան «Քա – 50 / 2»ներուն միջեւ: Վարչապետ Էճէվիթ այդ մասին ըսած է թէ լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ պահանջներուն համաձայն ուղղաթիռներու արտադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ, թրքական միջոցներով:

«ՈՉԻՆՉ, ՈՉ ՈՔ»...

Արդէն կը խօսուի, նաեւ կը գրուի «Հայաստանը փրկելու» նիւթին մասին: Հոկտեմբեր 27-ի պատահարով պետականութեան տրուած հարուածը հեռու չէ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալէ: Գլխատուած է երկրին սանձերուն տէր ղեկավարութիւնը ու օրէ օր աւելի յայտնի կը դառնայ թէ աթոռներ գրաւողները անսպասելի ակնկալուած յատկանիշները ունեցողներ չեն: Որքան ալ կողմնակի միջոցներով, ինքնաբաւութեան արտայայտութիւններով, ապահովութիւն տալու ջանքերով կացութիւնը փրկելու աշխատանք տարուի, յստակ է որ ներկայի ընթացքը կը տանի տեղ մը որ ո՛չ 1988-ի ցուցարարներուն, ո՛չ այսօրուան դժգոհ բազմութիւններուն թիրախն էր:

Երկու գլխաւոր մարզի մէջ ամէնէն աւելի ցայտուն է պատասխանատուներու անկարողութիւնը. առաջինը արտագաղթի երեւոյթն է, երկրորդը՝ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման անվերջանալի ու օրէ օր աւելի մտահոգիչ հոլովոյթը: Արտագաղթի մասին դժուար հաւատալի թիւեր կը տրուին, որոնք դիւրութեամբ ընդունելի կ'ըլլան գաղութներու մէջ Հայաստանցիներու ամէն օր բազմացող թիւերուն փաստով: Ու պարբերաբար լրատուներու հասած պաշտօնական տուեալներ այլեւս գրեթէ ոչ ոքի համար համոզիչ բնոյթ ունին: Արդարեւ, երբ պոլսահայը, ֆրանսահայը ամէն օր առիթ կ'ունենան նշմարելու որ ի՛նչ արագութեամբ կ'աւելնայ արտագաղթողներու թիւը, երբ կ'ըսուի թէ Սպանիոյ մէջ 30 – 40 հազար հայաստանցի կայ, Փրակայի մէջ արդէն հայերէն մամուլ հաստատուած է, ո՞վ կրնայ հաւատք ընծայել պաշտօնական լրատուութեան թէ Հայաստանի բնակչութիւնը 3 միլիոն 800 հազար է: «Հայկական ժամանակ»ի (Փետրուար 17) կողմէ տրուած քանի մը տողնոց լուր մը անգամ կրնայ գաղափար ունենալու օգնել այս մասին. լուրը կ'ըսէ. «Մեքսիկա – ԱՄՆ սահմանի մօտ չորս հազար Հայ է կուտակուել՝ Միացեալ – Նահանգներ անցնելու յոյսով: Սրանք այն քաղաքացիներն են որոնց ԱՄՆ մեկնելու օրինական թոյլտուութիւն չի յաջողուել ստանալ: Իսկ թէ ինչպէս են նրանք հասել Մեքսիկա, մնում է միայն կռահել: Ամենայն հաւանականութեամբ, ովկէանոսը կտրելու գործում նրանց օգնել է հայրենիքի պատճառած հիասթափութիւնը»:

Եւ ըսել որ տակաւին կ'ուշանայ ամենածանր այս ցաւին դէմ կարուկ միջոցներու դիմելու որոշումը: Իշխանութեան անկարողութիւնը խնկապէ՞ս այդքան խոր է, թէ առանց Հայու Հայաստան մը մեր կարծածէն աւելի կողմնակից ունի սահմաններէն ներս ալ:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ոլոր – մոլոր ընթացքին, վերջերս Մեղրիի առընչուած շշուկներու պատճառով այլեւս միայն մտահոգ ըլլալ կարելի է. միակ բարերախտութիւնը այն է որ Մոսկուա մինչեւ Երեւան պատուիրակ ղրկած է, նման բանի անհամաձայնութիւնը յայտնելով: Այդ մասին կը վկայէր լուրը թէ Ռուսաստան կը պաշտպանէ Հայաստանի տարածքային ամբողջականութիւնը:

Այս ու այլ փորձանքներէ ի՞նչպէս փրկել երկիրը. որո՞ւ կարելի է վստահիլ նման առաքելութիւն: Վերոյիշեալ թերթը (Փետրուար 19) պատասխան ունենալու փորձ մը ըրած է: 400 երեւանցիի հարց տուած է թէ «ով, կամ ինչը կը փրկի Հայաստանը»: Տրուած պատասխաններուն ցուցակը առաջին տեղը կու տայ այն խումբին որ պատասխանած է. «Ոչինչ, ոչ ոք»: Եւ ըսել որ այդ խումբը կը կազմէ հարցախոյզին մասնակիցներուն 40.1%-ը: Եթէ ատոր վրայ աւելցնենք փրկութեան գործը «Աստուծմէ» յուսացողներու 5,9%-ը, ամենայն հանգստութեամբ կարելի է ըսել որ Հայաստանի բնակչութեան գրեթէ կէսը ոչ մէկ տեղ փրկութիւն կը նշմարէ: Եզրակացութիւն որ թարգմանի հետեւեալին. Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրականութիւնը յաջողեցաւ տասնամեակի մը ընթացքին մխել գանգուածներու այն հաւատքը որ միլիոնով մարդ կը տանէր ցոյցի հրապարակը, Ղարաբաղի միացման պահանջով: Արդէն այդ հաւատքին ու նաեւ յոյսին չքացումը չէ՞ որ թափ կու տայ արտագաղթի շարժումին ալ:

Հարցազրոյցին պատասխանողներու Բ. գիծին վրայ, գրեթէ հաւասար համեմատութիւնով տեղ գտած են փրկութիւնը «ժողովուրդին մասին մտածող ղեկավար»էն ու Ռուսաստանի միացումին մէջ տեսնողներ: Բայց հոս ալ շօշափելի շատ բան չկայ, քանի որ այդ պատասխանները 7,4% եւ 7% համեմատութիւններ միայն ունին: Եւ արդէն, որպէս ղեկավար դէմք նշուած անուններուն բարձրագոյն համեմատութիւնը 2,9%-է (Վազգէն Մանուկեան) 1% ու աւելի վար են Ռ. Քոչարեան, Լ. Տէր – Պետրոսեան, Արամ Սարգսեան, ներկայի վարչապետը, Պ. Հայրիկեան, եւ այլն: Այս բաժինը ամբողջովին յարիր ըլլալով փրկութիւնը ոչ ոքէ եւ ոչինչէ յուսացողներու մեծ տոկոսին հետ, կը պարզէ այն իրականութիւնը թէ երկրին մէջ կացութիւնը բարելաւելու կարող ղեկավարի յատկանիշ չի վայելեր ոեւէ մէկը:

Ղեկավարներու յայտնուած անվստահութենէն քիչ մը աւելի դեր վերապահուած է «աշխատանք»ին ու իրեն՝ ժողովուրդին, բայց այդ պատասխաններն ալ 4,4% եւ 4% են: Այլ խօսքով՝ պատասխանողները իրենք իրենց վրայ ալ հաւատք չունին թէ կրնան կացութիւնը բարելաւել:

Միւս կողմէն, յայտնուած յուսալքումին, զարմանքին, ափսոսանքին դէմ շատ անգամ յիշեցնողներ կը գտնուին թէ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը լաւ գիտցողի մը ներելի չէ ամէն դուռ փակ տեսնել: Չէ՞ որ ամէնէն մռայլ շրջաններու ալ գտնուած է շարունակելու ուժը եւ շարունակելու կարող ղեկավարը: Միայն կը մնայ մաղթել հաւանօրէն որ շատ չուշանայ ան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

1998 Հոկտեմբերի սկիզբին գրութիւն մը կարդացեր էի Արփի Թոթոյեանէ. «Հապա՞ եթէ տաճարը կիսատ մնայ»: Ցայտնի է որ Վազգէն Ա. Շինարար Հայրապետի սրտին անմեռ մէկ փափաքը իրականացնելու համար նախատեսուած էր 5 – 6 միլիոն տոլար: Տաճարի շինութիւնը պիտի աւարտէր 2001 տարուան մէջ եւ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք ընդունելու 1700-ամեակի առթիւ պաշտամունքի պիտի բացուէր: Յօդուածին մէջ տեղ տրուած էր երեւանեան թերթերու մէջ հրատարակուած ծանօթութիւն եւ մտահոգութիւններու, որով շինութիւնը հազիւ սկսած՝ նախատեսուած ծախքը բարձրացած էր 10 – 12 միլիոնի. նոյնիսկ հաւանական կը տեսնուէր 30 միլիոնը: Ուրիշներու կարգին յօդուածագիրն ալ անհեթեթութիւն կը նկատէր նման կառոյց մը: Ես եւս գրիչ վերցուցած էի նոյն ժխտական տրամադրութեամբ: Բոլոր առարկութիւնները դարձած էին «Ձայն բարբառոյ յանապատի»: Այս ձայները չլսուեցան, վասնզի պէտք եղած կերպով հաւաքական չէին, չկրցան զօրաւոր հնչել: Անոնք որոնք յուզումով ճամբայ ելած էին եւ սովետական շրջանի մոլորեալները ուշքի բերելու համար հարկաւոր միջոցը գտած ըլլալ կը կարծէին, շարունակեցին քալել Ա. Իսահակեանի նկարագրած ձեւով.

Եւ քարաւանը Աբու Լալայի աղբիւրի
 նման մեղմ կարկաչելով
Քայլում էր հանգիստ նիրհած գիշերով,
 հնչուն զանգերի անոյշ ղօղանջով...

Մեր հաւատաւորները նոր Տաճարի գմբեթակատունէն հանելիք անոյշ ղօղանջն էր որ այժմէն կը լսէին եւ Հայրենիքի բոլոր սուգերն ու տարտերը մոռցած, կը լծուէին կառուցանելու մեծ ու փարթամ աղօթատեղի մը, ուր պիտի հրաւիրէին զԱստուած, որ գայ իր բոլոր սուրբերով բնակութիւն հաստատել:

Ի վերջոյ տրամաբանական եւ արդարացուցիչ պատճառաբանութիւններ ալ կարելի էր գտնել աստուածահաճոյ այս գործին հետամուտ ըլլալու համար: Նախ այն՝ որ յաչս հայութեան որպէս իրական Սուրբ մը սիրուած երջանկայիշատակ Կաթողիկոսի մը վերջին փափաքը խնդրոյ առարկայ էր: Ապա այն՝ որ շինութիւնը հազիւ սկսած կիսատ թողուլ, պիտի նշանակէր ցարդ եղած ծախքերը յումպէտս վատնած ըլլալ: Եւ վերջապէս այն՝ որ այս ուղղութեամբ պետական պիւտճէէն յատկացում պիտի չըլլար, բոլոր ծախքերը պիտի դիմագրաւուէին նուիրատուներու կողմէ, որոնք այդ գոհողութիւնը կ'ընէին զուտ կրօնական ներշնչումով եւ պիտի չյօժարէին որ իրենց տրամադրած դրամները յատկացուէին տարբեր մարզերու՝ երկրաշարժէն աւերուած վայրերու կամ այլ նպատակներու:

Բայց կը թուի թէ եկեղեցասէր բարերարներն ալ յոգներ եւ յուսալքուեր են արժեգինին այս անյագուրդ աճին բերմամբ: Նախագահ Քոչարեան ստիպուեր է օգնութիւն խոստանալ պետական պիւտճէէն եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. լրագրողներու հետ ասուլիսի մը ընթացքին 12 միլիոն տոլարի ժողովրդական հանգանակութեան կոչ ուղղեր է, կարենալ աւարտելու համար իր նախորդ երջանկայիշատակ Հայրապետներէն ժառանգած շինարարական պարտականութիւնը:

* * *

Ես իբր ճարտարագէտ մօտ քառասուն տարիներ աշխատած եմ շինութիւններու մէջ եւ մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած եմ որպէս պետական կամ մասնաւորներու պատկանող կառոյցներու յանձնառու շինարար: Թուրքիոյ չափերով այդ փորձառութիւնս արժեւորելով, պիտի ըսեմ որ նուազուրդի դրութեամբ յանձնառու գործակատար ընկերութիւններու վստահուած ոեւէ շինութիւն չեմ յիշեր որ նախատեսուած գինին բաղդատմամբ փոքր տարբերութեամբ աւարտած ըլլայ: Մինչ 15 – 20% յաւելում կ'իրականանար:

Իրականացած ծախքին մինչ աւելի բարձր ըլլալը արդիւնք էր զանազան պատճառներու, որոնց կարեւորագոյններէն է հողին տակ մնալիք շինութեան մասին ծանօթութիւններուն պակասը՝ ինչպէս հիմերու կամ ստորերկրեայ ջուրերու առընչուած անծանօթներ եւ այլն: Սակայն ամենակարեւոր տարբերութիւնը յառաջ կը բերէին գիտակցաբար նախատեսուած սխալները: Որպէսզի շէնքը պատշաճի պիւտճէին մէջ նախատեսուած յատկացումին եւ չմերժուի կեդրոնի կողմէ, կամ չյետաձգուի, թղթածրարը պատրաստող մասնաճիւղը դիտումնաւոր կերպով գործին տարողութիւնը պակաս կը ցուցնէր: Բայց հակառակ այս բոլորին, անբնական տարբերութիւն չէր ըլլեր: Պայմանագրութիւններուն մէջ մասնաւոր տրամադրութիւն մը կ'ըլլար, որով շինութեան յանձնառուն կրնար գործը հաշուեյարդարի ենթարկելու պահանջով կիսատ թողուլ, եթէ այդ յաւելումը անցնէր 15 – 20%-ի սահմանը: Իրաւ է որ վերջերս դրամի արժեզրկումը հետզհետէ կարեւոր համեմատութիւններու հասաւ եւ այդ 20%-ի սահմանն ալ բարձրացաւ մինչեւ 50%-ի:

Այս տուեալներէն մեկնելով բոլորովին անհասկնալի կը թուի Մայր Տաճարի շինութեան պարագան, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ դրամի արժեզրկումի ազդեցութիւն ալ խնդրոյ առարկայ չէ, այնքան ատեն որ ամերիկեան տոլարն է դրամի միութիւնը: Այսքան մեծ համեմատութեամբ հաշիւի սխալ մը անբացատրելի է:

Նոր նուիրահաւաքման կոչով կը ծագի ուրիշ հարց մըն ալ, որ նախորդին չափ կարեւոր է: Հաշիւներու թափանցիկութեան հարցն է այդ: Այնքան ատեն որ նման ձեռնարկ մը կ'իրականանայ որոշ անձի մը կամ բարենպատակ հաստատութեան մը կողմէ, ինչպէս Մանուկեան Հիմնարկ, կամ բարեգործական միութիւններ, այս նուիրատու բարեսէրներուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն անկ է հետաքրքրուիլ գործերու ընթացքով, քննել հաշիւները, պրպտել այս յաւելումին ծախքերուն տեղի տուող պատճառները, որոշել շինութեան յաւելեալ յատկացումները կամ սանձելով ճարտարապետին արուեստասիրական թռիչքը, գիջումներ պահանջել երբեմն գեղեցիկ բայց շատ սուղ քմահաճոյքներէ եւ այլն: Մենք իրաւունք չունինք մեր քիթը խոթելու այդ նիւթին մէջ: Կրնանք սքանչանալ կամ նուազ հաւնիլ գործը, սակայն ամէն պարագայի կը գնահատենք բարերարները եւ կը ծափահարենք անոնց եկեղեցասիրութիւնը: Մտովի միայն կրնանք խորհիլ թէ այդ դրամով աւելի կարեւոր բաներ մը ընել կարելի էր: Մինչդեռ նոյնիսկ եթէ հարկ եղած 30 միլիոնին 29 միլիոնը տալէ ետք բարեսէրը սա կամ նա պատճառով ծորակը գոցեր է եւ մնացեալ գործը աւարտելու համար նուիրահաւաք ձեռքը մինչեւ մեր կողմերը երկարեր է, շինութիւնը կը դադրի մասնաւորի ձեռնարկ մը ըլլալէ եւ վերջին մէկ միլիոնին պատճառով կը ծնի մեր հաշիւ պահանջելու իրաւունքը: Կը սկսինք շահագրգռուիլ հաշիւներով՝ թէ ինչքա՞ն ծախսուած է մինչեւ այսօր, ո՞ւր է որ խաբուած է առաջին գնահատականը ընող անձը կամ կազմը, ի՞նչ փոփոխութիւններ եղած են յատակագծին մէջ եւ ինչո՞ւ եղած են: Եթէ կան սխալներ եւ մսխումներ ո՞րո՞նք են պատասխանատուները, որքա՞ն կարելի է հաւատալ որ այժմու 12 միլիոնի պահանջը վերջնական է եւ կամ ճիշդ հակառակը ինչպէ՞ս ապահով ըլլալ որ այդ գումարը պայման է Տաճարը պաշտամունքի կարենալ բանալու համար: Ինչպէ՞ս կարելի է վստահիլ թէ 2000 թուականին սկսելիք դրամահաւաքը շատ կարճ ժամանակի մէջ յաջողութեամբ պիտի պսակուի եւ այդ գումարին սպասող շինարարական եւ որմնազարդական գործերը 2001-ի համար որոշուած ժամկէտին աւարտած պիտի ըլլան: Տակաւին Արփի Թոթոյեանի հարցումը չէ գտած իր պատասխանը. «Հապա՞ եթէ Տաճարը կիսատ մնայ»:

* * *

Այս նիւթէն անկախաբար, որեւէ ազգային ծառայութեան մէջ աշխատութիւն տանող անձնաւորութիւններուն ներողամտութեան ապաւինելով, կ'ուզեմ խոնարհ կարծիքս յայտնել:

Շատ կարեւոր է հանրային գործիչի մը կամ համայնքային բարենպատակ որեւէ հաստատութեան վարչութեան հաշուետուութիւնը: Ազգային գործի մէջ պատասխանատուութեան տեսակէտով շատ կամ նուազ կարեւորը չկայ. նոյն բծախնդրութեամբ պէտք է լուսաբանուին, հաշիւներուն մաքրութեան մասին վստահութիւն տրուի հանրութեան: Կան կտակներ որոնց կատարումը յանձնուած է ծայր աստիճան մաքուր եւ յայտնի ընծախնդիր անձերու, առանց որ այդ կտակին հեղինակը պարտաւորութիւն դնէ անոր ուսերուն հաշուետուութեան մը պահանջով: Սակայն կտակակատարը պէտք է գտնէ վերին մարմին մը, Պատրիարքարան մը կամ Առաջնորդարան մը, որուն ներկայացուցիչին կամ ուղղակի գահակալին հաշիւ տայ, ցարէ օրուան պայմաններու դիմաց կտակին կիրարկումի նրբութիւնները, խորհուրդ հարցնէ օր մը զինք փոխարինելու համար ճշդուելիք անուններու մասին: Ասիկա պզտիկնութիւն չէ, իր վստահելիութենէն զիջողութիւն չէ. ասիկա քաղաքացիական, քաղաքավարական խոնարհ կեցուածք մըն է որ զինք աւելի արժանաւոր կը դարձնէ, գլուխը բարձր, ճակատը բաց, երեսը ճերմակ կը պահէ:

Համարատու իշխանութիւնն ալ իր կարգին հակիրճ տեղեկութիւն պէտք է տայ, օրաթերթերու միջոցաւ իմացնէ թէ՝ օրինակ Ծինիչեան կտակի, Փափազեան կտակի կամ Գազանճեան կտակի ներկայացուցիչը յստակ ժամադրութեամբ, հաշուետուութիւնը ըրաւ եւ եղաւ խորհրդակցութիւն: Այսքանը բաւ է գոհացնելու համար ժողովուրդը եւ սրտապնդելու անոր հարուստ զաւակները որոնք իրենց կարգին փափաքներ ունին կրթական կամ այլ նպատակով կտակներ ընելու, սակայն վարանոտ էին ապահովութեան պատճառներով:

Գալով Մայր Տաճարի պարագային, հարկաւ թէ իբր բարոյական ամենաբարձր մակարդակով վստահելի իշխանութիւն, ոեւէ կերպով համարատու դիրքի մէջ չի գտնուիր մեր կաթողիկոսական աթոռներու գահակալները: Միայն թէ Սրբազան գոյն գահակալներու անխոցելիութեան ետին ծուարած, ղանայեան տականքներու նմանութեամբ կասկածելի անուններ պղտորելու գանձապահներու նկատմամբ պղտոր պատկերներու շուրջ տիրող մշուշը փարատելու համար, տեղին պիտի ըլլար որ 12 միլիոննոց նուիրահաւաքումի կոչին հետ միատեղ, վերի հարցումներուն պատասխաններն ալ տրուած ըլլային:

ԱՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ
փետրուար 23, 2000

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ

Յունուար 21-ին Լուի ԺԶ.-ի յիշատակին կատարուած արարողութեան ներկայ էր անոր յաջորդներէն Լուի Ալֆոնս տը Պուրպոն, Անժուի դուքսը զոր հարազատները կը կոչեն Լուի Ի.: Ան զաւակն է Ալֆոնս տը Պուրպոնի եւ անոր պէս կը յաւակնի Ֆրանսայի գահուն տիրանալ: Այս գահաժառանգը որուն մայրը Ֆրանքոյի թոռներէն մէկն է, Օռլէանի թեւին հետ մրցակցութեան մէջ է: «Ֆիկարօ» Լուի ԺԶ.-ի ոգեկոչումի արարողութեան անոր ներկայութիւնը տեղեկացնելով կը խորագրէր «Լուի Ի. խաչակրութեան ձեռնարկած է Ֆրանսայի գահը նուաճելու համար»:

Երիտասարդը 26 տարեկան է. արարողութեան մասնակցած է մեծ մօրը՝ Սեկովիայի դքսուհիին ընկերակցութեամբ: Նոյն առիթով կոչ ուղղած է ԻԱ. դարուն մենատիրական ու արդիական Ֆրանսա մը ունենալու համար: Նոյն ատեն յայտնած է թէ պիտի հովանաւորէ Վէրսայլի պարտէզներուն մէջ տապալած ծառերը փոխարինելու գործողութիւնները: Որպէս գոհունակութիւն իր համակիրներուն, ըսած է նաեւ թէ պիտի շարունակէ Ֆրանսայի շրջանները այցելել, հանդիպելու համար Ֆրանսացիներու:

Սպանական մամուլի անուններ որոշ հեգնանքով անդրադարձած են Ֆրանսայի գահաժառանգին երեւումին, «Ֆիկարօ»ի յահագրգռութիւնը որոշ չափով անյարիր գտնելով ԻԱ. դարու իրականութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՓԱՅԼԱԿ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ 50-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի ընդարձակ սրահին մէջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ, Փետրուար 12-ին նշուած է Փայլակ Ահարոնեանի կրթական, ազգային եւ հանրային գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը: Բացումը կատարած է կազմակերպիչ յանձնախումբի ատենապետ Ասպետ Համալեան: Յայտագիրը վարած են Իսկուհի Վարդանեան եւ Լեւոն Քէշիշեան: Սրտի խօսք արտասանած են յոբելեարին աշակերտներէն Լալիկ Գաբրիէլեան եւ Հուրի Պէքեարեան, ինչպէս նաեւ թոռները՝ Զօհրապ Կանիմեան (անգլերէն) եւ Ռիթա Ահարոնեան (հայերէն): Բանախօսած է Սարգիս Մինասեան, ներկայացնելով յոբելեարին կեանքն ու գործունէութիւնը իբրեւ կրթական մշակ՝ Թրիփոլիէն Պէյրութ եւ իբրեւ հանրային գործիչ՝ Ռ. Ա. Կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք կարդացուած են Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու կոնդակները: Արամ Ա. Կաթողիկոս նաեւ «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրած է յոբելեարը: Հուսկ խօսք առնելով Փայլակ Ահարոնեան ներկայացուցած է իր ազգային եւ հայրենասիրական կեցուածքը, յայտնելով որ ինք կը հաւատայ մէկ հայրենիք, մէկ ազգ գաղափարին եւ թէ հայրենիքը կը նկատէ ամէն բանէ վեր: Այս յոբելեարը արաբերէն լեզուով հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը յայտնած է Լիբանանի եւ արաբ ժողովուրդին հանդէպ, նկատի առած Լիբանանի հիւպատոսին ներկայութիւնը սրահին մէջ: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

Հ.Օ.Մ.-Ի «ՄԱՅՐ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Փետրուար 5-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղի շաբաթօրեայ դպրոցի 25-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է եւ հանդիսութիւնը վարած Սոնա Փելթեքեան: Առաջնորդին խօսքը փոխանցած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան: Խօսք առնելով վարչութեան ատենապետուհի Մարթա Թիթիզեան շնորհակալութիւն յայտնած է դպրոցին տնօրէնութեան, օրուան հանդիսութիւնը հովանաւորողներուն եւ տնօրէնուհի Օր. Անիկ Սահակեանին, որ դպրոցի հիմնադրութենէն ի վեր անձնուիրաբար ծառայած է մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Քրիստին Առաքելեան, յանուն Հ.Օ.Մ.-ի Կեդրոնական եւ Շրջանային վարչութիւններուն: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Շաբաթօրեայ վարժարանը ներկայիս ունի 280 աշակերտներ:

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս – Անճըլըսի «Պիլթմոր» պանդոկին մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է Հայ Ոսկերիչներու Ընկերակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղին տարեկան անդրանիկ ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի: Բացումը կատարած է Բեգլար Փիլաւճեան: Խօսք առնելով Սարգիս Կիտցինեան, ներկայացուցած է ընկերակցութեան տարած աշխատանքները: Հարկ է նշել, որ ներկայիս Լոս – Անճըլըսի մէջ կան հայկական ոսկերչական աւելի քան հազար հաստատութիւններ:

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԽՄԲԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 12-ին, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղերու խմբապետ – խմբապետուհիները հանդիպում մը ունեցած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ: Եկեղեցական արարողութենէն ետք խօսք առնելով Առաջնորդը բացատրած է Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի աշխատանքներուն մէջ ընդհանրական այն սկզբունքները, որոնք կը դաստիարակեն հայ անհատը, կը զօրացնեն անոր մէջ Աստուծոյ սէրը եւ կը մղեն զայն իր ազգին օգտակար ծառայութեան: Ապա, «Գաւառ» ճաշարանին մէջ տրուած է Սիրոյ սեղան: Խօսք առած են Նարեկ Քհնյ. Փեհլիվանեան, Շրջ. Վարչութեան անդամ Պերճ Պետոյեան եւ Յարութ Մատէնեան:

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Փետր. 3-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած բանաստեղծ – նկարիչ Սամուէլ Սեւադային: Գարուշ Հարեանց ներկայացուցած է Սեւադայի քերթողութիւնը: Բանաստեղծին գործերու ընթերցումով հանդէս եկած են հեղինակը եւ դերասան Խորէն Աբրահամեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Վահրամ Աճէեան, փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան եւ Սարօ Գիւմրեցի: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Սամուէլ Սեւադա:

Հ. ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆԻ ՓԱՅՏԷ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, Փետրուար 18-ին եւ 19-ին տեղի ունեցած է Հ. Տաճատ Եարտըմեանի փայտէ քանդակներուն ցուցահանդէս – վաճառքը: Ցուցադրութեան դրուած 42 քանդակներէն իւրաքանչիւրը կրած է անունը այն փայտին, որ ծնունդ տուած է քանդակին, ինչպէս՝ թմբի, ընկուզենի, թխի, նռենի, վարդափայտ, կաղամախ, մայրի, կաղնի եւլն.: Լոս-Անճըլըսի Մխիթարեան Հիմնարկի հիմնադիր, բանաստեղծ եւ «Բագմավէպ»ի խմբագիր Հ. Տաճատ Եարտըմեանի քանդակները կը ներկայացնեն մարդկային ապրումներու եւ վիճակներու վերացական արտայայտութիւններ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէճըլը» սրահին մէջ, Փետր. 16-ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, մասնակցութեամբ մամուլի եւ հեռատեսիլի 20 ներկայացուցիչներու: Բացումը կատարած է յանձնախումբին ատենապետը՝ Զաւէն Խանճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք մասնակցած են Թելեթոն 99-ի աշխատանքներուն: Գանձապահը՝ Վարդան Նազիրեան, նշած է թէ Թելեթոնին մասնակցած են 7618 հոգի, կատարելով 5 միլիոն 100 հազար տոլարի խոստումներ, որոնցմէ ցայժմ գանձուած է շուրջ 3,5 միլիոն տոլար: Այս գումարէն 90 հազար տոլար ղրկուած է Գիւմրիի մէջ 12 յարկաբաժիններու կառուցման, իսկ 500 հազար տոլար ալ Արցախի հիւսիս – հարաւ ճանապարհի նախագծային եւ զանազան աշխատանքներու համար: Ըստ յանձնախումբի տուեալներուն, Թելեթոնի կազմակերպչական ծախքը եղած է 387 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ սկսած է լոյս ընծայել ութ էջնոց պարբերական մը՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ձայնը» (ձրի) երկու լեզուով, հայերէն եւ ֆրանսերէն: Կան տեղեկութիւններ Միութեան գործունէութեան մասին:

Հասցէ. –

HOMENETMEN.FRANCE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

«ԻՐԱԽՈՒՆՔ»

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ԱՆԿԻՒՆ

ՄԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Ալիեւը Քոչարեանի խօսքը ՄԵՂՐիով կտրեց:

ԳՐԱԿԱՆ ՌՃՈՎ

Ըստ Մինսկի խումբի դիտորդների՝ Ալիեւի եւ Քոչարեանի Ղարաբաղի շուրջ բանակցութիւնները վերածուած են «Մի կաթիլ ՄԵՂՐԻ»-ի:

ՊԱՅԾԱՌ ԱՊԱԳԱՅ

Ըստ հաւաստի աղբիւրների՝ Ռ. Քոչարեանը լաւ հեռանկարներ ունի դիտորդից վերածուելու ճանապարհորդի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ աղայի գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՄԱՐՏԻԿ. – Չէ՛, ատ չեղաւ, Տէր պապա, մեր խօսքը անանկ էր, որ պաշտօնական նշանտուքը լմննալէն ետքը պիտի տայինք փարաները:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, գործը լմընցածէն սեպէ, ըստեղ մէկ օր մնաց, ճայմին ըլլալու չէ՞ն ա...

ՄԱՐՏԻԿ. – Էհ աշխարհք է, ո՞վ գիտէ ինչ կ'ըլլայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սահակ էֆէնտիին պէս պատուաւոր մարդը հիչ խօսքը ետ կ'առնէ՞:

ՄԱՐՏԻԿ. – Օրիորդ Զարուհին նշանտուքին ներկայ չեղաւ, անոր կամքը չառնուեցաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, անոր կամքը առաջուընէ առնուած էր, ինչո՞ւ պարապ խօսքեր կ'ընես: Շատ կ'աղաչեմ, մի մերժեր խնդրանքս, կեանք մը փրկած պիտի ըլլաս: Եթէ գործողութիւնը քանի մը օր ուշանայ, ալ օգուտ չունենար, երեցկինը կը մեռնի... ոտքդ պագնեմ, Մարտիկ աղա:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Քիչ մը մտածելէ ետք, ոտքի կ'ելլէ, թղթապանակը կը հանէ եւ 75 ոսկի կուտայ: Տ. Բարսեղ կ'ելլէ ոտքի): Կեցիր նայինք, Տէր պապա, փարաները առնելուդ պէս մի փախչիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Երեցկինին համար մըտահոգ եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Սա օժիտին գործը ի՞նչ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատոր մասին արդէն խօսուած է Սահակ էֆէնտիին:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո, բայց ետքը դժուարութիւն չհանեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եղա՞ծ բան է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես Պատրիարքարանի նշանտուքը ընելէ առաջ, կ'ուզեմ օժիտին խօսքը բանալ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչպէս որ յարմար կը տեսնես:

ՄԱՐՏԻԿ. – Վաղը չէ՞նք կրնար երթալ Սահակ էֆէնտիին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կրնաս երթալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Միասին պիտի երթանք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միասի՞ն... Ե՞ս ինչ գործ ունիմ: Իմ միջնորդութիւնս միայն նշանտուքի մասին էր: Դրամական խնդիրներուն ես չեմ ուզեր միջամտել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց չէ՞ որ դուն այդ մասին արդէն խօսած ես իրեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո, խօսած եմ եւ ճիշդ ատոր համար ալ՝ իմ գալս աւելորդ է: Դուն առանձին գնա, ուզածիդ պէս խօսէ: Եթէ որեւէ դժուարութիւն կամ թիւրիմացութիւն ըլլայ, ան ատեն ես ալ գործին կը խառնուիմ: Երեցկինին վիճակը ինծի չափազանց վրդոված է, կը ներես, խնդիրս գլուխս չէ: Մնաք բարով: Շնորհակալ եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես վաղը մինակս կ'երթամ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Լաւ կ'ըլլայ: (Դուրս):

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ էֆէնտիենց տունը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղա

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարի լոյս, Սահակ էֆէնտի:

ՍԱՀԱԿ. – Բարի լոյս, բարի եկաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Առտուն կանուխ գալուս պատճառը այն է, որ վախցայ թէ ձեզ հոս չեմ գտնար:

ՍԱՀԱԿ. – Արդարեւ, քիչ մը ետքը դուրս պիտի ելլէի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Արդեօք ձեզի արգե՞լք եղայ:

ՍԱՀԱԿ. – Չէ՛, դեռ կէս ժամ մը կըրնամ մնալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Մեր խօսքն ալ արդէն աւելի չի տեւեր:

ՍԱՀԱԿ. – Ուրեմն հրամմեցէք, մտիկ կ'ընեմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Փափաքեցայ, որ երկու երեսի մէջ մը խօսինք, որովհետեւ Տէր Բարսեղը, թէեւ խօսած է, բայց աւելի ազէկ չէ՞, որ մենք մեզի իրար հասկնանք:

ՍԱՀԱԿ. – Եղած լմնցած բան մըն է, ի՞նչ պէտք կայ նորէն խօսելու: Մանաւանդ, որ Տէր Բարսեղին ալ ըսած եմ ձեզի պէտք եղածը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Անշուշտ, բայց ես կ'ուզեմ, որ վերջնական կարգադրութիւն մը ընենք:

(Շար. 22)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8

Գ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵ–ներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12

«Արտաքսման» Կիրակին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10

Ե. օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Ալֆորվիլի

Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ

Fondation Léa et Napoléon Bullukian

Subventions 2000

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer un dossier avant le 25 Avril 2000

à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

Chaque dossier doit comporter un RIB, les statuts, la composition du Bureau et du Conseil d'Administration. Tout dossier incomplet sera refusé.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Séjour en Arménie

Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

(Շար. Ա. էջէն)

Սփոնէքի, Պիւրկհարթի եւ Հոլիտէյի տեղեկագիրները: Երեքն ալ նկարագրած են այն մեծ ողբերգութիւնը զոր Իրաքցի ժողովուրդը կ'ապրի եւ ըսած են թէ ինչպէս կարելի է մարդասիրական գործունէութեան եւ «անողեղէնի փոխարէն քարիւղ» ծրագրին կիրարկումին դէմ տեղ գտած խոչընդոտները վերցնել: Անոնք չեշտած են թէ ինը տարիէ ի վեր Իրաքի դէմ կիրարկուած պատիժները ոչ մէկ նախընթաց ունին: Անոնք արգելք են որ Իրաքցիները ներածեն եւ սպառեն հազարաւոր տեսակի ապրանք, որոնք անհրաժեշտ են առօրեայ կեանքի մէջ եւ ոչ մէկ ձեւով կ'առընչուին զէնքի շինութեան մարզին:

Իրաքի արգիլուած է ներածել նոյնիսկ ամէնէն հասարակ խաղալիքներ. թէնիսի, ֆութպոլի, փինկ – փոնկի գնդակներ. նաեւ մելան, գունաւոր մատիտ, ջրաներկ, իւղաներկ, գծագրութեան թուղթ, գրետախտակ, կաւիճ, մատիտ, ինքնահոս, ռետին, քանոն, տաշելիկ, եւ այլն: Վերջերս Ամերիկացիներն ու Անգլիացիները բուռն բողոք յայտնած են Յորդանանի երախաներէն ղրկուած մատիտներու համար, քանի որ Փէնթակոնի իմաստուններ մտահոգուած են մտածելով որ մատիտներուն կապարախառն միջուկը կրնայ ուրիշ նպատակով գործածուիլ...:

Իրաքցիներուն արգիլուած է ձայնասփիւռներ, պատասխանիչներ, ձայներիզներ, տեսերիզներ, լուացքի մեքենաներ, հիւանդատար կառքեր, հանրաչարժ, հեծանիւ, կօշիկ, ճամպրուկ, բարդ, կաշիէ կօշիկ, գօտի, մուրճ, ջուրի խողովակ, խոհանոցի առարկայ, լամբ, սպունգ, մոմ, գիրքեր, պարբերականներ, հագուստեղէն, օճառ, ակռայի խոզանակ եւ խիւս, լոգարանի անձեռոց, եւ այլն ներածել: Պատիժներու յանձնախումբը կը նկատէ ուրեմն որ Իրաքցին ո՛չ թէ արդի ժամանակներու, այլ ոչ իսկ Միջին դարու մարդկային արարած մըն է: Կը նմանի կենդանիի մը որ նախ միայն անողեղէնի պէտք ունի, ապա քանի մը դեղի որպէսզի հեռու մնայ համաճարակներէ ու միջազգային հանրութեան ցեղասպանութեան մը պատասխանատու ըլլալու զգացումը չպատճառէ:

ԻՒՆԻՍԷՖ–ի Իրաքի մնայուն ներկայացուցիչը կը տեղեկացնէ թէ աւելի քան մէկ միլիոն երախաներ կը տառապին կեանքի խստագոյն պայմաններէն, առողջական, անողեղէնի ու կրթական մարզերուն մէջ: Շրջափակումին պատճառով մահացած երախաներու թիւը տարեկան 110 հազարի շուրջ է, ըստ նոյն տեղեկագրին:

Լոնտոն հրատարակուող արաբական թերթ մը անդրադառնալով այս բոլորին, մեղքի բաժին մըն ալ կը վերագրէ արաբական երկիրներու ղեկավարներուն որոնք բծախնդրօրէն կը յարգեն իրենց սահմաններէն անդին չանցնելու եւ իրենց չվերաբերող կալուածներու չմիջամտելու սկզբունքը:

CONFERENCE

"Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

en deuxième partie
Projection de la vidéo de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe de Villeurbanne»

et

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

présentent

pour la première fois dans leur région

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

de la Ville de Marseille

ARAXE & SASSOUN

50 danseurs et musiciens

19 mars à 15 heures

au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Billeterie FNAC · Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Յաղթական հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով:

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE

Մանրամասնութիւն յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՑԱՆԿ

Պր. Ալեքսանտր Օկանէսօֆ 300 Ֆր., Պր. Լեւոն Թէրզեան, Իսկուհի Փամպուքճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Թորոսեան 300 Ֆր., Երեմեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 100–ական Ֆր., Պր. Լեւոն Աճէմեան 1000 Ֆր., Պր. Եսայի Ղազարեան 150 Ֆրանք, Պր. Ալեքսանտր Կարապետեան 1500 Ֆր., Օր. Աննիկ Սարգիսեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մելքոնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սայրիմ, Տիկին Մարի Կիւլէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Եազըճեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գամէր Գոչեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զափարեան 300 Ֆր., Օր. Կ. Երեմեան 400 Ֆր., Պր. Ալէն Շիրին 1000 Ֆր., Օր. Սիլվէթ Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Ս. Սարաֆեան 150 Ֆր., Տիկին Լուիզ Հիթիէ 200 Ֆր., Տիկին Ալլէթ Փափազեան 1200 Ֆր., Պր. Միհրան Էլմայեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Զարիֆեան 100 Ֆր., Տիկին Մ. Վարդանեան – Նրանեան 250 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շերոյեան 300 Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Սուրէնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան 200 Ֆր., Օր. Ռոզա Տիւմէճեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Պագտիկեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 250 Ֆր., Տիկին Մելինէ Աւագեան 500 Ֆր., Պր. Ժան Սահակեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Հայթայեան 150 Ֆր., Պր. Արարատ Մելտոնեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ժալոյեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գավաֆեան 500 Ֆր., Տիկին Աննիկ Վասիլեան, Օր. Օֆէլիա Գոմպաճեան 100–ական Ֆր., Տիկին Վերժին Պօղոսեան 300 Ֆր., Պր. Երուանդ Պիւքիւճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպագանեան 250 Ֆր.:

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոչարի

«ԾԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

L'Ecole Arménienne
« SIAMANTO »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« Spitak »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places aux numéros suivants :
01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 • 01 46 65 81 53

Réservation/jeunes : auprès de Sossy
06 10 15 13 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
JEUDI
9 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.859 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.859

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԽԱԼԵԼՈՒ ՄԱՂԹԱՆՔՈՎ

Հայաստանէն հասնող լուրերը ճգնաժամային կացութեան մը չէզոքումէն ուրիշ բանի վրեթէ չեն ծառայեր: Արդէն ամեցնուած է հովեկինակ մը որ ամէն նոր տեղեկատուութեամբ մարդ վախով փաթեթին, փոփոխակայիններ կը սպառէ: Պարզուած խրավիճակին մէջ անսպառ մեծ է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին դերը. թէ՛ երկրին ներքաղաքական կեանքին վրայ ունեցած հետեւանքով, թէ՛ ծաւալած անվստահութեան մթնոլորտով:

Վերջին երկու օրուան ընթացքին քաղաքական բեմին տիրող հակադրութիւնը յանկարծակի խորացում մը արձանագրեց երբ Միասնութիւն դաշինքը Մարտ 3-ի յայտարարութեամբ փորձեց իր կամքը թելադրել Նախագահ Ռ. Քոչարեանին: Ծանօթ է որ Երկրապահները՝ այսինքն զինեալ թեւին կորիզով կազմուած այդ խմբաւորումը Հայաստանի համար յարմարագոյն նախագահը չի նկատեր զինքը, յատկապէս Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան հետքերով անոր շրջապատէն դէմքերու ուղղուած ամբաստանութիւններէն ետք: Որպէս ի հարկին գործադրելի միջոց, արդէն քանիցս շշուկներ շրջեցան նախագահին հրաժարականը պահանջող տրամադրութիւններու մասին: Ամէն մէկուն հետ քիչ մը եւս չէզոքուեցաւ վախը թէ Վազգէն Սարգսեանի նման ուժի ու հաւասարակշռող կարեւոր ազդակէ զրկուելով, Հայաստան կրնայ վերածուիլ զէնքին կամքով ղեկավարուող երկրի մը. իսկ նախագահական աթոռը այդ կամքին ամբողջովին ենթակայ դիրքի մը:

Միասնութեան յայտարարութիւնը եւ նախագահին անոր յաջորդած հակազդեցութիւնը անգամ մը եւս կ'արթնցնեն այս վախերը, անոնց աւելցնելով երկու կողմերուն միջեւ բախումի մը հաւանականութիւնը: Ռ. Քոչարեանի ենթարկուելու մերժումը որուն բացայայտ փաստն են Մարտ 6-ի հեռատեսիլի հարցազրոյցը եւ նոյն օրը զինուորական պաշտօններու մասին ստորագրած հրամանագիրը, բաւական բան կ'ըսեն այս մասին:

Ռ. Քոչարեան խօսքի ազատութեամբ կը բացատրէ Միասնութեան զայրոյթին պատճառ նոյն հարցազրոյցը որ կատարուած է Հոկտեմբեր 27-ի հարցով ամբաստանուած երկու պաշտօնատարի փաստաբաններուն հետ: Նոյնիսկ կը շեշտէ թէ հեռատեսիլը պարտաւոր էր այդ սփռումը ընելու: Կ'ըսէ միայն թէ կրնային փոխանակ վեց վայրկեանի, երեքով գոհանալ: Իսկ եթէ այդ աւելորդ երեք վայրկեանը խոչընդոտ կը նկատուի պատահարին հետաքննութեան, «իսկապէս, իրավիճակը երկրում տագնապալի է»: Աւելի ետք կ'ըսէ թէ հետաքննութեան ղեկավարը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ դժգոհութիւն յայտնած է իրեն:

«Միասնութիւն» դաշինքը կը բաւարարուի՞ կատարած փորձով ու կը մոռնա՞յ իր պահանջները Ռ. Քոչարեանի մերժումին դէմ: Այս վերջինը կռնակը պատին եկած մարդու հոգեբանութեամ՞բ բանաձեւած է մերժողական այդ կտրուկ հակազդեցութիւնը, թէ ունի հակադրութիւնը նոյն դիրքէն շարունակելու յենարան: Հարցումներ որոնց պատասխանը պիտի գայ քաղաքական յետագայ զարգացումներով. բայց ինչ որ ալ ըլլայ անոնց առնելիք ուղղութիւնը, լաւատեսու յոյսերու լայն տեղ չկայ, քանի որ ներքաղաքական ա՛յս տագնապի սուր լարումին յաջորդած յաղթանակն ալ, պարտութիւնն ալ ո՛ր կողմին ալ պատկանին անոնք, դժուար է որ երկրին համար բարիքի դուռ նշանակեն:

Սպասե՞լ սխալելու երջանկութեան:

Ա. Թ.

DEVANT LE SENAT
SAMEDI 11 MARS A 15 HEURES

L'heure est à la mobilisation générale

Այս խորագրով հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ուր յիշելէ ետք վերջին իրադարձութիւնները, կը շեշտէ.– «Չենք կրնար ընդունիլ այս տխրութեան որ չի կրնար Ֆրանսայի վերջնական դիրքը ըլլալ: Վրդովումը եւ յուսախաբութիւնը գագաթնակէտին հասած են» եւ կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը, մարդկային իրաւանց բոլոր պաշտպանները բողոքի մեծ ցոյցին, միասնաբար կազմակերպուած Ապրիլ 24 Կոմիտէի եւ Հայ Դատի Պաշտպան Կոմիտէին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Ծերակոյտին առջեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐԳԻԼԵՑ ՓՔՔ-ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐԷՆ ՆԵՐՍ ՄՈՒՏՔԸ

Փետր. 28-ի «Թիւրքիյէ» թերթը կը տեղեկացնէր թէ Հայաստան վերջին մէկ ամսուան ընթացքին ձերբակալած է ՓՔՔ-ական կազմակերպութեան անդամ կարգ մը անձեր, հիմնուելով այն կասկածի վրայ, թէ անոնք Թուրքիոյ կողմէ կը գործածուին որպէս գործակալներ: Հայաստանի Ապահովութեան ուժերը ունեցած են այն կասկածը, թէ ՓՔՔ-ականները, ներթափանցելով Հայաստանի սահմանէն ներս, Հայաստանի զինուորական ուժերու եւ զինամթերքի, ճարտարարուեստի եւ արդիւնաբերութեան հաստատութիւններու մասին Թուրքիոյ ի նպաստ տեղեկութիւններ կը քաղեն, նաեւ Հայաստանի քիւրտ ծագումով հայ հայրենակիցները Հայաստանի դէմ ապստամբութեան կը մղեն:

Մեկնելով այս մտավախութենէն, Հայաստանի իշխանութիւնները ՓՔՔ-ականներու երկրէն ներս մուտքը արգիլած են:

Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ ԲԱՐԵԽՕՍԱԿԱՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՏՔԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլ ջնջելու համար իր երկրին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ յայտնուած բացասական կարծիքները, ըսած է թէ Թուրքիա անդամ ըլլալով Միութեան, կամուրջի դեր կը կատարէ Եւրոպայի, Կովկասի ու Միջին Ասիոյ միջեւ, Եւրոպայի առջեւ բանալով մինչեւ Չինաստան երկարող տարածքը: «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի տրուած հարցազրոյցի մը մէջ որ լոյս տեսած է թերթին Մարտ 7-ի թիւին մէջ, ան կը թելադրէ առանձին երկիր չնկատել Թուրքիան: Կը վստահեցնէ նաեւ թէ ան բեռ մը պիտի չըլլայ Միութեան այլ յարգելի գործակից մը որ իրեն տրուածը լայնօրէն պիտի հատուցանէ:

Խօսելով նաեւ կովկասեան կայունութեան ուխտի մը իր առաջարկին մասին, Ս. Տէմիրէլ կրկնած է թէ այնքան ատեն որ այդ գօտին չի կայունանար, ամբողջ շրջանը տառապ ապրելու թիւնը կը կրէ:

Եւրոպայի անդամակցութեան հեռանկարին մէջ Թուրք նախագահը կը տեսնէ աւելի բարձր մակարդակի հասնելու, աւելի բարգաւաճ ու աւելի ժամանակակից ըլլալու կարելիութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(7 Mars)

EUROCOPTER RECALÉ EN TURQUIE

Տնտեսական բաժինին մէջ, օրաթերթը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ որոշումին՝ չգնել Ֆրանքօ-գերմանական Էօրոքոփթէր պատերազմական 145 թռաններ (4,5 միլիառ ֆրանք) ու կ'աւելցնէ.– Ֆրանսա, թէեւ ամէն ջանք թափած էր ձեռք ձգելու համար այդ պայմանագիրը, դեռ նոր, Ծերակոյտը մերժած էր քուէարկել Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ մը:

«MARIANNE»

(6/12 Mars)

PARTIALITÉ

DE L'ART DE CHOISIR ENTRE LES GENOCIDES

Անն Տասթաքեան կարճ, բայց դիպուկ տողեր ստորագրած է Ժան-Ֆրանսուա Քանի շաբաթաթերթին մէջ, վերոնշեալ խորագրով:

Ան կը գրէ.– «Երկու տեսակ ցեղասպանութիւն կայ, անոնք զորս հարկ է դատապարտել եւ անոնք զորս հարկ է թաղել: Ֆրանսայի բազմաթիւ պաշտօնական դէմքերու համար, Հայկ. ցեղասպանութիւնը, գործուած Օսմանեան կայսրութեան կողմէ դարուս սկիզբը, որ աւելի քան մէկուկէս միլիոն զոհ պատճառեց, երկրորդ դասակարգին մաս կը կազմէ»:

Ու լրագրողուհին կը յիշէ որ Ծերակոյտի նախագահներու ժողովը, ճարպկութեամբ մերժեց իր օրակարգին նիւթ դարձնել Ազգ. Ժողովին 1998 Մայիս 29-ին քուէարկած օրէնքի առաջարկը: Եւ ուրեմն, կը գրէ, Ֆրանսա այլեւս ոչինչ կը ճանչնայ: Հարկ է չկորսնցնել Թուրքիոյ այնքան նախանձելի շուկաները, ու կ'եզրակացնէ.– «Մեծ սկզբունքները նման են բազկաթոռներու, լաւ են միայն այն ատեն, երբ վրան կը նստիս»:

«ELLE»

(6 Mars)

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Մարի-Օտ Փանոսեանի ստորագրութեամբ կարճ արձագանգ մը կայ Արիան Ասքարիի (դերասանուհի, կինը՝ բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեանի) հակազդեցութեան Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին ժխտական դիրքին առթիւ: Ըմբոստացած է եւ կ'ըսէ.– «Այս դիրքը ծանրակշիռ է: Չճանչնալ ցեղասպանութիւնը կապ ունի ժխտողականութեան հետ եւ չեմ հասկնար որ Պետութեան մէկ մարմինը ընդունի մեղսակից ըլլալ»: Դեռ կ'ըսէ.– «Լ. Ժոսփէն Քնէսէթի առջեւ կը խօսի Ցեղասպանութեան պարտականութեան մասին Ողջակիզումի զոհերուն համար, բայց մարդկային իրաւանց երկրին մէջ կը մոռցուի դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը»: Վերջաւորութեան հրաւէր մը կայ մասնակցելու Մարտ 11-ի ցոյցին, Ծերակոյտին առջեւ:

«LE CANARD ENCHAINE»

(8 Mars)

CHIRAC: L'ART POLITIQUE FAIT HOMME !

Այս խորագրով ծաղրանկար մը ստորագրած է Գաբոռն, ուր Շիրաք կ'ըսէ կողքին գտնուող Ժոսփէնի.– «Օրինակ, Թուրքիոյ մէջ ոչ ոք իմ բերնէս պիտի լսէ «Հայկական ցեղասպանութիւն» արտայայտութիւնը», ու Ժոսփէն կը պատասխանէ.– «Ինչո՞ւ այդպիսի բան մը կ'ըսէք ինծի»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 7/8)

ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Մարտ 7-ին անդրադառնալէ ետք նախագահ Ռ. Քոչարեանի նախորդ օրուան հարցազրոյցին, Միասնութիւն խմբակցութիւնը որոշած է չարձագանգել անոր տեսակէտներուն: Խմբակցութենէն Ա. Բաբուեղեան ըսած է թէ նախագահին հարցազրոյցը նպատակ ունէր սեպ խրելու խմբակցութեան ժողովրդական եւ Հանրապետական կուսակցութիւններուն միջեւ: Միասնութիւնը կը սպասէ զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի Մարտ 10-ի ասուլիսին որուն ընթացքին ան յստակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Հոկտ. 27-ի պատահարին նախաքննութեան խոչընդոտներուն մասին: Նոյն խմբակցութեան կարծիքով այդ գործընթացը խոչընդոտողներէն է նախագահի աշխատակազմի ղեկավար, Ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեանը: Ա. Բաբուեղեան ըսած է.– «Մենք զտնում ենք որ Հոկտ. 27-ի դէպքերից յետոյ նա իրաւունք չունէր աշխատելու այդ պաշտօնում»:

2000-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ

Մօտ երկամսեայ քննարկումներէ ետք Ազգ. Ժողովը Մարտ 7-ին վերջապէս ընդունած է 2000 թուականի պետական պիւտճէն: Կատարուած քուէարկութեան ներկայացուած ծրագիրը ստացած է 77 թեր, 12 դէմ քուէ: 21 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացած են:

ԲԼԷԽԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Մարտ 7-ի նիստին Ա. Բլէխեան մերժած է իրեն ուղղուած մեղադրանքները, ըսելով որ կրթահամալիրի տանիքին նորոգութիւնը ընելու լիազօրութիւն ունէր որպէս տնօրէն: Աւելցուցած է թէ հաստատութիւնը ոչ ոքի պարտք ունի, միայն պետական պիւտճէին 4,2 միլիոն դրամի պարտք ունի դպրոցին: Ան պնդած է թէ ինք մեղադրուած է ապօրինաբար. ըսելէ ետք թէ չունի անձնական կառք, առանձնատուն եւ ամարանոց, շարունակած է. «Ունեմ անձնական օգտագործման դատախազութիւն եւ վստահ կայ որ կ'ունենամ անձնական օգտագործման դատապարտ»:

ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻՆ

Մարտ 7-ին «Ոգեղէն ուժ» ընկերային կեդրոնին մէջ նշուած է Ֆրանսայի մէջ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Վ. Կարապետեանի 46-րդ տարեդարձը. նոյն առիթով հրապարակուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած դիմում մը որով կը խնդրուի Հայաստանի քաղաքացիութիւն շնորհել, որպէսզի լուծուի անոր պայմանական ազատութիւն տալու խնդիրը: Վ. Կարապետեանի ազատ արձակման պահանջով տարեսկիզբէն ի վեր 600 հազարէն աւելի ստորագրութիւն հաւաքուած է Հայաստանի մէջ:

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հոկտ. 27-ի արիւնալի արարքին զոհ վարչապետ Վ. Սարգսեանի 41-րդ տարեդարձը նշուած է հանդիսաւոր կերպով եւ անոր անունը տրուած Պաշտպանութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Շարաթ մը տարբերութեամբ երկու ամփոփ հարցազրոյց լոյս տեսած է Ղարաբաղի աշխարհիկ ղեկավարին ու կրօնական առաջնորդին հետ։ Ա. Ղուկասեան պատասխանած է լուրերու «Սնարք» գործակալութեան, Պարգեւ Արքեպիսկ. Մարտիրոսեան՝ Նարինէ Դիլբարեանի հարցումներուն։ Առաջինը լոյս տեսած է «Հայաստանի հանրապետութեան» մէջ (Փետրուար 23), երկրորդը՝ «Ազգ»ի մէջ (Փետրուար 16)։

Նախագահ Ա. Ղուկասեան առաւելաբար կը խօսի Արցախին առընչուած քաղաքական ներկայ խնդիրներուն մասին։ Ներքին մարզին մէջ գոհ է որ բարենորոգումներ կ'ըլլան ժողովրդավարութեան սկզբունքով։ Կ'ըսէ թէ կան ընդդիմադիրներ. անոնք են որոնք իրենց շահուն համար չեն ուզեր որ փոքր հանրապետութիւնը բաց հասարակութիւն մը ունենայ։ Ան չըսեր թէ այդ ընդդիմադիրները անցեալին վերադարձ փափաքողներ են, սակայն կը շեշտէ որ Ղարաբաղցիներու բացարձակ մեծամասնութիւնը չի փափաքիր վերադարձ դէպի անցեալը։ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի բանակցութիւններուն մասին վերջին լուրերուն հետ կը թուի թէ շատ կապ չունի ըսածն ալ թէ «Ինչպէս չկայ ապագայ Ադրբեջանի իշխանութեան ներքոյ, այնպէս էլ չկայ ապագայ՝ առանց ժողովրդավարական սկզբունքներով գործող ազգային պետութեան»։ Յետոյ, պատասխանելով բանակցութեան ընթացքին Ղարաբաղին հեռու մնալուն մասին հարցումին աւելի յստակօրէն կը կրկնէ. «Մեր դիրքորոշումը մնում է նախկինը. ԼՂՀ-ի իրաւահաւասար մասնակցութեան դէպքում միայն կարելի է հասնել որեւէ իրական առաջընթացի»։ Այսուհանդերձ, կ'ըսէ նաեւ թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն երկխօսութիւնները չեն կրնար բոլորովին անօգուտ ըլլալ։

Ա. Ղուկասեանի խօսքին ալ կը միջամտէ ժողովուրդին կարծիքը հաշուի առնելու տեսակէտը. հոս ալ թէեւ ըսուածը տարտամ կը մնայ։ ԼՂՀ նախագահը վստահ է թէ մօտ է կարգաւորումի դիւանագիտութեան ԼՂՀ-ի աւելի գործօն մասնակցութիւն բերելու ժամանակը եւ տիրող հրապարակայնութեան մթնոլորտը յարմարագոյն գետին կը նկատէ ատոր համար։

Հրապարակայնութեան, ազատ խօսքի մթնոլորտին շեշտումը պէտք է ըսել որ աստիճան մը զարմանք կը պատճառէ, քանի որ ղարաբաղեան լուրերու մէջ վերջերս սկսած է տեղ գտնել հոն գրաքննութիւն հաստատելու հակումին, անոր մերժումին, եւ այլն նիւթը։

Աւելի բացխօսիկ ու պարագայականէ հեռու կը թուին Պարգեւ Արքեպիսկոպոսին խօսքերը։ Խօսելով, օրինակ, Հայաստանցի – ղարաբաղցի հակադրութեան երեւոյթի մը մասին, ան կ'ըսէ թէ այդ զանազանութիւնը բերուեցաւ 1993 – 1994 տարիներուն երբ յաղթանակներ կ'արձանագրուէին։ Ու այդ յաղթանակին գրաւականը միասնութիւնն էր։ Կար մէկ ժողովուրդ որ մէկ եւ նոյն խնդիրը ունէր։ Այդ միասնութեան մէջ «մի սեւ ձեռք իր թունաւոր աշխատանքն էր կատարում՝ բաժանիր որ տիրես»։ Այսօր եթէ տարանջատենք Հայաստանը եւ Ղարաբաղը վաղը կարգը պիտի գայ Նախիջեւանին – Սիւնիքին։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ Ղարաբաղը Հայաստանէն դուրս է, երբ անոր 15 պատմական նահանգներէն մէկն է։ Այդ արհեստական տարանջատումին մէջ առաջնորդ Պարգեւ Արք. ներսին հետ դուրսիններու ալ դերը կը նշմարէ։

Ղարաբաղի հակադրութեան լուծումին նիւթը այս զրոյցին մէջ ալ տեղ գտած է։ Պարգեւ Եպիսկոպոս չի բաժներ այն կարծիքը թէ առանց այդ լուծումին չի զարգանար Հայաստանի տնտեսութիւնը։ Չի կրկներ ալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի ինքնավստահ խօսքերը թէ բնակչութեան մեծամասնութիւնը նախկին ձեւին վերադարձ չի փափաքիր, եւ այլն։ Կ'ըսէ թէ աշխարհի զօրեղները հարցը կը լուծեն Արցախը Ադրբեջանի կազմին մէջ ձգելով։ Եւ այդ պարագային արտագաղթը ոչ թէ կը պակսի, այլ, կ'աւելնայ։ Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի տնտեսական զարգացումին, Պարգեւ Արք. քիչ անգամ արտայայտութիւն գտած խրախուսութեամբ մը կ'ըսէ. «ազգն ինքն է կերտում իր ճակատագիրը եւ եթէ փորձելու է ձեռքբերումներ ունենալ, ինքը պէտք է հասնի դրան։ ... Աւելի շուտ ուժերի հետ են հաշուի նստում, քանի Ղարաբաղ ունես, քեզի հետ խօսելու բան ունեն, Ղարաբաղ չունենաս, դու ո՞վ ես որ քեզ հետ խօսեն, ինչո՞ւ պէտք է քեզ հաշուի առնեն։

Ն. Դիլբարեան կը հարցնէ որպէս լուծումի տարբերակ Մեղրիի փոխանակումի նիւթին մասին. խօսակիցը այնպէս կը թուի որ միջանցքի մը ստեղծումին նոյն ձեւով չի հակադրեր, ինչպէս տարածքի փոխանակումին։ Այդ ընտրանքը անել կը նկատէ։ Հայաստան դէպի դուրս երկու ճամբայ ունի. մէկը Իրան տանողը, միւսը՝ Վրաստան։ Ի՞նչ կը պատահի եթէ Մեղրիի փոխանակումով Հայաստան զրկուի մէկէն, միւսը որեւէ պատճառով փակուի։ Հաւանական չի նկատեր որ Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու, կամ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատելու խայծով Հայաստան յօժարի անընդունելի բաներ պարտադրել Ղարաբաղի որպէս լուծում։ Կ'ըսէ. «Եթէ Հայաստանը գնաց այդ քայլին, մեր բոլոր երազանքները անվերադարձ կարող են յանձնել պատմութեան գիրկը»։

Պարգեւ Արքեպիսկ. կը խօսի Ղարաբաղէն արտագաղթի երեւոյթին մասին ալ. չի ժխտեր, բայց կը շեշտէ թէ Հայաստանի համեմատութեամբ չէ հաս[illegible] ապա, կայ նաեւ ներգաղթ։ Տնտեսութեան մէջ դրական միտումներ կան, օրինակ, ամէն մարդ ստացած է իր աշխատանքի վարձքը եւ պետութիւնը պարտք չունի ժողովուրդին։ Առաջնորդը եւս կը խօսի գիւղերու, շրջաններու բարեկարգումի մասին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՍՏԾՈՅ ՄԵՆԱԿՆԵՐԸ

Երկու տարի առաջ էլ մի զոյգ ամուսնացաւ, երեխան ծնուեց, բայց մայրը ոչ մէկին մօտ չէր թողնում, որ փոքրիկին խնամէին։ 20 օրից երեխան մահացաւ։

Ամուսնանալու ցանկութիւն ունեցողները Սեւանի հոգեբուժարանում շատ են։ Երբ գլխաւոր բժշկի հետ շրջում էինք հոգեբուժարանի բոլոր 10 բաժանմունքները, պոտենցիալ փեսացուները տարբեր կողմից քաշքշում էին գլխաւոր բժշկի թեւքից ու պահանջում, որ հէնց հիմա իրենց էլ ամուսնացնի։ Ու գլխաւոր բժիշկը համբերատար լսում էր բոլորի սիրոյ պատմութիւնները։

ՏՈՒՆԸ

Հոգեհիւանդների թուով Հայաստանի ամենամեծ հոգեբուժարանը Սեւանինն է, ու զարմանալիօրէն, այդ հոգեբուժարանում տան զգացողութիւն կայ։ Հոգեբուժարանը մնացած հիւանդանոցներից տարբերւում է նրանով, թէ արդեօք հիւանդանոցի ղեկավարութիւնը կարողացել է մարդկանց համար, որոնցից շատերն այստեղ մեռնելու են թէկուզ, բայց տան զգացողութիւն ապահովել։ Սեւանում դա ստացուել էր. հոգեկան հիւանդներն ազատ մտնում են գլխաւոր բժշկի առանձնասենեակն ու սփոփուելու համար աւելի պահանջում, հաւասարը հաւասարի հետ դժգոհում սոցիալական անիրաւութիւններից ու քննարկում «Հայլուր»ի հերթական թողարկումը։ Ի դէպ, հոգեհիւանդների ամենանախընտրած հեռուստահաղորդումը «Հայլուր»ն է, գրեթէ բոլորը «Հայլուր»ի ժամին բոլորւում են նոր գնուած ճապոնական հեռուստացոյցի շուրջ ու ուշադիր հետեւում, թէ ինչ է կատարւում իրենց աշխարհից դուրս ուրիշ մի աշխարհում։ Յաջորդ նախընտրելի հաղորդումը «02»-ն է, մէկ էլ՝ գոլոմպիական սերիալը՝ սուրճ հաւաքող աղջկայ մասին։ Հերիքնազի փեսացու Սեյրանը թաքուն խոստովանեց, որ հոգու խորքում ինքն ամէնից շատ սիրում է սուրճ հաւաքող այդ աղջկան, բայց գիտի, որ նա կինոյից է ու չի կարող հետը ամուսնանալ։ Մենք խոստացանք, որ Հերիքնազին Սեյրանի թաքուն սիրոյ մասին չենք պատմի։

Պետութիւնը հոգեկան հիւանդի բուժման ու խնամքի համար օրական տրամադրում է 2750 դրամ։ Հիւանդները սնունդի ու դեղորայքի պակաս չունեն։ Ուրբաթ օրը կէսօրի ճաշը մսով բորշչ էր, կաթնով ու հիւթ, իսկ փեսացու Սեյրանը հպարտօրէն պատմեց, որ գլխաւոր բժիշկ Գագիկ Կարապետեանն իրենց բամբասներկա ու պեչենի էլ է տալիս։

Իսկ Գագիկ Կարապետեանը մի բանով հաստատ տարբերւում է միւս գլխաւոր բժիշկներից՝ նա միակն է, որ չի դժգոհում ո՛չ այս երկրից, ո՛չ կիսատ-պռատ պետպատուէրից, ո՛չ էլ առողջապահութեան նախարարից։ Ասաց, որ Դեկտեմբերի աշխատավարձն արդէն փակել են, պիտանէյով նախատեսուած գումարը հիմնականում ստացել են, իսկ առողջապահութեան նախարարից շնորհակալ են, որ իր նախկինների պէս հոգեբուժարանին չի նայում որպէս կոյր աղիքի։ Հոգեբուժական դեղերի, որոնք շատ թանկ արժեն ու հոգեհիւանդին օդի պէս անհրաժեշտ են, պակաս հոգեբուժարանը չի զգում, ոչ մի հիւանդ զրկուած չէ իր հանապազօր դեղից, որը մեղմում է նրա անառողջ ուղեղի քաոսը։

Հոգեբուժարանի 10 բաժանմունքում 313 հիւանդ կայ, կանանց ու տղամարդկանց թիւը համարեա հաւասար է, մանկական բաժանմունքն ունի 15 երեխայ, նոյնքան էլ հիւանդ կայ նարկոլոգիական բաժանմունքում։ Գլխաւոր բժշկի տեղակալ Արամ Ալեքսանեանը, որը 20 տարի այստեղի հոգեբոյժն է, հաշուեց, որ 313 հիւանդից 70–80 բարձրագոյն կրթութիւն ունեն՝ բժիշկներ, ուսուցիչներ, մանկավարժներ, դասախօսներ։ Մեզ մօտեցաւ խնամուած արտաքինով մի տղամարդ ու այնպիսի անթերի հայերէնով, բացարձակ առողջ տրամաբանութեամբ խօսեց, որ գլխաւոր բժշկի հետ կռուեցինք, թէ բոլորից առողջ այս մարդն ի՞նչ գործ ունի հոգեբուժարանում։ Յետոյ նրա անձնական գործում կարդացինք, որ ամենաագրեսիւ հիւանդներից է։ Հոգեբոյժ Ալեքսանեանն ասաց, որ հիւանդներից մեծ մասը մտաւոր յետամնացներ ու շիզոֆրենիկներ են, բայց հոգեհիւանդ չի նշանակում տխմար։ Յամենայնդէպս, ղարաբաղցի Ժորիկն այսպէս ներկայացաւ. «Մեր անունը Ժորիկ Գրիգորեան է, ես բուժուել եմ ու հիմա բժիշկ Կարապետեանից էլ, բժիշկ Ալեքսանեանից էլ, քեզանից էլ խելօք եմ»։ Ասաց ու այնպէս վերլուծեց մինչհոկտեմբերեան հակասութիւնը՝ Վազգէն Սարգսեան – Կարէն Դեմիրճեան ու Ռոպէր Քոչարեան – Սերժ Սարգսեան, ինչպէս նաեւ ներկայ ներիշխանական ճգնաժամը, որ քաղաքական մեր գործիչները լաւ կ'անեն շաբաթ-կիրակի Ժորիկի մօտ քաղաքական կոնսուլտացիաների գան։

Ժորիկը խոստացաւ նրանցից միայն անասնակեր ուզել, որ հոգեբուժարանի հորթուկները սոված չմնան։ Ի դէպ, վերջերս Ժորիկն իր նոր կօշիկները փոխանակել էր մի քանի կապ խոտի հետ։

Հիւանդները, պարզուեց, շատ ընթերցասէր են, բայց գիրք քիչ ունեն։ Գրողների միութեան ներկայացուցիչը խոստացաւ մէկ շաբաթից մի մեքենայ գրականութիւն ուղարկել հոգեբուժարան։ Իսկ հիւանդները օրուայ մէջ մի քանի ժամ աշխատում են հոգեբուժարանի արհեստանոցում՝ կանայք ձեռագործ են անում, տղամարդիկ վարսավիրութիւն սովորում, ջերմոցում մեխակ ու լոլիկ աճեցնում, իսկ մի քանիսն այնպիսի նկարներ են նկարել, որ նախանձելի ցուցահանդէս կը ստացուի։

Հոգեբուժարանից մի քանի մետր վերեւ նրանց գերեզմանոցն է՝ քաղաքապետարանից վերցրած մի տարածք, ուր առանց դագաղի, սեփական շորերի մէջ փաթաթում և թաղում են հերթական մեռնողին։ Միայն անցեալ տարի հոգեբուժարանում 21 հիւանդ է մահացել, հարազատներին, ի հարկէ, իմաց տալիս են, բայց նրանք հազուադէպ են գալիս դիակի ետեւից։

Ընդհանրապէս, հիւանդների հարազատները գրեթէ չեն գալիս։ Չէ, գոնէ մի անգամ հաստատ գալիս են՝ երբ պէտք է բժշկական անաշխատունակութեան թերթիկ վերցնեն ու իրենց հիւանդ հարազատին հասանելիք 4000 դրամ թոշակը ստանան։ Այդ անգամը հաստատ գալիս են։

Իսկ մնացած օրերին հիւանդները կուչ են գալիս Պելժիկացիների մաքուր վերանորոգած իրենց սենեակներում ու իրար պատմում, թէ ինչպէս էին ապրում այն աշխարհում, որը կամաց-կամաց դառնում է գրեթէ անիրական մի յուշ։

ՆԱՑԻՐԱ ԶՕՀՐԱԲԵԱՆ

«Հայկական ժամանակ», Փետրուար 22

DEUS EX MACHINA

ԴԱՐՁԵԱԼ ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

Կը պատահի այսպէս...

Ստեփան Ալաջաջեանի նոր գիրքին – «Ճամբեզի վրա» յօդուածը գրուեր եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան յանձնուեր էր (1), երբ յօդուածին հրատարակութենէն երկու օր առաջ, Կարպիս Ջրբաշեան հեռաձայնեց, կարգ մը հարցերու շուրջ խօսակցելու համար։

Խօսակցութեան ընթացքին, առանց որ ես որեւէ ակնարկութիւն ըրած ըլլամ այդ մասին, յայտնեց թէ իր տրամադրութեան տակ ունէր Ստեփան Ալաջաջեանի յիշեալ գիրքը։ Զուգադիպութիւն մը կար անկասկած։ Երկու տարի սպասեր էի զայն տեսնելու պատեհութիւնն ունենալու համար։ Ի զո՜ւր, հիմա որ յօդուածը գրուած էր եւ տպուելու վրայ էր... Կ. Ջրբաշեան չէ՞ր կրնար շաբաթ մը – միա՛յն շաբաթ մը... – առաջ հեռաձայնել, եւ ոչ՝ յօդուածին հրապարակման նախօրեակին, – Մարդ Աստուծո՛յ...

Այդ ձեւով ինծի կարելիութիւն տըրուած պիտի ըլլար ամբողջական ընդգրկումով վերլուծելու խորքն ու ձեւը հրատարակուած երկին։

Ի տես գրքին, հիմա կը պարզուի բոլորովին, թէ հրատարակիչը, որ ինծի անծանօթ կը մնար, անփոյթ վերաբերմունք ցուցաբերած էր այս կապակցութեամբ։ Արդարեւ պատճէնը – 260 էջ – գրուած է մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, բայց դժբախտաբար գրքի կողքին վրայ կայ այդ կոպիտ սխալը, թլփատուած Վրա յետադրութիւնը (2), որ նոյն ձեւով կրկնուեր է երեք անգամներ եւս, – գրքի կռնակին եւ ներքին կողքին վրայ, ինչպէս նաեւ հեղինակին յառաջաբանին էջ, պատճէնին սկիզբը։ Ցաւալի է, գրքին խորագիրը գծագրուած է, եւ այդ գծագրութիւնը անշուշտ, Ս. Ալաջաջեանին չի պատկանիր, այլ նախաձեռնութիւնն է հրատարակիչին, որ սակայն ուզելով «յօնք շինել, աչք հաներ է...»։ Ներելի՞ է այս թափթփածութիւնը, մանաւանդ երբ նոյն հրատարակիչը տեղ-տեղ էջերու ներքեւ կ'երեւի իբր ծանօթագրող (Ծ.Հ. = Ծանօթագրութիւն հրատարակիչի)։ Ծանօթագրո՞ղ հրատարակիչ, այլ ոչ՝ սովորական...

Գիրքը իրագործումն է «Նոր կեանք» Մատենաշարի («Նոր կեանք» շաբաթաթերթի՞)։

Ի լրումն եւ հատուցում պարտքի, հարկադրուած էի ուրեմն այս քանի մը տուեալները «Յետ գրութեան» ձեւով կցելու նախորդ գրութեան։

Ն. Թ.

(1) «Յառաջ», Հինգշաբթի, Մարտ 2, 2000։

(2) Հայերէնի մէջ վրայ յետադրութիւն է, իսկ փրանսերէնի մէջ՝ նախադրութիւն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԺՎԸԺԻԿԸ

ԱՏՐՊԵՏ

Կը կարդամ, թիւ 2, Փարիզ 2000

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ*

Երեւան, Նորք, Ցովսէփեան 91,
65 – 36 – 21

Փետրուարի 15-ին լրացաւ քաղաքանտարկեալ «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի գլխաւոր տնօրէն, 1990–95 թթ. ՀՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւոր, 1994–95 թթ. ՀՀ Լուսաւորութեան նախարար Աշոտ Բլէեանի կալանաւորման 9 ամիսը։

2000 թ. Յունուարի 10-ին սկսուած դատաքննութեան իւրաքանչիւր օրը ապացուցում է, որ չինծու քրէական մեղադրանքով իշխանութիւնները Բլէեանի նկատմամբ իրականացնում են անթաքոյց քաղաքական հետապնդում։ Քաղաքական գործչի եւ մանկավարժի նկատմամբ ընտրուած խափանման միջոց կալանքը չունի իրաւական եւ բարոյական որեւէ արդարացում, չի բխում բազմակողմանի եւ անաչառ դատաքննութեան շահերից, այլ նպատակ ունի ի ցոյց վարչախմբի բոլոր ընդդիմախօսների մեկուսացնել նրանցից մէկին։

Երկու տարուայ ընթացքում Երեւանի դատախազութեան, Ներքին Գործերի եւ Ազգային Անվտանգութեան Նախարարութեան 6-րդ վարչութեան քննիչներից ու օպերատիւ աշխատողներից կազմուած քննչական երկու խմբի կողմից թխուել է 10 հազար թերթից կազմուած 20 հատորանոց «գործ», որն ընդգրկում է 7 դրուագ։

«Թղթի դրուագով» առաջադրուած է պետութեանը առանձնապէս խոշոր չափի վնաս հասցնելու մեղադրանք։ Մինչդեռ դատարանին է ներկայացուել Ֆինանսների նախարարի գրութիւնը, որ «1995–96 ուստարուայ դասագրքերի տպագրութեան համար պետական յատկացումներ չեն նախատեսուել եւ չեն կատարուել», ինչպէս նաեւ տեղեկանք, որ դասագրքերի տպագրութիւնը կատարուել է բաժանորդագրութեան միջոցներով եւ բաժանորդների առջեւ պարտաւորութիւններ չեն մնացել։

Մրցութային հիմունքներով ստեղծուած դասագրքերը բաշխուել են բաժանորդներին (բաժանորդագրութեամբ հաւաքագրուել է 800 միլիոն դրամ)։ Այսօր նախկին նախարարին բանտ են նետել երկու ինքնուրոյն իրաւաբանական անձանց («Նոր դպրոց» հրատարակչութեան եւ «Պրիզմա» ռուսաստանեան ընկերութեան) միջեւ յառաջացած քաղաքացիական վէճի համար, երբ պետութիւնը եւ բաժանորդները վնաս չեն կրել, իսկ նախարարը որեւէ անօրինական գործողութիւն չի կատարել։

Նոյն գործով ամբաստանեալներ Պօղոսեանը (կրթահամալիրի գլխաւոր հաշուապահ) եւ Աւակովան (կրթահամալիրի գանձապահ) հանդէս են եկել միջնորդութեամբ, որում ասուած է, որ իրենց «ձերբակալման հէնց սկզբից քննիչ Պետրոսեանը պայման է առաջադրել ցուցմունքներ տալ Բլէեանի դէմ, փոր յանցաւոր արարքները կատարուել են Բլէեանի յանձնարարութեամբ՝ խոստանալով փոխել խափանման միջոցը։ Մեզ հասկանալի դարձաւ, թէ ինչու են 60-ն անց կանանց շուրջ մէկ տարի պահել կալանքի տակ։ Մենք չենք կարող մեղանչել ճշմարտութեան դէմ եւ սուտ ցուցմունք տալ՝ վարկաբեկելով Բլէեանին»։ Գտնելով, որ Բլէեանը որեւէ կերպ մասնակից չէ իրենց վերագրուող մեղադրանքին, նրանք պահանջել են իրենց ներկայացուած մեղադրանքը առանձնացնել «Բլէեանի գործից», որպէսզի անաչառ դատաքննութեամբ հնարաւորութիւն ընձեռեն հերքել իրենց առաջադրուող չինծու մեղադրանքը։

Բոլոր տուժածները դատարանում բողոք են ներկայացրել «նախաքննութեան մարմնի կատարած անօրինականութիւնների դէմ, որը գործել է Բլէեանի դէմ ցուցմունք կորզելու ուղղութեամբ եւ դիմել խարէութեան, սպառնալիքի ու շանթաժի։ Մեզ ժամերով փորձել են համոզել, որ Բլէեանը յանցագործ է, մինչդեռ նոյն է՝ դատուելու է, եւ եթէ չենք ուզում գլխացաւանքի մէջ ընկնել, ճիշդը նրա դէմ վկայութիւն տալն է։ Շանթաժն ու ահաբեկումը այսօր էլ շարունակւում են։ Կրթահամալիրից առգրաւուած փաստաթղթերը չեն վերադարձւում»։

Այս յայտարարութեան հիման վրայ դատարանը պարտաւոր է դիմել գլխաւոր դատախազին՝ քննիչ Յովիկ Պետրոսեանի նկատմամբ քր. դատ. օր. 184 յօդուածով սահմանուած կարգով քրէական գործ յարուցելու միջնորդութեամբ, որը չի արուել։

«Տանիքի նորոգման դրուագով» Բլէեանին մեղադրանք է առաջադրուած քր. օր.ի 4 յօդուածով, մինչդեռ նա անձնական որեւէ շահագրգռութիւն չի ունեցել այդ գործարքում։ Իրականութիւնն այն է, որ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի 10 մանկավարժ գործադիր տնօրէն Գալստեանի հետ օրինական կարգով կնքուած պայմանագրերի հիման վրայ փոխարինարար միջոցներ են տրամադրել դպրոցների տանիքները նորոգելու նպատակով։ Ընդ որում այդ գումարները վերադարձուելու էին, երբ պետութիւնը կ՚իրականացնէր ֆինանսաւորումը։

Կատարուել են դատավարական նորմերի բազմաթիւ աղաղակող խախտումներ։ Երեւանի դատախազութիւնը (դատախազ՝ Արամ Թամազեան) «մանկավարժներից խաբէութեամբ գումար կորզելու եւ իւրացնելու» մեղադրանքը ձեւակերպել է 1998-ի աշնանը, իսկ մանկավարժները որպէս տուժող հարցաքննուել են մէկ տարի անց՝ 1999-ի Օգոստոսին։ Այսինքն. «տանիքի նորոգման դրուագով» Բլէեանին մեղադրանք է առաջադրուել ստանալով՝ ըստ պատուէրի, յետագայում հիմնաւորելու միտումով։

Ակնյայտ ապօրինի գործողութիւններ են կատարուել վկաների եւ տուժողների նկատմամբ։ Մասնաւորապէս, քննիչները հարցաքննել են վկաների, որոնք չեն առնչւում գործին եւ որպէս սկզբնաղբիւր նշել են այլ անձանց անուններ, իսկ վերջիններս անյայտ պատճառներով չեն հարցաքննուել։ Կամ, նախաքննութեան և դատաքննութեան ժամանակ դատապարտեալ վկայ Պաղտասարեանը հարցաքննուել է իր նկատմամբ կայացուած եւ օրինական ուժի մէջ մտած դատավճռով հաստատուած հանգամանքների շրջանակից դուրս, որով խախտուել են քր. դատ. օր.ի պահանջները։ Քննիչները չեն կատարել օրէնքով պարտադիր առերեսումներ, վկաներին ստիպել են իրենց մերկացնող ցուցմունքներ տալ, սպառնացել ձերբակալմամբ, մինչեւ ուշ գիշեր պահել դատախազութեան շէնքում, չեն ընդգրկել, թէ ինչ գործով են վկաները ցուցմունք տալիս, ամիսներով իրենց մօտ են պահել նրանց անձնական փաստաթղթերը, առանց թոյլտուութեան սառուցումներ կատարել աշխատասենեակներում եւ այլն։ Փաստօրէն, նախաքննութեան վարոյթի օրինական կարգը փոխարինուել է նախաքննութիւնը իրականացնողների կամայականութեամբ։

Մեղադրանքի հինգ դրուագներում Բլէեանը ճանաչւում է յանցակից՝ դրդիչ, սակայն մեղադրականում եւ քր. գործում բացակայում են յանցագործութեան կատարողները։ Այս ամէնը վկայում է, որ կա՛մ քր. գործով բացակայում են յանցագործութեան դէպքերը, կա՛մ Բլէեանի գործողութիւններում բացակայում է յանցակազմը։

Թէեւ Բլէեանին առաջադրուել է պաշտօնական պարտականութիւնների մէջ թերացման մեղադրանք, սակայն ո՛չ նախաքննութեան մարմինը, ո՛չ դատարանը փորձ չի արել ճշդել նրա պաշտօնական պարտականութիւնների շրջանակը, որը տարբեր դրուագներով կանոնակարգուած է Լուսաւորութեան նախարարութեան կանոնադրութեամբ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի կանոնադրութեամբ, պետական պատուէրի կարգը սահմանող կառավարութեան որոշմամբ, Կենտրոնական բանկի հրահանգ նամակով։ Քր. գործում բացակայում են «Նոր դպրոցում» դասագրքային բազայում, կրթահամալիրում Ֆինանսների նախարարութեան եւ հարկային տեսչութեան բազմաթիւ ստուգումների ակտերը, ըստ որոնց հաստատուել է, որ օրինախախտումներ չեն կատարուել։

Ձեր ուշադրութեանը ներկայացնելով քաղբանտարկեալ Աշոտ Բլէեանի գործի վերաբերեալ լրացուցիչ տեղեկատուութիւն, կրկին դիմում ենք Ձեր աջակցութեանը եւ յոյս յայտնում, որ համատեղ ջանքերով կը յաջողուի խափանել իշխանութիւնների կազմակերպած այս հերթական ամօթալի հաշուեյարդարը։

Խորհրդի նախագահ
ԳԷՈՐԳԻ ՎԱՆԵԱՆ

23 · 02 · 2000

(*) Խորհուրդին առաջին մէկ նամակը հրատարակուեցաւ «Ցառաջ»ի Փետրուար 26/27-ի թիւին մէջ (Գ. Էջ)։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԱԼՐՋՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Հայկական կեանքի մէջ աննախընթաց երեւոյթ էր Սեպտեմբեր 1999-ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցող Հայաստան – Սփիւռք Խորհրդաժողովը, որ նպատակ ունէր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի ներկայացուցիչներու միջոցաւ միասնաբար քննարկել մեր ժողովուրդին համար համազգային կարեւորութիւն ունեցող խնդիրները եւ ապագայի համար միասնական ծրագիրներ մշակել՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» նշանաբանով։

Նպատակը սքանչելի էր։ Անցեր էին այլեւս այն տարիները, երբ Հայաստանի իշխանութիւնները, օտար ճնշումներու տակ, կը յայտարարէին՝ «Հայաստան համայն հայութեան հայրենիքը չէ՛»։ Պետական օրէնքով (տեկրետով) 1922-ին կը փոխէին նաեւ Հայ լեզուի Մեսրոպեան դասական ուղղագրութիւնը, անոր տեղ պարտադրելով սովետական չինծու գրելաձեւը, որ ոչ միայն ահաւոր անջրպետ մը կը բանար Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութեան միջեւ, այլ նաեւ Հայաստանի ժողովուրդը կը կտրէր իր լեզուի արմատներէն, իր 16 դարու մատենագրութենէն, անդիտակ դարձնելով զայն գրաբարի։ Մինչդեռ Սեպտեմբեր 1999-ին, անկախութեան պայմաններու մէջ, Հայաստան իր դուակները կը հրաւիրէր մէկտեղուելու «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ մշակոյթ» բնաբանին շուրջ եւ միասնաբար վերացնելու բոլոր այն խոչընդոտները, որոնք անջրպետ բացած էին Հայաստանի եւ Սփիւռքի Հայերուն միջեւ։

Ուրեմն, Խորհրդաժողովի Մշակոյթի բաժինին եւ Գրողներու Տան մէջ գումարուած նիստերուն պահանջուեցաւ պետականօրէն չեղեալ յայտարարել 1922-ի կառավարական ապազգային որոշումը՝ հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ մեծ ապաւորութիւն գործեց մանաւանդ Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեանս պատրաստած հանրագրէն, զոր ստորագրած էին Սփիւռքահայ 80-է աւելի կազմակերպութիւններ, պահանջելով վերադառնալ դասական ուղղագրութեան։

Միասնութեան համատարած բաղձանքի մը մէջ կայացած Խորհրդաժողովէն մեծ խանդավառութեամբ վերադարձան մասնակցողները, յուսադրուած թէ վերջապէս մէկ ազգ պիտի դառնանք։

Այսօր սակայն կը տեղեկանանք թէ սովետական գրելաձեւի տեւականացման կողմնակից որոշ տխրօրուոր գիտնականներ, տգէտ փրոֆէսէօրներ, ազգի միասնականութեան դէր – նպատակը անտեսելով կը շարունակեն հաստատ մնալ իրենց կեցուածքին մէջ։ Իսկ իրենց երիտասարդ տաք – գլուխ հետեւորդները դիմած են նոյնիսկ շատ տգեղ արարքի մը, յարձակելով եւ ոչնչացնելով Գրողներու Միութեան համակարգիչներու սալիկները (տիսքէթները), որոնց վրայ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Նոր Դար ամսաթերթի յետ – Սեպտեմբերեան համարի նիւթերն էին շարուած։ Նոր Դար ամսագիրը կ'որոշէր ամէն մէկ թիւի մէջ բաժին մը յատկացնել դասական միասնական ուղղագրութեան։ Ահա, այս որոշումն է որ պատճառ դարձած է այդ վանտալական վարմունքին։ Նոր Դարի խմբագրութիւնը ստիպուած եղած է նախ նորոգել տալ համակարգիչները եւ յետոյ կրկին շարել բոլոր նիւթերը։ Այս պատճառաւ ալ ամսագիրը երեք ամիսէ ի վեր լոյս չէ տեսած։

Նոյն տխրօրուոր գիտնականները երկու տարի առաջ արդէն Հայաստանի իշխանութիւններուն յղուած կոչով մը կը պահանջէին որ Սահմանադրութեան 12-րդ յօդուածը («Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն Հայերէնն է») փոփոխութեան ենթարկուի եւ վերածուի հետեւեալին՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն արդի գրական արեւելահայերէնն է՝ արդի ուղղագրութեամբ»։ Սա, խեղանդամել ու մահուան դատապարտել է հայ լեզուն եւ Հայ ժողովուրդը։

Կ'ուզենք յիշեցնել յիշեալ գիտնականներուն, որ ազգի մը լեզուն եւ ուղղագրութիւնը կը պատկանին ամբողջ ազգին, այլ ո՛չ թէ խմբակցութեան մը։ Կ'ուզենք յիշեցնել նաեւ թէ ո՛չ մէկ գիտնական աւելի հանճարեղ է, որքան եղած է Մեսրոպ Մաշտոց, որ ո՛չ մէկ տիտղոս ունէր։ Սակայն իր ստեղծած գիրերով է որ յաղթահարեցինք ամէն տեսակի արհաւիրքներ եւ 16 դար մնացինք միասնական։ Միայն վերջին 78 տարիներուն է որ արհեստականօրէն ստեղծուեցաւ բաժանում։

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Սփիւռքահայութեան, բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ մտաւորականներուն, որոնք ստորագրած էին մեր հանրագրութիւնը, աչալուրջ կերպով հետեւելու դէպքերու ընթացքին, նաեւ Մամուլի մէջ տպագրուած յօդուածներով ու բաց – նամակներով իրենց ձայնը հասցնելու Հայաստանի Նախագահին, Ազգային Ժողովի Նախագահին, Վարչապետին եւ Նախարարներուն, պահանջելով 1922-ի տեկրետին ջնջումը եւ Սահմանադրութեան 12-րդ յօդուածին անխախտ պահպանումը։ Քանզի մեր լեզուի եւ ուղղագրութեան փրկութիւնը կախեալ է մեր լեզուի պետական կարգավիճակէն։ Պետական որոշումով ստեղծուած բաժանում պէտք է վերանայ դարձեա՛լ պետական որոշումով եւ ստեղծուի միասնականութիւն՝ ազգի բոլոր հատուածներուն միջեւ։

ՄԱՇՏՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ, Մարտ 3, 2000

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՏ

Տէրտէրի մօտ է գալիս մի երիտասարդ ու խորհուրդ հարցնում.

– Տէր հայր, ուզում եմ ամուսնանալ հարեւանիս աղջկայ հետ։

– Ամուսնացիր։

– Բայց նա շատ տգեղ է։

– Մի ամուսնացիր։

– Փոխարէնը նրա հայրը հսկայական օժիտ է տալիս։

– Այդ դէպքում՝ ամուսնացիր։

– Բայց նա ախր կաղում է։

– Ուրեմն՝ մի ամուսնացիր։

– Տէր հայր, ի վերջոյ ի՞նչ խորհուրդ կը տաս։

Երկար մտածելուց յետոյ տէրտէրը պատասխանում է.

– Գիտե՞ս ինչ, թքիատուիր։

– Ինչի՞ համար։

– Որպէսզի մօլլայի գլուխը տանես ոչ թէ իմ...

Ջինուորը հեռագիր է ուղարկում հօրը. «Մարտի ժամանակ կորցրել եմ ոտքս։ Առանց կօշիկի պառկած եմ հիւանդանոցում։ Շտապ փող ուղարկիր»։

«Որդիս։ Քանի որ դա արդէն քո չորրորդ կորցրած ոտքն է, սովորիր քայլել մնացածների վրայ»։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈԹԻՆԻՈՑ «Զաւարեան» կեդրոնին մէջ, Փետրուար 16-ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղին 75-ամեակի տօնակատարութիւնը, հովանաւորութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Տրջ. վարչութեան եւ նախագահութեամբ Յունաստանի Արտաքին փոխ – նախարար՝ Ղրիղորիս Նիոթիսի։ Հանդիսութեան նախագահած է Պօղոս Զոլաքեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզական գործունէութեան մասին խօսք առած է Սերգօ Գափլանեան, մասնաճիւղին սկաուտական գործունէութեան վրայ ակնարկ մը նետած է Պերճ Գրիգորեան, Տրջ. վարչութեան խօսքն ալ փոխանցած է Հայկ Չիչէքեան, հուսկ Ազգային վարչութեան ողջոյնի խօսքն ալ ըրած է Գեղամ Եաղճեան։ Խօսք առնելու հրաւիրուած են նաեւ յոյն պաշտօնական անձնաւորութիւններ։ Ձեռնարկին աւարտին եղած են պարգեւատրումներ, ապա, տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն։

(Շար. Ա. էջէն)

նախարարութեան ուսմական հիմնարկին: Ներկայ գտնուած են նախագահը, վարչապետը, կաթողիկոսը, ԼՂՀ նախագահը եւ այլ պաշտօնատարներ: Պաշտպանութեան նախարարին կողմէ դրօշը յանձնուած է հիմնարկի ղեկավար Ա. Փայտեանին, ապա յիշատակի խօսք արտասանած են Պաշտպանութեան փոխ-նախարարը եւ Գարեգին Բ.: Բացումը կատարուած է նաեւ Վ. Սարգսեանի յուշաքարին: Նոյն օրը բացումը կատարուած է Երկրապահներու նոր շէնքին ալ, մուտքի սրահին մէջ Վ. Սարգսեանի կիսանդրիով: Կէսօրէ ետք Օփերայի սրահին մէջ տեղի ունեցած է յիշատակի համերգ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ եւ Մարտ 7-ին, 16 Ֆրանսացի զինուորներ եւ 20 Սերպեր վիրաւորուած են: Միթրովիչայի մէջ է որ ծայր տուած են բախումները, Ալպանացիներ ձեռնառումբեր նետած են Սերպերու բնակած թաղամասին վրայ, երբ զինուորականները քննութիւն մը կը կատարէին Ալպանացիներու մէկ բնակարանը ուր զէնք կար: Ֆրանսացիները թեթեւօրէն վիրաւորուած են, բայց երկու Սերպեր ծանր վիճակի մէջ են:

ԹՈՒՐՔԻԱ գրեթէ որոշած է պատերազմական ուղղաթիռներու գնումի նախընտրութիւնը տալ ամերիկեան «Քինկ Գոպրա»ներուն: Այդ գնումին համար Անգարա փոխադարձ առաջարկն ալ կը պահէ երկրորդ դիծի վրայ, ի հարկին որպէս խաղաքարտ գործածելու, եթէ Ուաշինկթըն մարդկային իրաւանց արգելք յարուցանէ «Գոպրա»ներու վաճառքին առընչութեամբ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, կեռիլլայի պատերազմ մըն է որ կը շարունակուի ծանր կորուստներ պատճառելով Ռուսերուն: Կրեմլին իսկ կը խոստովանի որ «կարեւոր կորուստներ» ունին առանց ճշդելու թիւը: Զինուորական գործողութիւնները այլեւս տեղի կ'ունենան հարաւային լեռնային շրջանը, ուր, ըստ Ռուսերուն, չէչէն մարտիկները պաշարուած են:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, ցոյց մը տեղի ունեցած է Մարտ 7-ին, որու ընթացքին բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած են եւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են: Ցոյցը տեղի կ'ունենար ի յիշատակ սենտիքայի անդամի մը որ չարչարանքի տակ մեռած էր բանտը: Ոստիկանութիւնը բրտօրէն միջամտած է ցրուելու համար ցոյցը:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեան գտումի նախնական հաւաքոյթներէն ետք, նահանգէ նահանգ, կը հաստատուի որ դէմ առ դէմ պիտի գտնուին Ալ Կոր, Դեմոկրատներուն համար եւ Ճորճ Պուշ Հանրապետականներուն:

ՊԱՐԱՔ ԵՒ ԱՐԱՖԱԹ հանդիպում ունեցած են Մարտ 7-ին, որպէսզի վերսկսին ընդհատուած բանակցութիւնները:

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ, երկու երիտասարդներ հաւկիթներ նետած են Տիկին Մ. Օլպրայթի եւ իրեն ընկերացողներուն վրայ: Այս ձեւով ուզած են բողոքել «ամերիկեան աշխարհակալութեան» դէմ, բայց, ձերբակալուած են եւ ամբաստանուած խռովութիւն ստեղծելու յանցանքով:

ԱՍԷՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՎԷՃԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հոլանտայի Ասէն քաղաքին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան յուշաքար մը կանգնելու որոշումին դէմ տեղաբնակ Թուրքերու հակազդեցութիւնը կը շարունակուի: Անոնք դիմած էին քաղաքապետարանի խորհուրդին, յուշաքարին արտօնութիւնը ջնջել տալու պահանջով: Մարտ 7-ին Խորհուրդը կրկին ժողով գումարած է Թրքական Միութեան ներկայացուցիչներուն ալ մասնակցութեամբ: Խորհուրդը յայտարարած է թէ ոչ մէկ ձեւով խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ արտօնութիւնը ջնջելու հարցը:

Թրքական զօրակցութեան միութեան նախագահը ժողովէն ետք իր կարգին յայտնած է թէ յուշաքարին համար տրուած պաշտօնական արտօնութիւնը կը սպառնայ երկրին խաղաղութեան մթնոլորտին եւ ժխտական հետեւանք կ'ունենայ հաւաքականութեան մօտ: Թուրք ներկայացուցիչը չի գոհանար անով որ յուշաքարին վրայ ցեղասպանութեան նշում պիտի չըլլայ, քանի որ «ցեղասպանութիւնը փաստելու ջանքով կատարուած քայլ է» ան: Թուրքերը որոշած են դիմել օրինական բոլոր ճամբաներուն եւ ի հարկին ամբողջ երկրին մէջ ծաւալուն ցոյց մը կազմակերպել:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12

«Արտաքսման» Կիրակին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՐՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10

Ե. օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլ
Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Բոպըրնի

«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ

օպերեթային – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• **Réservations :**
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

CONFERENCE
"Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames
de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste
le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

en deuxième partie
Projection de la vidéo
de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens
de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13-ին C.A.Q.-ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :

Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation

Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : 04 91 77 84 70
Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Սիրարփի Տէմիրճիի մահուան առթիւ:

Մարտիրոս Գայան 100 Ֆր., Խաչիկ Թօսուն, Արմենակ Եաղան, Ժիրայր Գարակէօզ 200-ական Ֆր., Արշակ Սարընուրդ 500 Ֆր., Նաթալի Գարուն 200 Ֆր., Սէնէքէրիմ Մուրատեան 100 Ֆր., Պերճ Զէյթք, Վարուժան Ակաթեան, Մուրատ Գարաօղլու 200-ական Ֆր., Յարութիւն Քէչէճի 100 Ֆր.:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մարի Երէցեանի մահուան առթիւ:

Լեւոն Հանըլեան 300 Ֆր., Եռվարտաշեան, Բոթուքեան, Բէքմէզեան 100-ական Ֆր., Մաֆեան 200 Ֆր., Բարթարօղլու 100 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 10
VENDREDI
10 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.860 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.860

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Արտագա՛ղթ, Արտագա՛ղթ, Մինչեւ Ե՞րբ

Հայաստանին առնչուած ներկայի մտահոգութիւնները, վախերը գրեթէ միշտ կը կապուին քաղաքական մարզին: Հոկտ. 27-ի պատահարէն ետք ստեղծուած մթնոլորտը կ'արդարացնէ ատիկա. սակայն կայ տագնապելու աւելի հիմնաւոր ու աւելի վտանգաւոր պատճառ մը որ օրէ օր աւելի մեծ թափ ստացող արտագաղթն է: Աւելի հիմնաւոր՝ որովհետեւ անոր արմատները կ'երթան մինչեւ 1992-1993ի տարափի ձմեռը եւ աւելի վտանգաւոր՝ քանի պարպուած երկրին մէջ ամէնէն յաջող կարգով իշխանութիւն մըն ալ ընելիք պիտի չունենայ:

Նիւթին առնչութեամբ հակասականը անդրադարձի եւ մտահոգութեան դիրքերու շրջուած պատկերն էր: Հայաստանէն մեկնումներու թափը մինչ գրեթէ անկախութեան վաղորդայնէն իսկ սկսած էր արձագանգ գտնել Սփիւռքի շրջանակներուն, լրատուներուն մէջ, երկրին իշխանութիւնները, այնպէս կը թուէր որ կը խորհէին թէ քանի մը տասնեակ հազարով պակաս բնակչութիւն մը աւելի դիւրին ղեկավարելի կ'ըլլար, յատկապէս երբ 1988-ի խանդավառութենէն ետք յուսախաբութիւններու կծիկը ըսկսած էր քակուիլ: Այդ շրջանին պաշտօնական դիրքերէ քննադատութիւն, նոյնիսկ մեղադրանք ալ ուղղուեցաւ Սփիւռքի լրատուներուն որոնք կը դիտուէին կրակին վրայ իւղ լցնողի դերով: Զարմանալի չէր հաւանաբար, բայց զայրացնող էր տեսնել թէ՛ անփութութիւնը, թէ՛ ցաւին մասին լռելով զայն անգիտանալու հին իմաստութեան պահպանումը:

Այսօր այս կեցուածքին մէջ լուրջ փոփոխութիւն կը նշմարուի. արտագաղթի իրականութիւնը այլեւս անպարտելի տեսալ է, երկրին պատասխանատուները զայն տեսնել ուզեն կամ ոչ: Դուրսի զանազան ոստաններուն մէջ օրէ օր չնշմարուող ներկայութիւն դարձած բազմութիւնները կենդանի հերքում են անտեսումի, արհամարհանքի ամէն ջանքի դէմ: Գրեթէ ամէն օր անոնցմէ դիմումներ կ'ըլլան, օրինակ, որ թերթին մէջ ազդ մը դրուի, ընդհանրապէս «որեւէ գործ» ընելու պատրաստակամութեամբ:

Այս կացութեան դիմաց Հայաստանի իշխանութիւններուն նոր մարտավարութիւնը եղաւ խօսիլ արտագաղթին մասին, բայց ոչ որպէս ցաւ, այլ՝ որպէս գրեթէ սփոփիչ ազդակ. չէ՞ որ նոյնինքն Նախագահ Ռոպէր Քոչարեան յայտնեց թէ այնքան ալ տարտ ընելու պէտք չկար, գաղթողները վաղը կը վերադառնային, անմիջապէս որ երկրին տնտեսական վիճակը սկսէր բարելաւուիլ. իսկ մինչ այդ, տեղւոյն վրայ մնացողներուն համար նախախնամական կ'ըլլային անոնց ուղարկած գումարները: Այս կեցուածքին մէջ դժուար չէ տեսնել ղեկավարութեան անուղղակի խոստովանութիւնը թէ ինք տրամադիր, կամ կարող չէ որեւէ միջամտութիւն բերելու երկրին պարպումի հոլովոյթին, բացի մաղթանքէ:

Կան երէկուան իշխանութեան մաս կազմած դէմքերու արտայայտութիւններն ալ որոնք ահազանգ կը հնչեցնեն այսօր, ամէնէն սպառնական հեռանկարները գծելով, մոռցած՝ երէկուան իրենց կրաւորական դիրքը: Ընդվզեցնող է երբ մանաւանդ տնտեսական մարզի պատասխանատու անուններ կ'ըլլան անոնք: Մարզ որ անհատական լայն շահարկումի ծառայեց, մինչդեռ նոյնիսկ փոքր հոգածութեամբ մը, կրնար բազմութիւնները տեղւոյն վրայ պահել:

Ժամանակը չէ՞ հասած շուրջ տասնամեակ մը գլացուած հետաքրքրութեան առարկայ դարձներու երեւոյթը, թէ՞ իշխանութիւնները արդէն ունին աւերակներու վրայ թագաւորելու գաղտնիքը...:

Ա. Թ.

ՀՌՈՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Մարտ 6-ին, մամուլին յանձնուած յայտարարութեամբ մը, Հռոմի քաղաքապետական խորհուրդը կը հաղորդէր որ նոյն օրը, իր օրակարգին նիւթ ըրած էր 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը եւ այդ առնչութեամբ իր զօրակցութիւնը կը յայտնէր հայ ժողովուրդին: Կը պահանջէր Իտալական կառավարութենէն ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, ըստ այն որոշումին, զոր որդեգրած են ՄԱԿ-ը, Եւրոպական Խորհրդարանը, ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը եւ այլ երկիրներու խորհրդարաններ:

Օրակարգը՝ կանաչներու խորհրդական Ֆապրիցիօ Փանեպիանքօյի առաջին ստորագրութեամբ, խորհրդարանականներու անձնական եւ համախմբումներու ղեկավարներու ստորագրութեամբ քուէարկուած է միաձայնութեամբ:

Քուէարկուած օրակարգը աջակցութիւնը վայելած է հայ-իտալական բարեկամական Զատիկ ընկերակցութեան որուն կ'անդամակցին մշակոյթի, արուեստի եւ քաղաքական աշխարհի ծանօթ անձնաւորութիւններ:

Ստորեւ քաղաքապետութեան օրակարգը եւ որոշումը այդ մասին. –

ՕՐԱԿԱՐԳ

ՀՌՈՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎԸ

նեցուկ կը կանգնի՝
Իտալական-հայկ. «Զատիկ» ընկերակցութեան նախաձեռնութեան որ կը միտի Իտալիոյ կառավարութենէն պահանջել, պաշտօնական բանաձեւով մը ընդունիլ հայ ժողովուրդի 1915-ի Թուրք կառավարութեան կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւնը որ երբեք ճանաչում չըգտաւ Թուրք Պետութեան կողմէ.

նկատի ունենալով՝
որ ցեղասպանութիւնը ամենավայրագ եւ մարդու ոճիրներէն է, քանի որ կը միտի ամբողջ ժողովուրդի մը, անոր մշակոյթին եւ անոր պատմութեան բնաջնջումին.

նկատելով՝
որ հայ ժողովուրդի ջարդը իբր ցեղասպանութիւն ընդունուած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մարդկային Իրաւունքներու Ենթակոմիտէէն՝ 1985-ին, Եւրոպական Խորհրդարանէն՝ 1987-ին, զանազան երկիրներու խորհրդարաններէն, ինչպէս նաեւ 1919-ին նոյնինքն օսմանեան զինուորական Ատեանէն.

հաստատելով՝
որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մասնակցելու համար պարտի ճանչնալ ցեղասպանութեան մէջ ունեցած պատասխանատուութիւնը, որ կատարուած ջարդին ճանաչումը կը մտնէ նաեւ Թուրք ժողովուրդի շահերուն ծիրէն ներս, որով պիտի ազատագրուի բարոյական այդ անհանդուրժելի ծանրութենէն.

կ'ընդունի՝
կարեւորութիւնը որ համաշխարհային կարծիքը միջամտէ հայ ժողովուրդին ի նպաստ, այնպէս ինչպէս միջամտեց Հրէական Ողջակիզումին.

կը պահանջէ՝
որ Իտալիոյ կառավարութիւնը ընդունի եւ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը, հիմնուելով որոշումներուն վրայ զորս առին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, Եւրոպական Խորհրդարանը, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէսը եւ բազմաթիւ ազգերու երկիրները.

կը յայտնէ՝
որ կը զօրակցի հայ ժողովուրդի պայքարին՝ ճանչնալու համար ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը եւ պաշտպանելու համար անոր անքննարկելի իրաւունքները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախագահը ձեռնունայն վերադարձաւ Պրիւքսէլէն, ուր գացած էր որպէսզի վերնան իր երկրին դէմ առնուած պատժական միջոցները, բայց, Յանձնախումբին նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի անդրդուելի մնաց:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ չորս օրուան այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսայի Անդրծովեան հողամասերը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութեան տուրքերէն յաւելեալ «շահը» աւելի քան 50 միլիառ ֆրանք է այս տարի:

ՃԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, գնդակահարուած է Ժիանկսի գաւառի նախկին կառավարիչը կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ: 1952-էն ի վեր, համայնավար ամէնէն բարձրաստիճան պատասխանատուն է որ մահուան դատապարտուած է: Վարչապետը յայտարարած էր որ անխնայ պայքար պիտի տանի կաշառակերութեան դէմ:

ՓԱՍԻՅԻ (Եօնի նահանգ) երկաթուղիի գիծի մը վրայ 3 ուղեւորներ որոնք նորոգութիւններ կը կատարէին, տեղն ու տեղը մեռած են, երբ ժամական 250 քիլոմեթր արագութեամբ սուրալով անցած է Թի – Ժի – Վի մը: Արկածը անբացատրելի կը մնար, քանի աշխատանքներու առեն երթեւեկը պէտք է դադրած ըլլար:

ՊՈՍՆԻՈՅ ՄԷՋ, Մատըլէն Օլպրայթ Սերպերու սուլոցներուն եւ բողոքի ցոյցերուն թիրախ եղաւ, Մարտ 8-ին: 1999 Մարտին, ամերիկացի դատաւորին կարգադրութեամբ, Պոսնիոյ Սերպերու ձեռքէն կ'առնուէր Պրջքոյի հակակշիռը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, լոլիկ եւ վարունգ արտադրողները շատ մտահոգ են, որովհետեւ անծանօթ մանրէ մը (վիրիւս) սկսած է աւեր գործել: Պրէտթի մէջ (Պրըթանի) 2 հեկտար կրակի տրուած է: Կը կարծուի որ փեփինօ վիրիւսը Պրազիլէն ներածուած է: Հոլանտայի մէջ, քննութիւնները ցոյց տուած են որ վնասը շատ սահմանափակ է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ կը հակառակի աթոմական Թուրքիոյ ծրագրին, գլխաւոր այն պատճառով որ մտադրուած շրջանին մէջ յաճախակի են երկրաշարժերը ու ատով վտանգ կը սպառնայ շրջապատին: Յունաստանի Արտաքին գործոց նախարարութեան բանբերը յոյս յայտնած է որ Անգարա նկատի կ'առնէ առարկութիւնը եւ լրջօրէն կը մտածէ շրջանի բընապահպանութեան, զբօսաշրջութեան, տընտեսական զարգացումին կրելիք հետեւանքներուն մասին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8 / 9)

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Մարտ 7-ին Լրագրողներու Միութեան հաւաքոյթէն ետք յայտարարութիւն մը ընդունուած է որով նոյն միութիւնը, Երեւանի մամուլի ակումբը և Զանգուածային լրատուութեան մարմիններու ընկերակցութիւնը Միասնութեան դաշինքի Մարտ 3-ի յայտարարութիւնը կը նկատեն խօսքի ազատութեան դէմ ոտնձգութեան փորձ: Ինչ կը վերաբերի նոյն հաւաքոյթէն բացակայած մամուլի ներկայացուցիչներու, գտնուած են վերոնշեալ յայտարարութեամբ բուռնծին համաձայն չգտնուողներ: «Հայկական ժամանակ» թերթին խմբագիրը Նիկոլ Փաշինեան ըսած է որ մամուլի ազատութեան բազմաթիւ հարցեր ըլլալով հանդերձ զարմանալի է որ անոնք նկատուեցան միայն Միասնութեան յայտարարութենէն ետք:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ԱՌՈՂՋԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի քաղաքական կեանքին առեկծումը կը շարունակէ հակազդեցութիւններ արթնցնել զանազան խմբաւորումներէ: Մարտ 8-ին Կիներու հանրապետական խորհուրդի Նախագահ Նորա Յակոբեան անդրադառնալով Միասնութիւն դաշինքին յայտարարութեան, ըսած է թէ կիները կտրականապէս կը մերժեն վերջնագրի կործանող քաղաքականութիւնը եւ կը թելադրեն որ իշխանութեան բոլոր ճիւղերը, քաղաքական բոլոր ուժերը կատարեն միահամուռ ջանքեր: Անոնք կը յայտնեն թէ երկիրը պատրաստ չէ ո՛չ նախագահական, ո՛չ խորհրդարանական նոր ընտրութիւններու:

Նոյն օրը այլ յայտարարութեամբ մը Հայ արիական – ցեղապաշտական կուսակցութիւնն ալ անդրադարձած է ստեղծուած անկայուն կացութեան: Կ'ըսուի թէ ճգնաժամին բուն պատճառը արտաքին պետութիւններու միջամտութիւններն են եւ թէ Հայաստանի «գրեթէ ամբողջ քաղաքական դաշտը վաճառուած է, մեր արտաքին ու ներքին քաղաքականութիւնները վաղուց բացայայտօրէն թելադրւում են դրսից ու սա է գլխաւոր խոչընդոտը որ մշտապէս արգելելու է հայ քաղաքական ուժերին համախմբուելու Հայոց պետականութեան շուրջ»:

Արիական – ցեղապաշտականները կոչ կ'ուղղեն համախմբուելու Հայոց պետութեան տէր կանգնելու:

Ընկերվարական կուսակցութիւններու «Արդարութիւն» դաշինքը (Դեմոկրատական, Հնչակեան կուսակցութիւններ եւ Համայնավարներու միութիւն) եւս յայտարարութեամբ մը նախագահէն, վարչապետէն, Ազգային Ժողովէն, քաղաքական ուժերէն պահանջած է գիտակցիլ պահու լրջութեան ու ձեռնպահ մընալ սադրիչ, ապակայուն գործողութիւններէ, լծուիլ պետական, ընկերային պարտականութիւններու կատարման. իսկ երկիրը ծանր վիճակէն դուրս բերելու համար «Արդարութիւն»ը կը թելադրէ «հակաճգնաժամային ծրագիր» պատրաստել ու իրականացնել»:

Օ.Խ.Ս.Ը.-Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԸ

Մարտ 8-ին, վարչապետ Ա. Սարգսեան ընդունած է Օ.Խ.Ս.Ը.-ի Երեւան նոր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՀԻՆ ԿԱՐԳԵՐԸ

Գ.

«ՆԵՆԳ ԱԼՊԻՈՆ»

Չիլիի Տիրահոչակը՝ բռնատէր Օկուսթօ Փինոչէ ազատ արձակուեցաւ Անգլիոյ իր տնային բանտարկութենէն եւ զինուորական յատուկ օդանաւով վերադարձաւ իր երկիրը: Այլ պատկերով՝ Անգլիոյ իր պերճաշուք բնակարանը, ուր կը վայելէր ճոխ կեցութեան եւ հոգածու խնամքի բոլոր խօսքերը, Չիլիի մէջ փոխարինուեցաւ ալ աւելի խոշոր պայմաններով:

Ու ահիկա կը մեկնաբանուի որպէս մարդասպան մենատէրերու արժանի պատիժ, գոնէ աշխարհին վարդագոյն վարդագոյններ գուշակող բարեմիտներու կողմէ, կը հռչակուի նաեւ ժողովրդավարութեան եւ միջազգային արդարութեան առաջին մեծ յաղթանակը՝ մարդկութեան դէմ ոճիր գործող նախկին թէ ներկայ պետական պարագլուխներու դէմ: Առաջին մեծ դասը:

Տասնեօթը ամիս առաջ զօրավար Փինոչէ մեծարանքով կ՚ընդունուէր Լոնտոն, կարմիր գորգով: Ան վստահելի գործակիցը եղած էր Անգլիոյ եւ մանաւորաբար Միացեալ — Նահանգներու՝ պետական հարուածի դասին մէջ: Անգլիական օգնութեամբ է որ 1973-ին տապալուած էր Չիլիի պատմութեան մէջ առաջին ժողովրդավարական հանրապետութեան ընտրուած Այէնտէի նախագահական պալատը, ուր վերջ պիտի գտնէր նաեւ անոր կեանքը: Փինոչէ մանաւոր սիրելին էր նախկին վարչապետուհի Մարկարէթ Թաչըրի: Ի վերջոյ Արեւմուտք երախտապարտ էր Փինոչէին եւ բոլոր Փինոչէներու, որոնք ցուրտ պատերազմի շրջանին ծառայեցին «ժողովրդավարական կարգերու եւ ազատ աշխարհի յաղթանակին», պետական հարուածներով տապալելով ազգընտիր նախագահները եւ անդենական ղրկելով բոլոր ազատ խօսքի եւ մտածումի տէր մտաւորականներն ու գործիչները, համատարած սարսափ եւ մահ սփռելով իրենց երկրին մէջ: Փինոչէ, առիթով մը ինքզինք հռչակած էր, — ամենա՛յն համեստութեամբ, — «միայն ամաթէօր բռնակալ»: Իր բռնակալական մղձաւանջային տարիներուն, 1973 — 1990, սպաննուեցան կամ անյայտացան շուրջ 3500 հոգի, տասնեակ հազարաւորներ բանտարկուեցան եւ խոշտանգուեցան, իսկ ուրիշներ փախան երկրէն: Փինոչէ մարդուն մարդկային կերպարը պատկերելու համար կը բաւէ վերյիշել հետեւեալ դրուագը. երբ Չիլիի մէջ երեւան կ՚ելլէ «անհետացածներ»ու հասարակաց փոս մը՝ հարիւրաւոր մարմիններով, Զօրավար — Նախագահը կ՚ըսէ սեւ հիւմուրով մը. «Ով որ գանոնք այդպէս թաղեց, հայրենիքին ծառայեց, խնայելով դրամ եւ (դագաղի) գամեր»:

Անգլիական Արդարադատութեան ատեանը աշխարհով մէկ յանկարծ շողարձակեց որպէս արի եւ բարոյական բարձր սկզբունքի դրօշակակիր, երբ տնային բանտարկութեան ենթարկեց Փինոչէն որպէս առաջին քայլ սպանացի դատաւորի մը պահանջքին՝ սպանական արդարութեան յանձնելու ոճրային արարքներով ամբաստանուած Զօրավարը: Սպանիոյ օրինակին հետեւեցան Ֆրանսա, Զուիցերիա, Պելժիա որոնք իրենց թմբիրէն յանկարծ արթնցան յիշելով որ Չիլիի մէջ Փինոչէի իրաւակարգը իրենց քաղաքացիներն ալ նաեւ «անյայտացուցած» էր իբրեւ անբաղձալի կամ ձախակողմեան տարրեր: Ամէն մարդու միտքին մէջ դեռեւս թարմ է անգլիական որոշումին առթած ընդհանուր խանդավառութիւնը, որուն շողշողուն մէկ արտայայտութիւնն էր Էմնըսթի Ինթըրնէյշընըլի յայտարարութիւնը. «Մարդկային Իրաւանց Տիեզերական Յայտարարութեան 50-րդ տարեդարձի նախօրեակին (...) աշխարհ չէր կրնար աւելի լաւ մաղթանք մը ունենալ, քան վերահաստատումը Յայտարարութեան պարփակած սկզբունքներուն»:

Քիչ մը կանխահաս խանդավառութիւն եւ անիրապաշտ յոյսեր:

Մեստամաներորդ ժամուն յայտարարելով թէ այժմ 84-ամեայ բռնատէրին առողջութիւնը թոյլ չի տար որ ան օրինական դատավարութեան ենթարկուի՝ անգլիական կառավարութիւնը յաջողած կ՚ըլլայ իր բեմադրութեան մէջ. — մէկ կողմէն աշխարհի բոլոր բռնակալներուն ազդարարութիւն մը ղրկել թէ իրենք անձեռնմխելի չեն եւ թէ միջազգային արդարութեան օրը անպայման պիտի գայ, ուշ կամ կանուխ, ... երբ բռնակալին չահաբեր դերակատարութիւնը վերջ գտնէ, եւ միւս բանիւ՝ ցոյց տալ թէ այդ յայտարարութիւնը հարցին վեց սկզբունքի բաժինն է, անոր սոսկ տեսական կողմը, գործադրութիւնը ըլլալով այլ սոսկ լուարուք: Անգլիական պետական շահերուն ներհակ կ՚ընթանան նման արդարադատական ապուշարանութիւններու գործադրութիւնը, կամ ինչպէս այս առթիւ Ներքին Գործոց նախարարը յայտարարեց՝ «Անկարելի է եւ շատ վտանգաւոր այս կարգի հարցերը կարգադրել լոկ դատական հիմունքով»:

Ալպիոնի ապակափեղկին մէջ շուրջ մէկուկէս տարի աշխարհին ցուցադրուած արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու հոգեգրաւ այս պատկերը կը նմանի եգիպտական զմռսուած մոմիաներուն, որոնք իրենց մասին դարեր շարունակ խօսիլ կուտան, իրենք պահելով յաւիտենական քար լռութիւն: Այսօրինակ ժողովրդավարութիւն եւ միջազգային արդարութիւն բառերը կը մնան «անխօս», զմռսուած տարրեր:

Այսօր Փինոչէ վերադարձած է իր հարազատներուն՝ զինուորականութեան գիրկը յաղթական մառեչալի մը նման: Զինուորական օդակայանին մէջ զինք դիմաւորեցին իր հաւատարիմ բարձրաստիճան սպաները՝ մինչ զինուորական փողերախումբը կը չեփորէր հայրենասիրական եղանակներ, իսկ հեռատեսիլը կը սփռէր տօնախմբական արարողութիւնը:

Նախկին բռնատէրը, որ դացած է բընակելու իր անձնական ապարանքը, ինքզինքը կը զգայ կրկնակօրէն պաշտպանուած եւ ապահով՝ ցկեանս ծերակուտականի իր անձեռնմխելիութեամբ եւ զինուորական շրջանակներով: Ան իր պալատի բարձունքէ այսօր կը շարունակէ քմծիծաղիլ աշխարհի վրայ, ինչպէս որ սկսած էր ծիծաղիլ զինուորական օդակայան էջք կատարած վայրկեանէն սկսեալ: Զօրավարը ձգած էր հիւանդի իր անուաւոր կառքը, ոտքի ելած, ողջագուրուած իր նախկին գործակից զինուորականներուն հետ եւ վստահ ու կայտառ քայլերով ուղղուած՝ անդին իրեն սպասող ուղղաթիռը:

Անուաւոր կառք մը՝ որ իր մարմնին մաս կը կազմէր երբ անգլիական հեռատեսիլը ամէն առթիւ կ՚ուզէր սփռել «տըկարակազմ եւ հիւանդ 84-ամեայ» բռնատէրին պատկերը: Սենարիօն կատարեալ էր Լոնտոնի մէջ:

Պատւօ մը՝ բեմադիրին եւ դերասան — զօրավարին:

Իսկ անդին, Չիլիի մէջ, իրենց սիրելիները կորսնցուցած հազարաւորներու կըսկիծը այսօր քիչ մը աւելի կը խորանայ, ի տես անպատիժ — ե՛ւ փարձատրուած — բարբարոսին:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

....

CD REÇUS

THE CYCLE OF LIFE

PARIK NAZARIAN (14 մեներգ)

GARNI
P.O.B. 3035, Santa Monica, CA 90408

ՆՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ՆՈՐ ԹԵՐԹԵՐ

Հայաստանէն արտագաղթին անմիջական արդիւնքներէն է շատ մը երկիրներու մէջ օրէ օր մեծցող գաղութներուն քով նոր գաղութներու կազմաւորումը: Այս երեւոյթին Եւրոպայի մէջ ամէնէն ցայտուն օրինակներէն են Սպանիան ու Չեխիան: Առաջինին համար կ՚ըսուի թէ արդէն 3 — 4 տասնեակ հազարի հասնող հայաստանեան — հետեւաբար տնտեսական — գաղութ մը ունի այսօր, մինչ տասնամեակներէ ի վեր այդ երկրին մէջ ապրող Հայերու թիւը հազիւ քանի մը հարիւր հոգիով կը տրուէր: Երկրորդը՝ Չեխիան որուն պարագան տարբեր չէր Սպանիայէն, այսօր կ՚ըսուի թէ ունի արդէն 10 — 15 հազար Հայ: Այս մէկը, սակայն, յայտնապէս, կազմակերպուած ամբողջութիւն մը յաջողած է ըլլալ, առաջին քայլերէն իսկ, ինչպէս կը մատնէ Փրակայէն հասած անոր «Օրեր» (*) համաեւրոպական, անկախ ամսագիրը:

Վերջերս հասան անոր 2-րդ եւ 3-րդ թիւերը (2 / 1999 եւ 1 / 2000): Գունաւոր կողքով, 32 էջնոց, պատկերազարդ պարբերական մըն է ան, ամբողջութեամբ արեւելահայերէն: Անոնց թերթատումով իսկ, գլխաւոր նկատուածներն են տեղական գիծը, այժմէականութեան հետ կապը եւ Հայաստանէն կատարուած լաւ մակարդակով լրատուութիւնը: Այս յատկանիշներէն առաջինը թերեւս ամէնէն կարեւորներէն է գաղութներու հրատարակութիւններու համար եւ յաճախ ամէնէն անտեսուածը: Եւ պէտք է ըսել որ «Օրեր»ու առաջին այս թիւերուն ընթերցումով արդէն կարելի է որոշ պատկեր մը ունենալ ոչ միայն Չեխիոյ, այլ նաեւ դրացի երկիրներու գաղութներուն — Գերմանիա, Սլովաքիա — մասին: Տեղայնութեան յատկանիշը ապահովուած է քանի մը ուղղութեամբ: Կան Հայաստանի կարեւոր անցքերուն, ինչպէս՝ Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրը, մասին չեխական մամուլէն առնուած էջեր, հայկական արուեստին նկատմամբ չեխական հետաքրքրութեան արձագանգներ, ինչպէս՝ Մուսա լերան 40 օրերուն տեղական ձայնասփիւռէն ներկայացումը, Չեխիա ապրող հայ բըժիշկներու, արուեստագէտներու, հայեւչեխ յարաբերութիւններու մասին էջեր, եւ այլն: Թերթը իր սահմաններուն մէջ կը ջանայ օգտակար ալ ըլլալ նորահաստատ գաղութին, ի հարկին տալով գործնական տեղեկութիւն, ինչպէս է Օտարներու մասին չեխական օրէնքը, եւ այլն:

«Օրեր»ու երրորդ թիւին մէջ հետաքըրքրական է կարդալ թէ Չեխիոյ թիւ մէկ ճատրակ խաղացողը Հայ մըն է. Սերգէյ Մովսիսեան: Անոր հետ կատարուած հարցազրոյց մը (Աննա Կարապետեան, Յակոբ Ասատրեան) յայտնի կ՚ըլլայ որ երիտասարդը ծնած է 1978-ին Թիֆլիս: 1994-էն ի վեր ընտանիքով կ՚ապրի Փրակա: Չեխիան ներկայացուցած է Լաս — Վեկասի ճատրակի աշխարհի առաջնութեան ու հակառակ որ 5 — 8-րդ տեղը գըրաւած է, մեծ հետաքըրքրութեան արժանացած է Փրակա վերադարձին:

Թերթին համար այժմէականութեան ամէնէն կարեւոր թեման արտագաղթի երեւոյթն է, զանազան էջերով շօշափուած է նիւթը: Ամէնէն ուշագրաւն է Գերմանիայէն Անահիտ Յովսէփեանի «Քամուց Գերմանիա քշուածները» խորագրով յօդուածը (տես՝ քիչ անդին) որ լոյս տեսած է Բ. թիւին մէջ, Ամանորի նախօրեակին:

«Օրեր»ու մասին ծանօթացումի այս համառօտ տողերը աւարտելէ առաջ պէտք է ըսել որ գլխաւոր խմբագիրը Յակոբ Ասատրեանն է. ծանօթ անուն մը Հայաստանի «Ազգ» օրաթերթի ընթերցողներուն: Խմբագրական կազմը անոր հետ բաղկացած է Եդուարդ Սարգսեանէ (պատասխանատու քարտուղար), Աննա Կարապետեանէ, Արսէն Քոչարեանէ: Որպէս հիմնադիր եւ հրատարակիչ, նշուած է «Կովկաս-Արեւելեան Եւրոպա լրատուական կեդրոնը»: Անունին տակ տեղ գտած «համեւրոպական հայկ. անկախ ամսագիր» արձանագրութիւնը կ՚ըսէ թէ հրատարակիչները որպէս ընթերցող զանգուած, կ՚ուղղուին ամբողջ Եւրոպայի հայութեան: Հարցը հոն է որ այդ զանգուածէն կա՞յ լուրջ տոկոս մը Հայաստանի, չեխահայ գաղութին կեանքին նկատմամբ շօշափելի հետաքրքրութեան տէր որ այդ ու վերոնշեալ նիւթերուն մասին հանդուրժէ կարդալ տվեստական գրելաձեւով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) ORER,
P.O. Box 73, 14801 Prague 414 CZ

ՔԱՄՈՒՑ՝ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՔՇՈՒԱԾՆԵՐԸ

1999-Ի ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՑ ՅՈՒԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ԳԵՐՄԱՆԻԱ Է ԱՐՏԱԳԱՂԹԵԼ 2138 ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ

Աշխարհում շատերն են ձգտում 2000-ի գիշերը Երուսաղէմում դիմաւորել: Հայերը... «Մինչեւ 2000 թուականը ով Եւրոպա ընկաւ, մնացու իրաւունք կը ստանայ», ասում են այսօր Հայաստանում ու աշխատում «փրկուել»: Եւրոպան նրանց չի սպասում, հակառակը՝ պինդ-պինդ փակում է դուռ ու պատուհան, որ օտար ճամբիներ սահմանից ներս չխուժեն: Աւելին՝ արդէն կայ միասնական ռազմավարութիւն. հինգ տարում խոստանում են մեր ճաղաճացիների կեանքն առաւել ապահով դարձնել, Հոկտեմբերի 16-ին Ֆինլանտիայում կայացած հանդիպման ժամանակ ասացին եւրոպական երկրների ղեկավարները՝ նկատի ունենալով փողերի լուացման, կազմակերպուած յանցագործութիւնների դէմ պայքարի, փախստականների՝ օրէցօր առաւել մեծացող խնդիրները: Վերջիններս Արեւմուտք մըրկի նման են գալիս: Գերմանիայում մերժւում են, փախչում են Հոլանտա, այնտեղ էլ բախտը չի ժպտում՝ Պելժիա, կամ՝ Ֆրանսա, կամ՝ Աւստրիա... «Աւստրիան՝ Աւստրիացիներին» կարգախօսներով ցոյցերը վերջին ընտրութիւններում «նէօ-ֆաշիստական» համարուող «Ազատութիւն» կուսակցութեան համար խորհրդարանում երկրորդ տեղ ապահովեցին: Ոչ միայն Աւստրիայում, Գերմանիայում, Պելժիայում, Ֆրանսայում նման կարգախօսներն այսօր յաճախադէպ են. գնացէ՛ք, մենք ձեր աշխատուժի կարիքը չունենք, մեր մեքենայացուած տնտեսութիւնը մեզ է փողոց շպրտել: Բայց դէ, «կուշտն ի՞նչ գիտի սովածի կեանքը», փակ դռներից մի նեղ ճեղք են գտնում սողոսկելու ու... մի կերպ փորձում տեղաւորուել եւրոպական կեղեւի մէջ: Ո՞ մէկ անգամ արդէն կեղեքուած իրենց կեանքը ինչպէ՞ս է «դարմանւում» այս աւելի չոր պատեանի ներսում, լրագրողից աւելի հոգեբան-հասարակագէտ բժշկի հետազօտութեանն է սպասում:

Աշխարհի 6 միլիառ կազմող բնակչութեան ամէն մի 120-րդը ստիպուած է փախչել սեփական երկրից: 29 հազար քառ. քմ-մակերես ունեցող Հայաստանից քանիսի՞ բախտն է բերում Գերմանիայի Դաշնակցային Հանրապետութեան 357 հազար քառակուսի քիլոմեթր մակերեսի վրայ տեղաւորուելու, դժուար է ասել: Անընդհատ մտնում- դուրս են գալիս, եւ եթէ անցեալ տարի այստեղ անպաշտօն խօսւում էր 7-10 հազար հայ փախստականի մասին, այսօր այդ թիւն անկասկած աւելի մեծ է: Վիճակագրական վերջին տուեալներով, Հայաստանն իր փախստականների թուով 5-րդ հորիզոնականն է զբաղեցնում (1999-ի Յունուարից Յուլիս, 2 հազար 138 փախստական է Գերմանիա մուտք գործել): Առաջինը Հարաւսլաւիան է, յետոյ Թուրքիան, որտեղից հիմնական միգրանտները՝ Քրտերն են, յետոյ Իրաքն ու Աֆղանստանը: Երեւանի գերմանական դեսպանատունը մերժման կնիքը հէնց անձնագրում է դրոշմում: Փոխում են՝ նոր անձնագիր՝ նոր ազգանուն, մեծաւ մասամբ տուն-տեղ «ջրի գնով» վաճառում են, որ ճանապարհի փող ունենան: Ու եթէ առաջ տղամարդկանց հոսքն էր առաւել մեծ, այսօր՝ ընտանիքների: Առաջ քաղաքներից էին գալիս, հիմա գիւղերն էլ են դատարկւում: Գալիս են օդանաւով, գնացքով, աւտոբուսով՝ փոքրիկ յոյսից կառչած՝ Հայաստանը Եւրոպայի ճանապարհն է բռնել, ուրեմն իրենք կողմնացոյցն էլ սխալ ուղղութեամբ չեն տանում:

«Որտեղի՞ց նման ինֆորմացիա: Մենք վեց տարի Գերմանիայում ապրողներս նման բան չենք լսել», զարմանում են գերմանական անորոշ ճակատագրի տէր՝ դատարաններ վճռին սպասող նախկին հայաստանաբնակները՝ մինչեւ 2000 թուականը Եւրոպա եկածներին քաղաքացիութիւն տալու մասին լուրը քննարկելով: Օրէնքներն անընդհատ փոխւում են, եւ դժուար է բեւակայել, թէ իր Արեւելեան հատուածի «պարտքերը» չմարած Գերմանիան նոր անաշխատների հիւսթափութեան նոր ... լէքի պակաս է զգում: Դեռ մի քանի միս առաջ Հայ փախստականների մի մի խումբ հէնց սահմանից ետ ուղարկեցին: «Ինձ լաւ բացատրէին, որ այդպէս էլ ... լինում, ռիսկի չէի դիմի», արդէն Հայաստանից հեռախօսով բողոքել էր ... րիքն առած մի տղամարդ Գերմանիայում

պաշտպանելի իրաւունք ստացած իր ազգականին: Փորձառուները յամառել էին՝ գնանք Աւսբուրգ, մինչդեռ այնտեղ ըստացուի, մի քիչ փող աշխատելու յոյսն էլի պարզին էր անցել:

«Վերադարձողները գունաւոր հեքիաթներ չեն պատմում»: Բայց յոգնած ու անհաց զանգուածին դրսում կորցնելու վախն աւելի հեռու է թւում, քան հայրենիքում ընտրութիւնից ընտրութիւն սպասելը», ասում է գրուցակիցս՝ Հայաստանից 93-ին դուրս եկած եւ պաշտպանելի իրաւունք ստացած մի քաղաքացի: «Ինչքան էլ "լեկցիա" կարդաս, թէ վատ բան է, մի գնա, լեզուդ չի պտտւում, մարդը չի կարողանում ապրել: Սա մի անգամ եւս մեզ վրայ ծանր բեռ է գնում, որ բոլորս պիտի ամէն ինչ անենք, որ պետութիւնը պետութիւն լինի», Սեպտեմբեր 5-ին Քէօլնում հայ համայնքի հետ հանդիպման ժամանակ ասաց Ազգ. Ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանը: Վերջինս չհամաձայնեց, թէ նաեւ իր ընտրազանգուածն է ճամպրուկները կապել, հեռանում Հայաստանից:

«Դեմիրճեանին լաւ ենք ճանաչում, մի ժամանակ մեզ լաւ էր պահում, մտածեցինք ինքը մի բան կ՚անի, գործ կը տայ, պարապ չենք մնայ: Մէկ ամիս անցաւ, երկու, երեք... Միայն խօսում են: Վազգէն Սարգսեանը «քըչի» չուկայ եկաւ, յուզուեց: Եթէ ժամանակին դրէշ է բռնել, ժողովրդի բերանն էլ օրհնանք դրեց, յետո՞յ... Վե՛րջ, ես ինձ եմ հաւատում, տասը մէկ ամիս առաջ, տունս 2000 տոլարով վաճառեցի, եկայ՝ յանձնուեցի», 40-ամեայ Ա. Բ.-ի մասին ինձ ասացին, թէ կեղծ թուղթ է սարքել՝ իբր տատիկը գերմանուհի է: Ինձ՝ Գերմանիայում ժամանակաւոր բնակուողիս, ի հարկէ, ոչ միշտ են ամէն ինչ ճշգրիտ պատմում: փախստականի կարգավիճակ հայցողներից շատերին թւում է, թէ Հայաստանի համար աշխատող լրագրողի մօտ որքան լուռ, այնքան՝ լաւ: Գրչի թանաքը չչորացած՝ իրենց մասին կ՚իմանան՝ ետ կը կանչեն: Վստահութեան պակասն ինձ ոչ այնքան վիրաւորում, որքան մտահոգում է՝ նոյն տեսակից չենք ուրեմն: «Իրար հետ խօսում ենք, ընտանիքներով հանդիպում, բայց փակ թեմաներ կան, դրանց չենք անդրադառնում: «Դատարանում ինչ ես ասելու»-ն ընդունուած հարց չէ, միեւնոյն է, ոչ մէկը միւսին ճիշդը չի պատմում: «Կասկած ու վախ կայ», անկեղծանում են հին եկածները:

«Հա՞յ ես», թւում է կ՚ասես ու դիմացինդ կը գրկախառնուի, կամ գոնէ կը ժպտայ: Նոր եկածները՝ դժուար են ժպտում՝ լեզու չգիտեն, գերմանական չոր կարգուկանոնն ուրիշ վիճակ է պարտադրում, փախստականի սուտուկեղծ պատմութիւններ յօրինելու վարպետութիւնն իրական եսից քանի՛ ափ հեռու է չպրտել:

«Մեծ խանութում հայաստանցիների տեսայ: Շունչս կտրւում էր՝ «Հա՞յ էք, չէ՞» հարցիս կտրուկ պատասխան՝ «Սպասիր, դրա ժամանակը չէ, դուրս գանք, յետոյ»: Միայն փողոցի անկիւնում, գողութեան մէջ չբռնուածի հպարտութեա՞մբ, թէ հանգստութեամբ յետոյ երկու բառ փոխանակեցին. «Հայաստանից երկու ամիս առաջ ենք դուրս եկել, մի քիչ բանման ենք հաւաքում, որ մերժուելու դէպքում դատարկ գրպանով տուն չգնանք»: Սա Գիւմրիից չորս տարի առաջ Գերմանիայում ամուսնացած ծանօթուհիներիցս մէկն է պատմում: «Ես չեմ ամաչում. եթէ գողն էլ կայ, ինտելեկտուալն էլ, ուրեմն կենսունակ ազգ ենք», ասում է մեր զրոյցի մէկ ուրիշ մասնակից: Ամաչել-չամաչելու խնդիրը մէկ կողմ. Ներքին գործերի նախարարութեան՝ դեռեւս անցեալ տարի մեզ տրամադրուած գնահատականը փախստական հայերին որեւէ յանցագործ խմբի մէջ չի տեղաւորում, եթէ դէպքեր էլ կան, որակ չեն կազմում: Փոխարէնը որակական տարբերութ է դառնում միւսոր չլինելու անխուսափելի հիւանդութիւնը: «Ես հաւասար եմ բոլորին» մխիթարական դատողութեամբ հանդէս եկող «ուժեղներն», այնուամենայնիւ, անկեղծութեան պահերին անցեալից եկած արժեւորման մի յուշով թուլանում են: «Բա մենք սե՛նց էինք ապրում՝ քիլօներով սեւ խաւիար, Մոսկուայի խանութներից՝ թանկ հագուստեղէն», քաղքենու նմանօրինակ վերյուշներ Գերմանիայի հայկական՝ աւելի ճիշդ «հայաստանեան» շրջանակում շատ եմ լսել: Աստղազարդ երկինքներին, Երեւանի լոյսերին ու երգող շատրուաններին, Սպենդիարեանի օփերային թատրոնի էժան տոմսերով չքեղ ներկայացումներին ու «պապլաւոկի»՝ մէկ գաւաթ սուրճով երկար քննարկումներին կարօտող շերտն էլ կայ: Նրանց մի մասը Երեւանեան ռեթրոյից ուզում է հանել միթինգների ու հայրենասիրական կարգախօսների չերկրուած ժամանակը, կըլկըլացող մուրացկանների արեւելեան մեղեդին: «Բոլորը մեզ խաբեցին» մեկնաբանութեամբ ուզում է փախչել 10 տարուայ իր կորցրած կեանքից, դէմքը շրջած փորձում է մնացած կեանքն ապրել առանց դառը յիշողութիւնների, առանց կամուրջների: Ստացւո՞ւմ է:

«Մեր գործարանի դուռ-պատուհանն էլ քանդել-տարել-վաճառել են, ասում է պազալթի գործարանի նախկին աշխատակիցներից մէկը: Է՜, ինչ ասեմ, որ հաւաքածս մի երկու կոպեկը տուն չուղարկեմ՝ սովից կը մեռնեն»: «Մենք՝ բոլորս տուն փող ենք ուղարկում, շաբաթը մէկ անգամ կարճ զանգում ենք՝ ոնց են – ոնց չեն տեղեկանում ու Հայաստան գնացող փնտռում՝ նամակ, փող ու դեղ հասցնելու: Երբ ճամբար եկանք, նոր օրագիր սկսեցի, գրեցի՝ «վերջ լաւ ու վատ ապրած իմ նախկին կեանքին, խոստանում եմ հին ոչնչի մասին չպատմել իմ այս նոր գրքում: Չի ստացւում, ռատիոյի լուրերը լսելուց յետոյ ամէն օր նամակներ եմ գրում՝... Լեւոնին, Վանոյին, Քոչարեանին... Գիտեմ, փախստականիս գրածներն իրենց հետաքրքիր չեն, չեմ ուղարկում», ասում է Մ. Հ.ն, ով իր 40-ամեակը դիմաւորեց դատարանում՝ ՀՀ քաղաքացիութիւնից հրաժարուելու դիմումով, եւ ով իր սերնդի մասին Հէմինկուէյի նման ասում է՝ կորած:

Կորած ու կորցրած սահմանումների միջեւ չտեսնուած մի բան այնուհանդերձ կարելի է գտնել՝ արտաքին տեսքը: Մի քիչ շրթներկ, չկարկատած գուլպայ, չկտրուող տաք ջուր, թանկարժէք օծանելիք՝ ամէն օր փոխուող շալիկին...

«Հէշտ կենցաղի մէջ մէկ-մէկ տարիների դժուար կեանքս մոռանում եմ: Բայց մէկ է, մի քիչ աւելի լաւ լինի, վերադառնալու եմ», ասում է 50-անց Ն. Ա.-ն: Մենա՞կ: «Երեք երեխաներիցս մէկն ինձ հետ օրերն է հաշւում»: Այդ մէկին չտեսայ, որ հարց տամ՝ ինչո՞ւ ես ուզում Հայաստան գնալ: Որովհետեւ նրանից 2 տարի փոքրերին՝ 12 տարեկան երկու աղջկայ լսեցի, աւելի փոքր տղաների էլ, պատասխանը նոյնն էր՝ չեմ ուզում գնալ: Այս երեխաները մեծերի նման համեմատելու եզրեր էլ չունեն. ինչ ծնուել են, հացի փոխարէն Հայաստան տանը ներկայ է թշուառութեան ու անորոշութեան մոխրագոյնը, ու այնքան տիրապետող, որ յիշողութեան մէջ բոլոր մնացած պայծառ նրբերանգները կուլ է տուել: Երեխաները լեզուն հեշտ են սովորում: Նրանց՝ գոնէ իրար հետ հայերէն խօսելու՝ ծնողների պարտադիր պահանջը յաճախ երեք բառի սահմանից չի անցնում: Մանկապարտէզում խաղի լեզուն գերմաներէնն է, դպրոցում խնդիրը լուծելու գերմաներէն մտածողութիւնն ինքնըստինքեան հաստատւում է: Հապճեպ կապուած ճամպրուկների մէջ թէ հայերէն մէկ-երկու գիրք դրուէր էլ, միեւնոյն է, չէին կարդալու: Մոգական ուժ ունեցող ուրիշ զբաղմունքներ կան, որոնց մագնիսական ձգողութիւնը երկու ծովերի արանքում ընկած իրենց փոքրիկ երկրի մասին երբեւէ յիշատակ չի անում: Նորի՞ց կորած սերունդ... Ինչ անուն էլ դնենք, մեղքի մի մեծ բաժին ձեր ու իմ վրայ է ծանրանալու, որ 10 տարում չկարողացանք նրանց Յոյսի երկիր ժառանգել:

ՅԵՏԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆ

Արտագաղթի մասին այսօր Հայաստանում շատ են խօսում: Ճանաչուած գրողն ահազանգում է, Ազգ. Ժողովի պատգամաւորը դրա մեծ չափերի համար մեղադրում լրագրողներին, հասարակական-քաղաքական խմբաւորումներին կոչ է անում մեխանիզմներ մշակել: «Չկայ չարիք առանց բարիքի, արտագաղթը փրկեց Հայաստանը, բայց այսօր հասել է այն սահմանը, որ կարող է երկրի ազգային անվտանգութեանը սպառնալ, վաղը բանակ չենք ունենայ», օրեր առաջ «Ազատութիւն» ռատիօկայանին տուած հարցազրոյցում յայտարարեց Վանօ Սիրադեղեանը: «Ներգաղթից ենք խօսում... Բայց ո՞վ մեզ փողոց չպրտեց, ասում է եօթ տարի առաջ Գերմանիա եկած 7 հոգանոց ընտանիքի հայրը: Բոլորս՝ 1990-ից յետոյ դուրս եկածներս Հայաստանի պիւտճէի չափ փող ենք ուղարկում: Գնանք՝ մեծ հոգս ենք դառնալու...»:

ԱՆԱՀԻՏ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Պոն, Գերմանիա

«Օրեր», 1999 Հոկտ. – Նոյ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Աւելի քան մէկուկէս հազարամեակի խորքէն ճառագայթող Աւարայրի պատերազմը թէպէտ հին յաղթական կամար մըն է Հայոց պատմութեան, բայց երբեք չհինցած: Չհինցած գաղափարով, ոգիով եւ բարոյական արժէքներով:

Այսօր, Աւարայրը հոն է ուր հայութիւնը պայքար ունի: Պայքար՝ իր պետականութիւնը ամրապնդելու, իր հողը եւ ժողովուրդը պաշտպանելու: Պայքար՝ իր լեզուն, հաւատքը, ազգային դիմագիծը պահպանելու:

Շաբաթ, Մարտ 4-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահի բեմին վրայ, պատանիներ եւ երիտասարդներ, շուրջ քառասուն հոգի, ղեկավարութեամբ Հոգեւոր Հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի, նոր ձեւով, նոր ոճով, իրենց հոգիով ապրեցան եւ ապրեցուցին հին եւ չհինցած Վարդանանց դիւցազներգութիւնը, ի գոհունակութիւն ներկայ հոծ բազմութեան:

Խօսք ունենալով եւ հետեւելով պատմութիւնը վերադծող բնագրի մը ընթերցումին (պատրաստութիւն՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան եւ ընթերցում՝ Վարդուհի Քհնյ. Գասպարեան), երիտասարդները, մէջ ընդ մէջ, արդի երաժշտութեան (rock) եղանակով եւ ոճով, «սէնթէթիզէօռ»ի մը, կշռոյթով, զոր նուագեց Կոմիտաս Վրդ., մենակատարութեամբ, զուգերգով կամ խումբով երգեցին գլխաւոր դէմքերէն՝ Վարդան, Խորխոռունի, Վահան Ամատունի, Ղեւոնդ Երէց, Յովսէփ Կաթողիկոս, Ռշտունի, Վասակ, Յազկերտ... քաղուած խօսքերը, ընթերցումն ու երգը իրարու շղթայաւորելով, կամրջելով:

Ինչպէս բսաւ, Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, իր բացման խօսքին մէջ, բարձր գրական եւ երաժշտական արժէք պէտք չէ փնտռել ո՛չ բնագրին եւ ո՛չ ալ երաժշտականացած մասերուն մէջ: Մենք ալ համաձայն ենք: Այլ միայն պատանիներ, երիտասարդներ շահագրգռելու, քով քովի բերելու, եկեղեցւոյ եւ ազգային հաւաքական կեանքին կապելու ձեւ մը, միջոց մը, նկատի առնելով այսօրուան իրենց աշխարհը, իրենց մօտեցումները, ըմբռնումներն ու հետաքրքրութիւնները:

Այս տեսակէտէն նախաձեռնութիւնը, աշխատանքը եւ արդիւնքը դրական են: Մասնակցողները եւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան արժանացան խանդավառ ծափահարութիւններու: Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը կը փորձէ եկեղեցւոյ շուրջ հետաքրքրութիւն, ջերմութիւն մը ստեղծել: Գնահատելի է: Գործունէութեան դաշտը բերրի է, առաւելաբար Պոլիսէն եւ Թուրքիոյ գաւառներէն եկող եւ շրջանը հաստատուող բազմաթիւ ընտանիքներով, քիչ մըն ալ Հայաստանէն արտագաղթողներով: Այս զանգուածները, ծանօթ պատճառներով, կապուած են եկեղեցւոյ եւ հայերէնն ալ կը գործածեն որպէս հաղորդակցութեան լեզու: Որքան կը տեւէ չենք գիտեր: Օրը օրին օգտուիլը այս վերազարթնումով ինքնին գօտեպնդիչ է:

Ճիշդ է որ ամէն ինչ ճաշակի հարց է: Սակայն, կը խորհինք որ այս պարագային միայն այդ չէ: Եղածը հանգրուան մըն է նախ շրջապատ մը, միջավայր մը ստեղծելու եւ վերադառնալու դէպի հարազատ ակերը մեր դարաւոր արժէքներուն որոնք կրնան գոյատեւել միայն իրենց ինքնուրոյնութեան մէջ:

Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար, իր փակման խօսքին մէջ գնահատեց Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի պատրաստակամութիւնը եւ բազմերես տաղանդը: Քաջալեր խօսքեր ուղղեց մանուկներուն իրենց ոգեւորուած մասնակցութեան համար: Պօմոնի ծուխը, բսաւ Եպիսկոպոսը, նոր շրջան մը կը բոլորէ յուսադրելով բոլորս:

Վարդանանց տօնակատարութեան պաշտօնական մասը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք»ով երգուած բոլոր մանուկներուն կողմէ, հարազատ եղանակով: Երեկոն շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ պատրաստուած շրջանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ Էֆէնտիին տունը

ՍԱՀԱԿ. – Մեր խօսքը վերջնական էր արդէն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աւոր բնաւ տարակոյս չունիմ: Գիտեմ, որ ինծի պիտի չխաբէք:

ՍԱՀԱԿ. – Ա՞տ ինչ խօսք է: Ինչո՞ւ պիտի խաբենք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց աւելի աղէկ չըլլա՞ր, որ հարսնիքէն առաջ դրամը պատուաւոր վաճառականի մը քով աւանդ դրուի:

ՍԱՀԱԿ. – Ի՞նչ հարսնիք, ի՞նչ աւանդ, Մարտիկ աղա: Ինչի՞ մասին կը խօսիք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Թոհափ բան, մեր ամուսնութեան մասին:

ՍԱՀԱԿ. – Ի՞նչ ամուսնութիւն:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Պիշ – պիշ կը նայի): Օրիորդ Զարուհիին հետ ամուսնութիւնս:

ՍԱՀԱԿ. – Ան չէ ամա Կիրակի օր Տէր Բարսեղը քովդ չեկա՞ւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Եկաւ:

ՍԱՀԱԿ. – Քեզի բան մը չյանձնե՞ց:

ՄԱՐՏԻԿ. – Չէ, բան մը չյանձնեց: Պատրիարքարանի մէջ ըլլալիք պաշտօնական նշանտուքի մասին խօսեցանք, յետոյ խօսեցանք դրամօժիտի մասին...

ՍԱՀԱԿ. – Մենք կարծեմ իրար երբեք պիտի չհասկնանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ:

ՍԱՀԱԿ. – Որովհետեւ Աստուծոյ կամքը այս է եղեր: Զարմանալի, որ Տ. Բարսեղը բան մը չէ ըսեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Նշանը ե՞տ ընել կ՚ուզէք:

ՍԱՀԱԿ. – Ըրինք լմնցաւ արդէն: Բայց այդ դրամօժիտի խօսքը բնաւ չեմ հասկնար կոր: Ա՞տ ուրկէ ելաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ճանըմ, այնպէս կարգադրուած չէ՞ր, որ դուք 5000 ոսկի դրամօժիտ պիտի տաք:

ՍԱՀԱԿ. – Այդ կարգադրութիւնը որո՞ւ հետ եղած է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեզի հետ, Տէր Բարսեղին միջոցաւ:

ՍԱՀԱԿ. – Էհ հիմա պիտի խենթենամ: Տէր Բարսեղը քեզի ըսաւ, թէ մենք 5000 ոսկի դրամօժի՞տ պիտի տանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո, այդպէս ըսաւ: Կիրակի օրն ալ նոյն բանը կրկնեց:

ՍԱՀԱԿ. – Իսկ մեզի ալ ըսաւ, թէ դուն առանց դրամօժիտ ուզելու պիտի ամուսնանաս:

ՄԱՐՏԻԿ. – Առանց դրամօժիտ ուզելո՞ւ... Էհ ատիկա լուսա՞ծ բան է:

ՍԱՀԱԿ. – Հիմա ատոնք բոլորը պարապ խօսքեր են, քանի որ նշանը արդէն ետ եղած է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց ինծի համար ատիկա անպատուութիւն է: Եթէ ետ պիտի ընէիք, ինչո՞ւ նշանուեցանք:

ՍԱՀԱԿ. – Պարագաները այդպէս բերին:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շաբաթ օրը նշանուիլ, Կիրակի օրն ալ նշանը ետ ընել... Ո՞ւր տեսնուած է սանկ բան: Ամէն մարդ իր պատիւը ունի, լսողները ի՞նչ պիտի ըսեն:

ՍԱՀԱԿ. – Ո՞վ լսեց որ: Լսելու ատեն ալ չեղաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրեմն ասիկա ձեր վերջնական կարգադրութի՞ւնն է:

ՍԱՀԱԿ. – Այո:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Մատէն մատանին կը հանէ, կուտայ): Շատ աղէկ: Մնաք բարով:

ՍԱՀԱԿ. – Երթաք բարով:

Լոյսի խաղով իրիկուն կ՚ըլլայ: Ներս կը մտնէ Գաբրիէլ Էֆէնտին՝ Նուարդին հայրը:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Բարի իրիկուն, Սահակ Էֆէնտի:

ՍԱՀԱԿ. – Աստծու բարին, Գաբրիէլ Էֆէնտի, հրամմեցէք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Թագուհի հանըմը տունը չէ՞:

ՍԱՀԱԿ. – Տունն է: Խեր ըլլայ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Խեր է, խեր:

ՍԱՀԱԿ. – (Կը կանչէ): Թագուհի... (Քիչ վերջ կուգայ Թագուհի):

ԹԱԳՈՒԿ. – Բարի էք եկեր, Գաբրիէլ Էֆէնտի: Ինչպէ՞ս էք: Սողոմէ հանըմն ու Նուարդը ինչո՞ւ չեկան:

(Շար. 23)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Ֆլորին Տէյիր-մէնճեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Էլիզ եւ Եղիշէ Այվազեանի յիշատակին։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ մը խնամելու համար. Հայաստանի մէջ աշխատած է 15 տարի որպէս հիւանդապահուհի։

Հեռաձայնել՝
Տիկին Սուսաննա
01 – 42 – 53 – 47 – 97

(Շար. Ա. էջէն)

բացուած գրասենեակի ղեկավար Ռոյ Ռիվը, որ իրեն ներկայացուցած է գրասենեակին նպատակներն ու գործունէութիւնը։ Դեսպանը նշած է նաեւ որ շաբաթէ մը աշխատակազմը կը տեղափոխուի նոր գրասենեակ ու կը գործակցի տեղացի մասնագէտներու հետ։ Վարչապետն ալ իր կարգին նշած է թէ անցումի շրջանի մէջ գտնուող բոլոր երկիրները ունին Հայաստանի դժուարութիւնները, սակայն ամէնէն կարեւորը ժողովրդավարական համակարգի կազմակերպումն է։ Ա. Սարգսեան Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի գրասենեակին բացումը կարեւոր համարած է նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու եւ հիմնարկներու հետ գործակցութեան եզրեր հաստատելու տեսանկիւնէն։

Նոյն օրը Ռ. Ռիվ ընդունուած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ, որուն նոյնպէս ներկայացուցած է իր գլխաւորած գրասենեակին առաքելութեան գլխաւոր ուղղութիւնները։ Ողջունելով նախաձեռնութիւնը, Ռ. Քոչարեան ըսած է որ ան նոր պայմաններ կը ստեղծէ եւրոպական ընտանիքին Հայաստանի համարկումին համար։

*
**

ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բարձրաստիճան սպաներու նշանակման մասին Հայաստանի նախագահին հրամանագիրը թեր ու դէմ կարծիքներու առիթ տուած է։ Ազգ. Ժողովի իրաւաբանական վարչութեան պետ Վլ. Նազարեանի կարծիքով նախագահին Մարտ 6-ի այս հրամանագիրը չի համապատասխաներ երկրին Սահմանադրութեան։ Անոր կարծիքով նախագահը այս ձեւով նոր լիազօրութիւններ շնորհած է ինքզինքին։ Վլ. Նազարեան պատրաստած տեղեկագրին մէջ նշած է նաեւ որ երեսփոխաններու առնուազն մէկ երրորդը կրնայ դիմել Սահմանադրական դատարան, պահանջելով յիշեալ հրամանագրի համապատասխանութիւնը Հայաստանի Սահմանադրութեան։

Բոլորովին տարբեր է նախագահի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեանի կարծիքը։ Ան հակադրելով Վլ. Նազարեանի պատրաստած տեղեկագրին ըսած է թէ Սահմանադրութեան մէջ նշուած է թէ Հանրապետութեան նախագահը անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան և ապահովութեան երաշխաւորն է եւ առոր իրականացման համար այլ յօդուած մը (թիւ 55) կը նշէ թէ նախագահը այլ լիազօրութիւններուն կարգին, բանակին գլխաւոր հրամանատարն է ու կը նշանակէ զինուած ուժերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմը, կ'որոշէ բանակին օգտագործումը եւլն.։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մարտ 8-ին, Խորհրդարանի նիստին պատասխանելով հարցումներու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարը ԼԸՐ-ջօրէն ազդած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան ընթացքին եւ առկէ գլխաւոր տուժողը կ'ըլլայ Ղարաբաղի խնդիրը։ Այն երկիրները որոնք հետաքրքրութիւններ ունին հիւսիսային Կովկասի նկատմամբ, կը նախընտրեն սպասողական դիրքի մէջ մնալ, տեսնելու համար թէ ինչի կը յանգի ներկայի կացութիւնը։ Նախարարը ըսած է թէ նոյն պատճառով տեղքայլի մէջ է իր աշխատանքն ալ ու երբեք չարաչէ ի վեր երկրէն դուրս ելած չէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Բոպըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20.30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16.50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

CONFERENCE
"Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

en deuxième partie
Projection de la vidéo de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները։

Գ. ՑԱՆԿ

Տիկին Մելինէ Ժամգալեան 250 Ֆր., Օր. Սիրարփի Փէչիմէնեան 150 Ֆր., Տիկին Լուիզ Գարակիւլեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մէլէմէճեան 300 Ֆր., Պր. Լոռան Պալեան 200 Ֆր., Տիկին Գըրիգոր Թեւանեան 1000 Ֆրանք, Տիկին Մարկրիտ Մինասեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Թադէոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիօզեան 2500 Ֆր., Տիկին Լուիզ Միքայէլեան 150 Ֆր., Օր. Իզապէլ Մարթայեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պալըգճեան 200-ական Ֆր., Պր. Յովակիմ Ադամեան 2000 Ֆր., Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր., Տիկին Իւզաբեր Եադուպեան 100 Ֆր., Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500 Ֆր., Տիկին Մարթա Թնճուկեան 100 Ֆր., Պր. Բագրատ Գոսէմ 200 Ֆր., Տիկին Մարի Վէզնէեան 100 Ֆր., Պր. Ժան – Փիէռ Տիրանեան, Տիկին Սվեթլանա Իշխէմէճեան 200-ական Ֆրանք, Տիկին Ռոզ Ալեքսանեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր – Զաքարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Շիրինեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վէնսան Խըռլաքեան 200 Ֆր.։

(Շար.)

COMITE DU 24 AVRIL
REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

Un service d'autocars est organisé pour se rendre à la manifestation.
Région Parisienne :

- **Alfortville**, à 14h15, place Achtarak
- **Issy-les-Moulineaux**, à 14h devant l'église apostolique arménienne
- **Arnouville**, à 14h devant le stade Léo Lagrange
- **Bagneux**, à 14h au rond point des Martyrs
- **Clamart**, à 14h devant la mairie et s'arrêtera ensuite à 14h10 devant l'hôpital Percy. Ce même autocar passera également devant le monument au génocide d'Issy-les-Moulineaux, rue de la Défense, à 14h15
- **Meudon-la-Forêt**, à 14h15, place de l'Eglise.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"
CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART DE PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES
Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :
MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70
OU
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES
Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —
PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —
Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55835

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.861 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.861

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 9 / 10)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԷ ՀՐԱՒԻՐԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԸ

Մարտ 9-ին Հայաստանեան լրատուները յայտնած են թէ Ռ. Քոչարեան ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանին առաջարկած է Հայաստանի զինեալ ուժերուն առաջին փոխհրամանատարութիւնը ստանձնել: Երբ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը փորձած է ստուգել լուրը, նախագահի մամուլի քարտուղար Վ. Գաբրիէլեան պատասխանած է. «Բաւական է գրգռիչ լուրեր տարածելով»: Լուրը հերքուած է Ս. Բաբայեանի կողմէ ալ:

ԲՈՂՈՔ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առընչութեամբ արգելափակուած Յ. Յարութիւնեանի ու երեսփոխան Մ. Մովսիսեանի փաստաբանները նախաքննութեան մարմինը մեղադրող յայտարարութիւններ հրապարակած են: Մ. Մովսիսեան ըսած է թէ զինուորական դատախազութեան մէջ իրմէ պահանջած են յայտնել թէ Սամուէլ Բաբայեան նամակ տուած է իրեն: Երեսփոխանը գրաւոր դիմում տուած է իր պաշտպան փաստաբանին ուղեկցել յանձնել նախագահին, վարչապետին, գլխաւոր դատախազին, մամուլին, նպատակ ունենալով որ վերջ տրուի իր անձին կիրարկուած բռնութիւններուն, ապօրինութիւններուն: Փաստաբանը ցրուած յայտարարութեան մէջ ըսելով որ իր պաշտպանեալին ուղղուած մեղադրանքները հիմ չունին, պահանջած է որ դադրի քրէական հետապնդումը եւ Մ. Մովսիսեան ազատ արձակուի:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վլ. Դարբինեան Գաւառի համայնավարներուն հետ հանդիպումի մը երկու նախապայման նշած է երկիրը ներկայի քաղաքական լարուած վիճակէն դուրս բերելու համար: Առաջինը ազգային համաձայնութիւնն է, երկրորդը Ռուսաստան - Բելառուս դաշինքին միացումը: Այս երկրորդը արտաղաղթին ու չքաւորութեան դէմ միակ ճար նկատած է ան, աւելցնելով որ Ազգային Ժողովի համայնավար երեսփոխանները այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին:

ՏԽՈՒՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՍՊԱՍՈՒՄ

Ազգ. Ժողովի «Կայունութիւն» խումբի ղեկավար Վարդան Այվազեան ըսած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հեռատեսիլի հարցազրոյցը կը մատնէ այն իրողութիւնը թէ քաղաքական մեծամասնութիւնը նախագահին յենարան չէ: Վ. Այվազեան համաձայն գտնուած է որ իր աշխատակազմին ղեկավարը պաշտօնազրկել կամ պահելու հարցը զուտ նախագահին իրաւասութիւնն է: Ան մտահոգութեամբ աւելցուցած ալ է որ եթէ իշխանութեան մէջ հարցերը անձնաւորւին, կ'առաջնորդեն տխուր զարգացումներու:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԿՐԿԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՀՀՇ վարչութեան նախագահ Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի եւ 10 այլ ամբաստանեալներու դատավարութեան Մարտ 9-ի նիստը յետաձգուած է Վ. Սիրադեղեանի փաստաբանին խնդրանքով: Դատաւորը որոշումին պատճառը լրագրողներուն պարզելով, ըսած է թէ փաստաբանը իրեն տեղեկացուցած է թէ կնոջը եղբայրը մահացած է ու այլ ազգականներ չունենալով ինք պէտք է որ վրայի յուղարկաւորութեան կազմակերպմամբ. ան որպէս ապացոյց ալ տուած է մահացածի հասցէն: Փետր. 23-ի նիստն ալ յետաձգուած էր նոյն փաստաբանին՝ Վ. Սուքիասեանի առողջական պատճառներով: Դատավարութիւնը պէտք է շարունակուի Մարտ 14-ին:

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ ԴԵՌ 14.250 ԸՆՏԱՆԻՔ Կ'ԱՊՐԻ ՏՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պաշտօնական տուեալներու համաձայն 1999 տարուան ընթացքին բնակարան ստանալու դիմում կատարած են 52.251 ընտանիք: Աղէտի գօտիին մէջ այդ թիւը կը կազմէ 28.645, որուն 15.523-ը Գիւմրի, 4.926-ը Սպիտակ, 1.976-ը Վանաձոր: Դիմողներուն 4,3 տոկոսը կ'ապրի հանրակացարաններու, 4,4 տոկոսը՝ խարխուլ եւ վնասուած բնակարաններու մէջ, 41,2 տոկոսը՝ տնակներու: Միայն Գիւմրի քաղաքին մէջ դեռ 14.250 ընտանիք կը բնակի տնակներու մէջ: Անցեալ տարի ամբողջ երկրին մասշտաբով 1.256 ընտանիք բնակարան ստացած է:

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

Ժողովրդագրութեան վարչութեան տուեալներով, անցեալ տարի Հանրապետութեան մէջ ծնունդներու թիւը նուազում արձանագրած է, նախորդ տարուան 39.366-էն իջնելով 36.558-ի: Նուազած է սակայն ամուսնալուծութիւններու թիւն ալ: Բարձրացած է մահերու թիւը. երբ ան 1998-ին 23.210 էր, 1999-ին հասած է 24.094-ի: Բայց եւ այնպէս մանուկներու մահերու նուազում նկատուած է:

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ՄՆԱՅՈՒՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի անդամ, ծանօթ բարերար Հրայր Յովնանեան եւ կինը Ա. Յովնանեան ստեղծած են մնայուն հիմնադրամ մը ի յիշատակ Գարեգին Ա.ի: Այս հիմնադրամին միջոցներով կը վճարուին այն նպաստները զորս կը ստանան Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի զոհուած եւ ծանր հաշմանդամներու երախաները: Անոր սկզբնական գումարը 200 հազար տոլար է եւ Յովնանեան զոյգը երկու տարուան ընթացքին զայն կը հասցնէ 500 հազար տոլարի: Այնուհետեւ, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը որոշած է 1,5 միլիոն ընդհ. գումարով հիմնադրամ մը ստեղծել նպաստներու վերոնշեալ ծրագրին անխափան իրագործման համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԵԼՈՐԴ ՅԻՇԵՑՈՒՄ

Ծերակոյտի նախագահներու ժողովը կրկին անգամ մերժած ըլլալով օրակարգի առնել ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը, Ֆրանսայի հայութիւնը անգամ մը եւս հակազդելու դիրքին մատնուեցաւ: Եւ որովհետեւ այս նոյն գաղութը չունի, չէ կրցած ունենալ քաղաքականը ի հարկին տնտեսականի թարգմանելու ազդու միջոցը, կը մնայ 400-450 հազար հաշուող զանգուածի մը քուէներու գրաւարկը ու բողոքի ցոյցի այլընտրանքը:

Առաջինը կրնայ խաղարկուիլ ո՛չ անշուշտ փողոցային երթերով, աղմուկ-աղաղակով, պաստառներով. ու կը կարծենք որ գաղութին ներկայացուցիչի հանգամանքը ստանձնողները արդէն այդ խաղը սկսած են մշակել ուր որ անկ է: Ինչ կը վերաբերի բողոքի ցոյցին, շատ մը նախանշաններ կան թէ լուրջ պատրաստութիւն տարուած է այդ ուղղութեամբ ու մասնակցելու տրամադրութիւնը բարձր է: Արդէն Մարտ 9-էն ի վեր Ծերակոյտին հանդիպակաց անկիւնը(*) հաստատուած է տաղաւար մը, որպէս նախապատրաստական քայլ: Ամէն միջոցով, ոչ միայն Փարիզի ու շրջաններու, այլեւ հայաշատ այլ վայրերու հայութիւնն ալ կը հրաւիրուի մասնակցութեան, համագաղութային նկարագիր տալու համար նախաձեռնութեան:

Ծանօթ այս պարագաներուն քով կայ այսօրուան ցոյցով անպայմա՛ն յաջողութիւն արձանագրելու գերագոյն հրամայական մըն ալ որ կու գայ Երեւանէն: Հայաստանի ժողովուրդէն, ընկերային, տնտեսական ու քաղաքական մարզերէն եւս այսօր խոր, մտահոգիչ ճգնաժամու մէջ է Պետութիւնն ալ. ճգնաժամ որ չի կրնար սահմանափակուիլ սա կամ նա հակադրութեամբ, իշխանութեան պայքարով, այս կամ այն լծակին տիրանալու մրցակցութեամբ: Անհեռատես, անհանդուրժող, շահախնդիր ու անձեռնհաս գործելակերպեր միացած՝ արտաքին ծանօթ ու անծանօթ ախորժակներու, անդունդին եզրին բերած են ամբողջ երկիրը. այս իրողութիւնը ամէն օր կը յայտարարուի Երեւանի ամէնէն բարձրաստիճան եւ ամէնէն պատասխանատու ղեկավարներուն բերնով իսկ: «Պետականութիւն կառուցանել»ու 1990-ական թուականներու ըսկիզբին այնքան հպարտութեամբ ստանձնուած առաքելութիւնը կարծէք վերածուած է «պետականութիւն կործանել»ու արշաւի մը ուր իւրաքանչիւրը դիմացինը կ'ամբաստանէ, առանց փրկութեան մասին լրջօրէն մտածելու, գոնէ մտահոգուելու փաստը տալու:

Այս կացութեան մէջ այսօրուան ցոյցը Ծերակոյտին ընթացքին դէմ բողոք, ընդվզում յայտնելէ զատ, նաեւ պիտի ըլլայ կենդանութեան արտայայտութիւն մը ամէնէն առաջ մեզի՛ համար: Ատիկա՝ որպէս հակակշիռ ժողովուրդին տառապող, անզօրութեան, տագնապի մատնուած միւս կէսին որմէ կարեւոր տոկոս մը ճամպրուկները շալկած կը թափառի աշխարհի բոլոր ճամբաներուն վրայ:

Կործանումը ընդհանուր պիտի ըլլայ երբ այս նեղ օրին չյաջողինք պահել հակակշիռը:

Ասիկա՝ որպէս աւելորդ յիշեցում:

Թ. ԱՐՓԻ

(*) Ծերակոյտին հասցէն է՝
26, rue de Vaugirard, métro Luxembourg
Տաղաւարը կը գտնուի rue Tournon-ի անկիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Հոսնի Մուպարաք մեծ յոյսեր ունի, Արաֆաթի եւ Պարաքի հետ հանդիպում ունենալէ ետք Սինայի մէջ: Յայտարարած է որ բաղմաթիւ խոչընդոտներ վերցած են: Հանդիպումին գլխաւոր նպատակն էր նաեւ մեծարել Եգիպտոսը, իր կատարելիք ապագայ դերին համար բանակցութեանց ընթացքին: Նախատեսուած ծրագիրը (Ուաշինկթընի եւ Գահիրէի կողմէ) կ'ընդգրկէ համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը Մայիսին եւ հաշտութեան դաշինք մը Սեպտեմբերին: Գալիք օրերուն Այսրյորդանանի 6,1%-ը պիտի յանձնուի պաղեստինեան իշխանութեան, որուն պիտի յաջորդէ խարայէլեան զինուորական նահանջ մը Յունիսին:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, բանավէճ ստեղծուած է ՔՖՈՐ-ի եւ ՄԱԿ-ի միջեւ: ՄԱԿ-ի ոստիկանութեան բարձրաստիճան սպայ մը պաշտօնանկ եղած է որովհետեւ, մամուլին առջեւ, քննադատած է ՔՖՈՐ-ի ֆրանսացի զինուորներու գործունէութիւնը: Անոնք արգիլած էին ոստիկանութեան մուտքը թաղամասի մը մէջ միջցեղային բախումներու քննութեան մը համար:

ՉԻԼԻԻ նորընտիր նախագահը՝ Լակոս հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Մարտ 10) ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, թէ Փինոշէ անցեալի դէմք մըն է: Չի ծածկեր թէ ազդուած է այն ընդունելութենէն զոր բանակը վերապահած էր նախկին մենատէրին, անցեալ շաբթու երբ ժամանեց: Լակոս պաշտօնին գլուխը կ'անցնի Մարտ 11-ին:

ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-Ը կ'ամբաստանէ ժան Թիպէրին որ խարդախած է Փարիզի անդամներուն ցանկերը եւ անկարելի չէր նկատուեր որ Միշէլ Ալիօ - Մարի վերջ տայ Թիպէրիի նահանգային քարտուղարի պաշտօնին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, եւրոպական իշխանութեանց յանձնած է պաշտօնական դիմում մը, որպէսզի իր երկիրը անդամակցի, 2001 Յունուար 1-ին, Եւրոյի շրջագօտիին:

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը, որուն առողջական վիճակը մտահոգութիւններ կը պատճառէ, նոր վարչապետ մը նշանակած է՝ Մոհամատ Միրօ, որուն գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ արդիականացնել տնտեսութիւնը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ծայրայեղ աջի ներկայացուցիչը՝ Եորկ Հայտէր, երկու հազար կուսակիցներու առջեւ յայտարարած է որ լաւ գինի կուզայ Ֆրանսայէն, բայց, նաեւ շատ ապուշութիւններ: Ապա, «գերմանի Նափոլէոն» որակած է Շիրաքը:

ՄԱԼԻԻ ՄԷՋ, Պամաքոյէն շուրջ 2000 քիլոմեթր հիւսիս-արեւելք եւ 100 քիլոմեթր ալժերական սահմանագլուխէն, հօլանտացի երեք զբօսաշրջիկներ բռնագրաւուած են Մարտ 7-էն 8-ի գիշերը: Իշխանութեանց համաձայն զինեալ աւազակախումբերու գործն է:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Հ. Միքայէլ Վրդ. Չամչեան, նոր ժամանակներու պատմահայրը, արդարացիօրէն «ԺԱՄԱՆԱԿ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ» կը կոչէ այն ժամանակաշրջանը, որ կ'երկարի Կիլիկիոյ Հայկական Թագաւորութեան անկումէն (1375) մինչեւ իր օրերը:

Հայոց Պատմութեան ամենասեւ էջերը գրուած են Ալթայի լեռներէն ասպատակող զանազան ցեղին եւ Թուրք ցեղի ներկայացուցիչները, սկսելով սարսափելի Լենկթիմուրէն, անցնելու իր արիւնարբու յաջորդներուն, Յուսուֆի, Սքանտարի, Շահռուհի, Ուզուն Հասան Շահ Իսմայէլի, պարսկական արքունիքի թրքացած եւ թրքաբարոյ շահերու, Շահ Աբասի, Թահմազ Ղուլի խաներու, Նատիր շահերու, Քէրիմ խաներու եւ այլն...:

«Այդ օրերուն – կը գրէ Չամչեան – Օսմանեան տէրութեան մէջ բազմացած էին եւ զօրացած աւազակախումբեր. ասոնք նախ տիրացած էին Ուրֆայի, Ամիդի, Բերիոյ, Կիլիկիոյ, Գոնիայի եւ այլ կողմերու. յետոյ տարածուեցան նաեւ Կամախի, Երզնկայի, Կարինի, Բասենի եւ այլն կողմերը: Այս աւազակները այլազգներու կողմէն կը կոչուէին ճէլալիներ... եւ առնցմէ իւրաքանչիւրը ձեռքին տակ ունէր հազարաւոր սպառազէններ, որոնք ասպատակելով հոս – հոն, կ'աւերէին ու կը քանդէին երկիրը, սկսելով 1508 թուականէն...» (1): Ապա կը յիշատակէ թէ ինչպէս մէկ աւազակապետը միւսը վանելու համար, մանաւանդ հայկական հողերու վրայ, քարուքանդ կ'ընէին երկիրը, անկարելի դարձնելով ամէնէն բնականոն կեանքը նոյնիսկ, անխախտ մնացած Հայոց Երկրին վրայ:

Չամչեանի Գ. հատորին վեցերորդ գիրքը, ամբողջական նկարագրութիւնն է այս ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ, որուն միակ սպառիչ պատմողը եղաւ, օգտագործելով հայ եւ օտար բոլոր աղբիւրները եւ ձեռքին տակ գտնուող ձեռագիրները եւ հուսկ՝ հարցաքննելով ժամանակակիցները, որոնց վերջին սերունդին հետ պէտք էր շփում ունեցած ըլլալ, Չամչեանի նման պրպտող եւ ճըշգրտութիւնը որոնող պատմիչը:

Այդ դարու վերջաւորութեան է որ Սեբաստիոյ Հողթար Թաղամասին մէջ, ո՛չ շատ հեռու Սուրբ Նշան վանքի պարիսպներէն, համեստ ընտանիքի մը մէջ, աշխարհ կուգայ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ (1676 – 1749), որ օրը օրին մանուկ, քաղաքական խլրտումներէն, հեռու նաեւ իր աւերուած, քարուքանդ եղած հայրենի երկրէն, հիւրընկալութեան մը խաղաղ լճակին վրայ, Սուրբ Ղազար լքուած կղզին, պիտի վերածէր անշէջ փարոսի մը, լուսաւորելու համար ո՛չ միայն Հայաստանը, այլեւ հայութիւնը, ցրուած ի սփիւռս աշխարհի:

Դարեր ետք, Յովհաննէս Շիրազ, պիտի յաջողէր քանդակել ու յաւերժացնել բովանդակ սրբազան արկածախնդրութեան մը պատմութիւնը.

«Օտար ջրերում հայացեալ կղզի,
Հայոց հին լոյսն է քեզմով
նորանում.
Գիտեմ տէնում ես, այս է
դարից – դար
Հայրենիքից դուրս հայրենիքդ
համար»:

«Մխիթար իբրեւ միտք եւ կարողութիւն հանճարեղ յայտնութիւն մըն է, հիմնաշխատութեամբ հասած [illegible] բարձրագոյն ատեաններու, գեղեցիկի եւ բարիի հրապոյրէն տարուած իմացականութիւն մը, որ մեր մ[illegible] գիտութեան սէրը» (2):

Բայց ամէն բանէ առաջ, Մխիթար ԾՐԱԳԻՐ մը դրած էր իր կեանքին, հիմնելով իր ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ան կ'ուզէր վերակենդանացնել իր ազգին, իր ժողովուրդին արժանապատուութիւնը, դարերու մոխիրներու մէջ թաղուած անոր փառաւոր ՄՇԱԿՈՅԹԸ, որու մէջ կ'ընդգրկուէին ԼԵԶՈՒ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԴԱՒԱՆԱՆՔ – ԾԷՍ, ԳԻՐ ու ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ:

«Մխիթար այնպիսի հիմքերի վրայ է դնում գործը, – կը գրէ Հրաչեայ Աճառեան, որ նա օրիցօր զարգանում է իբրեւ մի լուսաւոր աստղ փայլում է հայկական հորիզոնի վրայ» (3):

Զոյգ հիմնական տուեալներու կը պարտինք Հայոց պատմութեան այս բացառիկ երեւոյթը, որ ՄԽԻԹԱՐ կը կոչուի: Առաջին իմացական ու հոգեկան արտակարգ ձիրքերով օժտուած ըլլալն է. պողպատեայ կամքի տէր անձնաւորութիւն մը, գերմարդկային հաւատքով զարդարուած, անզօր եւ խորաթափանց մտքի տէր. «Իր հոգին հմայուած էր աստուածային լոյսէն ու ճշմարտութենէն, բայց միանգամայն իր աշխարհահայեացքով եղաւ իրապաշտ մարդ մը կեանքին հանդէպ եւ թափանցող մարդկային հոգեբանութեան մէջ» (4):

Երկրորդ առաւելութիւնը, որով Մխիթար եւ իր յաջորդները կրցան ասոնց ցնցումներու ստեղծագործել, արտադրել, Զարթօնքի փողը հնչեցնել, Հայրենասիրական անհամար հրատարակութիւններով, պատմութեան, խաղաղութեան այդ անզուգական միջավայրն էր՝ Վենետիկի Հանրապետութեան և յետագային Իտալական Հանրապետութեան ընձեռած ազատութեան, ապահովութեան եւ քաջալերանքի բացառիկ պայմաններն էին:

Արդարեւ Յ. Օշական, արդարացիօրէն կը մատնանշէ. «Արմաշականութիւնը շփոթելու չէ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՈՒԹԵԱՆ հետ: Թուրքիոյ խեղճ ու պատառ մէկ գիւղին մէջ, մշակոյթի մը պայմաններէն, գիտութիւններէն, միջոցներէն, այլապէս զուրկ այդ կեդրոնէն, չափազանցութիւն պիտի ըլլար պահանջներ բանաձեւել՝ մեր պատմութիւնը, բանասիրութիւնը, գրականութիւնը վերէն վար վերանորոգող (ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ) հզօր շարժումին հետ» (5):

Պէտք չէ մոռնալ որ Մխիթար, երիտասարդ աբեղայ, ապրած էր Պոլսոյ եղբայրատեաց կրօնական պայքարները, հոսանքն ի վեր ճեղք բացած էր Սէր եւ Միութիւն քարոզելով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, հալածուած, մինչեւ իսկ մահուան դատապարտուած էր իր կրօնակից եղբայրներէն եւ հրաշքով կրցած էր փախչիլ զինք ձերբակալելու եկող սուլթանի զինուորներէն, ապաստանելով Յունաստան եւ ապա Վենետիկ: Ուստի խորապէս ծանօթ իր ազգի հոգեբանութեան, իր ճիգերը կեդրոնացուց գլուխ կանգնելու ընդհանուր լուսաւորութեան գործին եւ հայ մտքի [illegible]բացումին: Հո՛ս է իր բուն արժէքը՝ վերանորոգում հայ կրօնական եւ մշակութային կեանքին, եւ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ այդ նպատակը իրագործելու:

Այդ ընդհանուր ԾՐԱԳԻՐԸ, յետադարձ ակնարկով, վերլուծելով երեք դարերու երկայնքին կատարուած մեթոդիկ եւ յարատեւ տիտանային աշխատանքը, կրնանք տասը հիմնական ենթախորագիրներու տակ դասաւորել:

1. – ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ.
2. – ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ.
3. – ԿՐՕՆԱԿԱՆ – ԾԻՍԱԿԱՆ – ՀԱՅՐԱԽՕՍԱԿԱՆ – ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ աշխատանքներ.
4. – ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՆԵԱՑ ԳՈՐԾԵՐՈՒ.
5. – ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ.
6. – ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ.
7. – ԾՆՈՒՆԴ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ.
8. – ԿՐԹԱԿԱՆ – ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ.
9. – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ – ՔԱՐՏԻՍԱԳՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.
10. – ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ (ԿԱՃԱՌ):

(Շար. 1)

(1) ՉԱՄՉԵԱՆ Հ. Մ., Պատմութիւն Հայոց, հտ. Գ., Վենետիկ, 1786, էջ 556:
(2) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. ՄԵՍՐՈՊ, Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան, Վենետիկ, 1953, էջ 28:
(3) Պատմութիւն Հայ Նոր Գրականութեան, Պէյրութ, 1940:
(4) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ., էջ 20:
(5) Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, հտ. Է., Անթիլիաս, 1979, էջ 11:

«ԱՐԵՒԱՀԱՄ» ՄԵՐ ԵՐԳԵՐԻ ՄԱՅՐԱՄՈ՞ՒՏՆ Է...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Անցեալում մօր հարազատ կաթի հետ, օրօրոցի նորածինը սնւում էր նաեւ երգով՝ իր առաջի լեզուն, մայրական համբոյրի նման: «Քուն եղիր իմ բալաս»ի շունչով օրօրներ հոգեկան այն առաջի կապերն էին զաւակի եւ հարազատ մօր միջեւ:

Ապրիլեան սերունդը, պոկուած մայր հողից-ջրից, օտար ափերի վրայ կրեց արմատախիլ տարագրի կարօտը ու վիշտը: Մայրենիի հետ, երգը եղաւ նրա փրկարար լաստը, ի դէմ ձուլման: Երգերի շնորհիւ հայրենաբաղձ Արեւմըտահայը հոգեպէս կապուած մնաց հայրենի օճախին: Նրա սիրտը բաբախում էր «Ծիծեռնակ», Կռունկ» տրտունջաշունչ երգերով: Լռութեամբ էր նա զգում տարագրի իր դառն արցունքները: Այսուհանդերձ, բարեկամական հաւաքոյթների պահերին, սիրոյ երգերն էլ էին լըսւում: Մանաւանդ երբ սեղանի շուրջ լինում էր ծանօթ մի սոխակ որ մեզ պարգեւում էր «Դու անմեղ ես, քո աչերն են մեղաւոր»: Միշտ էլ լինում էր նաեւ այր մարդու առնական մի ձայն որ բաց էր թողնում անխուսափելի «Տըլէ եաման»ը: Այլ խօսքով, վիշտն ու կարօտը մի պահ մոռացւում էին, մանաւանդ երբ միաձայն թնդում էր «Վարդն ի պացուէ, Վանայ քաղքի էյլէսթար», որին յաջորդում էր՝ «Քեսրուան եկաւ գնդնգալէն, Մաքրուհի ջան Մաքրուհի»:

Այսպէս էին դիմանում, վերապրում մեր տարագիր ծնողները, Մարսէյլում: Կրում էին հազար ու մէկ զրկանքներ ու վիրաւորանքներ: Քանի որ այդ տարիներին, հիւրընկալ Ֆրանսայում, օտարականները «թղթով» կամ «առանց թղթի» (sans papiers)չունէին պահպան հրեշտակներ... բայց ամէն մի Հայի բոյնը, հայրենի մի բերդ էր ուր երգերի-երազների շնորհիւ, ներկայ էին Վան, Մուշ, Կիլիկիա...

Այդ մռայլ տարիներին, իսկապէս կազդուրիչ եւ յուսադրիչ էին մեր ազգագրական երգերը, որոնց նկատմամբ Շաւարշ Միսաքեան դիպուկ խօսքերով գրում էր՝

«Մշուշը՝ ուշ-կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, քանի կը մնանք հաւատարիմ՝ մեր արեւահամ երգերուն»:

Իրականում, այսօր «մշուշը» դեռ յարատեւում է եւ մնում ենք կարօտ մեր «արեւահամ երգերուն»: Նահանջը շարունակւում է... աղմկալի:

Սայաթ Նովան, Ջիւանին, Աշուղ Շահէն՝ մեր գլխի վրայ: Աննման աշուղներ են: Թէկուզ քիչեր, Սփիւռքում, հասկանում են նրանց ինքնատիպ լեզուն: «Դովլաթն էյթիպար չունէ, յիրոր կ'եթայ ուրուշ քարով, լաւ մարդն է՝ գլուխն պահէ աշխարհումս էյթիպարով»: Հինալի խօսքեր, քիչերին մատչելի: Արեւելահայ աշուղներից զատ եւ մասնաւորաբար այլ «ռաբիս» կարկաչողներից, հարկաւոր է վերակենդանացնել արմատական Հայաստանի «արեւահամ երգերը»: Չըթողնել որ բանադող թութակներ նրանց աղաւաղեն, թալանեն:

Յաճախ ճաշակում ենք անսեռ (asexué) դառած Տըլէ Եաման՝

«Եարս սիրուն է պաչել չկայ
Եարս բարակ է սեղմել չկայ»:

Անմիտ խօսքեր: Ինչո՞ւ արգելուած է «պաչել». մինչդեռ երգի հարազատ խօսքերն են՝

«Եարս խորոտ ի պաչելս չի գեայ
Եարս պարակ ի սեղմելս չի գեայ»:

Այսինքն սիրածս այնքան գեղեցիկ է, մէջքը այնքան բարակ, որ չեմ համարձակւում նրան համբուրել, գրկել:

Ի՞նչ արած: Այս խառնաշփոթ ժամանակներին, պիտի ընդունել որ ամօթխածութեան զգացումը անհետացման վրայ է: Ժամանակակից կենցաղն ու ճաշակը այլ են: Թւում է որ իգական սեռը այր մարդուց յաճախ աւելի համարձակ է: Ահա նորաբոյս սերնդի այս երգչուհին որ զգայասէր չեչտով մեզ հրամցնում է «Ես քո շուրթերը տաք համբուրել եմ ուզում...»:

Կայ նաեւ սիրուց վառուած ուրիշ մի տրտունջ՝

«Ես քեզ սիրեմ, շայեմ, սեղմեմ կրծքիս:
Տանջանքս պատմեմ արար աշխարհին
Էլ չգիտեմ ի՞նչ անեմ»:

Վա՜խ, վա՜խ, «ցաւդ տանեմ» ինչպէս ասում է Հայաստանցին. մի խօսքով՝ «ինչ որ տափակութիւն է, կարելի է ասել երգելով...»:

Ոմանք էլ այնքան տարուած են ու խանդավառ որոշ քերթուածներով, որ պահանջ են զգում զանոնք շաղախել մեղեդիներով: Այդպիսի մկրտութեան զոհ է Եղիշէ Չարենցի աղօթք դարձած «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» այնքան ծանօթ բանաստեղծութիւնը, որ արդէն ինքնին ինքնատիպ մի մեղեդի է: Խորթ է նմանապէս ինձ թւում, Պարոյր Սեւակի «[illegible]բերունի»ի խմորած եղանակը, որ մի տեսակ թանկօ պարելու հրաւէր է: Մինչդեռ այդ պոէմը՝ բուռն մի խանդ է, անդրդուելի մի հաւատք՝ հանդէպ ապագային: Իսկ նա որ առիթ է ունեցել լսելու Արտաշէս Գմբէթեանից, հանրածանօթ «Հայրենիքիս հետ»ը, սրբապղծութիւն պիտի համարի Յով. Թումանեանի խօսքերին փաթաթուած ձախաւեր այդ [illegible]:

Մեղմ ասած, սիրում եմ նազը: Կ'ընդունեմ որ այդ երաժշտութիւնը լսելիս բոլորովին մոռանում եմ թէ՛ Արարատը, թէ՛ Սիփանայ սարը: Բայց անհանդուրժելի մի նախատինք է երբ ականջներն են ճանկում «Կռունկ» կամ «Ծիծեռնակ» պանդխտաշունչ մեր ողբերգերը այլափոխուած: Արդեօ՞ք նոյն ճակատագրին են մատնուած մեր շարականները: Միթէ շուտով պիտի վայելենք «Սուրբ Սուրբ» շուռ տուած «կոլէք»ի (ագռաւ) կոնչումի որ կոչում են ռափ... «Նոր աւիք»ի ստեղծագործ ոգին ազդեցիկ «վիթամին»ի կարիք ունի:

Իսկոյն ճշդեմ որ դէմ չեմ քերթուածներին ընկերացող մեղեդիներին: Պայմանով որ պատշաճ եւ վայելուչ մեղեդիներ լինեն: Ինչպիսին են Ժագ Փրեվէրի «Les feuilles mortes»ը, Լուի Արագոնի «Il n'y a pas d'amour heureux»ն, Ֆրանսիս Ճէյմսի «La prière»ը եւ այլն...

Այս նկատմամբ, պարտաւոր ենք նշել որ իսկապէս շատ հաճելի մի յայտնութիւն եղաւ Պերճ Թիւրապեանի երգերը, նուիրուած մասնաւորաբար Եղիշէ Չարենցի քաղցրահնչիւն պոէմներին: Կազդուրիչ է ի հարկէ հաստատել որ աստղաշո՛ղ Ամերիկայում, Պերճի նման մի երիտասարդ, հարստացած հայկական եւ ֆրանսական մշակոյթներով, ընդունակ է գժուել-հարբել քերթուածներով եւ յօրինել սրտամօտ մեղեդիներ: Անշուշտ այս տեսակի համերգներ չեն կարող հետաքրքրել-յուզել մեր գաղութի «չիֆթէլլի»ի այն սիրահարները, որոնց [illegible] ճաշակը մէջքի գօտուց աւելի վեր չէ...:

* * *

Արմատական Հայաստանի «արեւահամ երգեր»ի անխոնջ ու հաւատարիմ [illegible] եղել էր շատախօսի Հայրիկ Մուրադեան, որ իր աղջկան հետ յարատեւօրէն փորձեց փրկել կորուստից մեր ազգագրական թանկագին երգերը: Անցեալ տարի Հայրիկ Մուրադեան, փառաւոր հասակում իր հոգին վերադարձրեց Ամենակալին: Ափսո՜ս: Իր հետ տարաւ «Վասպուրական աշխարհ»ի հարազատ բոյրը եւ [illegible] զանից էլ մի քիչ եւս հեռացաւ կապուտաչող Վանայ ծովը...:

Հայկ Մուրադեան «էսթրադային էֆեկտ»ների չէր դիմում: Սեթեւեթի [illegible] չեչտով, նրա երգածները մնում էին հարազատ՝ ճիշդ բառերով, բիբեղ եղանակներով:

Այսօրուայ պայմաններում պիտի ընդունել որ մեր ազգային աւանդական [illegible]

գերը, կարիք ունեն մի որոշ աշխուժութեան, ինչպէս փորձել է —ու յաջողել— Ռուբէն Երեւանցին, նոր շունչ տալով «Քարով եկար սիրուն կռունկ» կամ «Ջանիման, ջանիման» աւանդական երգերին:

Այնուամենայնիւ տիրում է «էսթրատային մի շալխանա» որ բաւարարում է մի կարեւոր զանգուած: Նահանջը իսկապէս յարունակւում է:

Ինչ որ է: «Գանգատարերան» չդառնանք: Այդ մարզի մասնագէտները արդէն մեզանում բազմաթիւ են: Բայց հարկաւոր է որ միշտ տրամադիր լինենք, հայկական երգերի ի նպաստ, գնահատենք ժամանակակից յառաջդիմութիւնը, նորաձեւութիւնը:

Ուստի տոգորուած այդ անկեղծ ցանկութեամբ, մի քանի ամիս առաջ առիթ ունեցանք, աւելի ճիշդ բախտ ունեցանք ճաշակելու հրապուրիչ Նունէ Եսայեանի ազգագրական երգերի շարանը: Նախ խակոյն մեզ դրաւեցին նրա բոցավառ զգեստները, մէկը միւսից պայծառ: Դրանից զատ տարուեցինք հայաստանցի դիցուհու ճկուն գալարումներով, որոնք թարմ մի զեփիւռ բերին եւ արթուն պահեցին հին բերքի ծերունազարդ այրերը... պէտք է ասել որ այնքան խանդավառ էր նուագողների կատարումը, որ յաճախ խեղդում էր երգչուհու ձայնը: Ի՛նչ փոյթ: Հանդիսատեսները լրիւ կլանուած էին Նունէի ներշնչող ծածանումներով: Մանաւանդ երբ մեր ազգային Մատոնան, բարձրախօսը ձեռին, բեմից նետուեց ժողովրդի մէջ: Այդ պահին այր մարդիկ ոտքի, «չխչխփուել»ով ընկերացան նրա ւալին: Փախկասուն տիկնայնք էլ, բնականաբար «կմռեցին», այսինքն թթուած դէմքով էին դիտում իրենց ամուսինների բոնկած վիճակը:

Իսկ ամենացնցիչ եւ կախարդիչ պահը եղաւ համերգի 2-րդ կէսին երբ ջրանոյշ Նունէն բեմ վերադարձաւ փայլուն ու բազմագոյն Ալլբէէնի վայել տափատով: Պորտն էլ, ասես, ազատ շնչում էր եւ աչքով անում... Ակնյայտ էր նաեւ Նունէի «ագրեսիւ պատգամ»ը, հագիւ ղըրապուած... Հայ երգի պարիկը, իր յանդուգն կերպարով, արժանացաւ երկարատեւ մի «օվացիա»յի: Կողքիս հարեւանի դէմքը մի տեսակ համախառնուել էր, աչքերն էլ չարքից դուրս էին չեղուել...: «Արթին, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր» մեղմ շեշտով սաստեց մտահոգ իր կողակիցը: Այսպիսի պարագայում, մեծ-մայրս, կիսաժպիտով, պիտի ասէր՝ «Մարախ մի առա, քոյրիկ ջան: Խաքնայ աճէպ-մաճէպ պաներ որ տղամարդ տեսնայ, բուղն կինի ջան: Ապա՛»:

Սքանչելի Նունէի վերջին երգը շատ խորհրդաւոր էր: Ժամանակակից հօսանքին վայել, յուզումով լսեցինք «Նունէ, Նունէ արի ինձ սիրի...»: Այսօրուան մտայնութեամբ, այս երգը մի պահ կը տայ մտածել որ միասեռական բնոյթ ունի... Յետոյ ի՞նչ: PACS-ի նորաստեղծ օրէնքի ժամին ենք ի վերջոյ...

Պէտք ընդունենք սակայն, ամենայն անկեղծութեամբ, որ Նունէ Եսայեանի երեկոյթը աննախընթաց մի յաջողութեամբ պսակուեց: Թէկուզ թաքնուած վիճակում մնացին «արեւահամ մեր երգերը»:

Այսուհանդերձ, որքան էլ «մշուշը դեռ չի փարատել» մեր գլխից, վհատելու չենք: Քանի մեզանում կան նոր ուժեր Ռուբէն Երեւանցու, Պերճ Թիւրապեանի, Մեսչեանի նման հայ երգի հարազատ գուսաններ:

Յ. Գ. – Անցեալ տարի, Նիւ-Եորքում, աճուրդով վաճառուեց Մարիլին Մոնրոյի հրջազգեստը՝ 1.200.000 փրանքի: Միտք եմ անում, եթէ այդ երեկոյ աճուրդի հանուէր Նունէի Բարեկենդանի հուրաշող տափատը, ի՞նչ աննախընթաց գումար պիտի գոյանար, որ ի միջի այլոց կարող էր մեծապէս նպաստել Ալֆորվիլի նոր դպրոցի կառուցման ծրագրին...:

Կ. Զ.

Փարիզ, Մարտ 4

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ՀԻՒՐՆ ԷԻՆ ՀԱՅԿ. ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ

Ֆրանսահայ գաղութին հնագոյն կազմակերպութիւնն է Աղքատախնամը որ բազմաճիւղ գործունէութիւն կը տանի աւելի քան դարէ մը ի վեր: Վերջին շըրջանի ծանօթ պարագաները գաղութին առաւել ուշադրութեան, հետաքրքրութեան հարկը զգալի ըրած են այս կազմակերպութեան համար որ մասնաւորաբար Հայաստանէն արտագաղթող բազմութիւններու օժանդակելու դժուար պարտաւորութեան տակ կը գտնուի:

Թարմացնելու համար յիշողութիւններու մէջ Աղքատախնամին տեղն ու գլխաւորաբար օժանդակութեան այս գործը, վարչութիւնը ասուլիս – ճաշի մը հըրաւիրած էր հայ մամուլը Եան՛ց ակումբին մէջ, Շաբաթ, Մարտ 4-ին: Վարչութեան ատենապետ Ա. Եոփքարտաշեան ամփոփ զեկուցումով մը նախ տուաւ պատմական նշումներ, ապա տարուած գործունէութեան մասին բացատրութիւններ: Աղքատախնամը սկզբնական շըրջանին «Բարեգործական» անունով հիմնուած է 1890-ին ու նախախնամական կարեւոր դեր կատարած 1894 – 1896-ի Օսմանեան կոտորածներէն այս ափերը հասնողներուն եւ յատկապէս ուսանող երիտասարդներու: Կազմակերպութիւնը 1906-ին կ'առնէ ներկայի անուանումը երբ կը հիմնուի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը: 1956-ին ալ Պետական Խորհուրդին որոշումով կը հռչակուի հանրօգուտ կազմակերպութիւն:

Այսօր Աղքատախնամը կը մատակարարէ հանգստեան տուները – Մոնմորանսի, Ս. Ռաֆայէլ, Կոնէս–, որոնց մէջ կայ 220 բնակիչ ու 150-ի մօտ պաշտօնէութիւն:

Աղքատախնամի վարչութեան ատենապետը յատկապէս շեշտեց Հայաստանէն արտագաղթի հոսանքով իրենց վրայ դըրուած պարտաւորութիւնը եւ միջոցներու սահմանափակ կարողութեամբ ստեղծըւած անկարելիութեան երեւոյթը: Շուրջ տասը տարի առաջ, Կապոյտ Խաչին ու Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հետ հիմնուած օժանդակութեան համակարգող մարմին մը բացառիկ պիւտճէի կը կարօտի այսօր, արտագաղթողներու մեծ հոսանքին պահանջքը բաւարարելու համար: Խօսելով հասնողներու մասին, Ա. Եոփքարտաշեան ըսաւ թէ անոնք միայն Հայաստանէն չեն, այլ նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն: Շատ յաճախ ամբողջ ընտանիքով կ'արտագաղթեն ու աշխատանքի արտօնութեան չգոյութիւնը անոնց յոյսը կը ձգէ միայն օժանդակութեան վրայ: Կը յայտնուի տեսակէտը թէ օգնութեան գումարները Հայաստանին տրամադրելով թերեւս կարելի կ'ըլլայ տեղւոյն վրայ պահել այդ գանգուածին գոնէ մէկ մասը: Ամէն պարագայի, յստակ է թէ Աղքատախնամը, ինչպէս օժանդակող ուրիշ կազմակերպութիւններ, մեծ բեռի մը դէմ յանդիման են: Առանձնապէս յիշեցուց թէ Աղքատախնամը գործօն մասնակիցներէն է հայկական կազմակերպութիւններու համախմբումին որ կը կոչուի Ապրիլ 24-ի Կոմիտէ: Ըսաւ թէ 1980-ական թուականներուն գաղութի առաջին ձայնասփիւռին՝ «Ռատիօ Աստ»ի փորձը ըրած ըլլալով գոհ են եւ թէ այդ տարիներուն ատոր շնորհիւ կազմակերպութիւնը աւելի զգալի ներկայութիւն ունէր գաղութին մէջ ու աւելի մեծ հետաքրքրութիւն կը վայելէր: Յիշեց նաեւ անցեալի պարահանդէսները որոնք անհամբերութեամբ սպասուած ձեռնարկներ էին: Ներկայիս կը շարունակուէր դաշտահանդէսի սովորութիւնը:

Զեկուցումին վերջին կէտով արծարծուեցաւ ուսանողական թոշակներու խնդիրը: Տարեկան 355 հազար Ֆրանքի պիւտճէով մը 40 – 50 երիտասարդներու թոշակ կը տրուէր, ինչ որ արդարօրէն պատճառ կ'ըլլար դժգոհութեան, քանի որ տրուած գումարները հեռու էին լրիւ գոհացնելէ երիտասարդի մը նուազագոյն պահանջները եւ ուսումին հետ եկամուտի այլ աղբիւր գտնելու պարտաւորութիւնը կ'ըլլար մէջտ: Կ'առաջարկուէր պակսեցնել կրթաթոշակ ստացողներու թիւը եւ աւելցնել գումարը, սակայն պատասխանատուները դիտել կու տային որ շատ դժուար էր թէ՛ լաւագոյններու ընտրութիւնը, թէ՛ դիմողներու մերժողական պատասխան տալը: Այսուհանդերձ, պարտադիր է ընտրութիւն մը կատարել ու աւելի նպատակային քաղաքականութիւն վարել այս ուղղութեամբ, մանաւանդ եթէ կրթաթոշակ տալու արարքը կը կապուի նաեւ գաղութին համար վաղը օգտագործելի տարրեր ունենալու մտադրութեան:

Աղքատախնամի վարչութեան ճաշի հըրաւէրը այս նիւթերուն քով առիթ տուաւ գաղութին ներկայէն կապուած զանազան այլ հարցերու արծարծումին: Նաեւ ծանօթացումին այն գրքոյկին որ պատրաստուած է ամփոփելու համար տարուած աշխատանքը: Գունաւոր, 32 էջնոց նկարազարդ գրքոյկ մըն է (ֆրանսերէն) ուր կան կազմակերպութեան պատմականը, հանգստեան տուները, տարուած խնամքը ներկայացնող էջեր, հասցէներ, շնորհակալութեան արտայայտութիւններ, եւայլն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԶՕՀՐԱՊ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵՐ ՆՈՐԵՐԸ

Ոչ միայն հետեւողական, այլ նաեւ մընայուն որոշ հետաքրքրութեան մը առարկայ դարձած են թատերական ընթերցումները որոնք կը շարունակուին Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան ջանքով ու պատրաստուած ծրագրերով: 9-րդ շարքին Բ. ծրագիրը որ նիւթ ունէր կրկին որբերու թեման, ընդգրկած էր երկու հեղինակ: Փարիզի Հայ Ուսանողական Տան ամբողջովին լեցուած սրահին մէջ Փետրուար 27-ին նախ ընթերցումը կատարուեցաւ Գ. Զօհրապի մէկական պատմուածքներով երկու հատուածներուն (1898), ապա Յ. Օշականի «Փա՛ռք Աստուծոյ» մէկ արարով խաղին (1924 – 1926):

Գ. Զօհրապը որ իրապաշտ արձակագիր է, հետաքրքրական էր տեսնել որպէս թատերագիր. հաւանօրէն քիչերու ծանօթ էր անոր այս յատկանիշը որ կը յայտնուէր նշուած կտորներով փրած փորձին մէջ: Նոյն ներկայացումներուն առիթով պատրաստուած յայտագիր – թերթիկին մէջ նոյնպէս հետաքրքրական է կարդալ անոր մտածումը թատրոնին մասին. 1892-ին Պոլսոյ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ կը գրէ. «Թատրոնը գըրականութեամբ կ'ըլլայ եւ հայ դերասանութիւնը միշտ զրկուած անոր ձեռնտուութենէն, թարգմանութիւններով ապրող, հագուած – շքուած մուրացիկ մը եղած է ի մեզ (տեսակ մը Տոն Սեզար տը Պազան որ սւտոր լոթիկը կը հագնի ու նւտոր կօշիկը):

Զօհրապի Հատուածներուն մէջ դեր ստանձնած էին Ժիրայր Զուլքեան, Արբի Յովհաննիսեան, Վահան Քերովբեան ու Վահրամ Աժտերեան: Փորձերը, ինչպէս միշտ, վարած էին առաջին երկուքը:

Օշականի թատերգութիւնը նիւթը առած էր Եգիպտոսի հայ համայնքին կեանքէն: Ուշագրաւ էր բացասական տիպարներու տիրապետութիւնը: Կորսուած ու գտնըւած խաղ մըն էր ան, քանի որ ինչպէս նշուած է նոյն յայտագիր-թերթիկին մէջ, հեղինակը զայն համարած է կորսուած, յետոյ ձեռագիրը անակնկալօրէն յայտնաբերուած է Երեւանի Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ:

Աւելի բազմութիւն անձնակազմով թատերախաղը իւրայատկութիւնը ունէր խումբ մը պատանիներու մասնակցութեան. անոնք ստանձնած էին զանազան դերեր: Անոնցմէ Արփիկ Մուրատեան, Մարալ, Վահան եւ Շուշան Քերովբեան նախապէս ալ ստանձնած էին փոքր դերեր նոյն ընթերցումներուն ընթացքին. այս անգամ անոնց միացած էին Խաչիկ Քորթեան եւ Անի Քրքպէշեան: Երեւոյթ որ յոյսեր կ'արթնցնէ Փարիզի հայ թատրոնին վաղուան ընթացքին մասին: Այս խաղին բեմական գործողութիւններուն ընթերցումը կ'ընէր Հելգա Գէորգեան, իսկ միւս դերերը կը մարմնաւորէին Ժ. Զուլքեան, Քրիստիան Թիւթիւնճեան, Աստղիկ Շինկլիթեան, Նազենի Ղարիբեան, Նայիրի Յովսէփեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Վ. Աժտերեան:

Մարտ 27-ի յերեկոյթը ուշագրաւ էր նաեւ բեմայարդարումի տեսակէտէն, արահին երկու անկիւններուն մէջ նախապէս պատրաստուած խաղավայրով: Անով փաստը կը տրուէր տարածքի գործածութեան ինքնատիպ յղացումի մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

PUBLICATIONS REÇUES

MYTHOLOGIES 2000

Luxueux catalogue (116 pages) de JANSEM

Préface : Lydia HARAMBOURG

Paris, Mars 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՓԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ էֆէնտիին տունը

ԳԱԲՐԻԷԼ. — Հիւր ունէին: Շատ բարեւըրին: Նստէ, Թագուկ հանըմ, ձեզի ըսելիք ունիմ: Խնդիրը ձեր աղջկան՝ Օրիորդ Զարուհիի մասին է: Կարծեմ Մարտիկ աղային հետ նշանախօսութիւնը վերջնականապէս խզուած է:

ՍԱՀԱԿ. – Այո, խզեցինք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Զարուհին բացարձակապէս մերժեց:

ԳԱԲՐԻԷԼ. — Շատ աղէկ ըրաւ: Ոչ կըրթութիւն ունի, ոչ ալ վարք ու բարք: Զարուհիին պէս ազնուական ու զարգացած աղջկան մը համար արժանաւոր ամուսին մը չէր կրնար ըլլալ: Լսածիս նայելով այդ մարդը հարստութիւն ալ չունի եղեր:

ՍԱՀԱԿ. – Խաբուեցանք, էֆէնտիմ, խաբուեցանք: Տէր Բարսեղին մեքենայութիւններուն զոհ գացինք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Արդէն Տէրտէրով, խըլավուզով աղջիկ կարգելու ժամանակը անցած է:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ես առաջին օրէն հասկըցայ, որ գործը ըլլալիք բան չէ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Մենք Օրիորդ Զարուհիին համար չէնք – շնորհք երիտասարդ մը գտած ենք: Դուք ալ կը ճանչնաք, մեր տունը տեսած էք: Միւսիւ Եդուարդը... հայրը ճանչնալու էք, Սահակ էֆէնտի Փոռնակեան:

ՍԱՀԱԿ. – Սահաթիկ էֆէնտիին տղա՞ն է: Ո՞վ չի ճանչնար: Ռուսական դեսպանատունը կարեւոր պաշտօն մը ունէր, շատ աղէկ կը ճանչնամ: Ազնուական մարդ էր: Միւսիւ Եդուարդն ալ կարծեմ Եգիպտոս հաստատուած է:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Այո, մեծ հաստատութեան տնօրէնն է, շատ փայլուն դիրք մը ունի: Բնութիւնն ալ շատ պարկեշտ, պատուաւոր:

ՍԱՀԱԿ. – Շնորհքով մարդուն տղան հարկաւ շնորհքով կ'ըլլայ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. — Հիմա խնդիրը այն է, որ ինք շուտով Եգիպտոս պիտի վերադառնայ: Հետեւաբար պէտք է աճապարենք, եթէ մեր առաջարկութիւնը կ'ընդունիք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Դուք ուղղակի իր կողմէ՞ն կու գաք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Բնականաբար: Խեղճը հոս մեզմէ զատ մարդ չունի: Խնդրեց մեզմէ, որ ձեր աղջկան ձեռքը ուզենք:

ՍԱՀԱԿ. – Շնորհակալ ենք: Մեզի համար պատիւ մըն է ձեր միջնորդութիւնը:

ԳԱԲՐԻԷԼ. — Քանի մը ընտանիքներ ուզեցին իրենց աղջիկը տալ, բայց ոչ մէկը իր ճաշակին չյարմարեցաւ: Միայն Զարուհին հաւնած է:

ԹԱԳՈՒԿ. – Իմ աղջիկս ըլլալուն համար չեմ ըսեր, բայց Զարուհիին պէս աղջիկ քիչ կը գտնուի: Մէկ հատիկ է ըսեմ նէ՝ սուտ խօսած չեմ ըլլար:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Հիմա մեր այս առաջարկութեան ի՞նչ պատասխան պիտի տաք:

ՍԱՀԱԿ. – Բայց նախ Զարուհիին ալ կամքը առնելու չէ՞նք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Աւելորդ է, անոր կամքը առնուած է, իր հաւանութիւնը տուած է:

ՍԱՀԱԿ. – Ուրիշ խնդիր մը կայ, որու մասին կ'ուզեմ բացէ – բաց խօսիլ: Ես դրամօժիտ չեմ կրնար վճարել:

ԳԱԲՐԻԷԼ. — Միւսիւ Եդուարդը դրամօժիտ չի պահանջեր կոր: Ասիկա յատկապէս ըսաւ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Այն ատեն խնդիրը կը դիւրանայ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Ե՞րբ կրնանք նշանախօսութիւնը կատարել:

ՍԱՀԱԿ. — Երկու օրէն, եթէ կ'ուզէք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Շատ աղէկ: Երկու շաբթէն ալ հարսանիքը կ'ընենք ու ճամբու կը դնենք:

(Շար. 24)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15
Ժ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
ԺԷ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Յաղթական հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով:

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE

Մանրամասնութիւն յետագային:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15–ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ե Ւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը
Շաբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• **Réservations:**
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

Liz SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000

à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

⁂

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille

ARAXE & SASSOUN

50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC · Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՑԱՆԿ

Բժշկուհի Ժանին Ճապուրով 100 Ֆր., Տիկին Լուսաբեր Գազանճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աւետիսեան 250 ֆրանք, Տիկին Ասրինէ Տէրտէրեան 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժան – Նոէլ Անդ- րէասեան 200 Ֆր., Օր. Ռոզ Պասմաճեան 100 Ֆր., Տիկին Եղիսաբէթ Ալէքսա- 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Զիթունի 1000 Ֆր., Պր. Արթիւր Ծրճրեան 500 Ֆր., Տիկին Գիլէր Խաչիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Զիւրիւքտիչեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տի- կին Փօլ Գամիտեան 500 Ֆր., Տէր ... Տիկին Ժագ Պէրպէրեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքէլեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. – Փ. Տըմէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 750 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովնանեան 100 ֆրանք, Տիկին Րոժէ Թաղւորեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կ. Սարաֆեան 150 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խօլմէ- եան 100 Ֆր., Տիկին Հ. Գէրկոյեան 200 ֆրանք, Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 300 ֆրանք, Տիկին Ռոզ Նալպանտեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գարապօղոսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Սուճ- ճեան, Տիկին Մարի Հայթայեան 200- ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Ե- գիազարեան 500 Ֆր., Տիկին Մար- Պաղտասարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա- փիէս Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Ալէք Գալըպրաքօղլու, Տէր եւ Տիկին Ալ- սանտր Պասմաճեան 100–ական Ֆր., Պր. Էտուար Վարդանեան 200 Ֆր.:

Պր. Միհրան Երիցեան Արշալոյս Միւթէվէլեանի յիշատակին 4000 Ֆր.:

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 14
MARDI
14 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.862 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.862

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 11 / 13)

ՆԱՅԻՐԻ ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԴԱՒԱՃԱՆ

Մարտ 10-ի ժամուն ատեանին զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան որ կը գլխաւորէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հարցաքննիչ խումբը, կարգ մը տուեալներ հրապարակած է: Ըսած է թէ արարքին տեղեակ ըլլալու եւ չյայտնելու կասկածով ձերբակալուած է Ներքին գործերու նախարարութեան ուժերէն աւագ հրամիզ Սամէն Յարութիւնեան որուն դէմ ապացոյցներ կան որ իշխանութիւնը ձեռք անցնելու նպատակով շարժած է: Արարքը նախատեսուած էր կատարել Հոկտեմբեր 13-ին, սակայն յետոյ յետաձգուած է:

Ինչ կը վերաբերի գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանին, ան ու իր մեղսակիցները եւս նոյն դրդապատճառով շարժած են, յատակ մշակուած ծրագիր ունենալով: Ն. Յունանեան հրահանգներ ստացած է արարքէն եաք Ազգային Ժողովին շուրջ հաւաքուելու կոչ ուղղելու ժողովուրդին ու դաշլին հրաւիրելու նախապէս որ ճնշումի տակ զինքը պէտք է առժամեայ կառավարութեան ղեկավար նշանակէր: Ոճիրէն եաք Յունանեանի խումբը սպասած է օժանդակութեան մը, նոյնիսկ փախուստի չդիմելով, իսկ յանձնուած են երբ իրենց ակնկալութիւնը չէ արդարացած: Այս յատակացումներէն եաք ինք մեղադրուած է հայրենիքի դաւաճանութեամբ: Դատախազը աւելցուցած է որ Ն. Յունանեանի առողջական վիճակը բնականոն է:

Խօսելով ամբաստանեալներուն եւ փաստաբաններուն հանդիպումներուն մասին, Ա. Ջհանգիրեան ըսած է թէ որեւէ խոչընդոտ խնդրոյ առարկայ չէ եւ յատկապէս Ալեքսան Յարութիւնեան եւ Յարութիւն Յարութիւնեան ամէն օր հանդիպում կ'ունենան իրենց պաշտպաններուն հետ:

Հետաքրքրական է դատախազին ըսածը թէ Ն. Յունանեան 1998 Դեկտեմբերէն ազգային ապահովութեան տեսադաշտին մէջ գտնուած է որպէս շրջանի երկիրներէն մէկուն յատուկ ծառայութիւններուն դէմ աշխատելու գործակալի թեկնածու. 1999-ի գարնան տեղեկութիւններ ստացած են անոր մասին, սակայն, պաշտօնեայի մը անփութութեան պատճառով անտեսուած են անոնք: Եթէ փաստին հարկ եղած ուշադրութիւնը տրուէր, Հոկտեմբեր 27-ի արարքը կարելի է որ չգործուէր, ըսած է դատախազը: Ան հաւանական նկատած է որ նախաքննութիւնը շարունակուի քանի մը ամիս եւս:

ԱՐՏԱԳԱՂԹԵԼՈՒ ՍԻՐՈՅՆ

Վերջին շրջանին հզօրացած արտագաղթի թափը առիթ շահագործողներու յայտնուելուն պատճառ եղած է: Վերջերս ձերբակալուած է խումբ մը որ արտագաղթողներուն օժանդակելու խոստումներով մեծ գումարներ կորզած է անոնցմէ: Խումբը կը գլխաւորեն Ազատ Մանուկեան եւ Քնարիկ Սմբատեան որոնք իբրեւ թէ կը գրագէին ԱՄՆ-ու մէջ բարեսիրական համերգներու կազմակերպութեամբ: Այդ ուղղութեամբ կատարուած խաբերայութեամբ անոնք 47 հոգիէ մօտ 250 հազար տոլար շորթած են ու գումարին մէկ մասը փոխադրած ԱՄՆ: Նախաքննութիւն բացուած է ու խաբեբաները ձերբակալուած են:

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մարտ 10-ին, 141 պատուիրակներով, բացուած է Ազգ. Ժողովրդական Միութեան 11-րդ համագումարը ու կարդացուած վարչապետ Ա. Սարգսեանի ուղերձը: Խօսելով երկրին կացութեան մասին, ԱԺՄ նախագահ Վազգէն Մանուկեան ըսած է թէ տիրողը «ռազմոփէոտալական կլանային համակարգ»ն է, իսկ ամէնէն վտանգաւորն ու կործանարարը այն որ մարտադաշտի յաղթանակները սեփականաշնորհուած են, մինչդեռ յաղթողը ամբողջ ժողովուրդն էր: Ելքը ազատ ու արդար ընտրութիւնները նկատած է ան: Անդրադառնալով իշխանութեան վերնախաւին վերջին հակադրութեան, Վ. Մանուկեան ըսած է թէ եթէ թշնամութիւնը կարելի չըլլայ կանգնեցնել, քանի մը ամիս եաք երկիրը կը գտնուի կործանման առջեւ: Իսկ նոր իշխանութիւն կազմուելու պարագային ան պարտաւոր է նոր իշխանական համակարգ, արտաքին յատակ քաղաքականութիւն ընտեղծել եւ յետոյ տնտեսական ծրագիր մշակել: Առաջին օրը ելոյթ ունեցողներէն եղած է ակադեմիկոս Ռաֆայէլ Ղազարեան որ վիճակագրական տուեալներով ըսած է թէ վերջին երկու ամսուան ընթացքին երկրէն նոյնքան մարդ մեկնած է, որքան 1999-ի ամբողջ տարուան ընթացքին:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ

ՄՕՏ 15 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵԼՈՅԹՆԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը օրակարգի բերելու Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին վերջին մերժումին որպէս հակազդեցութիւն, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին ու Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպած միասնական ցոյցը տեղի ունեցաւ Մարտ 11, Շաբաթ կէսօրէ եաք, Ծերակոյտի շէնքին դիմաց: Սկսելէն առաջ իսկ դժուար չէր ամենայն յստակութեամբ տեսնել թէ ամբողջ ժողովուրդի մը յիշողութեան, արժանապատուութեան դէմ արձակուած կրկնակի մերժումը յորդեցուցած էր համբերութեան, հանդուրժողութեան բաժակը: Ցայտաբարուած ժամէն առաջ արդէն ամբողջ Թուրնոն փողոցը լեփ լեցուն էր խիտ բազմութեամբ մը որ մօտ էր տասնըհինգ հազարի: «Միասնական» որակումը ոչ միայն կը սահմանէր նախաձեռնողներու ամբողջութիւնը, այլեւ՝ մասնակիցներու: Եկած էին Մարսէյլէն, Վալանսէն, Նիսէն, Տէժոնէն, Նորմանտիէն ու այլ շրջաններէ, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրներէ: Եւ ըսել որ վերապրող մեծ մայրիկներ կային անոնց մէջ որոնք աւելի քան երեք ժամ առանց յոգնութեան նշան ցոյց տալու լոզունգներ վանկարկեցին, երգեցին, ծափահարեցին, բռունցք բարձրացուցին: Պարզուած պաստառները բոլորն ալ Ֆրանսայի Թուրքիոյ նկատմամբ շուկայիկ ակնկալութիւնները դատապարտող բնոյթ կը կրէին, ինչպէս՝ «La Turquie piège la France», «Le Sénat acheté par la Turquie» եւայլն:

Առաջին շարքերուն վրայ ուշագրաւ էր պաշտօնական անձնաւորութիւններու – ծերակուտական, երեսփոխան, քաղաքապետ, խորհրդական – տպաւորիչ թիւը որոնց մէկ մասը նաեւ խօսք առաւ զօրակցութիւն յայտնելու, Ծերակոյտին ընթացքը դատապարտելու համար: Հոն էին նաեւ յոյն, կիպրացի, ասորի, քիւրտ գաղութներուն ներկայացուցիչները: Մարդկային Իրաւանց Միութեան դէմքեր, հեռատեսիլի, ժամուլի թղթակիցներ:

«Տըլէ եաման»ին յաջորդած Ազնաւուրի «Ils sont tombés»էն եաք ողջոյնի խօսքով հաւաքը բացաւ օրուան խօսնակը Մուրատ Փափազեան, ապա խօսքը տրուաւ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահ Ալեքսի Կէօվճեանին: Ան համառօտ կերպով անդրադարձաւ ցոյցին ծանօթ պատճառներուն, ողջունեց ներկայ պաշտօնական անձնաւորութիւններու ստուար խումբը ու վճռակամութիւն յայտնեց աշխատանքը շարունակելու, մինչեւ որ Ծերակոյտին եւս դրական քուէարկութեամբ Ֆրանսան պաշտօնապէս ճանչնար Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Յաջորդաբար խօսք առին ծերակուտական Հէլէն Լիւք, բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեան, Գրամարի նախկին քաղաքապետ Ժ. – Փ. Ֆուշէ, Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռ. Ռուքէ, ԷՌ – Փէ – ԷՌ-ի բանբեր Փ. Տէվէճեան, Փարիզի ինները։ շրջանի երեսփոխան Փ. Լըլուշ, ծերակուտական Մարսէլ Տէպարժ, Պանեէօի քաղաքապետը Ժանին Ժամպիւ, Ֆոնթընէ օ Ռոզի քաղաքապետը Փ. Պուշէ, Կիպրացի համայնքին ներկայացուցիչը Պ. Մավրոմատիս, Պ. Պասի, Կանաչներու ներկայացուցիչ Պ. Պենամիաս, ծերակուտական Մառի – Գլօտ Պօտու, Ժեռար Միլլէր, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէէն Տիգրան Շիրվանեան (հայերէն), Արա Թորանեան, Հայ Դատի յանձնախումբի ատենապետ Արա Գրիգորեան: Զօրակցութեան ուղերձներ ղրկած էին Ռ. Պատէնթէր, Ժ. Լանկ, Շ. Փասքուա, Ժ. – Փ. Պրէթ, Ֆ. Ռոշըպլուան, Միշէլ Տէսթօ, եւ այլն եւ սենտիքաները:

Ելոյթները կեդրոնացան Ծերակոյտի մերժումին դատապարտումին, այդ մերժումին Ֆրանսայի նման մարդկային արժէքներու ախոյեան երկրի մը պատճառած վնասին, ժողովուրդի մը յիշողութիւնը առեւտրական շահերու զոհելու երեւոյթին պախարակումին, յաջողութեան յոյսին ու Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան վրայ:

«Կարելի չէ Ֆրանսա ապրիլ ու պնդել որ 1915-ին կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր: Ժխտողականութիւնը որ Հայերը թիրախ կ'առնէ, Ֆրանսան կը վըտանգէ: Երբեք պէտք չէ մոռնալ, քանի որ այսքան տասնամեակ եւք ապրելու համար ուրացումի պէտքը ունեցողներ կան, ինչպէս՝ Թուրքիան» կ'ըսէր Ժ. Միլլէր:

Փ. Տէվէճեան որուն ներկայութիւնը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց, ըսաւ թէ այսքան հոծ թիւով Հայերու, ինչպէս իրեն, Ֆրանսա ներկայութիւնը լաւագոյն բացատրութիւնն է պատահածին, որուն համար որեւէ յաւելեալ փաստի պէտք չկայ: Յետոյ անդրադարձաւ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթին: Իրմէ եաք բեմ բարձրացողներէն ծերակուտական Մ. Տէպարժ, մաղթեց որ ցոյցը այդ ուղղութեամբ կատարուածներուն վերջինը ըլլայ, իսկ Վալ տ'Ուազի ծերակուտական Տիկին Մ. Գ. Պօտու կը յայտարարէր. «Ձեր դատը նաեւ ի'մս է»:

Ելոյթ ունեցողներէ շատեր զոհունակութեամբ անդրադարձան տպաւորիչ բազմութեան որ կը հաստատէր թէ ժողովրդական զօրութիւն մը պիտի ունենար: Կը մնայ սպասել Մարտ 21-ին երբ 30 ծերակուտականներ նոր փորձ մը պիտի կատարեն օրակարգի բերելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը:

Ելոյթներուն միջեւ, լոզունգներ կ'արտասանուէին բարձրախօսներէն, ինչպէս՝ «Թուրքիա կը կոտորէ, Ծերակոյտը կը թաղէ», «Անցեալը, պիտի յաղթենք քեզի», «Շիրա՛ք, մի՛ մոռնար որ պատմութիւնը պիտի դատէ քեզ» եւ այլն ու բազմութիւնը կը վանկարկէր, մեծով ու պզտիկով:

Ինչպէս երգով սկսած էր ձեռնարկը, երգով ալ աւարտեցաւ: Խմբին Ալթունեան, Եղսօ եւ Վիգէն յաջորդաբար բեմ բարձրացան երգով ամփոփելու համար ելոյթներով ըսուածը թէ մոռնալ չկայ, պայքարի վճռակամութիւնը ընդհանուր է:

Պէտք է ըսել որ կազմակերպչական լուրջ աշխատանք տարուած էր, ինչ որ նպաստեց յաջողութեան: Ծերակոյտին դիմացի անկիւնը հաստատուած տաղաւարէն գրքոյկներ, թռուցիկներ կը բաշխուէին, Ծերակոյտին դիմումի բացիկներու ստորագրութիւն կը հաւաքուէր ու խումբ մը երիտասարդներ կարգապահութեան կը հսկէին:

Հեռատեսիլի կայանները նոյն իրիկուան լուրերու հաղորդումներուն տեղ տուին ցոյցին, անդրադառնալով Ծերակոյտին մերժումին:

Մարտ 11-ի ցոյցը թէ՛ կազմակերպութեան, թէ՛ մասնակցութեան առումով միասնականութիւնը լաւնօրէն արդարացնող ձեռնարկ էր: Վերջապէս սկսած ենք դուրս գալ «մենք կ'ըսենք, մենք կը լսենք»ի վիճակէն: Ամբողջ հարցը հոն է որ այս յաջողութիւնը իրականացած նպատակ չնկատուի, այլ՝ ազդեցիկ ընթացքի մը մեկնակէտ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՏԻԱ

«LIBERATION»

(13 Mars)

LES ARMENIENS DEFILENT CONTRE LA REALPOLITIK

Այս խորագրին տակ, թերթը կ'արձագանգէր Մարտ 11-ի ցոյցին: Ծերակոյտին առջեւ, կը գրուէր աւելի քան 5000 հոգի պատասխանած էին Ապրիլ 24 Կոմիտէի կոչին հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման համար: Կը յիշէ որ քաղաքական դէմքեր ներկայ էին ու կը բացատրէ ցոյցին պատճառը՝ Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին մերժումը հարցը օրակարգի նիւթ դարձնելու: Կ'ըսէ թէ Զորեքշաբթի օր, հանդիպում նախատեսուած է Ծերակոյտի նախագահին՝ Քրիսթիան Փոնսըլէի հետ, որ իրենց պիտի բացատրէ թէ պէտք է «առաջ նայիլ»: Կը վերջացնէ յիշելով հոգեբոյժ Ժերար Միլլէրի խօսքը. – «Այն պահուն երբ Ծերակոյտը կը փորձէ փաստել թէ գոյութիւն ունի, յիմարութիւն է այդ փաստը տալ վատթարագոյնի քաղաքականութեամբ»:

«LA CROIX»

(13 Mars)

LES ARMENIENS DE FRANCE SE MOBILISE SUR LE GENOCIDE

Ըստ կազմակերպիչներուն 10 հազար հոգի համախմբուած էին, կը գրէ թերթը, բողոքելու համար Ծերակոյտի մերժումին դէմ:

Կիրակի, Մարտ 12-ին, Միշէլ Տրիւքէրի յայտագրի ընթացքին, որուն հիւրն էր Տիկին Է. Կիկու, այս հարցին մասին բուռն ելոյթ մը ունեցած է Ռոպէր Կէտիկեանի կինը՝ Արիան Ասքարիտ, որ արտայայտուած էր արդէն «Էլ» շաբաթաթերթին մէջ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

LES FRANÇAIS D'ORIGINE ARMÉNIENNE DEVANT LE SÉNAT

Plus de quinze mille citoyens venant de la France entière se sont rassemblés devant le Sénat, le 11 Mars 2000,

(Suite Page 4)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ա. ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

«Մխիթար իր կեանքին մեծագոյն մասը նախնեաց գործերու ընթերցումով անցընելով, կը գրէ իր կենսագիրը՝ Հ. Յ. Թոռոսեան, մեր հին դասական լեզուն վերականգնելու գաղափարն ունեցաւ» (6): Եւ շատերու թախանձանքին վրայ առաջին մէկ օրէն, կը ձեռնարկէ ընդարձակ քերականութեան մը հրատարակութեան. «Քերականութիւն գրաբար լեզուի հայկազեան սեռին, շարադրեցեալ աշխատասիրութեամբ Տեառն Մխիթարայ վարդապետի», որպէսզի նորավարժից տկարութեան օգնէ եւ զարգացնէ զանոնք քերթողութեան ուսման եւ հայկաբանութեան հմտութեան մէջ (Մխիթար):

Առանց լեզուական վերանորոգութեան, գրական վերածնունդ չէր կրնար տեղի ունենալ: Այս պատգամը, որպէս կտակ ընդունուած իր աշակերտներէն, մղեց զիրենք ամէն ջանք թափելու իրագործելու համար Հիմնադրին ծրագիրը, աստիճանաբար բարձրացնելով գեղեցկագիտական այդ ձգտումին մէջ:

Այնուհետեւ, իրարու կը յաջորդեն իր անմիջական աշակերտներուն գործերը, որոնք լոյս կը տեսնեն անխառն եւ վճիտ հայերէնով մը: Առաջին քայլը կը կատարէ Հ. Մատթէոս Եւդոկեացի, «Պատմութիւն վարուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի» գործով, որուն կը յաջորդէ Հ. Մկրտիչ Անանեան (1715 – 1777): Սակայն Հ. Մկրտիչ Անկերեանն է (1720 – 1810) որ կը բանայ դուռը դասական գեղեցկագիտական ճաշակին: «Իր հայերէնը, կը գրէ Ճանաչեան, արդէն վայելուչ, ընտիր, վճիտ ու գրական նկարագիր ունի» (7): Իր գլխաւոր գործերն ու թարգմանական աշխատանքները կ'ըլլան Անտոն Կովրինի ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (1751). Քաւեռիոս Դոռնեանի ՔԱՐՈԶՔ ՀԱՄԱՌՕՏՔ (1781). Թովմաս Գեմբացիի ՅԱՂԱԳՍ ՆՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ եւ Ռօլէնի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ վեց հատորներով: Ունի դեռ բազմաթիւ անտիպ գործեր:

Հ. Միքայէլ Չամչեան հեղինակն է ԵՐԿՐՈՐԴ քերականութեան մը, որ կ'ունենայ յաջորդական երեք տպագրութիւն (1779, 1831, 1843):

Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան 1815–ին լոյս կ'ընծայէ ԵՐՐՈՐԴ քերականութիւնը՝ տալով գրաբարին ճշգրտութիւն եւ հաստատութիւն իր ձեւերուն մէջ, առաջին անգամ աշխարհաբարով տալով բացատրութիւնները՝ նորավարժներու դիւրութեան համար:

Նախընթացներու բոլոր գիտութիւնը իր մէջ ամփոփող վերջին քերականագէտը կը հանդիսանայ Հ. Արսէն Բագրատունի (1790 – 1866), որուն «Տարերք հայերէն քերականութեան»ը (1846) կ'ունենայ բազմաթիւ տպագրութիւններ, սակայն իր քառասուն տարիներու ուսումնասիրութեանց պտուղը մեր նախնիքներու լեզուին, «Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ» ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է, որ մինչեւ այսօր կը հանդիսանայ որպէս շտեմարան Հայոց լեզուի գիտութեան, բաժնուած չորս մասերու: 1. – Ձեւաբանական օրէնքներ, 2. – Պարզ շարադրութեան կանոններ, 3. – Ձեւաւոր եւ դերադանց շարադրութեանց կանոններ, 4. – Ուղղագրութիւն, Յաւելուածով մը, ուր կը խօսի տառերու, բարդութեան եւ ածանցումներու մասին՝ հմտալից ծանօթութիւններով:

Գրաբարի վարպետներ կը համարուին նաեւ Հ. Մանուէլ Ջախջախեան եւ Հ. Եղիա Թովմաճեան:

Լեզուական վերանորոգումի գործին մեծապէս նպաստող հրատարակութիւններ եղան Մխիթար Վարդապետի պատրաստած Հայկազեան Բառարանը, սկսուած 1727–ին, որ կը պարունակէ այդ ժամանակաշրջանին բոլոր ձեռագիրներուն բառերը, հանդերձ վկայութիւններով, եւ օրինակներով, որուն կարեւորութիւնը շեշտելու համար՝ յառաջաբանին մէջ կը գրէ. «Եթէ Տէրը մեզի չշնորհէր այս բառգիրքը, քիչ ատենէն մեր լեզուն խրթին եւ անվայելուչ դարձած՝ պիտի կործանէր»: Ասիկա առաջին մեծ փորձն ըլլալով հայերէն լեզուի բառարանի մը, դժուարահաճ Լէօ, բառ չի' գտներ արժանապէս գովելու զայն եւ կը համարի ԺԸ. դարու լեզուական մեծագոյն յաղթանակը:

Սակայն լեզուական վերանորոգումի մեծագոյն կոթողը անտարակոյս Երից Վարդապետաց Նոր Հայկազեան Բառարանը պէտք է նկատել գործ՝ Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեանի եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի:

Աճառեան զայն կը նկատէ «Հայ լեզուի ամէնէն կատարեալ բառարանը»: Սկզբնապէս նախատեսուած վեց հատորները՝ կը վերածուին երկուքի, խնայողութեան պատճառով, զեղչելով վկայութիւններու առատութիւնները եւ յատուկ անուններու բաժինը:

Լեզուական վերանորոգումի գործին մէջ կարեւոր դեր կը խաղան նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան մասնաճիւղի հայրերէն Հ. Յովսէփ Գաթրճեան (1820 – 1882) եւ Հ. Մատաթիա Գարագաշեան (1818 – 1903), որոնք նախնեաց լեզուին մէջ, կ'անդրադառնան լեզուական զանազանութեան, ընդմէջ Ե. դարու գրաբարին եւ անկէ ետք յայտնուած լեզուին, յայտնեցնելով ՈՍԿԵԴԱՐԵԱՆ հայերէնի նկարագիրը եւ յատկութիւնները, մինչեւ իսկ՝ կը յօրինեն Ոսկեդարու Բառարանը, որ դժբախտաբար մնացած է անտիպ:

Հ. Ք. Սպենեանի եւ Հ. Յ. Տաշեանի Ուսումն Դասական Լեզուի գործը կը հանդիսանայ նորութիւն մը գիտական ըմբռնումով, ուր Ա. մասին մէջ, հեղինակները կ'ուսումնասիրեն հայ լեզուի ծագումն եւ առնչութիւնը հնդեւրոպական լեզուներու հետ եւ Բ. մասով կուտան Ե. դարու հայերէնի կազմութեան ձեւը:

Դասական հայերէնի շարժումը յառաջնաբերողներէն մին եղած է Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (1817 – 1897) եւ Գերպ. Արսէն Այտընեան (1824 – 1902): Վերջինս իր Քննական Քերականութեամբ (1866) ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը կատարած է հայերէն լեզուի, իսկ Յովնանեանի Հետազօտութիւնք Նախնեաց Ռամկերէնի վրայ աշխատասիրութեամբ մեծ ուսում մը կը կատարէ միջնադարեան հայերէնի քննութեան մարզին մէջ:

1887–ին Գերպ. Այտընեանի օրով, կը հիմնուի «ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ» պաշտօնաթերթը, նուիրուած հայ բանասիրութեան, որ մինչեւ այսօր ներկայացուցիչն է Վիէննական Մխիթարեան Հայրերու գրական գործունէութեան:

Հայ լեզուն, շնորհիւ Մխիթար վարդապետի եւ իր աշակերտներուն, կը հասնի գեղեցկագիտական բարձր աստիճանի, վայելուչ, ճկուն, դաշնակաւոր եւ վսեմ: «Բայց կարելի է ըսել՝ այդ յատկութիւնները ամբողջապէս միացած կը գտնենք Բագրատունիի մէջ, որ ամենամեծ հայկաբանն է Մխիթարեան դպրոցին» (8):

Բ. – ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ՄԷՋ

(Վանք, Եկեղեցի, Բերդ, Քաղաք, Գիւղ, Ազգագրութիւն, Բնակիչ)

Նայիրեան – Ուրարտական թագաւորութիւններէն մինչեւ Արտաշէսեան, Արշակունեաց, Բագրատունեաց եւ Կիլիկեան թագաւորութիւնները, Հայաստան տարած ու կրած է բազմաթիւ ասպատակութիւններ, տեղահանութիւններ, գերեվարութիւններ, երբեմն ընդարձակուած, յաճախ փոքրացած սահմաններով, ապրելով փառքի, ինչպէս դառնութեան օրեր, պատմական ելեւէջներ, նման դրացի երկիրներուն ունեցած է իր յիշատակներն ու պատմիչները, վիմային արձանագրութիւններն ու ճարտարապետական կոթողները:

Կիլիկիոյ Մայրաքաղաք՝ Սիսի բերդին անկումով 1375–ին եւ մինչեւ 1918 թուականը, 543 երկար տարիներ, Հայոց Աշխարհն ու Հայ ժողովուրդը կ'ենթարկուին ահաւոր ցնցումներու, կանոնաւոր եւ յարատեւ կրկնուող ջարդերու, տեղահանութիւններու, գաղթերու, քանդումներու եւ հուսկ՝ ամենայն մանրամասնութեամբ կազմակերպուած ցեղային եւ մշակութային բնաջնջումի: Ցնցումը այնքան ուժգին է որ մենք վերապրողներս 85 տարիներ ետք, տակաւին ամբողջական գիտակցութիւնը չունինք Աղէտին ահաւորութեան:

Վանքերն ու եկեղեցիները, գիւղերն ու քաղաքները չեն աւերուած միայն կողոպուտի սիրոյն, օրէ օր յայտնուող ամենազգի փաստաթուղթեր եւ դիւանային վկայութիւններ, ցոյց կուտան, թէ յստակ եղած է թուրք կառավարութիւններու, ո'չ միայն Օսմանեան կամ երիտասարդ Թուրքերու, այլ նաեւ Քէմալական եւ ժամանակակից կառավարութիւններու անհետ բնաջնջումի պետական գործադրութիւնը: 1921, Մայիս 25–ին Տոքթոր Նիզա Նուրի, նամակով մը, Արեւելեան ճակատի հրամանատար՝ Գէազըմ Գարապէքիրի կը թելադրէ «Անի քաղաքի յուշարձաններուն մնացորդներն ու հետքերը երկրագունդի երեսէն ջնջել», եւ կ'աւելցնէ «Դուք մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաք Թուրքիոյ՝ այս նպատակը իրագործելու գծով» (9):

Կան բազմաթիւ լուսանկարչական վկայութիւններ, ժամանակակից հայ եւ օտար ճամբորդներու եւ ուսումնասէրներու, ուր յստակ կը տեսնուի թէ ինչպէս, այսօր ալ, հայկական ամէն հետք, տարիէ տարի կ'անհետանայ պայթուցիկներով, նկարագիր փոխելով, յիշատակարաններ անհետացնելով կամ կեղծելով:

Համամարդկային մշակոյթին դէմ գործուող այս ահաւոր ոճիրին յաճախ մեղսակից կը դառնան արեւմտեան, լուրջ կարծուած, հրատարակչատուներ...: Ձեռքիս տակ ունիմ, Փարիզի մէջ հրատարակուած, Թուրքիոյ ուղեցոյց մը, պատրաստուած զբօսաշրջիկներու համար, 60–ական թուականներուն, ուր ո'չ միայն կը յիշուին պատմական հողերու յուշարձաններուն հայկականութիւնը, այլ ամբողջ գլուխ մը նուիրուած է Հայոց մշակոյթին եւ պատմութեան, շատ ճըշգրիտ տուեալներով: Գնեցի նաեւ նոյն հրատարակչատան վերջին հրատարակութիւնը, 1999 թուականը կրող, ուր Հայ անունը ի սպառ ջնջուած, խորամանկօրէն կը յիշատակուին Արծրունիներ եւ Բագրատունիներ, որոնք շատ դիւրաւ կրնան Սելճուք կամ Քիւրտ ցեղախումբերու հետ շփոթուիլ, մանաւանդ թէ, նպատակը այդ իսկ է...:

Հայութեան բազմահազարամեայ մշակոյթով, գիրով ու քարով կերտուած ինքնութիւնը բնաջնջել ուզող փորձերուն դիմաց, անխորտակելի պատնէշի նման, կը ժայռանան, Մխիթարեան Հայրերու երեք հարիւր տարի անդադար կուտակած վիճակագրական տուեալները, [illegible] նասիրական ուսումնասիրութիւններն [illegible] յաճախ տեղւոյն վրայ կատարած չափագրութիւններն ու համրանքը մեր ժողովուրդին, անոր բնակավայրերուն, մշակութային կոթողներուն, ուխտատեղիներուն, պաշտպանութեան բերդերուն, դպրութեան եւ աղօթքի մենաստաններուն, որ թէեւ ոչինչով կ'արգելեն մեծ պետութիւններու անբարոյ հաշիւներուն, բայց վստահաբար կը նպաստեն նոր եկող սերունդներուն ինքնութեան գիտակցութիւնը վառ պահելու: Շատ տպաւորեց զիս վերջերս, հիւսիսային Իտալիոյ մէկ կրօնաւոր համալսարանի Տնօրէնին արտայայտութիւնը (Կորիցիա) թէ «Հայերու անբացատրելի տոկունութիւնը, դարեր հալածանքներէ եւ կոտորածներէ ետք, բացատրուի միայն իր հաւատքի եւ մշակութային հզօրութեամբ». ահաւասիկ անցեալէն եկող այս հաւատքն ու մշակութային ջահն է, որ բուռ մը վանականներ ապաստանած Եւրոպայի խաղաղ ափերուն ջանացած են վառ պահել ու փոխանցել յաջորդ սերունդներուն:

(Շար. 2)

(6) ԹՈՐՈՍԵԱՆ Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, [illegible] Մխիթարայ, Վենետիկ, 1933, էջ 439:
(7) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աշխ. 31:
(8) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աշխ. էջ 33:
(9) Հմմտ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ Հ. ՏԱՃԱՏ, Հայաստանի վանքերուն եւ եկեղեցիներուն մշակութային կորուստը 1894 – 18[illegible] եւ 1915 – 1925 տարիներուն, Վենետիկ, 1995, էջ 29 – 30:

«ՋԱՂԱՑՔԸ ՋՈՒՐՆ Է ՏԱՐԵՐ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԵԼԵԱՆ

Այս օրերուն, մեզմէ ոմանց գործ եղած է ելլել ու ջախջախ փնտռել, ի զուր սակայն, երբ կը տեսնենք որ ջաղացքը ջուրն է տարեր, մեր նոր սերունդը հետզհետէ սկսեր է ուծանալ իր մայրենի լեզուէն, իսկ մեծերը, ընդունինք կամ ոչ, Մեծասքանչը չեն գործածեր եկեղեցիներուն մէջ անգամ:

Վարժարաններուն մէջ կացութիւնը ահազանգային է. մշակութային միութիւններուն մէջ ալ ողբերգական՝ այն աստիճան, որ մարդ կը շուարի կը մնայ՝ ի՞նչ բանի վրայ դնել իր յոյսը, ապագային կապուած, այս կացութեան դիմաց:

Սիրողական այդ հետաքրքրութիւնը եւ պայմանադրական հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը հայերէն լեզուին հանդէպ, բոլորս ալ լաւ գիտենք, որ տեղ մը չեն հասցներ մեզ, քանի որ պարտուողական հոգեբանութեամբ մը արդէն իսկ կամաւոր կերպով լքած ենք մեր պաշտպանութեան ամէնէն կարեւոր դիրքերը, մեզմէ ոմանք խուճապային տրամադրութեան մը անձնատուր եղած, ոմանք ալ անտարբեր ու գոհ իրենց վիճակէն, ինչպէս խօսքը «խաղ կը կանչէ» ժողովրդական բացատրութեամբ, երբ մարդիկ անոր տունը կ'այրեն՝ միսը ուտելու համար...:

Գոյապահպանութեան կռուանները կը կորսնցնենք հետզհետէ, ինչպէս նաեւ կամաւոր լքումներով պայքարի դաշտերը: Սանուց միութիւններուն մէջ տարին քանի՞ ներկայացում կը տրուի հայերէն լեզուով եւ մեր ժողովուրդը ո՞ւր եւ ի՞նչ միջոցներով հաղորդակից կը դառնայ իր նուիրական գանձերուն ու տոհմիկ ժառանգութիւններուն: Ինչպէս ուրիշ առիթով մը անդրադարձած էինք, քանի մը հազարնոց Յոյն համայնքը վերջերս Թէբիգիւղի իրենց մշակութային միութեան մէջ թուրք ժամանակակից գրողի մը մէկ երկը ներկայացուցած էր... յունարէն թարգմանութեամբ:

Պարագան նոյնն է Հայ միութիւններու գրադարաններուն: Տասնեակ տարիներ առաջ, մեր սանուց միութիւններէն մէկուն գրադարանապետը մեծ հպարտութեամբ կը խօսէր իրենց ունեցած «Հայկական գրադարան»ին մասին, որուն գանձերը այսօր դրեթէ պարպուած են դժբախտաբար: Ուրիշ մի քանի միութենական գրադարան ալ «կերպարանափոխ» եղած է՝ գրադարան ըլլալէ դադրելով: Տարիներ առաջ, լուրջ ընդվզումով մը գիտել տուած էինք, որ Իսթանպուլահայութիւնը միջոցէ մը ի վեր սկսած է «պայտ հաւաքել» արտասահմանեան գաղութներու անցած տեղերէն, հազիւ կարենալով հասնիլ կառախումբին վերջին վագոնին՝ մեր իմացական, գրական ու մտաւորական արժէքները ոգեկոչելու համար: Այսօր այլեւս, փառք Աստուծոյ՝ այդ հետաքրքրութիւնն ալ կորսնցուցած ենք արդէն իսկ ու փրթած՝ մեր աւանդութիւններէն, օրը օրին ապրելու եւ միայն պատահական առիթները կառչելով, երբ անոնք անցնելու ըլլան մեր դրան առջեւէն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս ատենօք «Միկրոս»ի կառքերը կ'անցնէին օրուան որոշ ժամերուն քաղաքի այլազան թաղերէն: Մեր մօտ մնացած է նախաձեռնութեան ոգին տոհմիկ գիտակցութեան կապուած ու կը բաւականանանք ինչ որ մեր ձեռքին անմիջական հասողութեան տակ կը գտնուի: Մեր մխիթարութիւնը զոր ունինք, երիտասարդական կարգ մը շրջանակներու յուսադրիչ խանդավառութիւնն է, ուր գոհունակութեամբ կը տեսնենք նաեւ [illegible] կայութիւնը ինքնութեան որոնման: Գոնէ անոնց տէր կանգնինք ու քաջալերենք զիրենք մեր ի ձեռին ունեցած միջոցներով ու կարելիութիւններով, որպէսզի վաղը չափսոսանք երգելով բոլորին [illegible] նոյն սա ժողովրդական երգը. «Գացէք տեսէք ո՞վ է կերեր զէծ...»:

«Ակօս»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՊՍՊՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԱՐՔՈՒՆԻՔԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

Հապսպուրկներու կայսրութեան կազմին մէջ Թրանսիլվանիոյ հայկական գլխաւոր գաղթօճախները՝ Կեռլան եւ Եղիսաբէթուպոլիսը, արագօրէն բարգաւաճելէ ետք, բացառիկ առանձնաշնորհումներ ստացան, կայսերական ազատ քաղաքներ հռչակուեցան եւ պետական օրէնքով Հայերէն զատ այլ ազգերու արգիլուեցաւ այդ քաղաքներուն մէջ բնակութիւն հաստատել:

Այս ժամանակ Հապսպուրկներու Կարլ Զ. կայսր յաջողած էր խաղաղութիւն հաստատել Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ՝ Աւստրիան շրջանային ցամաքային հզօր ուժ մը դարձնելով: Այս պայմաններուն տակ կայսրը նաեւ մեծ աշխատանք տարաւ երկրին տնտեսութիւնը եւ առեւտուրը զօրացնելու համար, եւ 1722-ին Օսթանտ առեւտրական մեծ ընկերութիւնը հիմնեց. ան նկատի ունենալով Հայերուն գերակատարութիւնը երկրին զարգացման մէջ՝ հետզհետէ նոր արտօնութիւններ շնորհեց անոնց:

ԿԵՌԼԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Կեռլա իր հիմնադրութենէն (1700) ետք արագօրէն բարգաւաճած եւ հայկական դիմագիծ ստացած էր, եւ Կեռլայի Հայերը առեւտրական ասպարէզ իջնելով քանի մը տարուան ընթացքին արդէն յաջողած էին լայն գործառնութիւններ ստանձնել եւ երկրին առաջնակարգ վաճառականներու կարգը անցնիլ՝ Կեռլան ամբողջ կայսրութեան առեւտրական գլխաւոր կեդրոններէն մէկը դարձնելով:

Այս պայմաններուն տակ Կարլ Զ. կայսր 1726-ին Կեռլայի Հայութեան ուղղուած յատուկ հրովարտակ մը հրապարակեց, որուն հիմամբ Կեռլա ոեւէ ազնուականի սեփականութիւնը չէր կրնար ըլլալ, անոր բնակիչները ազատ կը կացուցէին զինուորական եւ քաղաքային այլ եւ այլ պարտաւորութիւններէ եւ մանաւանդ օրէնքով կ՚արգիլուէր ոչ Հայերու հոն բնակութիւնը: Կայսրը նաեւ հրաման տուաւ, որ Հայերը իրենք իրենց դատաւոր ընտրեն եւ իրենց ներքին ու դատական գործերը իրենք կարգաւորեն:

Այնուհետեւ Կեռլայի Հայ համայնքին հոգեւոր եւ աշխարհիկ առաջնորդները 1727-ին ընդհանուր ժողով գումարեցին եւ որոշումներ կայացուցին՝ ազգային եւ եկեղեցական ներքին կեանքը կազմակերպելու համար:

Այսպէս, որոշումներ տրուեցան պահքի եւ եկեղեցական տօներու կարգաւորման համար, պարտադիր հռչակուեցաւ կիրակի եւ տօնական օրերը եկեղեցի երթալ, որուն անսաստողը պատիժի ենթակայ կը դառնար: Իր մեղաց թողութեան համար անսասուն մորթողը եւ մատաղ ընողը տասներկու հունգարական ֆլորին տուգանքի ենթակայ կը դառնար, իսկ տուգանքը չվճարելու պարագային երկրէն աքսորուելու կը դատապարտուէր: Կախարդութիւն ընողը կամ կախարդական ջուր գործածողը կամ ուրիշին ընել տուողն ու խրատողը քսան - չորս ֆլորին տուգանքի կ՚ենթարկուէր:

Օրէնքով կ՚արգիլուէր տասներկու տարեկանէն աւելի փոքր աղջիկները նշանել, եւ տասներեք տարին ամբողջացուցած պէտք է ըլլար ան ամուսնանալու համար: Իսկ եթէ քահանան այդ ժամանակէն առաջ նշան օրհնէր կամ պսակէր, տարի մը իր թեմէն եւ եկամուտէն կը զրկուէր: Հարսանիքի առիթով ոչ ոք պարտական կը նկատուէր կերակուր ղրկելու: Հարսը եւ փեսան բաղնիք տանիլը կ՚արգիլուէր: Հարսը աքօղելը եւ փեսային գդակին նաշօտ դնելը կ՚արգիլուէր: Պսակի ժամանակ եկեղեցին կերոն եւ այլ բաներ տանիլ կ՚արգիլուէր: Ըսակէն դառնալէ ետք եկեղեցիին բակը եւ այլ տեղ խունկ ծխելը կ՚արգիլուէր: Այս որոշումներուն դէմ դնողը երեք ոսկի տուգանքի կ՚ենթարկուէր:

Ընկերային դիրքի եւ դասակարգային ստորիճանաւորման անխախտ պահպանման իմաստով հետաքրքրական էին նաեւ հետեւեալ որոշումները. այսպէս, հինգհարիւր ոսկիէն նուազ հարստութիւն ունեցողը իրաւունք ունէր չուխայէ հագուստ գործածելու, եւ անոնց ամուսիններն ալ դամասկէ եւ ուրիշ թանկագին նիւթէ զգեստեղէններ հագնելու: Բայց եթէ մէկը նախապէս ունեցած էր կամ ծնողքէն ընդունած էր՝ զանոնք կրնար գործածել: Սակայն եթէ գիտցուէր, որ մէկը այդպիսի հագուստ կարած կամ կարել տուած է, եկեղեցւոյ տասներկու ֆլորին, իսկ դատաւորներուն մէկ ոսկի տուգանք վճարելու կը պարտաւորուէր:

ՊԱՇՏՊԱԼՈՎԻ ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ ՎԵՐԱԿՈՉՈՒՄԸ

Պաշտպալովի Հայ համայնքը այս ժամանակ աշխատանքի ձեռնարկեց ազատ քաղաքի կարգ անցնելու համար, ազատ եկամուտներ, արտօնեալ տօնավաճառներ, գինեվաճառութիւն, ջաղացքի, մաքսի իրաւունք, անտառներ, կալուածներ եւ ուրիշ հաստատուն եկամուտի աղբիւրներ ունենալու համար:

Առաջին հերթին անոնք պատուիրակութիւն մը ղրկեցին դաւառական կեդրոն Հերմանշթատ՝ տեղական իշխանութիւններուն ներկայացնելով իրենց առաջարկները:

Այս ժամանակ Հռոմէն Թրանսիլվանիա ղրկուած էր առաքելական քարոզիչ Մինաս վարդապետ Թորոսեան. ան Թրանսիլվանիայէն անցաւ Վիէննա, անձնական ծանօթութիւն հաստատեց Կարլ Զ. կայսեր հետ եւ մեծ աշխատանք տարաւ Կեռլան եւ անոր կողքին Պաշտպալովը ազատ քաղաքի կարգ բարձրացնելու համար:

Պաշտպալովի երեւելիները 1729 Փետրուարին հաւաքուեցան եւ Մինաս վարդապետին հետ խորհրդակցելով որոշեցին պէտք եղած 150 ոսկին հաւաքել եւ անկէ զատ ալ չորս հազար ֆլորին՝ պէտք եղած արտօնագիրը ձեռք ձգելու համար:

Այնուհետեւ Մինաս վարդապետ Թորոսեան կրկին անգամ Վիէննա մեկնեցաւ՝ Պաշտպալովի համար առանձնաշնորհումներ ձեռք ձգելու համար արքունիքէն: Այս առիթով որոշուեցաւ, որ Ա) Պաշտպալով այնուհետեւ կը վերակոչուէր Եղիսաբէթուպոլիս՝ կայսրուհիին անունով. անիկա այլեւս գործակատարի իշխանութեան տակ պիտի չմնար, այլ արքունի վերատեսչութեան կը կապուէր: Բ) Ինչպէս որ մինչեւ հիմա Հայերը ազատութիւն ունէին վաճառականութիւն ընելու, այնուհետեւ ալ այդ ազատութիւնը պիտի պահուէր, բայց ոչ թէ միայն Թրանսիլվանիոյ, այլ ամբողջ կայսրութեան տարածքին: Եւ որպէսզի առեւտուրը եւ արուեստները զարգանան, Եղիսաբէթպոլսեցիք կայսեր պաշտպանութեան տակ կը մտնէին: Գ) Քաղաքը պիտի ունենար քաղաքային խորհրդանոց՝ դատաւորով մը եւ տասներկու առաջականներով:

Եղիսաբէթուպոլսեցիք կայսերական այս արտօնութիւնները ստանալէ ետք հետամուտ եղան նաեւ այլ իրաւունքներու ձեռքբերման. անոնք կ՚ուզէին մանաւանդ, իբրեւ հիմնական կենսատարածք, քաղաքին շրջակայ դաշտը իրենց սահմաններուն մէջ ունենալ, ինչպէս նաեւ՝ գինի ծախելու իրաւունք ձեռք ձգել, որուն համար պատրաստ էին պէտք եղած գումարը վճարելու:

Միւս կողմէ, առաքելական միսիոնար Մինաս վարդապետ Թորոսեան Եղիսաբէթուպոլսոյ վերաբերեալ վճիռներն ու որոշումները գրեց ու ղրկեց Եղիսաբէթուպոլիս, սակայն Եղիսաբէթուպոլսեցիք կ՚ուզէին պաշտօնական գրաւոր փաստաթուղթ մը ունենալ. այնպէս, որ վարդապետէն խնդրեցին որ ընդօրինակութիւն մը ղրկէ արտօնութեանց թուղթէն, որ սակայն տակաւին պաշտօնապէս չէր պատրաստուած:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԿԱՐՄԻՐ ՏԱՌԵԽՆԵՐ»

1993-ին, Ապրիլի իր թիւին մէջ, Փեքին լոյս տեսնող «WORLD LITERATURE» գրական հանդէսը կը հրատարակէր Ժան - Ժագ Վարուժանի «Des harengs rouges» (Կարմիր տառեխներ) թատերախաղը: Դէպքը զարմանալի էր անշուշտ եւ յաջորդ հանդիպումները առաւել զարմանալի եղան քանի որ նոյն գործը պիտի բեմադրուէր նախ Ջինաստանի մէջ եւ յետոյ Թիֆլիսի փառատօնին ծիրէն ներս: Անկէ քանի մը ամիսներ առաջ, ձայնասփիւռի Ֆրանս - Քիւլթիւր կայանը գայն կը հրամցնէր իր ունկնդիրներուն եւ վերջապէս «Théâtre de la Rencontre» թատերախումբը յաջող բեմադրութեամբ մը հանդէս կու գար փարիզեան հանրութեան առեւ ընթացիկ տարուան Փետրուար 22-էն 27, Kremlin-Bicêtre-ի Անտրէ Մալրօ թատրոնը: Բնագիրը ֆրանսերէն լեզուով կը հրատարակուէր 1995-ին, Edition des Quatre - vents-ի «l'Amour / la Haine» շարքին մէջ:

Յաջորդական այս հրատարակութիւններն ու ներկայացումները կը փաստեն անշուշտ թատերախաղին այժմէականութեան եւ հեղինակին ցուցաբերած հոգերանական սրութեան մասին՝ Վարուժան ինչպէս որ միշտ մարդկային «սովորական» տիպարներ կ՚ընտրէ – այս պարագային քաղքենիութեան պատկանող զոյգ մը եւ երեք թափառաշրջիկներ. զանոնք կը տեղաւորէ նոյնքան «հասարակ» ու «սովորական» շրջանակի մը մէջ եւ ինչպէս միշտ, արդիւնքը կ՚ըլլայ պայթուցիկ:

Արարքը –մէկ պատկերով– տեղի կ՚ունենայ Նոր Տարուան գիշերը. բժիշկ մը եւ իր կինը, մարդասիրական եւ քրիստոնէական իրենց համոզումներէն դրդուած, երեք անտուններ – ԷՍ-ՏԷ-ԷՖ – իրենց տունը կը հրաւիրեն Նոր Տարին դիմաւորելու համար: Երեկոն ուրախութեան ու զուարթութեան մէջ կը սկսի, բայց աստիճանաբար կացութիւնը կը լարուի ծնունդ տալով – սպասուող – ողբերգութեան: Վարուժան իր թատերախաղով անգամ մը եւս ցոյց կու տայ որ մշակութային, տնտեսական ու ընկերային տարբերութիւններէն անդին կան համամարդկային, վեհագոյն արժէքներ եւ տագնապներ: Փօլա Պրինէ – Սանչօ, բեմադրուհին, գերազանցօրէն զգացած է հեղինակին եւ թատերախաղին պատգամը: Դերասանները՝ Ալէն Կանաս, Փասքալ Շմէն, Փասքալ Սալուֆ, Լուչիանօ Թրաւակլինօ եւ Անտրէ Լայիւս տաղանդով կ՚ապացուցեն որ աղքատ մարդիկ կրնան բարոյապէս հարուստ ըլլալ եւ հարուստները հոգեպէս աղքատ, բայց ամէն ինչ այնքան ալ պարզ չէ եւ իրականութիւնը, իրականութեան մէջ շատ աւելի բարդ է անշուշտ:

ԿՈՐԻԻՆ

«ՅԱՌԱՋ», Մարտ 1-ի թիւով, «Լրատու Արուեստի» խորագիրին տակ կը յայտնէր ներկայացումներուն թուականներն ու վայրը՝ Մարտ 9-էն սկսեալ մինչեւ Ապրիլ 3, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, երեկոյեան 8.30-ին, Կիրակի օրերը ժամը 4.30-ին:

Théâtre de l'Opprimé
78, rue du Charolais, 75012 Paris
Réservations au 01 43 45 81 20.

LIVRES REÇUS

LA SURVIVANCE
Traduire le trauma collectif

JANINE ALTOUNIAN

Préface de P. Fédida
Postface de R. Kaës

Ed. Dunod, Paris 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ էֆէնտիենց տունը

ԹԱԳՈՒԿ. – (Ցուզուած): Ատ հեռու տեղ երթալը գէշ եղաւ: Ի՞նչպէս աղջիկէս պիտի բաժնուիմ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Եգիպտոս շատ հեռու տեղ մը չէ: Շոգենաւ նստելուդ պէս հոն ես: (Ոտքի): Լաւ, ես երթամ լաւ լուրը տամ միւսիւ Եղուարդին: Երկու օրէն նշանը կը բերենք: Մնաք բարով:

ՍԱՀԱԿ. – Երթաք բարով:

ԹԱԳՈՒԿ. – Բարեւ ըրէք:

Գաբրիէլ էֆէնտի դուրս:

ԹԱԳՈՒԿ. – Աստուած տայ, սա ալ միւսին տարածին չգայ:

ՍԱՀԱԿ. – Ինչո՞ւ խենթ խօսքեր կ՚ընես կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ գիտնամ: Մէկէն ի մէկ սասնկ բախտ մը տարօրինակ կ՚երեւայ կոր ինծի:

ՍԱՀԱԿ. – Հիչ ալ տարօրինակ չէ: Շիտակը ես շատ գոհ մնացի այս եղածէն: (Դուրս):

Ներս կը մտնէ Նեմզար Հանըմ

ՆԵՄԶԱՐ. – Մինա՞կ ես, Թագուկ հանըմ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Այո՛: Այս: Նստէ: Ի՞նչ կայ, Նեմզար հանըմ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Հիմա կ՚ըսեմ: Ամա նախ քեզի բան մը պիտի հարցնեմ: Ես ի՞նչ տեսակ կնիկ եմ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ճանըմ, թուհաֆ խօսքեր կ՚ընես կոր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ըսել կ՚ուզեմ քի՝ ես սուտ խօսքերով մարդ աւրող չալ – լեզո՞ւ կնիկ մըն եմ: Օր մը օրանց ձեզ խաբեր եմ, աղէկին գէշ, ճերմակին սեւ ըսե՞ր եմ: Շիտակը ըսէ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ սուտ խօսիմ, մինչեւ հիմա սատնկ բան մը չես ըրած:

ՆԵՄԶԱՐ. – Վերջերս քանի մը անգամ եկայ, Մարտիկ աղային համար բաներ մը ըսի, պէլքի կարծեցիր որ գործը աւրելու համար կ՚ընեմ կոր, ամա ետքը իմ ըսածս ելաւ, եւ նշանը ետ ըրիք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Շատ շիտակ է:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ես էի ըսողը, որ այդ մարդը հիչ յարմար չէ Զարուհիին: Պէլքի դուք կարծեցիք, որ ես Տէր Բարսեղին թշնամութիւն ընելու համար սուտ բամբասանքներ կ՚ընեմ կոր, չէ՞:

ԹԱԳՈՒԿ. – Շիտակը քիչ մը մտքերնէս անցաւ: Ատ խնդիրը հիմա արդէն լմնցած է: Ի՞նչ պէտք կայ վրան խօսելու:

ՆԵՄԶԱՐ. – Չէ, ես ատկա յիշեցի, որովհետեւ հիմակուան ըսելիքներս ալ ճիշդ Մարտիկ աղային համար ըսածներուս կը նմանին: Պէլքի ձեր խոշին չգայ, ամա ես իմ պարտքս պիտի կատարեմ, վերջը դուք ի՞նչ կ՚ուզէք, ան ըրէք, ձեր աթինը ձեր գլուխը:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ճանըմ, ինչ պիտի ըսես նէ՝ ան ըսէ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Զարուհին նորէ՞ն կը նշանէք կոր եղեր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Անանկ խօսք մը կայ: Դո՞ւն ուրկէ իմացար:

ՆԵՄԶԱՐ. – Հիմա, քուրուկս, ինծի մտիկ ըրէ. իմ իմացածս ան է քի՝ ատ միւսիւ Եղուարդը ձեզի փեսայ ըլլալու հիչ արժանի չէ:

ԹԱԳՈՒԿ. – Գաբրիէլ էֆէնտիենք, որ մօտէն կը ճանչնան կոր, մեծ գովեստով խօսեցան:

ՆԵՄԶԱՐ. – Անոնք այդ տղուն Եգիպտոս անցուցած կեանքին վրայ տեղեկութիւն ունի՞ն:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ տեղեկութիւն:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ատ Միւսիւ Եղուարդը Եգիպտոսի մէջ իտալացի մեթրէս մը ունի եղեր, խեղճ խումարպազ է եղեր, գէշ հիւանդութիւն մըն ալ ունի եղեր: Ոտքդ պագնեմ, Թագուկ հանըմ, չըլլայ քի ասոնք ինծմէ իմացած ըլլալդ մէկուն ըսես:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ պիտի ըսեմ: Արդէն շատ ալ խելքիս չպառկեցաւ...:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ես որպէս բարեկամ իմ պարտականութիւնս ըրի: Մնացածը ձեր գիտնալիք բանն է: (Ոտքի): Մնաս բարով:

ԹԱԳՈՒԿ. – Երթաս բարով:

(Շար. 25)

Տիկին Մարի Արթինեան (ծնեալ՝ Աչճեան),

Տէր եւ Տիկին Դանիէլ եւ Նորա Արթինեան եւ զաւակները՝ Սթէֆանի եւ Ֆապրիս,

Տիկին Մարի Պաղտիկեան

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ խնամիին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Մարտ 10–ին, Փարիզ, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 14, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Թաղումը պիտի կատարուի Իվրի Փարիզին գերեզմանատունը

Avenue de Verdun

ժամը 16–ի մօտերը:

Մահազդ չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

22, rue de Lancry
75010 Paris

Madame Marie Artinian (née Achdjian), *son épouse,*

Monsieur et Madame Daniel et Nora Artinian et leurs enfants Stéphanie et Fabrice, *son fils, sa belle-fille et ses petits-enfants,*

Madame veuve Marie Baghidikian, *son alliée*

ont la douleur de vous faire part du décès de

OHANNES ARTINIAN

survenu à Paris, le 10 Mars, à l'âge de 90 ans.

PRIEZ POUR LUI

Ses obsèques religieuses seront célébrées en la Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon, 75008 Paris, le Mardi 14 Mars à 14 heures.

L'inhumation aura lieu au Cimetière Parisien d'Ivry, avenue de Verdun, vers 16 heures.

Cet avis tient lieu de faire-part.

22, rue de Lancry
75010 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թամարա Սասունեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ազգին Սասունեանի մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000–ական Ֆրանք կը նուիրեն Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ), Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (սանուհի՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

En partenariat avec l'A.B.B.A.

Soirée Vidéo-Projection

Présentation des activités en France, à l'étranger et notamment en Arménie de l'ACADEMIE ARMENIENNE INTERNATIONALE D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES A.B.B.A. / Ա.Պ.Պ.Ա.

Vendredi 17 Mars à 20 heures 45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :

18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements

20h00 : Dîner au salon Honnorat de la Maison Internationale, en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résidents et anciens résidents.

Exposition de documents photographiques "Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !

Maison des Etudiants Arméniens, 57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

(Suite de la Première Page)

pour obtenir la reconnaissance officielle du génocide arménien.

En effet, depuis le vote à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, le 29 Mai 1998, de la proposition de loi «la France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915» et sous la pression conjuguée de l'Elysée et du Quai d'Orsay, il n'a pas été permis aux Sénateurs de voter à leur tour le texte de loi.

Ce grand rassemblement citoyen avait donc pour objectif d'exprimer la colère et l'indignation des 450.000 Français d'origine arménienne et de mobiliser toutes les forces politiques et démocratiques. Ainsi, de nombreuses organisations: Ligue Internationale Contre le Racisme et l'Antisémitisme (LICRA), Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples (MRAP), Ligue des Droits de l'Homme, Confédération Générale du Travail (CGT), Force Ouvrière (FO), Confédération Française des Travailleurs Chrétiens (CFTC), Le Secteur droits et libertés de la FSU, Ligue Communiste Révolutionnaire (LCR), les communautés chypriote, grecque, kurde, assyro-chaldéenne ont appelé à manifester et apporté leur soutien et leur solidarité.

Mme Hélène Luc, Présidente du groupe CRC au Sénat, M. Marcel Debarge, ancien ministre, Sénateur, représentant le Président du groupe socialiste au Sénat, ont indiqué qu'ils demanderaient la discussion immédiate de la proposition de loi lors de la séance du Sénat du 21 Mars 2000.

Mme Baudeau, Sénateur (PCF), des députés tels que Mme Jambu (PCF), Rivasi (PS), et MM. Rouquet (PS), Devedjian et Lellouche (RPR), Foucher (UDF), ainsi que des responsables politiques comme M. Jean-Luc Bennahmias, Secrétaire Général des Verts, M. Christian Piquet, de la LCR, M. Jean Bernard Bros, du Parti Radical de Gauche, plusieurs responsables du Parti Socialiste (Paris, Hauts-de-Seine...), ainsi que des maires et élus locaux ont pris la parole pour demander aux Sénateurs de voter la loi avant le 24 Avril 2000.

Parmi les différentes personnalités, M. Robert Guédiguian, cinéaste et M. Gérard Miller, célèbre psychanalyste, ont pris la parole pour exprimer leur soutien.

Dans les nombreux messages reçus, il faut relever ceux de Jean-Paul Bret, Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale, des députés Michel Destot (PS) et François Rochebloine (UDF), et de M. Jack Lang, Président de la Commission des Affaires Etrangères de l'Assemblée Nationale qui s'est beaucoup investi dans ce combat.

M. Charles Pasqua, dans une lettre adressée au Président du Comité du 24 Avril a confirmé son attachement à la cause arménienne et son souhait de voir aboutir la reconnaissance du génocide. M. Pasqua indique dans sa lettre «avoir demandé à tous les Sénateurs proches du Rassemblement Pour la France mais aussi à tous ceux qui privilégient la patrie et l'éthique au marchandage et au commerce de bien vouloir assister à la prochaine séance de la discussion immédiate et de voter en leur âme et conscience le texte ainsi présenté et discuté».

La mobilisation unitaire des Français d'origine arménienne se poursuit. Ils seront présents sur le stand d'information et de sensibilisation des Sénateurs et du public devant le Sénat. D'autres actions seront entreprises. Une rencontre avec le Président du Sénat est également programmée. Enfin, une demande d'audience avec M. le Président de la République sera formulée dans les tous prochains jours.

Paris, le 12 Mars 2000

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԶՂՋՈՒՄԸ

ՊԱՊԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹԸ

Օրերէ ի վեր յայտարարուած էր արդէն որ Պապը պատմական եւ աննախընթաց ելոյթով մը ներողութիւն պիտի խնդրէր այն բոլոր մեղքերուն համար, զորս կաթողիկէ Եկեղեցին գործած էր դարերու երկայնքին:

Այս Մէա գուլփաճ կը կատարուէր յոբելենական այս տարին «մաքրելու համար յիշողութիւնը» որպէսզի այլեւս երբեք (Պապը հինգ անգամ կրկնած է) չգործուին անցեալի սխալները:

Մարտ 12, Կիրակի, ժամը 9·40–ին է որ Թափօր կը կազմուէր Միքէլ Անճելոյի Փիէթային առջեւ, ապա Ս. Պետրոսի խորանի առջեւ կը սկսէր պատարագը: Յովհ. Պօղոս Բ. հանդիսաւոր կերպով կ'արտասանէր հոգեւոր իր ճառը ներողութիւն խնդրելով 7 մեղքերու համար, որոնց կարգին անհնազանդութիւնը, անհանդուրժողութիւնը, հաւատաքննութիւնը, հակահրէութիւնը, խտրականութիւնը, մէկ խօսքով խաչակրութենէն մինչեւ մեր օրերը գործուած մեղքերը:

Յովհ. Պօղոս Բ.ի այս ընթացքը համայն Վատիկանի հաւանութիւնը չի վայելեր եւ քիչ չեն անոնք որոնք սխալ կը գտնեն Պապին այս քայլը, մինչ Իսրայէլ անբաւարար կը նկատէ, որովհետեւ Պապը Շօահ բառը չէ արտասանած եւ չէ դատապարտած Վատիկանի դերը Բ. աշխարհամարտի ընթացքին:

Կը սպասուի որ Յովհ. Պօղոս Բ. այս մեղքն ալ դարմանէ չարթու վերջ, երբ ոտքը Երուսաղէմ դնէ եւ այցելէ Ողջակիզումի յուշարձանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, ներկայ վարչապետին՝ Խոսէ Մարիա Ազնարի ժողովրդական (կեդրոն – աջ) կուսակցութիւնը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ ստանալով ձայներու 44,6%–ը եւ 182 աթոռ ապահովելով Գորթէսի (Խորհրդարան) մէջ 350–ի վրայ, այլ խօսքով ձեռք ձգելով բացարձակ մեծամասնութիւն մը: Իր մրցակից ընկերվարական կուսակցութիւնը 125 երեսփոխանով պէտք է գոհանայ, կորսնցուց 16 աթոռ: Կուսակցութեան նախագահը՝ Ալմունիա հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն:

ՊՈՒՏԻՆ յայտարարած է որ Չէչէնիոյ պատերազմը վերջանալու մօտ է, հակառակ ռուսական ծանր կորուստներուն (վերջին օրերուն՝ 156 մեռեալ): Ըստ փոխանցման շրջանի նախագահին, կարելի է Չէչէնիոյ համար Կրեմլինէն ղեկավարուած վարչական մարմին մը նախատեսել երկու տարուան շրջանի մը համար, բացառելով ինքնավարութեան կամ յատուկ կարգավիճակի որեւէ այլընտրանք: Մարտ 12–ին ալ, Գրոզնի ժամանած էր Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի մէկ պատուիրակութիւնը քննական այցելութիւն մը կատարելու համար, ռուսական հովանաւորութեան ներքեւ: Նոյն ատեն, Թոնի Պլէր եւ կինը Ս. Պետերսպուրգ էին ուր Անգլիոյ վարչապետը կը դատապարտէր «Չէչէնիայէն եկած ահաբեկչութիւնը»: Պուտինի հետ ալ ներկայ կ'ըլլար Պրոկոֆիէւի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն» օփերային:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը՝ Քրիսթիան Սօթէր որոշեց առկախել տուրքերու դրութեան բարենորոգումը եւ բանակցութեան նստիլ սենտիքաներու հետ: Չի նշանակեր որ, կառավարութիւնը բոլորովին հրաժարած է իր ծրագրէն, բայց, միտքերը հանդարտեցնելու համար նախընտրեց երկխօսութեան դիմել: Պաշտօնէութեան գործադուլը պատճառ եղաւ որ եկամուտներու յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուի Մարտ 15–էն Մարտ 31:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին իսլամապաշտ վարչապետը՝ Նեճմէթթին Էրպաքան մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է «ատելութեան դրդումի» ամբաստանութեամբ, ճառի մը համար զոր արտասանած է 6 տարի առաջ: Եթէ պատիժը հաստատուի վերաքննութեան ատեն, Էրպաքան չի կրնար կրկին քաղաքական ասպարէզ մտնել: Էրպաքան իշխանութենէն հեռացուած էր 1997–ին բանակին տարած պայքարին պատճառաւ:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ազգայնականները անակնկալ պարտութիւն մը կրեցին Մարտ 10–ին, երբ տեղւոյն Շրջանային ժողովը 27 ձայնով նախապատուութիւն տուաւ «հանրապետական» բանաձեւին որ միայն ապակեդրոնացման քաղաքականութեան մը ի նպաստ կ'արտայայտուէր: Ազգայնականները որոնք ինքնավարութեան կարգավիճակի մը կողմնակից էին, միայն 22 ձայն ստացան:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, մահափորձ մը գործուած է Սայիտ Հաճարեանի դէմ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Բարենորոգիչ, Խաթամիի մերձաւոր անձ մը, Սոպ – է Էմրուզ (Այսօրուան առաւօտը) թերթին տնօրէնը, Կիրակի առտու Թաղապետական խորհուրդի նիստին կ'երթար, երբ կրակ բացուած է իր վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)

եւ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ե Ւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոպըրնի

«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Կէօնեոնի հետ, արվերջնոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման մէջ 20–րդ եւ վերջին դիրքի վրայ է 22 կէտով, գլուխն է միշԼիլ 67 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Մոնրուժ 4-
Փարի էՖ·Սէ· –
Ա·էՍ·Օ· Արմէնիէն Իսի 3-
Իւ·Ժ·Ի·Արմէնիէն Ալֆորվիլ – Օրլի 0-

Լիոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Էպէն 2-

Իզէրի Շրջան
Գոռպա էՖ·Սէ· – ՀՄԸՄ Վիէն 1-

Տրոմ – Արտէշի Շրջան
ՀՄԸՄ Վալանս – Ռոման 1-

Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ –
Ա·էՍ·Փէ·Թէ·Թէ 1-

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MERCREDI
15 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.863 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.863

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 13 / 14)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԸ

«ՏՐԱՍԵԿԱ» միջկառավարական յանձնաժողովին առաջին ժողովին մասնակցելու համար Մարտ 10-ին միօրեայ այցելութեամբ Թիֆլիս գացած է վարչապետ Ա. Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար՝ Ռուպէր Նազարեան, Պետական եկամուտներու նախարար Սմբատ Այվազեան եւ այլ պաշտօնատարներ. իրենց ընկերացած են նաեւ լրագրողներ:

Անոնք օդակայանէն առաջնորդուած են կառավարութեան շէնքը ուր տեղի ունեցած հանդիպումին երկու կողմերը քննարկած են շարք մը հարցեր, յատկապէս Վրաստանի վրայով Հայաստան կատարուող փոխադրութիւններու սակագիներու հարցը, Բագրատաշէն – Մանէջուլ կամուրջի շինութեան ծրագիրը, Հայաստանէն Վրաստան առաքուող ելեկտրական հոսանքին առնչուող պարտքերու վճարումը եւլն.:

Նոյն օրը յետմիջօրէին բացուած է «ՏՐԱՍԵԿԱ» համագումարը, ուր ելոյթ ունեցած է նաեւ Շեվարնաձէ, որ շեշտած է Արեւելքը Կովկասի վրայով Արեւմուտքի կապող այս ծրագրին կարեւոր գործօն մը ըլլալու հանգամանքը: Հայաստանի անունով ելոյթ ունեցած է Ռ. Նազարեան: Այցի վերջաւորութեան վարչապետը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ընդունուած են է. Շեվարնաձէի կողմէ: Կէսգիշերուան մօտ վերադարձած են Երեւան ու օդակայանը տեղի ունեցած ճեպազրոյցին Ա. Սարգսեան այցելութիւնը ընդհանուր առմամբ դրական գնահատելով ըսած է. «Հարեւանների հետ պէտք է լաւ հարեւանութիւն անել: Բազմաթիւ խնդիրներ ունենք միմեանց հետ լուծելու: Չեմ ասի, թէ ամբողջութեամբ, բայց՝ որոշակի տեղաշարժ կայ: Կարծում եմ, որ հանդիպումները պէտք է աւելի յաճախակի լինեն, պէտք է միմեանց յիշեցնենք փոխադարձ պարտաւորութիւնները»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ԿՈՎԿԱՍԻ ՕԴԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելով Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը, Դումայի Պաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ Ա. Նիկոլայեւ ըսած է թէ Ռուսաստան շահագրգռուած է Կովկասի սահմաններուն ապահովութեան միասնական համակարգի վերականգնումով: Հանդիպումին ընթացքին կողմերը համակարծիք գտնուած են ռուսեւհայ ռազմական թէքնիք միջոցներով գործակցութիւնը զարգացնելու: Ռուսաստան կ'ուզէ որ պաշտպանութեան եւ ապահովութեան մարզին մէջ նկատի առնուին իր ռազմավարական շահերը: Նիկոլայեւ յոյս յայտնած է որ նախագահական ընտրութենէն ետք իր երկիրը յստակութեամբ կը յայտարարէ ռազմավարական իր շահերուն մասին եւ կովկասեան իր ուղղութիւնը աւելի հաւասարակշռուած կ'ըլլայ:

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱԺՄ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԱԺՄ համագումարի երրորդ օրը կատարուած է նախագահի եւ վարչութեան ընտրութիւն: Վ. Մանուկեան եղած է նախագահութեան միակ թեկնածուն. վարչութեան կազմը ընդլայնուած է ու ընտրուած են 25 անդամներ: Ընդունուած յայտարարութեան մէջ նշուած է որ երկրին ճգնաժամը միայն միասնական ջանքով կարելի է յաղթահարել եւ ԱԺՄ- կը գործակցի քաղաքական բոլոր ուժերուն եւ համրութեան շերտերուն հետ որոնց նպատակն է Հայաստանի առջեւ ծառացած խնդիրներու լուծումը:

ԼՂՀ

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Մարտ 9-ին պետական հեռատեսիլին տուած հարցազրոյցով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան համոզում յայտնած է որ ժամանակի ընթացքին Բաքուն կը գիտակցի Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչման անհրաժեշտութեան: Ասիկա առնչուած է Ազրպէյճանի մէջ ժողովրդավարական ընթացքի զարգացման: Անդրադառնալով օտարներու համար մուտքի անցագիր պահանջելու ԼՂՀ արտաքին քաղաքական գերատեսչութեան կիրարկումին դէմ Բաքուի յարուցած բողոքին, ան ըսած է. «Ադրբեջանը, հաւանաբար, փորձում է ինքն իրեն համոզել առաջարկուող ինքնավարութիւնն ընդունելու՝ Լեռնային Ղարաբաղի համաձայնութեան հնարաւորութեան մէջ. եւ այն փաստը որ պաշտօնական Բաքուի բողոքները լուրջ արձագանգներ եւ արդիւնքներ չունեցան, պէտք է ադրբեջանցի քաղաքագէտներին համոզի ընտրած ուղու սխալ լինելու մէջ»:

Նախարարուհին նկատի ունենալով Ազրպէյճանի ներկայ ներքաղաքական վիճակը եւ բանակի պայմանները, հաւանական չէ համարած որ Բաքուն պատրաստ ըլլայ լայնածաւալ պատերազմ վարելու:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Ռուսաստանի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի Ներքին գործերու նախարարները Մարտ 11-ին Մոսկուայի մէջ տեսակցելէ ետք ստորագրած են շարք մը կարեւոր փաստաթուղթեր, գլխաւորաբար ահաբեկչութեան եւ ծայրայեղականութեան դէմ պայքարի գործակցութեան յուշագիր մը: «Պորժոմի քառեակ» մկրտուած աշխատանքային այս խմբակը հանդիպման ընթացքին հաստատած է նաեւ աշխատանքի իր ծրագիրը:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԼԻՏՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մարտ 13-ին հանդիպումներ ունեցած է Վիլնիուսի մէջ նախագահ Վ. Ադամկուսի, Խորհրդարանի նախագահին եւ Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Քննուած են հայեւլիտուական յարաբերութիւնները եւ կարեւորութիւն տրուած տնտեսական կապերու զարգացումին: Բանակցութիւններու աւարտին ստորագրուած են կարգ մը համաձայնագրեր:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

Փողոցային ապօրինի առեւտուրի եւ որպէս ճամբորդատար ապօրինաբար բանող կառքերու հարցին նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցած է Մարտ 13-ին, Երեւանի քաղաքապետարանը: Քաղաքապետ Ալ. Բաղչեան, այս կապակցութեամբ «անբաւարար» գնահատած է փոխադրութեան վարչութեան կատարած աշխատանքը եւ պաշտօնազրկած՝ վարչութեան պետ Ժիրայր Սարգսեանը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻՒԱՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ

«Հայկական Աւիաուղիներ»ու գլխաւոր տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակուած է

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի՛ՆՉ ԳՐԵՑԻՆ ՄԱՐՏ 11-Ի ՑՈՅՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարտ 11-ի ցոյցին առթիւ, ինչպէս գրեցինք, զօրակցութեան բազմաթիւ գիրեր ստացուած էին Ֆրանսայի քաղաքական զանազան դէմքերէն: Անկարելի ըլլալով տեղ տալ անոնց ամբողջութեան, կը ներկայացնենք հատուածներու քաղուածք մը:

... "Je souhaite vous confirmer mon attachement à la cause arménienne et mon souhait de voir aboutir la reconnaissance publique du génocide arménien de 1915 perpétré par le Gouvernement Turc.

La France, pays des droits de l'Homme et des valeurs républicaines, doit donner l'exemple aux autres pays et à la Turquie afin que la vérité soit enfin reconnue.

...Y a-t-il eu des pressions extérieures? La France ne peut céder à un quelconque chantage d'où qu'il vienne et la Nation française doit, plus que jamais, être vigilante sur la préservation des principes républicains.

Ceci étant dit, les Sénateurs disposent encore, dans le cadre de leur règlement, de la faculté d'examiner un texte en discussion immédiate.

Je pense que la proposition de loi peut faire l'objet de cette procédure et je demande donc à tous les Sénateurs proches du Rassemblement pour la France mais aussi à tous ceux qui privilégient la patrie et l'éthique «au marchandage et au commerce» de bien vouloir assister à la prochaine séance de la discussion immédiate et de voter en leur âme et conscience le texte ainsi présenté et discuté."

Charles Pasqua
président du
Rassemblement pour la France

..."Comme vous, je suis déçu, déçu et navré. Quel intérêt les sénateurs ont-ils de refuser les évidences? Mais quelle que soit notre déception, il nous revient aujourd'hui de ne pas baisser les bras et d'avancer de manière résolue.

Nous avons raison d'être tenaces parce que la reconnaissance d'un génocide n'est pas un dossier comme un autre. C'est notre mémoire d'homme. C'est aussi les fondements d'un monde que nous voulons pour demain. Je reste déterminé.

Jean-Paul Bret
député du Rhône
président du groupe d'amitié
France - Arménie
à l'Assemblée nationale

..."Le texte de loi adopté à l'unanimité, le 29 mai 1998, par l'Assemblée Nationale est exemplaire à double titre: c'est la reconnaissance de l'événement passé; c'est un message adressé aux générations futures. Par sa simplicité et sa netteté, il tente de réparer une injustice, de combler une lacune. Il satisfait une exigence morale et répond à une règle fondamentale du droit: le crime de génocide est imprescriptible. Et il est universel, en ce sens qu'un tel forfait interpelle l'humanité dans son ensemble. Le devoir de mémoire, qui est une exigence morale permanente, s'impose à la **Realpolitik.** Il doit également s'imposer au Sénat."

Jack Lang
président de la
Commission des Affaires Etrangères
de l'Assemblée nationale

..."Refusant la «langue de bois», je considère que les vrais responsables de cette non-inscription sont à rechercher aussi bien du côté de l'Elysée que de Matignon. Je vous rappelle en effet que le Gouvernement est seul maître de l'ordre du jour prioritaire du Parlement.

Il ne peut donc à mon sens se retrancher derrière le fait que s'agissant d'une initiative parlementaire, il doive s'interdire d'intervenir dans le débat.

...Ajoutons à cela, que depuis le début de cette affaire, nous découvrons que des pressions sont régulièrement exercées ici ou là, que des interventions directes de la Turquie, seraient faites auprès des plus hauts responsables de notre diplomatie, du gouvernement ou même de la Présidence de la République.

De telles ingérences sont inacceptables et méritent d'être vivement dénoncées.

La reconnaissance du génocide arménien par la TURQUIE constitue l'un des préalables indispensables à la poursuite des discussions quant à son éventuelle association à l'ensemble européen, une adhésion à l'Union Européenne me paraissant pour ma part, totalement inconcevable".

François Rochebloine
Député UDF de la Loire
Vice-Président du Groupe d'Amitié
France - Arménie
à l'Assemblée Nationale

..."J'estime en effet que sur cette question les députés avaient fait la démonstration de leur capacité à dépasser les clivages politiques. J'aurais aimé que les sénateurs manifestent le même sens des responsabilités pour assumer le devoir de mémoire qui est collectivement le nôtre.

Dans ces conditions j'ai jugé nécessaire d'intervenir auprès de Monsieur Christian PONCELET, Président du Sénat et de Monsieur Claude ESTIER, Président du Groupe Socialiste au Sénat, pour leur faire part de mes plus vifs regrets à ce sujet".

Michel Destot
Député de l'Isère
Maire de Grenoble

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ասոնցմէ առաջինը կը հանդիսանայ Հ. Միքայէլ Վրդ. Չամչեան (1738 – 1823), որուն եռահատոր Հայոց Պատմութիւնը (1784 – 1786) լիօ իրաւացիօրէն կ'անուանէ «ԺԸ. դարու գրական կոթող»: Բաղկացած վեց մասերէ, Չամչեանի Հայոց Պատմութիւնը, չի' պատմեր միայն քաղաքական դէպքերը, այլ կուտայ հայ եկեղեցական կեանքի կանոնաւոր ընթացքը, կաթողիկոսներու պատմութիւնը, անոնց կատարած դերը, ինչպէս նաեւ գրբացի ժողովուրդներու մասին կարեւոր տեղեկութիւններ:

Յատկապէս մեծ արժանիք ունի Չ. գիրքը, որ կ'ամփոփէ Ռուբինեան Թագաւորութեան անկումէն մինչեւ իր ժամանակները, անիշխանութեան այն երկար եւ մութ շրջանը երբ հայութիւնը ապրած է իր ամէնէն աղէտալի օրերը:

Սակայն պատմական աղբիւրներէն եւ փաստաթուղթերէն անդին անցնելով, առաջին անգամ Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանն է (1758 – 1833) որ նմանութեամբ ԺԷ. դարու արեւմտեան մեծ ճամբորդներու, կը ձեռնարկէ գիտական – վիճակագրական արշաւանքներ, պատմական Հայաստանի տարածքին վրայ, որուն արդիւնքը կ'ըլլան գոյգ կոթողային աշխատասիրութիւններ. Ստորագրութիւն Հին Հայաստանեայց եւ Հնախօսութիւն Հայաստանեայց Աշխարհի:

Առաջինը կը պարունակէ Հայաստանի պատմական 15 նահանգներու նկարագրութիւնը, գաւառներու աշխարհագրական կարեւոր տեղեկութիւններ, քաղուած ազգային եւ օտար աղբիւրներէ:

Հնախօսութիւն Հին Հայաստանեայց Աշխարհին եռահատորը, կը բովանդակէ քննական ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի (աշխարհագրութիւն, վաճառականութիւն, նախարարութիւններ, բանակ, օրէնքներ, սովորութիւններ, լեզու, արուեստ, եւ այլն...) քննական աշխատութիւն մը՝ զօրացած հայ եւ օտար վկայութիւններով:

Հ. Ղ. Ինճիճեանի հեղինակութիւնն է նաեւ Աշխարհագրութիւն Չորից Մասանց Աշխարհի (Ազոնց Արբահօր հրատարակած չորքին), Առաջին հատորը, նուիրուած ամբողջութեամբ ՀԱՅԱՍՏԱՆի:

Ինճիճեանի այս 3 աշխատութիւնները փուզան ամբողջացնելու Չամչեանի պատմութեան, տեղեկագրական եւ հնախօսական բաժինը, դառնալով սկզբնաղբիւր բոլոր անոնց որոնք կը գրաղին հայ ժողովուրդի պատմութեամբ, մշակոյթով եւ իրաւունքներով:

Մխիթար վարդապետի ազգային վերանորոգումի գծած ծրագիրը չուտով կ'ունենայ երրորդ նուիրեալ մը՝ յանձին Հ. Ներսէս Վրդ. Սարգիսեանի (1800 – 1866) որուն Տեղագրութիւնք ի Փոքր եւ ի Մեծ Հայս պատկառելի հատորը, ազգագրական մանրամասն նկարագրութիւնն է 1843 – 1853 անձամբ կատարած իր ճամբորդութիւններուն, սկսելով Զմիւռնիայէն, հասնելու համար Տրապիզոն, Մուշ, Թիֆլիզ, գործնականին մէջ, այցելելով բոլոր պատմական հողերը, ենթարկուելով յաճախ անպատում դժուարութիւններու, Թուրքերէն հալածուելով որպէս եւրոպացի լրտես, տալով սակայն մեզի այնպիսի արժէքաւոր եւ անկրկնելի տեղեկութիւններ գաւառի հայութեան, վանքերու եւ ձեռագիր մատեաններու, հարստութիւններու մասին, առանց որոնց անհետ պիտի կորնչէին բազմաթիւ արձանագրութիւններ, վիճակագրական տուեալներ եւ բազմաթիւ ձեռագիրներ, որոնք անձամբ ընդօրինակելով, փրկած է գոնէ անոնց բովանդակութիւնը, յետագայ հրկիզումներէ:

Կ'արժէ կարդալ իր մասին Հ. Սահակ Ճեմճեմեանի ուսումնասիրութիւնը, լոյս տեսած 1974–ին, որպէս «Բազմավէպ»ի Հայագիտական Մատենաշարի 6–րդ հատոր. «Հ. Ներսէս Սարգիսեանի ուղեւորութիւնը դէպի Փոքր եւ Մեծ Հայք», ուր հեղինակը, քաղելով անձնական նամակներէ եւ դիւանային աղբիւրներէ, հաւատարմօրէն կը նկարագրէ թէ ի՛նչ դժուարութիւններու բախած եւ քանի՛ արկածախնդրութիւններէ անցած է, իր տասնամեայ (1843 – 1853) շրջագայութեան ընթացքին:

«Սակայն վանքերու մասին պատմական սպառիչ եւ համապարփակ նիւթեր հաւաքող, համադրող եւ հաղորդող հեղինակը եղաւ Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Ալիշան (1820 – 1901)» արդարացիօրէն կը հաստատէ Հ. Տ. Եարտըմեան (10):

Ալիշան անկրկնելի, բացառիկ երեւոյթ մըն է հայ իրականութեան մէջ: Իր միտքը հայագիտութեան շտեմարան մըն է, գիտելիքներու հանրագիտարան: Իր ուսումնասիրութիւնները, հրատարակուած եւ անտիպ, կը կազմեն ամբողջական գրադարան մը, և կ'ընդգրկեն հայագիտական բոլոր ասպարէզները. – պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, հնախօսութիւն, բանասիրութիւն, հրապարակութիւն նախնեաց գործերու: Ան իր հրատարակութիւններով՝ շուտով ուշադրութիւնը կը գրաւէ արեւմտեան գիտական աշխարհին եւ արդէն 1847–ին կ'ընտրուի Վենետիկի Արքունի Ուսումնական Գիտութիւններու ժողովին կաճառորդ: 1886–ին կը ստանայ Ֆրանսական ճեմարանի Պատուոյ Լէգէոնը: Յաջորդ տարին՝ Իտալիոյ Ասիական Ընկերութեան պատուոյ անդամ կը հռչակուի: 1894–ին Մոսկուայի Հնաբանական Ընկերութիւնը ակադեմական կը կարգէ զինքը, եւ 1896–ին կը դառնայ Վենետիկեան Կաճառին եւ Ս. Պետերբուրգի Հնախօսական Ընկերութեան անդամ եւ 1897–ին կ'ընտրուի Ենայի Փիլիսոփայական կաճառորդ:

Ալիշանի բոլոր գրութիւններն ալ ազգային զանազան խնդիրներ կը շօշափեն: Մղուած Հայրենիքի բուռն սէրէն, աչքերուն լոյսը մարած է, քովէ – քով բերելու Հայոց իմացական, մշակութային, պատմական ու կրօնական բեկորները, ամփոփելով հատորներու մէջ՝ որպէսզի կորուստէ փրկուին:

Առաջին գործը կը հանդիսանայ Քաղաքական Աշխարհագրութիւնը (1853): Երկու տարի ետք լոյս կ'ընծայէ Տեղագիր Հայոց Մեծաց (1855) ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի նահանգներուն, գաւառներուն, քաղաքներուն եւ գիւղերուն: 1870–ին կը տպուի իր Նշմարք եւ Նշխարհք Հայաստանի եռահատորը, ուր ընթերցողը կ'առաջնորդուի հայրենիքի զանազան նշանաւոր վայրերը:

Ալիշան մտադրած էր Հայաստանի 15 նահանգներուն տեղագրութիւնները պատրաստել, սակայն կենդանութեան կը յաջողի միայն անոնցմէ չորսը լոյս ընծայել. Շիրակ (1881), Սիսուան (1885), Այրարատ (1890) եւ Սիսական (1893) հնախօսական պատմական, խոր հմտութեամբ պատրաստուած մեծադիր հատորներ: Մնացեալ նահանգներուն հում նիւթերը ամփոփած է Հայկարան կոչուած ձեռագիր հատորներու մէջ, անբաւ հարստութիւն պարունակող, օտար դիւաններէն (յատկապէս Վատիկանի) հաւաքուած նիւթերով, ծանօթութիւններով, մասամբ միայն հրատարակուած Բազմավէպի մէջ, Նորանոր լուսաբանութիւն սփռելու Արցախի, Ուտիքի եւ Նախիջեւանի մասին:

Շնորհալի եւ Պարագայ իւր (1873), բանասիրական ուսումնասիրութիւն մըն է Մեծ Հայրապետին եւ իր ժամանակի քաղաքական եւ եկեղեցական կեանքին: Հայ Բուսակը (1895) շտեմարան մըն է Հայաստանի բոյսերուն անուններուն եւ անոնց նկարագրութեան: Հայ – Վենետ (1896) ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է Վենետիկի եւ Հայոց փոխ – յարաբերութիւններուն: Հին հաւատք Հայոցը (1895) կը խօսի հեթանոս Հայաստանի աստուածներուն մասին, իսկ քրիստոնէութեան մուտքի մասին, Հայոց մօտ, կը խօսի Արշալոյս Քրիստոնէութեան Հայոց (1901) հատորին մէջ: Ալիշանի վերջին հրատարակութիւնը կ'ըլլայ Հայապատումը (1901 – 1902) բաղկացած զոյգ մասերէ. առաջինին մէջ տալով տեղեկութիւններ, Հայոց անցեալի մասին խօսած պատմիչներու, եւ երկրորդով՝ նոյն պատմիչներէն քաղուած էջերով, կը հիւսէ Հայոց ամբողջական պատմութիւնը, մինչեւ ԺԶ. դար: 1905–ին, յետ մահու, լոյս կը տեսնէ Ալիշանեան ա՛յլ պատմական հատոր մը, Հայաստան նախ քան զլինելն Հայաստան, ուր Հայոց պատմութիւնը կը հասցնէ սկիզբէն մինչեւ Տիգրան Ա.:

Ալիշանի գործերու այս նկարագրին մաս կը կազմեն շարք մը ա՛յլ հրատարակութիւններ, այսպէս Սոփերք Հայկականք, 24 փոքր հատորներու մէջ, Անսիզք Անտիոքայ, Կիրակոս Գանձակեցի, Վարդան Բարձրբերդցի, Հայոց Երգք Ռամկականք եւ այլն...:

Ամբողջացնելու համար Ալիշանի հնապատմական ուսումնասիրութիւններու հարուստ շարքը, մեծ հրճուանքով կը յայտնեմ բանասիրական աշխարհին, որ Մխիթարեան Հրատարակչատունը, երիտասարդ միաբաններու լուրջ աջակցութեամբ, ձեռնարկած է եւ մասամբ արդէն իրագործած, Ալիշանի Հայոց Պատմութեան Դիւանի ձեռագիրներու լոյս ընծայումի աշխատանքներուն: Անոնք թէ՛ որակով եւ թէ՛ քանակով փրկած հաւասարիլ իր հրատարակած գիրքերուն:

Ասոնցմէ առաջինը (շուրջ 600 էջերէ բաղկացած) Համակարգիչի անցած է արդէն եւ կը կրէ Պատմական Աշխարհագրութիւն Հայաստանի տիտղոսը: Այս կենսական գործը, նկարներով եւ քարտէսներով լոյս տեսնելու համար, մեծահոգի բարերարի մը աջակցութեան կը կարօտի:

Ալիշանի երկրորդ անտիպ կարեւոր աշխատասիրութիւնը, ընդհանուր տիտղոս որպէս, կը կրէ Փաստաթուղթեր անունը, իւրաքանչիւրը 500 էջերէ բաղկացած, եւ նոր լոյս կը սփռեն մեր վերջին 1000 տարուան պատմութեան վրայ: Ունի չորս ենթախորագիր Ա) Քաղաքականք, (Վենետիկի քաղաքական յարաբերութիւնները Կիլիկեան Թագաւորութեան հետ): Բ) Վաճառականք (1591 – 1770) Եւրոպայի հռչակաւոր Հայ վաճառականներու մասին, քաղուած իտալական դիւաններէն: Գ) Նոտարականք, Եւրոպայի մեծագոյն Հայ վաճառականներու առեւտրական եւ նոտարական գործառնութիւնները 1570 – 1781–ի միջեւ: Կտակք 1341 – 1799 տարիներու Հայերու կտակները իտալական դիւաններու մէջէն:

Ալիշան ունի նաեւ շատ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը, 450 համակարգչային էջերէ բաղկացած, նուիրուած Դոմինիկեան լատին միսիոնարներու Հայաստանի մէջ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ Հայերը Իտալիոյ եւ Եւրոպայի մէջ, 420 էջերէ բաղկացած գրուած հայերէն, իտալերէն եւ լատիներէն լեզուներով:

Ալիշանի կարեւորագոյն անտիպներէն մին է նաեւ Հայերը եւ Հայաստանը Վատիկանի ACTA–ներու մէջ, լատիներէն եւ իտալերէն, ուր շուրջ 1000 էջերու մէջ կը տրուին Վատիկանի դիւաններու Հայերու հետ առընչուող նիւթեր:

(Շար. 3)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՓՈՒՌՆԵՐՈՒ ԱՐՔՈՒՆԻՔԷՆ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

Կարլ Զ. կայսր, Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն 1729–ին տուած առանձնաշնորհումներէն չորս տարի ետք, 1733 Օգոստոս 11–ին ստորագրեց յատուկ հրովարտակ մը, որուն հիմամբ Եղիսաբէթուպոլիս կայսերական ազատ քաղաք կը դառնար:

Տասներկու կէտերէ բաղկացած այս հրովարտակով Հայեր շատ աւելին կը ստանային, քան ինչ որ կ'ակնկալէին. անոնք այսպէսով կը դառնային ազատ քաղաքացի, կայսեր հպատակ, եւ ոչ՝ Եղիսաբէթուպոլսոյ: Իրենց կը տրուէր քաղաքը շրջապատող ամբողջ դաշտավայրը, ուրկէ հայ չեղող հպատակները պարտաւոր էին հեռանալու: Եղիսաբէթուպոլսեցիք տուրքի եւ ձրի ծառայութեան պարտաւորութենէն ազատ կը կացուցուէին: Քաղաքային նիւթերու մէջ ուղղակի կառավարութեան, իսկ տնտեսական հարցերու մէջ ալ արքունական վերատեսչութեան կը կապուէին, առանց ենթակայ ըլլալու տեղական գաւառական իշխանութիւններուն:

Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն կը շնորհուէր քաղաքային յատուկ խորհրդարան ունենալու իրաւունք, որ քաղաքին բնակիչներէն ընտրելի գլխաւոր դատաւորէ ու տասներկու խորհրդականներէ կազմուէր: Քաղաքը պէտք է ունենար նաեւ պաշտօնական գրութեանց համար առանձ քարտուղար մը: Կայսրը միաժամանակ կը թելադրէր, որ քաղաքին դատաւորն ու խորհրդականները միայն բարեպաշտ ու խղճամիտ մարդիկ ըլլան, իսկ պաշտօնական գրութեանց քարտուղարը կաթողիկէ դաւանանքին հետեւորդ, արդարամիտ ու ճարտար մէկը ըլլալու էր: Նոր դատաւորին եւ խորհրդականներուն ընտրութիւնը միշտ Յունուար երկուքին պէտք է տեղի ունենար: Արքունի վերատեսչութիւնը իրեն իրաւունք կը վերապահէր պէտք եղած պարագային ընտրութեան ժամանակ գործակալ մը ղրկելու, ընտրութեան պէտք եղած օգնութիւնը մատուցելու, բայց առանց ազատ ընտրութիւնը կաշկանդելու:

Դատական խնդիրներու վերաբերեալ կ'որոշուէր, որ քաղաքին խորհրդարանին մէջ կարգադրուին բոլոր հարցերը, եւ հարկ եղած պարագային միայն կարելի էր հարցը կառավարութեան հասցնել: Եղիսաբէթուպոլսեցիք նաեւ բացառիկ առանձնաշնորհում մը կը ստանային պէտք եղած պարագային ուղղակի Վիեննա կայսրին դիմելու:

Կայսրը նաեւ ազատօրէն առեւտուր ընելու իրաւունք կուտար Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն՝ թէ՛ Թրանսիլվանիոյ եւ թէ ամբողջ կայսրութեան տարածքին: Անոնց կը շնորհուէր ամէն Շաբաթ օր շաբաթական եւ տարուան մէջ երեք անգամ ընդհանուր տօնավաճառ կատարելու իրաւունք, Մարտ 25–ին, Աստուածածնի Աւետման տօնին օրը, Համբարձման տօնին օրը եւ Սեպտեմբեր 21–ին Սուրբ Մատթէոս Աւետարանիչին օրը:

Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն կը շնորհուէր շրջակայ արքունական անտառներէն փայտ կտրելու իրաւունք, որչափ որ պէտք էր իրենց: Մսավաճառութեան ու գինեվաճառութեան իրաւունք ալ կը տրուէր իրենց, բայց այն պայմանաւ որ այդ իրաւունքին համար ամէն տարի քաղաքը արքունի գանձարանին չորս հարիւր հունգարական ֆիորին պէտք է վճարէր:

Եղիսաբէթուպոլսեցիք արտօնութիւն կը ստանային Գիւգիւլէօ գետին վրայ կամուրջ կանգնելու, իրենց ծախքով, բայց արքունի կալուածատիրութիւնը կամուրջը շինելու համար հարկաւոր փայտը ձրիաբար պատրաստ էր տրամադրելու: Եղիսաբէթուպոլսեցիք արանձնահատուկ իրաւունք կը ստանային կամրջատուրք գանձելու. տուրքին կէսը արքունի գանձարանին եւ մնացեալ կէսը Եղիսաբէթուպոլսոյ հասարակութեան պիտի ըլլար:

Հայ վաճառականները հարկ եղած պարագային կամ թշնամիներու յարձակումներու ժամանակ իրենց թանկագին ապրանքները քաղաքին Սախաֆիներու իշխանական հին դղեակին մէջ պահելու իրաւունք կը ստանային:

Եղիսաբէթուպոլսեցի իւրաքանչիւր

ընտանիք նաեւ իբրեւ կալուածատուրք ամէն տարի պետութեան գանձատան որոշ գումար մը պէտք է տար: Մեծ փողոցին վրայ բնակող գերդաստանները ութ, իսկ Պզտիկ (կամ Փոքր) փողոցին վրայ բնակող գերդաստանները չորսական ֆլորին պէտք է վճարէին: Իսկ նոր կառուցուելիք տուներուն ամէն մէկուն համար ութական ֆլորին տուրք պէտք է վճարուէր: Տուրքերուն մէկ գլխաւոր բաժինը, իշխանութեան սովորութեան համեմատ, քաղաքին ամէնէն աւելի հարուստ գերդաստաններուն վրայ պէտք է բաժնուէր, եւ յիշեալ տուրքը վճարող գերդաստանները խղճմտանքով պէտք է համրուէին եւ քով քովի բերուէին: Կայսրը կը սահմանէր նաեւ, որ գերդաստան կը կազմեն տանուտէրը եւ իր ամբողջ պարագաները, որոնք միասին հաց կ'ուտեն:

Հրովարտակը մասնաւոր յօդուածով մը կը խօսէր նաեւ եկեղեցական կեանքի մասին, կը սահմանէր, որ եկեղեցական պաշտամունքներուն եւ կաթողիկէ դաւանանքի պահպանման հոգ տարուին, կը թելադրուէր ընդարձակ եկեղեցի մը կառուցել կամ եղածը ընդարձակել եւ պատշաճ գիտութիւն ունեցող եկեղեցականներ ընտրել: Հայերը Թրանսիլվանիոյ լատին եպիսկոպոսին հոգեւոր իշխանութեան տակ պիտի մնային, բայց եպիսկոպոսը իր կարգին հոգ պիտի տանէր, որ հայ արարողութիւնները եւ ծէսը ըստ պատշաճի պահպանուին: Ու կաթողիկէ Հայերը պէտք է հեռանային քաղաքէն:

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼՍՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Եղիսաբէթուպոլիս, ազատ քաղաք հռչակուելէն ետք արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ կազմակերպուեցաւ: Առաջին հերթին 1734-ի տարեսկիզբին Հայեր սկսան կարգադրութիւններ ընել գինի, օղի, երկաթ ու բամպակ ծախելու իրաւունքը կարգաւորելու համար:

Օղի ծախելու իրաւունքը քաղաքային իշխանութենէն ստացաւ Ծարուկ Ասցուազա, ամէն տարի 50 ֆլորին վճարելու պայմանով: Երկաթ ծախելու իրաւունքը ստացան Պետրոս Քէլեանց եւ Մարտիրոս Բաղրումեանց՝ 30 ֆլորինով: Բամպակ ծախելու համար որոշուեցաւ, որ տօնավաճառի ատեն միայն ամէն մարդ կրնայ ծախել, բայց անկէ դուրս՝ երբեք. բամպակի մենաշնորհը ստացաւ Հանգոյ, ամէն տարի 13 ֆլորին վճարելու պայմանով:

Այնուհետեւ քաղաքային իշխանութիւնը գանձապետներ, քննիչներ, եւ փողոցներուն վրայ վերատեսուչներ նշանակեց, օրէնքներուն ու եղած կարգադրութիւններուն վրայ հսկելու համար:

Քաղաքին շրջակայ արօտավայրերուն ու մշակելի դաշտերուն վրայ վերատեսուչ մը նշանակուեցաւ, որուն պարտականութիւնն էր հսկել, որ դաշտավայրին շրջակայքը եղած առուակները պեղուին ու մաքրուին եւ խոտերը հնձուին:

Համայնքը նաեւ մասնաւոր տնտես մը նշանակեց, որուն պարտականութիւնն էր կամուրջներ շինել, փողոցները մաքրել, առուակները չոկել, եւ հսկել, որ քաղաքը մաքուր մնայ, շէննայ, գեղեցկանայ եւ ընդարձակուի: Նաեւ սուրհանդակ մըն ալ նշանակուեցաւ, որուն պարտականութիւնն էր քաղաքացիներուն հրամայել կառքով երթալ գործելու, եւ կամ կառք ու ձի տալ՝ հասարակութեան ու տէրութեան վերաբերեալ բեռները տեղափոխելու համար. ով որ սուրհանդակապետին հրամանին չհնազանդէր, պիտի պատժուէր: Անոր գործն էր միաժամանակ նշանակել, թէ երբ եւ ուր պիտի երթար քաղաքացի մը գործելու իր կառքով կամ ձիերով:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ երիտասարդաց յանձնախումբի առաջարկով՝ Հ.Բ.Ը.Մ., Ժ.Ա.Ֆ. եւ ԺՁԱ (Էքս - ան - Փրովանս)ի երիտասարդութիւնը, այս տարի որոշած էին՝ միասնաբար կազմակերպել խրախճանք մը 2000 Թուի Հայկական ծննդեան առթիւ:

Երիտասարդները ունէին երկու նպատակ՝ ապացուցանել միութիւններու միջեւ համագործակցութեան կարելիութիւնը եւ համագործակցութեան բերած նիւթական ձեռնտուութիւնը: Անոնք նախատեսած էին նաեւ, սոյն ձեռնարկի հասոյթը ամբողջութեամբ տրամադրել երկու կազմակերպութիւններու, որոնք գործնականապէս օգտակար կը գտնան Հայ Դատին եւ Հայաստանին: Ուստի այս գաղափարէն մեկնելով Յունուար 8-ին - Գարլթոն - Պիշ-ի մէջ տեղի ունեցաւ բացառիկ պարահանդէս մը, աւելի քան հինգ հարիւր հոգիի ներկայութեամբ: Այս չորս կազմակերպիչ միութիւնները հասած էին իրենց նպատակէտին: Միասնական, համերաշխ ոգիով աշխատած եւ յաջողութիւնով պսակած էին հանդիսութիւնը, 60.000 ֆրանքի մօտ հասոյթ մը ձեռք ձգելով:

Ուստի, Մարտ 4, Շաբաթ երեկոյեան, Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Տան Ա. Զրպաշեան սրահին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպելով, երիտասարդները պաշտօնապէս յանձնեցին՝ 25.000-ական ֆրանք «Հայաստան» Հիմնադրամին եւ Ապրիլ 24-ի յանձնախումբին:

Երեկոյթի բացման խօսքը արտասանեցին Ֆրանք Ճէրահեան՝ (ֆրանսերէն) եւ Լուսի Սիմոնեան (հայերէն): Անոնք ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ, տուին տեղեկութիւն միացեալ երիտասարդաց խումբին նպատակին եւ աշխատանքներուն մասին, ծանրանալով ի մասնաւորի համագործակցութեան եւ գաղութը շարժման անցընելու համար իրենց ունեցած պահանջքներուն վրայ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցան՝ (Փարիզէն) մասնաւորաբար հրաւիրուած Հիմնադրամի ատենապետ՝ Պր. Պետրոս Թէրզեան եւ Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի յանձնախումբի ատենապետ՝ Պր. Ժագ Տօնապետեան, որոնց յանձնուեցան վճարագիրերը, երիտասարդներէն՝ Ալիս Սիմոնեան եւ Լօրան Կարապետեանի կողմէ:

Խօսք տրուեցաւ նախ՝ Պր. Թէրզեանի: Ան շնորհաւորեց երիտասարդները ըսելով թէ՝ Փարիզի մէջ եւս նմանօրինակ ձեռնարկ մը յաջողութեամբ կիրարկուած է, որ լաւագոյն ապացոյցն է միասնականութեան ուժին: Յետոյ բացատրեց Հիմնադրամի գործունէութիւնները եւ փակեց իր խօսքերը հետեւեալ մաղթանքով. «այս դրամը, ըստ երիտասարդներու փափաքին, պիտի յատկացուի Ղարաբաղի մայրուղիի շինութեան, որ Հիմնադրամին շինած 4-րդ ճամբան է, ունենալով 170 քիլոմեթր երկարութիւն, պիտի արժէ մօտաւորապէս 125 – 150 միլիոն ֆրանք, կը մաղթեմ որ դուք եւս օր մը անցնիք այդ ճամբայէն եւ վայելէք»: Պր. Թէրզեանէն վերջ խօսքի հրաւիրուեցաւ Պր. Ժագ Տօնապետեան: Ինք եւս շնորհաւորեց երիտասարդներուն պատասխանատուութեան զգացումը եւ մեծերուն օրինակ դառնալը միասնականութեան ոգին: Ապա յայտնեց համայն հայութեան վիշտն ու սրտմտութիւնը՝ Ծերակոյտի վերջին որոշումին հանդէպ: Տալով իրենց յանձնախումբի անցած տարիներու աշխատանքներու ամփոփումը, ծանրացաւ ապագայի ծրագիրներու եւ ի մասնաւորի Մարտ 11-ի ցոյցին վրայ:

Երեկոյթը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ:

Այս երիտասարդները, մեր տեսանկիւնէն դիտելով, երեք կարեւոր գաղափարները լաւ իւրացուցած կը թուին. – 1. – Ճանչնալ Հայ մշակոյթը եւ ճանչցընել, 2. – Պահպանել Հայրենիքը եւ օժանդակել անոր յառաջդիմութեան, 3. – Պայքարիլ Ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

Գնահատելի է երիտասարդներուն այս նախաձեռնութիւնը, մաղթելով որ ըլլայ՝ մշտատեւ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԵԿՆԱԲԱՆԵԼ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 2-ի երեկոյեան ժամը 8.30-ին «Գողթան» երգչախումբի փորձին ներկայ գտնուելու փոխարէն Հ.Բ.Ը.Մ.-ի եւ Փարիզի Սենեկային Քնարական Նուագախումբի հրաւէրով ներկայ գտնուեցանք Բարեգործականի ուստը Գուրպէյի սրահին մէջ դասախօսութիւն – հանդիպումի մը հետեւեալ նիւթին շուրջ՝

«Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ Կոմիտասի գործերը մեկնաբանել 2000 թուականին»:

Նիւթը երգչախումբի անդամներուն հետաքրքրութիւնը արթնցուցած էր, որովհետեւ Կոմիտասի մշակումները անոնց երգացանկին մաս կը կազմեն: «Գողթան»ի մօտ 10 անդամներէն բացի, ներկայ էին մօտաւորապէս 25 հոգի:

Դասախօսութեան մասնակցեցան դաշնակահար-երաժշտագէտ-յօրինող Արթիւր Ահարոնեան, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ նուագախումբի երաժիշտներէն երեք հոգի: Անոնք հանրութեան կը ներկայացնէին ամառը ձայնագրուած սալիկ մը, Կոմիտասի 17 մանրանուագներու, մշակուած լարային գործիքներու հնգեակի համար: Կոմիտասի մանրանուագներու քառեակի մշակումը կատարած էր Սարգիս Ասլամազեան: Սալիկը կը պարունակէ նաեւ ժողովրդական հինգ եղանակներ, Ռուբէն Ալթունեանի մշակումով: Քրոմա հնգեակը կը կազմուի սենեկային նուագախումբի երաժիշտներէն, որոնցմէ Հայկ Դաւթեան ֆրանսացի իր աշխատակիցներուն ծանօթացուցած է Կոմիտասի կտորները:

Ժագլին Քանարեանի բացման հակիրճ խօսքէն ետք, դասախօսութեան առաջին մասը ստանձնեց Ա. Ահարոնեան. ան իր խիստ հետաքրքրական ելոյթին ընթացքին ֆրանսերէն լեզուով ներկայացուց Կոմիտաս Վարդապետի կեանքն ու գործը եւ ծանրացաւ Կոմիտասի երաժշտութիւնը յատկանշող օրինակներու վրայ: Իր խօսքը յաճախ ընդհատեց երաժշտութեան միջոցաւ ցոյց տալու այդ յատկանիշները, բաղդատելով զանոնք նոյն եղանակին տարբեր երաժիշտներու կողմէ մշակումներուն հետ: Ան ընդգծեց Կոմիտասի մշակման պարզութիւնը եւ անմիջականութիւնը հայ բնաշխարհէն քաղուած եղանակներուն: Դասախօսը դժբախտաբար միայն շուրջ 35 հոգիէ բաղկացած, մեծամասնութեամբ ոչ երաժիշտ իր ունկնդիրներուն ձեռնհաս եւ բոլորին համար դիւրին հասկնալի ձեւով պարզեց այդ երաժշտութեան բնոյթը:

Կարճ դադարէ մը ետք հնգեակի երաժիշտ Հայկ Դաւթեան եւ իր երկու գործակիցները, նուագախումբի տնօրէնը եւ Ալէն Ռոլան, որ զբաղած է սալիկին արտադրութեամբ, խօսեցան ձայնագրութեան ծրագրին մասին: «Կոմիտասի երաժշտութեան սիրահարեցանք եւ սալիկը ձայնագրեցինք իբր հետք միասին կատարուած աշխատանքին», կը բացատրեն երաժիշտները: Այս ձեռնարկին նուրբ ճաշակով կատարուած ըլլալուն յաւելեալ փաստն է սալիկին տուփը, ամբողջութեամբ Թուղթէ պատրաստուած, հոնկարացի արուեստագիտուհիի մը՝ Լաուրա Զապոյի կողմէ: Հայկական մանրանկարչութեան հիման վրայ կատարուած նկարչութիւն մը. տուփը կը բացուի պատկերազարդ եռափեղկի մը ձեւով: Սալիկին կ'ընկերանայ փոքրիկ գրքոյկ մը, ուր կը բացատրուին ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ձայնագրութեան ընթացքը, կը տրուին տեղեկութիւններ Կոմիտաս Վարդապետի, Ասլամազեանի եւ Ալթունեանի մասին: Հայկ Դաւթեան Ասլամազեանի քառեակի մշակման աւելցուցած է հինգերորդ ձայն մը՝ մեծ թաւջութակի (քոնթրբաս) համար, ինչ որ կշռոյթի փոփոխութեան ճամբով գործին յաւելեալ կենսունակութիւն եւ տարբեր երանգ կու տայ:

Սալիկը կը վաճառուի կարգ մը ՖՆԱՔ-ներու մէջ (ՖՆԱՔ Միւզիք) եւ ըստ երաժիշտներուն, բաւական մեծ յաջողութիւն գտած է հանրութեան մօտ: Տեղեկութեան համար կարելի է նաեւ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01.48.08.78.49 (Ալէն Ռոլան):

ՄԵԼԱՆԻ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

Տէր Բարսեղին տունը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղան: Տ. Բարսեղը բազմոցին նստած, առջեւը սեղան մը, բակլայ մաքրելով զբաղած:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Շփոթած): Հրամմէ, Մարտիկ էֆէնտի, աս ի՞նչ մեծ պատիւ է մեզի համար... Մեր տունը ի՞նչպէս կըրցար գտնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Եկեղեցիէն առի հասցէդ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սա բազմոցին վերի կողմը, անկիւնը հրամմէ, Մարտիկ էֆէնտի: Կը ներես, որ քեզի արժանի հիւրասենեակ մը չունինք: Մեզի պէս աղքատ մարդոց տունը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Բայց նորէն փառք Աստուծոյ, որ այս ծակն ալ գտած ենք գլուխնիս դնելու համար:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Զօր): Սահակ էֆէնտիին տունէն կուգամ կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչպէս է, ես երկու օրէ ի վեր չեմ տեսած, իշալլահ հանգիստ է: Այս օրերս այնքան զբաղած եմ, որ տեղս չունիմ այցելութիւններս ընելու: Քեզի ծխախոտ պիտի հրամցնեմ, բայց ծխախոտս ալ աղէկ չէ: Աղքատի տուն, ի՞նչ պիտի ըլլայ: Օֆ, օֆ, շատ պէշ ժամանակներու հասանք... Սա բակլան կը տեսնա՞ս կոր, գիտե՞ս օխան քանի ղրուշի առի...

ՄԱՐՏԻԿ. – Հիմա աս խօսքերը գոցենք: Քեզի ըսի, թէ Սահակ էֆէնտիին տունէն կուգամ կոր: Չե՞ս հարցներ, թէ ինչո՞ւ գացեր էի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իրաւ է, մոռցայ հարցընելու: Բայց պէտք ալ չկայ հարցնելու: Բարեկամներ էք, իրարու կ'այցելէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամօժիտի մասին խօսելու գացեր էի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Է՛ խօսեցա՞ր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Քթի՞ս կը խնդաս կոր Տէր պապա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչո՞ւ քթիդ խնդամ:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Բարկացած): Ինծի նայէ, Տէր պապա, խաբերայութեան ժամանակը անցաւ, հիմա իրարու հետ շիտակ շիտակ խօսինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Խօսինք, Մարտիկ էֆէնտի, ես միշտ անկեղծ եղած եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կիրակի օր, Սահակ էֆէնտին քեզի պաշտօն մը յանձներ է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ պաշտօն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըսեր է, որ դաս նշանին ետ ըլլալը ինծի իմացնես ու մատնին ետ առնես:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո, ատանկ բաներ մը ըսաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ ինծի չըսիր: Ոչ միայն չըսիր, այլեւ մէկ – երկու օրէն Պատրիարքարան երթալու պաշտօնական նշանախօսութիւնը կատարելու խօսք ըրիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շիտակը չուզեցի ատանկ անախորժ լուր մը մէկէն ի մէկ տալ: Մտածեցի, որ կամաց – կամաց, քանի մը օր վերջը իմացնեմ: Ատկէ զատ, խորհեցայ որ թերեւս կարելի կ'ըլլայ խնդիրը կարգադրել, այսինքն Օրիորդ Զարուհին համոզել: Ինչպէս կը տեսնես, Մարտիկ էֆէնտի, ես բարեմտութեամբ վարուեցայ: Ուզեցի չարիքին առաջքը առնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Պարապ խօսքեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես ճշմարտութիւնը ըսի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ճշմարտութիւնը այն է, որ դուն իրողութիւնը ծածկեցիր, պարզապէս ինծի խաբելու եւ միջնորդչէք առնելու համար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Տէր Աստուած, աս ի՞նչ տարօրինակ ենթադրութիւն է... Դրամը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի: 75 ոսկին ալ գումա՞ր է: Արդէն առած օրս բոլորն ալ ծախսեցի, հիմա եթէ գրպաններս նայիս, 20 ղրուշ չես կրնար գտնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ատանկ ուրեմն, դուն ինծի բան չես ըսեր, ես ալ աւանակի պէս կ'ելլեմ Սահակ էֆէնտիին կ'երթամ, դրամօժիտի խօսք կը բանամ ու խայտառակ կ'ըլլամ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Խայտառակ ըլլալու ի՞նչ կայ:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

Ռուբէն Գրիգորեան, որ նախապէս կը վարէր նոյն հաստատութեան առեւտրական բաժնի տնօրէնի պաշտօնը:

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐԸ ՈՐՈՆՈՂ ԽՈՒՄԲ

ԼՂՀ անհետացած զինուորներու եւ քաղաքացիներու հարցերու յանձնաժողովը որոշած է ԼՂՀ կառավարութեան դիմել՝ որոնումի յատուկ խումբ մը ստեղծելու առաջարկով: Այդ խումբին առաքելութիւնը կ՚ըլլայ պատերազմի տարիներուն կատարուած անյայտ թաղումներու վայրերը յայտնաբերել, գտնուած աճիւնները դատաբժշկական փորձաքննութեան ենթարկել:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մարտ 12-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւններու համագումարը: Մասնակցած են ռուս, քիւրտ, ասորի, եզիտի, հրեայ ու այլ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչներ: Բոլորը զեկուցումներով իրենց համայնքականութեան խնդիրները պարզած են ու պահանջներ բերած. օրինակ՝ Ռուսերը Երեւանի իրենց դպրոցին համար յարմարութիւններ ուզած են, Եզիտները իշխանութեան օղակներու մէջ ընտրուելու փափաք յայտնած, եւայլն:

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ

Ռ. Քոչարեանի նստավայրին մօտ, Մարտ 19-ին բողոքի ցոյց մը կատարած են Հոկտ. 27-ի դէպքերուն կապակցութեամբ ձերբակալուած երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի հարազատներն ու համակիրները: Բողոքարկուներուն կարծիքով նախաքննութեան մարմինը անօրինական ու բռնի գործողութիւններու կը ձեռնարկէ Մ. Մովսիսեանի նկատմամբ, ու ամբաստանեալը բոլորովին անմեղ է ու պէտք է ազատ արձակուի: Անոնք նախագահին ուղղուած նամակ մըն ալ փոխանցած են նամակներու բաժնի ղեկավար Մարգարիտա Ազարեանին:

Մարտ 11-ին նախագահը ընդունած է Մովսիսեանի մայրը, եղբայրները եւ փաստաբանը: Ռ. Քոչարեան իրենց ըսած է թէ մեղադրեալներուն վիճակին ծանօթանալու համար նոր յանձնաժողով ըստեղծուած է: Այդ նորակազմ յանձնաժողովի խումբ մը անդամներ Պարոյր Հայրիկեանի գլխաւորութեամբ Մարտ 13-ին այցելած են Մ. Մովսիսեանի մենախցը. մեղադրեալը անոնց ներկայացուցած է իր վրայ կատարուած բռնութիւնները:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՕՐ ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

ԱՄՆ-ու Վիրճինիա նահանգի ընդհանուր խորհուրդը Մարտ 13-ի նիստին ընդունած է բանաձեւ մը որով Ապրիլ 24-ը կը դառնայ «Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումի Վիրճինիայի Օր»ը: Խորհուրդը նոյն ատեն դատապարտած է ամբողջ մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրը ուրանալու համար կատարուած արշաւը զոր կազմակերպած է Թուրքիա:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ «Ղարաբաղի ազատագրական շարժում»ը դժգոհ է Հայերու կողմէ գրաւուած հողերու նկատմամբ իշխանութեան վարած քաղաքականութենէն: Շարժումին ղեկավարը Թ. Ճաւադով ըսած է թէ նախագահ Ալիեւի խաղաղ լուծումի ընտրանքը յուսախաբութիւն պատճառած է, քանի որ եօթը տարիէ ի վեր թիզ մը հող անգամ ազատագրուած չէ: Շարժումը 22 առաջարկ պատրաստած է այդ ուղղութեամբ. մէկը դիմում մըն է նախագահ Ալիեւի որ եթէ կ՚ուզէ հողերը պատերազմով ազատագրել, շարժումին շարքայինները պատրաստ են իր ղեկավարութեան տակ կռուի դաշտ մեկնելու: Իսկ եթէ իրենց դիմումը անպատասխան մնայ, որոշած են գործադուլներու, զանգուածային ցոյցերու ձեռնարկել:

ՊՈՒՏԻՆ, անձամբ յայտարարեց, թէ ձերբակալուած է եւ մոսկովեան բանտ մը փոխադրուած չէչէն պետը՝ Սալման Ռատուեւ: Ենթական հեղինակն է բազմաթիւ ահինալի արարքներու, պատանդներու առեւանգումի, ոճրափորձերու (Արմաւիր եւ Պիատիգորսկ, 4 մեռեալ, 30 վիրաւոր): 1997-ին Ռատուեւ յայտարարած էր նաեւ թէ ինք պատրաստած էր Շեվարնաձէի դէմ ոճրափորձ մը 1997-ին: Այս ձերբակալութիւնը պիտի վերցնէ կը նպաստէ Պուտինի ժողովրդականութեան, նախագահական ընտրութենէն երկու շաբաթ առաջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարին՝ Քրիսթիան Սօթէրի եւ սենտիքաներու առաջին հանդիպումը, Մարտ 13-ին, փոթորկալից անցաւ եւ սենտիքաները շուտ քաշեցին գացին: Պատճառն այն էր որ ընդհ. տնօրէնութիւնը շրջաբերական մը ղրկած էր տուրքերու նահանգային տնօրէններուն, ուր կ՚ըսուէր թէ «բարենորոգումի ամկախման հարց չկայ, հակառակ մամուլի տեղեկատուութիւններուն»: Սենտիքաները կ՚ուզեն որ յստակօրէն պարզուի կացութիւնը, քանի համոզուած էին որ պատրաստուած բարենորոգումին ընագիրն իսկ բանակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ: Սկզբունքով, խօսակցութիւնները կը վերսկսէին Մարտ 14-ին:

ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի քուէներու կազմակերպութեան եւ հակակշռի յանձնախումբին վճիռը բաւական ծանր էր Թիպէրիի համար: Մանրազնին քննութիւն մը ցոյց տուած է որ 1500 «անդոյ» քուէարկողներ եղած են Փարիզի մէջ (մեռած, տեղափոխուած եւ այլն, եւ այլն): Թիպէրի, որ 48 ժամ հիւանդանոց փոխադրուած էր միզային հարցերու համար, «Մոնտ»ի եւ «Փարիզիէն»ի մէջ կը կրկնէ թէ կարելի չէ յարձակիլ նախագահին մէկ բարեկամին վրայ եւ թէ Շիրաք գիտէ թէ ինչե՛ր ըրած է իրեն համար: Պարզ է որ Թիպէրի, անուղղակի շանթաժ կ՚ընէ:

ԼՈՒԳԱՆՍԿԻ (Ուկրանիա) ածխահանքի մէջ ծանրակշիռ արկած մը պատահած է որու հետեւանքով 80 մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Երկիրը սուգի օրեր հռչակած է Մարտ 14 եւ 15-ը: Բանավէճ ծագած է պատճառներուն մասին: Ըստ Քարիւղի եւ Ուժանիւթի նախարարին «անպատասխանատուութիւն կայ հանքագործներու եւ տնօրէնութեան կողմէ», մինչ բանուորները կ՚առարկեն որ ապահովութեան կանոնները անբաւարար են:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ 80 քիլոմեթր հարաւ, Թիրի (Սուր) մօտ երկու լիբանանցի, մէկը զինուոր, սպաննուած են Իսրայէլացիներու կողմէ, երկու այլ զինուորներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, բարենորոգիչներու յաղթանակէն երեք շաբաթ յետոյ, ոճրափորձերը իրարու կը յաջորդեն: Մարտ 13-ին, Մուճահետիններու ստանձնեցին Թեհրանի շէնքի մը դէմ գործուած արարքը: Շէնքը կից էր յեղափոխութեան Պահակներու մէկ կեդրոնին: Մուճահետիններու ընդդիմադիր գլխաւոր շարժումն է որու կայանը Իրաք է: Ոճրափորձին հետեւանքով երկու վիրաւոր կայ, որոնք ծանր վիճակի մէջ են, բազմաթիւ կառքեր ալ վնասուած են:

ԱՆՏՐԷ ԱՂԱՍԻ, կրկին դրաւեր անցաւ թենիսի համաշխարհային ախոյեանութեան: Մարտ 13-ին հրապարակուած դասաւորման համաձայն, առաջինն է Աղասի 203 կէտով, կը հետեւին Կաֆելնիկով (Ռուսաստան) 201 կէտ, Նորման (Շուէտ) 153, Քիֆէր (Գերմանիա), Հէուիթ (Աւստրալիա) 135, եւ այլն, եւայլն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
«Անառակ»ի Կիրակին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. —

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
Ժբ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլ
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

En partenariat avec l'A.B.B.A.

Soirée Vidéo-Projection

Présentation des activités en France, à l'étranger et notamment en Arménie
de l'ACADEMIE ARMENIENNE INTERNATIONALE D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES
A.B.B.A. / Հ.Ա.Պ.Ա.

Vendredi 17 Mars à 20 heures 45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոչարի

«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20.30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16.50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille

ARAXE & SASSOUN

50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola — 69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC - Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART DE PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
JEUDI
16 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.864 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.864

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 14/15)

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Պահպանողական կուսակցութեան Բ. համագումարին որ աւարտած է Մարտ 12-ին, ընդունուած է բանաձեւ մը որով երկրին վիճակը կը բնորոշուի «պայթիւնավտանգ», պետականութիւնը՝ վտանգուած: Այդ կացութեան պատասխանատու կը նկատուին նախագահը եւ խորհրդարանական բոլոր կուսակցութիւնները: Որպէս միակ ճար կ'առաջարկուի նախագահական արտակարգ ընտրութիւն:

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ, ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Մարտ 14-ին նախագահի հրամանագրով Միքրտիչ Աբրահամեանի եւ Գեղամ Յարութիւնեանի Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօններէն վերջ տրուած է:

Նոյն օրուան մէկ այլ հրամանագրով Ռ. Քոչարեան զինեալ ուժերու հրամանատարական կազմին նշանակումներ ըրած է: Զօրավար Մանուէլ Գրիգորեան Առաջին բանակի հրամանատարի պաշտօնէն փոխադրուած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալութեան, զօրավար Եուրի Խաչատուրով 4-րդ բանակի հրամանատարի պաշտօնէն անցած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալութեան, գնդապետներ՝ Արթիւր Աղաբեկեան, Գուրգէն Մելքոնեան նշանակուած են Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ, զօրավար Էնրիքօ Ապրիամով նշանակուած է զինեալ ուժերու գլխաւոր շտաբի պետի տեղակալ, գնդապետ Հայկազ Բաղմանեան նշանակուած է 5-րդ բանակի հրամանատար, գնդապետ Լեւոն Երանոսեան նշանակուած է Առաջին բանակի հրամանատար, գնդապետ Սէյրան Սարոյեան նշանակուած է Բ. բանակի հրամանատար:

Նոյն օրուան հրամանագրերով գնդապետներ՝ Ս. Սարոյեանին, Հ. Բաղրամեանին եւ Գ. Մելքոնեանին տրուած է զօրավարի զինուորական կոչում:

Նշանակումները զինեալ ուժերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմին անձամբ ներկայացնելու համար Ռ. Քոչարեան գացած է Պաշտպանութեան նախարարութիւն ուր ըսած է թէ Սահմանադրութեամբ իրեն տրուած լիազօրութիւնը գործածած է այս փոփոխութիւնները կատարելու համար, որպէս երկրին ապահովութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան երաշխաւոր: Ըսած է նաեւ թէ բանակին քաղաքականութենէն չմիջամտելու սկզբունքը խստիւ կը պահպանուի: Նախագահը ծրագրած է մօտ օրէն զօրամասեր այցելել, ծանօթանալ հարցերուն եւ լրջօրէն զբաղիլ բանակին խնդիրներով:

ՄԵՂՐԻԻ ՃԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ԿԱՊԸ ԽԶՈՒԱԾ

14 օրէ ի վեր Մեղրի եւ Ագարակ քաղաքները, շրջանի գիւղերը զրկուած են ճայնասփիւռի կապէն, ազգային եւ մարզային ճայնասփիւռներու հաղորդումները լսելու կարելիութենէն: Արմէնթէլէն տրուած բացատրութիւնը այն եղած է որ պատճառը 1986-ին զետեղուած զօրացնող կայանն է որ այդ թուականէն ի վեր ոչ մէկ նորոգութիւն տեսած է: Այսօր ալ չկան պահեստի անհրաժեշտ սարքերը: Քաղաքապետարանը կացութեան տեղեակ պահած է կառավարութիւնը որ արձագանգ չէ ունեցած:

ԱԶԳ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՏՆՕՐԷՆԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Հայաստանի Ազգ. Հեռատեսիլին տնօրէն Տիգրան Նաղդալեան Մարտ 13-ին հրաժարած է իր պաշտօնէն: Ան վերջերս սուր քննադատութիւններու թիրախ եղած էր, Հոկտ. 27-ի պատահարին երկու ամբաստանեալներուն փաստաբաններուն արտօնած ըլլալով հեռատեսիլէն արտայայտուիլ: «Միասնութիւն» դաշինքը Մարտ 3-ի իր յայտարարութեամբ նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ս. Սարգսեանի հետ Տ. Նաղդալեանի ալ պաշտօնազրկումը պահանջած էր:

Տ. Նաղդալեան իր հրաժարականը բացատրած է անով որ վերջերս իր անունը սկսած էր շատ յաճախ նշուիլ երկրին ներքաղաքական ծանրակշիռ կացութեան առնչուած ըլլալով: Որպէսզի հրաժարականը վաւերական ըլլայ, հարկ է որ հեռատեսիլին հիմնադիր խորհուրդը իր ժողովին ընդունի զայն:

ԻՎԱՆՈՎԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով ուղերձներ յղած է Հայաստանի, Ազրպէյճանի, Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարներուն, որպէսզի այս չորս երկիրներուն մասնակցութեամբ յառաջիկայ վեհաժողովները կանոնաւոր բնոյթ ունենան: Այս գարնան Մոսկուա պիտի գումարուի հերթական վեհաժողովը որուն ընթացքին կը քննարկուին շրջանի ապահովութեան, կայունութեան խնդիրները եւ փոխադարձ գիջումի կարելիութիւններ կը փնտռուին շրջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման համար:

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐՈՎ ՄՏԱՀՈԳ

Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան հասարակական խորհուրդը Մարտ 14-ին Երեւանի Ճարտարապետներու տան մէջ քաղաքական կուսակցութիւններու հաւաքոյթ մը կազմակերպած է, նպատակ ունենալով անգամ մը եւս հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել դատավարութեան վրայ: Հրաւէրին ընդառաջած են «Արմատ», «21-րդ դար», «Նոր Ուղի», Հայաստանի Լիպերալ – դեմոկրատական կուսակցութիւնները եւ Հելսինքի ընկերակցութիւն կազմակերպութիւնը: «Արմատ»ի նախագահ Բ. Արարքցեանի կարծիքով Ա. Բլէեանի գործը «փարս» է եւ ժամանակը եկած է խօսելու «1998-ի դաւադիր իշխանափոխութիւնից յետոյ կատարուող քաղաքական հետապնդումների մասին, ինչի արդիւնքում նաեւ ֆիզիքապէս ոչնչացուել են մարդիկ, այդ թւում՝ Հոկտ.ի 27-ի զոհերը»: Բլէեանի դէմ հալածանքին պատասխանատուներէն նկատած է նախկին դատախազ Աղուան Յովսէփեանը:

Լիպերալ-դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ Վ. Խաչատրեան ալ քաղաքական այս հալածանքներուն առնչութեամբ մեղադրած է նախագահ Քոչարեանը, ինչպէս նաեւ անոր յենարան դարձած կուսակցութիւնները: Միասնաբար ընդունուած յայտարարութեան մէջ ալ մասնաւորապէս ըսուած է՝ «Ա. Բլէեանը հետապնդւում է իր քաղաքական հայեացքների եւ գործունէութեան համար» եւ պահանջուած է ազատ արձակումը: Ունկնդրուած է նաեւ Բլէեանի նամակը, ուր ան փափաք կը յայտնէր որ այսօրուան այս հաւաքը դիտուի որպէս քաղաքական համաձայնութեան դրսեւորում:

Օ.ԽՍ.ՍԷ.Ը.-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄՕՏ

Պաշտպանութեան նախարար Վաղարշակ Յարութիւնեան Մարտ 14-ին ընդունած է Օ.ԽՍ.ՍԷ.Ը.-ի հերթական նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Ա. Կասպշիկը: Անոնց հանդիպումին քննարկումի նիւթ եղած են հայ եւ ազրպէյճանցի ռազմագերիներու փոխանակման, հրադադարի ամրապնդման, հակամարտութեան կարգաւորման, տարածքաշրջանի ապահովութեան առնչուող խնդիրներ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՃԷ – ՀԷ – ՓԷ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵԿՈՅՑԸ

Մարտ 7-ին, ՃԷ – ՀԷ – ՓԷ կուսակցութեան Պոլսոյ նահանգային բաժնի նախագահը Մէհմէտ Պէօլիւք մամուլի հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէ թէ իր կուսակցութիւնը դէմ կը հանդիսանայ Հայկական վարժարաններու մէջ բնագիտութեան դասը Թրքերէնով աւանդելու նոր որոշումին, յիշեցնելով թէ այդ հայերէն դասաւանդութիւնը երաշխաւորուած է Լօզանի դաշնագրով:

Իր հաղորդագրութեան մէջ, ՃԷ – ՀԷ – ՓԷ կը շեշտէ ի մէջ այլոց.

... Այս որոշումը ամէն բանէ առաջ ներհակ է Լօզանի Դաշնագրին էութեան, այս նիւթի շուրջ ընդգրկած տրամադրութիւններուն, ինչպէս նաեւ մասնաւոր վարժարաններու օրէնքին, որովհետեւ Լօզանի Դաշնագրի 40-րդ եւ 41-րդ յօդուածները հայկական վարժարանները լիազօր կը դարձնեն մշակոյթի դասերէն դուրս մնացած բոլոր դասերը հայերէն լեզուով դասաւանդելու: Վարժարաններուն այս իրաւունքը մասնաւոր վարժարաններու օրէնքի 25-րդ յօդուածով ալ երաշխաւորութեան տակ առնուած է:

... Առկէ զատ, այս որոշումը որ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն վրայ կատարուած յարձակում մը բնոյթը ունի, խորունկ հակասութիւն մըն է սա շրջանին երբ Թուրքիա շահած է Եւրոմիութեան անդամակցութեան թեկնածուի իրաւունք:

... Մենք, որպէս ՃԷ – ՀԷ – ՓԷ կուսակցութիւն, կը յայտարարենք թէ իրարմէ տարբերութիւնը հարստութիւն է եւ պատկան իշխանութիւններէն կը պահանջենք որ ջնջեն բնագիտութեան դասերը Թրքերէնով դասաւանդելու իրենց հրահանգը: Այս ուղղութեամբ ալ պարտականութեան գլուխ կը հրաւիրենք Ջախակողմեան կուսակցութիւն մը ըլլալ յաւակնող ՏԷ – ՍԷ – ՓԷ-ցի Կրթական նախարարը:

Այս բողոքին առթիւ, «Մարմարա» հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ.

«Կասկած չկայ որ գնահատելի կը գտնենք վերոյիշեալ հաղորդագրութեան հրատարակութիւնը: Մեր վարժարաններէն ներս հայերէն լեզուով դասաւանդութեան իրաւունքը պէտք է վերապահուի մինչեւ վերջ, նոյնիսկ եթէ այսօր կարգ մը դպրոցներու մէջ դժուարութիւններ առկայ են այդ դասաւանդութիւններուն համար: Այսօրուան դժուարութիւնները վաղը կրնան հարթուիլ: Մէկ բան ստոյգ է. հայկական վարժարանները հայերէն լեզուով դասաւանդող վարժարաններ են: Ա՛յս կէտն է որ զանոնք կը զատորոշէ միւս մասնաւոր կամ պետական վարժարաններէն: Եթէ այս բնորոշիչ կէտը ջնջուի, այլեւս անիմաստ կը դառնայ հայկական վարժարանը հայկական վարժարան կոչել»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՋԳՋԳՈՒՄՆԵՐԸ

Ծանօթ է որ Մարտ 21-ին, հարցի մը «անմիջական վիճարկումի» կարելիութեան դրութիւնը օգտագործելով, Ծերակոյտի համայնավար եւ ընկերվարական անդամներ որոշած էին անպայման օրակարգի նիւթ դարձնել Հայոց ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկը, քուէարկուած Ազգային Ժողովին կողմէ 1998, Մայիս 29-ին: Այս առնչութեամբ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահները ժամադրութիւն ալ ունէին, Մարտ 15-ին, Ծերակոյտի նախագահ Քրիսթիան Փոնսըլէի հետ: Արդ, այս ժամադրութիւնը յետաձգուած է Ծերակոյտի նախագահին քարտուղարութեան կողմէ, Ք. Փոնսըլէի դաւաճամբորդութեան պատճառաւ:

Ամէն պարագայի մէջ, հաստատ կը թուի նաեւ որ Մարտ 21-ին ալ կարելի պիտի չըլլայ հարցը օրակարգի նիւթ դարձնել կանոնագրային պատրուակներով: Հաւանական է նաեւ որ այդ օրը, Ժ. Շիրաք Ծերակոյտին այցելութիւն մը տայ:

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին կողմէ աշխատանքները կը շարունակուին եւ միշտ ճիգ կը թափուի որ Ծերակոյտը չկարենայ հարցը վերջնապէս բարձի թողի ընել, ինչ որ իր եւ մանաւա՛նդ իրեն հրահանգտուողներուն՝ Հանրապետութեան նախագահին եւ Արտաքին Նախարարութեան յստակ նպատակն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը՝ Քրիսթիան Սօթէր յայտնեց, Մարտ 14ին, թէ գանձը գտնուող յաւելեալ գումարը, 2000-ի համար, 50 միլիառ ֆրանք է, առանց ճշդելու թէ ի՞նչ նպատակի պիտի յատկացուի «շահը»: Զանազան կարելիութիւններու ակնարկած է, որոնց կարգին բնակութեան եւ եկամուտի տուրքերու նուազում, հանրային բացի զեղչ եւայլն, եւ այլն: Աջին համար, բուն շահը 50 միլիառ չէ, այլ՝ 70:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ բազմաթիւ գիւղերու մէջ կռիւները կը շարունակուին եւ կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Գրոզնիի որոշ թաղերու մէջ ալ բախումներ կան:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Կլաֆքոս Գլերիտէս Փարիզ եկաւ Մարտ 15-ին եւ ընդունուեցաւ նախագահ Շիրաքի կողմէ: Եկած է գլխաւորաբար պաշտպանելու համար իր երկրին Եւրոպական Միութեան

(Տար.ը Դ. էջ)

Վ. ԴԱՐՉԻՆԵԱՆ ԵՒՍ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐ ՍՏԱՑԱԾ

Գերմանիա տեղի ունեցած կոփամարտի ողիմպիական զատումի մրցաշարքին, փանաձրոյի մարզիկ, Եւրոպայի եւ համաշխարհային բաժակակիր Վախթանգ Դարչինեան (51 քկ.) յաջող ելոյթ ունենալով ձեռք ձգած է Սիտնէյի ողիմպիականներուն մասնակցելու իրաւունք: Ան միակ պարտութիւն մը կրած է՝ աւարտականին: Նոյն մարզաձեւին մէջ Հայաստանցի միայն մէկ ուրիշ մարզիկ՝ Արամ Ռամազեան նուաճած է այդ յաջողութիւնը: Ընդհանուր առմամբ, զանազան մարզաձեւերէ Հայաստանցի շուրջ 20 մարզիկ արդէն ձեռք ձգած են Սիտնէյի անցագիր:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Մխիթարեան Հրատարակչատունը տպագրութեան համար պատրաստած է նաեւ շարք մը ա՛յլ ուղեգրութիւններ, Հայ գրիչներու, որ 1700 – 1900 տարիներուն իրենց գրաւոր տպաւորութիւնները թողած են Սուրբ Ղազարի Դիւանին մէջ եւ առաջին անգամ ըլլալով լոյս պիտի ընծայուին:

Ասոնցմէ ամէնէն երականը եւ իր տեսակին մէջ անկրկնելին կը հանդիսանայ Հ. Յովհաննէս Թովմաճեանի Ուղեւորութիւնը (ԺԸ. դար), բաղկացած 800 համակարգչային էջերէ եւ 324 նկարներէ, ուր շատ հարուստ տեղեկութիւններ կան Սփիւռքի գաղութներու մասին՝ Հնդկաստանէն մինչեւ Հայէչիստան: Գործը պատրաստ է տպագրութեան, կը կարօտի վեհանձն բարերարի մը աջակցութեան, փութով լոյս տեսնելու համար:

Երկրորդ կարեւոր ձեռագիրը Հ. Եփրեմ Սէքեանի Ուղեւորութիւնն է Երզնկայի, Էրզրումի նահանգէն Փաւքէվինչի զօրքերուն հետ, փոխադրելով դէպի ապահով Աղեքսանդրապոլ (Գիւմրի), եւ Ջաւախք, տասնեակ հազարաւոր գաղթականներ, ցարական հովանիին տակ դնելու համար զանոնք, փրկելով կոտորածներէ:

Երրորդը Հ. Պօղոս Մեհիրեանի Իւնքեանկենագրութիւնն է հարուստ պատմական տեղեկութիւններով:

Չորրորդը Պօղոս Արապեանի Նամականին է, Սուրբ Ղազարի Դիւանէն արժէքաւոր ձեռագիր մը, ուր կը խօսուի Վըրաստանի տպարանի վերահաստատութեան մասին:

Չամչեանէն մինչեւ Ալիշան երկարող ժամանակաշրջանին մէջ եւ անկէ անդին մինչեւ մեր օրերը հասնող, հնախօսական եւ տեղագրական հրատարակութիւններու երկար շղթայ մը գոյութիւն ունի, որոնցմէ, գոնէ հիմնականները կ՚ուզեմ գրութեանս մէջ յիշատակել, ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու համար, Մխիթարեան Միաբանութեան ցուցաբերած յատուկ ուշադրութեան, նկատմամբ հայկական ազգագրական – հնախօսական արժէքներուն, որ կ՚երկարի երեք դարերու ընթացքին:

Հ. Մանուէլ վրդ. Քաջունի 1855–ին լոյս կ՚ընծայէ 303 էջերէ բաղկացած Հնախօսութիւն Հայաստանի աշխարհաբար, ժողովրդական լեզուով «Ի Պէտս Դպրոցաց»: Երկու տարի ետք (1857) նոյն բազմակողմանի վարդապետը, կը հրատարակէ Աշխարհագրութիւն Հին եւ Նոր Հայաստանեայց դարձեալ աշխարհաբար, «Դպրատանց տղայոց համար»:

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի, 1836–ին Պատմութիւն Ռուսաց եւ 1841–ին Պատմութիւն Օսմանեան Պետութեան հատորները լոյս կ՚ընծայէ, հարուստ բովանդակութեամբ:

1781–ին Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի Տեսութիւն Աշխարհագրութեանը ներչնչաբան կը հանդիսանայ յաջորդ սերունդրուն: Հ. Մինաս Բժշկեան կը գրէ Պատմութիւն Պոնտոսի (1819) եւ Ալիշան 1851–ին կը հրատարակէ իր 800 էջերէ բաղկացած Աշխարհագրութիւն Քաղաքականը: Ալիշան հեղինակն է նաեւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի նուիրուած շարք մը հնախօսական բովանդակութեամբ գիրքերու: Յիշենք.

Պատմութիւն Եկեղեցեաց եւ վանօրէից Եգիպտոսի (1895 եւ 1933).
Վանօրայք Երուսաղէմի (1896).
Կամենից – Տարեգիրք Հայոց Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ (1896).
Նշմարք Հայկականք (1870) երեք հատոր ալպոմի ձեւով.
Հայկ. Աշխարհագիտութիւն (1881).
Հայ վէնետ (1896).
Մասիս (1890).
Երկրագիտութիւն Հայկական (1881):

Կան տակաւին շարք մը հեղինակներ, լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի տպարանէն, որ սպառիչ չըլլալով հանդերձ, բաւական լոյս կը սփռեն եւ հում նիւթեր կը հայթայթեն բանասէրներու: Կարելիի չափ ամբողջութեամբ կը մէջբերեմ, թուականի կարգով:

1802 – 1805: Գերպ. Ստեփանոս Ագոնց, Աշխարհագրութիւն Չորից Մասանց Աշխարհի: 11 հատորով. 7742 էջերէ բաղկացած:
1830: Հ. Մինաս Բժշկեան, Պատմութիւն Անւոյ կամ Ճանապարհորդութիւն ի Լեհաստան:
1880: Խ. Ա. Թովմասեան, Հայք ի Հնդիկս Անգղիացւոց եւ Հոլանտացւոց:
1884: Հ. Յակոբոս Իսավերտենց, Ուղեւորութիւն ի Պոմպէյ:
1885: Հ. Մ. Տիրոյեան, Համառօտութիւն Սիսուանայ:
1885: Կ. Յովհանջանեանց, Ճանապարհորդական նկատողութիւններ Աղեքսանդրապոլից մինչեւ ի Մրէն:
1895: Հ. Բ. Քուշներեան, Յիշատակարան տպաւորութեանց ճանապարհին յԱյրարատ:
1895: Հ. Բ. Քուշներեան, Պատմութիւն գաղթականութեան Ղրիմու Հայոց:
1898: Գ. Բալասենց, Ճանապարհորդական յիշողութիւններ Պարսկաստանում:
1898: Հ. Ե. Աբրահամեան, Նոր ուղեւորութիւն ի Կովկաս:
1911: Գերպ. Ա. Աղեքսանդրեան, Պատմութիւն Ականաւոր քաղաքին Սեբաստիոյ եւ սահմանաց նորա:
1913: Հ. Սիմոն Երեմեան, Կոստանդինուպոլիս:
1926: Տ. Մ. Ս. Գրիգորեան, Հայք ի Հարաւային Հնդկաստան:
1930: Հ. Բաթարան, Արդի Եթովպիան եւ Հայ գաղութը:
1930: Հ. Գաբրիէլ Նահապետեան, Քրիստոնէական ճարտարապետութիւն:
1949: Լեւոն Կիւրեղեան, Կարս եւ Արտահան:
1970: Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան, Հայաստանի Բերդերը:
1975: Հ. Կարապետ Ամատունի, Ոսկան Վրդ. Երեւանցի եւ իր ժամանակը:
1976: Հ. Տաճատ Եարտըմեան, Քեսունի Կարմիր Վանքը:
1977: Աբրահամ Երեւանցի (Հրտ. Հ. Ս. Ճեմճեմեան) Պատմութիւն Պատերազմացն (1721 – 1736):
1978: Հ. Սամուէլ Արամեան, Դաւիթ Բէկ կամ Պատմութիւն Ղափանցւոց:
1981: Հ. Սահակ Ճեմճեմեան, Հայ Քարտիսագրութեան Դպրոց մը Սուրբ Ղազարու մէջ ԺԸ. դարուն:
1989: Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան, Կիլիկիոյ Հայկական Բերդերը:
1990: Հ. Տաճատ Եարտըմեան, Նիւթեր Հայ Վանականութեան Պատմութեան ԺԴ. – ԺԷ. դարերուն:

Սուրբ Ղազարի տպարանէն լոյս տեսած են նաեւ շարք մը Գեղունիներ 1901–էն 1949 երկարելով (վերջինը նուիրուած Մխիթար Աբբայի մահուան երկու հարիւրամեակին), որոնց մէջ կան ազգագրական, տեղագրական բազմաթիւ պատկերազարդ նիւթեր, որ հարկ եղածին չափ չեն օգտագործուած տակաւին:

1930–ին Վասպուրականի նուիրուած ստուար հատոր մը լոյս կը տեսնէ, պատկերազարդ եւ մեծադիր, որ վիճակագրական բազմաթիւ տուեալներ կը պարունակէ:

Կան տակաւին տպագրութեան պատրաստ քանի մը ուսումնասիրութիւններ, նուիրուած ԺԷ. – ԺԸ. դարերու Նախիջեւանի Պատմութեան: Առաջին աշխատասիրութիւնը խմբագրած է Հ. Ս. Ճեմճեմեան՝ Հայոց Վարժարանը եւ Նախիջեւանի Թեմը տիտղոսով, քաղուած Վատիկանի եւ Հաւատոյ Տարածման դիւաններէն, ուր կը հիւսուի հայ Նախիջեւանի պատմութիւնը:

Երկրորդը՝ փաստաթուղթերու ժողովածու մըն է (երեք հատորով), որ նոր լոյս կը սփռէ բազմաթիւ մութ կէտերու շուրջ:

Հ. Ս. Ճեմճեմեանի կը պարտինք, կըրկին, խմբագրութիւնը շատ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը – ԺԷ. Դարու Ունիթոր Վարդապետներ – տպագրութեան պատրաստ, նուիրուած հայ եւ օտար եկեղեցականներու գործունէութեան՝ Հայոց մէջ:

Եթէ Ս. Ղազարի տպարանէն լոյս տեսած հրատարակութիւններով ուզէի գոհանալ եւ փակել գրութիւնս, կ՚ըլլայ չափ անկատար պատկեր մը տուած պիտի ըլլայի Մխիթարի զաւակներու կատարած ներդրումին՝ հայրենի հնախօսական – ազգագրական անդաստանէն ներս, քանի Վիէննայի Մխիթարեան տպարանէն ալ, ԺԹ. դարու վերջաւորութենէն սկսեալ, լոյս տեսած են մեծարժէք ուսումնասիրութիւններ, որ կը ջանամ, կարելիի չափ կատարեալ ձեւով, մոյնել գրութեանս մէջ, ամբողջական պատկեր մը տալու համար ընթերցողին:

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՆ Միաբանութեան պաշտօնաթերթը՝ կ՚ըլլայ գլխաւոր բեմը գրեթէ բոլոր ուսումնասիրութիւններուն, ուսկից քաղելով, ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ մատենաշարով լոյս տեսած են շարդ 239 հատոր գիտական պըրպըտումներ, միաբաններէ ինչպէս նաեւ օտար հայագէտներէ կատարուած, որոնցմէ շուրջ վեց տասնեակ մը նուիրուած են հայկական հնախօսական – ազգագրական նիւթերու, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ ունենանք Հ. Համազասպ Ոսկեանի կոթողային աշխատանքը, պատմական Հայաստանի վանքերուն նըւիրուած, կցելով Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեանի Հայոց Բերդերուն նուիրուած միւս կոթողային աշխատանքին, կրնանք գաղափար մը կազմել թէ նոյնիսկ 20–րդ դարուն ինչ հիմնական աշխատանքներ կատարուած են Ալիշանի եւ Տաշեաններու յաջորդներուն կողմէ:

(Շար. 4)

ՈՒԿՐԱՆԻԱ-ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Ուկրանական բանակը արմատական վերափոխումի կը կարօտի ու պատասխանատուները ատիկա ընելու համար կը նախընտրեն եւրոպական օրինակին հետեւիլ: Այդ նպատակով Փետրուարին Կիեւի մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է ՕԹԱՆ–ի Ընդհանուր քարտուղարին Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի յատուկ խորհրդականին հետ: Վերափոխումներուն համար կը նախատեսուի չորս – հինգ տարուան շրջան մը:

Ուկրանիա պարտաւոր է բանակը հիմնական փոփոխութեան ենթարկելու. թուղթի վրայ ան տպաւորիչ ուժ մը կը ներկայացնէ 370 հազար զինուորով, 4775 հրասայլով, աւելի քան 800 ռազմական օդանաւով: Սակայն պիտանէն անդադար կը կրճատուի: Միւս կողմէ, բանակին ռազմամթերքը կը գործածուի նաեւ երկրին Ռուսաստանի ունեցած ուժանիւթի մեծ պարտքը փակելու. վերջերս Ուկրանացիները ռուսական օդուժին յանձնած են իրենց երկու ռմբաձիգ օդանաւերը, 275 միլիոն տոլարի կապի իրենց պարտքին փոխարէն:

Բանակին եւրոպականացումի ջանքերուն հետ Ուկրանիա չի կրնար անտեսել իր սահմաններուն քովն ի վեր տեղի ունեցածը. անոնց գլխաւորը Ռուսաստանի մէջ ռազմական նոր վարդապետութեան մը եւ ազգային ապահովութեան նոր ըմբռնումի մը մշակումն է: Կայ ՕԹԱՆ–ի դէպի արեւելք ծաւալումը, Պալքանեան տագնապը, չէչէնական խնդիրը եւ Ռուսաստան – Բելառուս միութիւնը:

Ասոնց քով կայ տնտեսական ոլորտն ալ: Ուկրանիա միշտ կը յուսայ յաղթահարել ներկայի տագնապը եւ աշխուժացնել ռազմական – ճարտարարուեստական համակարգը: Այս տիտանեան աշխատանքին առջեւ Ուկրանիա մասնաւորապէս օգտակար կը նկատէ ՕԹԱՆ–ի եւ եւրոպական երկիրներու փորձառութիւնը պաշտպանութեան մարզին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ ետք ժամը 16–ին բուն Բարեկենդանի օրը, տեղի ունեցաւ Վարդանանց հերոսամարտի յիշատակութեան տօնը Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Ներկայ էր կոկիկ հասարակութիւն մը:

Օրուան խօսնակը Պր. Միհրան Էլմայեան յանուն հոգեւոր հովիւին եւ հոգաբարձութեան բարի գալուստ մաղթեց բոլորին շեշտելով Վարդանանց հերոսամարտի յիշատակութեան կարեւորութիւնը անգամ մը եւս հաստատելով այն բացարձակ ճշմարտութիւնը թէ «Հայ ժողովուրդի քրիստոնէութեան դարձը 301 թիւ, Հայ գիրերու գիւտը 404 թիւ եւ Վարդանանց պատերազմը 451 թիւ մեր գոյութեան 3 սիւներն են»:

Ապա՝ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը. կատարողութեամբ Միւռոն վարդապետի, Օրիորդ Շաքէ Պէշիկեանի, Տիկին Լէնա Իշխանեանի, եւ Պր. Միհրան Էլմայեանի: Երգեցին «Նորա-հրաշ Պսակաւոր» Վարդանի եւ 1036 վկաներուն նուիրուած շարականը: Ապա դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Կարինէ Սահակեանի՝ Պր. Էլմայեան երգեց «Լուսնկա ամպերը եկան» ... գեղեցիկ մեներգը:

Ապա հրաւիրուեցաւ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Միւռոն վարդապետ զանազան խօսելու Վարդանանց խորհուրդին շուրջ: Միւռոն վարդապետ շեշտը դրաւ այն գաղափարին վրայ թէ այսօր 1550 տարիներ վերջ հայ ժողովուրդը կը շարունակէ տարբեր ձեւի «Վարդանանց ճակատամարտ» վասն Քրիստոսի, վասն հայրենեաց», ըլլայ Մայր Հայրենիքի մէջ ըլլայ Արցախի թէ Սփիւռքի տարածքին վրայ:

Տիկին Լէնա Իշխանեան մեներգեց «Ալ դու բարեկամ», իսկ փոքրիկն Սաքօ եւ Ալիս Իշխանեան արտասանեցին Վարդանանցի յատուկ երկու փոքր բանաստեղծութիւններ, անգամ մը եւս փաստելով թէ հայկական վարժարան յաճախելը նպաստաւոր արդիւնք կու տայ:

Ապա ելոյթ ունեցաւ «Տարօն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ստեփան Եօրկանճեանին, որ մեզի հրամցուց հայրենասիրական երգերու փունջ մը: Երգեցին՝ «Տէր կեցո դու զհայս» մաղթերգը, ապա հոգեւոր հովիւին պահպանիչով եւ ընդհանուրին կողմէն երգուեցաւ «Հայր Մեր» Տէրունական աղօթքը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ փոքրիկ հիւրասիրութենէ մը ետք ընտանեկան եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

ՌՈԶԷԹ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Հարց հայկական ռատիոյին. –
– Ո՞րն է Հայաստանի ներկայ ճգնաժամէն դուրս գալու ելքը:
Պատասխան.
– «Զուարթնոց» օդակայանը:

Լուսատեսն ու յոռետեսը խօսում են Հայաստանի ապագայի մասին: Յոռետեսը հոգոց է հանում.

– Է՜հ, եթէ այսպէս շարունակուի, շուտով բոլոր Հայերը դուրս են գալու փողոց՝ ողորմութիւն խնդրելու:

– Ողորմութիւն խնդրելո՞ւ, ծիծաղում է լուսատեսը, ումի՞ց:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Լոս – Անճըլըսի Շէրաթոն պանդոկին մէջ, փետրուար 27–ին, նշուած Հայաստանի հիւպատոսարանի 5–րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Ալիս Պետրոսեան: Խօսք առնելով յանուն Հայկական Միացեալ Ֆոնտի Յարութ Սասունեան, յանուն «Հայաստան» Հիմնադրամի Զաւէն Խանճեան եւ հիւպատոսանի բարերարներուն կողմէ Ալպէր Պօյաճեան շեշտած են հիւպատոսարանի կողքին կենալու անհրաժեշտութիւնը եւ Հայաստանի մէջ ներդրումներ կատարելու կարեւորութիւնը: Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան խօսած է (անգլերէն եւ հայերէն) Հայաստանի տնտեսական կարիքներուն մասին եւ շեշտած կարեւորութիւնը մարդասիրական ներդրումային օժանդակութեան անցումին, որ կ՚ակնկալուի Սփիւռքէն, յատկապէս Ամերիկահայութենէն: Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Մայքըլ Լեմըն ներկայացուցած է ամերիկեան ծրագիրները Կովկասի մէջ՝ խաղաղութեան, գործակցութեան եւ բարգաւաճումի առաջնորդող ուղիներու որոնումին վրայ դնելով շեշտը:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիւ Գոլըճըրն» սրահին մէջ, Մարտ 2–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեանի մամուլի ասուլիսը: Բացումը կատարելով ատաղ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան նշած է թէ դեսպանին առաջին այցելութիւնն է Գալիֆորնիա, ծանօթանալու հայկական գաղութին եւ աշխատանք տանելու ի նպաստ հայրենիքին: Դեսպանը մասնակցած է Հայաստանի հիւպատոսարանի 5–րդ տարեդարձի տօնախմբութեան, հանդիպած է Լոս – Անճըլըսի քաղաքապետ՝ Ռիչըրտ Ռիորտընի, հանդէս եկած է Համաշխարհային Հարցերու կազմակերպութեան ձեռնարկին, որուն ներկայ եղած են շուրջ 200 դիւանագէտներ, հիւպատոսներ եւ քաղաքագէտներ:

Մամուլի ասուլիսի ընթացքին Արման Կիրակոսեան խօսած է Կովկասի քաղաքական կացութեան մասին, նշելով որ Միացեալ – Նահանգներու համար կարեւորութիւն չունի թէ Ղարաբաղը Հայաստանի կամ Ազրբէջանի մէջ է, կարեւորը այն է որ քարիւղի հոսքը օր առաջ սկսի: Փոխ գիջումի հարցին պատասխանելով դեսպանը յայտնած է թէ Ալիեւի եւ Քոչարեանի միջեւ եղած հանդիպումներուն ընթացքին առաջարկուած է հինգ քիլոմեթր ճամբայ տալ Մեղրիէն, որպէսզի Ազրբէջան միանայ Նախիջեւանին, տրուի նաեւ Լաչինը. փոխարէնը՝ մեծ գումարներ պիտի տրամադրուին այդ շրջանի ժողովուրդը Հայաստան փոխադրելու համար: Նախագահ Քոչարեան մերժած է այդ առաջարկը, որ նաեւ ընդունելի չէ թուած Ռուսիոյ: Իր խօսքի աւարտին Արման Կիրակոսեան կոչ ըրած է ներդրումներ կատարել Հայաստանի մէջ:

⁂

«ՀԱՅ ՄԻՏՔ» ԳՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳՐԻ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կլէնտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, փետրուար 17–ին, նշուած է «Հայ Միտք» գրական ամսագրի Գ. տարեդարձը: Ամսագրին հիմնադիրն ու տնօրէնը՝ Կարօ Ձոլոյեան, անդրադառնալով ամսագրի առաքելութեան, նշած է թէ իր նպատակն է հայ ընթերցողներուն մօտ վառ պահել մեր դասական գրողներուն աւանդները: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են գրողներ եւ դերասաններ:

⁂

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետր. 19–ին, նշուած է Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին: Ներկայ եղած են շուրջ700 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավար Սաքօ Սասունեան, պատմականը ըրած է Փետրուարեան ապստամբութեան, վեր առնելով ճակատագրական պահուն հայ ժողովուրդին դիմադրութեան կամքն ու մարտնչումի ոգին: Խօսք առած է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցոլիկ Սալիպա: Երեկոյթին հանդէս եկած են երգիչներ՝ Յարութ Փամպուքճեան եւ Գառնիկ Սարգիսեան: Սեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 50 հազար տոլար, ի նպաստ Հ.Յ.Դ.–ի ծրագիրներուն:

⁂

«ՄԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆՔ ԳԻՏԵՐ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հայ Քոյրերու վարժարանի սրահին մէջ, փետրուար 10–ին, տեղի ունեցած է «Մենք հայերէն չենք գիտեր» թատերախաղին ներկայացումը, Մխիթարեան վարժարանի 8–րդ կարգի աշակերտներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ բեմադրութեամբ իրենց ուսուցչուհին՝ Օր. Արսինէ Շահմելիքեանի: Ներկայացումը նուիրուած է երգիծաբան Ալեքսանդր Սարուխանի ծննդեան 100–ամեակին: Թատերախաղին մէջ մեծ երգիծաբանի խոշորացոյցի տակ առած է օտարամոլ հայ ընտանիքներու թեթեւամտութիւնը, օտարը կապկելու, անոր ըրածը գեղեցիկ եւ ճիշդ տեսնելու, հայկական վարժարաններու փոքր սխալները մեծցնելու, զաւակը օտար վարժարան ղրկելու, միշտ հայկականը ստորադասելով օտարինը գերադասելու հոգեբանութիւնը: Դադարին, Անդրանիկ Յովակիմեան տուած է Սարուխանի կենսագրականը: Գնահատանքի խօսք արտասանած է տնօրէն Հ. Օգոստինոս Սեքուլեան:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՏԵՍՉԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի Բժշկական Համալսարանի վերատեսուչ տոքթոր Վիլէն Յակոբեան, փետրուար 23–ին ժամանած է Լոս – Անճըլըս, իբրեւ հիւրը Հայաստանի համալսարանէն շրջանաւարտ Հայ բժիշկներու, որոնք ներկայիս կը գործեն Լոս – Անճըլըսի մէջ եւ կը պատրաստուին պատշաճօրէն նշելու համալսարանի հիմնադրութեան 70–ամեակը: Փետր. 23–ին տոքթոր Ճէյքըպ Ուրֆալիի եւ Փետր. 24–ին տոքթոր Արմէն Զէրիքի բնակարաններու մէջ տրուած են ընդունելութիւններ ի պատիւ հիւրին: Խօսք առնելով Երեւանի Բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ՝ Յորդանանէն, Եթովպիայէն, Իրաքէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն գացած հայ բժիշկներ, իրենց երախտագիտութիւնը յայտնած են Համալսարանին եւ յիշած իրենց ուսանողական լաւ օրերը:

Փետրուար 25–ին, Կլէնտէյլի Վէրտուկօ Գլապ սրահին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ – պարահանդէս մը, ի պատիւ հիւրին, որուն ընկերակցած է համալսարանի արտասահմանցի ուսանողներու բաժնի վարիչ տոքթ. Երուանդ Սահակեան: Հանդիսութիւնը վարած է տոքթոր Սիլվա Կարճիկեան: Խօսք առած են Հայաստանի ատաղ հիւպատոս՝ Արմէն Մելքոնեան, Գալիֆորնիոյ Հայ Բժշկական Միութեան նախագահ տոքթոր Դաւիթ Դաւթեան, 70–ամեակի հանդիսութեանց Ամերիկայի ներկայացուցիչ տոքթոր Ճէյքըպ Ուրֆալի, տոքթոր Փիթըր Քոչեան, նշելով որ հայ բժիշկները նպատակադրած են 70–ամեակի առիթով Երեւանի Բժշկական համալսարանին մէջ հաստատել արդիական եւ համակարգչային գիտարուեստով օժտուած գրադարան մը: Համալսարանի ներկայ կացութեան մասին խօսած է տոքթոր Վիլէն Յակոբեան, նշելով որ Համալսարանը 70 տարիներու ընթացքին տուած է 23 հազար շրջանաւարտ բժիշկներ, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս կողմերը: Ներկայիս ունի 3 հազար ուսանողներ, որոնց 700–ը՝ Սփիւռքէն, որուն 160–ը հայ: Վերատեսուչը կոչ ըրած է մեծ թիւով մասնակցիլ Հոկտեմբեր 2 – 8 Երեւանի մէջ տեղի ունենալիք 70–ամեակի հանդիսութեանց: Երեկոյթի ընթացքին, ի նպաստ համալսարանին մէջ հաստատուելիք գրադարանին եղած նուէրներէն գոյացած է շուրջ 80.000 տոլար:

⁂

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ս. ԳԱԹՐԻՆՉԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, փետրուար 5–ին, ճաշ – պարահանդէսով տօնուած է Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ–ի «Յառաջ» մասնաճիւղին 67–րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարը՝ Թալին Թաշճեան իր բացման խօսքէն ետք, հրաւիրած է Լուսի Պալապանեանը որ փոխանցէ մասնաճիւղին վարչութեան խօսքը: Յանուն Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ–ի Կեդրոնական վարչութեան խօսք առած է Յարութ Պետրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ ԳԱՒԱՌԻ 150–ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Հէնքոք» զբօսայգիին մէջ, փետրուար 20–ին, տօնուած է Լոս–Անճըլըս գաւառի 150–ամեակը, աւելի քան 50 ազգերու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Պաշտօնական շքերթով հանդէս եկած են 35 հիւպատոսներ, որոնց կարգին Հայաստանի ատաղ հիւպատոսը՝ Արմէն Մելքոնեան: Զբօսայգիին մէջ դրուած են այլազան կրպակներ, որոնց կարգին՝ հայկականը, ուր ցուցադրուած են արուեստի զանազան նմոյշներ, գրականութիւն, կաւէ ափսէներ, երաժշտական գործիքներ եւ այլն: Լոս – Անճըլըս քաղաքը 1850 Փետրուար 18–ին պաշտօնապէս ճանչցուած է իբրեւ Գալիֆորնիոյ 27–րդ քաղաքը:

⁂

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԷՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Լոս – Անճըլըսի ծանօթ բարերարներէն Տիգրան Տէր – Ղազարեան իր բաժնետոմսերէն 225 հազար տոլար արժողութեամբ բաժին մը նուիրած է Ազգային Առաջնորդարանին, օգտագործուելու համար Առաջնորդարանի նոր շէնքի ծրագրի իրականացման: Բարերարը նաեւ որոշած է իր բնակարանը յետ մահու կտակել Ազգային Առաջնորդարանին, որպէսզի անոր վաճառքէն գոյանալիք գումարը, իբրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ պահ դրուի եւ անոր տոկոսները յատկացուին «Ֆերահեան» եւ «Մեսրոպեան» ազգային վարժարաններուն, իբրեւ կրթական նպաստ կարիքաւոր աշակերտներու:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

Տէր Բարսեղին տունը

ՄԱՐՏԻԿ. – Դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ: Դուն իրեն դրամատժիտի խօսքը չես ըրեր, ան ալ ուրիշն ալ միտքը դրեր է, որ իր աղջիկը պիտի առնեմ առանց դրամի, եւ վերջն ալ կուգաս ինծի կ՚ըսես, թէ 5000 ոսկի պիտի տայ: Ասիկա խաբեբայութիւն չէ՞:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մի բարկանար, Մարտիկ էֆէնտի, արդէն քանի որ նշանը եղաւ, այլեւս դրամօժիտին վրայ խօսիլը աւելորդ է: Աստուծով քեզի դրամօժիտով ուրիշ աղջիկ մը կը գտնենք: Դուն իմ վրաս վստահութիւն ունեցիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Չէ՛, ալ բաւական է, բերնիս համը առի: Հիմա գանք բուն խնդրին. ես տուր նայիմ սա 75 ոսկին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ե՞տ տամ... Ատիկա իմ արդար իրաւունքս էր, ի չարաչար աշխատութեանս վարձքը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ ընեմ ես այդ աշխատութիւնդ, երբ անօգուտ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դուք այդ դրամը պիտի տայիք Օրիորդ Զարուհիին հետ նշանուելու համար: Էհ, նշանուեցաք: Հետեւաբար ես իմ պարտքս կատարեցի եւ իրաւունքիս տիրացայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Նշանտուքը հազիւ 24 ժամ տեւեց:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատիկա նշանակութիւն չունի, կրնար նոյնիսկ չորս ժամ միայն տեւել: Ենթադրեք, որ նշանտուքէն օր մը ետքը, Օրիորդ Զարուհին արկածով օթոմոպիլի տակ մնար եւ մեռնէր: Միջնորդչէքս ե՞տ պիտի պահանջէիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ատիկա տարբեր բան է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միեւնոյն բանն է: Սեպէ որ Զարուհին մեռաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուն այդ դրամը ինձմէ առիր խաբեբայութեամբ, նշանտուքին ետ ըլլալը ծածկելով:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատոր պատճառը քիչ առաջ բացատրեցի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այդ բացատրութիւնդ իմ ականջս չի մտներ: Քեզի կարճ խօսք մը ըսեմ, Տէր պապա, կամ հիմա դրամները ետ կուտաս, կամ ուղղակի Պատրիարքին կ՚երթամ եւ ամէն բան կը պատմեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, Պատրիարքը ի՞նչ գործ ունի այս խնդրին մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ձայնը բարձրացնելով): Ես փարաներս կ՚ուզեմ, Տէր պապա, հասկցա՞ր որ քեզի դէմ դատ կը բանամ հա՛, իբրեւ տոլանտըճի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հանդարտէ՛, Մարտիկ էֆէնտի, հանդարտէ՛:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Պոռալով): Փարաներս...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Պարապ տեղը ձայնդ կը սպառես: Եթէ փարաները տալ ալ ուզեմ, չեմ կրնար, քանի որ ծախսած եմ: Բայց արդէն ետ տալու պէտք չունիմ:

Աղմուկէն ներս կը մտնէ Իրիցկինը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուք իրիցկի՞նն էք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – (Կոտրտուելով): Հրամմեր էք, էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ծաղրանքով): Բժշկական գործողութիւնը ի՞նչպէս եղաւ նայինք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Ի՞նչ բժշկական գործողութիւն, Մարտիկ էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կիրակի օրը չորս տոքթորներ ձեր փորը չճեղքեցի՞ն, հոն ժողովուած ջուրը դուրս հանելու համար:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – (Ապշած՝ մէյ մը Մարտիկին կը նայի, մէյ մը Տէր պապային): Ձեզ հասկնար կոր, ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուն չէի՞ր, որ իրիցկինին վրայ բժշկական գործողութիւն պիտի ըլլայ ըսիր, եթէ օր մը ուշանայ, կը մեռնի ըսիր... չորս տոքթոր պիտի գան, եւայլն ըսիր...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, ան օրը ատանկ պէտք եղաւ, ըսինք:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Սաստիկ բարկացած): Ծայրէ ծայր սուտ... եւ այդ բոլոր սուտերը հնարեցիր 75 ոսկիս կլլելու համար: Բայց ինծի Մարտիկ կ՚ըսեն, ես խոլայ – խոլայ մարդու փարա չեմ կերցներ:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Մարտիկ էֆէնտի, ինչո՞ւ կը բարկանաք: Իր աշխատութեան արդար վարձքը առեր է: Խեղճը որչափ վազեց վազվզեց, արիւն քրտինք թափեց, միտքը յոգնեցուց գործը յաջողցնելու համար:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչ ալ աղուոր յաջողցուց...

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Ի՞նչ ընէ խեղճը, բնքը յանցանք չունի: Աղջիկը վերջին վայրկեանին ոտքը կոխեր «չեմ ուզեր» ըսեր է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Տիկին, կը խնդրեմ, այս գործին դուք մի միջամտէք: Թո՛ղէք, որ մենք մեզի խնդիրը կարգադրենք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Իմ փափաքս այն է, որ բարեկամաբար խնդիրը կարգադրենք, առանց իրար վիրաւորելու եւ միշտ բարեկամ մնալով: Եթէ ոչ ես ինչ իրաւունք ունիմ խօսքի խառնուելու: (Դուրս):

ՄԱՐՏԻԿ. – Է, ի՞նչ պիտի ընես նայինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ պիտի ընեմ, վալի արդէն, անկարելի է:

ՄԱՐՏԻԿ. – 75 ոսկին չառած, ասկէ հոն չեմ երթար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Էհ մի երթար, Մարտիկ էֆէնտի, տունը քուկդ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինծի նայէ, Տէր պապա, կատակի ատեն չէ, դրամս տուր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչպէ՞ս տամ, երբ քովս հազիւ 20 ղրուշ ունիմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աս բրածդ պարզապէս գողութիւն է:

(Շար. 27)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ. – Պր. Անտրէ Ետիգար-տաշեան 500 Տր.:

(Շար. Ա. էջէն)

անդամակցութեան դատը: Այս առթիւ, Արտաքին նախարարը՝ Քասուլիտէս հար-ցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի ուր կ'ըսէ թէ մթնոլորտը աւելի մեղմ է Աթէն-քի եւ Անգարայի միջեւ եւ նոր հանդի-պում մը նախատեսուած է Տենքթաշի հետ Մայիս 23-ին, Նիւ – Եորք:

ՁԵԽՈՑ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ անգամ մը եւս հիւանդանոց փոխադրուած է, թոքի բորբոքումի հետեւանքով: Նա-խագահը 1996-ին գործողութեան ենթար-կուած էր թոքի խլիրդի պատճառով եւ այլեւս մէկ թոքով կ'ապրի:

ԱԼՖՐԷՏ ՍԻՐՎԷՆ, էլֆ-ի խորհրդաւոր անձնաւորութիւնը որ հրապարակէն ան-հետացած էր, գտնուած է ի վերջոյ Փի-լիպպեան կղզիները: Մարդը, բուն «քա-նալին» կը նկատուի այն ամբողջ պատ-մութեան որ խնդրոյ առարկայ ըրաւ տի-կին Ք. Տըվիէ-Ժոնքուրը եւ նախկին Ար-տաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւման: Ինք ալ կը հետապնդուէր մեղսակցութեան եւ ընկերային ինչքերու չահագործման հա-մար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ բոլորովին դէմ է կառավարութեան ծրագրին որ կը միտի 19 անդամներ աւելցնել Ծերակոյ-տին վրայ: Ձախը կը խորհի թէ այդ ա-թոռներուն երեք քառորդը կը շահի: Կ'ու-զէ նաեւ փոխել աթոռներու բաշխումի դրութիւնը ըստ նահանգներու:

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ, Մարտ 15-ին, պաշտօ-նապէս պաշտօնազրկուեցաւ էՌ – Փէ – էՌ-ի Փարիզի դաշնակցութեան քարտու-ղարի իր պաշտօնէն, իբրեւ հետեւանք կուսակցականներու չինծու ցանկի մը, ուր 1500 անգոյ անդամներ արձանագրը-ւած էին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)

եւ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Կրթական եւ Մշակութային Միութեան

կազմակերպութեամբ՝

հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԵՒ

ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոպըրնի

«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma

7, Place Fontenoy — 75007 Paris

(Métro Cambronne ou Ségur)

• **Réservations:**

01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

SÉNAT : LE COMBAT CONTINUE !

LE COMITE DU 24 AVRIL
LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
appellent
LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
à une

MANIFESTATION DE PROTESTATION

LUNDI 20 MARS A 18 HEURES
devant
LA PREFECTURE DE LYON
Rue Pierre Corneille (69003)
L'issue du combat dépend de nous.
Venez nombreux!

Service de cars à destination de la Préfecture le lundi 20 Mars au départ de

Décines : 16h45 Berthaudière
17h Place de la Libération
Pont Evêque: 16h45 La Poste
Vienne : 17h Gare Routière
17h15 Place d'Arpot
Saint-Etienne: 17h Place Chavanelle

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens

de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale**, en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques
"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF
Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈ-ՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հըս-կումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժա-մերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29-ին

L'Ecole Arménienne
« S I A M A N T O »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« **Spitak** »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places aux numéros suivants :
01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 • 01 46 65 81 53
Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose

un VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX : 7.850 F
(12 JOURS)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

En partenariat avec l'A.B.B.A.

Soirée Vidéo-Projection

Présentation des activités en France, à l'étranger et notamment en Arménie de l'ACADEMIE ARMENIENNE INTERNATIONALE D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES A.B.B.A. / Հ.Ս.Գ.Ա.

Vendredi 17 Mars à 20 heures 45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէն-կիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալու-թեամբ ստացած է Տիկին Նիքոլ Եսայ-եանէ 1000 Տր. իր եղբօր՝ Անդրանիկ Յովսէփեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵ-ներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
«Անառակ»ի Կիրակին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն
ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆ-ԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կա-տարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացու-ցի. –
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
ԺԲ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE
FOLKLORIQUE
ARMENIEN
de la Ville de Marseille

ARAXE & SASSOUN

50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC - Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e

PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse :
(épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients**, des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 17
VENDREDI
17 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.865 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.865

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԶԱՅՐԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Մարտ 15-ին խստօրէն քննադատած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի վերջին նշանակումները որոնք փոփոխութիւններու ենթարկեցին բանակին հրամանատարական կազմը: Վարչապետը զայրացած է որ նախագահը այդ քայլը առած է, առանց նախապէս իրեն հետ խորհրդակցելու եւ ատիկա կոչած է «խաղին կանոնները չյարգելու կեցուածք»: Ա. Սարգսեան ըսած է թէ ինք դէմ չէ բանակին ղեկավարութեան մէջ փոփոխութիւններու, սակայն անընդունելի կը նկատէ առանց իր ու նաեւ Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեանի հետ խորհրդակցելու փոփոխութեան որոշումը: Այս վերջինը ուզած է հրաժարիլ որպէս բողոքի ցոյց, սակայն վարչապետը յաջողած է տարհամոզել զինք: Միւս կողմէ Ռ. Քոչարեան Մարտ 15-ի հրամանագրով մը պաշտօնազրկած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Աստուածատուր Պետրոսեանը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 15 / 16)

ՊԱՔՈՒ – ԹԵՀՐԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ Թեհրան այցին Իրանի իր պաշտօնակիցին Բ. Խարազիի հետ ունեցած հանդիպումէն ետք յայտարարած է թէ իրենց երկիրները ընդհանուր պատմութիւն, մշակոյթ եւ կրօնք ունին ու Պաքու կը ձգտի Իրանի հետ գործակցութիւնը զարգացնելու: Պաքու կ'ուզէ նաեւ որ Թեհրան դրական ազդեցութիւն ունենայ Կովկասի մէջ կայունութեան հաստատումին ու Ղարաբաղի հարցին լուծումի ընթացքին վրայ:

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԵՌԱՁԱՅՆՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Արամ Ա. Կաթողիկոս Մարտ 14-ին հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Ա. Սարգսեանի հետ: Ան մտահոգութիւն յայտնած է իշխանութեան մակարդակին վրայ փոխադարձ վստահութեան պակասին որ կրնայ իշխանութիւնը բեւեռացումի առաջնորդել ու ծանր հետեւանք ունենալ երկրին կայունութեան, ներքին տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին վրայ: Արամ Ա. կոչ ըրած է որ ճիգ չխնայուի փոխադարձ համագործակցական մթնոլորտը վերականգնելու, յայտնելով որ պատրաստ է Գարեգին Բ.ի հետ աջակցելու Հայաստանի հզօրացումին, յառաջդիմութեան նպաստող աշխատանքներու:

ՋՐԱՄԲԱՐՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Պետական պիւտճէէն 200 միլիոն դրամ յատկացուած է ջրամբարներու նորոգութեան: Անոնց շնորհիւ կը կանխուին գարնան հեղեղները եւ գիւղատնտեսական աշխատանքի համար հարկաւոր ջուրը կը մատակարարուի, առանց խնդրի: Նկատի առնուած են 74 ջրամբարներ որոնք շուրջ 500 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը մատակարարեն:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԱՅԻՍ 21-ԻՆ

Երեսփոխանական աթոռներու բաց տեղերու ընտրութեան համար որոշուած է Մայիս 21 թուականը: Թեկնածուները պէտք է առաջադրուին մինչեւ Մարտ 27: Մեծամասնութեան կարգով ընտրութիւն պէտք է տեղի ունենայ 5-րդ, 8-րդ, 16-րդ եւ 51-րդ ընտրաշրջաններուն մէջ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՖԱՔՈՒԼԹԷԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

Մարտ 15-ին տեղի ունեցած է Երեւանի բանասիրական ֆաքիւլթէին տեսուչի ընտրութիւնը: Չորս թեկնածուներէն – փրոֆ. Վազգէն Գաբրիէլեան, Արծրուն Աւագեան, Բագրատ Ներսիսեան, Աշոտ Հայրապետեան – ընտրուած է երկրորդը՝ Ա. Աւագեան որ գրականագէտ է:

ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1921 Մարտ 16-ին Մոսկուայի ռուսեւթրքական պայմանագիրը վերջ տուաւ Հայաստանի անկախութեան: Կարս – Արտահանը յանձնուեցաւ Թուրքիոյ, Նախիջեւանը՝ Ատրպէյճանի: Այս կէտերը նշելէ ետք, ԻՄ-ի Մարտ 15-ի յայտարարագրին մէջ կ'ըսուի թէ Հայաստանի իշխանութիւնները պէտք է քայլերու ձեռնարկեն, 1915 – 1923-ի ցեղասպանութեան հետեւանքները հաստատած վերոնշեալ պայմանագրին ջնջումին համար:

ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Հայկական ճարտարապետութեան բերած երկարամեայ ծառայութեան համար ակադեմական Վարազդատ Յարութիւնեան պարգեւատրուած է «Ա. Շիրակացի» մետալով: Իսկ ամերիկահայ գրասէր մեկենաս Յարութիւն Սիմոնեան հրատարակչական կարեւոր գործին կատարած օժանդակութեան համար արժանի նկատուած է «Գրիգոր Լուսաւորիչ» մետալին:

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Գլխաւոր դատախազ Բ. Նազարեանի յանձնարարութեամբ ստուգուած են Հոկտեմբեր 27-ի գործով ամբաստանեալ Յարութիւն Յարութիւնեանի զինուորական դատախազութեան դէմ բողոք – առարկութիւնները: Արդիւնքը այն է որ բողոքները հիմնաւորուած չեն ու դատախազութիւնը մերժած է զանոնք:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ չատ բուռն հակայարձակման անցաւ, Մարտ 15-ին խսկ, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի փարիզեան դաշնակցութեան քարտուղարի պաշտօնէն հեռացուելէն ետք: Ելոյթ ունենալով քաղաքապետարանին մեծ դահլիճին մէջ, Թիպէրի բառերն ալ չի կշռեր եւ կը շեշտէ.– «Տիկին Ալիօ – Մարիի տուած որոշումը զայթակղեցուցիչ է: Մեթոտը բռնատիրական, մենատիրական, ֆաշիստ եւ ստալինական»: Արդէն, իր անմիջական շրջապատը՝ «Միշել Ալիօ – Ստալին» եւ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ն ալ «համախմբում արտաքսումի համար» որակած էր սկիզբէն: Թիպէրի կ'աւելցնէ որ պիտի պայքարի, պիտի մնայ ոչ միայն քաղաքապետ, այլեւ իր պաշտօնին յաջորդութեան թեկնածու: Նոյն իրիկունը, հեռատեսիլի Բ. կայանի լուրերու բաժնի հիւրն էր Տիկին Ալիօ – Մարի: Ըստ իրեն, 1484 անուններու ցանկին վրայ միայն 60-ը ճիշդ են, միւսները անգոյ անձեր են, ինչ որ լրագրողին ըսել տուաւ «դուք ալ այդ անգոյ անձերուն կողմէ չէ՞ք ընտրուած»: Ենթական խուսափողական պատասխան մը տուաւ:

ՄԻԹՐՈՎԻՋԱՅԻ (Քոսովոյի սերպ շրջան) մէջ, չատ ծանր միջադէպեր պատահած են, որոնց հետեւանքով շուրջ 15 Սերպեր վիրաւորուած են: Բախումները տեղի ունեցած են Ֆրանսացի զինուորներուն հետ եւ պատճառն այն է Քֆորի ֆրանսական մէկ խումբը հրահանգ տուած էր որ համայնքները բաժնող կամուրջին շուրջ, 200 մեթր գօտի մը պարպուի (հոն Սերպերը ութ ամիս է ինքնապաշտպանութեան խումբեր հաստատած են): Անմիջապէս ծայր տուած են բախումները եւ Սերպերը յարձակած են Ֆրանսացիներուն վրայ «որոնք Ամերիկացիներէն աւելի չեն արժեր» բացագանչած է սերպ ուսուցչուհի մը: Սերպ վիրաւորներէն ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ են:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մարտիկները լքած են հարաւային շրջանի Կոմսոմոլսկոյէ գիւղը բուռն կռիւներէ ետք, որոնց ընթացքին 400 չէչէն զինուորական մեռած են, 100 ուրիշներ ալ յաջողած են խոյս տալ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄՕՏ ցեղապաշտութիւնը եւ հակահրէութիւնը կ'աճի ըստ հարցախոյզի մը: 63%-ին համար չատ Արաբ կայ Ֆրանսա, 21%-ը կը խորհի որ չատ Հրեայ կայ: 72%-ը գաղթողներուն կը վերագրէ երկրին անապահովութիւնը:

ՉԵԽԻՈՅ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ աւելի լաւ է, բայց պարտաւորուած է ջնջել պաշտօնական երկու այցելութիւններ զորս պիտի ընէր, մէկը՝ Թուրքիա, միւսը՝ Ռումանիա:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Ֆրանսայի պատուիրակը՝ Լէյլա Շահիտ չէ վրդոված Ժոսփէնի արտայայտութենէն Հըզպոլահի հայցէին (ահաբեկիչ որակած էր) եւ այդ առթիւ կ'ըսէ թէ «լաւ չհակակշռուած արտայայտութիւնն էր վարչապետի մը որ խրատուած էր խարայէլեան տարազը»: Չի խորհիր որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը փոխուած ըլլայ Մերձաւոր – Արեւելքի նկատմամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(16/22 Mars)

PAX AMERICANA POUR LE HAUT-KARABAGH

Այս խորագրին տակ, շաբաթաթերթը հրատարակած է Սանոբար Շերմատովայի յօդուածը լոյս տեսած «Մոսկովսկիէ Նովոստի»ի մէջ:

Ենթախորագրով կ'ըսուի թէ խաղաղութեան փափուկ գործընթաց մը կը պատրաստուի Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ Ուաշինկթընի հովանաւորութեան ներքեւ, բայց, երկու երկիրներուն մէջ ալ, փողոցը իր վերջին խօսքը չէ ըսած:

Յօդուածին մէջ, կը յիշուին վերջին իրադարձութիւնները՝ Ալիեւի Ուաշինկթըն այցելութիւնը, Պոլսոյ վեհաժողովին նախատեսուած (1999 Նոյեմբեր) ընագրի մը ստորագրութիւնը, ուր պիտի սահմանուէին Ղարաբաղի խաղաղութեան համաձայնագրի մը սկզբունքները եւ այն ծանր դէպքերը որոնք արգելք եղան: Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 27-ի ջարդը, Բաքուի մէջ ցոյցերը: Համաձայնագրին մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց, ըստ կարգ մը պաշտօնական անձնաւորութիւններու, գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են. – Լ. Ղարաբաղը տէ ֆաքթօ (իրաւական գետնի վրայ) կը չարունակէ մաս կազմել Ատրպէյճանի, ձեռք ձգելով հանդերձ ինքնավար գոյութիւն մը եւ մանաւանդ կը կապուի Հայաստանի Լաչինի նրբանցքով: Ալիեւ, ուշ կամ կանուխ պէտք է կարենար աւելի նպաստաւոր կարգադրութիւն մը բանակցիլ իր երկրին համար, բայց, ժամանակի ճնշումի տակ է: Ոչ ոք կ'անգիտանայ, որ կ'ուզէ որ իր որդին՝ Իլհամը իրեն յաջորդէ եւ որպէս լաւ հայր մը եւ շրջահայեաց քաղաքագէտ, կ'ուզէ անոր թողուլ, առանց որեւէ բարդութեան, ժառանգ մը: Ներկայ կացութիւնը թոյլ չի տար որ Ղարաբաղը վերադարձուի Ատրպէյճանի, բայց, Ալիեւ կրնայ համոզել շէշտը դնելով դիւանագիտական փայլուն յաջողութիւններու վրայ: Այդ գետնի վրայ, Ատրպէյճան կրնայ կարեւոր յաջողութիւն մը ձեռք ձգել 907 թիւ բանաձեւին ջնջումով (ամերիկեան Գոնկրէսին այդ բանաձեւը կ'արգիլէ որեւէ օժանդակութիւն կամ ներդրում Ատրպէյճանի): Այդ նպատակով է, կ'ըսէ յօդուածագիրը, որ Ալիեւէն առաջ Ուաշինկթըն գնաց, նախկին խորհրդական Վաֆա Գուլուզադէ, հովանիին տակ ամերիկացի քաղաքական դէմք՝ Զպիկնիեւ Պրզեզինսկիի: Անմիջապէս ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուց եւ չվարանեցաւ իսկ հանդիպելու ԱՄՆ-ու Հայ բաժնեւքի մէկ ղեկավարին՝ Ռոս Վարդեանի, դայն համոզելու համար որ իր համայնքը պէտք չէ զօրավիգ կենայ 907 բանաձեւին:

Յայտնի չէ որ Ալիեւ պիտի կարենա՞յ պարտադրել իր ծրագիրը: Իր երկրին մէջ, «Ղարաբաղի այս խաղաղութեան» կողմնակիցները քիչ են եւ բուռն ընդդիմութեան պիտի բախի: Պէտք է որ նախ այդ ընդդիմութեան դէմ ճնշումը ամրապնդուի: Այդ ուղղութեամբ, վերջերս դէպքեր պատահած են: Վերջին 12 տարիներուն, կ'եզրակացնէ յօդուածագիրը, Ատրպէյճանի բոլոր հակամարտութիւնները եւ քաղաքական վերիվայրումները կապ ունին Ղարաբաղի հարցին հետ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Նիւթերու կարգով պիտի ջանամ մատնանշել հիմնական աշխատանքները, որոնք անմիջական կապ ունին հայկական հնախօսական – ազգագրական նիւթին հետ։

1890: *Մէնէվիշեան Հ. Գ.*, Ազգաբանութիւն Ազն. զարմին Տիւզեանց:
1891: *Տան Դ.*, Արեւելեան Հայք ի Պոֆովինա:
1892: *Տըվլէ Ա. – Գ. Փիսոն*, Ուղեւորութիւն ի Փոքր Ասիա:
1892: *Մառ. Ն.*, Ամառնային ուղեւորութիւնից դէպ ի Հայս:
1893: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յԵղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Ա.*:
1899: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յԵղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Բ.*:
1904: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յԵղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Գ.*:
1896: *Հոմաչէկ Վ.*, Սասուն եւ Տիգրիսի աղբերաց սահմանները:
1898: *Տաշեան Հ. Յ.*, Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ:
1904: *Տորէք Մ.*, Հայաստան, Քրդաստան եւ արեւմտեան Պարսկաստան՝ Բաբելական – ասորեստանեան սեպագրերու համաձայն:
1911: *Առաքելեան Հ.*, Պարսկաստանի Հայերը, նրանց անցեալը, ներկան եւ ապագան:
1915: *Սրապեան Հ. Ս.*, Սուրբ Յակոբ ազգային հիւանդանոցը:
1919: *Տաշեան Հ. Յ.*, Արշակունի դրամները:
1919: *Տաշեան Հ. Յ.*, Պոնտական ուսումնասիրութիւնք:
1921: *Տաշեան Հ. Յ.*, Հայ բնակչութիւնը Սեւ ծովէն մինչեւ Կարին:
1926: *Սարուխան Ա.*, Հոլանտան եւ Հայերը ԺԶ. – ԺԹ. դարերուն:
1929: *Ատրպետ*, Ճորոխի աւազանը:
1929: *Գիւտ Եպիսկ.*, Սեւանայ վանքը:
1934: *Տաշեան Հ. Յ.*, Հաթեր եւ Ուրարտեանք:
1936: *Ակինեան Հ. Ն.*, Սիմէոն Դպրի Լեհացւոյ ուղեգրութիւն:
1937: *Սարուխան Ա.*, Բելգիա եւ Հայերը:
1940: *Սարուխան Ա.*, Վրաստան եւ Հայերը:
1940: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրականի – Վանի վանքերը, *Ա.*:
1942: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրական – Վանի վանքերը, *Բ.*:
1946: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Սեբաստիայի վանքերը, *Ա. մաս*:
1947: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրականի – Վանի վանքերը, *Գ.*:
1951: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Բարձր Հայքի վանքերը:
1953: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Տարօն – Տուրուբերանի վանքերը:
1953: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Արցախի վանքերը:
1957: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Կիլիկիոյ վանքերը:
1960: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Գուգարքի վանքերը:
1962: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Սեբաստիայի, Խարբերդի, Տիարպէքիրի եւ Տրապիզոնի վանքերը:
1947: *Ինգլիզեան Հ. Վ.*, Հայաստան Ս. Գիրքի մէջ:
1951: *Տէր – Պօղոսեան Հ. Պ.*, Տեղագրական հետազօտութիւններ Հայաստանի մէկ քանի քաղաքներու մասին:
1951: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Գույումճեան եւ Թըրնկրրեան գերդաստանները:
1953: *Թաղէոսեան Յ.*, Պատմութիւն Լազարեան տոհմի եւ ճեմարանի արեւելեան լեզուաց:
1955: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Ուսումնասիրութիւններ հայ նախարարներու մասին. Խորխոռունիք, Դիմաքսեանք, Ակէացիք, Անձեւացիք, Ամատունիք...:
1957: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն հայ մշակութային ընկերութիւններու:
1960: *Զօրթեան – Աքեան Հ. Ի.*, Կուտինահայ ժամանակագրութիւն եւ կաթողիկէ Հայերը Կուտինայի:
1961: *Տաշեան Հ. Յ.*, Արշակունի դրամներ, *հտ. Բ.*:
1963: *Օբերտինսկի Զ.*, Լեհահայերը եւ անոնց Անդրէաս Եպիսկոպոս Եազլովիցի մէջ:
1963: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պէլէզիկճեան գերդաստան:
1963: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն Հայ Մշակութային ընկերութիւններու, *Բ.*:
1965: *Պէրպէրեան Հ.*, Նիւթեր Կ. Պոլսոյ պատմութեան համար:
1968: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Տատեան գերդաստանը:
1969: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն Հայ Մշակութային ընկերութիւններու *Գ.*:
1969: *Պաուկեան Զ.*, Արտաշէսեան հարստութեան դրամները:
1971: *Պետրովիչ Գ. Վրդ.*, Միաբանող Եղբայրները եւ Հայ եկեղեցին (1330 – 1360):
1971: *Պաուկեան Զ.*, Հայաստանի վերաբերեալ Հռոմէական դրամներ:
1971: *Սեքուլեան Հ. Օ.*, Վիէննայի Մխիթարեան թանգարանի կոստանդին Գ. եւ այլն դրամներ:
1973: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ խոտորջուր, *Ա.*:
1980: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ խոտորջուր, *Բ.*:
1981: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ խոտորջուր, *Գ.*:
1982: *Սեքուլեան Հ. Օ.*, Դրամագիտական պրպտումներ եւ այլն:
1981: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պալեան գերդաստանը:
1980: *Պետրովիչ Գ. Վրդ.*, Հայ եկեղեցին Լեհաստանի մէջ (1350 – 1624):
1989: *Տէր – Ղեւոնդեան Հ.*, Արտաշէսեան Արքայատոհմի թագերը եւ ծագումը:
1992: *Մուշեղեան Խ.*, Սիւնիքի դրամական գանձը:
1996: *Մուշեղեան Խ.*, Հայոց Պատմութեան դրամագիտականը:
1925: *Քօսեան Հ. Յ.* Բարձր Հայք, *հտ. Ա.*, Կարին քաղաք:
1926: *Քօսեան Հ. Յ.*, *հտ. Բ.*, Կարնոյ գիւղերը:
1931: *Քօսեան Հ. Յ.*, Գերեզմանատուն կաթողիկէ Հայոց Կ. Պոլսոյ:
1899: *Քօսեան Հ. Յ.*, Հայք ի Զմիւռնիա եւ շրջակայս, *Ա.*:
1899: *Քօսեան Հ. Յ.*, Զմիւռնիոյ վիճակին գլխաւոր քաղաքները եւ Հայք, *Բ.*:
1933: *Օսվալդ Ֆ.*, Երկխօսութիւն Հայաստանի:

Մխիթարեան Միաբանութեան, զոյգ Հաստատութիւններուն՝ Վենետիկի եւ Վիէննայի նպաստը Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի հնախօսական – ազգագրական անդաստանէն ներս, ունի տակաւին հարուստ եւ մասամբ անծանօթ տեղեկութիւններով լեցուն աղբիւր մը եւս, կազմուած երեքհարիւրամեայ դիւանային ձեռագիր, անտիպ աշխատասիրութիւններէ, որոնք կրնան շատ հաճելի անակնկալներ պարգեւել հայագիտական աշխարհին։

Գ. ԿՐՕՆԱԿԱՆ – ԾԻՍԱԿԱՆ – ՀԱՅՐԱԽՕՍԱԿԱՆ – ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

«Սկիզբէն ի վեր, ինչպէս եւս, այս Միաբանութիւնն ալ սահմանուած է Հայ ժողովուրդի մշակութային ծառայութեան եւ Աստուած փառքին»:

Մխիթար, այս տողերը յստակօրէն փուտան իր հիմնած Միաբանութեան ուղղութիւնն ու ծրագիրը: «*Աստուծոյ Փառքը՝ Հայ մշակոյթի ճամբով*»:

Աստուծոյ Փառքը հիւսելու եւ Հայ Մշակոյթին ծառայելու առաջնակարգ տեղը կը գրաւէ անոր հոգեւոր անբաւ հարստութեան ուսումնասիրութիւնը։ Ժողովուրդ մը, որուն մշակոյթը հիմնականօրէն կերտուած է իր հաւատամքի առանցքին շուրջ, որուն նկարագրի էութիւնը կազմուած է իր քրիստոնէական ըլլալութեամբ, իր գրական, գեղարուեստական, երաժշտական, ճարտարապետական փիլիսոփայական, պատմական երկերը ծնունդ առած են Լուսաւորչի վառած կանթեղին նշոյլներէն, ժողովուրդ մը՝ որուն ամրութիւնն ու ողբերգութիւնը, յաւերժութիւնն ու տառապանքը ունին նոյն աղբիւրը, իր Քրիստոնեայ Հաւատքը եւ Դաւանանքը, չէր կրնար ունենալ այլ մշակոյթ, քան այն՝ որ արտայայտութիւնն է, հարազատ եւ մաքուր, իր հաւատքին:

Այս տեսանկիւնէն դիտուած, Մխիթար Վրդ. բացառիկ երեւոյթ մըն է եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, որ համարձակած է Աստուծոյ ծառայութիւն *կոչել իր ժողովուրդին* Մշակոյթը, *վայթակղեցնելու աստիճան, մինչեւ այսօր, տկարամիտ եւ բութ հոգիներ*:

1700 *Թուին, հիմնադրութեան տարին, 24–ամեայ Մխիթար աբեղային ձեռքը 250 ղուրուշ կ'անցնի, անսահման ուրախութիւն պատճառելով իրեն, քանի որ այդ գումարով կը յաջողի հրատարակել* Յաղագս Համահետեւման Քրիստոսի *գիրքը, որ իր գործունէութեան անդրանիկ հատորն է*:

Նոյն տարին կը ձեռնարկէ Համառօտ Մեկնութիւն Երգոց Երգոյն Սողոմոնի *եւ* Գիրք Մեկնութեան Յայտնութեան Սրբոյ Յօհաննու, *ապա* Բանալի ջերմեռանդակերտ, *որոնք լոյս կը տեսնեն 1701–ի ընթացքին (Կ. Պոլիս)*:

Մեթոնի մէջ (Յունաստան), ուր ապաստանած էր փախչելով Պոլսէն, կը *տպէ* Խոկումն Վարուց (1705) *եւ կը ձեռնարկէ* Համառօտութիւն Աստուածաբանութեան Մեծն Ալպերտի, *որ լոյս կը տեսնէ* 1715 – 16 *տարիներուն. անհրաժեշտ երկ մըն էր իր Նորընծայ [...] կերտներուն դասաւանդելու [...] ծարանութիւն: Ապա յաջորդաբար [...] կը տեսնեն* Գիրք Առաքինութեանց [...] Գիրք Մոլութեանց, Աղբիւր [...] (1722), Յարացոյց Ապաշխար[...] (1731)։ *Մխիթարի տպագրական [...] զոյն յաջողութիւնն է եւ կը [...]* ուածաշունչը, *որ իր գեղարուե[...] ճաշակով եւ նրբութեամբ կրնայ [...] մատուիլ ժամանակակից մեծագո[...] րատարակութիւններու հետ*:

Մխիթար վարդապետի կատարած [...] մեկնողական աշխատասիրութիւն[...] առաջինը ժողովողի *գիրքն է* (17[...]) *եւ յաջորդը՝* Մատթէի Աւետարա[...] (1737), *ուր ցոյց կուտայ մեծ հ[...] թիւն իմաստասիրական եւ աստուած[...] բանական հարցերու*:

Իրաւացիօրէն կը մատնանշէ ծանօ[...] (էջ 29) *թէ* «Մխիթար ներարկեց մեր [...] կրօնքի, Հայրենիքի, ճշմարտութեան [...] արուեստի գաղափարները, փոխեց [...] մտայնութիւնը... բանալով նոր աշխ[...] մը լոյսի, գիտութեան եւ կեանքի»:

Կրօնքի եւ բարոյականի վարդապե[...] թիւնը իր յաջորդները սկսան ընդլ[...] աստուածաբանական եւ հայրախօս[...] գործերու հրատարակութեամբ:

Հ. Վրթանէս Ասկերեան 1781–*ին [...] կ'ընծայէ* Քարոզք Համառօտք *եւ [...] րէնի կը վերածէ* Թովմաս Գեմբ[...] Յաղագս Նմանութեան Քրիստոսի *գի[...]*

Հ. Միքայէլ Չամչեան *ունի շարք [...] դաւանաբանական եւ մեկնողական գ[...] ծեր, որոնք լոյս տեսած են* 1801 – 18[...] *տարիներուն.* Պատկեր Սօնից Ս. Ա[...] ուածածնի, Սեղան Խնկոց, 10 *հ[...]* Սաղմոսաց Մեկնութիւնը, Նուագք[...] Օրհնութեանց, Վահան Ուղղափառ[...] թեան *եւ* Վահան Հաւատոյ, *ուր կը [...] չափէ Արդին մէջ վիճուած բոլոր հ[...] ցերը, նպատակ ունենալով ցոյց տալ հ[...]* Եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը։ *կա[...] րած է նաեւ* Մեկնութիւն Աւետարա[...] Յովհաննու *աստուածաբանական կար[...] ւոր գործը՝ ուր խոր հմտութիւն ց[...] կուտայ*:

(Շար. 5)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ծօշափելիէն, մերկ իրականութենէն եւ հետեւաբար թիւերէ, թուային տուեալներէ մեր աւանդական խուսափումը պատճառներէն մէկն է որ չգիտնանք մեր գաղութներուն իսկական թիւը: Ճիշդ է որ դիւրին չէ այդ գործը, յատկապէս անկազմակերպ այն ցրուումին մէջ որ երբեմն մինչեւ հարիւր հազարաւորներով կը չափուի, բայց չունի գաղութ բառով ենթադրուած ամբողջականութեան մը յատկանիշը:

Պարագան քիչ մը տարբեր է 1915–էն առաջ ալ որպէս այդ ներկայութիւն պահած գաղութներուն. անոնց մէջ, յաճախ, հակառակ օրինակ մերինին հետ անհամեմատելի կերպով ժխտական շրջապատի մը, թոյլատրուած իշխանութիւններ –գլխաւորութեամբ եկեղեցիին– ստանձնած են վիճակագրական գործը կարելիին սահմաններուն մէջ տանիլ: Կայ նաեւ վարժարաններու ցանցն ալ որ կրնայ ուրիշ ազդակ մը ըլլալ այդ ուղղութեամբ:

Անկարելիութեան պայմաններուն մէջ ամէնէն ստոյգ աղբիւրը կրնային ըլլալ հայկական գաղութներու տէր երկիրներուն մէջ կատարուած մարդահամարները եթէ ամէն տեղ սովորութիւն ըլլար համբուած անհատներուն ազգութիւնն ալ նշելու: Սակայն, երբ այդ կողմէն ալ յոյս չկայ, իրականութեան բաւական մօտ բան կ'ըլլայ «Հայկական էջեր»ներուն մէջ Վարդգէս Պետրոսեանի սեւ երգիծանքը թէ Սփիւռքի մէկ անկիւնին Հայերը կարելի է հաշուել հայերէն խօսողները, հայկական թերթ մը կարդացողները, կամ կիրակիէ կիրակի եկեղեցի պատարագի գացողները նկատի ունենալով. եւ անշուշտ ամէն մէկ պարագային կը փոխուի արդիւնքը: Իսկ Վ. Պետրոսեանի սեւ երգիծականը մէկդի դնելով եթէ փորձը ըլլայ այդ բոլոր յատկանիշները միացնողը որպէս Հայ հաշուելու, արդիւնքը հաւանօրէն կլորիկ զերոյէ մը հեռու չէր ըլլար:

Գաղութներու թիւին մօտահոգութիւնը յաճախ թիւրախ կ'առնէ ամբողջ Սփիւռ[...] համար յատուկ իմաստ ներկայացնող [...] կիւնները. Պոլիս, Պէյրութ, Հալէպ, Դ[...] մասկոս, եւլն. որոնք մինչեւ վերջ[...] գլխաւոր հայթայթիչը կը նկատուէին [...] բեւմտեան շրջաններու հարկաւոր տ[...] րերուն. ուսուցիչ, դասախօս, քահան[...] դպիր, լրատուներու աշխատաւոր, [...] եւ հանրային գործիչ, եւլն.: Ասոնց [...] Պոլիսը, հասկնալի պատճառներով, [...] տաքքրութեան գլխաւոր տեղը կը գր[...] ամբողջ Սփիւռքին համար: Պարբերակ[...] հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլայ [...] գաղութին թուային պատկերը: Կարե[...] լուր մտահոգութիւն մը կ'ուղէ ապա[...] ըլլալ որ այդ աղբիւրը կը չարուն[...] կարկաչել:

Պոլսոյ եւ ամբողջ Թուրքիոյ հայ [...] նակչութեան թիւին մասին կարեւոր [...] զեկատու է 1999–ին լոյս տեսած հ[...] մը որ ունի «Փոքրամասնութիւն[...] Թուրքիոյ մարդահամարներուն մէջ» [...] բագիրը. Հեղինակը՝ Ֆուաթ Տիւ[...] ծնած է 1971–ին, քաղաքագէտ է: [...] կայիս ուսարտաճառ մը կը պատր[...] «1913–18 Իթթիհատ – Թէրաքքին եւ [...] մեռականներու տեղափոխութիւնն ու [...] նակեցումը» նիւթին շուրջ: Հատորին [...] առաջաբանին մէջ կը նշէ թէ կատարած [...] խատութիւնը Թուրքիոյ փոքրամաս[...] թիւններուն թիւը ճշդելու նպատակը [...] ունեցած, այլ՝ փորձած է ցոյց տալ [...] Թուրքիոյ մարդահամարներուն փոքր[...] մասնութիւնները ի՛նչ մեթոտով ճշդու[...] են, ի՛նչ հարցումներով մայրենի լեզ[...] ու կրօնքի պարագաները հաստատուա[...] են, կարելի՞ է մայրենի լեզուն եւ ցեղ[...] յին ինքնութիւնը նոյնացնել, ձեռք ձգ[...] ւած վիճակագրական տուեալները որքա[...] վստահելի կը նկատուին, եւլն.: Կը [...] նաեւ թէ նկատի առած է Թուրքիոյ հա[...] րապետութեան շրջանի եօթը մարդահա[...] մարները որոնց առաջինը կատարուած 1927–ին, վերջինը՝ 1965–ին:

Անցնելէ առաջ այս սահմաններով գր[...]

ւած պրպտումի դաշտին, Հեղինակը հաւած պրպտումի դաշտին, Հեղինակը հակիրճ պատմականը կու տայ Օսմանեան շրջանի մարդահամարներուն: Մինչեւ ժԹ. դար անոնք պարզապէս բնակչութեան թիւը տալու նպատակով չէն եղած: Մինչեւ ունին դրդապատճառը եղած է ճըշգել բնակչութեան ու հողին աղբնչութիւնը: Հողային նուաճումներէ ու գաւառականներու փոփոխութիւններէ ետք, միջին հաշուով 30 տարին անգամ մը կատարուած հողագրութեամբ գրաւուած նոր շրջաններու հողային ու մարդկային պատկերը կը գծուէր, ի հարկին վերաբընակեցումի կը ձեռնարկուէր: Այդ գործողութեան ընթացքին ամէն ընտանիքի պետն ու ամուրի մանչ զաւակները կ'արձանագրուէին: 1831-էն ետքի մարդահամարները կայսրութեան հողերը պահպանելու պայքարին բաղկացուցիչ մէկ տարրը եղած են: Հոս կայ քարոզչական նպատակն ալ. օսմանեան ղեկավարութիւնը մարդահամարի միջոցով ձգտած է ցոյց տալու որ Յոյներու մեծամասնութեան վարկածը հիմ չունի: 1831-ին, Մահմուտ Բ.ի օրով կատարուածին համար պատմաբան Ճէվտէթ փաշա կ'ըսէ. «Յունական պնդումներուն եւ իրականութեան միջեւ գտնուող տարբերութիւնը ճշդելու համար անհրաժեշտ էր»:

Թուային առաւելութեան պնդումով հողային իրաւունք պահանջելու նիւթը կ'առընչուի կայսրութեան քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն: Անոնք հիմնուելով եկեղեցական տոմարներու վրայ, զանազան թիւեր ներկայացուցած են, մինչեւ իսկ Անատոլուի ոչ մահմետական փոքրամասնութեան համար 44%-ի համեմատութիւն մը տալով:

Այս ոլորտին մէջ կարեւորագոյն կը նկատուին հայկական եւ յունական պատրիարքարանները. կ'ըսուի թէ առաջինը, 1878-1912 շրջանին ժողովրդագրական 6 վիճակագրութիւն հրապարակած է:

Օսմանեան առաջին մարդահամարին բընակչութիւնը դասաւորուած է հինգ անջատ խումբով. մահմետական, ոչ մահմետական, Ղպտի, Հրեայ, Հայ: 1881/82 - 1893-ի մարդահամարներուն եւ առւելի ետք միշտ աւելցած է խմբաւորումներուն թիւը:

Օսմանեան մարդահամարներուն արդիւնքը քաղաքական նպատակներու ալ կը ծառայէր. Ֆ. Տիմտար կ'ըսէ որ վիճակագրական ցանկեր կը յղուէին միջազգային ժողովներու ուր օրակարգի վրայ կ'ըլլար Օսմանեան կայսրութիւնը բաժանելու նիւթը: Ատոր օրպէս օրինակ կու տայ Հայոց պատրիարքարանէն Պէրլինի վեհաժողովին տարուած առաջարկ մը ոռով Էրզրումի ու Վանի շրջանին մէջ մէկ միլիոն 330 հազար Հայ եւ 790 հազար մահմետականի ներկայութիւն ցոյց տալով կը պահանջուէր անկախ նահանգի կարգավիճակ ու հայ կառավարիչի մը նշանակումը:

«Հայկական հարցին առընչութեամբ, եթէ կարելի է ըսել, մարդահամարներու կատարեալ պատերազմ մը մղուած է» կը գրէ հեղինակը. վեց նահանգներու մասին հայկ. եկեղեցական տուեալները եւ պետականները այնքան մեծ տարբերութիւն ցոյց տուած են որ ոչ մէկը հաւաստի նըկատուած է:

Ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան շրջանին, առաջին մարդահամարը (1927 Հոկտ.) առաջինն է որ բնակչութեան թիւը, տարիքի, սեռի, զարգացումի, մայրենի լեզուի, կրօնքի, ասպարէզի յատկանիշները ճշդելու նպատակով կատարուած է: Անոր յաջորդած է 1935-ինը, յետոյ շարունակուած է հինգ տարին անգամ մը. ժամանակի ընթացքին ձեւական փոփոխութիւններ կատարուելով հանդերձ, խորքը նոյնը մնացած է:

Մարդահամարով նաեւ Թուրքիոյ բընակչութիւնը իրականութենէն նուազ ցոյց տալու եւրոպական պնդումները լըռեցնելու ձգտումը: 1926-ին Մուսոլինի պնդած է որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը 6 միլիոնէն աւելի չէ, Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարը՝ 8 միլիոն: 1927-ի մարդահամարը 14 միլիոնի արդիւնքին յանգած է: Նոյն մարդահամարին առընչութեամբ հետաքրքրական է կարդալ որ Պոլսոյ կարգ մը թաղերը "ուր բնաւ Թրքերէն չէր խօսուեր", ինչպէս՝ Բերա, Թաթաւլա, Քալեոնճու, Էյմաստաղը, պաշտօնեաներուն թարգմաններ որբամադրուած են:

Ինչ կը վերաբերի ոչ Թուրք բնակչութեան թիւին, նոյն մարդահամարէն անմիջապէս ետք յայտարարուած է որ այդ թիւը 2 միլիոնէն նուազ է: Ըսուած է որ երբ 14 միլիոնէն աւելի քան 12-ը Թուրք է, ատիկա չի կրնար որեւէ խնդիր յարուցանել երկրին համար:

Ամփոփեց՝ Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Շաբաթ, Մարտ 11-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը ազնիւ գաղափարը ունեցաւ մեծ Մայրերու տօնին առթիւ, ճաշի մը շուրջ համախմբել երէց սերունդի անդամներ, բարեկամներ եւ համակիրներ: Ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Սէն – Ժերոմի Թաղապետական սրահը զոր մասնաճիւղը ընտրած է որպէս վայր իր ժողովներուն եւ տեղական բնոյթ կրող կարգ մը ձեռնարկներուն: Ներկայ գտնուեցան Թաղամասի (13-րդ եւ 14-րդ) քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան եւ շրջանի Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Քհնյ. Թաշճեան:

Սարգիս Քհնյ.ի սեղանօրհնութեամբ եւ մասնաճիւղի նախագահուհի՝ Ալիս Պիւլկիւրեանի բարի գալուստի խօսքերով հաւաքոյթը սկսաւ եւ ընթացաւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Շահէ Փանոսեան իր ձեռնատաշնակով նուագեց ժողովրդական եւ ազգային երգեր, ոմանք խմբովին երգուեցան: Մարի Փանոսեան իր յատուկ եւ հաղորդական ձայնով մեկնաբանեց մայրերուն նուիրուած եւ այլ երգեր արժանանալով ներկաներուն ջերմ ծափահարութիւններուն: Կարպիս Յարութիւնեան ամբողջացուց ուրախութեան բաժինը Սայաթ Նովային ղիմելով: Ալիս Պիւլկիւրեան ներկայացուց մասնաճիւղի տարեկան ընթացիկ գործունէութիւնները որոնք կը վկայեն շրջանէն ներս իրական ներկայութիւն մը:

Թաղամասի քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան գնահատեց հաւաքոյթը հիմնաւորող գաղափարը, շեշտեց երէց սերունդի ներկայացուցած բարոյական դըրամագլուխը որպէս հաւատարմութիւն, հարազատութիւն անխորտակ արմատներու, որպէս սէրը եւ բազում տասնամեակներու ազգային հաւաքական կեանքին: Ապա, դրուատեց Կապոյտ Խաչի շուրջ եօթանասունամեայ բարեսիրական, կրթական, մարդասիրական, դաստիարակչական վաստակը Սփիւռքի մէջ եւ վերջին տասնամեակին Հայաստան:

Սարգիս քահանայ Թաշճեան օրուան նպատակը գնահատելով մայրութեան գաղափարը, ոգին հիմնաւորեց ընտանիքէն ներս, եւ ընդլայնեց Եկեղեցւոյ եւ Հայրենիքի չափանիշին:

Սէն – Ժերոմը իր շրջակայքով որպէս հայաբնակ արուարձան մը շնորհիւ նըման նախաձեռնութիւններու Կապոյտ Խաչին, իր եկեղեցիին դեռ կ'ապրի ու կ'ապրեցնէ հայկական հաւաքական կեանք մը, յաճախ պատշաճելով օրուան հրամայականներուն սակայն առանց հրաժարելու աւանդական եւ բարոյական արժէքներէն:

Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի յաջորդ ձեռնարկներուն մէջ կայ հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Իտալիոյ լիճերը եւ Միլանօ, Համբարձման տօնին առթիւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

VIDEO-CASSETTES REÇUES

"TURKISH SOUP
made with armenian bones"
Zareh

a film by *Souren Karapetian*

Distributed by *OPEN DOOR Production*
5230 Delongpre Ave
Los Angeles, CA 90027 U.S.A.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ մատուցուած է Սումգայիթի զոհերու յիշատակին, որու ներկայ եղած են նաեւ այդ դէպքերէն տուժած եւ Նիւ – Եորք հաստատուած քաղաքացի Հայեր: Պատարագած է Գեղարքունիքի Թեմի առաջնորդ, նախկին բաքուաբնակ եւ այդ տխուր դէպքերուն ականատես՝ Անանիա Արք. Արապաճեան: Ան իր քարոզին մէջ յիշած է Ուիլիըմ Սարոյեանի խօսքը՝ – «Ազգ մը որ չուզեր մեռնիլ, երբեք չի մեռնիր»: Պատարագին յաջորդած է զոհերու յիշատակին նուիրուած խաչքարի եւ մատուռի օծման արարողութիւնը: Ցուցադրուած են, այս առթիւ, նախկին բաքուաբնակ Նուբի Ծատուրեանի նկարները եւ Քաջազի «Սումգայիթ» կտաւներու շարքը:

ԱԹԷՆՔԻ Խաթիա սրահին մէջ, Փետր. 27-ին, տօնուած է ՀՕՄ.-ի 90-ամեակը կազմակերպութեամբ Յունաստանի Հայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան: Ձեռնարկին նախագահած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Լիզա Աւագեան, որ հակիրճ ակնարկ մը նետած է ՀՕՄ.-ի գործունէութեան վրայ հայապահպանման, հայ ընտանիքի, լեզուի, վարժարաններու, որբերու, հիւանդներու, ուսանողներու եւ 1988-էն ի վեր Հայաստանի կարիքներու մարզերէն ներս: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Իրեն յաջորդած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան որ ՀՕՄ.-ը բնորոշած է որպէս վիրաւոր հայ զինուորի մայր: ՀՕՄ.-ի Կեդրոնական Վարչութեան անունով խօսք առած է Կիլա Գասապեան, Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Կ. Կ.-ի խօսքը փոխանցած է Շահան Ֆարաճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Միհրան Քիւրտօղլեան: Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱԹԷՆՔԻ Ազգային լիրիք բեմէն Սոֆիի դերով հանդէս եկած է յունահայ երգչուհի Սիրան Զալըքեան Շթրաուսի «Վարդով ասպետը» օփերային մէջ:

ՍԱՄԱՅԹԻԱՆՆՈՒԻ (Պոլիս) «Սէփէթչիլէր» բակին «Համամ» զբօսավայրը ընտրած էր Փետրուար 29-ին Գալֆայեան վարժարանի Տիկնանց Կազմը իր աւանդական դարձած հաւաքոյթին համար: Սրահին ներկաները բոլորն ալ կիներ եղած են, եկած իրենց նպաստը բերելու Գալֆայեան Տան ծանրաբեռնուած պիւտճէին: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է վարժարանի հիմնադիր՝ Տիկին Նազան Պիւյիւք Սիմէնեան, որու յաջորդած է Տիկնանց Կազմին ատենապետուհին Տիկին Ալիս Թօփուզօղլուի շնորհակալութեան խօսքը: Ան խօսած է Գալֆայեան տան առաքելութեան մասին եւ շեշտած այս կրթօճախին կարեւորութիւնը համայնքին կեանքին մէջ: Երգիչներ Վաչէ եւ Ռիթա ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

ՍԱՅԱԹ ԶԱՄԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Էնվալիտի Թանգարանին պատուոյ շքեղ սրահին մէջ, Հինգշաբթի, Մարտ 9-ին, կէսօրին, Պոլսահայ, 28 տարեկան տաղանդաւոր դաշնակահար Սայաթ Զաման համերգ մը տուաւ Պախի ծննդեան 200-ամեակին առթիւ:

Ցայտագիրը կը բաղկանար Պախի չորս դժուարին կտորներէն. «Փրէլիւտ է ֆիւկ ան րէ մինէօր եւ սի պէմօլ մինէօր», Սիւիթ Ֆրանսէզ թիւ 6, Սիւիթ անկլէզ թիւ 2 եւ Պախ – Պիւզոնիի շաքօն:

Սրահը լեփլեցուն էր: Երիտասարդ արուեստագէտը շատ գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ որոնց մեծամասնութիւնը Ֆրանսացի էր:

Սայաթ Զաման երաժշտական ուսումը առած է Պոլսոյ երաժշտանոցին մէջ, յետոյ Գերմանիա անցած է իր արուեստը կատարելագործելու Քէօլն քաղաքի երաժշտանոցին մէջ: Այժմ Փարիզի Ազգային Երաժշտանոցին բարձրագոյն դասընթացքներուն կը հետեւի:

Կը շնորհաւորենք զինքը եւ սրտանց կը քաջալերենք, մաղթելով մեծ յաջողութիւններ իր ասպարէզին մէջ:

Ս. Ա.

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մարտ 6 – 8, Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Ս. Եփրեմ Վանքին մէջ, Դամասկոս, տեղի ունեցած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդէն ներս Օրթոտոքս եւ Բողոքական Եկեղեցիներու համահաւասար մասնակցութիւնը ծրագրելու կոչուած Մասնաւոր Յանձնախումբի «Եկեղեցիներու Համաշխարհային խորհուրդին կառոյցը» եւ «Միջ-եկեղեցական Նոր Կառոյցներու Քննարկումն ու Եկեղեցիներու Համաշխարհային խորհուրդի կառուցային Փոփոխութիւնը» թեմաները լուսարձակի տակ բերող ենթայանձնախումբերու ժողովը: Այս Մասնաւոր Յանձնախումբը իր առաջին հանդիպումը գումարած էր Արամ Ա. Հայրապետի նախագահութեամբ, 1999 Դեկտեմբեր 6 – 8, Ժընեւի մէջ:

Այս ժողովին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ներկայացուցած է եւ ժողովական աշխատանքներուն գործօն մասնակցութիւն բերած Ս. Աթոռոյս միջ – եկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Նարեկ Ծ. Վրդ. Ալեէմեզեան:

Ժողովականները լսելէ ետք Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Պատրիարք Մար Իկնատիոս Զաքքա Իվազ Ա. Պատրիարքի ողջոյնի խօսքը, ձեռնարկած են լիագումար նիստերով յառաջ տարուող աշխատանքներու:

Մասնաւոր Յանձնախումբի յաջորդ լիակատար հանդիպումը պիտի կայանայ Հոկտեմբեր 21 – 26, Եգիպտոսի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Մի տղամարդ կնոջ հետ մտնում է եկեղեցի: Մօտենում է տէրտէրին ու հարցնում:

– Կարո՞ղ եմ սրբապատկերի առջեւ աղօթել ու խնդրել:

– Ի հարկէ, կարող ես: Բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

– Իսկ կարո՞ղ եմ խնդրել, որ ինձ յաջողութիւն տայ:

– Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

– Իսկ կարո՞ղ եմ նոր պաշտօն խընդրել:

– Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

– Իսկ կարո՞ղ եմ խնդրել, որ կինս մի քիչ գեղեցկանայ:

Երկար զննելուց կնոջը, տէրտէրը պատասխանում է.

– Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես նկարի հետ:

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

Communiqué de Presse

Au cours de la mobilisation citoyenne qui a rassemblé 15.000 personnes devant le Sénat le 11 mars dernier, **les groupes socialiste et communiste du Sénat ont annocé leur intention d'inscrire le 21 mars prochain, dans le cadre d'une procédure dite de "discussion immédiate", la proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide des Arméniens.** Cette proposition de loi du Sénat, déposée le 23 mars 1999, reprend en termes identiques le texte voté à l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998, elle nécessitera cependant, un nouveau vote de l'Assemblée Nationale.

Nous, citoyens français d'origine arménienne, sommes pleinement conscients de la complexité d'une telle procédure qui, dans toute l'histoire du Sénat, n'a jamais été couronnée de succès. **Cette situation n'est pas voulue, elle nous a été imposée par le refus de la Conférence des Présidents de mettre à son ordre du jour le texte votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale.** Nous sommes également pleinement conscients de **la responsabilité du chef de l'Etat et du Quai d'Orsay qui, depuis maintenant 22 mois, exercent une pression constante** pour ne pas mettre ce texte à l'ordre du jour des travaux de la Haute Assemblée.

Les Français d'origine arménienne sont las des promesses de salon et des refus polis. Ils veulent que le débat soit maintenant porté au sein même de l'hémicycle pour que **chaque sénateur s'exprime en son âme et conscience, devant les yeux des rescapés, de leurs descendants et devant l'opinion publique française et internationale .**

Nous comptons sur le sens de l'honneur et de la responsabilité de chacun d'entre eux pour ne pas mettre le **meurtre programmé de 1.500.000 hommes, femmes et enfants au même niveau que des considérations mercantiles et diplomatiques** à courts termes. Pour certains d'entre eux, comme les sénateurs des groupes Républicain et Indépendant, Centriste et RPR, cela signifiera désobéir aux consignes de leurs groupes qui ont décidé de voter contre ce texte.

LE CHOIX DOIT ETRE CLAIR

VOTER NON, c'est nier la vérité historique. C'est ouvrir la porte à de nouveaux Crimes contre l'Humanité. C'est faillir à son devoir de mémoire. C'est surtout personnellement ne plus mériter le respect de ses concitoyens.

VOTER OUI, c'est affirmer l'indépendance de la France face aux pressions de l'étranger. C'est agir dans une démarche de paix, de réconciliation des peuples et de prévention des Crimes contre l'Humanité. C'est rendre justice à des Français qui, par leur travail et parfois leur sang, ont contribué à la grandeur de la France. C'est surtout personnellement donner du sens à son action politique en choisissant de défendre l'homme plutôt que les biens.

Quelle que soit la décision, nous ne céderons pas et nous représenterons la proposition de loi autant de fois que nécessaire.

Nous appelons tous les démocrates et tous les défenseurs des droits de l'homme à se mobiliser

le 21 MARS à 15 heures 30 devant le Sénat

POUR FAIRE RECULER LA DIPLOMATIE DU PIRE, POUR FAIRE GAGNER LA JUSTICE ET LA MEMOIRE DE L'HUMANITE.

C D C A
COMITE DU 24 AVRIL

"Seigneur, dis-moi une parole et je serai guérie"

Joignez-vous dans la prière avec son fils, son gendre, ses petits-enfants, ses parents et ses amis, pour que Dieu reçoive dans sa maison

Madame Veuve Siranouche KARAGOSSIAN

munie des sacrements de l'Eglise.

Elle a répondu à l'appel du Seigneur le 14 mars 2000, dans sa 97e année, en son domicile.

La cérémonie religieuse sera célébrée par le Révérend Père *Mûrone*, le Samedi 18 mars 2000 à10 heures, en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu, 6, avenue Bourgain à Issy-les-Moulineaux (Hauts-de-Seine).

Un registre à signatures tiendra lieu de condoléances.

Ensemble dans la prière, nous nous unirons pour l'accompagner vers le Seigneur.

Elle reposera auprès de son époux, dans le caveau familial, au cimetière d'Issy-les-Moulineaux, 57, rue de l'Egalité.

Une messe à sa mémoire et pour son repos éternel aura lieu le Dimanche 7 mai 2000 à 11 heures, en la même église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu.

M. Karagossian - 2, Place Léon Blum, 92130 Issy-les-Moulineaux

Dr A. Atmadjian - 77, Boulevard de Grenelle, 75015 Paris

P. Atmadjian - 41, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵ-ներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

«Անտառակ»ի Կիրակիին

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE

propose

un VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX : 9.150 F

(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements, téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SÉNAT : LE COMBAT CONTINUE !

LE COMITE DU 24 AVRIL
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
appellent
LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
à une

MANIFESTATION DE PROTESTATION

LUNDI 20 MARS A 18 HEURES
devant
LA PREFECTURE DE LYON
Rue Pierre Corneille (69003)
L'issue du combat dépend de nous.
Venez nombreux!

Service de cars à destination de la Préfecture le lundi 20 Mars au départ de

Décines : 16h45 Berthaudière
17h Place de la Libération
Pont Evêque: 16h45 La Poste
Vienne : 17h Gare Routière
17h15 Place d'Arpot
Saint-Etienne: 17h Place Chavanelle

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à

LOURDES

à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV

Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train + hôtel) :
1.650 F

Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Ք

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Չորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12-ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71
Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29-ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ե Ւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոպըրնի

«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e

PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse : (épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients**, des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամենօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.866
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.866

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 16 / 17)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «ԱՊԱԳԱՅ ՉԵՆՔ ՈՒՆԵՆԱՅ ԵԹԷ ՉՈՒՆԵՆԱՆՔ ԱՄԷՆԻՑ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿԸ»

Բանակին հրամանատարական կազմին մէջ կատարած փոփոխութիւններուն մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 15-ին, հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլին: Նախ շեշտած է թէ այդ փոփոխութիւնները ըրած է որպէս պարտականութիւն եւ պարտաւորութիւն, ըլլալով զինուած ուժերու գլխաւոր հրամանատարը: Թէ ինչո՞ւ մինչեւ հիմա այդ քայլը առնուած չէր, նախագահը կ'ըսէ թէ կային ենթակայական պատճառներ, յետոյ կար Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի անձնական հեղինակութեան շնորհիւ հաստատուած փոխադարձ վստահութիւնը: Իսկ վերջին շրջանին ներքաղաքական վիճակը սկսած էր ժխտական ազդեցութիւն ունենալ բանակին վրայ, պատճառ ըլլալով որ ինք ահազանգներ ստանայ զօրամասերէ, հրամանատարներէ: Ընդունելով որ բանակը երկրին ամէնէն կայացած կառոյցներէն հարկը զգացած է անմիջապէս միջամտելու ամէնէն «ճիշդ եւ օրինական» այս ձեւով:

Պատասխանելով հարցումին թէ նշանակուածներուն մէջ կան դէմքեր որոնք միայն պատերազմական փորձառութեան տէր են, արդեօք կը յաջողի՞ն փոխ-նախարարի պաշտօն վարել, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ բոլորն ալ ծանօթ են իրեն 1989 - 90 - 91 պատերազմի տարիներէն: Ինք կը հաւատայ որ Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալները պէտք է պատերազմի փորձառութեան տէր մարդիկ ըլլան. առիկա նաեւ յարգելու համար մղուած պատերազմը:

Վերջին հարցումով շօշափուած է բանակին քաղաքականութենէն հեռու մնալու նիւթը: «Քաղաքականութեան մէջ գործօն մասնակցութիւն ուղղակի քայքայում է բանակը, եւ կրկնում եմ, այս կարգի միջամտութիւնը բխում է հէնց այդ մտահոգութիւններից» կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան: Կը յայտնէ նաեւ թէ մօտ օրերուն շարք մը այլ հրամանագրերով բարձրագոյն սպաները կը վերահաստատուին իրենց պաշտօններուն վրայ, կ'ըլլան նաեւ փոփոխութիւններ: Յաջորդ շաբաթ ինք այցելելով տարբեր զօրամասեր, շարք մը լուծումներ կ'առաջարկէ բանակի ղեկավարութեան: «Մենք իրաւունք չունենք անել որեւէ քայլ որը կը բերի մեր բանակի մարտունակութեան թուլացմանը: Այս տարածաշրջանում ապագայ չենք ունենայ, եթէ չունենք ամէնից մարտունակ եւ կազմակերպուած բանակը» կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան:

«ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ ՅԱՐԻՐ Է ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» Կ'ԸՍԷ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին օրերուն Հայաստանի մամուլը լուրեր հրատարակած է վարչապետին հրաժարականի մտադրութեան մասին, զայն կապելով Ռ. Քոչարեանի Մարտ 14-ի հրամանագրին: Կառավարութեան տեղեկատուութեան վարչութենէն կեղծ համարուած են այդ լուրերը: Ազգային ժողովի եւ Հանրապետական կուսակցութեան փոխ-նախագահ Տիգրան Թորոսեան եւս հերքած է այդ լուրերը զանոնք վերագրելով շրջանակներու որոնք յաճախ իրենց փափաքները որպէս իրականութիւն կը ներկայացնեն: Ան ըսած է թէ «Միասնութիւն»ը բանակէն ներս նախագահին վերջին նշանակումները կը նկատէ օրէնքի եւ Սահմանադրութեան շրջանակին մէջ եւ թէ մտադիր չէ զանոնք վիճարկելու Սահմանադրական Ատեանին առջեւ:

ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ քաղաքական եւ ընկերա-տնտեսական զարգացումը խոչընդոտելու ուղղուած Ազրպէյճանի միջազգային քարոզչութիւնը դատապարտող յայտարարութիւն մը հրապարակած է ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը: Հոն յատկապէս ըսուած է թէ երբ միջազգային հանրութիւնը դիւանագիտական եւ քաղաքական ջանքերով կը փորձէ կարգաւորել ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, ազրպէյճանական կողմը պարբերաբար, զանազան միջոցներով կը փորձէ խոչընդոտել տարածքաշրջանին մէջ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի, կայունութեան ու խաղաղութեան հաստատումը:

Ա. ԿԱՍՊՇԻԿ ԼՂՀ ԱՆՑԱԾ

Մարտ 16-ին, ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան ընդունած է Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.-ի հերթական նախագահի ներկայացուցիչ Ա. Կասպշիկը որ կարճ այցելութեամբ Արցախ կը գտնուէր: Զրոյցին քննարկուած են մասնաւորապէս բանակցութիւններու վերսկսման, ռազմագերիներու փոխանակման եւ հրադադարի ամրապնդման հարցեր: Ն. Մելքումեան դիւանագէտին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ազրպէյճան նոր թափ ստացած հակահայկական քարոզչութեան վրայ ու ներկայացուցած ԼՂՀ Արտաքին նախարարութեան այս առընչութեամբ պատրաստած յայտարարութիւնը:

Նոյն օրը Ա. Ղուկասեան եւս ընդունած է Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.-ի ներկայացուցիչը, զրուցելով ընդհանրապէս նոյն հարցերուն շուրջ:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ռ. Քոչարեան Մարտ 16-ին նոր հրամանագրով մը գեներալ-մայոր Ստ. Միրզոյեանը նշանակած է Պաշտպանութեան նախարարութեան Վ. Սարգսեան ռազմական հիմնարկի պետ, մինչ ան հրամանատարն էր 3-րդ բանակին. գնդապետ Մարտին Կարապետեան նշանակուած է 4-րդ բանակին հրամանատար. իսկ գնդապետ Արշալոյս Փայտեան որ Վ. Սարգսեան ռազմական հիմնարկի պետն էր, հեռացուած է այդ պաշտօնէն, նշանակուելով 3-րդ բանակին հրամանատար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԵՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարները Մոսկուայի մէջ, Մարտ 16-ին, ռազմական համագործակցութիւնը ընդլայնելու մասին երեք համաձայնագիր ստորագրած են: Այս շրջագիծին մէջ Ռուսաստան Հայաստանի կը տրամադրէ ռազմական փորձարաններ, հայկական հակօդային ուժերու հրաձգութիւններու փորձարկումներու համար: Համաձայնութեան միւս երկու կէտերը կը վերաբերին օդային պաշտպանութեան միացեալ հերթապահութեան, զայն ապահովող ռազմական ենթաբաժիններու խնդիրներուն, լիազօրութիւններուն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է Տ. ԱԴԱՄԵԱՆ

«Տիգր» ծածկանունով ծանօթ Տիգրան Ադամեան որ կը հետապնդուէր քաղաքապետի պաշտօնեայի մը սպանութեան կասկածով, ձերբակալուած է Մոսկուայի մէջ, Մարտ 15-ին: Ան կը մեղադրուի 1999 Նոյ. 3-ին Նովոսիբիրսկի յանցագործութեան դէմ պայքարի վարչութեան պետին սպանութիւնը կազմակերպելով: Հայկական կազմակերպուած յանցագործութեան խումբի գործօն միւս երկու անդամներն ալ ձերբակալուած են. անոնց մօտ յայտնաբերուած է երկու նռնակ ու ատրճանակ մը:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ԷՍԹՈՆԻԱ

Պալթեան երկիրներ պաշտօնական այցին շրջանակին մէջ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մարտ 16-ին հասած է Էսթոնիա. մայրաքաղաք Տալլինի մէջ հանդիպումներ ունեցած է նախագահին, Խորհրդարանի փոխ-նախագահին եւ արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին հետ: Նիւթ եղած է երկու երկիրներու գործակցութեան ընդլայնումը, Կովկասի, Պալթեան ծովուն առնչուած հարցեր: Նոյն երեկոյեան բացումը կատարուած է Հայաստանի հիւպատոսարանին, ապա Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է տեղւոյն հայութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարտ 16-ին Նախիջեւանահայերու խորհուրդի ընդլայնուած առաջին նիստին երեք փաստաթուղթ կազմուած է. առաջինը Դումային յղուելիք ուղերձ մըն է ուր անօրինական կը համարուի 1921 Մարտ 16-ի ռուսեւթուրք պայմանագրին Հայաստանի վերաբերող կէտը որով Նախիջեւանը դրուած է Ազրպէյճանի խնամատարութեան տակ: Կոչ կ'ուղղուի որ Դուման չեղեալ յայտարարէ պայմանագիրը: Այս մասին ակադ. Հրաչիկ Սիմոնեան հարց տուած է թէ որքա՞ն նպատակայարմար է Հայաստանի ներկայի ընկերատնտեսական ծանր պայմաններուն մէջ հարցը բարձրացնել:

Յաջորդ փաստաթուղթը ուղղուած է Նախիջեւանի ազգ. ժողովի նախագահին որպէսզի վերականգնեն Նախիջեւանի ու Հայաստանի միջեւ անցեալի բարիդրացիական յարաբերութիւնները:

Երրորդ յայտարարութեամբ մտահոգութիւն կը յայտնուի իշխանութեան թեւերուն հակադրութեան մասին ու կը թելադրուի նախագահին որ օրինականութիւն, կարգ-կանոն հաստատէ:

ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐԷ ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾԸ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

1992-97 շրջանին ուժանիւթի մարզին պաշտօնատարներուն կողմէ կատարուած իւրացումներու գումարներէն 132 միլիոն 324 հազար դրամ (240 հազար տոլար) եւ 73 հազար տոլար վերադարձուած է պետական պիւտճէին:

ԱՄՆ ՄԵԿՆԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐԸ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒԱԾ

ԱՄՆ մեկնելու համար 1998-ին 14 հազար հոգի դիմած է Երեւանի դեսպանատունը. 1999-ին այդ թիւը բարձրացած է 27 հազարի: 2000-ին ալ նոյնքան կը սպասուի: Դիմողներուն կէսը կը մերժուի: Մեկնողներու 25-30%-ը ժամանակին չի վերադառնար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԾԱՒԱԼՈՒՆ ՑՈՅՑԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ԺՈՍՓԷՆԻ «ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ»

Հինգշաբթի, Մարտ 16-ին, ամբողջ Ֆրանսան էր որ ցոյցերով ողողուած էր: Առաջին անգամ ըլլալով, ուսման մարզի բոլոր սենտիքաները միացած էին փողոց իջնելու համար, հակառակ անոր որ պահանջները կը տարբերէին: Մէկ կէտի շուրջ բոլորն ալ համաձայն են. դէմ են Ալեկրի բոլոր ծրագրերուն: Լոզունգները բազմաթիւ եւ բազմատեսակ էին, ինչպէս՝ «Ալեկր գործատիրական կրթութեան նախարար», «Ալեկր՝ հրաժարում, Ժոսփէն՝ դաւաճանութիւն», «Ք. Ա. 399-ին Սոկրատի դատապարտում, Ք. Ե. 2000-ին Ալեկրի կողմէ դատապարտում՝ յունարէնի եւ լատիներէնի, բաժակը յորդած է» եւ այլն, եւ այլն:

Ցոյցերը միայն կրթական ճիւղին չէին վերաբերեր, փողոց իջած էին նաեւ տուրքերու պաշտօնատարները, որոնք բնաւ միտք չունին առկախելու գործադուլի իրենց շարժումը:

Ուսման թէ տուրքերու մարզերուն պատկանողները տպաւորիչ զօրակոչ մը կազմակերպած էին: Առաջին մարզին մէջ, 200 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Առ այժմ, ոչ մէկ ճիւղ տեղի տալու միտք ունի:

Այս մթնոլորտին մէջ է որ Լ. Ժոսփէն, նոյն իրիկունը, հեռատեսիլէ Ա. կայանէն յայտնեց կառավարութեան որոշումները, ինչ կը վերաբերի այդ նշանաւոր 50 միլիառ ֆրանքի յաւելեալ գումարին, զոր Ելմտական նախարարութիւնը ունի իր սնտուկին մէջ:

Ժոսփէն, ուրեմն, հաղորդեց որ, Ապրիլէն իսկ, 1% նուազում կը կրէ Թէ-Վէ-Ա.-ն, որ 20.6%էն կ'իջնէ 19.6%-ի: Նուազում պիտի կրեն նաեւ բնակութեան տուրքը (ընդհանուր ձեւով 11 միլիառի) եւ եկամուտի տուրքը նոյնքան: Մէկ միլիառ ֆրանք ալ պիտի յատկացուի Կրթական նախարարութեան: Բայց այս կէտին վրայ, սենտիքաները յուսախաբ են եւ վճռած են չթուլցնել իրենց ճնշումը:

Ինչպէս միշտ նման պարագաներու մէջ, ձախը գոհ է, աջը՝ դժգոհ:

Պէտք չէ անտեսել թէ 1999-ին, տուրքերու ճնշումը բոլոր մրցանիշները կոտրած ըլլալով, մանաւանդ եկամուտի մարզին մէջ, որ Ժոսփէնի նախընտրական կարգադրութիւնները շատ բան չեն բարեփոխեր, ինչպէս արդէն ցոյց տուաւ հեռատեսիլի նոյն կայանէն Ժոսփէնի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Կրօնա – բարոյական գործերու մէջ բերած նպաստով յատուկ տեղ կը գրաւեն զոյգ Մխիթարեան դէմքեր՝ Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան (1751 – 1827) եւ մանաւանդ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան (1762 – 1854):

1801–ին Աւետիքեան Նարեկ Աղօթիցն մեկնութիւնը հրատարակելով՝ ցոյց կուտայ թէ ո՛րքան հմտութիւն ունի Ս. Հայրերու պատմութեան, Սուրբ Գիրքի ծանօթութեան եւ Ազգային պատմութեան մարզերէն ներս: Ա. հրատարակութեան սպառումով, 1827–ին լոյս կը տեսնէ Նարեկլուծը, ընկերացած Նարեկացիի այլ տաղերու եւ ճառերու բացատրութիւններուն:

Աւետիքեան ութ տարի կը նուիրէ Պօղոս Առաքեալի 14 Թուղթերու Մեկնութեան համար, ամփոփուած երեք մեծ հատորներու մէջ (1806, 1811, 1812), որոնց մէջ ցոյց կուտայ աստուածաբանական խորութիւն եւ բանասէրի քննական ճշգրտութիւն:

1814–ին կը հրատարակէ Մեկնութիւն Շարականացը, ուր կը կատարէ նաեւ հեղինակներու ստուգում եւ 1824–ին առանձին գրքոյկով կը տպէ Ճառ Յաղագս Բղխման Հոգւոյն Սրբոյ ի Հօրէ եւ Յորդւոյ:

Աւետիքեան ունի տակաւին թարգմանական այլ գործեր եւ հարուստ ձեռագիրներ՝ անտիպ մնացած, որոնցմէ միայն, յետ մահու, հրատարակուած է (1836) Խորհրդածութիւնք Հոգեւորք:

Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի առաջին կոթողային գործը կը հանդիսանայ Լիակատար Վարք եւ Վկայութիւնք Սրբոց, որոնք Հայ Եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ անցած են: Կազմուած է 1167 մեծադիր էջերէ եւ նաեւ 12 փոքրադիր հատորներու մէջ (1810 – 1815): Սուրբերու վարքին մէջ թափանցած առասպելներն ու երակները իրարմէ զանազանելու համար, ամէն վարքէ ետք, ունի Ծանօթութիւններ, ուր ցոյց կուտայ քննական հոգի եւ մեծ հմտութիւն:

Ունի բազմաթիւ հայրախօսական անտիպ գործեր և շարք մը լատիներէնի և իտալերէնի թարգմանած՝ Հայ Սուրբ Հարց Մատենաշար տիտղոսին տակ, նպատակ ունենալով Արեւմտեան բանասէրներու, մեր Եկեղեցւոյ հայրապետները ծանօթացընել: Այսպէս օրինակ Յովհան Օձնեցի Հայրապետին Գործերու թարգմանութիւնը, Ներսէս Լամբրոնացիի Ատենաբանութիւնը եւ այլն:

Ունի 12 հատոր աշխատանք մը եւս, թարգմանած արեւմտեան եկեղեցւոյ հայրապետներու գործերէն, որոնցմէ լոյս տեսած է միայն Ս. Գրիգորի Հովուականքը:

Հայր Աւգերեան արեւմտեան բանասիրական աշխարհին ուշադրութիւնը իր վրայ կը կեդրոնացնէ մասնաւորապէս այն ատեն, երբ կը սկսի, մէկը միւսին ետեւէն, հրատարակել հայ ձեռագիրներու մէջ պահուած այնպիսի գանձեր, որոնց բնագիրը անհետ կորսուած էր: Այսպէս Եւսեբիոս Կեսարացիի Քրոնիկոնը (1818), Փիլոն Եբրայեցիի Ճառերը (1822), եւ Մեկնութիւնները (1826), Բերբերիանոսի Ճառերը (1827) եւ Ս. Եփրեմի Համաբարբառը (1876):

Այս սրբակենաց վանականը, իր ակադեմական գործերու կարգին, ժամանակ գտած է նաեւ, ժողովուրդին եւ եկեղեցական դասին համար, բարոյական – խրատական պարունակութեամբ արտադրութիւններ կատարելու: Այսպէս. – Ամսօրեայ մտածութիւնք քահանայից, Քրիստոնէական վարդապետութիւն, Դեղ կենաց, Բարի խորհուրդներ, Բան գործնական, Դիմառնութիւն չորից վերջնոց, Տարեկան առածք, Կանոն կենաց քրիստոնէի:

Ճիշդ գաղափարը կազմելու համար Աւգերեանի թողած արտադրութեանց ծաւալին, որով ամբողջ գրատուն մը կրնայ լեցնել, հարկ է նկատի ունենալ դեռ իր բոլոր միւս անտիպ աստուածաբանական ու հայրախօսական գործերը (11):

Անկարելի է խօսիլ Մխիթարեան վարդապետներու Կրօնաբարոյական գործերու մասին, առանց յիշելու ուրիշ սրբակենաց վանականի մը, Մեծն Ալիշանին ալ կատարած ներդրումը այդ մարզէն ներս: Արդարեւ, Հ. Ալիշան իր քերթողական, հնապատմական գործերու կողքին, արտադրած է շարք մը հոգեշահ մատեաններ: Իմացք ի Չարչարանս Քրիստոսի (թրգմ.), Կրթութիւն սիրելոյ զՅիսուս (թրգմ.), Ճառք Հոգեւորք եւ Աղօթք Աբեղայի, եւ այլն:

Կրօնա – բարոյական գործերու մէջ իրենց կարեւոր ներդրումը կատարած են նաեւ հետեւեալ հեղինակները, որ Աւետիքեանի եւ Աւգերեանի բացած ճանապարհը շարունակած են, միակ նպատակ ունենալով լուսաւորել ժողովուրդը ճշմարիտ աստուածաբանութեան լոյսով, հեռու պահել աղանդներէ եւ օտարներուն ցոյց տալ Հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը:

Գերպ. Եդուարդ Հիւրմիւզեան (1799 – 1876) երկու հատորով լոյս ընծայած է 1109 էջերէ բաղկացած Տեսական Աստուածաբանութիւն (1862) և երեք տարի ետք, դարձեալ զոյգ հատորներով, 1048 էջերէ բաղկացած, Բարոյական Աստուածաբանութիւն (1865):

Հ. Ստեփան Սարեանի կը պատկանի կարեւոր ուրիշ գործ մը, Ընթացք Տեսական Աստուածաբանութեան (1894): Հ. Մինաս Բժշկեան հեղինակած է (1836) Յայտնութիւն Աստուածագիտութեան հատորը (383 էջ), իսկ Հ. Ա. Գուրգէնեան՝ Համառօտ եւ Ընտանեկան Պատասխանիք Անկրօնից դէմ (1887):

Կարեւոր գործ մըն է նաեւ Գերպ. Իգ. Փափազեանի Պատմութիւն Եկեղեցական 1041 էջնոց հատորը, լոյս տեսած 1848ին, եւ իրմէ առաջ Գերպ. Ստ. Ագոնցի քառահատոր երկը (1819) Տեսութիւն Պատմութեանց Աստուածաշունչ գրոց: Նոյն նիւթը մշակած է մօտաւորապէս Հ. Յ. Զօհրապեան (1873) Տեսութիւն Աստուածաշունչ Գրոց տիտղոսով: Ագոնց ունի նաեւ եռահատոր հրատարակութիւն մը (1824) բաղկացած 1054 էջերէ, Տեսութիւն Նոր Կտակարանաց Աստուածաշունչ Սուրբ Գրոց, հուսկ ամբողջացնելու համար այս բաժինը, կ'արժէ յիշել 270 էջնոց աշխատանք մը, լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի տպարանէն 1844–ին՝ Ջատագովութիւն Ուղղափառ Հաւատոց Ընդդէմ Նորաղանդից:

Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերն ալ բեղուն գործունէութիւն մը տարած են կրօնա – բարոյական հրատարակութեանց ասպարէզին մէջ, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ: Ամբողջական գաղափար մը տալու համար Մխիթարի գծած ուղիի ճառագայթումին, հարկ կը տեսնեմ գրութեանս մէջ յիշել անոնց հիմնական աշխատանքներն ալ:

Հ. Վ. Եագուպեան, Հրահանգ Վարդապետութեան Կրօնի (1853):
Կրթութիւն Վասն Մանկանց (1802):
Համառօտ Կրթութիւն Վասն Մանկանց … (1802):
Հ. Ղ. Յովնանեան, Մարտիրոս Լուտերի Վարուց եւ Նորոգութեան Պատմութիւն (1850):
Հ. Ղ. Յովնանեան, Ուսումն Փիլոսոփայութեան Կրօնի (1885):
Հ. Ա. Պալճեան, Աթոռ Ս. Պետրոսի Առաքելապետի (1853):
Հ. Ա. Պալճեան, Անճառ Յղութիւն Ս. Կուսին (1855):
Հ. Մ. Սամուէլեան, Ուսումն Փիլիսոփայութեան (1845):
Հ. Մ. Վեցմառեան, Կրթութիւն Քրիստոնէական Վարդապետութեան (1839):
Քրիստոնէական Վարդապետութիւն կարճառօտ (Թրիէսթէ 1798 եւ Վիէննա 1834):

Կրօնա – բարոյական հրատարակութեան մարզին կը պատկանին նաեւ այն բազմաթիւ հատորները, լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի եւ Վիէննայի տպարաններէն, որոնք նիւթ ունին Հայ ծէսը, աղօթքը, ժամակարգութիւնը, Ճաշոցը, Շարակնոցը եւ Մաշտոցը:

Դ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՆԵԱՑ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Մեծամտութիւն չէ պնդելը թէ մեր Նախնիք բացառիկ սէր ունեցած են գիր ու գրականութեան հանդէպ, որ հետըզհետէ հասած է պաշտամունքի, որուն արդիւնքը եղած է ամէն Հայ երդիքի տակ ձեռագիր մատեանի մը ներկայութիւնը: Ամէն Հայ ընտանիք ամէն տեսակ զըրկանքներու կ'ենթարկուէր, մինչեւ որ կարենար ձեռագիր մատեան մը ձեռք ձգել, կա՛մ ուխտով վանքի մը նուիրելու եւ կա՛մ ընտանեկան գլխաւոր անցուդարձերու արձանագրութիւնը կատարելու անոր էջերուն մէջ:

Միայն ասով կարելի է բացատրել փոքր ժողովուրդի մը համեմատաբար շատ մեծ քանակութեամբ թողած ձեռագիր ժառանգութիւնը, հակառակ դարերով մարդոց գործած աւերներուն, հրկիզումներուն, բնութեան աղէտներուն, երկրաշարժներուն:

Գրոց գլխուն անմիջապէս յաջորդած է բացառիկ աշխուժութիւն մը թարգմանածոյ եւ ինքնագիր գործերու: Բացի պատմական (Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Փարպեցի, Եղիշէ, Խորենացի եւ այլն), ծիսական – աստուածաբանական գործերէ (Ս. Սահակ, Կորիւն, Մաշտոց, Եզնիկ, Մանդակունի, Դաւիթ Անյաղթ, Մամբրէ Վերծանող եւ այլն)՝ կատարուած է թարգմանական վիթխարի արշաւ մը, չտեսնուած կենսունակութեամբ. սկսած Աստուածաշունչէն, հասնելու համար հեթանոս եւ քրիստոնեայ աշխարհի ծանօթ գրեթէ բոլոր հեղինակներուն (Եւսեբիոս Կեսարացի, Ոսկեբերան, Աթանաս Աղեքսանդրացի, Բարսեղ Կեսարացի, Կիւրեղ Երուսաղէմացի, Եփրեմ Ասորի, Փիլոն Եբրայեցի, Գրիգոր Սքանչելագործ, Եպիփան Կիպրացի, Գրիգոր Նիւսացի, եւ այլն) ու կարգ մը Լատին եւ Հելլէն հեղինակներ (Արիստոտէլ, Հիպպոկրատ եւ այլն):

Երբ ասոնց վրայ աւելցնելու ըլլանք մեր անհամեմատօրէն հարուստ գրականութիւնը, սկսած Կորիւնի Վարք Մաշտոցէն, հասնելու համար մինչեւ Առաքել Դաւրիժեցի, մինչեւ Խաչատուր Կարնեցի կամ Մխիթար Սեբաստացի, կրնանք պատկերացնել թէ ի՛նչ վիթխարի ժառանգութիւն մը կը պարունակեն մեր մագաղաթեայ եւ թղթեայ տասնեակ հազարաւոր ձեռագիր մատեանները, որոնց լոյս ընծայումը տպագրական գի[...] ուսեալ եւ հազարաւոր օրինակներով Մխիթարի եւ յաջորդներուն գլխաւոր ծրագիրներէն մին կը հանդիսանայ:

Լեզուական վերանորոգումը կատարելէ յետոյ, քերականութիւններ եւ բառարաններ հրապարակ հանելէ յետոյ, հերթաբար կը սկսին լոյս տեսնել Նախնեաց Գործերու Հրատարակութիւնը:

Մասնաւորապէս 1820–էն սկսեալ, Սուրբ Ղազարի Մատենադարանի գանձերուն թիւն ալ ստուարացած էր, համատաբար Մխիթար Վարդապետի կենդանութեան օրերուն, Հայ հանրութիւնը կը սկսի ծանօթանալ բոլոր մեր դասականներուն, որ կը դառնան ընտանի անուններ եւ կը ճոխացնեն գրադարանները Հայ ընտանիքին: Ետեւէ ետեւ լոյս կը տեսնեն եւ սիրելի անուններ կը դառնան Եզնիկ Կողբացի, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Յաճախապատում, Շնորհալի, Լամբրոնացի, Գրիգոր Տաթեւացի եւ այլ հրատարակութիւններ որոնց մղիչ ուժ կը դառնան եւ մեծ ծառայութիւն կը մատուցանեն բանասիրական եւ մատենագրական ուսումնասիրութիւններու:

(Շար. 6)

(11) Հմմտ. ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., աշխ., էջ 55:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արդէն կար բնակչութիւնը միատարրելու յայտնի ձգտումը. ատոր համար մարդահամարները պէտք է տային ցեղային բաշխումին պատկերը: Շահարկումներ ալ եղած են այդ ուղղութեամբ երբ Հըրեաները յայտարարած են որ որպէս իրենց մայրենի լեզուն, թրքերէնը պիտի նշեն: Սակայն, յետոյ երբ տեսնուած է որ ատով հանդերձ կը շարունակեն եբրայերէն խօսիլ, հակազդեցութիւններու թիրախ եղած են: Նոյնիսկ Մ. Քէմալ անդրադարձած է երեւոյթին, ըսելով որ Թուրք ազգին պատկանելիութիւն յայտարարող մը պէտք է նախ թրքերէն խօսի: Թրքերէն չխօսող մը որ թրքական մշակոյթին ու հաւաքականութեան փարում կ'արտայայտէ, հաւատք չի ներշնչեր:

Հեղինակը ըսելով որ տարբեր լեզուի, մշակոյթի եւ պատմութեան տէր զանգուածներով ազգային միութեան իրականացումը անկարելի նկատուած է, կ'ըսէ թէ կարգ մը յաջորդական քաղաքականութիւններ կիրարկուած են այդ ուղղութեամբ. քսան դասակարգը, պարտադիր բնակութեան օրէնքը, Թրքական պատմութեան թէզը, արեւ լեզուի տեսութիւնը, 1934–ի մականունի օրէնքը, եւ այլն:

Այսուհանդերձ, ամէն մարդահամարէ ետք նկատուած է որ ոչ Թուրք տարրին ձուլումը փափաքելի արագութեամբ չ'ըլլար: 1940–ին երկրին միակ կուսակցութեան – Հալք – յղուած փոքրամասնութիւններու գաղտնի տեղեկագիր մը կ'ազդարարէ որ Անատոլուի զանազան վայրերը մնացած Հայերը կրնան յառաջիկային վտանգ ներկայացնել ու պէտք է միշտ արթուն գտնուիլ: Կ'ըսուի նաեւ որ Անատոլուի ոչ մահմետականները ամբողջովին մաքրուին հոնկէ ու Պոլիս հաւաքուին, որպէսզի վաղը երբ ձեռնարկուի այս հարցը լուծելու, կարելի ըլլայ հաւաքական լուծումի ձեւ գտնել: Տեղեկագրի համաձայն, նոյն տարրին ապրած գիւղերուն գոյութեան ալ վերջ պէտք է տալ ու մարդիկը վերաբնակեցնել գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ, որպէսզի աւելի դիւրին ձուլուին: Տեղեկագրին առաջարկները հիմնուած են մարդահամարի արդիւնքներուն վրայ:

Գիրքին մէջ անջատ գլուխ մը կը կրէ «Կրօնական փոքրամասնութիւններ» խորագիրը: 1927–ի մարդահամարին քրիստոնեաներու դաւանանքն ալ արձանագրուած է, ինչպէս՝ Յոյն օրթոտոքս, Յոյն կաթողիկէ, «Հայ», Հայ բողոքական, Հայ կաթողիկէ: Այդ ձեւը կիրարկուած է յաջորդ մարդահամարներուն, իսկ 1950–էն սկսեալ բոլորը ամփոփուած են «Քրիստոնէութիւն» բաժնին տակ:

1927–ի արդիւնքներով քրիստոնեաներու ընդհանուր թիւը 317.814 է, ինչ որ կը կազմէ երկրին բնակչութեան 2,4%–ը: Մինչեւ 1965 այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ 0,65%–ի: Նուազումը շեշտուած է 1927–1935 եւ 1960–1965 շրջաններուն: Ուշագրաւ է նուազումին մէջ Յոյն օրթոտոքսներու թիւին 21 հազարի թիւը որ հետեւանք կը նկատուի 1964–ին Յոյներու Թուրքիայէն վտարումին: Պաշտօնական տուեալներով՝ 12 հազար հոգի վտարուած է:

Ինչ կը վերաբերի լուսաւորչականներուն, առաջին մարդահամարին 77.4[...] եղած է որպէս «Հայ» արձանագրուածներու թիւը: 1935–ին «Հայ» եւ «Լուսաւորչական» գլուխներուն տակ դասուած է 45.765 հոգի, ինչ որ նախորդին համեմատութեամբ 41%–ի նուազում ցոյց կուտայ: 1945–ին Հայերը 60.260 հոգի են, 1955–ին 60.071, 1960–ին 70.950, իսկ 1965–ին՝ 69.526:

Հեղինակը կը գրէ թէ այս տուեալներ…

կարելի չէ Թուրքիոյ Հայութեան ստոյգ թիւը նկատել, քանի որ մայրենի լեզուի թիւը շփոթ կը պատճառէ: 1927-ին պարագան 77·433 Հայ լուսաւորչական արձանագրուած է, անոնց 67·745 հոգին հայերէնը նշած են որպէս մայրենի լեզու: Իսկ 1935-ի արդիւնքով մայրենի լեզուին վրայ երկրորդ լեզուին գումարումով հայերէն խօսողներու ընդհանուր թիւ գտնուած է 74·619 որ Հայ Լուսաւորչականներու թիւէն 55·755 աւելի է: Նոյն մարդահամարին իրենց մայրենի լեզուն հայերէնը նշած են 2185 կին եւ 1562 այր ժամհետականներ: «Այրերու եւ կիներու թիւին տարբերութիւնը բնական չէ, պատմական պատճառներով» կը բացատրէ հեղինակը:

1927-ի մարդահամարը ցոյց կու տայ որ Հայ Լուսաւորչականներու 69%-ը պոլսաբնակ է. կը յաջորդեն Եոզկատը (3·795 հոգի), Սեբաստիան (3400), Մալաթիան (2625), Տիյարպէքիրը (2490), Խլաթը (1992) եւ Կեսարիան (1978): 1965-ին Պոլսաբնակներու համեմատութիւնը բարձրացած է 88%-ի:

1935-ին հայերէնը մայրենի լեզու յայտարարած է 57·599 հոգի, Բ. լեզու՝ 17·020 հոգի: 1960-ին հայերէնը 52·756 հոգիի մայրենի լեզուն է, երբ 70·953 հոգի իրենք զիրենք լուսաւորչական յայտարարած են: Հայերէնը երկրորդ լեզու նշողներու 19·444-ով, ընդհանուր թիւը կը բարձրանայ 72·200-ի:

Լեզուական պզտակով կատարուած վերլուծումի բաժնին մէջ կ՚ըսուի թէ առաջին մարդահամարին հայերէնը եբրայերէնի մօտ համեմատութիւն մը ունի երկրին ընդհանուրին վրայ (0,5%): «Ա. աշխարհամարտէն առաջ Անատոլուի միլիոնաւոր Հայերէն միայն 70 հազար մնացած է» կը գրէ Փ. Տինտար: 1935-ի արդիւնքներով Պոլսէն դուրս հայերէն խօսողներու 60%-ը լուսաւորչական է, 18%-ը «օրթոտոքս» (?) եւ 6,5%-ը մահմետական: Կայ աւելի քան 20 հազարնոց լուսաւորչական զանգուած մըն ալ որ մայրենի լեզու նշած է թրքերէնը: Հայ բնակչութեան մէջ գրել - կարդալ գիտցողներու տոկոսը միշտ լայնօրէն գերազանց է ընդհանուր միջինէն: Հայ փոքրամասնութիւնը այդ առումով երկրին բարձրագոյն համեմատութիւններէն մէկը կը ներկայացնէ:

1950-ին հայերէնը մայրենի լեզու, կամ Բ. լեզու նշողներէն 3·842 հոգի յայտնած է թէ որեւէ ուրիշ լեզու չի գիտեր: Տասը տարի ետք այդ թիւը բարձրացած է 7·794-ի: Համրուած Հայերու 11%-ը գիւղացական է, երբ երկրին միջինը 8,8% է: Հինգ տարեկանէն աւելի մեծ 29·759 Հայերու 29,9%-ը արհեստաւոր եւ արտադրող է. նոյն դասակարգը ամբողջ երկրին մէջ 5,1% է: Ասպարէզի միւս խումբերուն մէջ քաղաքի ազատ-րէգները մեծամասնութիւն կը կազմեն. մշակութեամբ կը զբաղի սահմանափակ թիւ մը: Հայերու կէս տոկոսը 35 տարեկանէն վար է. 14 տարեկանէն վեր հայ բնակչութեան 53%-ը ամուսնացած է: Անոնց 10·616-ը այր է, 9·726-ը կին: 890 հոգինոց տարբերութիւնը կը նշանակէ թէ այդ մարդիկը կամ օտար ամուսնութիւն կնքած են, կամ իրենց մայրենի լեզուն սխալ արձանագրուած է:

Նկատի առնուած շրջանին վերջին մարդահամարին (1965) Հայ Լուսաւորչականներու թիւը 69·526 է. 33·094-ին մայրենի լեզուն է հայերէնը, 22·260-ին երկրորդ լեզուն: Այսինքն, կայ աւելի քան 13 հազար հոգինոց զանգուած մը որ հայերէն բնաւ չի գիտեր:

Եզրակացնելով հայկական փոքրամասնութեան աղմկուած տուեալները, Փ. Տինտար կը գրէ. - «Ինչպէս կը նշմարուի, ամէն մարդահամարի հայերէնին համեմատութիւնը հետզհետէ կը նուազի. 1927 - 1965 հայերէն գիտցողներու համեմատութիւնը ընդհանուր բնակչութեան վրայ հազարէն 4,9-էն իջած է հազարէն 1,8-ի:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹԵԻՆՈՑԻ ԿՈՃԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ՎԱՐՊԵՏ ՄԸ

Իր յօրինած թեւնոցի կոճակներով մեծ յաջողութիւն արձանագրած հայ մըն է Ռոպէր Թադէոսեան: Ծնած է Քուէյթ, ուսումը կատարած ԱՄՆ: 1990-ին վերջնականապէս հաստատուած է հոն ու ձեռնարկած թեւնոցի կոճակներ յօրինելու եւ արտադրելու գործին: Առաջին ցուցադրութիւնները ըրած է Փարիզի մէջ, ուրկէ լուրջ նկատուելու ըրածը. սակայն, սկսած են ընդօրինակել գործը: Հետզհետէ ընդհատուած է ծանօթ մեծագոյն հաստատութիւններէն ու փնտռուած անուն մը դարձած այրերու նորաձեւութեան կալուածին մէջ: Արծաթէ, ոսկեփէ, արժէքաւոր քարերէ պատրաստուած անոր կոճակները կը մտնեն հեռուէն իսկ նշմարելի խորայատուկ ոճ մը: Բրիտանիոյ Զարլզ իշխանը 1999-ի ծնունդի նուէրները ընտրած է անոր հաւաքածոյէն:

Թադէոսեանի կոճակները վաճառքի դրուած են 35 երկիրներու ամէնէն ծանօթ վաճառատուներուն մէջ: Աւելի քան երկու հազար նմոյշներով բաթալոկէն կարելի է ընտրել իր թեւի կոճակներէն, կամ համացանցի կայքէջէն

(www.tateossian.com):

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» թանգարանին մէջ, Փետրուար 16-ին, բացումը կատարուած է թանգարանին անդրանիկ գեղանկարչական ցուցահանդէսին, բարձր հովանաւորութեամբ Հայաստանի եւ Լիբանանի նախագահներուն: Ցուցադրուած էին Հայաստանի Ազգային պատկերասրահէն բերուած 52 ստեղծագործութիւններ, որոնք կը ներկայացնէին երեք սերունդներ: Ցուցահանդէսին ներկայ եղած է նաեւ պատկերասրահին տնօրէնը՝ Շահէն Խաչատրեան, որու ներկայութենէն օգտուելով թանգարանի տնօրէնութիւնը դասախօսութիւն մը կազմակերպած է նուիրուած Այվազովսկիի մահուան 100-ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է թանգարանին տնօրէնը՝ Եփրեմ Արք. Թապաքեան: Օրուան դասախօսը՝ Շահէն Խաչատրեան նախ ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացուցած է Յովհ. Այվազովսկին, ապա սահիկներու միջոցաւ կատարած յատկանշական վերլուծումներ: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա. Կաթողիկոս:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանին մէջ, Փետր. 21-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Զաքար Քէշիշեան նիւթ ունենալով Արցախի մշակութային կեանքը: Բացման խօսքը արտասանած է համալսարանին հայագիտական ամպիոնին վարիչը՝ Արա Սանճեան, որ անդրադարձած է Արցախի ազատագրական պայքարի 12-ամեակին: Ապա, խօսք առած է օրուան դասախօսը, արցախեան մշակոյթը բաժնելով չորս գլուխներու՝ գրական, երաժշտական, թատերական եւ գեղարուեստական: Ան շեշտած է որ Արցախի հայութիւնը պակաս ունի մշակութային գիտակցութեան, ինչպէս նաեւ ազգային շունչ փոխանցող մշակութային գործիչներու:

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետր. 27-ին, տեղի ունեցած է «Հայ սկաուտի օր»ը, կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Լիբանանի Շրջ. սկաուտական խորհուրդին: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Խորհուրդի ընդհ. խմբապետ՝ Վաչէ Նաճարեան եւ շեշտած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի դերը հայրենասէր, ծառայասէր եւ յանձնառու սերունդներու դաստիարակութեան մէջ: Գեղարուեստական բաժին մը ապահոված են Անթիլիասի, Պուրճ - Համուտի, Պէյրութի եւ Այնճարի մասնաճիւղերը: Օրուան բանախօսը եղած է Կարօ Թիւթիւնճեան, որ նշած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի առաքելութիւնը Եղեռնի որբերը եւ նոր սերունդները համախմբելու աշխատանքին մէջ: Սահիկներու միջոցաւ ներկայացուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի եւ իր զանազան մասնաճիւղերուն կատարած աշխատանքները: Վերջին խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յովհաննէս Պօղոսեան սրահին մէջ, Փետր. 29-ին, Վարդանանց տօնին առթիւ, տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանին: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի աշակերտուհի՝ Թալին Լատոյեան: Գեղարուեստական յայտագրէն ետք Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան շնորհաւորագիրներ յանձնած է Վարդան անունը կրող աշակերտներուն:

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Մարտ 2-ին կատարուած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին եւ նախագահութեամբ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի: Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են առաքելական համայնքի վարժարանները: Բացման խօսքը արտասանած է ազգ. Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանէն՝ Պէթի Փափազեան: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, խօսք առած է օրուան բանախօսը՝ Եսայի Հաւաթեան ծանրանալով Վարդանանց վրայ եւ շեշտելով թէ ճակատամարտը իսկական յաղթանակ մըն էր, որովհետեւ Հայ Եկեղեցին եւ կրօնքը կանգուն մնացին: Բանախօսութեան աւարտին, շարունակուած է գեղարուեստական բաժինը, որմէ ետք, խօսք առած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան ու ձեռնարկը փակած պահպանիչով:

ՖԼՐԻԳԻՒՂԻ մէջ, Մարտ 5-ին, տօնուած են Բարեկենդանն ու Վարդանանց երգչախումբի 68-րդ տարեդարձը: Կրօնական արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Յաւարտ պատարագի սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ յարակից «Նազար Շիրինօղլու» սրահին մէջ որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Սրկ. Տավութճեան, ապա բեմ հրաւիրած է Վարդանանց երգչախումբի ատենադպիր՝ տիկին Գարէն Թէրզեան որ բացատրութիւններ տուած է երգչախումբի գործունէութեան մասին եւ յայտնած թէ երգչախումբը կը պատրաստուի գալ տարի Հայաստանի քրիստոնէութեան 1700-ամեակին առթիւ հոգեւոր համերգ մը սարքելու: Պարգեւատրման արարողութիւն մը տեղի ունեցած է այն անձերուն որոնք իրենց նպաստը բերած են երգչախումբին: Շարք մը ուղերձներէ ետք, խօսք առած է նաեւ Խոր Վիրապի վանքի հոգեւոր հովիւը՝ Յովհաննէս Քհնյ. Շահնազարեան: Ելոյթ ունեցած է Սահակ Վրդ., երգչախումբին խանդավառիչ երգերէն ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

Տէր Բարսեղին տունը

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Խնդրեմ, արժանապատուութեանս մի դպչիր... եւ յետոյ՝ բերանս բանալ մի՛ տար:

ՄԱՐՏԻԿ. - Ի՞նչ, սպառնալի՞քի սկըսար: Բերանդ բանալս նէ՝ ինչ պիտի ըսես եղեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ինչ որ է, ես նորէն կը լռեմ: Իմ սատիճանս, իմ քահանայական սքեմս ինծի կը պարտաւորեն ներողամըտութեամբ վարուիլ եւ նախատինքներուն համբերել:

ՄԱՐՏԻԿ. - (Գոռալով): 75 ոսկիս...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - (Թեւերը դէպի երկինք): Տէր Աստուած, դուն ինծի համբերութիւն շնորհէ:

ՄԱՐՏԻԿ. - Խաբեբա՛յ, տոլանտրճի՛:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Տէր, ներէ իրեն... զի ո՛չ գիտէ զինչ սաէ:

ՄԱՐՏԻԿ. - (Ոտքի): Ես քեզի կը սորվեցնեմ: (Արագ դուրս):

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Էօ՜ֆ, վերջապէս ազատեցանք պէ՜...

Քիչ վերջ ներս կը մտնէ Նեմզար Հանըմ

ՆԵՄԶԱՐ. - Աչքդ կը պաղէ՞ր կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Չէ՛, այս այցելութեանդ չէի սպասեր:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ինչո՞ւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Քանի մը օր առաջ ըրած խօսքերդ մոռցա՞ր:

ՆԵՄԶԱՐ. - Դուն ալ պակաս չձգեցիր: Կը պատահի: Բայց էսքի տոսթ տուշման օլմազ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Հիմա ինչո՞ւ եկար, ան ըսէ նայինք:

ՆԵՄԶԱՐ. - Գործի մը համար եկայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Հաց եւլելիք բա՞ն մըն է:

ՆԵՄԶԱՐ. - Գործ է նէ՝ հէլպէթ հաց կ՚ելլայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Անանկ է նէ՝ խօսէ տեսնենք:

ՆԵՄԶԱՐ. - Մըսըրէն երիտասարդ մը եկած է եղեր, Եդուարդ անունով, իմացա՞ր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Իմացայ: Շատ շնորհքով մէկն է եղեր, աղջիկ կը փնտռէ կոր, ատ չէ՞:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ճիշդ ան է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Էհ, ի՞նչ պիտի ըլլայ նայինք: Աղջի՞կ պիտի գտնենք իրեն: Դուն չէ՞ս կրնար կոր գտնել, որ ինծի եկեր ես:

ՆԵՄԶԱՐ. - Խնդիրը ուրիշ բան է: Դուն փարա պիտի վաստկիս, հէմ ալ պոլ փարա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Աղէկ, ինչ պիտի ընենք նէ՝ ըսէ:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ատ Եդուարդ ըսուածը Սահակ էֆէնտիին աղջկան՝ Զարուհիին հետ կ՚ուզէ կոր նշանուիլ: Քու ընելիքդ ատ տղան գտնել եւ Զարուհիէն պաղեցընել է: Անպատիւ է ըսէ, սուր - անոր հետ է ըսէ, ինչ կ՚ուզես փսէ: Դուն ատ բոլորը չինելը լաւ գիտես: Խորհուրդ տուր որ վազ անցնի Զարուհիէն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Վազ անցնելու նպատակը ի՞նչ է:

ՆԵՄԶԱՐ. - Բերրոն հանըմը կ՚ուզէ ատ տղուն իր աղջիկը տալ, հասկցա՞ր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Հասկցայ: Բերրոն հանըմն է աս գործը կազմակերպողը, հա՞:

ՆԵՄԶԱՐ. - Հա՛: Ըսաւ քի, քեզի շատ զոհ պիտի ձգէ, եթէ յաջողիս:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Աղէկ ամա, աս գործը շատ դժուար գործ է: Ատանկ մէկ քանի ոսկիով ըլլալիք բան չէ:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ո՞վ ըսաւ քի մէկ քանի ոսկի պիտի առնես:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Աս գործը 100 ոսկիէն պակաս չըլլար: Սակարկութիւն չկայ, գիտցած ըլլաս:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ճանըմ, ընելիքդ ի՞նչ է, որ այդչափ փարա կ՚ուզես կոր: Միւսխին քանի մը խօսք պիտի ընես միայն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Քանի մը խօսքով գործ կը տեսնուի՞: Մարդը երկար - բարակ պիտի համոզեմ: Հէմ անկէ ետքը եթէ իմացուի՞ ըրածս:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ճանըմ ուրկէ՞ պիտի իմացուի: Տղան քեզ չի ճանչնար: Դուն կրնաս ուրիշ անունով երթալ քովը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Հարկաւ անանկ պիտի ընեմ: Ատ Բերրոն հանըմին ըսէ, քի 100 ոսկիէն պակաս չըլլար: Գործը թող ուրիշին տայ: Հէմ ալ՝ փէշէշին բան մը մինչեւ չառնեմ, սըկէ հունա չեմ երթար:

ՆԵՄԶԱՐ. - Հոգ մի ըներ, ես ուզածդ կը փրցնեմ: Սկսելու համար առ քեզի 25 ոսկի: (Կուտայ):

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ճիշդ ատենին հասաւ: Տունը դրամ չէր մնացած:

ՆԵՄԶԱՐ. - Նորէն ինծի աղօթք ըրէ, որ ատանկ հավայէն դրամ կը վաստկիս կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Հավայէն մի՞... Պիտի աշխատիմ, մարդ պիտի համոզեմ:

ՆԵՄԶԱՐ. - Ինչ որ է, անմիջապէս գործի սկսիր, ժամանակ կորսնցնելու չէ: Մնաս բարով: (Դուրս):

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Երթաս բարով: Հոգ մի ըներ:

(Շար. 28)

Քրխեան եւ Թորոսեան ընտանիքները իրենց զաւակներով եւ թոռներով

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՔՐԽԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Յակոբեան)

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Գոմիտայ գերեզմանատունը, ժամը 17-ի շուրջ:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Թորոսեան եւ Քրխեան ընտանիքներուն:

Զաւակը, փեսան, թոռները, ազգականներն ու բարեկամները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԳԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 18, ժամը 10-ին, Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ցաւակցութիւն՝ տամարով:

Իր յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նոյն Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցին, Կիրակի Մայիս 7-ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մ. Գարակէօզեանի եւ ընտանիքին:

M. Karagossian - 2, Place Léon Blum, 92130 Issy-les-Moulineaux
Dr A. Atmadjian - 77, Boulevard de Grenelle, 75015 Paris
P. Atmadjian - 41, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux

(Շար. Ա. էջէն)

եւրոյթէն հազիւ քանի մը վայրկեան առաջ:

Ժոսփէն ակնարկեց նաեւ Հանրապետութեան նախագահին հետ յարաբերութիւններու եւ ըսաւ. - «Նախագահը կը թողու որ կառավարութիւնը կառավարէ, մանաւանդ քննադատութիւններով, կառավարութիւնը կը թողու որ նախագահը նախագահէ, առանց քննադատութիւններու»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ դէմ դրաւ կառավարութեան ծրագրին եւ 100-ի դէմ 215 ձայնով մերժեց Ներքին նախարարին օրինագիծը որ 322-էն 341-ի կ'ուզէր բարձրացնել ծերակուտականներու թիւը: Ծերակոյտին վերաբերող կանոնադրային օրինագիծ մը ըլլալով, Ժոսփէնի կը մնար ետ քաշել առաջարկը, ինչ որ ըրաւ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ չատ տարակարծիք է Աւստրիոյ դէմ ձեռք առնուած պատժական միջոցներուն առընչութեամբ: Բազմաթիւ երկիրներ անախորժ կացութեան մատնուած են Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ դիրքին պատճառով: Աւստրիոյ Արտաքին նախարարը չէ տուած խնդրոյ առարկայ երկիրներու անունները, բայց ճշդած է որ պատիժները ոչ մէկ ձեւով չեն խանգարեր իր կառավարութիւնը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ծայրայեղ - ուղղափառ ռաբբունիները կոչ ըրին որ բողոքի որեւէ ցոյց տեղի չունենայ, զալ շաբթու, Պապին այցելութեան դէմ: Վախ կայ որ աջ հոսանքի ծայրայեղ Հրեաներ որեւէ արարքի դիմեն, քանի արդէն անցեալ շաբթու դատապարտած էին այդ այցելութիւնը:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, ձերբակալուած է Ահ-

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29-ին

մատի անուն անձ մը, որ կրնայ Սայիտ Հաճարեանի դէմ մահափորձին հեղինակն ըլլալ: Բարենորոգիչ հրապարակագիրը միշտ հիւանդանոցն է ծանր վիճակի մէջ:

ՈՒՍԱՄԱ ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ, մեծահարուստ խալամապաշտը, որուն կը վերագրուի ահաբեկչական, մանաւանդ հակամերիկեան, բազմաթիւ արարքներու նիւթական մատակարարումը, ծանրօրէն հիւանդ է ըստ «Ասիա Ուիք» շաբաթաթերթին: Թերթին աղբիւրներուն համաձայն, կը տառապի երիկամունքի ծանր հիւանդութենէ մը եւ մահամերձ է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆՑԻ մը, որ ամբաստանուած է 100 մանուկներու սպանութեամբ, մահուան դատապարտուած է Լահորի դատարանին կողմէ: 38 տարեկան, խոստովանած է որ 100 երախայ սպաննած է վրէժ լուծելու համար ոստիկանութենէն որ զինք ձերբակալած էր տարիներ առաջ, երախաներու բռնաբարումի համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Բոպըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական - զաւեշտական
թատերգութիւնը
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·30
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

A l'occasion du 70ème anniversaire
de la Maison des Etudiants Arméniens
de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL
DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS
Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au salon Honnorat de la Maison Internationale, en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques
"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF
Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
Ժէ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA
- Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)
- Economes
- Cuisinières

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: 01 39 83 71 19 (de 19 à 21h)
— Marie: 01 47 80 71 73 (de 9 à 19h)
— Séta: 01 64 03 53 05 (de 10 à 20h)

Colonie de Vacances
organisée par l'Association SIPAN
pour les enfants de 6 à 12 ans
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage
Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association SIPAN
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — Tél. : 01. 40. 51. 11. 90

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.
Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 21
MARDI
21 MARS
2000
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամերիկա առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատ : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·867
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.867

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 18 / 20)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՒ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԻ ՇՇՈՒԿՆԵՐ

Մոսկուա կատարած այցէն վերադարձին, Մարտ 18-ին, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան Զուարթնոց օդակայանը լրագրողներուն յայտարարած է թէ Պաշտպանութեան նախարարութենէն ներս կատարուած վերջին փոփոխութիւնները ինք բնական կը գտնէ: Ինչ կը վերաբերի իր հրաժարականին մասին շրջող շշուկներուն, Վ. Յարութիւնեան ըսած է թէ ինք տեղեակ չէ: Խօսելով մոսկովեան այցելութեան մասին ան նշած է թէ ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներու խորհուրդի նիստին քննարկած են 14 հարցեր ու ինք անջատաբար տեսակցած է ռուս իր պաշտօնակից Ի. Սերգէևի հետ: Երկու նախարարները ստորագրած են երեք պայմանագիր, մէկը՝ միջկառավարական, երկուքը՝ միջգերատեսչական: Աւելցուցած է թէ սկսած երկկողմ աշխատանքը կը շարունակուի ռուս նախարարին Հայաստան մօտօրեայ այցով:

ԿԸ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, Երեւանի քաղաքապետ Ալպերթ Բաղեեան Մարտ 17-ին իր հրաժարականը տուած է: Արմէնփրէս փորձած է ճշդել լուրը, սակայն պաշտօնական աղբիւրները չեն հաստատած: Մինչ բոլոր հաղորդուած է թէ նոյն օր ժամը 14-15-ին Ա. Բաղեեան կը գտնուէր Երկրապահներու նոր շէնքը, ուր կը քննարկուէր հարցը:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Մարտ 17-ին Վ. Սիրադեղեանի, Վանոն Յարութիւնեանի ու միւս սպաննութիւններու գործին առնչութեամբ փաստաբանները շարունակած է հարցաքննել Վ. Յարութիւնեանը, Ա. Տէր-Սահակեանը, անոր խումբին, Արմէնն Մարգարեանին, Վազգէն Սարգսեանին ու հայհոյելու 27-ի դէպքերուն մասին: Ան ըսած է թէ Տէր-Սահակեանի խումբը իրեն ենթարկուած չէ, այլ հետաքրքրուած էր իր կենդանի կտակը Սահակեան: Բայց ան նաեւ թէ Տէր-Սահակեան ու Վազգէն Սարգսեանի սպաննութեան մասին է ինք ունեցած ու տեղեկութիւն չունէր: Պնդած է թէ գործողութիւններուն Լեռնոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէն հրամայուած մասին կ'ըսէ. Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը Վ. Սիրադեղեանին կապ չունին, Սարգսեան Կարէնը ունեցած հետ:

ԲԱՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 17-ին դատարանը քննած է Աշոտ Բաղեանի գործին Գ. մասը որ կը վերաբերի ծանրակշիռ մարմնական վնասներուն: Որոշած է կալանաւորները ... օրէնքով նախատեսուածէն

...ութիւն եղած է: Բոլոր ան թէ ուսուցիչները փնտռուած են իրենց բազմաթիւ դասերուն ժամերուն համաձայն:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ – ԵԿԵՂԵՑԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

Մարտ 17-ին էջմիածնի մէջ կառավարութեան ու եկեղեցիին միջեւ յուշագիր մը ստորագրուած է որուն խորհրդանիշ հայեցողական կերպովթէ անձի կենսունակ գործերը: Կառավարութեան կողմէ յուշագիրը ստորագրած են վարչապետի խորհրդական, կառավարութեան աշխատակազմին ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան եւ կրթութեան ու գիտութեան նախարար Լեւոն Միրզոյեան, իսկ եկեղեցին կողմէ Արարատեան թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկոպոս Կճոյեան, աստուածաբանական ֆակուլտետի տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեան: Յուշագիրը ստորագրութիւնը ողջունած է Գարեգին Բ.:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ

Նախագահ Քոչարեան Մարտ 17-ին ստորագրած է հրամանագիր մը որ շնորհել կը հրաւիրէ ՀՀ վարչապետին 1999 Օգոստոս 18-ի այն որոշումը որ կը վերաբերի բնակչութեան ... «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական կառավարման մարմիններու պաշտօնատար անձանց ...»: Նախագահը իր կարգադրութեան մէջ նշած է թէ այդ որոշումը ... եւ որ անջատ են ՀՀ Սահմանադրութեան: Վարչապետին ալ յանձնարարուած է փոփոխել 1999 Օգոստոս 18 թուակիր այդ որոշումը: Նախագահը նոյն օրը ստորագրած է «Լրատուութեան մասին» օրէնքին մէջ փոփոխութիւն եւ լրացում կատարելու օրէնքը:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Ռ. Քոչարեան Մարտ 17 թուակիր հրամանագրով Գուրգէն Ղազարեան նշանակած է Ներքին գործերու նախարարի տեղակալ պաշտօնին ու տեղը նշանակուած է Եգիկ Բաղդեան:

ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսական «Արգումենթի ի ֆակտի» թերթին (Մարտ 15) տուած հարցազրոյցին մէջ Ատրպէյճանի նախագահը պատասխանելով Արցախեան հակամարտ ... հարցումին թէ, կրնի՞ն անզամ նախկին զաւաճ է կարգաւորումին արդիւնքներ տեսանել, ըսելով որ իրենք կողմնակից են Ատրպէյճանի կազմին մէջ լայնօրէն ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղի մը: Աւելցուցած է թէ հայկական կողմը անշուշտ թէ կը պահանջէ որ եթէ իրենք համաձայնին այդ կարգավիճակին, ասիկա կրնանալ թէ «անկախութիւնը կորսնցնել կ'ուզեն»: Անդրադառնալով ... հարցին ալ, Ատրպէյճանի նախագահը ... Ռուսաստանեան հայերէն ... Թիւնը պաշտօնական ... զօրքն ալ ... թէ Ատրպէյճան կը պատրաստէ այդ ակրոնքը:

ՈՂՋԱԿԵԶԻՆ ՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 126 ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ

Միացեալ Նահանգներ (ԱՄՆ) համալսարաններու Ողջակէզի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնի տնօրէն Սթիֆըն Ֆայնշթայն Ապրիլ 24-ի նախօրեակին ղրկած է միջազգային չափանիշով 126 գիտնականներու կողմէ ստորագրուած դիմում-նամակ մը պատանքով, որով ներառելու են Ֆրանսայի Ծերակոյտի Ծերակուտականներուն մօտ կը կայանի Եկ... Պրոֆ., Իսրայէլ Չարնի, (Երուսաղէմի Եբրայական համալսարան), Հելէն Ֆէյն (Բոստոնի համալսարան), Սամուէլ Թոթըն (Արքանզասի համալսարան), Իռվինգ Հորովից (ԱՄՆ), Իռվինգ Հորովից եւ ուրիշներ:

Դիմում-նամակին մէջ անոնք կը յիշեցնեն թէ բազմաթիւ երկիրներու խորհրդարաններ կամ կառավարութիւններ ճանչցած են, ինչպէս Արժենթին, Պելճիք, Յունաստան, Լիբանան, Ռուսաստան, Կանատա, Կիպրոս, նաեւ Եւրոպական խորհրդարան, ԱՄՆ-ի Ներկայացուցիչներու Տունը ... հայ ազգի ճանաչումը Ֆրանսայի Ծերակոյտին որ կը կարդայ ... ծերակուտականները ... իրենց պատմական նման էջերուն:

Է. ՊԱԼԱՏՈՒՐԻՐ ԽՈՂԺԱԼԻ ԲԱՐԴԱԾԸ

ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ «ԹՐՔԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ» ՈՒՆԵՆԱԼ...

Հաւանաբար չարժեր իսկ խօսիլ անոր մասին որ այսօրուան պաշտօնական մը կը տառապի, բայց եւ այնպէս թերեւս աւելորդ չէ յատկանշել լայն ալիք ... Շաբաթ, Մարտ 18-ի երեկոյեան, հեռատեսիլի Ֆ. կայանին կը սփռուէր Թիէրի Արտիսոնի «Tout le monde en parle» յայտագիրը ... հիւրերն էին Թոմէ Հանձեն, Էտուար Պալատուր եւ Էմմանուէլ Պէաք:

Էտուար Պալատուրին բոլոր հարցումներուն ... Թ. Արտիսոն ... կարծէ ... անոր մասին ...

... Ֆրանսայի ... կ'ըսէ թէ եթէ ... «թրքական ծագում» ունենալ ... (travailleur immigré) ... իր ... :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹԸ Իսրայէլ կը ժամանէ Մարտ 21-ին, երբ Հռոմի Պապը կը ... Փոլ Բ. Սրբազանը ... (Յովհաննէս Պօղոս Բ.) ... Սովորաբար բոլոր ... երեք երկիր, ... երեք մը ... 6 ժամ: Հիմա ... Վատիկանը ... Իսրայէլի ... (1967-էն) Իսրայէլ ... Եւրոպացի ... Երուսաղէմի ... Պաղեստինի ... 2% ... Յովհ. Պօղոս Բ. այս ... Մարտ 20-ին, երբ կը հասնէր Ամման ... Պաղեստինեան ... 18 ... Ֆաթիմայի ... Պապը ... 1964-ին ... Պօղոս Զ. ... Արաբներուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ. Գերմանական հրատարակութեան ... հաշուով 1000 ... Քրիստ-Մաֆֆէի ... 45 միլիոն ... Ֆրանսայի ... Թուրքիա ... Մարտ 5, ... («Առաւօտ», Մարտ 7) ... :

ԹԱՅՎԱՆ, ... Չէն Շուի-Պիան ... Մարտ 20-ին ... Չինաստանը ... :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ 3-րդ ... Մարտ 19-ին, ...

(Տես՝ Գ. էջ)

«ԿԱՆՉ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԷՋԸ

«Կանչ»ը Հայաստանի մանկապատանեկան թերթերուն ամէնէն ծանօթներէն է։ Կուգայ խորհրդային շրջանէն, երբ լոյս կը տեսնէր «Պիոներ կանչ» անունով։ Պատանիներուն համար ու նաեւ կարեւոր չափով անոնց կողմէ պատրաստուած թիւերը միշտ պահած են մեծերու եւս ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ հայթայթելու յատկանիշը։ Այս յատկանիշով թերթը մասնաւորաբար ուշագրաւ եղաւ 1988 – 1989-ի յեղաշրջումին օրերուն երբ փաստը տուաւ արագ ու առողջ կողմնորոշումի մը. բան մը որ չափահասներու մամուլի շատ անուններու – ո՛չ միայն Հայաստանի մէջ – աւելի դժուարութիւն պատճառեց։

«Կանչ»ի այդ շրջանի ընթացքը մտածել տուած էր որ կա՛յ անկախութեան վաղուան վստահելի սերունդը երաշխաւորող հացէ մը։ Անցնող տասնամեակը իր յայտնի տագերով ու պաղերով շատ ու շատ յոյսեր, ակնկալութիւններ ջուրին տուաւ։ Խանդավառութիւններուն վրայ օրէ օր նստան յուսախաբութեան շերտեր, մտահոգութիւններ։ Փոփոխութիւններու անբաղձալի, այլ՝ որոշ չափով անխուսափելի ա՛յս շրջանին ալ պատանիներուն թերթը յաջողեցաւ ընդհանրապէս պահպանել «առողջ»ութիւնը։ Պահպանել, հակառակ ի՛ր ալ կրած դժուարութիւններուն որոնք խանգարեցին հրատարակութեան կանոնաւոր հերթականութիւնը ու ո՛վ գիտէ որքան նեղութիւն պատճառեցին անոր ներքին խոհանոցին։ Եղան շրջաններ երբ շաբաթական երեք թիւը վերածուեցաւ երկուքի, ապա մէկի. եղան շաբաթներ երբ բնաւ լոյս չտեսաւ ան։ Այնպէս կը թուի որ անստուգութիւնը հարթուած չէ վերջնականապէս, քանի որ ներկայիս թերթը Ա. էջին վրայ ունի «Հայաստանի մանկապատանեկան պարբերական» մակագրութիւնը։

Սակայն, ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, պահպանուած է բաց աչքով դիտողի ու արձագանգողի անոր յատկանիշը որ արտայայտութիւն կը գտնէ ո՛չ երկարապատում յօդուածներու ձեւով որոնց տակ յաճախ հանրութեան քիչ կամ շատ ծանօթ անուն մը տեղ գտած կ'ըլլայ։ «Կանչ»ի հետաքրքրական մասը ընդհանրապէս քանի մը տողնոց հարցադրումներ, պատկերներ, առաջարկներ, մտահանչումներ են որոնք կ'ըլլան պատանիներու կողմէ։ Պատանիներ որոնք եթէ այսօր զուրկ են երկրին ընկերային, տնտեսական ու այլ մարզերուն վրայ ազդելու լծակներէ, գոնէ փաստը կուտան թէ անտարբեր ու կամաւոր կոյր արարածներ չեն։

Այս նշումները առաջին էջով մը ամփոփող թիւ մըն է Մարտ 8, Չորեքշաբթին (թիւ 10)։ Այդ էջին վրայ առաջին ուշադրութիւնը կը գրաւէ մանրիկ հարցախոյզ մը. կատարուած է «պատանի լրագրող» Աննա Աւետիսեանի կողմէ, կառավարութեան փոփոխութիւններուն վաղորդայնին։ «Յոյսեր կապո՞ւմ էք նոր ձեւաւորուած կառավարութեան» հարց տուած է ան չորս չափահասի որոնց տարիքը 40 – 75-ի միջեւ է։ Չորս պատասխանով արտայայտութիւն կը գտնէ անվստահութեան ու պախարակումի խառնուրդ պոռթկում մը որ ոչ ոք կրնայ պնդել թէ իւրայատուկ է այդ չորսին։ «Ոչ մէկին էլ չեմ հաւատում։ Համոզուած եմ որ սրանց որոշումները նոյնպէս կը մնան թղթի վրայ» կ'ըսէ առաջինը։ Երկրորդը կը յայտնէ այլեւս կորսնցնելիք ոչինչ ունեցողի մը դիրքէն որուն ոսկորէն ալ անդին անցած է դանակը. «Նոր կառավարութիւն, ասել է՝ սոված գայլերի նոր փոխմակ։ Մինչեւ սրանք էլ կշտանա՞ն, մեր աչքերը դուրս կը գան» կ'ըլլայ պատասխանը որուն ազդարարութիւն մըն ալ կ'ընկերանայ. «բառերս չփոխե՛ս, ես չեմ վախենում»։ Տարբեր չէ երրորդին պարագան. «Ընտանիքս սովից կոտորւում է, համբերութեան տեղ էլ չկայ։ Ի՞նչ կառավարութիւն, հազիւ իրար կոկորդ են կրծում։ Ափսո՛ս մեր ազգը, որ անդունդի եզրին է յայտնուել»։ Վերջին պատասխանողը խումբին երիցագոյնն է. ստորակէտով մը իսկ տարբեր չէ ունեցած արտայայտութիւնը. «Ամօթ մեր կառավարութեանը։ Չե՞ս տեսնում, որ բոլորը տուն – տեղ ծախում ու գնում են։ Վերջում մնալու ենք Ռ. Քոչարեանը եւ Սերժ Սարգսեանը...։ Ես կը մեռնեմ, դուք կը տեսնէք...»։

Քիչ վարը «մէկ – երկու տողով» եղած նշումներու կարգին կայ հետեւեալը. «Աւա՛ղ, մեր երկրում օրէնքները չեն գործում։ Աւելի շատ ոտնահարւում են, քան՝ կիրառւում։ Թափառաշրջիկների եւ մուրացկանների գերակշիռ մասը երեխաներն են։ Երեխան դարձել է վաստակի աղբիւր։ Ոչ մի քաղաքակիրթ պետութիւն թոյլ չի տայ նման վերաբերմունք։ Ցաւալի է ... շատ ցաւալի»։ Ընկերային ներկայի պատկերին իսկապէս ամէնէն մութ էջերէն մէկը ստուերագծող այս տողերը թերթին «Շաւիղ» ակումբէն Հայկ Ապրեսեանի ստորագրութիւնը կը կրեն։ Անոր տողերուն անմիջական դրացնութիւն կ'ընէ դպրոցական կեանքէն շերտ մը բերող Նուարդ Ղուկասեանի հարցումը. «Երեւանի որոշ դպրոցներում երեխաների «սրբազան» պարտքն է դարձել ամէն ամիս 150 – 200 դրամ մուծել դպրոցի հիմնադրամին։ Իսկ ո՞վ եւ ինչպէ՞ս է ծախսում այդ գումարը, եթէ դպրոցը նոյնիսկ կաւիճով չի ապահովում աշակերտներին»։ Դպրոցականի անմիջական շրջապատէն հասած ամենաբնական հետաքրքրութիւն մը որ գրուած չորս տողին տասնապատիկին ծաւալով նիւթ կրնայ թելադրել, եթէ մարդ զուգահեռ մը ընէ պատանուհիին հարցումին ու օրինակ՝ Աշոտ Բլէեանի դատավարութեան միջեւ...։ Կրնա՞յ գտնուիլ տրամաբանութիւն մը որ ընդունելի, համոզիչ պատ մը քաշէ երկուքին միջեւ։

Դպրոցական կեանքին, մասնաւորաբար ուսուցիչին առնչուած է Հ. Ապրեսեանի մէկ այլ մտահանչումը որ «Ո՞վ է իսկական ազգային հերոսը» խորագիրը ունի։ Այդ կոչումին ամէնէն արժանին «Ուսուցիչ»ը կը նկատէ պատանին, ընելով շատ տեղին թելադրութիւն մըն ալ. «Ուսուցիչը որին ոչ թէ մետալով, շքանշանով պէտք է պարգեւատրել, այլ գոնէ նրա աշխատավարձը վճարել»։ Կա՞յ մէկը որ ըսէ թէ տեղին չեն ըսուածն ու ակնարկութիւնը որոնք կ'ուղղուին ամէնէն առաջ իշխանութեան գլխաւոր դէմքին՝ Հանրապետութեան Նախագահին որուն աշխատանքի օրակարգին ամէնէն մնայուն կէտը կը թուի ըլլալ մրցանակներու, մետալներու բաշխումը...։

Պատանեկան գնահատանքի անկիւն մըն ալ ունի «Կանչ»ի Ա. էջը։ Առաջին սիւնակը կը գլխաւորէ Ղարաբաղի ազատագրութեան պայքարին ամէնէն անկեղծ նուիրեալներէն Սամուէլ Շահմուրատեանի փոքր մէկ լուսանկարը որ առնուած պէտք է ըլլայ ցոյցի մը ընթացքին ելոյթ ունենալու պահուն։ Դպրոցներուն մէջ ամիսը 150 – 200 դրամ հաւաքելու եւ կաւիճ անգամ չապահովելու երեւոյթին անդրադարձող Նուարդ Ղուկասեանն է որ ոգեկոչած է Ս. Շահմուրատեանի յիշատակը։ Ան կը յաճախէ 1992 Սեպտեմբեր 12-ին Մաղաւուզի մարտին զոհուած այդ մտաւորականին անունը կրող դպրոցը։ Անուն որ Ս. Շահմուրատեանի մահուընէն ութ տարի ետք ա՛լ աւելի խոր յարգանք կ'առթէ երբ պայքարի իրրեւ թէ իրեն գաղափարակիցներու շահամոլութիւնն ու անհեռատեսութիւնը, անսահման ու անսահմանելի շահարկումները ութ տարուան մէջ անդունդին եզրին հասցուցած են երկիրը։ Եւ յիշել որ Ս. Շահմուրատեան երեսփոխան էր երբ ինկաւ գիւղի մը ազատագրութեան կռիւին մէջ։ Կրնար շատ դիւրութեամբ մնալ արդարօրէն իրեն բաժին ինկած աթոռին վրայ եւ զէնքը պահել ցուցադրական առիթներու, ինչպէս ըրին ուրիշներ։ Պատանուհին ալ որ ութ տարի առաջ հազիւ հինգ – վեց տարեկան պէտք է եղած ըլլայ, «Իսկական մտաւորականը» խորագրուած անկիւնին մէջ անոր այս յատկանիշները կ'ընդգծէ։ Կը գրէ. «Նրա ապրած կեանքը իսկական նուիրում էր հայրենիքին։ Ասում եմ՝ ահա նա էր իսկական մտաւորականը։ Նա որ պաշտպան էր հայրենիքին ու երբեք իր շուրթերը չպղծեց անէծքով։ ... Ընտրեալները նահատակւում...»։

Քաղաքական մարզն ալ վրիպած չէ պատանիներու ուշադրութենէն. Լուսինէ Պետրոսեան «Էլ ի՞նչ ընդդիմադիր, եթէ երազանքը աթոռը չէ իշխանական» կը գոչէ, ի տես կառավարութեան վերջին փոփոխութեամբ նախարարի աթոռի մը տիրացած Դաւիթ Վարդանեանի ակնարկելով։ Կ'աւելցնէ թէ տասը տարուան երազի մը իրականացումն է իր նշանակումը, թէեւ «կիսով չափ», քանի որ Դ. Վարդանեան շատ կը փափաքէր գրաւել Արտաքին գործերի Նախարարի աթոռը։ «Թէեւ, կ'աւելցնէ, նախարարը նախարար է, արտաքին լինի, թէ ներքին»։

«Կանչ»ը մաս կը կազմէ հայ մամուլի այն շերտին որ ամէն թիւի մէջ ընթերցումի հետաքրքրական անկիւններ անպայման ունի, պատանի ստեղծագործողներու էջերուն, ժամանցի բաժիններուն քով։

«Կանչ»ը լոյս կը տեսնէ Հմայեակ Պետրոսեանի խմբագրութեամբ, 2500 տպաքանակով. ութ էջ է, թիւը կ'արժէ 50 դրամ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԽՍՏ

ԿԱԼԸՐԻ ՄԱԹԻՆԵՈՆ

ԺԱՆՍԷՄ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ԱՆՑՔԸ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ժանսէմ բեղուն ստեղծագործող մըն է անկասկած։ Երկար ճամբայ կտրած գեղանկարիչը այս անգամ հանրութեան կը ներկայանայ՝ նախորդներէն բոլորովին տարբեր խորքով պաստառներով, թիւով՝ 89, «Դիցաբանութիւններ» ընդհանուր պիտակին տակ (1)։ Անոնք առաջին հերթին կը վկայեն թէ կեանքին առաջին տասնամեակը Թեսաղոնիկէի (Յունաստան) մէջ անցուցած մանուկը անջնջելիօրէն տպաւորուած մնացեր է դիցաբանական աշխարհի առասպելական կերպարներէն։ Ահա, մանկութենէն յամեցող այդ տպաւորութիւններն են, որ Ժանսէմ իր կեանքի ներկայ հանգրուանին կը վերարտադրէ՝ շուրջ երեք քառորդ դար հոգեւին անոնց մտերմութեան մէջ ապրելէ ետք։

Այս առթիւ հրատարակուած շքեղ քաթալոկը կը բացուի յատկանշական ինքնանկարով մը եւ կը փակուի նոյնքան յատկանշական երկրորդ ինքնանկարով մը։ Գրքին սկիզբը դրուած բնաբանը, որ կը պատկանի Ֆրանսացի իմաստասէր եւ քննադատ Հանրի Փըթիի, արդէն կը հուշակէ Ժանսէմի անխզելի կապը Ելլադայի հետ. «Յոյներուն՝ որոնք գտան «ազնուական կատարելութեանց» գաղտնիքը, որոնք մարդուն ընծայեցին գեղեցկութիւն մը՝ Բացարձակին նոյնքան մեծ, որքան իրենց յուսահատութիւնը»։

Իր ինքնատիպ ոճը անկասկած պէտք է փնտռել իր գծագրութեան մէջ, բայց նաեւ ներդաշնակօրէն գոյներու գործածութեան մէջ, որոնք զիրար կ'ամբողջացնեն անքակտելիօրէն։ Բայց տարբերութեամբը նախորդ ցուցահանդէսներուն, ուր կեանքը, կեանքին լիութիւնը կը յորդէր պաստառներու շրջանակէն դուրս – յատկապէս սպանական նկարներու շարքին մէջ, ուր մեռեալ բնութիւնները հասեր էին գրեթէ չօշափելի բայց միշտ անհաս գեղեցկութեան մակարդակին–, ներկայ ցուցահանդէսը գերազանցապէս ներհայեաց է եւ կը նկարագրէ բնազանցական ապրումներ հեթանոսական մթնոլորտի մը մէջ, որոնք կապ ունին ժամանակի անցքին ընկալման հետ։ «Ժամանակը՝ մեր բոլորին տէ՛րը...», կ'ըսէ Ժորժ Տիմեզիլ (2), ժամանակը՝ որ կը սահի անչօշափելի եւ կ'անցնի։ Ժանսէմ մեզի կը սորվեցնէ հրաշալի բան մը, թէ գեղանկարչութիւնը չի ձգտիր միայն յաւերժացնել գեղեցկութիւնները բաղձանքներու եւ ձգտումներու բարձրութեան վրայ, այլ նաեւ ամբողջ կեանքի մը երկայնքին խորհիլ ու խորհրդածել մարդուն լինելութեան մասին։ Ա խօսելու համար ժամանակի մասին, հար էր ուրեմն մերձենալ աստուածներու բնակավայր տարածքներուն, իմանա անոնց լեզուն եւ ապրիլ անոնց մտերմու թեան մէջ ու մինչեւ իսկ մասնակից դառ նալ իրենց յաւերժական խրախճանքնե րուն։ Միշտ պէտք է յիշել թէ Ժանսէմ հոգեկան ծննդավայրը Ելլադան է։

Մանկութեան առաջին տասնամեակ առասպելական կերպարներու մտերմ թեան մէջ ապրած՝ ան ի վիճակի է ա րիներու եւ արուեստի իր բարձունք վրայ տիրական, զանոնք իջեցնել երկ վրայ, հասկնալով իրենց լեզուն հան սատես կամ մասնակից ըլլալ իրենց զուարճական տօնահանդիսութեանց, միշտ մարդկային կմախք մը կուգայ թէ խանդարելու – ընաւ ի վիճակի չըլլա լով ալ խանդարելու, քանի կեանքը զե հզօր կը մնայ–, այլ պարզ յիշեցում կատարելու, – ունայնութիւն..., բոլ փառասիրութիւնները իջեցնելու համ համեստ մակարդակի մը։

Ժանսէմ նոյնքան տպաւորուած կը մ նայ Աստուածաշունչի կարգ մը կերպար ներէ կամ դրուագներէ, ինչպէս Մովսէ փրկութիւնը Նեղոսի ջուրերէն, Յովհան նէս Մկրտիչի գլխատումը երբ վարձատր թիւն Սալոմէի պարին, ու տակաւին ծ րունազարդ Ղովտը՝ իր աղջիկներով շր ջապատուած...

Քաթալոկին սկիզբը դրուած ինքնանկարը, «Ինքնանկար՝ շունով», որ բաղկանայ երկու պատկերներէ, կը յ թէ Ֆրանսահայ գեղանկարիչը ինքզին նկարելով նախ իբր երիտասարդ, ապ տարիներու բեռը ուսին վրայ, հաւատա րիմ կը մնայ յիշողութեան մը։ Արդարե երկու պատկերներուն մէջ ալ, որոնք ներկայացնեն իր աշխատանոցը, այսի իր աշխարհը, իր կեանքը վերջապէ տեսանելի կը մնան միեւնոյն տեղը երկ կախաղաններ՝ չարչարեալ մարմիններ կրող, մինչ կախաղաններու կատար թառած է նոյն ագռաւը թեւատարած։ Իր աշխարհին, իր կեանքին մէկ անխզե լի դրուագն է ան, որ կը գոյատեւէ ան ղահանութեան օրերէն։

Իւրաքանչիւր պաստառ կամ էսքիզ ար ժանի է մեկնաբանութեան ո՛չ միայն իր նուրբ արուեստին – գիծ եւ գոյն – հա մար, այլ նաեւ պատկերէն բխող պա գամին համար, որ պարզ չէ բնաւ, բա յատակ։ Նուրբ է գեղեցկութիւնը, ծաղիկներով ու կապոյտ ժապաւէնն զարդարուն գլխարկ մը կը կրէ («Երի տասարդ աղջիկն ու մահը»), կիսամեր ու խոհուն, թախծոտ աչքերով, եւ զգայ թէ կողքին է կանգնած մարդակեր մահը, ժամանակը՝ որ աւերներ պիտ գործէ քիչ ետք ... Ի զուր պիտի փոր ձէինք մէկ ափով ծածկել զայն, դիտել համար գեղեցկութիւնը։ Կեանքին թե չէ խզուած տակաւին։

Կեանքին թե՛լը... Երբեք կիներ են նոնք, որոնցմէ առաջինը կը մանէ թել երկրորդ կինը այդ թելը կ'երկարէ ու փոխանցէ երրորդին, որուն պաշտօն զայն խզել։ Թելը անտեսանելի կը մն բայց երեք կանանց շարժուձեւերը տակօրէն տեսանելի կը դարձնեն անտե սանելին, ճիշդ այնպէս ինչպէս տեսան լի ու անտեսանելի կը մնայ ժամանակ ժամանակին անցքը։ Երեք կիները պոյտ եթերին մէջ են, իրենց ոտքեր ներքեւ տեսանելի է աշխարհը, թիկունքին, պաստառին խորքը կը մ մութ։ Անցնող ժամանակին յաճախա ամէն վայրկեանի ապրում մը կը Ժանսէմի համար։

Այս իմաստով խորհրդանշական է երր րորդ ինքնանկարը, «Ինքնանկար՝ երա զապնակով», որ կը փակէ դիցաբանակ կերպարներուն անվախճան տողանց դարերու մէջէն։ Մութը իջեր է ամեն ծածկեր է մինչեւ իսկ մէկ մասը ար ուեստագէտի դէմքին, այլ գեղանկարիչ աշխատանոցին մէջ տակաւին կը գոր

ԺԱՆՍԷՄ

կենսագրական գիծեր

Ժանսէմ ծնած է 1920-ին, Սէօլէօզի մէջ (Թուրքիա):

Մանկութիւնը կ՚անցընէ Թեսաղոնիկէի մէջ, Յունաստան:

11 տարեկանին կը հասնի Ֆրանսա: 14 տարեկանին՝ Մոնփառնասի մէջ կը հետեւի գծչական դասընթացքներու: Երեք տարի ետք կը մտնէ Փարիզի Գեղարուեստից Վարժարանը, ուրկէ կը վտարուի 1938-ին:

Խորապէս անկախ նկարագրով, գաղափարաբար իր ուսմանց, կը յաճախէ զանազան աշխատանոցներ, որոնց շարքին՝ Grande Chaumière-ը, ուր կը ծանօթանայ արուեստագէտներու, եւ կը բարեկամանայ անոնցմէ շատերուն հետ:

Գործածելով զանազան արհեստներ, ինչպէս կերպասի գծագրիչ, կենդանի պատկերներու յօրինող, ան կ՚աշխատի իր գեղանկարչական արուեստին վրայ, եւ իր առաջին պաստառը կը ցուցադրէ 1939-ին, «Անկախներու Սալոն»ին մէջ:

1951-ին, իր առաջին ցուցահանդէսը կուտայ Փարիզի Կալըրի Տուսէի մէջ:

1954, 1956 եւ 1957՝ Փարիզի Կալըրի Չերվէի եւ Նիւ-Եորքի մէջ:

1957-էն սկսեալ Ժանսէմի ասպարէզը կը դառնայ միջազգային: Կը ցուցադրէ Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ (1964), Նիւ-Եորքի եւ Փալմ Պիչի մէջ (1965), Լոնտոնի եւ Շիքակոյի մէջ (1966):

1969-ին, Միցուքօշի կալըրիին մէջ (Թոքիօ) կը կայանայ իր գործերուն յետադարձ ցուցահանդէսը, եւ այդ թուականէն ասդին՝ իր գործերը մնայուն կերպով կը ցուցադրուին Ճափոնի մէջ (Թոքիօ, Մացույամա, Հիրոշիմա, Սենտայ, Օհիթա, Օզաքա, Սափորօ): Երկու թանգարաններ Օմիյա-Սիթիի եւ Ազումինոյի մէջ, Ժանսէմի գործերուն յատկացուած են:

1978-էն ի վեր, մնայուն կերպով կը ցուցադրէ Կալըրի Մաթինիոնի մէջ, Փարիզ:

…տեւէ լոյսը, ինչպէս նուրբ գոյներու հետքեր ալ իր երանգապնակին վրայ, մինչ Ժանսէմ իր աջովը գգալապէս վճռակաս կը բռնէ խուրձ մը վրձիններ:

Ն. Թ.

(1) Galerie Matignon, 18, avenue Matignon, Paris 8e, Tél. : 01.42.66.60.32. Jusqu'au 30 Juin.

(2) Տեսնել՝ «Discours de réception de M. Georges Dumézil à l'Académie française...», NRF Gallimard, 1979, p. 99.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺԱՖ-Ի ԱՐԱՔՍԸ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մարտ 11-ի երեկոյեան, Կրընոպլի Ֆոնթէն արուարձանի Էտմոն Վինէը սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի ԺԱՖ-ին «Արաքս եւ Սասուն» համոյթի յաջող ելոյթը, որուն նախաձեռնողն էին տեղւոյն քաղաքապետը՝ Եանիք Պուլար եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչական կազմը:

Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր տեղացի եւ հայ հանդիսականներով: Բացումը կատարեցին քաղաքապետը եւ Հայ Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Փ. Պապազեան: Ապա բեմը գրաւեց պարախումբի աղջիկներու կազմը, Սասուն նուագախումբին ընկերակցութեամբ: Արեւաշող տարազներով, հեզաճկուն աղջիկներուն եկան միանալ հպարտ հայու առնական հայեացքով տղաքը: Եւ այսպէս, մէկ ու կէս ժամ շարունակ 45 հոգինոց երկսեռ պարախումբը ներկաներուն սրտերը տրոփեց ազգային, տոհմիկ, ժողովրդական եւ գեղջկական բազմաթիւ պարեր ներկայացնելով: Բոլոր պարերը արժանացան բուռն ծափերու, բայց մանաւանդ Ա. Խաչատրեանի «Գայեանէ»ն եւ «Սուրերու պար»ը:

Յարգանքի արժանի է պարուսոյց Ամիրխանեանէն ետք, խումբին ներկայի գործէկրաֆը՝ Փայլակ Սարգիսեան որ միանգամայն կը ղեկավարէ Թաթուլ Ալթունեանի պարախումբը: Յարգանքի արժանի են նաեւ նուագախումբի ղեկավար Միքայէլ Վեմեան, անդամները, լոյսերու, տարազներու եւ վարսայարդարումի պատասխանատուները:

Հանդիսութենէն ետք համոյթը իր ղեկավարներով եւ Ֆոնթէնի քաղաքապետարանի մշակոյթի պատասխանատուները հիւրասիրուեցան Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Հոն, ԺԱՖ-ի նախագահ Փասքալ Շամասեան շնորհակալութեան իր խօսքը ուղղեց Քաղաքապետ Պ. Պուլարի իրենց ընկերացողներուն եւ Մշակոյթի Տան ղեկավարներուն: Համոյթի երիտասարդները հոն գարձեալ սեղծեցին ուրախ մըթնոլորտ: Յաջորդ առտու, անոնք մեկնեցան գոհ տրամադրութիւններով:

Խորին շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն ԺԱՖ-ին, ազգօգուտ գործունէութեան համար:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ ԺԱԳ ԳՈՒՍԻՆԵԱՆԻ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 1999-ի սկիզբը, առ ի գնահատութիւն Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի ատենապետ՝ Գեղամ Թորոսեանի եւ վարչական խորհուրդի փոխատենապետ՝ Ժագ Գուսինեանի Եկեղեցւոյ մատուցած բոլորանուէր ծառայութեան, «Ս. Ներսէս Շնորհալի» շքանշան շնորհած էր անոնց: Առենին կարելի չէր եղած յանձնումը կատարել Գարեգին Ա.ի վախճանման հետեւանքով եւ միայն Երեքշաբթի, Մարտ 14-ին է որ ընդունելութիւն մը տեղի կ՚ունենար Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը եւ տուչութիւնը կը կատարուէր ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք.ի:

Քահանայից դասուն «Ուրախ լեր»ի մեկնաբանութենէն ետք, Գիւտ Արք. խօսք կ՚առնէր յայտնելով թէ Թարգմանը կ՚ըլլար երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի որ դժբախտաբար չէր կրցած անձամբ կատարել այս տուչութիւնը ու կը ներկայացնէր օրուան մեծարեալները, որոնք կրնային իբրեւ օրինակ ծառայել: Կը յիշէր որ Գեղամ Թորոսեանը ճանչցած էր, որպէս դպիր եւ անդամ Ս. Պարթեւեանի երգչախումբին երբ ինք նոր կուգար Փարիզ. տարիներու երկայնքին ան միշտ իր ինքնամատոյց ծառայութիւնը բերած էր եկեղեցւոյ: Գեղամ Թորոսեան երկար տարիներէ ի վեր կը շարունակէ անշահախնդիր կերպով եւ հաւատարմութեամբ աշխատիլ, ինչ որ մասնաւոր գնահատանքին արժանացած էր երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Ժագ Գուսինեան նոյնպէս, համեստութեամբ միշտ ծառայած էր թէ Փարիզի եկեղեցւոյ եւ թէ Ալֆորվիլի ուր հողաբարձու է: Իր անունով կը մասնակցի նաեւ քոյր եկեղեցիներու հետ հանդիպումներու թէ խորհրդակցութիւններու եւ Գարեգին Ա.ի հիացումին ալ արժանացած էր երբ Ան 1997-ին Փարիզ կ՚այցելէր: Իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է նաեւ եկեղեցւոյ նորոգութեան աշխատանքներու կապակցութեամբ: Գիւտ Արք. յայտնեց թէ լիազօրուած է նաեւ փոխանցել Գարեգին Բ.ի օրհնութիւնը:

Ապա, Յարութիւն Քահանայ եւ Աւետիք Քահանայ յաջորդաբար կարդացին Գեղամ Թորոսեանի (1999, Մայիս 25) եւ Ժագ Գուսինեանի (1999, Մարտ 2) նուիրուած կոնդակները ու Գիւտ Արք. յանձնեց Ներսէս Շնորհալիի շքանշանները, նաեւ մէկական խաչ, միշտ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի կողմէ անօրինուած, Տիկին Թորոսեանի եւ Տիկին Գուսինեանի:

Արարողութեանց ընթացքին քահանայից դասը երգեց նաեւ Թագաւոր երկնաւոր, Տէր կեցո, էջ Միածին ի Հօրէ:

Մեծարեալները՝ Գեղամ Թորոսեան (հայերէն) եւ Ժագ Գուսինեան (ֆրանսերէն) իրենց յուզումն ու երախտագիտութիւնը արտայայտեցին: Այս պաշտօնական բաժինին յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն մը, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Ա. Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Քրիստոնէութիւն՝ ազատագրական պայքարի գաղափարախօսութիւնը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան տուած է օրուան դասախօս փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեանի կենսագրականը: Դասախօսը ներկայացուցած է քրիստոնէութեան դերը մարդկութեան կեանքի ազատագրման մէջ, ապա խօսելով հայ ժողովուրդին մասին, ան նշած է թէ քրիստոնէութիւնը հայ ժողովուրդին տուաւ դպրոց, ազգային գիր ու գրականութիւն: Այնպէս եղաւ, որ ազգն ու քրիստոնէութիւնը, հայ ազգի մշակոյթն ու քրիստոնէութիւնը իրարմէ բաժնել անկարելի էր: Ահա այս իմաստով ազգը քրիստոնէացաւ եւ քրիստոնէութիւնը ազգայնացաւ: Դպրաց դասը մեկնաբանած է «Կիլիկիա» երգը, որմէ ետք յարակից սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը:

ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սըրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, տեղի ունեցած է Միացեալ-Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Մայքըլ Լեմընի մամուլի ասուլիսը, տասնեակ մը հայ լըրագրողներու ներկայութեամբ: Խօսելով Հայաստանի ներկայ վիճակին մասին, դեսպանը նշած է թէ երկիր մը կայուն վիճակ ունենալու համար կարիք ունի միաձոյլ կառավարութեան եւ գործօն տնտեսութեան: Հայաստանի նախագահութեան, կառավարութեան եւ արդարադատութեան միջեւ փոխադարձ անվստահութիւն կը տիրէ, իսկ տնտեսութիւնն ալ քայքայուած է: Անդրադառնալով Հայերու արտագաղթին, ամերիկացի դեսպանը ըսած է թէ 1998-ին 15 հազար, իսկ 1999-ին 30 հազար Հայեր դիմած են Ամերիկա գաղթելու համար եւ դեսպանատունը դիմողներուն կէսին արտօնութիւն տուած է: Ի պատասխան այն հարցումին թէ ամերիկեան վիզայի դիւրին ձեռքբերումը թուրք եւ ամերիկեան դաւադրութիւն մըն է Հայաստանը պարպելու հայութենէն, Մայքըլ Լեմըն ըսած է. - «Ծիշդ ենթադրութիւններ չեն: Արտագաղթի պատճառները պէտք է փնտռել Հայաստանի մէջ, անոր ձախող կառավարութեան եւ տնտեսական ամլութեան մէջ»: Թէ ինչու ամերիկեան ընկերութիւններ Հայաստանի մէջ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ չեն հաստատեր, դեսպանը նշած է թէ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները վստահելի եւ ապահով միջավայր կը փնտռեն, իսկ Կովկասը, դժբախտաբար, այդ պահանջքները գոհացնելէ շատ հեռու է:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԼԵՔ ԳԻԼԸՃԵԱՆԻ

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի «Ասատրեան» սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի ցերեկոյթ մը, նուիրուած Ալեք Գիլըճեանին, դարահասակ բանաստեղծին մահուան քառասունքին առիթով, կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ. - Լօժէն Բաբգեան ակումբի, Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Զորք Մարգպանի Հայրենակցական Միութեան: Բացումը կատարած եւ բանաստեղծին կենսագրականը ներկայացուցած է Վարդգէս Գուրուեան: Խօսք առած են Նուպար Յակոբեան, Նուպար Ակիշեան, Սարգիս Մաճառեան, Լօրա Գույումճեան, Երուանդ Գիլըճեան եւ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան, յարգանքի տուրք ընծայելով բանաստեղծին: Վաչէ Սեմերճեան խօսած է բանաստեղծին գործերուն մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 12

Պանդոկը - Եդուարդին սենեակը:

Դուռը կը զարնէ ու ներս կը մտնէ Տ. Բարսեղ

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ողջոյն ձեզ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Հրամմեցէք, Տէր Հայր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Կարծեմ պատիւ ունիմ խօսելու Եդուարդ էֆէնտի Փառնակեանի հետ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Այո, Տէր Հայր, ես եմ Եդուարդ Փառնակեանը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ձեր հանգուցեալ հայրը, Սահաթիկ էֆէնտին, մօտէն ճանչցած եմ: Աստուած լուսաւորէ հոգին: Ի՜նչ ազնուական մարդ էր, ճիշդ իրեն կը նմանիք կոր:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ընդհակառակն ինծի համար կ՚ըսեն, թէ մօրս շատ կը նմանիմ եւ երբեք հօրս չեմ նմանիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Պարապ խօսք, ճիշդ նոյն աչքերը, նոյն քիթը, նոյն բերանը... եւ լաւծիս նայելով, դուք ալ ձեր հօր արժանաւոր զաւակը եղած էք ձեր ուսմունքովը եւ բարեպաշտութեամբը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Կ՚աղաչեմ, Տէր Հայր, մի չափազանցէք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ներեցէք, որ տակաւին ինքզինքս չներկայացուցի: Տէր Շմաւոն քահանայ, Մայր Եկեղեցիէն:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Շատ ուրախ եմ: Մասնաւոր բա՞ն մը ունիք ըսելիք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ձեզմէ խնդրանք մը ունիմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Հրամմեցէք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Եգիպտոսի մէջ եղբօրորդի մը ունիմ, որմէ բնաւ լուր չեմ առած, անունը Գառնիկ Մակարեան է: Կը խնդրեմ, որ երբ Եգիպտոս վերադառնաք, անոր մասին ինծի տեղեկութիւններ հաղորդէք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Շատ աղէկ, Տէր Հայր, պէտք եղածը կը գրեմ ձեզի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Շատ շնորհակալ եմ: Կը վախնայի, որ ձեզ օթէլը չգտնեմ: Այսօր գործով Բերա եկած էի, թէ՛ ձեզի հանդիպեցայ, թէ՛ իմ հին բարեկամ Սահակ էֆէնտի Զիմպիլեանին: Խեղճ մարդը շատոնց չէի տեսած, շատ ինկած գտայ: Նիւթական հոգերը չափազանց ճնշեր են վրան:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Այդքան նեղ դրութեան մէ՞ջ է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Նիւթականէն զատ, զաւալլը մարդը ուրիշ հոգեր ալ ունի:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ի՞նչ հոգեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ի՞նչպէս բացատրեմ... Դուք զաւակ չէք ունեցեր, որ հասկընաք... մանաւանդ աղջիկ զաւակ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - (Ժպտուն): Աղջիկ զաւակ ունեցողը մէկ հոգ միայն կրնայ ունենալ. - աղջիկը կարգելու հոգը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Այդպէս է, բայց երբ աղջիկը անշնորհք է... բայց զոցենք այս խօսքերը:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Անշնորհք ըսելով, որո՞ւ կ՚ուզէք ակնարկել:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Սրտիս ցաւէն է, որ կ՚ըսեմ. Սահակ էֆէնտիին աղջիկը՝ Զարուհին, իմ ձեռքս մեծցած է, զաւկիս պէս կը սիրեմ: Գում-Գափու եղած ատենը, ինչ պարկեշտ աղջիկ էր... ա՜խ, այս Բերայի միջավայրը սարսափելի բան է... արդէն բարքերու ապականութիւնը ընդհանուր է հիմա, այնպէս չէ՞:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Ձեզ կ՚լսեր, բայց ի՞նչ տեսակ անշնորհքութիւն է Օրիորդ Զարուհիին անշնորհքութիւնը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Ախ, ան Թագուկ հանըմը շատ թոյլ կը վարուի կոր, իր մայրական պարտականութիւնը չի կատարեր: Հիմակուան աղջիկները արդէն շատ դըժուար է կառավարելը: Եւ եթէ սանձող մը չունին, խեղճերնին տես: Ինչ օրերու հասանք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Սա Օրիորդ Զարուհիի մասին ըսելիքդ ըսէ՛:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. - Շատոնց է Բերա եկած չէի, երանի թէ չգայի, շատ ցաւալի բաներ իմացայ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. - Օրիորդ Զարուհիի՞ մասին:

(Շար. 29)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ.– Տէր եւ Տիկին Հայկազ Սաստուրեան 600 Ֆր.։

ԷՔՍ. – Տիկին Սիմա Հացպանեան 200 ֆրանք։

ՎԻԼԸՄՈՄԲԼԸ. – Տիկին Պերճուհի Մազլմեան 100 Ֆր.։

Dimanche 26 Mars à 19 heures

Auditorium Maurice OHANA
43, rue Bargue, 75015 PARIS

RECITAL

Chant & Piano

Manik TERZIAN
Soprano

Zemphira BARSEGHIAN
(d'Arménie)
Piano

Oeuvres de :
Bach, Beethoven, Puccini, Berlioz, Duparc, Abrahamian, Mirzoyan...

Participation aux frais : 60 F,
moins de 12 ans : 30 F

Renseignements et réservations :
Tél.: 01. 46. 65. 56. 10 de 17h à 21h

(Շար. Ա. էջէն)

ղութիւն մը կը նկատուին կառավարութեան համար Ժոսփէնի ելոյթէն ետք։ Բայց, բողոքողները գոհացում չեն ստացած եւ Մարտ 21 եւ 24–ին ցոյց եւ գործադուլ կը շարունակուին կրթական մարզին մէջ։

ՉԷՉԷՆԻՈՑ պատերազմի սկիզբէն ի վեր 1628 ռուս զինուորներ մեռած են եւ 4308 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, ըստ պաշտօնական հաղորդագրութեան մը։ Վերջին կռիւներու ընթացքին մեռած է նաեւ ռուսական ուժերու պետին կցորդը՝ գնդապետ Մ. Ռուդենկօ։

ԺԱՆ ԹԻԲԷՐԻ, Կիրակի, Մարտ 19–ին, հաստատեց Բ. կայանէն չեշտեց թէ ինչ որ կը կատարուի իրեն դէմ, իր իսկ կուսակիցներուն կողմէ, անարդար եւ անընդունելի է։ Որեւէ ապօրինի բան չկայ, ըստ իրեն, էՌ–Փէ–էՌ–ի Փարիզի ցանկին վրայ։ Կը յուսայ եւ կը մաղթէ մանաւանդ որ Շիրաք արգելք պիտի հանդիսանայ, պէտք որ հանդիսանայ, կ'ըսէ, կրկնելով թէ ինչե՛ր ըրած է անոր համար այն տարիներուն (1974 – 1975) երբ դժուար կացութեան մէջ էր։ Թիպէրի չի վարանիր նոյնիսկ «քաղաքական սխալ» որակելու Շիրաքի չմիջամըտելը։

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ փոքրիկ քաղաքի մը՝ Քանունկուի եկեղեցիին մէջ «Տասը պատուիրաններու վերահաստատման համար Շարժումի» շուրջ 300 հետեւորդներ հաւաքական անձնասպանութեան մը դիմած են, իրենք զիրենք ողջ – ողջ այրելով։ Այս աղանդաւորները սպիտակ շապիկ մը հագած եկեղեցի գացած էին, վառելանիւթ թափած դետինը եւ կրակի տուած։

«ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ» որ տեղի ունեցաւ Մարտ 18–ին, Ժոսփէն բաւական խոստումներ ըրաւ ոստիկանութեան առաջքն առնելու, ի հարկին պատժելու ցեղային խտրականութիւնը որ կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ։ Ապրիլի վերջերը հետաձայնի «կանաչ թիւ» մը պիտի ըստեղծուի ոստիկանութեան ցեղապաշտ արարքները հաղորդելու։

ՊՈՒՏԻՆԻ ընտրութիւնը Ռուսաստանի նախագահական աթոռին, կասկած չի վերցներ, բայց, այլեւս այնքան ալ ապահով չէ որ ընտրուի Ա. շրջանին, այսինքն՝ Մարտ 26–ին իսկ։ Ինք, դեռ վերջերս խոստովանած է՝ «Ռուսաստանը ամէնէն հարուստ երկիրն է աղքատներով»։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22

ԺԷ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Սուրբ Մարիամ Աստուածածին
Եկեղեցւոյ մէջ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻՋ. օր Մեծի Պահոց
Շավիլ
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'Association de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

EXPOSITION
DE PEINTURE

Henri GHAZERIAN
peintre des libertés...

"RETRO-PROSPECTIVE"
du 24 au 31 mars

Vernissage le Vendredi 24 Mars
à partir de 18 heures

Entrée libre les autres jours
de 14h à 19h

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier — (près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

L'Ecole Arménienne
« S I A M A N T O »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« Spitak »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

**Réservez vos places
aux numéros suivants :**

**01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 •
01 46 65 81 53**

Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

**A l'occasion du 70ème anniversaire
de la Maison des Etudiants
Arméniens**

de la Cité Internationale Universitaire de Paris
avec le soutien de l'U.G.A.B.

**DINER EXCEPTIONNEL
DES ANCIENS ET DES AMIS**

SAMEDI 25 MARS

M e n u o r i e n t a l

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale**, en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques
"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Ք

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Չորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ։

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;
— Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51 (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Հայ տիկին մը կ'ուզէ իր բնակարանին մէջ սենեակ մը վարձու տալ, նախընտրաբար հայուհիի մը։

Հեռաձայնել. –
01 – 48 – 22 – 95 – 06
01 – 48 – 21 – 70 – 06

**LE COMITE DE PARIS
ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB**
vous convie
le vendredi 24 mars à 20h30
à une présentation publique du nouveau volume de la
REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
consacrée à

La Cilicie
(1909-1921)
des massacres
d'Adana
au mandat français

avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 10

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de N O R K
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

**La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise un**

séjour familial

**dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)**

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 86 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 22
MERCREDI
22 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.868 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.868

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 20 / 21)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԴԷՄ (*)

«Ազգայնական ակումբ»ը, «Ներդաշնակ աշխարհ» միջազգային հիմնադրամը, Նժդեհեան ցեղակրօն կուսակցութիւնը եւ «Վաստուրականի նոր սերունդ» Հայրենակցական Միութիւնը Մարտ 20 թուակիր յայտարարութեամբ մը խստիւ քննադատած են Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Միշէլ Լըկրան. ան «Սնարք» լրատու գործակալութեան տուած հարցազրոյցով մը, ինչպէս կ'ըսուի, «Հայկական ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմից ճանաչման հարցում թոյլ է տուել արտայայտութիւններ որոնք խորապէս վիրաւորում են մեր ազգային արժանապատւութիւնը, խախտում ցեղասպանութեան յանցագործներու դատապարտման մասին միջազգային իրաւական նորմերը, որոնց տակ իր ստորագրութիւնն է դրել նաեւ Ֆրանսիան» :

Յայտարարութեան հեղինակները կը պահանջեն Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն որ Մ. Լըկրա յայտարարուի «անցանկալի անձ» ու վտարուի Հայաստանէն. կը պահանջեն նաեւ ետ կանչել Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը ու վերաքննել Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման Մինսկի խումբին Ֆրանսայի յետագայ մասնակցութեան պարագան, այնքան ատեն որ Ֆրանսան պաշտօնապէս ներողութիւն չխնդրէ հայութենէն :

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ յիշեցումով. «Հայութիւնը չպէտք է երբեք մոռանայ որ Ֆրանսիան անմիջական պատասխանատուութիւն է կրում ինչպէս նախկինում՝ 1915 թուականի Հայկական ցեղասպանութեան, Կիլիկիոյ աւերակներ 1920 – 1922 թուականներու կոտորածի եւ տեղահանութեան, Ալեքսանդրէթի սանճաքը 1938 – 1939 թուականներուն Թուրքերուն նուիրաբերելու, այնպէս ալ այսօր՝ ղարաբաղեան խնդրի շուրջ իր թուրքանպաստ պահուածքի համար» :

(*) Դեսպան Մ. Լըկրայի հարցազրոյցին մասին կարդալ մեր վաղուան թիւով :

Լ Ղ Հ «ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմնուած է «Ժողովրդավարական Արցախ» Միութիւնը որ Մարտ 16-ի Յայտարարութեամբ կը յայտնէ թէ գլխաւոր նպատակն է Արցախի մէջ հաստատել Արդարութիւն, Օրինականութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն, որպէսզի հանրային համերաշխութեան մթնոլորտ ստեղծուի եւ բացառուի իշխանութեան ժողովուրդէն օտարացումը : Ըսելէ ետք թէ այս նպատակները յարիր են ԼՂՀ նախագահին ու կառավարութեան քաղաքականութեան, Միութեան հիմնադիրները պատրաստակամութիւն կը յայտնեն նոյն նպատակները բաժնողներու հետ գործակցելու :

Միութեան նախաձեռնող խումբը կը բաղկանայ Մուշեղ Օհանջանեանէ, Արայիկ Յարութիւնեանէ, Շմաւոն Պետրոսեանէ, Եդուարդ Ղուկասեանէ, Նայիրա Թամրազեանէ :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՑԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԻՆ

Մարտ 20-ին, 54 ստորագրութեամբ օրէնսդրական նախաձեռնութեամբ մը փորձ եղած է սեփականաշնորհման ցանկէն հանելու ելեկտրականութեան ցանցերը : Քուէարկութենէն առաջ Միասնութիւն խմբակը խորհրդակցութեան ընդմիջում ուզած է, որմէ ետք կատարուած քուէարկութիւնը մերժած է առաջարկը : Նախաձեռնութեան տէրը Համայնավար կուսակցութենէն Ռուբէն Սարգսեան ըսած է թէ մինչեւ հիմա սեփականաշնորհումը դրական արդիւնք չէ տուած : Իսկ Երեւանի գործի աշխարհի ծանօթ դէմք Խաչատուր Սուքիասեան պնդած է որ ի տարբերութիւն պետականին, մասնաւոր սեփականութեան մարզին մէջ թալան չկայ : Պնդած է նաեւ որ ցանցերու սեփականաշնորհումով ելեկտրականութեան գինը չի բարձրանար, քանի որ մեծ սպառում չկայ արդէն :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Մարտ 20-ին Հայաստան ժամանած է ամերիկեան բանակի եւրոպական բաժնի գլխաւոր հրամանատարի տեղակալ ծովակալ Զարլզ Էպոթի գլխաւորած պատուիրակութիւնը : Ան հանդիպումներ կ'ունենար նախագահին, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հետ, նիւթ ունենալով ռազմաքաղաքական հարցեր :

ՀՐԴԵՀ

Մարտ 20-ի առաւօտեան ժամը 7.15-ի շուրջ հրդեհ ծագած է Երեւանի քաղաքապետարանի ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան վարչութեան պետի տեղակալ Վ. Ղալթաղչեանի գրասենեակը. հրդեհը տարածուած է նաեւ այլ գրասենեակ մը ու 5-րդ ու 6-րդ յարկերը, ուր կը գտնուէին Հայ էֆ.էմ. 105.5 եւ Ռատիօ Հայ 104.1 ձայնասփիւռի կայանները, որոնց հաղորդումները դադրած են : Նոյն իրիկունը դեռ չէր ճշդուած հրդեհին պատճառը :

De l'Hôtel du Sénat au Sénat...

Une foule compacte, imposante s'était rassemblée ce samedi 11 mars, face au Sénat, tout au long de la rue de Tournon.

Elle était là, indignée mais digne.

Nombreux étaient ceux qui découvraient pour la première fois ce Sénat et surtout cette rue de Tournon qui avait son histoire, son histoire qui fût la nôtre.

Mais oui. Appelons cela la providence, le destin, la coïncidence ou simplement le hasard.Le hasard qui a voulu que cette rue de Tournon ait été le témoin le plus authentique d'un peuple déraciné. Entre les années 25 et 30, c'est au numéro 7 de cette rue de Tournon, où se trouvait alors un modeste hôtel qui s'appelait **"L'HOTEL DU SENAT"** (mais oui!) que se regroupaient les premières familles des rescapés du génocide à leur arrivée à Paris. **L'Hôtel du Sénat** était l'adresse-symbole de ces déracinés et nombreux sont ceux qui y ont passé les premières années de leur séjour parisien. Il y avait à l'époque 70 familles, soit plus de 350 personnes. Aujoud'hui encore, quelques anciens se souviennent. On se réunissait le dimanche à plusieurs familles dans une des chambres sans confort pour se remémorer un passé récent et songer à bâtir un avenir dans ce nouveau pays.

L'histoire, comme une idiote se répète. Voilà que plus de 70 ans après, on se retrouve dans cette même rue de Tournon, où l'hôtel du Sénat a cédé son emplacement à un immeuble, pour réclamer du Sénat un peu moins de politique politicienne. Pour réclamer que soit reconnu enfin le droit de ceux qui, au lendemain du génocide avaient dû débarquer à l'hôtel du Sénat...

ՌՈՒՄԲ ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ («Յառաջ»). —

Հինգշաբթի, Մարտ 16, Ուրբաթ, Մարտ 17-ին լուսցող գիշերին, տեղի ունեցաւ ռումբի մը պայթումը քաղաքի Հայաշատ Փալերմօ թաղամասին մէջ գտնուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան դէմ : Պայթումը, որ տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 1-ի շուրջ, փշրեց նախակրթարանի ճաշասրահի մուտքի քանի մը ապակիներ եւ փոքր խոռոչ մը բացաւ մուտքի դրան վրայ : Շրջակայ տուներէն մէկ քանիին ապակիներն ալ վնասներ կրեցին : Ըստ ոստիկանութեան քննութիւններու, ռումբը զետեղուած էր դրան մուտքի մօտ գտնուող աղբամանի մը մէջ :

Դիտել տանք, որ այս մուտքը, որ Նիսեթօ Վեկա փողոցի վրայ է, քոլէճի դուռ մըն էր, որ համեմատաբար քիչ կը գործածուի : Փողոցն ալ քիչ լուսաւորուած է, ինչ որ յանցագործներու աշխատանքը դիւրացուցած է : Դպրոցի գլխաւոր մուտքը Արմենիա փողոցն է :

Ինչպէս յայտնի է, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը գաղութի ամենամեծ դպրոցն է՝ 500 աշակերտներով, եւ կից կը գտնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին, եւ կը պատկանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդր. Վարչութեան : Դէպքէն անմիջապէս ետք, Արժանթինահայոց առաջնորդ Գիսակ Արք. Մուրատեան, վարչութեան անդամներ եւ դպրոցի տնօրէնութիւնը ներկայ գտնուեցան ու հետեւեցան ոստիկանական քննութիւններուն :

Յաջորդ առաւօտ, ձայն – հեռատեսիլի ու գրաւոր մամուլի միջոցները լայնօրէն արձագանգ եղան այս ոճրահարումին : Երկրին Ներքին գործոց նախարար Ֆետէրիքօ Ստորանի հանդիպեցաւ հայկական պատուիրակութեան մը, գլխաւորութեամբ՝ Հայաստանի դեսպան Արա Այվազեանի, որուն ապահովութիւն տուաւ, թէ նման դէպքերու առաջքը պիտի առնուի եւ թէ ամէն միջոցի պիտի ձեռնարկուի յանցաւորները գտնելու համար :

Նկատի պէտք է ունենալ, որ նոյն գիշերուան ընթացքին, քաղաքի արուարձաններէն մէկուն մէջ հանրային դպրոց մը եւս ռումբի պայթումի թիրախ եղաւ, դարձեալ՝ մանր վնասներով : Ասիկա ենթադրել կուտայ, որ արարքը հակահայ բնոյթ չունէր, թէեւ տակաւին պէտք է փաստել երկու դէպքերու առնչութիւնը : Միւս կողմէ, Ուրբաթ, Մարտ 17-ին կ'ոգեկոչուէր Իսրայէլի դեսպանատան օդը հանումի ութերորդ տարելիցը, որուն պարագաները եւ մեղաւորները տակաւին բացայայտուած չեն, եւ նախարար Ստորանի չբացառեց, որ այս նոր դէպքերը ձեւով մը «կը յուշէին» 1992-ի պայթումը : Բացառուած չէ, նաեւ խուլիկանութեան փորձ մը՝ չարագործ տարրերու կողմէ : Վերջին տարիներու ընթացքին, երկրի ընկերա – տնտեսական տագնապը եւ պետական կարգ ու սարքի մէջ տիրող փտածութեան մթնոլորտը պատճառ դարձած են անապահովութեան հետզհետէ չեչտուող վիճակի մը :

Յամենայնդէպս, Ուրբաթ օր դպրոցի աշխատանքները ընթացան բնականոն կերպով, եւ դպրոցը ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուեցաւ : Նման միջոցառումներ կիրարկուեցան նաեւ միւս հայկական դպրոցներու պարագային :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(21 Mars)

Le génocide arménien aux portes du Sénat

LE TEXTE SUR SA RECONNAISSANCE ATTEND DEPUIS DEUX ANS

Այս խորագրերուն տակ, թերթը կ'անդրադառնայ վերջին դէպքերուն : Գրութեան մէջ մասնաւոր նորութիւն մը չկայ, աւելի հակիրճ պատմական է 1998 Մայիս 29-էն ցայսօր անցուդարձներուն եւ Ծերակոյտի դիրքին : Մարսէյ Լաքոմպ նկատել կուտայ որ իր տարած պայքարին մէջ, հայ գաղութը զօրակցութիւնը կը վայելէ ամբողջ ֆրանսական ձախին : Համայնավարներու հետ կապերը կը տանի մինչեւ Մ. Մանուշեան, ընկերվարականներու հետ ալ աւելի ընտրական հաշիւներու կը վերագրէ : Կ'անդրադառնայ թրքական ճնշումներուն, Ֆրանսայի տնտեսական շահերուն, կ'արձագանգէ Ապրիլ 24 կոմիտէի անդամ՝ Սերժ Մարտիրոսեանի տեղեկութիւններուն ու կը վերջացնէ ընկերվարական երեսփոխան Ֆոլ Տայլի նկատողութեամբ : Ան կ'ըսէ թէ 1998 Մայիս 29-ին ալ դէմ էր օրէնքի այդ առաջարկին, որովհետեւ երեսփոխաններուն գործը չէ նման օրէնքներ քուէարկել : Բարոյականը երթալով մուտք կը գործէ քաղաքական կեանքին մէջ : Ժողովին դերին սխալ հասկացողութիւնն է :

«Լիպերասիոն»ի այս յօդուածը լոյս տեսած է Մարտ 21-ի թիւին մէջ, քանի այդ օրն է որ հարցը կրնար Ծերակոյտի օրակարգին գալ : Հարկ էր որ յատուկ ձեւակերպութիւն մը ի գործ դրուէր : Ան կը պահանջէ որ դիմումը ստորագրուի 30 ծերակուտականներու կողմէ (ընկերվարականներ եւ համայնավարներ) որոնք ներկայ ծերակուտականներու մեծամասնութեան հետ որոշում պէտք է տան օրէնքի առաջարկին օրակարգի դրուելուն մասին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ տեղի տուաւ եւ Ելմտական նախարարութիւնը բոլորովին հրաժարեցաւ տուրքերու վարչութեան բարենորոգումի իր ծրագրէն : Այս նահանջը կրնայ նաեւ գէշ օրինակ ծառայել կրթական մարզին որու պաշտօնեաները կրկին փողոց իջան Մարտ 21-ին եւ պիտի իջնեն նաեւ Մարտ 24-ին, քանի կը տեսնեն որ «փողոցը» կը յաղթէ : Ելմտական նախարարութիւնը, եւ ուրիշներ ալ, համոզուած էին որ բարենորոգումը անհրաժեշտ է, բայց սենտիքաներու բուռն ընդդիմութիւնը թոյլ չտուաւ որ ծրագիրը, գոնէ մասամբ գործադրուի : Ելմտական ճիւղին եօթը սենտիքաներու նախապայմանն էր որ ծրագիրը ամբողջութեամբ ետ առնուի, ...վերջնագիր տուած էին Ք. Սօթէրի որ անձնատուր եղաւ :

ՊԱՊԸ Ամման ժամանեց Մարտ 20-ին եւ ընդունուեցաւ Ապտալլահ Բ.ի կողմէ :

(Շար. բ Դ. էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ե. ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Դասականութիւնը ընդհանրական ձըգտում մըն է հիացմունքի լատին եւ հելլէն աշխարհին հանդէպ: Շարադրութեան ճշգրտութիւն, փնտռտուքը բնականին, ճաշակ համաչափութեան, նրբութիւն բարոյական եւ հոգեբանական վերլուծումի, ոճի յստակութիւն եւ մաքրութիւն:

Արեւմուտքի մէջ Լուդովիկոս ԺԴ.–ի դարը յատկանշուեցաւ դասականութեամբ, երկարելով մինչեւ ԺԷ. դարուն վերջերը: Մեր մէջ կը հասնի երկու դար ետք, շնորհիւ Մխիթարեան կարգ մը հեղինակներու, որ Մխիթարով սկսուած լեզուական մաքրութենէն ետք, կը սկսին, օգտուելով հայ լեզուի ճոխութենէն եւ կարելիութիւններէն, լեզուական մարզանքներու ասպարէզ մտնել, զայն հասցնելով իր ամենակատարեալ արտայայտութեան՝ Հ. Արսէն Բագրատունիով:

«Բագրատունին է որ լայն չափով մըտցուց յոյն – լատին, ինչպէս նաեւ եւրոպական մեծ ազգերու գրական գլուխ – գործոցներու ճաշակը մեր մէջ, սորվեցուց գեղեցիկ արտայայտութեան ձեւերը, խնամել ոճը, դնել արուեստ, չափակցութիւն գրուածքին մէջ» (12):

Արուեստի այս կենսական շարժումին համար, հարկ էր նախ պատրաստել հողը. եւ այդ հողը պատրաստեցին վերածնունդի հեղինակներէն ոմանք, թարգմանելով միջազգային գրականութեան ամենաբարձր արտադրութիւնները:

Արշակ Չօպանեան, տարիներ ետք, արդարացիօրէն պիտի գրէր. «Մխիթարեանները, տոգորուած դասական ոգիով, յունական եւ լատինական մշակոյթով, ճառագայթեցին հայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ եւ կարգաւորում մտցուցին հոն» (13):

Հ. Գ. Աւետիքեան դասական շունչով ունի երկու թատերգութիւններ (անտիպ), Տրդատ եւ Արտաւան, առնուած ազգային կեանքէ:

Հ. Մանուէլ Ջախջախեան (1770–1835), դասական միտք եւ լեզուագէտ, թարգմանած է կեանքը Ի Մահ Աբելի քերթուածը (1825), Ֆենելոնի Արկածք Տելեմաքայ (1826), Սիգրոնիոս Հոշիոս գերման բանաստեղծի Եղերերգութիւնք Ի Չարչարանս Քրիստոսի (1830):

Ջախջախեանի անունը անմահացած է յատկապէս իր Հայ–Իտալ եւ Իտալ–Հայ կոթողային բառարաններով, ուր ցոյց կուտայ մեծ ծանօթութիւն զոյգ լեզուներուն:

Հ. Յարութիւն Աւգերեան (1774–1849), որ եղած է Լորտ Պայրընի հայերէնի ուսուցիչը, ունի Միլտոնի Դրախտ Կորուսեալի արձակ թարգմանութիւնը եւ Բացատրութիւն Չափուց եւ Կշռոց Նախնեաց (1821), ինչպէս նաեւ Դաւանութիւն Եկեղեցւոյն Հայաստանեայց (1845) մեր հայերէն հաւաքուած վկայութիւններու կարեւոր հաւաքածոյ մըն է աստուածաբանական հարցերու մասին, եւ հեղինակած է ֆրանսերէն – հայերէն եւ անգլերէն – հայերէն բառարաններ:

Հ. Եղիա Թովմաճեան (1777 – 1848) թարգմանած է Հոմերոսի Եղիականը (1843) եւ Ոդիսականը (1838): Ունի թարգմանութիւններ Եւրիպիդէսի ողբերգութիւններէն (անտիպ): Ընտիր թարգմանութիւններ են Ս. Բեռնարդոսի Ի Գովութիւնս Մօր Կուսի, Պլուտարքոսի Զուգակշիռք (1832 – 1834), Ոսկեբերանի ճառերը (18189, Վիտայի Քրիստոսականը եւ հեղինակ է Դպրութիւն նամակաց (1805) եւ Քառասնորդականք ճառերու (1852):

Գերպ. Գէորգ Հիւրմիւզ (1797 – 1876) դասական շարժումին նպաստած է թարգմանելով Գոնէյի Պողիկտոս Հայկական վկայ (1858), Ռասինի՝ Գոթողիան, Սենեկայի ճառերը եւ Յուլիոս Կեսարի Ցիշատակարանք, Պուրտալուի Առանձնութիւն Հոգեւորը (1877), ունի նաեւ կրօնական բովանդակութեամբ ինքնատեղ Քերթուածք (1873):

Հայր Աբրահամ Ճարեան (1819 – 1892) հեղինակ է բազմաթիւ գործերու: Կը մէջբերեմ դասական գրականութեան զարգացման նպաստող թարգմանութիւնները միայն:

Թարգմանած է Պղատոնի Փեդոնը (1870), Թուկիդիդէսի Պատմութիւն Պեղոպոնէսական Մարտին (1887), Տակիտոսի Կենցաղ Ագրիկոլայ, Բարք Գերմանիոյ եւ Տրամախօսութիւն Հռետորացը (1874), Կայիոս Սալլուստիոսի Պատմութիւն Կատիլինեան Դաւակցութեան եւ Պատմութիւն Յուգուրդեան Պատերազմին (1856):

Դասական ճաշակի տէր, լատինագէտ եւ քաջ յունագէտ, Ճարեան՝ թարգմանած է Եւսեբիոս Կեսարացիի Պատմութիւն Եկեղեցւոյ եւ Նափոլէոն Գ.ի Պատմութիւն Յուլիոս Կեսարու ընդարձակ գործը (1867):

Հ. Սամուէլ Գանթարեան (1838–1908) թարգմանած է Կլոպշտոկի Մեսիականը եւ Լամարթինի Առաջին Մտածութիւնք Բանաստեղծականք:

Հ. Դաւիթ Նազարէթեան (1840 – 1910) Տանթէի Յաստուածային Տեսլարանէն տուած է հատընտիրներ եւ Տը Լաբրատի Քերթուածք Ծառոյն:

Հ. Արսէն Սուքրեան (1851 – 1882) տաղանդաւոր եւ հմուտ դասական աշխարհին, աւելի քան իր նախորդները, մահացած է շատ երիտասարդ՝ ձգելով քանի մը գործեր: Պղատոնի Տրամախօսութիւնք, Եւրիպիդէսի Աղեքսաւորք: 1873 – 1881 տարիներուն հմտալից յօղուածներով հանդէս եկած է ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ էջերուն մէջ:

Կան տակաւին հոյլ մը այլ մատենագիրներ, որոնք իրենց թարգմանութիւններով նպաստած են դասական շարժումին, առանց յատուկ նորութիւն մը բերելու: Այդ շարժումին զոյգ սիւները կը հանդիսանան երկու տիտաններ՝ Բագրատունի եւ Հիւրմիւզեան Վարդապետները:

Հ. Արսէն Բագրատունի (1790 – 1866) անտարակոյս գրաբարի մեծագոյն վարպետն է:

«Մտաւորական կարողութիւններուն վրայ կը տիրէ կշռադատ միտքը, դատողութիւնը, ընտիր ճաշակը՝ որով ան կը դառնայ ճշմարիտ արուեստագէտ մը՝ ձգտող դէպի իսկական գեղեցիկը եւ կատարեալը» (14):

Բագրատունի ունի առատ գրական արտադրութիւն, որ կարելի է երեք խումբերու բաժնել: Թարգմանութիւններ, Քերականական գործեր եւ Քերթողականներ:

Թարգմանութիւններով՝ Բագրատունի դասական ճաշակն ու արուեստը կը ներմուծէ մեր մէջ, տալով նմոյշներ՝ յոյն, լատին եւ արեւմտեան նոր գրականութենէն:

Յունարէնէն հայացուցած է Հոմերոսի Իլիականը (1864), Պինդարի Ողիմպիական Տաղքը, Դեմոսթենէսի Յաղագս Պըսակին եւ Եսքինէսի Ընդդէմ Կտեսիփոնի ճառերը, Սոփոկլէսի Իդիպոս Թագաւոր, Անտիգոնէ, Էլեկտրա ողբերգութիւնները եւ Թէոփրաստի Նկարագիրք Բարոյիցը (1830):

Լատինական գրականութենէն թարգմանած է Վիրգիլիոսի Մշակականքը, Որատիոսի Արուեստ Քերթողութեանը (1847), Կիկերոնի ատենական ճառերէն երեք հատ եւ քաղաքականներէն մէկ հատ (1863), Յուլիոս Կեսարի Յիշատակարանքը:

Ֆրանսական դասականներէն կը հայացնէ Պոսիւէի Ճառք Դամբանականք, Մասիլլոնի Փոքրիկ Քառասնորդքը, Ռասինի Գոթողիա, Բրիտանիկ, Միհրդատ, Իփիգենի, Վոլթերէն՝ Ալզիրա, Մերոպէ:

Իտալերէնէ թարգմանած է Սոաւէի Արուեստ Բանականը (1825), Ֆոսգոլոյի Տաղ Գերեզմանացը (1864), Ալֆիէրիի Սաւուղը:

Անգլիականէն ունի մէկ գործ՝ Միլտոնի Կորուստ Դրախտին (1861):

Բագրատունիի Քերականական գործերուն ալ վերջին նպատակը հայերէնի ճոխութիւնն ու դասական հարստութիւնը ցոյց տալն է: Ան այնպիսի մեծ հմտութիւն ցոյց կուտայ Ի Պէտս Զարգացելոց քերականական իր գլուխ – գործոցին մէջ, որմէ ետք ոչինչ կը մնայ աւելցնելիք իրմէ ետք եկողներուն: Այս ուղղութեամբ պատրաստած է հիմնական աշխատանք մը Հաւաքածոյ Նախնեաց Լեզուի ոճերու եւ ասացուածքներու, հանդերձ անձնական դիտողութիւններով:

1857–ին լոյս տեսած է իր իմաստասիրական եւ բարոյական արձակ երկը՝ Արուեստ Ուղիղ Խորհելոյ եւ Բարւոք Կելոյ, հիմնուած դասականութեան սկզբունքներու վրայ:

Հ. Արսէն Բագրատունին արտադրած է նաեւ ինքնագիր բազմաթիւ աշխատանքներ: Երիտասարդական շրջանին կը պատկանին դասական շունչով Տաղեր, տէրունական եւ կրօնական նիւթերու մասին:

1834–ին Պոլսոյ հրդեհին զոհ կ'երթայ իր ինքնագիր Քերթողական Արուեստի գործը, որ ժամանակակիցները կը համարէին իր լաւագոյն արտադրութիւնը:

Փորձած է նաեւ թատերական սեռն ալ՝ տալով Երուանդ եւ Արտաշէս ողբերգութիւնները. սակայն իր քերթողական մեծագոյն արտադրութիւնը կը հանդիսանայ Հայկ Դիւցազնը (1858), ազգային մեծ դիւցազներգութիւնը, որուն համար արդարացիօրէն կը գրէ Ճանաշեան. «Արուեստի մտահոգութիւնն է որ կը տիրապետէ Բագրատունիի վրայ, եւ անկէ գլխաւորապէս ձեւ ու անձնականութիւն կ'առնէ իր ոճը, ձգտող միշտ հանդիսաւոր, պերճ եւ կորովի արտայայտութեան որ հարազատ ցոլացումն է իր խառնուածքին: Ան արդէն սիրող մը ձեւապաշտ արուեստին ու դպրոցին, կուտայ իր [...] նին քանդակեալ ցայտունութիւն, գծերու յստակութիւն եւ պայծառութիւն, նմանաբագրութեանց մէջ ալ փնտռելով [...] գիծը քան թէ գոյնը: Արուեստագէտը յայտնուի մանաւանդ լեզուի մէջ, որ գործածէ իբրեւ եկուն գործիքը իր հոգւոյն եւ ճաշակին, տալով անոր այլ եւ այլ ձեւեր, դարձնելով զայն ճշմարիտ բարբառը իր գաղափարներուն, բնութիւններուն, ձայներուն բառերով եւ մանաւանդ նմանաձայնութիւններով … Բագրատունին տէր է հայերէն բոլոր բառամթերքին եւ բոլոր դարերուն ... ան խտացուցած է իր Ե. դարէն մինչեւ վերջին լաւագոյն բողները կատարուած զարգացումը՝ ... լելով այդ զանազան տարրերը արուեստագէտի խիստ պահանջկոտութեամբ ընտիր ճաշակով: Այսպէս, Բագրատունին կ'աւանդէ Հայկ Դիւցազնի մէջ հայերէն բովանդակ գանձարանը գործնականին մէջ, ինչպէս Ի Պէտս Զարգացելոց քերականութեամբը աւանդած էր հայ ոսկեդարեան դին՝ շտեմարանը հայ լեզուի բոլոր սական օրէնքներուն» (15):

(Շար. 7)

(12) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ. նշ. աշխ. էջ 56:

(13) Հմմտ. Դէմքեր, Փարիզ:

(14) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 63:

(15) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 74 – 75:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Աշխարհի մեծագոյն երկիրը՝ Ռուսաստանը աղէտալի վիճակի մէջ է, յատկապէս բնակչութեան թիւին տեւական անկումով: 1992–էն ի վեր այդ անկումը կը շարունակուի անհաւատալի թափով մը: Բնակչութեան թիւը ներկայիս 800 հազար նուազ է անցեալ տարուընէն, եւ 3 միլիոն նուազ քան՝ Խորհրդային Միութեան անկումի օրերը: Կացութիւնը այնքան տագնապալի կը նկատուի որ ազգայնապաշտ Ժիրինովսկիի կուսակցութիւնը երկու տարի առաջ Դումային մէջ առաջարկած է բազմակնութիւն հաստատել, դարմանելու համար բնակչութեան թիւին անկումը:

Այդ կացութեան պատճառներէն մէկը սոյն է որ ծնունդներու ցած տոկոսն է. կայ սակայն մահերու մեծ համեմատութիւնն ալ: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել արտագաղթը, տնտեսական տագնապը, առողջական գրութեան անզօր վիճակը, հիւծախտին վերայայտնութիւնը, սիտայի համաճարակը, պատերազմը եւ ալքոլամոլութեան տարածուն բնոյթը: Այս վերջինը մահերու առաջին պատճառն է երկրին մէջ ուր այրերու կեանքի միջին տեւողութիւնը իջած է 58 տարեկանի: Այսօրը սրտանօթային հիւանդութիւններու պատճառ ըլլալէ զատ անուղղակի կերպով ալ կը մեռցնէ, երթեւեկի արկածներով, մարդասպանութիւններով, անձնասպանութիւններով:

Մեկնելով այս կացութենէն, «Նուվէլ Օպսերվաթէօռ» շաբաթաթերթը Ռուսաստանի յատկացուած թղթածրարին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է ժողովրդագիր ընկերաբան Անաթոլի Վիշնեւսկիի հետ որ հեղինակն է «Մանգաղը եւ ռուբլին» հատորին:

Ռուսաստանի ներկայի ծանրակշիռ վիճակին մէջ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը ան կը վերագրէ ռուս ընկերութեան կաղմակերպչական բնոյթին, մըտայնութեան որոնք հնօրեայ մնացած են, հակառակ արդիականացումի հետամուտ ընտրանիի մը որ սակայն կը խուսափի ընկերութիւնը ազատագրել հինին կապանքներէն: Ու կը ձախողին բարեշըրջումի փորձերը: Ինք «պահպանողական արդիականացում» անունը կուտայ ա... տոր:

Հզօր Ռուսաստանի մը ձգտումը հեռաւոր արմատներ ունի. կ'երկարի մինչեւ Բիւզանդիոնի անկումի շրջանը: Ռուսերը իրենք զիրենք այդ կայսրութեան ժառանգորդները նկատելով ուզած են տիրանալ Եւրոպային ունեցած թեքնիք, ռազմական եւ զինուորական հզօրութեան: Այդ մարզերուն մէջ իրերայաջորդ բարեշրջումներու փորձը արդիւնքը եղած է աշխարհաքաղաքական նպատակներու եւ ոչ գեղջուկ մեծամասնութեան մը պահանջին. այնպէս որ միշտ վերէն պարտադրուած են անոնք:

Ընկերաբան հեղինակը ռուսական եւ արեւմտեան ընկերութիւններու կա... ւոր տարբերութիւնը կը շեշտէ, ըսե... որ առաջինը հողագործական բնոյթի պատճառով եղած է ոչ շարժուն ընկերութիւն մը: Անոր համար կարեւորը ամբողջութիւնն է եւ ոչ զայն բաղկացնող ան... հատը: Մինչդեռ արեւմտեան ընկերութիւնը երկար ատենէ ի վեր խզուած այդ մտայնութենէն:

Ռուսաստանի մէջ նորարարութեան լուրջ տրամադրութիւն ունեցած է կա... տարինէ Բ. կայսրուհին, բայց չու... նշմարած է թէ ատիկա կրնայ գահուն... ւանդական նեցուկները քանդել, ու... հրաժարած է: Աւելի ետք Ֆրանսայի ... դափոխութիւնը իր ազդեցութեան ... կ'առնէ ռուս մտաւորականութեան ... մասը: Իսկ ԺԹ. դարու կէսին սլաւա... շարժումը Ռուսաստան կը բերէ գերմ... նական ռոմանթիկներու ոգին որ լա... րէն կը ներգործէ ռուս պահպանողա... նութեան եւ ազգայնականութեան վրա...

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը շար... ման մղած է ռուս ընկերութիւնը ու զա... տուած արդիականացումի ձգտումի... Ընկերային այն խաւը որ յեղափոխու... թիւնը կատարած էր, յաջողած է նախ... կին վարչակարգին վերջ տալ, սակայ... կառուցումի ձեռնարկելով դէմ յանդի... գտնուած է նախորդ բարեշրջողներու խ... շընդոտներուն: Լենին ուզած է նոր ընկե... րութիւն մը հիմնել. սակայն, յայտն... ուած է որ այնքան ալ դիւրին չէ ատի... աւանդապահ եւ հողագործական երկր... մէջ: Պէտք էր ճարտարարուեստակա... ցնել երկիր մը ուր մանգաղը նախա... ծար էր մուրճէն. այսինքն՝ հողագործու... թիւնը ճարտարարուեստէն: Մուրճը ... խորհրդանշէր փոփոխութիւնը, բայ... գեղջկական շրջանակը պէտք է վճար... քաղաքներու զարգացումը: Պէտք էր ... գիւղացին ներդրում ընէր ճարտարար... ուեստի մարզին: Եւ որովհետեւ այդ ներ... դրումին համար որեւէ արդիական ձ... գտնուած չէր, կը մնար պարտադիր ... ճամբան, ինչ որ ըրաւ Ստալին: Պէտ... էր բնակչութեան մեծամասնութիւն... զրկել ամբողջ ունեցածէն ու զայն փո... խադրել քաղաք ուր նոր կարգեր հա...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՐՈՎԱՆՍ-ԱՐՄԷՆԻ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԱՐՍԷՅԼ – («Յառաջ»). –

Մարտ 11-ին, հացկերոյթով մը, Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը նշեց իր հիմնադրութեան առաջին տարեդարձը:

Գեղեցիկ եւ մեծ տօնախմբութիւն մը որուն մասնակցեցան շուրջ երեք հարիւր հոգի: Տօնախմբութիւն մը որուն ներկայ եղաւ Փաթրիք Ֆիորի, «Նոթրը Տամ Տը Փարի»ի ծանօթ երգիչը Ֆէօյիսի դերին մէջ, տալով երեկոյթին յատուկ փայլ մը: Փաթրիք Ֆիորի, հօրմէ հայ (Շուշայեան) եւ մօրմէ կորսիկացի (Ֆիորի) ծնած եւ իր ամբողջ մանկութիւնն ու երիտասարդութեան առաջին տարիները անցուցած է Մարսէյլ: Երգիչի իր առաջին քայլերը ըրած է Մարսէյլ եւ յաճախ մասնակցած հայկական ձեռնարկներու եւ երգած «Մասիս» նուագախումբին հետ: Եւ այս առթիւ ալ, նոյն նուագախումբին հետ մեկնաբանեց անցեալի երգերէն: Փաթրիք Ֆիորի համակրելի երիտասարդ մըն է խորապէս կապուած իր զոյգ արմատներուն, ինքնութեան՝ հայ եւ կորսիկացի: Միշտ ժպիտով ընդառաջեց բոլոր խնդրանքներուն՝ ստորագրութիւն, նկար, սեղաններու շուրջ խօսակցութիւն եւ այլն...: Եւ որպէս իր զոյգ ինքնութեան խորհրդանիշ, Փաթրիք Ֆիորի ստացաւ իբր նուէր Փրովանս – Արմէնի Միութեան կողմէ եւ ձեռամբ նախագահ Յակոբիկ Խաչատուրեանի՝ ոսկիէ մետալ մը, մէկ կողմը հայկական այբուբենով եւ միւս կողմը Կորսիկայի քարտէսով: Այդ առիթով, Փրովանս – Արմէնի Նախագահը ներկայացուց Միութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ վերյիշեց անոր գլխաւոր նպատակը՝ սփիւռքի բնագաւառէն ներս օգնել Հայաստանին, մանաւանդ Փութպոլի նոր մարզադաշտի շինութեան: Պարտականութիւն տրուեցաւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեանին յանձնել խաչքար մը Փաթրիք Ֆիորիին յանուն Մարսէյլի հայ գաղութին: Այս վերջինը նոյն ատեն գնահատեց Միութեան նախագահին նուիրումը, որպէս սիրտ, որպէս բազուկ, ինչպէս նաեւ Ալպէր Արսթանեանի դերը: Փրովանս – Արմէնի կ՚աշխատի Ֆրանսա – Հայաստան ազգային խումբերու եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ – Հայաստան բարեկամական հանդիպումներու կազմակերպութեան. առաջինը Փարիզ, երկրորդը Մարսէյլ յառաջիկայ ամիսներուն: Կը պատրաստէ իր երկրորդ Բալին, այս անգամ Հայաստան – Ղարաբաղ: Կը ձեռնարկէ շրջանային մեծ «Թոմպալա»ի մը ի նպաստ Երեւանի Փութպոլի նոր մարզադաշտի շինութեան:

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերին դուդուկահար՝ Լեւոն Մինասեան որ միշտ գեղարուեստական վայելք մըն է զինքը ունկնդրելը եւ Հայաստանէն ժամանած երաժիշտ պատանիներ, երիտասարդներ որոնք ցոյց տուին իրենց խոստումնալից տաղանդը: Խումբը Մարսէյլ կը գտնուի Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան յիսնամեակի ձեռնարկներուն առիթով:

Յաջող եւ ջերմ երեկոյթ մը Փրովանս – Արմէնի դեռ երիտասարդ այս Միութեան համար, որուն համար կարեւորը պիտի ըլլայ յարատեւութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

տարրին բանուորը եւ գինուորը ըլլար:

Պէտք է ըսել որ հակառակ բոլոր ժխտականներուն, յաջողեցաւ արդիականացումի այդ շարժումը: Բընակչութեան երեք չորրորդը քաղաքենակ դարձաւ, զարգացումի մակարդակը բարձրացաւ, երկարեցաւ կեանքի տեւողութիւնը: Այսուհանդերձ, այդ ընթացքը հասաւ կէտի մը ուր արդիականացումի նպատակը բախեցաւ կիրարկըւած նախնական միջոցներու խոչընդոտին, քանի որ ճարտարարուեստը զուրկ էր ինքնավերարտադրութեան համակարգէն որոնք յատուկ են ճարտարարուեստականացած արդիական ընկերութիւններու, ինչպէս՝ սեփականութիւնը եւ շուկան: Քաղաքները զարգացան, բայց չստեղծուեցաւ միջին խաւ մը որ կարենար նեցուկ ըլլալ քաղաքի մշակոյթին ու ընկերային կազմակերպութեան: Սովետական արդիականացումը ստեղծեց «Հոմօ սովեթիքուս»ը որ խառնածին մըն էր, աւանդականէն ու արդիականէն սերած: Տնտեսական, ընկերային, ժողովրդագրական բոլոր ցուցանիշները մատանշեցին թէ կիսով արդիականացած այդ ընկերութիւնը հասած էր անելի մը առջեւ ուր պէտք էր մէկդի դնել անցեալէն եկած ամէն բան:

Բարեշրջումի առաջին հարկը զգացողներէն եղաւ Խրուշչով, բայց պահպանողական ուժերը տակաւին հզօր էին ու չյաջողեցաւ: Այսուհանդերձ, նոր սերունդները հետզհետէ աւելի հարկը զգացին ժողովրդավարական փոփոխութիւններու. երեւան եկան լուսանցքային տիպարներ, այլախոհներ:

Գորպաչով եւս Խրուշչովի նման կ՚ուզէր տնտեսական անելէն դուրս գալ ուհասնիլ արեւմուտքի: Բաւական բան ըրաւ այդ ուղղութեամբ. միայն թէ կը կարծէր թէ կարելի է պահել համակարգին լաւ կողմերը եւ մէկդի ձգել ինչ որ դէշ է. մինչդեռ ամբողջական համակարգը դատապարտուած էր:

Համայնավարութեան անկումը դուռ բացաւ կաշառակերութեան, շահամոլութեան ու ամբողջ հարստութիւնը կեդրոնացուց սահմանափակ խաւի մը ձեռքը: Այսօր կը ձգտին պետութիւնը կենդանացնելու, որպէսզի պահպանուին նոր կարգերը:

Ա. Վիշնեւսկի հարկաւոր կը նկատէ որ զարկ տրուի քաղաքականացումին, զարգացումին, արտաքին աշխարհի ընկալումին: Պահպանողական ուժերը իրենց պաշտօնը կատարած ըլլալով պէտք է հեռանան բեմէն. արդիականացումը կրնայ յաջողիլ առանց անոնց եւ անոնց կապարներուն: Հարցը հոն է որ Ռուսաստանի մէջ դիւրին չէ արդիականամիտ մը զանազանել պահպանողականէ մը. «պահպանողական արդիականացումը» զանոնք մէկ կաղապարի մէջ ձուլած է: Անցեալին կապուած մարդիկ յաճախ արդիականութեան դիմակներ կ՚ունենան, մինչ բարեշրջողները անցեալի արժէքներուն փարում կ՚արտայայտեն: Կացութիւն որ «պահպանողական արդիականացում»ի ուրուականը կը պտըտցնէ տակաւին:

Ընկերաբան հեղինակը, հակառակ ատոր, վստահ է թէ անցեալը չի վերադառնար: Կասկածի տեղ չի ձգեր Ռուսերուն եւրոպականացումի ձգտումը: Սակայն, պայքարը շատ հաւանօրէն սուր պիտի ըլլայ: Անցեալ մը որ մահամերձ է, միշտ վերջին ցնցումներ կ՚ունենայ որոնք ընդհանրապէս ամէնէն վտանգաւորները կ՚ըլլան:

ՔԱՂՀԱՆ

Բարեսիրական ձեռնարկ մը
Ի ՆՊԱՍՏ ՓԱՆԻԿԻ (ՇԻՐԱԿԻ ՇՐՋԱՆ) ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Վենետիկի արուարձաններէն Գամփոնոկարա, վերջին տարիներուն շնորհիւ իր հայ խորհրդականին՝ Պ. Ալպէր Մահչիկեանին եւ նախկին քաղաքապետ Պ. Վալթէր Մազզալդինին, յաջողած էր բարեկամական կապեր ստեղծել Փանիկ գիւղի պատասխանատուներուն հետ, ընդառաջ երթալով լուսահոգի Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանի խնդրանքին, որ նոյն գիւղին յետ–խորհրդային առաջին հովուապետն ու հիմնադիրն էր բարեսիրական ներդրումներու:

Ժամանակի ընթացքին, ստորճանարար սկիզբ առին վերանորոգման, շինարարական (դպրոց, հիւանդանոց, փողոց, գրասենեակներ եւլն.) աշխատանքները, ի վերջոյ յանգելու համար կարօտեալ մանուկներու հեռաւոր որդեգրումներու:

Այսօր որդեգրուած մանուկներու թիւը անցած է երկու հարիւրը եւ կը մտածուի արդէն անցնիլ ուրիշ կարօտեալ շրջանի մը: Որդեգրումները կը կայանան իւրաքանչիւր մանուկին առողջապահական եւ դպրոցական ծախքերը հոգալու մէջ եւ պէտք է ըսել որ Գամփոնոկարայի բարի բնակիչները կազմակերպիչներու ակընկալութիւնները շատոնց գերազանցած են:

Նոյնպէս Մահչիկեան եւ իր գործակից ընկերները, ամէն տարի Մարտի կէսերուն մեծածաւալ պարունակիչ (գոնթէ-յնէր) մը կըղրկեն Աստուծոյ պարգեւած ամէն տեսակ բարիքներով (գիւղատնտեսական, դպրոցական, կենսական). այս ամբողջը կարելի կը դառնայ, ուրիշ մեծ նուիրեալի մը, Պ. Պրունօ Ֆապրիսի՝ «Ժպիտ» կազմակերպութեան հիմնադրին եւ անդամներուն մասնակցութեամբ, որոնց սէրը հանդէպ Փանիկի եւ հայ ժողովուրդին, իսկապէս խոր եւ շատ ջերմ է:

Այս ամբողջը հիմնականօրէն կը պըսակուի «Բարեկամութիւն, Ժպիտ, Քաղաքապետութիւն» եռրեակին կազմակերպած տարեկան ընթրիքով, որ այս տարի տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մարտ 4-ին, Գամփոնոկարայի մեծ ճաշարանի մը մէջ, ուր 250-էն աւելի ներկաները հազիւ կըրցած էին տեղաւորուիլ: Մեծ էր համեմատաբար Հայերու թիւը. պէտք չէ մոռնալ որ Մահչիկեան, նախկին սան Մուրատ–Ռափայէլեան (հանգուցեալ) վարժարանին, հրաւիրած էր շրջանի իր բոլոր դասընկերները. ոմանք մինչեւ իսկ հեռաւոր Լուկանոյէն ժամանած էին, զօրավիգ կանգնելու համար իրենց դասընկերոջ նուիրեալ աշխատանքին:

Տէզիտէրիօ Ֆոկարին, Գամփոնոկարայի նորընտիր քաղաքապետը, իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց որ մեծապէս պատւըւած կը զգայ ինքզինք, օգնութեան ձեռք մը երկարելով Փանիկի ժողովուրդին, քանի որ 1998-ին հոն այցելելով, գտած է հարուստ մշակոյթի տէր ազգ մը, զգայուն եւ բարձր արժանապատուութեամբ տոգորուած, հպարտ իր պատմութեամբ եւ գիտակից իր աղէտալի վիճակին, որոնց առջեւ յուզումով կը խոնարհի:

Բարեսիրական սեղանին կը նախագահէր Միաբանութեան Աբբահայր Հ. Վարդան Վրդ. Քէչիշեան, ընկերակցութեամբ իր տեղապահին:

Երանի թէ Գամփոնոկարայի օրինակը որդեգրուէր ուրիշներու կողմէ ալ եւ Հայաստանի գիւղական կեդրոնները ատոր ճան մը վեր ելլէին իրենց թշուառութեան եղերային վիճակէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

20-ՐԴ ԴԱՐԻ ՖՐԱՆՍԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Աւարտւում է 20-րդ դարը: Պատմութեան մի հզօր հատուած, որը ապացուցեց, որ մարդը իր բարոյական նորմերով ե՛ւ մարդկայնական է, ե՛ւ կործանարար, ե՛ւ ոճրագործ: Հայերը 20-րդ դարում ապրեցին ողբերգութիւն, մահ ու կոտորած, ազգի մասնակի ոչնչացում, յաւիտեան ողբ եւ արցունք, բայց ե՛ւ վերելք, ե՛ւ որոշակի վերածնունդ: Եւ, այսօր, կարծես թէ անհրաժեշտութիւն է դառնում ամփոփել դարը, յիշելով, որ կեանքը շարունակւում է: Հայերը փրկուելով մահից եւ արցունքից, հաստատուեցին ե՛ւ Ֆրանսիայում: 20-րդ դարը բազմազան դարձրեց հայ – ֆրանսիական կապերը:

Արտասահմանեան երկրների հետ մշակութային կապերի եւ համագործակցութեան կենտրոնի «Հայաստան – Ֆրանսիա» ընկերութիւնը պատրաստւում է այս տարի աշնանը (Սեպտեմբերի 20 – 21-ը), Երեւանում կազմակերպել միջազգային գիտաժողով, անուանելով այն «20-րդ դարի Ֆրանսիան եւ Հայերը»:

Ընկերութեան նախագահ Տիկին Ծովինար Զալոյեան-Յակոբեանը այժմ Փարիզումն է եւ դիմում է այն մասնակիցներին, գիտնականներին, որոնք զբաղւում են հայ-ֆրանսիական պատմական եւ արդիական կապերով, ի յայտ բերել հետաքրքրութիւն եւ փորձել մասնակցել Երեւանեան միջազգային գիտաժողովին:

1998 թ. աշնանը, Երեւանում «Հայաստան – Ֆրանսիա» ընկերութիւնը ԻՆԱԼՔՕ-ի՝ դեկավարութեան եւ հայագիտութեան ամպիոնի հետ համատեղ կազմակերպեց միջազգային գիտաժողով նուիրուած Ֆրանսիայում հայագիտութեան ամպիոնի հիմնադրման 200-ամեակին:

Այս տարուայ գիտաժողովը համագործակցում է «Société des Etudes Arméniennes»-ի հետ, նախագահ Անահիտ Տօնապետեան:

Առաջարկում ենք կազմակերպչական հարցերով դիմել Տիկին Անահիտ Տօնապետեանին. –

Հեռ. – 01. 44. 16. 11. 10

Նախօրօք շնորհակալ կը լինենք ձեր վստահութեան համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 12

Պանդոկը – Եդուարդին սենեակը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ան է եղեր, ուրիշ հայ ընտանիքի աղջիկներ են եղեր, ամէնքն ալ հայ չե՞ն... եւ իրենց այս ընթացքին պատճառով, ամուսին ալ չեն գտներ, տունը կը մնան, որովհետեւ որքան ալ դաղտնի գործեն, դարձեալ կ՚իմացուի: Ամէնուն բերանը չես կրնար գոցել: Տեսէք, խեղճ աղջիկը նշանուած էր պարկեշտ վաճառականի մը հետ, Կիկոյեան Մարտիկ էֆէնտիին հետ եւ շուտով հարսնիքը պիտի ըլլար, բայց վերջին վայրկեանին մարդը անանկ բաներ կ՚իմանայ, որ նշանը ետ կ՚ընէ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ես այնպէս լսեցի, թէ աղջկան կողմէ ետ եղած է նշանը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հարկաւ անանկ պիտի ըսեն, ինծի ալ հարցնեն նէ՝ ես ալ այդպէս կ՚ըսեմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Մարտիկ աղան վերջին վայրկեանին ի՞նչ իմացեր է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մարտիկ աղային խօսքին նայինք նէ՝ Փրանսացի սպայի մը հետ սիրային յարաբերութիւն ունի եղեր: Ես ալ ընդհակառակն անգլիացի սպայի մը խօսքը լսեցի: Հիմակուան աղջիկները երբ անգամ մը ուղիղ ճամբայէն շեղին, մէկ սիրահարով ալ չեն գոհանար: Կ՚երեւայ, որ հօրը նիւթական անձկութենէն յուսահատ, այդ ճամբան բռներ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ոտքի, զայրացած): Ալ հերիք է, շուտ կորսուէ՝ հոսկէ: Օրիորդ Զարուհին իմ նշանածս է: Քեզի չեմ ներեր, որ ատանկ խօսիս իր մասին: Եթէ քահանայ չըլլայիր, քեզի հետ ուրիշ ձեւով կը վարուէի: Կորսուէ՛:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց... Եդուարդ էֆէնտի, կ՚աղաչեմ, իրար հասկնանք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Պէտք չկայ... Ես հասկցայ քու ինչ ըլլալդ: Ձե՞ս ամչնար, որ այդպէս պարկեշտ, անմեղ, պատուաւոր աղջիկ մը կ՚ուզես ցեխի մէջ կոխել քանի մը ոսկիի համար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց... ո՞վ ըսաւ, որ ես դրամ առած եմ... ուրկէ՞: Ինչո՞ւ կը բարկանաս: Ես չէի գիտեր, թէ Օրիորդ Զարուհիին հետ նշանուած էք արդէն... Եթէ ոչ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուրս կորսուէ՛ ըսի զեզի, անամօ՛թ, թէ ոչ գլուխդ կը ջարդեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աղէկ, աղէկ... Ես ինչ որ... (Արագ դուրս):

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԲԵԲՐՈՆ. – Ես կործը աղէկ ճամբու մէջ կը տեսնեմ կոր, Պերճուհի:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ես բան մը տեսած չունիմ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Յայտնի է, որ միսիւ Եդուարդը քեզի շատ հաւնեցաւ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ուրկէ՞ հասկցար:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ըսած գովեստները, ըսած խօսքերը չլսեցի՞ր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Քաղաքավարական քոմփլիմաններ են ատոնք:

ԲԵԲՐՈՆ. – Չէ աղջիկս, ըսուածքէն յայտնի էր, որ սրտանց կը խօսէր կոր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ատիկա քու կարծիքդ է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Քանի մը օրէն կը տեսնես:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ի՞նչ պիտի տեսնեմ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Եդուարդը պիտի գայ ձեռքըդ խնդրելու: Ես հայրդ ու եղբայրդ համոզեցի, որ 10.000 ոսկի դրամօժիտ տան: Ազուոր աղջիկ մը, փարա, հարսնիքին ծախքերն ալ մեր վրայ, ա՞լ ինչ կ՚ուզէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ինք կ՚ըսէ, որ դրամի կարեւորութիւն չի տար:

(Շար. 30)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՐՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Սուրբ Մարիամ Աստուածածին
Եկեղեցւոյ մէջ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

(Շար. Ա. էջէն)

Նախապէս, օդանաւին մէջ, անձամբ ողջունած էր իրեն ընկերացող 75 լրագրողները եւ երբ իր բանբերը ականջին կը փսփսար՝ «լրագրողները շատ իրար անցած են այս ճամբորդութենէն», Պապը կը պատասխանէր՝ «Իսկ ե՞ս, իրար անցած չե՞մ»: Ժամանումին իսկ, Յովհ. Պօղոս Բ. յայտարարած է. – «Աշխարհի այս շրջանը, ծանրակշիռ եւ ստիպողական հարցեր կան արդարութեան, ժողովուրդներու եւ ազգերու իրաւունքներու մասին որոնք պէտք է լուծուին»: Պապը ուխտի գնաց Նեպօ լեռը ուրկէ Մովսէս տեսաւ աւետեաց երկիրը: Պապը Մարտ 21–ի առաւօտեան պատարագելէ ետք Ամման 50 հազար հոգիի առջեւ, կ՚անցնէր Երուսաղէմ:

ՍԵՆԵԿԱԼԻ մէջ, երկար տարիներու սպասումէ մը ետք, նախագահական աթոռին տիրացաւ 74–ամեայ ընդդիմադիրը, Ապտուլայ Վատէ: Ապտու Տիուֆ ընդունեցաւ իր պարտութիւնը եւ շնորհաւորեց իր մրցակիցը: Սենեկալը այս ընտրութեամբ փաստը տուաւ նաեւ թէ Ափրիկէի ժողովրդավար տիպար երկիրն է:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ հաւաքական անձնասպանութեան դիմած աղանդաւորներու թիւր առնուազն 400 է, որոնց մէջ 78 երախաներ կան: Այս աղանդը (10 պատուիրաններու վերահաստատում) համոզուած էր որ աշխարհի վախճանը անմիջական է:

ՍԱՌՆԿԸՄԻՆԻ (Մոզէլի նահանգ) դատարանին կողմէ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ դասական դըրականութեան դասատու՝ Լուի Պէրժէ որ ժխտական արտայայտութիւններ ունեցած էր Լէմպէրկի գոլէժի երկու դասարաններու առջեւ: Ան բսած է որ բոլոր մեռեալները Հրեաներ չէին, մեռեալներու թիւը նուազ էր քան ինչ որ կ՚ըսուի եւ թէ պատմութեան դասատուները սուտ կը խօսին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Անթոնի – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 2
Ա.ԽՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Վէրսայլ	1 – 0
Սավինեքի – Իւ.Ժւ. Արմէնիէն Ալֆորվիլ	0 – 0

Լիոնի Շրջան

Լիոն Պէյճուպ – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	4 – 1

Իզէրի Շրջան

ՀՄԸՄ Վիէն – Վիէն ՍԷ.ԽՍ.	1 – 0

Տրոմ–Արտէշի Շրջան

Պուռ–լէ–Վալանս – ՀՄԸՄ Վալանս	3 – 0

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտեսս»ի Կիրակին

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage
exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction
française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion du 70ème anniversaire
de la Maison des Etudiants
Arméniens
de la Cité Internationale Universitaire
de Paris
avec le soutien de l'U.GA.B.

DINER EXCEPTIONNEL
DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS
Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Diner au **salon Honnorat de la Maison Internationale**, en présence de personnalités
Programme musical et artistique assuré par des résidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques
"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋԻՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Զորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ:

LE COMITE DE PARIS
ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB
vous convie
le vendredi 24 mars à 20h30
à une présentation publique
du nouveau volume de la
REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE
CONTEMPORAINE
consacrée à
La Cilicie
(1909-1921)
des massacres
d'Adana
au mandat français
avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 1[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
հաւատարիմ իր կոչումին, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնէ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
85-ԱՄԵԱԿԸ

նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան 80–ամեակին

Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ
մասնակցութեամբ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած՝
«ԿԱՅԾԱԿ» Նուագախումբին

— Հասոյթը կը յատկացուի շրջանիս Համազգայինի Դպրոցին —
● Առատ ուտելիքներ
պատրաստուած Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ ●
► Մուտք՝ 100 Ֆր. ◄

SALLE POLYVALENTE DES CAILLOLS
Avenue Bouyala d'Arnoud — 13012 MARSEILLE

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

tombola

La Section "Archalouys Tathéossian" de la Croix Bleue des Arméniens de France félicite les heureux gagants de la tombola dont le tirage a eu lieu le 6 février 2000 au Centre Valeyre, Paris :
N° 119 : Sac à main offert par la Sté ELISA — N° 127 : Bijou en or offert par la Sté LORIS — N° 173 : Croix arménienne en obsidienne — N° 193 Entrée à Eurodisney offerte par SABERATOURS — N° 241 Chemisier offert par un anonyme — N° 246 : Bouteille d'ouzo offerte par MASSIS BLEU — N° 261 : Croix arménienne en or offerte par Onnig AVEDISSIAN — N° 326 : Boucles d'oreilles fantaisie offertes par la Sté NAZARETH — N° 429 : Set thé café offert par la Brûlerie NOUCHKA — N° 462 : Corbeille de produits orientaux offerte par la Sté HRATCHIAN — N° 465 : Radio . réveil offert par M. et Mme ANDIZIAN — N° : 551 : Stylo Waterman offert par un anonyme — N° 650 : Croix et chaîne en or offertes par M. SARKISSIAN — N° 710 : Tapis offert par la maison BA[illegible] KERDJIAN.

Nous adressons nos plus vifs remerciements à nos généreux donateurs et nous invitons les heureux gagnants à venir retirer leur lot à la M.C.A., 17, rue Bleue 75009 PARIS, le samedi après-midi à partir de 14h30.

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de NORK
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE
(de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
JEUDI
23 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E.Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Անմիջաբար առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. Paris 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.869
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.869

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԴԷՄ

ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, ՎԱՐՈՐԴԸ ԵՒ ԹԻԿՆԱՊԱՀԸ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի, Մարտ 21-էն 22 լուսնալիք գիշերը, ժամը 1-ին, մահափորձ մը գործուած է Ստեփանակերտ, նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ: Երեւանեան փողոցի խաչմերուկին վրայ յարձակում գործուած է իր կառքին վրայ, երբ աշխատանքէն տուն կը վերադառնար: Գնդակոծումէն ծանրօրէն վիրաւորուած է նախագահը (սրունքներէն), բայց, ըստ բժիշկներուն, կեանքը վտանգուած չէ:

Ծանրօրէն վիրաւորուած են նաեւ նախագահին վարորդ-թիկնապահը՝ Սերգէյ Սարգսեան եւ թիկնապահը՝ Սամուէլ Գաբրիէլեան: Ահաբեկիչները թիկնազօրի պատասխան կրակէն յետոյ, յաջողած են փախուստ տալ:

Ղարաբաղի դատախազութիւնը քրէական գործի ձեռնարկած է. կազմուած է հետաքննութեան յանձնախումբ եւ որոնման աշխատանքներ կը տարուին: Արդէն ձերբակալուած են կասկածելիներ:

Չորեքշաբթի առաւօտ հասած վերջին լուրերու համաձայն ձերբակալուած էր Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարար եւ բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեան: Ձերբակալուած են նաեւ Ս. Բաբայեանի կողմնակից անձեր:

Ստորեւ ԼՂՀ կառավարութեան պաշտօնական յայտարարութիւնը այս առընչութեամբ. —

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ս.թ. Մարտի 22-ին, ժամը 00.50 րոպէին, Ստեփանակերտում, նախագահական նստավայրի մօտակայքում, ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի վրայ կատարուել է մահափորձ, ինչի հետեւանքով նախագահը ծանր վիրաւորուել է, սակայն նրա կեանքին, բժիշկների հաւաստմամբ, վտանգ չի սպառնում:

Ահաբեկչական գործողութեան հետեւանքով ծանր վիրաւորուել են նաեւ նախագահի թիկնապահներ Սերգէյ Սարգսեան եւ Սամուէլ Գաբրիէլեան:

ԼՂՀ կառավարութիւնը խստօրէն դատապարտում է ահաբեկչական այս անմարդկային գործողութիւնը եւ այն գնահատում որպէս ԼՂՀ պետականութեան նկատմամբ յանցաւոր ոտնձգութիւն:

ԼՂՀ իշխանութիւնները ու ժողովուրդը չեն կասկածում, որ Հանրապետութեան նախագահի՝ քաղաքական բարեփոխումների իրականացմանը, երկրում քաղաքացիական առողջ մթնոլորտի ձեւաւորմանը ուղղուած նոր կուրսը յարուցել է անօրինականութիւնների վրայ հիմնուած եւ յանցագործ միջոցներով առաջնորդուող շրջանակների կատաղի հակազդեցութիւնը:

Մեր պետութեան համար այս ոչ դիւրին պահին ԼՂՀ կառավարութիւնը վստահեցնում է, որ անհերքելի այս յանցագործութեան բոլոր հրահրողները ու իրագործողները կը պատժուեն օրէնքի ողջ խստութեամբ, եւ երկիրը վերջապէս կը ձերբազատուի ամենաթողութեան չարիքից:

ԼՂՀ կառավարութիւնը տեղեկացնում է, որ իրավիճակը Հանրապետութիւնում լիովին վերահսկւում է, եւ իրաւապահ մարմինները անում են ամէն ինչ՝ հրէշաւոր յանցագործութիւնը բացայայտելու համար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ադրբէջանի Արտաքին գործերու նախարարութեան նախկին խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ «Թուրան» գործակալութեան տուած իր հարցազրոյցին ընթացքին խօսելով Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, ըսած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ բանակի զօրավարներուն ճակատումը հաւանական չէ որ հաշտութեամբ աւարտի: Գուլիզադէ նոյնիսկ կարելի կը նկատէ որ Քոչարեան զինուորականներուն կողմէ պաշտօնազրկուի, կամ անոնց ճնշումին տակ հրաժարի:

Ադրբէջանցի խորհրդականը Հայաստանի բանակին բարձրագոյն դասը Մոսկուայի հովանաւորեալները համարելէ ետք, կ'աւելցնէ նաեւ թէ անոր ցուցմունքով կը շարժին: Իսկ Հայաստան - Ադրբէջան կնճիռին մէջ առանց Մոսկուայի համաձայնութեան անկախօրէն շարժելու Ռ. Քոչարեանի ջանքը երկիրը բերած է ապակայունացումի ներկայ փուլին:

Ապակայունացումը կը տեւէ այնքան ատեն որ Մոսկուա պէտք ունի անոր եւ այնքան ատեն որ Կովկասի ընդհանուր կացութիւնը բաւարար չափով նպաստաւոր է Ռուսաստանի: Մոսկուա պիտի զօրակցի հայ զօրավարներուն ու անոնց միջոցով արգելք ըլլայ Ռ. Քոչարեանի որ Հ. Ալիեւի հետ բանակցութիւն վարէ առանց իրեն:

Գուլիզադէ բառերուն անուղղակի փաստ նկատած է Վ. Օսկանեանի արտայայտութիւնը թէ Հայաստանի ներքաղաքական անկայուն վիճակը անկարելի կ'ընէ Ղարաբաղի հարցին լուծումի հոլովոյթը շարունակել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 21/22)

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՒՏՃԷԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ

Մարտ 21-ին տեղի ունեցած ԼՂՀ կառավարութեան հերթական նիստին, զոր կը վարէր վարչապետ Ա. Դանիէլեան,

(Շար. ը Դ էջ)

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 130 ԹԵՐ, 172 ԴԷՄ ՔՈՒԷՈՎ ՄԵՐԺԵՑ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԻ ՆԻՒԹ ԸՆԵԼ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բարեմիտ, արդարադատ, քիչ մը զգացական մօտեցումին դէմ ուժին ու տնտեսական ազդակին հզօր պատուարին բախումով կարելի է ամփոփել Ծերակոյտին Մարտ 21-ի յետմիջօրէի նիստին վերջին մասը: Այդ նիստը որ սկսաւ ժամը 16-ին, օրակարգի առաջին երկու նիւթերը սպառեց ժամը 20.30-ի շուրջ: Այդ ժամուն միայն կարգը եկաւ 1915-ի ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկին քննարկումին:

Ընկերվարական խմբակէն Ժիլպէռ Շապրու յայտնի յուզումով ներկայացուց նիւթը վերջապէս օրակարգի բերելու խնդիրը: Զարմանք յայտնեց արդէն յապաղած ճանաչումին դէմ բանաձեւուած առարկութիւններուն, պտճառաբանութիւններուն որոնք բազմաթիւ շրջաններու արտայայտութիւն գտած էին պետական դէմքերէ: Զագկեց մերժումը տնտեսական սպառնալիքներով, կամ կովկասեան կայուն վիճակի մը մտահոգութեամբ բացատրելու ջանքերը. ըսաւ թէ ճանաչումը կրնայ մեծ քայլ մը նշանակել հայ եւ թուրք նոր սերունդներուն երկխօսութեան դուռ բանալով, ինչպէս եղած էր Գերմանիոյ պարագային: Հրաւիրեց ներկայ ծերակուտականները որ չթարմացնեն վերապրողներու եւ անոնց շառաւիղներուն վէրքերը ու քուէարկեն անսալով իրենց խղճի ձայնին, որպէսզի Ծերակոյտը ճանչնայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Յատկապէս հիւրերու օթեակը գրաւած հայ ունկնդիրներու ծափերով ողջունուեցաւ իր ելոյթը: Սակայն, տպաւորութիւնը ու պահ մը արթնցած յոյսերը երկար չտեւեցին: Յաջորդ ատենախօսը Սերժ Վէնսոն (աջակողմեան) սահմանադրական ու փիլիսոփայական հարց նկատեց ճանաչումի նիւթը, ըսելու համար վերջերս յաճախ կրկնուած բաներ որոնք թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ Հայերու, թէ՛ Ղարաբաղի համար վտանգաւոր հետեւանքներ մը կը վերածեն ճանաչումի պարագան: Մինչեւ իսկ պնդեց թէ դրական քուէարկում մը կը վնասէ Ֆրանսայի աշխարհընկալումի, անաչառութեան յատկանիշին...:

Նոյն լարերուն վրայ պտըտկող ելոյթ մըն էր արտաքին գործերու յանձնախումբին ներկայացուցիչ Կզավիէ տը Վիլփէնի ունեցածը: Ան ալ իրաւագիտական, դիւանագիտական դժուարութիւններ նշմարեց ճանաչումին ետին, յստակօրէն ըսելու համար թէ պէտք չէ նիւթը օրակարգի բերել:

Այս երկու ելոյթներով յայտնուեցաւ Ծերակոյտին մերժումին բախած հարցին մէջ կառավարութեան պատասխանատուութեան կարեւոր բաժինը: Երկու ծերակուտականներն ալ ակնարկեցին ատոր, ըսելով որ եթէ կառավարութիւնը խիկապէս կողմնակից ըլլար 1998 Մայիսին Ազգ. Ժողովին ճանաչումին վերջնական ու մնայուն ձեւ տալու, հարցը Ծերակոյտին օրակարգին յղելու իրաւասութիւնը գործածած կ'ըլլար, առաջքը առնելով ձեւակերպական ներկայի վէճերուն:

Կարծիքներու բաժնին վերջին ելոյթը ունեցաւ եւրոպական կառոյցներու հետ կապի նախարար Փ. Մոսկովիսի որ ժողովուրդի մը յիշողութիւնը նուիրական համարելով հանդերձ, հարց տուաւ թէ աւելի քան 80 տարի առաջ պատահած դէպք մը քուէարկութեան պարտականութիւն կը դնէ՞ Ֆրանսայի Ծերակոյտին վրայ երբ Թուրքիա թեկնածու է Եւրոպայի ընտանիքին անդամակցութեան եւ այդ նպատակով բռնած է ժողովրդավարացման ճամբան:

Կատարուած քուէարկութեան 172 ձայն դէմ արտայայտուեցաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը անմիջական վիճարկումի նիւթ ընելու, 130 ձայն՝ թեր:

Յուսախաբութիւնը, ընդվզումը՝ պատ պատեհում գտան դուրսը, Ծերակոյտի շէնքին դէմը մինչեւ այդ ժամը սպասած հազար հոգինոց բազմութեան մէջ: Հոն խօսք առին ճանաչումին կողմնակից ու լուրջ ջանքի տէր դէմքեր, ինչպէս Ֆ. Ռոշբլուան, Մառի-Ֆլօ Պոտու, ապա Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահ Ա. Կէօվճեան ու Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ Ա. Գրիգորեան որոնք քանի մը ժամ առաջ կարճ ու «շատ քաղաքավարական» հանդիպում մը ունեցած էին Ծերակոյտի նախագահին հետ: Իրենց յաջորդեց Արա Թորանեան, մինչ խօսնակի դերը ստանձնած էր Մ. Փափազեան: Խօսողի եկածի դառնութիւնը արտայայտեցին բոլորն ալ, պայքարը անպայման շարունակելու վճռակամութեամբ ու որպէս առաջին քայլ մեծ ցոյցի մը հրաւէր ուղղելով նոյն վայրը, Ապրիլ 24-ի օրը:

Այդ բոլորին մէջ առաւել ուշադրաւ էր Ֆրանսայի 450 հազարնոց գաղութին ուղղուած Ա. Կէօվճեանի «Aux urnes citoyens!» կոչը որ կ'ամփոփէր յետագայ մարտավարութեան հիմնական գիծը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(22 Mars)

LE SENAT REFUSE D'EXAMINER LE TEXTE

Մարտ 22-ի մեր տեսած առաւօտեան օրաթերթերէն միայն Ֆիկառօ կրցած էր լուրը հասցնել, քանի քուէարկութիւնը շատ ուշ տեղի ունեցած էր, նախորդ իրիկուն: Ան կը գրէ. — «Ծերակոյտը մերժեց քննել Ազգ. Ժողովի օրէնքի առաջարկը "հայկական ցեղասպանութեան" վերաբերող, դատելով որ, ինչպէս նշեց Սերժ Վէնսոն (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ, Շէռի նահանգ), որ իրեն չի յնար "օրէնքը օգտագործել ոռակելու համար դէպքեր որոնք պատմութեան կը պատկանին"»:

Դիմումը մերժուեցաւ ծերակուտական մեծամասնութեան կողմէ 130-ի դէմ 172 ձայնով եւ չորս ձեռնպահութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ ճանաչումին համար տարուած աշխատանքներու այս օրերուն հետաքրքրական է կարդալ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Մ. Լըկրայի հետ կատարուած հարցազրոյց մը, Սնարք գործակալութենէն Գայեանէ Մովսիսեանի կողմէ: Ան հրատարակուած է «Ազգ»ի Մարտ 11-ի թիւին մէջ:

Զրոյցին առաջին մասին մէջ նիւթ եղած են Կովկասեան ապահովութեան համակարգի մը ստեղծումը, անոր մասնակից երկիրներու պարագան, շրջանին վրայ Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու, նաեւ Եւրոպական Միութեան ազդեցութեան խնդիրները: Յետոյ աւելի լայն ծաւալով խօսակիցները կեդրոնացած են Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն, ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին վրայ:

Զրոյցին ընթացքը յայտնապէս կը գայրացնէ դեսպանը երբ Գ. Մովսիսեան հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսայի Ծերակոյտը վերջերս կրկին Թուրքիոյ ճնշումին տակ օրակարգի չբերաւ ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը որով կ'աւելնան Հայաստան - Թուրքիա դիւանագիտական յարաբերութիւններու բնականոնացման խոչընդոտները: Շրջանի հաշուեկշիռը կը խախտի՞ եթէ Ֆրանսա ճանչնայ Օսմանեան Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը, կը հարցնէ զրուցավարը: Մ. Լըկրա կը ճշդէ թէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւնները միայն ու միայն Հայերու եւ Թուրքերու պատկանող գործ են: Յետոյ, չի հասկնար թէ ինչո՛ւ միշտ գոյութիւն ունի այն կարծիքը թէ Ֆրանսայի Ծերակոյտը ի վիճակի չէ երկրին շահերուն համապատասխան որոշում տալու եւ կը շարժի Թուրքիոյ կամ Հայաստանի ճնշումին տակ: Կը կրկնէ նաեւ թէ նման բան ճանչնալ - չճանչնալու հարցը իրաւունքի մարզին պատկանող բան է: Այսինքն իմաստ չունի օրէնսդիր ատեանէ մը վաւերացումը: Ոչ ոքի կողմէ ժխտումի ենթակայ է Եղեռնի ողբերգութեան սարսափը, բայց օրէնքի վերածումը ամբողջովին դուրս կը մնայ Ֆրանսայի իրաւական դաշտէն, քանի որ նման օրէնք գոյութիւն չունի: Աւելի գէշ, օրէնքի այդ առաջարկը որով կ'ամփոփուի 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ, օրէնքի ձեւ չունի, չի ալ համապատասխաներ ֆրանսական օրէնքներու ժողովածուին ու իրաւունքի ֆրանսական մտայնութեան:

Զարմանալի չէ անշուշտ որ Գ. Մովսիսեան կը շեշտէ. - «Հայաստանի հասարակայնութիւնը չի հասկանում թէ ինչո՛ւ միջազգային հանրութիւնը ճանաչելով Հոլոքոսթը, հրաժարւում է ընդունել որ Ի. դարի սկզբում Օսմանեան Թուրքիայում նոյնպէս տեղի է ունեցել ոճրագործութիւն մարդկութեան դէմ»: Դեսպանը հասկնալի կը գտնէ որ Հայաստանի ղեկավարները ձգտին ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին հասնելու, բայց չի հասկնար թէ ինչո՛ւ Հայաստանին առընչուած փաստ մը պէտք է արձանագրուի իր երկրին իրաւական հայեցակարգին մէջ: Անտեղի կը նկատէ Հոլոքոսթի հետ համեմատութիւնն ալ, քանի որ Ֆրանսայի մէջ չկայ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրէնք: Կ'ըսէ թէ կան օրէնսդրական տուեալներ որոնք պատիժ կը սահմանեն օրինակ՝ կազի սենեակներու գոյութեան ժխտումին համար: Սակայն ատիկա ցեղասպանութեան մը ճանաչումին հետ նոյն բանը չէ:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն բարելաւման, ատիկա անհրաժեշտ հանգրուան մըն է որմէ ետք միայն կրնայ կարելի ըլլալ պատմական որոշ փաստերու ուսումնասիրութիւնը, այդ կարգին նաեւ ցեղասպանութեան:

Մինչեւ հոս ըսուածը որ քանիցս կըրկնուած բան է, եթէ կրնայ Ֆրանսայի տեսակէտ նկատուիլ, Մ. Լըկրայի յետագայ արտայայտութիւնները զարմացնող են Թրքական տեսակէտը կրկնող իրենց բնոյթով: Պատմական իրադարձութիւններու քննարկումին վերադառնալու անհրաժեշտութիւնը բնական գտնելով հանդերձ, ան կ'աւելցնէ գրեթէ դատապարտող, շեշտով. «սակայն ժամանակակից Թուրքիոյ կը վերագրուի այն մեղքին պատասխանատուութիւնը որ ներկայի ապրողներէն ոչ ոք գործած է, ծնած անգամ չըլլալով 85 տարի առաջ: Բնականաբար, ժամանակակից Թուրքերը կը խուսափին նման հաւաքական պատասխանատուութենէ: Կարելի է ուսումնասիրել այդ ամէնը որ հոն տեղի ունեցած է, սակայն ատիկա չի նշանակեր թէ պէտք է սերունդէ սերունդ շարունակել երկրի մը վերագրել ոճրագործութեան մը հաւաքական պատասխանատուութիւնը»: Մ. Լըկրայի անհամաձայնութիւնը կը հասնի հոն որ Հայերու վերագրուած «յիմարութիւն»ը մինչեւ իսկ գրեթէ յանցանք կը նկատէ ան, ըսելով որ ատիկա կրնայ մարդկային տարրական իրաւունքներու ոտնակոխում նշանակել, քանի որ իրաւունքի միջազգային չափանիշով մարդ պատասխանատու է միայն իր գործած արարքներուն համար: Ինք կը կարծէ նոյն ատեն որ Թուրքիա ինք պէտք է վերաքննութեան ենթարկէ իր վերաբերումը սեփական պատմութեանը նկատմամբ: Կը կրկնէ թէ ատիկա եւս Հայերու եւ Թուրքերու գործն է եւ ոչ՝ Ֆրանսացիներու: Ֆրանսան երկու երկիրներուն հետ ալ բնականոն յարաբերութիւն ունենալով, իրեն իրաւունք չի տար միջամտելու երկուքին վերաբերող հարցերու: Այս գլուխին մէջ չէ մոռցուած Փարիզի մէջ բաւական ժամանակ առաջ ուղղուած իմաստութեան յորդորն ալ թէ բարդ հարց է, պէտք է քննարկել հեռանկարի մը խորքին վրայ, որ ուղղուած ըլլայ ոչ թէ դէպի ետ, այլ՝ դէպի առաջ:

Զրոյցին մնացած մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Մինսկի խումբին մէջ Ֆրանսայի, Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու դերերուն համեմատականը եւ Կովկասի մէջ ԱՄՆ - Ռուսաստան մրցակցութիւնը: Գ. Մովսիսեան կ'ըսէ թէ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի որոշ շրջանակներ այն տպաւորութիւնը ունին որ Մինսկի խումբին մէջ Ֆրանսա կարծես մունջի դեր կը կատարէ եւ հիմնական նախաձեռնութիւնները ձգուած են ԱՄՆ-ուն եւ Ռուսաստանին: Մ. Լըկրայի պայրոյթը հոս ալ նշմարելի է. «ձեր մէջ խօսողը ձեր խորհրդային ժառանգութիւնն է» կ'ըսէ ան. ա՛յդ մըտայնութիւնն է որ ամբողջ աշխարհը սեւ - ճերմակ ներկուած կը նկատէ: Եւ եթէ Ազրպէյճանի մէջ ալ նոյնն է պատկերացումը, ատիկա միայն կը նշանակէ թէ երկու ժողովուրդները ընդհանուր շատ բան ունին: Դեսպանը կը մերժէ Ֆրանսային լուռ դերակատարի վերագրումը: Ան է որ պարտականութիւնը ունի Եւրոպական Միութեան իր գործընկերներուն հետ բանակցելու եւ զանոնք համոզելու: Սակայն, եթէ Հայաստան եւ Ազրպէյճան կը նախընտրեն որ ամէն բան վճռուի Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու միջեւ, Ֆրանսա դէմ չէ:

Ապա կը յիշեցնէ Ռուսաստանի հետ Հայաստանի ներկայի գերազանցապէս բարւոք յարաբերութիւնները, կարծես ըսել ուզելով որ կը հասկնայ նշմարուող ռուսամէտ ընթացքին դրդապատճառները: Ռուսաստան ձեզի ապաւէն [illegible] եւ հիւլէական վառելիք կուտայ, կ'ըսէ. եւ ատիկա օգնութիւն նկատել կարելի է, քանի որ Հայաստանի համար վճարումի պարագան հարց մըն է: Եթէ պարտաւոր ըլլայ վճարելու, ի՞նչպէս պիտի կարենայ: Անկարելի չէ որ Ռուսաստան չեղեալ նկատէ պարտքը, ինչպէս ուրիշ անգամներ եղած է: Ուստի իմաստ չունի խօսիլ մրցակցութեան մասին: «Ընտրեցէք այն բարեկամներին որոնք ձեզ աւելի յարմար են» կ'ըսէ Մ. Լըկրա, աւելցնելով որ այդ պարագային անտեղի կ'ըլլայ հարց տալ թէ Ֆրանսան ինչո՞ւ ոչինչ կ'ընէ:

Սխալ մօտեցում մը կը տեսնէ Ռուսաստան - ԱՄՆ մրցակցութեան հաւատքին մէջ ալ: Կովկասէն Ռուսաստանը դուրս մղելու ոչ ԱՄՆ, ոչ ալ Եւրոպական Միութիւնը նպատակ ունին:

Ան այդ շրջանին մէջ ունի իր տեղն ու դերը. միայն այլեւս նախկին բացառիկ վիճակը չունի: Իսկ շրջանի փոքր երկիրները իրենք պէտք է մեծ երկիրները գործընկեր ունենալու ձգտում արտայայտեն: Իսկ Մինսկի խումբը այդ գործակցութեան յաջողութեան մէկ ապացոյցը կը կազմէ: Քաղաքական բարդ խաղի պարագային, գործընկերներու եւ անոնց միջեւ պահուած հաւասարակշռութեան օգնութեամբ միայն յաջողութիւնը կարելի կ'ըլլայ. ատիկա կանոն է այլ երկիրներու համար եւս եւ աւելորդ է հրաշքի սպասել:

Ցեղասպանութեան նիւթին առընչուած արտայայտութիւններէն ետք, հետաքրքրական ու բաւական մտածել տուող է Ֆրանսայի դեսպանին խօսքը որ կ'ուղղուի Հայաստանին. «ընտրէք այն բարեկամներին, որոնք ձեզ աւելի յարմար են: Սակայն յետոյ մի՛ հարցնէք թէ Ֆրանսա ինչո՛ւ ոչինչ կ'ընէ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՖԻԴԱՅՈՒ ՄԱՅՐԸ

Կանգառներից մէկում երթուղային աւտոմեքենայ բարձրացաւ մի տարեց կին՝ երկու ձեռնապայուսակներով, որ հազիւ էր քարշ տալիս: Տնքտնքալով, պայուսակները տեղաշարժելով՝ աչքերով նստելու տեղ էր որոնում ափէ ափ լեցուն մեքենայում: Առաջին շարքի երիտասարդներից մէկը տեղը զիջեց, եւ նա, քաշքշելով իր բեռները եւ շնորհակալութիւն մրմնջալով, ներողամտօրէն տեղաւորուեց համակ սպիտակավարս, կուշտ ու կլոր դէմքով, անդադրում աչքերով մի կնոջ կողքին, եւ անմիջապէս զրոյցի բռնուեցին: Վերջինս, ձեռնափայտին կռթնած սկսեց տրտնջալ օրուայ դժուարութիւններից, պակասութիւններից, թէ սոված են, ապրուստ չունեն, ո՞ւմ է պէտք էս անկախութիւնը եւ այլն: Կողակիցը լսում էր, զարմացկոտ, անտարբեր գլուխը շարժում, թէ ի՞նչ է ասում այս կինը: Կարծես կնոջ տրտունջը նրան չէր հասնում, նրա ուղեղում չէր տեղաւորւում: Իր զաւակը զոհուել էր Հայրենիքի համար: Նա իր մտքերի հետ էր, իր հոգսերն ունէր: Ուղեւորներից մէկը նրա մաշուած, յոգնած դէմքից ազդուելով, հարցրեց. «Մայրի՛կ, առաւօտ շուտ ինչո՞ւ ես այս ծանրութիւնները քարշ տալիս»: Նա, հոգոց տանելով, մեղմաձայն պատասխանեց. «Մեծ տղաս Ղարաբաղում զոհուել է, փոքրս հիւանդանոցում է. բան-ման եմ տանում մի քանի օրուայ համար. հիւանդանոցը քաղաքի միւս ծայրին է. ամէն օր չեմ կարող գնալ-գալ»:

Շագանակագոյն, փոքր ու կլոր աչքերում արցունք չկար: Զպարտուող, անյուսակտուր՝ նոյնիսկ մայրական հպարտութիւն չէր զգացւում նրա խօսքում. ո՞վ գիտէ՝ քանի-քանի անգամ է նա նոյն բանը ասել, ողբացել ու մրմռացել եւ հիմա մնացել է բազում անգամ կրկնուող խօսքը, որ միայն տեղեկութիւն է պարունակում պատահական մարդկանց համար: Մայրական վիշտը ամթեղուած էր հոգու խորքերում. ցաւի միայն արտաքին կեղեւն էր նշմարւում՝ փոքր-ինչ մաշուած սեւ հանդերձանքի հետ: Գլխի սեւաշորը ծածկում էր սպիտակած մազերը, որ վայելում էր երկարուկ, դեղնասպիտակ նիհարած դէմքին: Ձեռնապայուսակները տեղաւորելով ոտքերի արանքում՝ նա՝ այդ պարզահոգի կինը, աչքերի ու խօսքի մէջ փափուկ մեղմութիւն, միամիտ մարդու անմիջականութեամբ շարունակում էր իր կցկտուր զրոյցը:

Մայր էր, շատ սովորական, հասարակ հայ մամիկ, որ կարծես հէնց այդպէս է ծնուել, ուրիշ տարիք չի ունեցել, ուրիշ կեանքով չի ապրել. իր տղաները, ընտանիքը, իր ճակատագիրը: Եւ թւում է՝ ուզում է, որ մարդիկ դա հասկանան, իմանան, որ աշխարհում կան իր նման մայրեր՝ իրենց սիրասուն զաւակներին անշահախնդրօրէն տուող՝ ամբողջովին ու անվերապահ: Նման անձնուրաց մայրերը չե՞ն, որ առանց երկմտելու, տատանուելու իրենց հոգեզաւակներին, իրենց սրտի մի կտորը պոկում տալիս են մարդկանց, Հայրենիքին, մայր երկրին: Ցաւում է նրանց հոգին, նուում, բայց ճակատներին դրոշմուած է անձնազոհութիւն. մայրական կաթի մէջ կայ նուիրումի, զոհողութեան աստուածային հատիկը, որից, ուզենան էլ, փախչել չեն կարող: Կամաւոր հնազանդ են իրենց կոչմանը, իրենց բախտին. չեն տրտնջում, չեն անիծում: Այդ շնորհը ընդունում են իբրեւ աստուածային տուածք: Մայրեր, որ իրենց զաւակներին ռազմի դաշտ ճանապարհելով՝ ապաւինում են միայն Աստծուն:

Այս մայրերն են, որ զինուորներ են ծընում, պարզ, սովորական զինուորներ, որոնք անուն առ անուն գուցէ եւ չեն յիշւում, բայց նրանց սրբազան արեան շնորհիւ է երկիրը կանգուն հազարամեակների դիմաց, նրանց աւիւնով ու ջանքերով է, որ մենք կանք այսօր իբրեւ ազգ, ժողովուրդ, պատմութիւն. յուշ չենք, սոսկ մագաղաթ ու վիմապատկեր չենք: Զինուոր ենք՝ զէնքով, բահով, գրչով: Զինուոր, որ մի բան ունի միայն՝ նուիրում. Աստուած նրան այդ է տուել, այդ քան, եւ նա դրա տէրն է. տալ, ծառայել, ստեղծել, կառուցել, ծնել իր նմանին, շարունակուել՝ աստուածային կամքով: Ապրել՝ շատ չպահանջելով, անհնարին չհայցելով: Փճացած բարքերի, [illegible] հակումների հետ գործ չունի. եթէ կարող է՝ կը շտկի: Հակառակ դէպքում նա իր գործն է անում, որովհետեւ երկիրը [illegible] աղտից, սոցիալական վայրիվերումներից, տնտեսական ճգնաժամերից եւ հազար ու մի հակասութիւններից [illegible] լը, մաքրելը պետական այրերի, պաշտօնեաների, նախարարութիւնների, հասարակական-քաղաքական, մշակութային կազմակերպութիւնների անմիջական գործն է. տեւական ու տանջալի գործընթաց, որի ոչ սկիզբն է երեւում, ոչ վերջը, բայց երկիրը, ժողովուրդը, պետութիւնը կայ: Այդ եղածը պէտք է պահպանել, բազմապատկել, պէտք է գոյատեւել իբրեւ ազգ ու պետութիւն միւս ազգերի ու պետութիւնների շարքերում, որ քեզ ճանաչեն եւ հաշուի նստեն, որ դու էլ ի վիճակի լինես քոնը ասելու, քոնը բերելու ընդհանուր յառաջընթացին [illegible] դրանով քեզ հաստատելով, քո գոյութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը իմաստաւորելով:

Բոլոր ժամանակներում, մեր աշխարհի հինգհազարամեայ պատմութեան ընթացքում, շերտ առ շերտ թափուել, [illegible] շնչացրել են աւելորդը, աղէտաբեր [illegible] կամուտը, մակաբուծականը, չարաղէտ եսակենտրոն, գետնաքարշ սնանկը եւ մնացել-փոխանցուել է արարչագործութիւնը, մեծագործութիւնը, բարենպաստ ու գեղաշէնը. վկայ՝ մեր մշակոյթի գանձերը, մեր պատմութեան դրական իրողութիւնները, այսինքն ժողովրդի, ազգի սերունդը ոգեշնչող - վերարտադրող [illegible] պահպանող գործօնները: Սերունդն է յա[illegible]ւերժողն ու փոխանցողը: Ազգի [illegible] սերունդի կորիզն են կազմում նուիրեալ զինուորները եւ նրանց ծնող մայրերը բոլոր ժամանակները իրար ագուցող, [illegible]ւական ու հաստատ:

Այդպիսի զինուորներ ծնող մայր էր նստած մեքենայում, որ իր դժուար ճակատագրի ոսկեյոյս թելն էր [illegible] կցում-կցմցում «օտար» մարդկանց ներկայացմամբ, կողքին նստած [illegible] պառաւին՝ վստահելով նրանց, եւ իր ընտանեկան «գաղտնիքների» դիմաց իրեն փոխհատուցում արժանանալով նրանց կասկածելի հաւանութեանը: Չար ու կեղծ աշխարհի օրէնքները արհամարհելու [illegible] պարզամիտ ու թափանցիկ էր զինուորի մայրը, եւ դա նրան աւելի համակրելի էր դարձնում ու առինքնող, թէեւ շատերը կարող էին մտածել, թէ ինչո՞ւ է այս պարզունակ, ցնդած պառաւը ջվալի բերանը բացել, ի՞նչ է ուզում ապացուցել կամ ո՞ւմ. եւ ինչպէ՞ս կարելի է հոգին բացել ուրիշներին: Նրանք ի զօրու չէին հասկանալու, որ մարդը պարզ հայեացքով է նայում աշխարհին. ապրելու համար, աշխարհը վայելելու համար, մարդ մնալու համար պարտադիր չէ խորամանկ, կասկածամիտ, նենգաբարոյ, խարդախ, հաշուենկատ ու շահադէտ լինել:

Հիմա մօր ուշադրութիւնը հիւանդ զաւակն էր. իր հոգսերն ու տառապանքները խտացրել էր նրա խնամքի մէջ: Կորցրել էր մէկին, փայփայում էր միւսին, որ [illegible] ապաւէնն էր, ծերացած օրերի մխիթարութիւնը եւ յոյսը: Մօր հոգում, [illegible] կային, չէր սպառնում աւագ որդու կորստեան մրմուռը, չէր մարմրում նրա յիշատակի լոյսը. պլպլում էր, ջերմացնում մնացած տարիները:

Որդու նահատակութիւնը իմաստաւորել էր մօրը. կեանքի ծանր բեռը առաջուայ նման նրան այլեւս չէր ճնշում, չէր կաշկանդում. նա ազատ էր ու վեր ամէն մանրուքից ու կեղծ պայմանականութիւններից: Նա զինուորի մայր էր:

ՅԱԿՈԲ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՀԵՏ

Լիթուանիա օրէնք մը հրապարակած է որ նպատակ ունի երկրին մէջ մաքրագործելու խորհրդային շրջանի ընտրանիին մնացեալ խաւը։ Փետրուար 1-էն կիրարկութեան դրուած օրէնքը վեց ամիս պայմանաժամ կուտայ բոլոր անոնց որոնք գործակցած են Խորհրդային Միութեան յատուկ սպասարկութիւններուն հետ որ դիմեն Պետական Ապահովութեան ու 21 էջնոց թղթածրար մը լեցնեն որուն արմատական նիւթը կը կազմէ հակալրտեսական գործունէութիւնը։ Հարցումները կը վերաբերին ՔԱ – Կէ – Պէ-ի հետ առաջին շփումներու, գործակցութեան, գաղտնապահութեան մեթոտներու, փոխանցուած տեղեկութիւններու, գործակիցներու ինքնութեան, նոյն գործակցութիւնը վերջին շրջանին եւս տանելու հաւանական փորձերու, եւ այլն։

Լիթուանական իշխանութիւնները տրուելիք տեղեկութիւններուն փոխարէն կը խոստանան բացարձակ խորհրդապահութիւն։ Բազմաթիւ կեդրոններու, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբ մը պիտի քննէ ու վերլուծէ հաւաքուած տուեալները։

Լիթուանիա պալթեան երկիրներէն միակն է որ անկախութենէն ետք իր տարածքին վրայ բոլոր ապրողներուն քաղաքացիութիւն տուաւ, անկախ՝ իրենց քաղաքացիութենէն, կա՛մ երկրին մէջ ապրելու տեւողութենէն։ Այսօր հոն ալ մը միայն են խորհրդային գաղտնի սպասարկութեան մէջ գտնուած Ռուսերը որոնք մեծամասնութեամբ տարեց անձեր են։ Արդէն Լիթուանացիները կը խոստովանին որ օրէնքը թիրախ ունի նախ իրենց մարդիկը։ Անոնք որոնք 1945-էն ետք մաս կազմած են մաքրագործումի ջոկատներուն։ Անոնք ժամանակի ՔԱ – Կէ – Պէ-ին պատժիչ գործողութիւններուն գլխաւոր գործադիրները եղան, յատկապէս դիմադրական շարժումին տարիներուն որ տեւեց մինչեւ 1952, «Լիթուանիոյ ազատագրութեան բանակ»ին գլխաւորութեամբ։ Ռուսաստանի մէջ զանոնք կը կոչէին «անտառի եղբայրներ»։ Անոնցմէ 30 հազարի չափ են այսօր ապրողները։

Երբ Լիթուանիան դուրս եկաւ Խորհրդային Միութեան կազմէն, ՔԱ – Կէ – Պէ-ի չորս հազար գործակալ կար երկրին մէջ. անոնց վերջին ղեկավարը յաջողեցաւ իրեն հետ Ռուսաստան տանիլ դիւաններու գլխաւոր մասը։ Ու այսօր շատեր հարց կուտան թէ Պետական Ապահովութեան կեդրոնը ո՛ւրկէ ձեռք ձգած է անուններ ու ինչպէս պատրաստուած է մանրամասն հարցարանը։

Սկզբունքով, անոնք որոնք կը ներկայանան յօժարակամ, հետապնդումի պիտի չենթարկուին։ Իսկ անոնք որոնց պատասխանները ոչ ամբողջական պիտի նկատուին, կրնան տասը տարի որպէս պաշտօնատար, ուսուցիչ գործելու արգելքին դատապարտուիլ։

Մաքրագործումի ներկայի արարքը վերջին հանգրուանը կը նկատուի Ի. դարուն երկրին ապրած ողբերգութեան որ սկիզբ առած է 1939-ի քաղաքացիական պատերազմով եւ որուն կրակին վրայ իւղ լեցուցած է խորհրդայնացումը։ Ծակատումները հասած են այնպիսի սաստկութեան մը որ ընտանիքներ բաժան-բաժան եղած են, գտնուելով տարբեր պատնէշներու վրայ։ Կաթողիկէ Եկեղեցին արդէն ներողութիւն խնդրած է որոշ կրօնաւորներու ՔԱ – Կէ – Պէ-ին հետ ունեցած գործակցութեան համար, միեւնոյն ատեն յիշեցնելով որ նոյն կազմակերպութիւնը իր կրօնաւորներուն 80%-ը մաքրագործած էր։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՐԳԻ ՄԸ ՎԵՐՋ

Մարտ 10, Ուրբաթ երեկոյեան, հաճոյքով ունկնդրեցինք բացառիկ համերգ մը կազմակերպուած՝ Մարսէյլի Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան հիմնադրութեան 50-ամեակին առթիւ։

Համերգին առաջին մասը տրամադրուած էր Հայաստանէն յատկապէս հրաւիրուած «նոր տաղանդներ»ու։ 10 – 16 տարեկան պարման – պարմանուհիներ մեզի հրամցուցին բարձր երաժշտութիւն, ճոխ յայտագրով։ Լիլիթ Գրիգորեան դաշնամուրով նուագեց՝ Բաբաջանեանէն՝ «Կափրիչիո» եւ Շոփէնէն «Էթիւտ օփիւս 25 – 12», Աշոտ Խանթարճեան երգեց Սայաթ Նովայէն եւ «Օ սոլէ միօ», Մնացականեան շէլով՝ Խաչատրեանի «Կոնչերթօ ան Րէ», Տիգրան Մուրատեան թաւջութակով՝ Պախ-Կունոյի «Ավէ Մարիա»ն եւ Չայքովսկիի «Փեծծօ Կափրիչիոզօ»ն, Կորիւն Ասատրեան սաքսոֆոնով՝ Ջերբինիէի «Սոնաթին սփորթիվ»ը եւ Փականինի – Կալինկովիչի «Կոնսէր-կափրիչիօ»ն, Մարինէ Մարգարեան դաշնակով՝ Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը եւ Տուպրայի «Թոքաթ»ը, Աստղիկ Վարդանեան ջութակով՝ Գրայսլէրի «Սուփրանս տ'ամուր»ը եւ Սարազաթի «Էռ պոհեմիէն»ը. առաջին մասը վերջ գտաւ ջութակ, թաւջութակ եւ դաշնակի եռանուագով, ուր ընտրուած էին Կոմիտասէն եւ Խաչատրեանէն երկու կտորներ։

Այս նորահաս տաղանդներուն ամէն մէկը իր մարզին մէջ եկաւ գերազանցել միւսը։ Առաջին կարգով իսկ 13 տարեկան դաշնակահարուհի՝ Լիլիթը դրաւեց ունկնդիրները որքան մենանուագով, նոյնքան աւելի վերջ թաւշաձայն փոքրիկ Աշոտին եւ Մհերի սրտառուչ շէլին բերած ընկերակցութեամբ։ Շատ յաջող էր Տիգրան իր թաւջութակով, նոյնքան Կորիւն իր սաքսաֆոնով, որմէ մեծ հաճոյքով պիտի փափաքէինք ունկնդրել ճազի կտոր մը։ Մարինէ եւ Աստղիկ, մէկը իր դաշնամուրին, միւսը իր ջութակին հմուտ, ապագայ խոստացող վարպետուհիներ, երբ իրենց կողքին առնելով Տիգրանը՝ թաւջութակով մեզի հրամցուցին Խաչատրեանի «Մասքարատ»ը համերգը հասաւ իր գագաթնակէտին։ Բուռն ծափերը, որ սկիզբէն իսկ առիթ տուած էին պիեսներու, վերջացան յոտնկայս, երկարատեւ ծափահարութիւններով։

Բոլորովին համաձայն ենք Տիկին Սիլվա Մեքինեանի, – այս երախաներու պատասխանատու եւ նախագահուհի՝ Հայաստանեան այն Բարեգործական Միութեան, որ նեցուկ կը կանգնի երիտասարդ տաղանդներու, – երբ ան կ'ըսէր՝ «այս երախաները հայ ազգի լուսաւոր դեսպաններն են, սա է Հայը»։

Համերգին երկրորդ մասը կը կազմէր բոլորիս ծանօթ Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը։ Տարի մը առաջ մեծ խանդավառութեամբ տօնած էինք երգչախումբին 20-ամեակը եւ ահաւասիկ ան այժմ եկած էր բեմին վրայ նոր արիւնով, նոր աւիշով։ Ուրախութեամբ նշմարեցինք թէ յայտագրին մէջ առնուած էին նոր երգեր, բայց աւելի կարեւորը՝ տասնեակ մը երիտասարդ նորեկներ մաս կը կազմէին երգչախումբին, ինչ որ յուսադրիչ է ապագայի նկատմամբ։

Յայտագրին առաջին կտորն էր Եկմալեանի «Ով Հայոց Աշխարհ»ը, ապա Մարթա Պասմաճեան արտասանեց Աւետիք Իսահակեանի «Մօր Սիրտը», որու յաջորդեց նոյն բանաստեղծութեան երգը, գրուած Ա. Պարթեւեանի կողմէ։ Յուզիչ Փիանօ – Ֆորթէներով լեցուն եղանակը եւ Անի Երըմազեանի գեղեցկօրէն մեկնաբանած մեներգութիւններու բաժինը եկան արժեւորել բանաստեղծութեան ոգին։ Եկմալեանի «Տէր Կեցո՛»ին, Աւետիսեանի «Հովիւի Երգ»ին եւ Սիսի ամենահնագոյն ժողովրդային երգերէն մին եղող, Ա. Գրիգորեան դասաւորումով Ալիշանի «Այգուն, այգուն»ին մէջ Անդրանիկ Մինասեան աննման էր։ Ինչպէս ղեկավարը կ'ըսէ. մենք եւս համոզուած ենք թէ համայն Ֆրանսայի մէջ, Ա. Մինասեան ժողովրդական երգերու միակ լաւագոյն մեկնաբանողն է։

Անգամ մը եւս ունկնդրեցինք, հսկայ դահլիճը ամբողջութեամբ լեցնող, օր ըստ օրէ զարգացող իր ձայնով ապագայ խոստացող՝ Անի Երըմազեանը, Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայի երկարաշունչ մեներգութեամբ։ Հաճելի նորութիւն մըն էր՝ Է. Յովհաննիսեանի՝ Մշոյ շրջանի, գուսան դեղջկական սիրոյ երգերը՝ «Եարըմ Գորանի», «Քանի ես հեռացայ»ն վերամշակուած՝ Գրիգորեանի կողմէ։ Յարութիւնեանի «Հայրենիքիս հետ»ին մէջ մեներգիչներն էին՝ Ա. Երըմազեան եւ Նուպար Տէր – Մինասեան։ Թէեւ այս մէկը յայտագրին վերջին կտորն էր, բայց ոգեւորուած ներկաները, մեկնելու նպատակ չունէին։ Երգչախումբը Քէօսէյեանի «Երգ Բարեկամութեամբ»ով ջանաց կասեցնել կրկնակի ծափահարութիւնները, որոնք կուգային գնահատել երգիչ – երգչուհիները, Տիկին Ժիւլիէթ Երըմազեանը, որ վարպետօրէն բերաւ իր ընկերակցութիւնը դաշնամուրով սկիզբէն մինչեւ վերջ եւ ի մասնաւորի ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Երըմազեանի լուրջ եւ անխնալից աշխատանքը։

Այդ երեկոյեան, երաժշտութիւնը եկաւ մեզ տոգորել ազգային զգացումներով։

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԻՆ ՀԱՍՈՅԹԸ ՊԻՏԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Եգիպտահայ Վարժարաններու Աշակերտներու Համաշխարհային Հաւաքին Կազմակերպիչ Մարմինը հաճոյքն ունի յայտարարելու, թէ Մոնրէալի մէջ 1999 Յուլիս 29-էն Օգոստոս 1 տեղի ունեցած հաւաքին նիւթական հաշուեկշիռը կը ցոլացնէ այն աննախընթաց յաջողութիւնը զոր արձանագրեց այս հաւաքը։

Կատարուած բոլոր ձեռնարկներէն գոյացած զուտ հասոյթը կը հանդիսանայ 130.946 գան. տոլար (մօտ 86.000 ամ. տոլար), որ ինչպէս սկիզբէն յայտարարուած էր, ամբողջութեամբ պիտի տրամադրուի Հայաստանի մէջ կրթական ծրագիրներու իրագործման։ Այդ ուղղութեամբ որոշ նախնական ուսումնասիրութիւններ կատարուած են, ընտրելու ամենայարմար ծրագիրը եւ ամենաարդիւնաւոր ու ապահով միջոցները որպէսզի այդ գումարը ծառայէ իր նպատակին։ Այս աշխատանքը կը տարուի միջազգային բարձր վարկ եւ փորձառութիւն ունեցող հաստատութիւններու հետ։

Այս առթիւ, Հաւաքի Կազմակերպիչ Մարմինը անգամ մը եւս իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հաւաքին 1500 մասնակցողներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք անձնուիրաբար օժանդակեցին Եգիպտահայ Վարժարաններու Աշակերտներու Համաշխարհային Հաւաքին մեծ յաջողութեան։

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

փետրուար 28

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն համըմի տունը։
Շքեղ կահաւորում

ԲԵԲՐՈՆ. – Պարապ խօսք։ «Ձեմ ունիր, ճէպս դիր»։ Աշխարհքը դրամով կը դառնայ։ Դուն աս գործը եղած սեպէ։ Ես բան մը միտքս դնեմ նէ՝ կը յաջողցընեմ։

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Յաջողի, չյաջողի, ինծի համար միեւնոյնն է։ (Դուրս)։

ԲԵԲՐՈՆ. – Մեղա՛յ ... Խենթ է աս աղջիկը։

Ներս կը մտնէ Տ. Բարսեղը

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ողջոյն, Տիկին։

ԲԵԲՐՈՆ. – Օրհնեցէք, Տէ՛ր Հայր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աստուած օրհնէ։ (Կը նստի)։ Հիմա միւսիւ Եդուարդին քովէն կուգամ կոր։ Ատ ի՛նչ շնորհքով երիտասարդ է եղեր։

ԲԵԲՐՈՆ. – Շատ շնորհքով է։ Առջի գիշեր մեզի էր կերակուրի։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Գիտեմ։ Ըսաւ ինծի։

ԲԵԲՐՈՆ. – Իրա՞ւ։ Մեր խօ՞սքը ըրաւ։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հապա։ Երկար – բարակ խօսեցաւ։ Շատ գոհ մնացեր է։

ԲԵԲՐՈՆ. – Պերճուհիիս համար բան մը ըսա՞ւ։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ըսաւ, ես, շատ հաւներ է։ Ի՛նչ գեղեցկութիւն, ի՛նչ շնորհք, ինչ կրթութիւն՝ կ'ըսէ կոր։

ԲԵԲՐՈՆ. – Իրա՞ւ կ'ըսես, Տէր Հայր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մեղայ, ինչո՞ւ սուտ պիտի խօսիմ։ Ես ալ իմ կողմէս Օրիորդ Պերճուհիին գովեստը ըրի։ Կարծեմ միւսիւ Եդուարդը միտքը պիտի փոխէ։

ԲԵԲՐՈՆ. – Մի՞ւս գործը ինչ ըրիր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Պէտք եղածը խօսեցայ։ Ըսի թէ Թագուկ համըմը անխելք պառաւ մըն է, որ պատճառ եղած է իր աղջկան մոլորելուն։

ԲԵԲՐՈՆ. – Սանքիմ բէք սուտ ալ չէ։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Վերջապէս ինչ որ պէտք էր ըսի։

ԲԵԲՐՈՆ. – Է՛, հաւատա՞ց։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հաւատաց եա ... Անանկ է նէ՝ ըսաւ, հիմակուհիմա նշանտուքը ետ ձգենք։

ԲԵԲՐՈՆ. – Այդպէ՞ս ըսաւ։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես սանկ լուրջ խնդիրներու մէջ սուտ չեմ խօսիր։ Ասոր վրայ ես ալ ըսի քի՝ քանի որ Օրիորդ Պերճուհին այդքան հաւներ ես, անոր հետ ամուսնացիր։

ԲԵԲՐՈՆ. – Էհ ի՞նչ ըսաւ։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ըսաւ լաւ գաղափար է, բայց տեսնենք այդ աղջիկը ինծի կուտա՞ն։

ԲԵԲՐՈՆ. – Ինչո՞ւ պիտի չտանք, մեղայ... Էհ, Տէր Հայր, ինծի շատ ուրախացուցիր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կը յուսամ, որ դուք ալ ինծի ուրախացնելու չէք մոռնար։

ԲԵԲՐՈՆ. – Ատոր վստահ եղի՛ր, ինչ որ խոստացայ Նեմզար համըմին միջոցաւ, անոր կրկինը պիտի տամ, եթէ գործը յաջողցնես։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շնորհակալ եմ, Բեբրոն համըմ, բայց ... ինչպէս ըսեմ ... սպասելու վիճակի չեմ ... Տանը մէջ հիւանդը պակաս չէ։ Միւս կողմէն ամէն բան սուղ։ Գոնէ սանկ առհաւչիւ բան մը տայիք։

ԲԵԲՐՈՆ – 25 ոսկին կը բաւէ՞։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կը բաւեցնենք։

ԲԵԲՐՈՆ. – (Պայուսակէն 25 ոսկինոց կը հանէ)։ Ահա քեզի 25 ոսկի։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Դրամը վերարկուի գրպանին մէջ կ'անհետացնէ ու կ'ելլէ ոտքի)։ Շնորհակալ եմ։ Մնաք բարով, Բեբրոն համըմ։

ԲԵԲՐՈՆ. – Ինչո՞ւ այսչափ կ'աճապարէք։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կարեւոր գործեր ունիմ, տունն ալ հիւանդ կայ... Եկեղեցի ալ պիտի հանդիպիմ։

ԲԵԲՐՈՆ. – Նորէն հրամմեցէք։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շնորհակալ եմ։ (Դուրս)։

Ներս կը մտնէ սպասուհին

ՍՊԱՍՈՒՀԻ. – Համըմ, այդ միւսիւ Եդուարդը այսօր վաղը կը նշանուի կոր եղեր Սահակ Էֆէնտիի աղջկանը հետ։ Ատ լուրը ամէնուն բերանն է։ Չիմացա՞ր։

ԲԵԲՐՈՆ. – Չէ, չիմացայ։ Դուն ուրկէ՞ իմացար։

ՍՊԱՍՈՒՀԻ. – Այսօր քոյրս եկաւ, ոտքի վրայ ըսաւ ու գնաց։ Քոյրս իրենց սպասուհին է, գիտես։

ԲԵԲՐՈՆ. – Նշանը տարե՞ր են։

ՍՊԱՍՈՒՀԻ. – Այսօր – վաղը պիտի տանին եղեր։ Երկու շաբաթէն ալ հարսնիք պիտի ըլլայ։ Պասէն ետքը չովենաւ պիտի նստին...

ԲԵԲՐՈՆ. – «Պիտի»ներով բան մըն ալ չըլլար։ Ատ գործը դեռ շատ ջուր կը վերցնէ։

ՍՊԱՍՈՒՀԻ. – Առջի գիշեր ճաշի սեղանին վրայ, Եդուարդը գաղտուկ գաղտուկ աչքին պոչովը Պերճուհիին կը նայէր կոր։ Իսկ կերակուրէն ետքը, պալքոնը նստած քիթ – քիթի կը խօսէին կոր։ Շիտակը իրարու շատ յարմար են։

Ներս կը մտնէ Նեմզար Համըմ։
Սպասուհին՝ դուրս։

ԲԵԲՐՈՆ. – Ի՞նչ լուր տեսնենք։

ՆԵՄԶԱՐ. – Ինչ ըլլայ, աղէկ լուրեր։

ԲԵԲՐՈՆ. – Թագուկ համըմին գացի՞ր։

(Շար. 31)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երգեհոն եւ շարականներու բացառիկ երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝

ՍԱՂՔԻ ՔԷԼԷՇԵԱՆԻ

(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

Երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը՝ 20·30–ին՝

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է։

(Շար. Ա. էջէն)

ընդունուած է 2000 Թ. պիւտճէի նախագիծը, որոշ լրացումներէ ետք։

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար եւ նախագահին առընթեր ազգ. ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան ռուս իր պաշտօնակից՝ Ս. Իվանովի հրաւէրով Մարտ 21–ին Մոսկուա գացած է։ Ապահովութեան բնագաւառէն ներս երկու երկիրներու գործակցութեան առընչուող հարցերու քննարկումն էր հանդիպումին գլխաւոր նպատակը։

ՕԹԱՆ–Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 21–ին Երեւան ժամանած է ՕԹԱՆ–ի հարաւ–արեւելեան հրամանատարութեան պատուիրակութիւնը, զօր. Ջ. Սմիթի գլխաւորութեամբ։ Այս վերջինին Հայաստանի զինուորական անձնաւորութիւններու հետ տեսակցութեանց ընթացքին կը քննարկուին «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրի շրջանակին մէջ Հայաստան – ՕԹԱՆ գործակցութեան, ինչպէս նաեւ տարածքաշրջանի որոշ հարցեր։

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի Մարտ 21–ի հրամանով Ազգ. Ժողովի աշխատակազմի հանրութեան հետ կապի վարչութեան պետ նշանակուած է Սեւակ Մանուկեան, իսկ Յասմիկ Խաչատրեան որ կը վարէր այդ պաշտօնը, նշանակուած է պետի տեղակալ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, յորդանանեան օդանաւով է, ինչպէս կը պահանջէ կանոնը, որ Ամմանէն հասաւ Թէլ – Ավիվի Պէն Կուրիոն օդակայանը, ուր զինք դիմաւորեցին Իսրայէլի նախագահը, վարչապետը եւ կառավարական անդամներ։ Հոնկէ, Յովհ. Պօղոս Բ. Թռանով անցաւ Երուսաղէմ, ուր, քաղաքապետը (աջ ընդդիմութեան Լիքուտ) եբրայերէն բացագանչեց իրեն՝ «Բարի եկաք, Երուսաղէմ՝ Իսրայէլի մայրաքաղաքը», աւելցնելով անգլերէն՝ «Բարի եկաք Սրբազան հողին վրայ»։ Նախապէս, Թէլ – Ավիվի օդակայանը, երեք մանուկներ (մէկ քրիստոնեայ, մէկ մահմետական, մէկ հրեայ) Իսրայէլի հողը ներկայացուցած էին Պապին, որ կ'ողջունէր «Իսրայէլի պետութեան ժողովուրդը», ինչ որ նախորդը՝ Պօղոս Զ. չէր ըրած 1964–ին։ Մարտ 22–ին, Պապը կ'ընդունուէր Բեթղեհէմ (որ հացին տունը կը նշանակէ եբրայերէն) եւ որ այսօր պաղեստինեան ինքնավար հողամաս է։ Հանդիպում կ'ունենար Արաֆաթի հետ։

ԺՈՍՓԷՆԻ «սեւ ցարուն»ը կը նկատուի այն բարդ կացութիւնը ուր կը գտնուի նախարարապետը վերջին ծրագիրներու ձախողութեան հետեւանքով։ Ելմտական եւ Կրթական նախարարներու հեռացումը այլեւս անխուսափելի կը նկատուէր, որքան ալ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ պնդէ որ «անձերու հարց չկայ»։ Մարտ 21–ին, Ժոսփէն անդրադարձաւ հանրային թոշակներուն։ Ընդունելով հանդերձ որ նիւթական դժուարութիւններ պիտի կրեն, անմիջական ոչ մէկ որոշում հաղորդեց չէզոք գնելով խորհրդակցութեան եւ բանակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ։ Թոշակներու մնտուկին դրամը կը յուսայ պահել շնորհիւ աճին եւ գործազրկութեան նուազումին։ Ընդդիմութիւնը սիրով կը դիտէ Ժոսփէնի կառավարութեան դժուարութիւնները։

ՏԻՑԱՐՊԷՔԻՐԻ հազարաւոր բնակիչները, մեծամասնութեամբ քիւրտ, առաջին անգամ ըլլալով արտօնութիւն ունեցած են տօնելու իրենց Ամանորը (Նեվրոզ) Մարտ 21–ին։ Քրտամէտ Հատէփը կազմակերպած էր արարողութիւնը ապահովութեան թրքական ուժերու հովանաւորութեան տակ։ Թուրքիա կ'ուզէ ցոյց տալ Եւրոպական Միութեան իր բարեկամեցողութիւնը քրտական հարցին նկատմամբ։

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը՝ Մոհամէտ Զ., որ պետական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ, կրցաւ Ֆրանսայի զօրակցութիւնը ապահովել իր երկրին մէջ կիրարկելիք բարենորոգումներու քաղաքականութեան համար։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ իշխանապետութիւններու մէջ երջանիկ մուրացկաններ կան, քանի, ըստ «Խալէժ Թայմզ» օրաթերթին, ոմանք կրնան օրական մինչեւ 1500 տոլար շահիլ։ Մէկը, նոյնիսկ, երկու շաբթուան մէջ 21·800 տոլար շահած է։ Իշխանութիւնները կը ջանան առաջքն առնել այս մուրացկանութեան. 1999–ին, միայն Տուպայի մէջ 486 մուրացկան ձերբակալուած է։ Անոնց 80%–ը երկիր մտած են որպէս գործարար։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵրուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտեսի» Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւորի» Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» Կիրակին

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Dans le cadre du 30ème anniversaire
de l'Association de la Maison
de la Culture Arménienne
d'Alfortville

EXPOSITION
DE PEINTURE

Henri GHAZERIAN

peintre des libertés...

"RETRO-PROSPECTIVE"

du 24 au 31 mars

Vernissage le Vendredi 24 Mars
à partir de 18 heures

Entrée libre les autres jours
de 14h à 19h

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier —
(près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE**

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section «Archag Djamalian» de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de N O R K
et de la Colonie de Bellefontaine
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE
(de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Ք

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Չորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE COMITE DE PARIS
ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB
vous convie
le vendredi 24 mars à 20h30
à une présentation publique
du nouveau volume de la
REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE
CONTEMPORAINE
consacrée à

*La Cilicie
(1909-1921)
des massacres
d'Adana
au mandat français*

avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03.

**Dans le cadre du Jubilé
du 1700ème anniversaire
de la Christianisation de l'Arménie**

**L'EGLISE ARMENIENNE
APOSTOLIQUE DE CHAVILLE**
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
**en ARMÉNIE
et au KARABAGH**
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

**Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29**

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը փոխան ծաղկի Անտրէ Յովսէփեանի մահուան առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է.– Տիկին Ժանին Մոմճեանէ եւ ընկերուհիներէ 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մաքարտիճեանէ 100 Ֆր. եւ Օր. Փափքալ Ժուրտէնէ 50 Ֆր.։

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեանէ Օննիկ Պուտուրեանի մահուան առթիւ։

**A l'occasion du 70ème anniversaire
de la Maison des Etudiants
Arméniens**
de la Cité Internationale Universitaire
de Paris
avec le soutien de l'U.GA.B.

**DINER EXCEPTIONNEL
DES ANCIENS ET DES AMIS**

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale,** en présence de personnalités

Programme musical et artistique
assuré par des résiidents
et anciens résidents.
Exposition de documents
photographiques
**"Mémoires de la Fondation
Marie Nubar"**

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF
Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 24
VENDREDI
24 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75-ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·870 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.870

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

28 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ղարաբաղի Նախագահը՝ Ա· Ղուկասեան ծանրօրէն վիրաւորուած էր ոտքերէն, Մարտ 21-ի գիշերը կատարուած մահափորձի ընթացքին: Մարտ 22-ին խել, վիրաբուժական գործողութիւն մը կատարուած էր Ստեփանակերտ, Երեւանէն հասած վիրաբոյժներու կողմէ, ապա նախագահը Երեւան փոխադրուած էր: Առողջական վիճակը կայուն է, փշրուած են սրունքներուն ոսկորները: Աւելի ծանր է վարորդին՝ Սերգէյ Սարգսեանի վիճակը, որ վիրաւորուած է գլուխէն եւ գործողութեան ենթարկուած:

Որպէս կասկածելի ձերբակալուած են 28 հոգի, որոնց կարգին են ոչ միայն Սամուէլ Բաբայեան, այլեւ իր եղբայրը՝ Կարէն, Ստեփանակերտի քաղաքապետ: Ղարաբաղի պաշտպանութեան գլխաւոր դատախազ՝ Մաւրիկ Ղուկասեանի հրամանով ստեղծուած է քննական յանձնախումբ մը:

Ըստ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար՝ Արարատ Մկրտչեանի Ա· Ղուկասեան «միջին ծանրութեան վնասուածք ստացած է»:

⁂

Հայաստանի վարչապետ՝ Ա· Սարգսեան յայտարարած է որ Ղարաբաղի մէջ իրավիճակը հանդարտ է: Մահափորձի առեն, Ա· Ղուկասեանի թիկնապահներէն մէկն ալ կրակ բացած է եւ վիրաւորած յարձակողներէն մէկը:

⁂

Ղարաբաղի Ազգային Ժողովը յայտարարութեամբ մը արարքը գնահատած է որպէս «ենդամիտ ոտնձգութիւն Արցախի անկախ պետականութեան եւ յանձին նրա ԼՂՀ օրինական իշխանութիւնների նկատմամբ իբրեւ բարբարոսութեան արտայայտութիւն, ուղղուած՝ երկրում խաղաղութեան բարեփոխումների անհրաժեշտ ընթացքի կասեցմանը»:

⁂

Հայաստանի Նախագահը՝ Ռ· Քոչարեան նոյնպէս դատապարտած է արարքը, որ մարտահրաւէր նկատած է Ղարաբաղի ժողովուրդին դէմ: Նախագահը իր զօրակցութիւնն ալ արտայայտած է Ա· Ղուկասեանի, ապահովութիւն տալով որ պատասխանատուները արագօրէն կը յայտնաբերուին:

⁂

Հայաստանի Ազգային Ժողովի երեսփոխանները դժգոհութիւն յայտնած են որ հարկ եղածին չափ տեղեկութիւն չունին: «Միասնութիւն» դաշինքի ղեկավարը՝ Անդրանիկ Մարգարեան ըսած է որ այս դէպքը, պատահած խորհրդարանական ընտրութիւններէն առաջ, ներքաղաքական կայունութեան հիմքերուն կը միտի: Ընդհանուր ձեւով, դէպքը դատելի նկատելով հանդերձ, մեկնաբանելու հնարաւորութիւն չկայ ըսած է Շ· Քոչարեան, մինչ ՍԻՄ-ի նախագահ Հ· Թաչատրեան «մեծագոյն պրովոկացիա հայ ժողովրդի դէմ» որակած է արարքը:

⁂

Հ· Ալիեւ քաղաքական կայունութիւն կը մաղթէ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի, պատահածն ալ «ներքին գործ» որակելով: Իր պաշտօնական այցելութեամբ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԽՄԲ· – Մեր այսօրուան ու վաղուան թիւերով կը հրատարակենք Ծերակոյտին Մարտ 21-ի յետմիջօրէի նիստին օրակարգի վերջին նիւթին ամփոփ ատենագրութիւնը: Այդ նիւթը, ինչպէս ծանօթ է, կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին օրէնքի առաջարկը անմիջական վիճարկումի բանալու խնդրին:

Ատենագրութիւնը ուր տեղ գտած են օրուան եղոյթները, կը հրատարակենք նախ, բնականաբար, որպէս պատմութեան ատաղձ· բայց նաեւ որպէսզի յետագայ յոյսեր ու ջանքեր ուղղուին նի՛շդ հասցէներու, տեսնելէ ետք թէ ո՛ր դիրքերէն ի՛նչ մօտեցում կայ նիւթին մասին:

⁂

M. le PRESIDENT. — Je rappelle au Sénat qu'en application de l'article 30, alinéas 1 et 4, du Règlement du Sénat, MM. Chabroux, Bret et 49 de leurs collègues ont demandé la discussion immédiate de la proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Le délai prévu par l'article 30, alinéa 2, du Règlemennt est expiré et le Sénat a terminé l'examen de l'ordre du jour prioritaire.

En conséquence, je vais appeler le Sénat à statuer sur la demande de discussion immédiate.

En application de l'alinéa 6 de l'article 30 du Règlement, le débat engagé sur cette demande ne peut jamais porter sur le fond.

Ont seuls droit à la parole : l'auteur de la demande, un orateur «contre», le président ou le rapporteur de la commission, le Gouvernement.

Aucune explication de vote n'est admise.

M. CHABROUX. — Je prends la parole avec émotion en pensant à tous les Arméniens qui sont venus en France, patrie des droits de l'Homme et aux descendants des victimes de ce génocide historiquement prouvé : la population arménienne de l'empire ottoman a été victime d'une extermination épouvantable. Les atrocités sont gravées dans la mémoire des descendants des victimes. Et nous partageons leur sentiment d'horreur. Le XXe siècle a été abominable : deux guerres mondiales, le génocide arménien, la Shoah.

M. FAUCHON. — Et le communisme?

M. CHABROUX. — Et tous les crimes survenus jusqu'à aujourd'hui en Tchétchénie. Albert Camus qui n'a connu qu'une partie du XXe siècle l'a considéré comme «l'ère du meurtre de masse politiquement cautionné, de la mort collective préméditée et destinée à servir le pouvoir étatique... l'ère du génocide».

La question de la reconnaissance du génocide arménien se pose depuis longtemps. M. Poncelet avait interrogé à ce sujet M. Cheysson dès 1982. Le ministre avait déploré le refus des autorités turques de reconnaître ce massacre de 1915. La question fut posée par Pierre Mauroy et Gaston Defferre, par François Mitterrand et, aussi, par Jacques Chirac qui considère que ce massacre est bien un génocide et que le monde ne saurait oublier que les deux-tiers des Arméniens de l'empire Ottoman ont été exterminés entre 1915 et 1916: c'est un crime imprescriptible.

Faut-il rappeler que la Commission des Droits de l'Homme de l'ONU a qualifié, elle-même, ce massacre de génocide? Et l'Europe a subordonné l'entrée de la Turquie dans l'Union à la reconnaissance du génocide. Plusieurs parlements européens l'ont reconnu dans des conditions très solennelles et émouvantes. Pourquoi ne pourrions-nous pas, nous aussi, qualifier ce génocide de génocide comme nous avons, en 1998, tous debout reconnu la guerre d'Algérie?

Pourquoi les différentes propositions de loi communiste et socialiste n'ontelles jamais été discutées par notre assemblée? Pourquoi avons-nous dû recourir à cette procédure —au rabais— de discussion immédiate? Faudra-t-il, si nous échouons ce soir, que nous reposions régulièrement la même question jusqu'à ce que le Sénat reconnaisse enfin le génocide arménien? Comme l'a dit Patrick Devedjian, la vérité est irrépressible. Pourquoi donc attendre?

Nous ne comprenons pas qu'il faille se taire pour ne pas entraver les tentatives de réconciliation dans le Caucase du Sud? L'an dernier, on arguait du Kosovo. La France frappait la Serbie.

M. DELONG. — Ce n'est pas ce qu'elle a fait de mieux.

M. CHABROUX. — L'Allemagne —qui a reconnu la Shoah— est devenue un grand pays démocratique.

Lionel Jospin a, dans un geste de paix, approuvé la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

M. DELANEAU. — Que n'a-t-il inscrit ce texte à l'ordre du jour prioritaire du Sénat?

M. CHABROUX. — A l'heure où le Pape prône la repentance, on ne peut, comme disait Jaurès, vivre avec un cadavre dans sa cave ! La reconnaissance du génocide arménien a valeur de prévention. Rappelons-nous qu'en 1939, Hitler disait que plus personne ne pensait aux Arméniens!

Puisse le Sénat, ce soir, se départir d'une attitude de déni insupportable d'un génocide qui est dans toutes les mémoires. J'appelle chacun à voter en son âme et conscience ! **(Vifs applaudissement à gauche et sur certains bancs au centre et à droite).**

M. VINÇON. — Le 17 mars 1999, devant la commission des Affaires étrangères du Sénat, M. Védrine a dit pourquoi le Gouvernement ne souhaitait pas l'inscription de ce texte à l'ordre du jour prioritaire du Sénat. Je regrette que M. Védrine ne soit pas ici ce soir...

Cette proposition de loi pose des problèmes constitutionnels et philosophiques. Ce texte viole les articles 34 et 37 de la Constitution : la matière traitée par cette proposition leur est étrangère. Le devoir de mémoire doit-il prendre la forme d'une loi? Et si ce génocide était reconnu pourquoi tous les autres commis, surtout au cours du XXe siècle, ne le seraient-ils pas?

M. PIRAS. — Tout à fait.

M. CHAVROUX. — Est-ce à la loi de proclamer la vérité sur ce génocide ? C'est plutôt aux historiens de le faire! Je rappelle que M. Védrine redoute qu'un tel texte ne crée des problèmes pour notre diplomatie. Pour lui, le conflit qui a embrasé le Caucose exige une diplomatie active. Il craint qu'un tel projet de loi ne fasse perdre à la France son image d'impartialité et d'ouverture, tout en reconnaissant les horreurs de ce génocide.

Nous ne pouvons que faire nôtres les considérations de M. Védrine **(On crie à l'hypocrisie à gauche)**. Pour nous cette proposition de loi a un caractère électoraliste **(On se récrie à gauche)**.

L'établissement d'une paix durable dans le Caucase devrait empêcher la reproduction du génocide qui a ensanglanté cette partie du monde.

Il ne nous appartient pas d'utiliser la loi pour qualifier de génocide ce massacre historique. Pourquoi M. Védrine n'est-il pas suivi par ses amis politiques?

Nous nous opposons à l'inscription de ce projet de loi à l'ordre du jour complémentaire du Sénat **(Applaudissements sur certains bancs à droite et au centre)**.

Mme LUC, M. ESTIER. — Ils sont bien timides ces applaudissements.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(23 Mars)

REBONDS

LE SÉNAT A DE NOUVEAU REFUSÉ DE DISCUTER DE LA PROPOSITION DE LOI RECONNAISSANT LE GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS DE 1915

UN MARCHANDAGE DE L'HISTOIRE

Sévane Garibian et **Stéphane Rapin**

Համալսարանի այս երկու դասախօսները յօդուած մը ստորագրած են ուր կ'անդրադառնան Ծերակոյտի ժխտական դիրքին, տրուած պատճառաբանութիւններուն, մանաւանդ այն տարկութեան որ «Սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար Խորհրդարանին Պատմութիւնը ոըակելու»: Այս առընչութեամբ, յօդուածագիրները կը յիշեցնեն որ նոյն տարկութեան բախած էր Կէսօ օրէնքը (1990 Յունիս 13) որ թոյլ կուտայ պայքարելու Նացի բարբարոսութեան ժխտումին դէմ: Ըսուած էր որ, ան ֆրանսական իրաւական դրութեան մէջ կը ներմուծէ· – «պատմական ճշմարտութիւնը օրէնքի սահմանումով»: Գրութեան հեղինակները մանրամասնօրէն կը վերլուծեն Ծերակոյտին առարկութիւնները, հիմնուած Սահմանադրութեան 34-րդ յօդուածին վրայ, եզրակացնելու համար որ Ծերակոյտին մերժումը հիմնուած է ոչ թէ իրաւական այլ քաղաքական նկատողութիւններու վրայ:

⁂

Նոյն օրուան «Մոնտ»ն ալ կ'անդրադառնար Ծերակոյտին մերժումին:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Գերպ. Եդուարդ Հիւրմիւզ (1799 – 1876) փոքր եղբայրն է Գէորգ Հիւրմիւզ Աբբահօր, որուն հետ կը ձեռնարկէ Ռոլէնի Հնախօսութեան ընդարձակ գործին թարգմանութեանը: Կեանքը ամբողջութեամբ կ'անցնի Հռոմի մէջ, ուրկէս Միաբանութեան ներկայացուցիչ եւ մատակարար վանապատկան կալուածներուն:

1836–ին կ'աւարտէ Պարթըլըմի թարգմանութիւնը: 1849–ին կը ձեռնարկէ Բուրաստանիք, որ կը հանդիսանայ դասական բանաստեղծի ինքնագիր լուրջ արտադրութիւնը:

Տաղաչափած է Յոբի գիրքը, թարգմանած է Մոնթիի Արիստոդէմը, Ալֆիէրիի Մերոպէն, Ֆոսգոլոյի Տաղ ի Գերեզմանս քերթուածը, Ռասինի Փեդրան: 1873–ին կը ձեռնարկէ Ենէականի թարգմանութեան հայկական չափով: Վիրգիլոսէն թարգմանած է նաեւ Հովուականքը (1870), Փեդրոսի Առակքը (1855), Տակիտոսի Տարեգիրքը (1872):

Ֆրանսական գրականութենէն, բացի Ռոլէնի Հնախօսութենէն, թարգմանած է նաեւ Ֆենելոնի Տելեմաքը (1850), Պարթըլըմիի Ուղեւորութիւն կրտսերոյն Անաքարսեայ Յելլադա (1853), 6 հատորներով, Ֆլորիանի Նումա Պոմպիլիոս (1853), Պէրնարտէն Տը Սէն Փիէրի Պօղ եւ Վիրգինէն (1860) եւ Մատամ Ժանլիի Բելիսարը, եւ ունի հատոր մը Բեմասացութիւնք ի Տիրամայրն (1879), ուր կ'ամփոփէ Պոսուէէն, Պուրտալուէն եւ Մասիլլոնէն ճառեր՝ Տիրամօր տօներուն նուիրուած:

Բացի վերոյիշեալ գործերէն, իտալական գրականութենէն թարգմանած է նաեւ Ա. Մանծոնիի Խօսեցեալքը (1875) եւ Մեթասթազիոյի Սրբազան Թատերգութիւնքը:

Նոյնպէս հեղինակած է ինքնագիր երեք հատորներ՝ Առձեռն Բանաստեղծութիւն, Առձեռն Ճարտասանութիւն եւ Առձեռն Դիցաբանութիւն:

Հիւրմիւզի քերթողական մեծագոյն գործը կը կազմէ Բուրաստանքը, բայց ունի նաեւ Հովուական Գեղօնք (5), Ոտանաւոր Թուղթեր (9) եւ Պարագայական Տաղեր (66 հատ), հովուերգական եւ քնարերգական կտորներ, ամփոփուած Տաղք Մխիթարեան Վարդապետաց շարքին Գ. հատորին մէջ:

«Հիւրմիւզ կը ճանչնայ գրաբարը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, զարտուղութիւններով, նրբութիւններով, բայց կ'ընտրէ այն ձեւերը որ միայն գեղեցկութիւն սահունութիւն եւ շնորհք կուտան իր լեզուին» (16):

Վիէննական Դպրոցը: Թէեւ Վիեննայի Հայրերը չեն ունեցած այն բեղուն գործունէութիւնը դասական շարժումին նըկատմամբ, համեմատած Վենետիկի մէջ ծնած հոսանքին, բայց յայտնաբերած ըլլալով Ոսկեդարի հայերէնին յատկանիշները, փորձեր կատարած են այդ միեւնոյն ոսկեդարեան յատկանիշներով գրաբարը գործածել շարք մը դասական գործերու թարգմանութիւններու մէջ եւ պէտք է ըսել որ արդիւնքը եղած է դրական:

Յատուկ յիշատակութեան արժանի են Գաթըրճեան, Գարագաշեան եւ Զագըճեան:

Հ. Յովսէփ Գաթըրճեանի (1820 – 1882) գրիչին կը պատկանին հետեւեալ դասական գործերու թարգմանութիւնները.– Քսենոփոնեայ Կիւրոսի Խրատու Պատմութիւնք (1843), Կիկերոնեայ՝ Կատոն Երեց (1843), Կոյրտեայ Ռուփայ՝ Վասն Գործոց եւ Արութեանց Աղեքսանդրի Մեծի (1844), Սրբոյն Կեկիղիոսի Կիպրիանու Կարկեդոնացւոյ Եպիսկոպոսի Գիրք Վասն Միութեան Եկեղեցւոյ (1846) եւ շարք մը այլ անտիպ գործեր:

Հ. Մատաթիա Գարագաշեան (1818 – 1903), բացի իր Քննական Պատմութիւն Հայոց կարեւոր գործէն, կատարած է նաեւ շարք մը թարգմանութիւններ. այսպէս՝ Բոսսուէտայ Խօսք Վասն Տիեզերական Պատմութեան (1842), Առակք Լաֆոնթէնի (1894), Հռակինեայ Երգք Վասն Կրօնից (1842):

Զագըճեան թարգմանած է Վասն Բարեկամութեանը Կիկերոնի (1852) եւ Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (1817 – 1897) Կոռնելիոս Նեպոսի Վարք Զօրավարաց Անուանեաց (1842): Հ. Փ. Ճամճեան եւս ունի քանի մը թարգմանութիւններ. Հըռովդերիկեայ՝ Հրահանգք Կատարման, Ճառք Երեք (1844) եւ Փլորիանու Վիպասանութիւն Տովբիթայ (1849):

Զ. ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԵՐԵՒՈՒՄԸ

«Մխիթար Աբբահօր բազմակողմանի եւ շինարար գործունէութեան սիւներէն մէկը՝ որուն վրայ բարձրացաւ մեր վերածնունդի շքեղ տաճարը, ԺԸ. դարուն, անտարակոյս իր բերած նպաստն է արեւմտահայ Գրական Աշխարհաբարի կազմութեան եւ կառուցման գրական, գնահատելի ու մեծարժէք նպաստ մը՝ որ ծնունդ առած է շատ համեստ հատորիկով մը, 1727–ին, ունենալով անշուշտ բարեբար արդիւնքներ, հայ ժողովուրդի զանազան խաւերուն մէջ, յատկապէս փոքր Ասիոյ կողմերը»:

Այսպէս կ'արտայայտուի, իրաւացիօրէն, Հ. Ն. Տէր – Ներսէսեան (17), որովհետեւ միայն Մխիթարի նման լուրջ միտք մը կրնար ըմբռնել ժողովուրդին խօսուած լեզուին կարեւորութիւնը:

Մխիթարի այս գործը կը կոչուի Դուռն Քերականութեան Աշխարհամար Լեզուին Հայոց, շարադրեցեալ տաճկականաւ լեզուաւ, առ ի յօգուտ այնց Հայոց, որք զտաճկական լեզու միայն գիտեն եւ փափաքին ուսանիլ զաշխարհաբար հայերէն:

Պետական ծրագիրի համ ունի, պիտի ըսէի, այս փոքրիկ գրքոյկը, որ նկատի ունենալով 1375–էն սկսած Անիշխանութեան ժամանակի (տե՛ս Չամչեան) ողբալի հետեւանքները, երբ ամբողջական նահանգներ կը դառնային թրքախօս, վանքերու եւ դպրոցներու բացակայութեան պատճառով, Վենետիկի իր Մենաստանէն՝ կը փութայ օգնութեան հասնիլ անոնց, հոգ չէ թէ թշնամիին լեզուով: Հարկ էր ամէն գնով փրկել սերունդները վերջնական կորուստէ: Շատ տեղին անդրադարձութիւն կը կատարէ Շուշանիկ Նազարեան, երբ կը գրէ. «Հայերին հայերէն սովորեցնել թուրքերէնի միջոցով, սա իրովի ողբերգութիւն էր հայ մտաւորականի համար: Եւ ահա Մ. Սեբաստացին իր իսկ կազմած աշխարհաբար հայերէն քերականութիւնը փոխադրում է թուրքերէնի» (18):

Քերականութիւնը լոյս կը տեսնէ 1727 Յունուար 29–ին եւ նոյն տարուան Մարտ 7–ին հրապարակ կ'ելլէ Մխիթար Վարդապետի երկրորդ աշխարհաբար գիրքը. Գիրք Քրիստոնէականի Վարդապետութեան, Շարադրեցեալ Աշխարհաբարիւ Լեզուաւ, Ընդ Որում եւ Երգք Տաղից, Վենետիկ, ի տպարանի Անտոնի Պորթոլի:

«Իրաւամբ, ուրեմն, կրնայ Մխիթար ո՛չ միայն գրաբար լեզուի վերականգնող կոչուիլ, այլ եւ հիմնադիր կամ ռահվիրայ մը աշխարհաբար լեզուի, յատուկ կանոններու սահմանին ենթարկելով այն վայրավատին, անկանոն եւ խառնակ լեզուն, իրեն օրինակով՝ բարձրացնելով անոր մարկը եւ գրական լեզու դարձնելով» (19):

Քերականութիւնը, Քրիստոնէականի գիրքը, սակայն, չէին կրնար գրական շարժում ստեղծել, դառնալ ժողովուրդի կեանքի պատկերացում, արտայայտել անոր ձգտումներն ու գաղափարները. այդ շարժումը կարելի էր ստեղծել միայն հրապարակագրութեան ճամբով, մամուլով՝ որ պիտի չուշանար յայտնըւել յանձին Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի, որ 1799–ին սկսաւ լոյս ընծայել Տարեգրութիւնք ամավերջեան հատոր մը աշխարհաբար, ուր կ'ամփոփէր տարուան քաղաքական եւ ընկերային բոլոր կարեւոր դէպքերը: Տարեգրութիւնքը կ'ունենայ չորս հատոր (1799 – 1802), եւ միաժամանակ 1800 թուականէն, նոյն Վարդապետը կը սկսի հրատարակութիւնը Եղանակ Բիւզանդեան – Բազմավէպ տարեթերթերը, որոնք լոյս կը տեսնէին տարուան սկիզբը, տալով օդերեւութաբանական գուշակութիւններ եւ բնական գիտութեանց վերաբերեալ տեղեկութիւններ:

«Ինճիճեանի բուն լրագրական գործը Եղանակ Բիւզանդեանն է կը գրէ Հ. Ն. Անդրիկեան ... Այս ուշ մնացած ազգին, այս ծեր ու մանուկ ազգին պէտք էր սորվեցնել միանգամայն շուտ եւ շատ բան ոճով մը՝ զոր նա դիւրաւ հասկնար: Ինճիճեան «Եղանակ Բիւզանդեան» անուան տակ կ'աւելցնէր նաեւ անուն մը՝ որ աւելի ճիշդ կը նկարագրէր իր միտքը, ԲԱԶՄԱՎԷՊ անունը, զոր 1843–ին Ալիշան ու Այվազովսկի պիտի գրէին սոյն այս թերթին ճակատը՝ աւելով Եղանակ Բիւզանդեանը» (20):

Եղանակ Բիւզանդեան – Բազմավէպ լոյս կը տեսնէ մինչեւ 1820, սակայն 1810–ին Ինճիճեանի նախաձեռնութեամբ կը հիմնուի Արշարունեաց ընկերութիւնը Պոլսոյ մէջ, որուն նպաստով կը սկսի հրատարակութիւնը Դիտակ Բիւզանդեան (1812 – 1816) կիսամսեայ քաղաքական թերթին, կարգ կենդանեացին եւ Ազգասէրին (1815):

Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, որ ներքին զօրաւոր պայքար մղած է վանքի գրաբարասէրներու դէմ (Աւետիքեան, Ագոնց) իր գործերը աշխարհաբար տպել տալու, եւ հիմնելու համար որ ապագան կը պատկանի ժողովրդական Լեզուին:

«Իր արժանիքը կը կայանայ այն հեռատեսութեան մէջ մանաւանդ՝ որ տարիներ առաջ կրցաւ հասկնալ թէ ապագան աշխարհաբարինն է» (21):

Աշխարհաբարի ծաւալումին եւ ընդհանրացումին մեծապէս նպաստած է նաեւ Միաբանութեան պաշտօնաթերթ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ը, հիմնուած 1843–ին, կը շարունակէ, ուրկէս նահապետը հայ մամուլին, ամէնէն գիտակից մղիչը ըլլալ աշխարհաբարի զարգացումին եւ մաքրութեան:

Վիեննայի մէջ ալ, 1847 – 1863, … կը տեսնէ Եւրոպա շաբաթաթերթը, Մ… խիթարեան Հայրերու խմբագրութեամ… որ ունի նիւթերու ընտրութիւն:

Վիեննայի Մխիթարեան Միաբան… կը պարծինք, դարձեալ յանձին Գեր… Արսէն Այտընեանի (1824 – 1902) ամ… կատարեալ ուսումնասիրութիւնը հա… րէն աշխարհաբարի լեզուին՝ իր Քննա… Քերականութիւն ընդարձակ աշխա… քով (1866):

Այն ինչ որ է Հ. Արսէն Բագրատունիի Ի Պէտս Զարգացելոց (1852) գրաբար լեզուին համար, նոյնը կարելի է … անվարան Այտընեանի Քննական Քերականութիւնը աշխարհաբար լեզուին համար:

«Այտընեան աշխարհաբարի մեծագոյն ձեւակերպիչն է եւ քերականագէտ կը… զաւոր եւ մեթոտիկ, որ իր պայծառ… տես եւ գործնական մտքին ուժով՝ … ւաւ իր ժամանակի աշխարհաբարին … րականական ճշգրտութիւն եւ … թիւն, թէեւ տակաւին առանց կարե… թօթափելու բոլորովին գրաբարեան … ւերը» (22):

Այտընեան աշխարհաբարը կը նկա… առանձին լեզու մը, եւ կուտայ … սկզբունքներ անոր կազմութեան … կապուած. ա) ժամանակին է որ կը … տէ լեզուն. բ) օտարամուտ բառերը … րել գրաբարի օգնութեամբ. գ) նոր … ներ կերտել հայերէնի նկարագրին … ւելով: Օգտագործել գաւառական … ներ, ձեւեր, բառեր, կերտել գիտ… նոր բառեր «առանց հեռանալու ազգ… լեզուի նկարագրէն» (տե՛ս Նախաշ… էջ 259):

(Շար. 8)

(16) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աշխ., էջ 86:

(17) Մխիթարի նպաստը Աշխարհաբարի կազմութեան մէջ, տե՛ս «Բազմավէպ», 1997, թիւ 3–4, էջ 484:

(18) Տե՛ս «Բազմավէպ», 1997, էջ 10…

(19) ԹՈՐՈՍԵԱՆ Հ. Յ., Վարք Մխիթարայ, Նշ. աշխ., էջ441:

(20) Տե՛ս «Բազմավէպ», 1912, Մար… էջ 101:

(21) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աշխ., էջ 48:

(22) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աշխ., էջ 94:

ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Վայրենի Արեւմուտքէն կուգային: Անոնք իրենք զիրենք դատն հարուստ եւ նրբատիպ Արեւելքին դէմ յանդիման: Այս Եւրոպացիները իսկական քաղաքակրթութեան մը շփուեցան, արաբականին: Պատմական այս կարեւոր ժամանակաշրջանին նուիրուած ցուցահանդէս մը ներկայիս տեղի կ'ունենայ Միլանոյի Փալացցօ Ռէալէին մէջ, մինչեւ Մայիս 21, որուն յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Ճորճօ Իէրանօ, «Փանորամա»ի մէջ:

«Մենք որ Արեւմուտքցիներ էինք, Արեւելքցիներ դարձանք», Առաջին խաչակրութեան քրոնիկագիրը, Ֆ. Շարթրեցին կը գրէ: Իր բառերը կը յայտնեն այն լրիւ զարմանքը այն այլափոխման մասին, որ տեղ գտաւ եւրոպացի ասպետներուն մէջ: Անոնք, Արեւելքի սիրտը հասնելով, գրեթէ զինուած իշխանաւորներ դարձան, յետոյ իրենց արեւելքցի թշնամիներուն, մահմետականներուն կամ բիւզանդացիներուն սովորութիւնները, բարքերը եւ զգեստները որդեգրեցին: Անկա այնպիսի բնոյթ ունէր որ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն հազիւ հասած ուխտաւորներ դժուարաւ կը զանազանէին իրենց հայրենակիցները տեղւոյն ասպետներուն մէջ:

Երկու քաղաքակրթութիւններու միջեւ սահմանին ծնած եւ հասակ առած այս տարօրինակ աշխարհին մասին է ցուցահանդէսը, «Սուրբ հողին մէջ. խաչակրութենէն մինչեւ սուրբ վայրերուն պահպանումը» խորագրուած, որուն խնամակալն է փրանսիսկեան հայր մը, Միգելէ Փիչչիրիլլօ, որ շրջանէ մը ի վեր պեղումներ կը ղեկավարէ խաչակիրներու վերաբերող վայրերուն մէջ, գործակից ունենալով Ֆրանքօ Գարտինին, Եարոսլաւ Ֆոլտան եւ Էտմանտօ Արսլանը: Ցուցահանդէսը, 400 նմոյշներու ընդմէջէն, խաչակիրներու արուեստն ու առօրեան կը ներկայացնէ եւ կը պատմէ:

Անտարակոյս, խաչակրութիւնները պատճառ եղան նաեւ սպանդի եւ մահուան: Հեռուէն դիտուած, անոնք կը ներկայանան որպէս վիպերգական բա… ում մը երկու քաղաքակրթութիւններ… միջեւ, Քրիստոնէութեան եւ Մահմետա… կանութեան, Արեւմուտքին եւ Արեւել… Սակայն մօտէն դիտուած, եղելութի… շատ աւելի բարդ եւ բազմակողմանի … «Ֆրանք»ները հմայուած մնացին քաղ… քակրթութենէ մը որ շատ աւելի զարգ… ցած էր քան իրենցը. անոնք սորվեցան … րեւելքցի իշխաններուն նման բաղն… րթալ, սկսան աւելի յաճախ լուացուի… Արաբներուն նման, տեղացի բժիշկներ… կողմէ խնամուեցան որոնք, իրենց յառ… ջացած ճարտարութեամբ, բազմ… կեանքեր փրկեցին ծննդաբերութեան … Իսկ Բիւզանդացիներէն, անոնք սոր… ցան բերդեր կառուցանել եւ իրենց … գեցիներու ճարտարապետութեան … մուծեցին սրակամարներու դրոյթը, … անծանօթ էր Արեւմուտքի մէջ:

Ի մէջ այլոց, Ֆ. Գարտինի, ցուցա… հանդէսի առթիւ հրատարակուած իր … րութեան մէջ կը հաստատէ որ քրիստոն… պատերազմիկները որոնք 1099ին Երուս… ղէմը գրաւեցին, նոյնիսկ չէին գիտ… ու խաչակրութեան մը կը մասնակցէի… Ըստ իրեն, Ուրբանոս Բ.ի հրովարտա… ասպետները չէր հրաւիրեր Սուրբ Գեր… մանը վերանուաճելու, այլ միայն … վարձկաններ ծառայելու Բիւզանդ… կայսրին: Բան մը որ անոնք կատարեցի… քրիստոնեայ հարուստ քաղաք Անտիո… վերագրաւելով: Միայն թէ անոնք … Բիւզանդացիներուն չվերադարձուցին …

արդէն իսկ շրջանին մէջ գտնուելով, Երուսաղէմն ալ ձեռք ձգեցին։

Խաչակրութիւններուն մեթոտը, Ֆ. Գարտինի կը նշէ, որպէս սուրբ պատերազմ աւելի ուշ ծնունդ առաւ, ԺԶ. դարուն, երբ Եւրոպան ինքզինք Թրքական վտանգին դէմ յանդիման գտաւ։ Ցետոյ, Լոյսերու Դարուն, Լուսապաշտներուն կողմէ ան վերամշակուեցաւ որպէս խակամէտ անհանդուրժողութեան բացասական օրինակ մը։ Ի վերջոյ վիպապաշտներուն կողմէ առփոխուեցաւ, որոնք Թափառական ասպետին պատկերէն հմայուած էին։

Բայց իրականութիւնը շատ աւելի խրթին եղաւ եւ բազմերես։ «Ֆրանք»-ներուն եւ մահմետականներուն միջեւ հաստատուեցան նաեւ առեւտրական խաղաղ յարաբերութիւններ եւ մինչեւ իսկ բարեկամութիւններ։ Երուսաղէմի մէջ, մահմետական քրոնիկագիր Ուսամա յաճախ այցելութիւն կու տար անոնց զորս «Մեհեանական իմ ընկերներս» կը կոչէ, որոնք իրենց եկեղեցիին մէկ անկիւնը անոր կը տրամադրէին, որպէսզի ան Ալլահին աղօթէ։ Անգամ մը, երբ քրիստոնեայ մը անոր հետ դէշ վարուեցաւ, Մեհեանականները իրենց մահմետական բարեկամէն ներողութիւն խնդրեցին ըսելով. «Լեռնցի մըն է, Ֆրանճներու երկիրէն հագիւ հասած»։ Բազմաթիւ «Ֆրանք»ներ արաբերէն կը խօսէին։ Ռէյմոն, Թրիփոլիի կոմսը, արաբական գրութիւններու ուշադիր ընթերցող մը, շատ անգամ Սալահէտտինի հետ համաձայնութիւն գոյացնելու ձգտեցաւ։ Ֆրետէրիք Բ., որ Երուսաղէմի Թագաւոր պիտի դառնար, կը շրջագայէր՝ իր մահմետական թիկնապահներով շրջապատուած։

Իսկ մահմետական Արեւելքը միատարր չէր. Գահիրէի Ֆաթիմական շիի խալիֆային կը հակադրուէր Պաղտատի սիւննի խալիֆայութիւնը, որ այն ատեն տիրապետուած էր սիւննի Թուրքերէ։ Տուեալ կէտի մը, մոլեռանդ շիիներու Սպանողներ կոչուած աղանդը, մտածեց քրիստոնեայ դառնալ, տեսնելով Սալահէտտինը որ Գահիրէի խալիֆան տապալած էր։ Սակայն տեղի չունեցաւ, որովհետեւ Մեհեանականները նկատելով որ Սպանողները, անգամ մը որ քրիստոնեայ դառնային, այլեւս տուրքեր պիտի չտային, աղանդին բանագնացները բնաջնջեցին։ Թերեւս աւելի չեշտուած հակառակութիւն կար քրիստոնեաներու միջեւ. Լատին կաթողիկէներու եւ Ուղղափառ Յոյներու միջեւ խաչակիրները դարաւոր ատելութիւն ստեղծեցին։ Շաթիյոնեցի Ռինալտոն, Կիպրոսի մէջ, հարիւրաւոր ուղղափառ կղերականներու քիթերը կտրել տուաւ։ Իսկ Սալահէտտինը ուղղափառ կղերական մը ունէր որպէս խորհրդատու։ Ի վերջոյ, Չորրորդ խաչակրութիւնը Բիւզանդիոնը կործանեց։ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքը տակաւին կը սպասէ որ Պապը իրմէ ներողութիւն խնդրէ...։

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ ՆՈՐԱՑԱԾ ՁԱՐՄԻԿՆԵՐԸ

Թերեւս տակաւին անոնց աւանդութեան մաս չեն կազմեր գրահապատ ինքնաշարժները կամ թմրեցուցիչի վաճառքէն շահուած գումարները Լոնտոնի սակարաններուն մէջ օրինականացնելու գործը, սակայն, ալպանական մաֆիան օրէ օր հսկայ կ'առնէ իտալականին քովն ի վեր։ Իտալիոյ այս ճիւղին ոստիկանութիւնը կը խոստովանի թէ տասը տարի առաջ թերադնահատած է զայն եւ ան այսօր դարձած է ոճրային լման կազմակերպութիւն մը որ կը հակակշռէ պոռնկութիւնը, թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան կուբեւոր մէկ տոկոսը եւ գաղտնի ճամբաներով մարդիկ կը մտցնէ երկիր։ Այս նոր մաֆիան գործունէութիւն կը տանի աւելի հիւսիսի գօտիին մէջ, մինչ իտալականին դաշտը հարաւի շրջանն է։

Ալպանացի առաջին չարագործները Իտալիոյ ափերը հասան 1991-ին հիւնուփին նաւերով ուր հազարաւորներ դիզուած էին։ Համայնավարութեան անկումով Ալպանիոյ մէջ տիրող թշուառութենէն ու անիշխանութենէն խոյս տալով անոնք բարեկեցութեան կարելիութիւն կը փնտռէին։ Իտալական մաֆիաներու քով վարժընթացի շրջան մը անցընելէ ետք այդ չարագործները նախ ձեռնարկեցին նաւով բազմութիւններ ապօրինաբար Իտալիա փոխադրելու գործին։ Ցետոյ ձեռնարկեցին պոռնկութեան ցանցերու կազմակերպութեան։ Հազարաւոր ալպանացի երիտասարդուհիներ աշխատանքի սուտ խոստումներով բերին Իտալիա, կամ պարզապէս առեւանգեցին զանոնք։

Իտալական ոստիկանութեան համաձայն ալպանացի այդ խմբակները ընդօրինակած են մաֆիային գործելակերպը. ունին լռութեան իրենց օրէնքը, զոհերուն վրայ բռնութիւն բանեցնելու, բրտութեան ձեւերը, նուիրապետական կառոյց մը եւ գործունէութեան իրենց դաշտին կատարեալ հակակշիռը։ Տեղական մաֆիային հետ ճակատելու զօրութիւնը չունենալով, ալպանականը, այնպէս կը թուի որ հաշտութեան ուխտ մը կնքած է անոր հետ։ Եւ այդ ուխտը կնքուած է որովհետեւ իտալական մաֆիան ալ իր շահը ունի նորեկներու գործունէութենէն։

Լաւագոյն փաստը թէ Ալպանացիները անջատ մաֆիա մը ձեւացնել կը ջանան, այն է որ կասկածելի աղբիւրներէ իրենց եկամուտները օրինականացնելու հարկը կը զգան։ Կը մեծնայ թիւը այն Ալպանացիներուն որոնք իտալական իշխանութիւններու կը դիմեն հարկատուի պաշտօնական թիւ մը խնդրելով։ Ասիկա կը նշանակէ թէ կը ջանան իրենց դրամագլուխը պահեցնել օրինաւոր տնտեսութեան մէջ, յատկապէս ճաշարաններ եւ պառեր գնելով։

Իտալական չարաթաթերթի մը համաձայն, միայն ալպանական մաֆիան չէ որ Ադրիականը անցնելով ապօրինի գործունէութիւն կը տանի Իտալիոյ մէջ։ Կայ Մոնթենեկրոյէն եկողն ալ որ կը զբաղի ծխախոտի մաքսանենգութեամբ։ Ան հակակշռին տակն է Նափոլիի մաֆիային։ Ծխախոտի մաքսանենգութեան շուկան մօտ 600 միլիոն ֆրանք կ'ապահովէ մաքսանենգներուն եւ գործ կը հայթայթէ 26 հազար հոգիի։ Պետութիւնը այդ գումարին կրկինին չափ կորուստ կ'ունենայ։ Մաքսանենգուած ծխախոտը Մոնթենեկրոյէն նաւով կը բերուի Իտալիա, գրահապատ կառքերով կը տարուի Նափոլի, հոն կ'ըլլայ ցրումը, գլխաւորաբար դէպի Զուիցերիա, Սպանիա, Անգլիա եւ Գերմանիա։

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակի կեդրոնին մէջ, Փետր. 27-ին տեղի ունեցած է յիշատակի ցերեկոյթ մը նուիրուած Արմէն Դարեանի (Ալֆոնս Ազգարեան) մահուան 10-րդ տարելիցին։ Օրուան բացման խօսքը ըրած է Հուրի Քեստէնեան ներկայացնելով ողբացեալ գրագէտը։ Ան ծնած է 1922-ին Տիգրանակերտ, յաճախած նախ Հալէպի Հայկազեան վարժարանը, ապա՝ Ցիսուսեան եւ Մխիթարեան վարժարանները։ 1937-ին կ'անցնի Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, բայց, Բ. աշխարհամարտի պատճառով, կը վերադառնայ Հալէպ։ 1942-ին ընտանիքին եւ երկու եղբայրներուն հետ - Գառնիկ եւ Փիէր - կը տեղափոխուի Պէյրութ։ Գրական իր նախափորձերը լոյս տեսած են «Հայ գիր»ի մէջ։ Օրուան բանախօսը եղած է Արամ Սեփեթճեան որ ծանրացած է Ա. Դարեանի գրական վաստակին վրայ։ Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է ողբացեալին կրտսեր եղբայրը՝ Փիէր Ազգարեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

LIVRES REÇUS

ET LES MOTS POUR HERITAGES...

TOME I:
Légendes et proverbes d'Arménie
TOME II :
Légendes et formules rituelles d'Arménie (Préface de Youri Djorkaeff)

Rassemblés et traduits par :
REINE CIOULACHTJIAN,
Illustrés par :
ARMEN KIOUKTCHIAN

Ed. «Un livre pour l'Arménie», Marseille

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՒԻԹ ԼՈՔԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կեդրոնատեղիին մէջ, Մարտ 14-ին, մամուլի ասուլիս մը տուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան ղեկավար Դաւիթ Լոքեան։ Ներկայ եղած են շուրջ 50 լրագրողներ եւ մտաւորականներ։ Բացումը կատարած է «Ասպարէզ»ի վարիչ խմբագիր Ժան Գոսպեան։ Դաւիթ Լոքեան ներկայացուցած է Հայաստանի տնտեսական, քաղաքական եւ ներիշխանական երեւոյթները։ Նշած է թէ «Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգական դէպքը պատճառ եղաւ որ ժողովուրդը իր վստահութիւնը կորսնցնէ կառավարութեան նկատմամբ, բայց կեանքը արդէն սկսած է իր բնական ընթացքը երկրին մէջ»։ Հայաստան իր յարաբերութիւնները բարելաւած է ռուսական իշխանութիւններու հետ։ «Մենք շրջապատուած չենք, կրնանք արտածել կամ ներածել որեւէ արտադրութիւն, բայց մեր դժուարութիւնը ներքին է, ծրագիրներու տարբերութիւններն են քաղաքական կողմերու միջեւ» ըսած է Դաւիթ Լոքեան, աւելցնելով որ «տակաւին տնտեսական գործունէութեան եւ ներդրումներու համար բաւարար ապահովութիւն չկայ»։ Պատասխանելով հարցումի մը Դաւիթ Լոքեան նշած է թէ «Հայաստանի "կլանային" համակարգը ստուերային տնտեսութիւն մը ստեղծած է։ Այս հարցը ժամանակի ընթացքին կը լուծուի։ Ստուերային տնտեսութեան 40 առ հարիւրը իշխանութեան որոշակի օղակներուն հակակշռի տակ է եւ այս դժուարութիւնը կը շարունակուի։ Այս հարցին լուծումը դիւրին չէ, սակայն, պէտք է արագօրէն լուծուի»։

200 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Լոս - Անճըլըսի «Պէվըրլի Ուիլշըր» պանդոկին մէջ, Մարտ 10-ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Գօգօ Պալեան։ Բացումը կատարած է Խաժակ Տիքիճեան։ Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Լիբանանի աւագ հիւպատոս Ժան Մաաքարոն։ Բանախօսած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան ղեկավար Դաւիթ Լոքեան, անդրադառնալով Հայաստանի ներքին քաղաքական - տնտեսական կացութեան եւ կոչ ուղղելով ներկաներուն իրենց ճիգերը միացնելու Հայաստանի զարգացման միտող աշխատանքներուն եւ ներդրումներ կատարելու Հայաստանի մէջ։ Խօսք առնելով Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա, անդրադարձած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան՝ անցնող տարուան ընթացքին տարած աշխատանքներուն եւ յայտնած թէ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Գարոլան 75 հազար տոլար նուիրած են կազմակերպութեան։ Ցուցադրուած է Հ. Յ. Դ.-ի վերջին մէկ տարուան աշխատանքները ներկայացնող տեսերիզ մը։ Ստեղծուած մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 200 հազար տոլար։

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, որուն ընթացքին ներկայացուած է Վիկտորիա Սանասարեանի գրականութիւնը։ Հանդիպումը վարած է Գրիչ Դաւթեան։ Իր գործերու ընթերցումով հանդէս եկած է հեղինակը։ Գէորգ Քրիստինեան արժեւորած է Սանասարեանի բանաստեղծութիւնները, իսկ Էմմա Ումրոյեան խօսած է հեղինակին արձակ գործերուն մասին։ Խօսք առած են նաեւ Վարազդատ Դողրեան եւ բեմադիր Մանիա Ղազարեան։

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանըմի տունը։
Շքեղ կահաւորում

ՆԵՄՁԱՐ. — Ջերմամ կ'ըլլայ։

ԲԵԲՐՈՆ. — Պէտք եղածին պէս խօսեցա՞ր։

ՆԵՄՁԱՐ. — Պէտք եղածէն ալ աւելի։ Այդ տղան անանկ մը ուրեցի, որ հոն ըլլայիր նէ՝ լսէիր։

ԲԵԲՐՈՆ. — Հաւատա՞ց, համոզուեցա՞ւ։

ՆԵՄՁԱՐ. — Հէլպէթ հաւատաց։

ԲԵԲՐՈՆ. — Արդէն կ'ուզէ հաւատայ, կ'ուզէ չհաւատայ։ Միսիւ Եդուարդը միտքը փոխեր է։

ՆԵՄՁԱՐ. — Ի՞նչպէս միտքը փոխեր է։

ԲԵԲՐՈՆ. — Քիչ առաջ հոս ըլլայիր նէ՝ Տէր Բարսեղին ըսածները մտիկ ընէիր։ Միսիւ Եդուարդին քովէն կուգար կոր։

ՆԵՄՁԱՐ. — Տէր Բարսեղը հո՞ս եկաւ։ Անպատճառ նորէն դրամ ուզեց։

ԲԵԲՐՈՆ. — Այո, ուզեց, ես ալ տուի։ Հելալ ըլլայ առածը։ Թող իմ գործս տեսնէ նէ՝ ուզածը փարա ըլլայ։

ՆԵՄՁԱՐ. — Ի՞նչ գործ տեսեր է։

ԲԵԲՐՈՆ. — Աղջկանս արդէն սիրահարեր է։ Մէկ կերակուրով մարդուն խելքը դարձուցինք։ Միայն կը վախնայ կոր եղեր, որ պէյքի մենք Պերճուհին իրեն տալ չենք ուզեր։

ՆԵՄՁԱՐ. — Այդ խապարները Տ. Բարսե՞ղը բերաւ։

ԲԵԲՐՈՆ. — Հապա։ Պերճուհիին համար խենթ կ'ըլլայ կոր եղեր։

ՆԵՄՁԱՐ. — Ես Տ. Բարսեղը տեսայ, բայց աւանկ բաներ չըսաւ։

ԲԵԲՐՈՆ. — Կ'երեւայ ուզեց որ ինքը բերէ միւժտէն։

ՆԵՄՁԱՐ. — Էհ, աչքդ լոյս անանկ է նէ։

ԲԵԲՐՈՆ. — Հիմակուհիմա նշանտուքը ետ պիտի ձգէ եղեր։

ՆԵՄՁԱՐ. — Թագուկ հանըմին խօսքին նայիս նէ...

ԲԵԲՐՈՆ. — Ականջ մի կախեր։ Տէր Բարսեղը արդէն ամէն բան հասկցուցեր է Եդուարդին։

ՆԵՄՁԱՐ. — Որո՞ւ մասին։

ԲԵԲՐՈՆ. — Թագուկ հանըմին եւ Զարուհիին մասին։

ՆԵՄՁԱՐ. — Ինշալլահ կը յաջողի... Մերին աշխատանքն ալ արդէն առոր համար է։

ԲԵԲՐՈՆ. — Վերջացած խնդիր է։

ՆԵՄՁԱՐ. — Ուրեմն ես գացի, վաղը նորէն կուգամ։ (Դուրս)։

Լոյսի խաղով 3 օր կ'անցնի։
Բեբրոն մինակ է։
Ներս կը մտնէ Պերճուհի, յուզուած, ձեռքը օրաթերթ մը։

ԲԵԲՐՈՆ. — Ի՞նչ կայ աղջիկս, յուզուած կ'երեւաս կոր։

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. — Մտիկ ըրէ։ (Կը կարդայ)։ «Երկու օր առաջ, Սահակ էֆէնտի Զիւմպիւլեանի բնակարանին մէջ, Բերա, տեղի ունեցաւ նշանախօսութիւնը իր շնորհալի դստեր Օրիորդ Զարուհիի՝ Պարոն Երուանդ Փառնակեանի հետ»։

ԲԵԲՐՈՆ. — Հէ՞, երկու օր առա՞ջ...

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. — Մտիկ ըրէ։ «Պարոն Եդուարդ Փառնակեանը եւրոպական կատարեալ կրթութեամբ օժտուած երիտասարդ մըն է եւ տարիներէ ի վեր Եգիպտոսի մէջ կը վարէ մեծ հաստատութեան մը տնօրէնութիւնը։ Իսկ օրիորդ Զարուհի Զիւմպիւլեանը մեր Պոլսահայ օրիորդներուն մէջ առաջնակարգ դիրք մը գրաւած է իր նուրբ գեղեցկութեամբը եւ կատարեալ դաստիարակութեամբը։ Մօտ օրէն տեղի պիտի ունենայ երկու խօսեցեալներուն ամուսնութիւնը, որմէ անմիջապէս ետքը նորապսակ ամոլը պիտի մեկնի Եգիպտոս։ Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները»։ Ի՞նչ կ'ըսես ասոր։

ԲԵԲՐՈՆ. — Ի՞նչ ըսեմ։

(Շար. 32)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Քըլխեանի մահուան առթիւ Պր. Տրդատ Արամեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին անոր թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլօտ Ճէրանեան 250 Ֆր., Պր. Ժագ Զաւհաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 150 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սիմոնեան 500 Ֆր., Պր. Ժագ Յովսէփեան, Տիկին Ժորժէթ Թահմազեան, Օր. Սիւզան Անդրէասեան 100-ական ֆրանք, Տիկին Արաքսի Թէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան 500-ական Ֆր., Տիկին Հ. Ֆուժըրուզ 100 ֆրանք, Տիկին Պէաթրիս Շէքէրճեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շէքէրճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Գրիգորեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէշիշեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ղազարեան 200 Ֆր., Տիկին Արփինէ – Հաճի Օհաննէս 300 Ֆր., Պր. Համբարձում Պարտիզպանեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գագիկ Յովակիմեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Է. Գարապալանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէզիրեան 600 Ֆր., Օր. Փաքրալ Գուսինեան 500 Ֆր., Տիկին Ազատուհի Տողրամաճեան 100 Ֆր., Օր. Ազատուհի Պատէմեան 300 Ֆր., Պր. Յակոբ Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի Թորոսեան 100 ֆրանք, Տիկին Շաքէ Օհանեան 300 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Հէլվաճեան, Տիկին Իզապէլ Փիլավճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Ասթրիտ Մուրատեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիֆլիս գացած է: Արտաքին նախարարն ալ՝ Վ. Գուլիեւ յայտարարած է որ դէպքը դեր չի խաղար Հակամարտութեան կարգաւորման բանակցութիւններուն մէջ: Աւելցուցած է որ Ղարաբաղի իրավիճակը բարդ է եւ ինչ որ ժամանակ նման որեւէ բան պէտք է պատահէր:

Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական օրաթերթերը անդրադարձած են մահափորձին գայն նկատելով խմբակցային շահերու բախումին հետեւանք ու «արեան դատ»: Ըսուածը այն է որ Ղարաբաղի մէջ կը տիրեն մրցակից երկու խմբակցութիւններ որոնցմէ մէկը կը գլխաւորուի Նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ, միւսը Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի: Երկուքին միջեւ սուր հակամարտութեան հիմնաքարը արտասահմանէն հասած գումարներու տիրութեան կռիւն է: «Հիւրրիյէթ» կ'աւելցնէ թէ երկու կողմին վրայ լուրջ ազդեցութիւն ունեցող դէմքը Ռ. Քոչարեանն է, որ կրնայ կացութիւնը խաղաղեցնել, սակայն, ան ալ Հայաստանի ներքին լարուած վիճակին պատճառով չի կրնար ըլջօրէն ըզբաղիլ Ղարաբաղի կացութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES» (23/3)

Թերթը կ'արձագանգէ լուրին ճշդելով որ Ա. Ղուկասեանի մեքենային վրայ քանի մը յարձակողներ կրակ բացած են ինքնաշխատ զէնքերով: Խօսելէ ետք ձերբակալութիւններու մասին, կը գրէ թէ դէպքը պատահած է Երեւանի Խորհրդարանի ջարդէն ճիշդ 5 ամիս ետք: Յիշելէ յետոյ Ա. Ղուկասեանի ընտրութիւնը 1997 Սեպտեմբերին, կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի, որ քաղաքական տնտեսական թէ զինուորական գետնի վրայ Հայաստանէն կախում ունի:

«LIBERATION» (23 Mars)

LE «PRÉSIDENT»
DU HAUT-KARABAGH
BLESSÉ DANS UN ATTENTAT

Թերթը անհրաժեշտ գտած է անշուշտ չակերտել նախագահ որակումը, քանի «Լիպերասիոն» ալ չի ճանչնար Ղարաբաղի անկախ պետութեան մը հանգամանքը: Կը հաղորդէ ծանօթ լուրերը, Ա. Ղուկասեանի սրունքներէն վիրաւորուիլը, 28 կասկածելիներու, որոնց մէջ Սամուէլ Բաբայեանի, ձերբակալութիւնը: Կը շեշտէ որ այս ոճրափորձը կրնայ քիչ մը աւելի անկայունացնել Հայաստանը, որ ցնցուած է Հոկտեմբերի ջարդէն ի վեր: Կ'արձագանգէ նաեւ Ալիեւի կարծիքին: Ազրբէջանի նախագահը ըսած է որ ներքին հարց մըն է եւ կապ չունի հակամարտութեան հետ:

«LE FIGARO» (23 Mars)

Հոս ալ չակերտով կը տրուի Ա. Ղուկասեանի Նախագահի հանգամանքը: Կը յայտնուի նաեւ որ ան Երեւան փոխադրուած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 22 / 23)

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՉԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՐ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առնչութեամբ մեղադրուած Ա. Յարութիւնեանի պաշտպան փաստաբանը յայտնած է թէ զինքը գոհացուցած է Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի Մարտ 21-ի նիստին տրուած որոշումը՝ դիմելու գլխաւոր դատախազին որ ինք ըստանձնէ Հոկտեմբեր 27-ի նախաքննութիւնը: Ան աւելցուցած է թէ իր պաշտպանեալը կը պատասխանէ որեւէ քննիչի եթէ ան մաս չի կազմեր զինուորական դատախազութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Բեթղեհէմի մէջ, անուղղակի կերպով պաշտպանեց Պաղեստինցիներու դատը: Եթէ նոյնիսկ խուսափեցաւ «Պաղեստինեան Պետութեան» մը մասին խօսելէ, ակնարկեց հայրենիքի մը իրաւունքին, շատ գոհ ձգելով Պաղեստինցիները: Այցելեց գաղթակայան մը, բայց, իր մեկնումէն ետք բուռն բախումներ տեղի ունեցան երիտասարդներու եւ պաղեստինեան ոստիկաններու միջեւ: Պաղեստինցիներուն տուած այս տուրքէն ետք, կը սպասուէր որ յաջորդ օրն ալ – Մարտ 23 – երբ այցելէր Երուսաղէմի ողջակիզման յուշարձանը, Յովհ. Պօղոս Բ. ներողութիւն խնդրէր Հրեաներէն Եկեղեցւոյ պահած լռութեան համար Շոայի ատեն (Պիոս ԺԲ.ի օրով):

ՄՈՆԻՔ ՓԷԼԸԹԻԷ, 73 տարեկան, փաստաբան, Սահմանադրական Խորհուրդի անդամ նշանակուեցաւ Ծիրաքի կողմէ փոխարինելու համար Ռոլան Տիւմա:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ, ոճրափորձ մը գործուած է Մարտ 22-ին, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ 38 վիրաւոր: Ըստ իրաքեան սպասարկութեանց արարքը «պարսիկ գործակալներու գործն է»:

ԱԼԺԷՐԻ հարաւ – արեւելեան շրջանը եօթը հոգի մեռած են, որոնց 4-ը՝ ապահովութեան ուժերու անդամ, զինեալ իսլամապաշտներու կողմէ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը, Մարտ 22-ին հռչակած է այն օրէնքը որ կը ջնջէ մահապատիժը երկրին մէջ:

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.
Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE
à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) **du 15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes
à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE
DU Vᵉ AU VIIᵉ SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris Vᵉ
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երգերու
եւ շարականներու
բացառիկ երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝
ՍԱՀԱԿԻ ՔԷԼԷՇԵԱՆԻ
(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

Երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը՝ 20.30-ին՝

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"

le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN

Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 1

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — **94140 ALFORTVILLE**
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 6

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de **l'Orphelinat de NORK** et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Ք

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին մ[...] Ջինքի ճաշը Զորեքշաբթի, Մարտ 2[...] ժամը 12-ին եկեղեցական արարողութ[...] նէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահ[...] մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3ᵉ

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը 4[...] սօրէ յետոյ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·871 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.871

ՇԻՐԱՔ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԵՒ ԿԸ ՁՆՁԷ ԻՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«ՋԱՆՔ ՉԻ ԽՆԱՅԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՊԷՍ ԱՇԽԱՏԱԾ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ...»

«Հիւրրիյէթ» (Մարտ 24) Ա. էջի ամբողջ լայնքով խորագրած է. «Ջեղա՛ւ պարոն», ենթախորագրելով ալ տեղեկացնելով որ Նախագահ Շիրաք առկախած է Յունիսին սկիզբը Թուրքիա կատարելիք այցը, որպէս հակազդեցութիւն ֆըրանսական ուղղաթիռները չգնելու Անգարայի որոշումին:

Լուրը կ'ըսէ թէ Անգարայի մէջ ռումբի մը ազդեցութիւնը գործած է որոշումը որ Ա. Տէմիրէլի ուղղուած նամակի մը ձեւով փոխանցուած է Փարիզի Թուրք դեսպանին: Նամակին մէջ ըսուած է թէ «Նախագահ Շիրաք, անձամբ, ջանք չէ խնայած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին արգելք ըլլալու Ծերակոյտին մէջ: Նաեւ ան Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար ամբողջ Եւրոպայի մէջ Թուրքի մը նման աշխատած է ու հիմնական դեր կատարած Հելսինքիի մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան վաւերացումին: Այսքանէն ետք, Նախագահ Շիրաք իր ջանքերուն փոխարէն տեսնելով որ Անգարա մէկ հարուածով Ֆրանսան դուրս ձգած է ուղղաթիռներու գնումի շուկայէն, մեծապէս յուզուած է եւ յուսախաբ մնացած: Այս պատճառներով, յետաձգած է այցը մինչեւ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բարւոքին»:

Թերթը կը տեղեկացնէ տակաւին թէ նամակը խոր վրդովում պատճառած է Անգարայի ու յատկապէս Ա. Տէմիրէլի: Նամակին արթնցուցած հակազդեցութիւնը փոխադարձ յուսախաբութիւն կարելի է որակել, քանի որ թրքական կողմը եզրակացուցած է. «Ուրեմն Փարիզի Թուրքիոյ մօտեցումը հիմնուած էր միմիայն շահերու վրայ: Ուղղաթիռներու գնումի հարցին առընչութեամբ ա՛յս աստիճանի ծանր հակազդեցութիւն մը անոնց կողմէ, մեծ յուզում պատճառած է Անգարայի»:

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ

«ՊԱՏԱՀԱԾԸ Կ'ԱԶԴԷ ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ» Կ'ԸՍԷ Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի սրունքներուն վրայ Երեւանի մէջ կատարուած վիրահատութենէն ետք կը տեղեկացուի որ առողջական վիճակը գոհացուցիչ է, հակառակ վէրքերու լուրջ բնոյթին: Նախագահին անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ապաքինման երկարատեւ շրջան մը:

Վիրահատուած է նաեւ Երեւան փոխադրուած անոր թիկնապահը Սամուէլ Գաբրիէլեան որուն վիճակը կայունացած է: Երկրորդ թիկնապահին՝ Սերգէյ Սարգսեանի կացութիւնը կը պահէ ծանրակշիռ բնոյթը. ան կը գտնուի Ստեփանակերտ: Վիրաւորուած է ողնայարի, թոքերու շրջանէն:

Կատարուած մահափորձին առընչութեամբ Ստեփանակերտէն ստացուած լուրերու համաձայն 40 հոգի ձերբակալուած է. անուններ չեն տրուած: Նախաքննութեան մարմնին մէջ ընդգրկուած են Հանրապետութեան լաւագոյն մասնագէտները:

Մարտ 23-ին «Արմէնփրէս»ի տուած հարցազրոյցով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան խօսելով մահափորձին մասին, ըսած է թէ պատահարը բնականաբար ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ երկրին ներքին քաղաքական բարեփոխումներուն, բայց ո՛չ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Նախարարուհին պատասխանելով Շուշանիկ Աբրահամեան-Հայրապետեանի հարցումին թէ արդեօք Ա. Ղուկասեան - Ս. Բաբայեան հակամարտութենէն օգտուող երրորդի՞ մը գործն էր մահափորձը, ըսած է. «Հարցը քաղաքական կամ իրաւաքանական ենթադրութեան տեղիք է տալիս, ես չեմ կարող կոնկրէտ ասել՝ երրորդ ուժ է, թէ առիթից օգտուող: Մի բան պարզ է որ նախագահ Ղուկասեանի վարկանիշը շատ բարձր է դրսի աշխարհում: Մեծ Պետութիւնների կողմից բարձր են գնահատում Ղուկասեանի ունակութիւնները ու փորձը եւ նրա նուիրումը գործընթացի խաղաղ կարգաւորման: Չեմ կարծում թէ դրսում կայ մէկը, որը շահագրգռուած լինէր վերացնելու նախագահի Ղուկասեանին»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 23 / 24)

ԲԱՔՈՒ - ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ - ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վրաստանի նախագահ Է. Շեւարնածէի յայտարարութիւնը թէ Հայաստան եւ Ազրպէյճան կը քննարկեն Բաքու - Նախիջեւան - Երեւան երկաթուղին բանալու հարցը, զանազան հակազդեցութիւններ արթնցուցած է Բաքուի մէջ: Վարչապետին կարծիքով ատոր մէջ դատապարտելի բան չկայ: Աւելցուցած է. «բայց միայն գրաւեալ հողերու ազատագրումէն ետք Ազրպէյճանը կրնայ կողմնակից ըլլալ այդ երթեւեկին բացումին»:

ԱԼԻԵՒ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէյճանի նախագահը Մարտ 23-ին հարցազրոյցի մը ըսած է թէ Ղարաբաղի վերջին ահաբեկչութիւնը իրենց կեցուածքը չի փոխեր հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մէջ: Իրենք չեն խախտեր 1994-ի հրադադարի համաձայնագիրը եւ կը պահպանեն չմիջամտելու սկզբունքը: Ան աւելցուցած է որ Ղուկասեանի դէմ կատարուածին կրնան անցանկալի իրադարձութիւններ յաջորդել, բայց ազրպէյճանական կողմը կը փափաքի որ ամէն բան արագօրէն կարգաւորուի որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութիւնները շարունակել:

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Մարտի վերջին կիրակին, այսինքն՝ Շաբաթ, Մարտ 25-էն Կիրակի, Մարտ 26 լուսնալիք գիշերը, հարկ է ժամացոյցները ժամ մը առաջ տանիլ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

(Suite et Fin)

M. de VILLEPIN, président de la commission des Affaires étrangères. — J'ai le plus grand respect de tous nos collègues qui ont déposé cette demande de discussion immédiate d'une proposition de loi tendant à reconnaître le génocide arménien perpétré en 1915 dans l'ancien empire ottoman. Je n'interviendrai pas sur le fond.

Comme Président de la commission des Affaires étrangères, j'ai toujours fait des réserves sur l'inscription d'une telle proposition de loi à notre ordre du jour pour des raisons constitutionnelles et, aussi, diplomatiques alors que la France s'efforce de favoriser le retour de la stabilité dans le Caucase du sud.

La Conférence des présidents du Sénat a, à plusieurs reprises, écarté l'inscription de ce texte à notre ordre du jour. En commission, nous avons procédé à des échanges de vue approfondis et auditionné, à deux reprises, M. Védrine sur cette question.

La déclaration solennelle et courageuse du 17 mars 1999 de M. Védrine doit nous inciter à examiner cette demande d'inscription immédiate avec toute la gravité nécessaire.

D'ailleurs si la question a été renvoyée devant notre commission, c'est bien parce qu'elle a des aspects diplomatiques évidents.

J'estime que c'était au Gouvernement qu'il revenait d'inscrire cette proposition de loi à notre ordre du jour. Mais celui-ci a dit qu'il ne le ferait pas : raison institutionnelle de plus qui doit guider notre réflexion, ce soir.

Je vous incite donc, mes chers collègues, à ne pas inscrire cette proposition de loi à notre ordre du jour **(applaudissements à droite et sur plusieurs bancs au centre)**.

M. MOSCOVICI, ministre délégué auprès du ministre des Affaires étrangères, chargé des Affaires européennes. — La barbarie programmée dont a été victime en 1915 la communauté arménienne de l'empire ottoman fait partie de la mémoire collective des descendants des victimes que notre pays a reçus.

Le Gouvernement français comme la communauté nationale doit perpétuer ce souvenir.

M. HAMEL. — Très bien!

M. le MINISTRE DELEGUE. — Le 29 mai 1998, l'Assemblée nationale a adopté une résolution reconnaissant le génocide arménien. M. Védrine s'est exprimé devant la Commission des affaires étrangères du Sénat.

J'évoque la position du Gouvernement et de toutes les autorités françaises. Le besoin de mémoire est sacré. Le Gouvernement comprend les motivations de l'Assemblée nationale et des sénateurs qui ont souhaité ce débat; il a rendu hommage aux victimes. La Turqui moderne ne saurait être tenue pour responsable, mais elle doit assumer ce passé. Cela requiert courage et temps, nous le savons en France. Le Gouvernement considère qu'il ne nous appartient pas de nous substituer à la Turquie.

Monsieur Chabroux, je suis en profonde sympathie avec votre sensibilité et nombre de vos arguments, mais appartient-il à la loi française de qualifier des événements survenus à l'étranger? Le Gouvernement n'en est pas sûr.

Les autorités françaises, s'agissant du sud Caucase,constate que le contexte régional est complexe : il faut rechercher les compromis et faire progresser la coopération entre nations jadis antagonistes, en discutant avec tous et en se projetant vers l'avenir.

Cette reconnaissance nous permettrait-elle de peser sur le processus de paix? Le Gouvernement n'en est pas convaincu.

Des évolutions importantes se dessinent en Turquie. Ce pays se rapproche de la Grèce, bien que la situation des droits de l'Homme reste préoccupante. La Turquie est candidate à l'Union Européenne. La décision prise à Helsinki constitue un levier pour que la Turquie œuvre à la consolidation des droits de l'Homme. Nous devons aussi préserver avec la Turquie un partenariat bilatéral.

La cuase de l'Europe n'est pas encore victorieuse en Turquie : il faut aider ce pays à s'ancrer à l'Europe. Nul ne doit donner des arguments aux extrémistes nationalistes.

C'est d'abord vers le peuple arménien et les descendants des victimes que se portent mes pensées. **(Applaudissements sur quelques bancs au centre)**.

A la demande des groupes RPR et CRC, la demande de discussion immédiate est mise aux voix par scrutin public.

M. le PRESIDENT. — Voici les résultats du scrutin :

Nombre de votants	306
Suffrages exprimés	302
Majorité absolue	152
Pour	130
Contre	172

L'inscription immédiate ne sera pas ordonnée.

Mme LUC. — C'est scandaleux!

ERRATUM. — Dans la première partie de ce compte-rendu («Haratch», 24 Mars, p. une), en 3ème colonne après M. Piras, il faut lire M. Vinçon et non Chavroux (l'erreur venait toutefois du sommaire transmis par le Sénat).

REACTIONS

Après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien, diverses personnalités n'ont pu cacher leur indignation. Voici quelques extraits de leurs déclarations.

Mme **Marie-France Lambotte**, Maire UDF de Clamart est "profondément choquée" et n'hésite pas à dire que cette décision n'honore pas la France, patrie des droits de l'Homme, et ses valeurs républicaines et démocratiques. Elle estime que. — *«la Haute Assemblée doit reconnaître le génocide arménien, comme*

(Suite 4ème Page)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Է. ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Ո՛րքան ալ զարմանալի թուի եւ շատերու համար հակասական, Հայ թատրոնը որպէս գրական սեռ՝ ծնունդն է նոր գրականութեան շրջանին, որպէս ծննդավայր ունենալով Սուրբ Ղազար Մայրավանքը (Վենետիկ)։

Բացատրեմ ինքզինքս։ Հայ եւ օտար հեղինակներու մօտ (տե՛ս Պլուտարքոս Զուգակշիռք, Վենետիկ, 1834, էջ 138) կամ (Փ. Բիւզանդ, Վենետիկ, 1933, էջ 130) անժխտելի է գոյութիւնը հայ թատրոնին նախաքրիստոնէական Հայաստանի մէջ, սկսած Արտաշէսեան թագաւորութեան օրերէն, ինչպէս նաեւ Քրիստոնեայ Հայաստանի մէջ, որուն դէմ բուռն պայքար կը մղէ Հայ Եկեղեցին, աշխարհիկ եւ լպիրշ նկատելով զանոնք։ Այս թատրոնը, շարունակելով հանդերձ ժողովրդական խաղերուն մէջ եւ իշխանական արքունիքներէն ներս՝ չունենար հարկ եղած զարգացումը, իրեն դէմ ստեղծուած հակաշարժումին պատճառով։

1668–ին Լեմպերկի մէջ, հայ վարժարանի մը սրահին մէջ, կը բեմադրուի Հռիփսիմէ ողբերգութիւնը, հաւանաբար գործ Աղեքսիանոս անունով լատին եկեղեցականի մը։ Ձմեռ եղանակին յայտնուած այս ծիծեռնակը՝ կը մնայ առանձին եւ անտէր։

Հարկ է սպասել մինչեւ 1753, Սուրբ Ղազարի մէջ հանդիպելու համար թատերական առաջին նախափորձի մը ձեռագրին։

Սակայն, հիմնուելով վանական ժամանակագրութեան մը վրայ, որ կը սկսի 1724 թուականով, թատերական ներկայացումներու վկայութիւններ կը գտնեն Սուրբ Ղազարի մէջ, արդէն 1730–ական թուականներուն. «Յայսմ ամի բնկրսան նորընծայքն ի չորս աւուրս բարեկենդանին խաղալ զարմանալի խաղսն զայնոսիկ, որք գրեալ կան ի թուղթսն խաղից» (23)։

1834–ին կը բեմադրուի խաղ Հիւանդին, 1737–ին Բաղդամ եւ Բաադ, 1743–ի Յունուար 28–ին՝ խաղ Հիւանդին, իսկ Յունուար 30–ին Նահատակութիւն Եր. Տն. Կոմիտասայ, 1743–ին խաղ Ծգնաւորաց, 1744–ին կրկին Նահատակութիւն ... Կոմիտասայ։ Այս խաղերէն ո՛չ մէկ հետք գտնուած է ցարդ։

1753–ի նախափորձի ձեռագիրը առաջին խաղն է որ մեր ձեռքը հասած է։ Անոր կը յաջորդեն Նաբուգոդոնոսոր, Երեք Մանկունք, եւ Դանիէլ (27·1·75), անվերնագիր այլաբանական խաղ մը բարեկենդանի վերաբերեալ (22·2·1756), Ս. Անտոն Աբբայ (25·2·1756), Արարք Լուտերիոսի, Եմիանոս Վրդ. Դատապարտեալ, Եւլոժի Քարահատ, Յոբ, Յովասափ եւ Դաւազորձ Մահ խոսրովու Արքայի Հայոց Յանակայ (1789)։

«Կրօնքի եւ ազգի երկու մեծ գաղափարներն են ահա՝ որ ծնունդ կուտան Մխիթարեան թատրոնին. այդ վանականները որ կ'ապրէին հեռու կեանքէն, բայց կը զգային կեանքը եւ ունէին հայրենիքի մեծութեան տեսլականը, իրենց երազային ապրումները կը փոխանցեն թուղթի վրայ եւ անոնց ներկայացումով կը հրբենուին հոգեպէս» (24)։

Դերասանները Դպրեվանքի աշակերտներն էին. դերուսոյցը՝ իրենց դաստիարակը. թատերավայրը՝ վանքին սեղանատունը, պատրաստուած բեմով եւ աթոռներով։ Հանդիսատեսները՝ վանական վարդապետները, շրջակայքին մէջ բնակող ազգայիններ՝ Վենետիկ, Փատովա, Թրիէսթէ, Լիվոռնօ, Փիզա երբեմն նաեւ Թրանսիլվանիայէն։ Ժամանակը՝ Բարեկենդանի եւ Վարդանանց տօնակատարութեան առիթներով։ Կը սկսէր պատմական ողբերգութեամբ եւ կը վերջանար զաւեշտով մը։ Հեղինակները վարդապետներն էին, սնած եւ զարգացած արեւմտեան եւ հայագիտական ուսումներով. անոնցմէ մեծ մասը ինքնութիւն չէ թողած. յետագային նաշանկուած անուններէն յիշատակութեան արժանի են. Հ. Եղիա Էնտազեան, Հ. Վարդան Սահակեան, Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, Հ. Մանուէլ Ջախջախեան (Տրդատայ Յաղթութիւն ի Վերայ Հռչէի – Դաւազործ Մահ Մեծին Խոսրովու), Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան (Երանելին Աղեքսիանոս – Յովհան Ոսկեբերան – Վահան Մամիկոնեան), Հ. Եղիա Թոմաճանեան (Ս. Արդլմսեհի Նահատակութիւն – Մենամարտութիւն Ովրատիոսեանց եւ Կուրատիոսեանց – Հայկ Դիւցազն), Հ. Արսէն Բագրատունի (Երուանդ Բ. – Արտաշէս), Հ. Եփրեմ Սեթեան (Քրիստոսի Ծնունդը – Մօզուց Երկրպագութիւն – Մեծն Ներսէս Պարթեւ), Հ. Աղեքսանդր Պէշիկթաշլեան (Սուրէն), Հ. Միքայէլ Ջէմպէրէքճեան (Ասատրբէ – Ս. Յուսիկ), Հ. Պետրոս Մինասեան որ եղած է ամէնէն արդիւնաւոր եւ բեղուն թատերագիրը Մխիթարեան գպրոցին (իր գործերէն կ'արժէ յիշել Միհրդատ – Ս. Թէոդորոս – Աժդահակ եւ Տիգրան – Արշակ Բ. – Խոսրով Մեծն – Սմբատ Ա.)։

Այս ինքնագիր խաղերէն բացի, յաճախ միեւնոյն հեղինակները, թարգմանած են նաեւ դասական բազմաթիւ գործեր, ողբերգութիւններ, կատակերգութիւններ, զաւեշտներ՝ ներշնչուած ժողովրդական կեանքէ։ Մինչեւ 1960–ական թուականները, երբ մեծ էր դպրեվանքի աշակերտութեան թիւը, այդ եւ նման խաղեր կը ներկայացուէին վանքին մէջ, յարգելով աւանդական Բարեկենդանի եւ Վարդանանց տօներու առիթները։

Մխիթարեան Մայրավանքին մէջ ծնունդ առած թատերական այս շարժումը, եղաւ երկարակեաց, մէկ դարէ աւելի տեւելով՝ բայց անվերնագիր մնալով ... մէկ դարէ սահմանը լայնօրէն անցնելով, ձգած է թատերական շատ հարուստ արտադրութիւն. միայն ձեռագիր վիճակի մէջ գտնուող խաղերը, բացի հրատարակուածներէն, հարիւրէ աւելի են։

Թատրոնը կը գործածուի որպէս միջոց հայրենասիրութիւն արթնցնելու, անցեալի պատմական փառահեղ էջերը եւ լուսապայծառ դէմքեր կենդանացնելով, կրօնքի եւ հայրենիքի հերոսներուն յարգանք տալով, գաղափարական Հայաստանի մը տեսլականը արթնցնելով, դարու մը մէջ՝ ուր ամէն ազատութեան զգացում եւ տենչ անմարդկային ճնշումներու ենթարկուած էր, յատկապէս ներքին գաւառներուն մէջ։

«Այդ կատակերգութիւններէն շատերը ... զուրկ չեն իսկապէս երգիծական նուրբ շեշտէ եւ հոգեբանական անդրադարձումներէ։ Ատոնցմով մեր ժողովրդական բարքերու խոշորութիւնը, գծծութիւնները, գլխաւորապէս պոլսական կեանքէն առնուած տիրացուներու, վարժապետներու, գրագէտներու, մաքսանենգներու, վաճառականներու ծիծաղելի թերութիւնները, կը հանուէին բեմի վրայ ու Պարոնեանէն դար մը առաջ՝ Մեծապատիւ մուրացկաններու, Պաղտասար Աղբարներու տիպարները կը ցուցադրուէին երգիծաբանօրէն սրամիտ ու զուարթ շեշտով մը» (25)։

Ս. Ղազարի սեղանատունէն՝ Պոլսոյ բեմերը հասնելու գործողութեան, գլխաւոր ճարտարապետը կը դառնայ Հ. Մինաս Բժշկեան որ 1810–ին Մխիթարեան վարժարանի աշակերտներու աջակցութեամբ, կը բեմադրէ իր իսկ յօրինած Արտաշէս ողբերգութիւնը։ 1820 – 1821 տարիներուն, Ղրիմի մէջ (Խարասու Բազար) հիմնելով Մխիթարեան նոր վարժարան մը, նոյն վարդապետը, կը լծուի թատրոնի մը կազմակերպութեան եւ արդէն 1825–ին, տեղի կ'ունենան թատերական յաջող ներկայացումներ։

1845–ին Հ. Պետրոս Մինասեան (1799–1867) որ Կրթական ներկայացումներու գաղափարը կը մտցնէ, հակադրելով զայն Աշխարհիկ ներկայացումներու, Պոլսոյ մէջ կը ներկայանայ Խոսրով Մեծն խաղով, որուն կը յաջորդէ Սմբատ Ա.։

Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի երկու երեւելի նախկին սաներ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան եւ Սրապիոն Հէքիմեան, աշակերտներ Հ. Պետրոս Մինասեանի, կրնան նկատուիլ իսկական հիմնադիրները կազմակերպեալ, ծրագրուած թատերական գործունէութեան, որոնցմով «Թատրոնը լրիւ կը մտնէ Զարթօնքի շրջանին մտաւորական եւ ընկերային հոսանքին մէջ, եւ այս իսկ պատճառով դէ՛ռ աւելի ընդարձակ ու համապարփակ ժողովրդականութեան կը հասնի» (26)։

Մխիթարեան վարդապետներէն, Մխիթարեան աշակերտներուն փոխանցումը թատերական դրօշին, կը կատարուի ընական ճամբով։ Անոնք ականատես եւ մասնակից Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններուն մէջ, իրենց դաստիարակ վարդապետներուն խաղերուն բեմադրութեան, Պոլիս վերադառնալով, ընկերնական շրջանին առաջնորդութեամբ իրենց դաստիարակներուն, թատերական – բեմական բեղուն գործունէութիւն մը կը սկսին, հասցնելով զայն գիտավարժական մակարդակի։

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան (Կոռնակ – Արշակ Բ. – Վահան – Վահէ), Սրապիոն Հէքիմեանի հետ կը հանդիսանան առաջինները եւ ամէնէն գործունեաները։ Կը հետեւին Թովմաս Թէրզեան (1840–1909), Սանդուխտ – Յովսէփ Գեղեցիկ – Արշակ Բ. – Ֆաուստ – Խոսրով Բ. – Մովսէս – Կայէն եւ Աբէլ – Յուդիթ։ Նարպէյ (Հ. Խորէն Գալֆայեան, 1832 – 1892), Արշակ Բ. – Ալաֆրանկա – Վարդան – Փառանձեմ – Լուսինէ, Էմմանուէլ Եսայեան (Արշակ Բ. – Գնէլ Ողիմպիա – Հռիփսիմէ), Սեպուհ Լազ – Մինասեան (Արշակ Բ. – Հելենէ – Զապէլ – Արա Գեղեցիկ – Մարի եւ Խոսրով – Արման Մարի – Տոննա Լէոնորա – Սելիմ Գ. – Ապտիւլ Ազիզ – Յեփթայէի Աղջիկը – Սուտ Փիլիսոփայք – Ամրակում – Տիկին Սօֆֆնիա – Փարթամ Ամիրա)։ Սրապիոն Թղլեան (1840 – 1919) (Լէնկթիմուր – Մեծն Տրդատ եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ ... – Տիգրանուհի – Գնէլ եւ Փառան... Կայէն եւ Աբէլ – Կարինէ – Կոյր... – Արշակ Բ. – Արա Գեղեցիկ – ... Ռշտունի – Սապփօ – Երուանդ ...սիկ)։ Մարկոս Աղաբէկեան (... Սրուանձտեանց – Սանդուխտ)։ Յ... նէս Անէմեան (Կոմիտասին ... պսակ)։ Յովսէփ Եազըճեան (... Հրդեհին մէկ դաղտնիքը)։ Մ... Անէմեան (Տէր Սիրահարը)։

Պէտք է ընդունիլ որ նոյն շրջանի ... բեմերու մեծագոյն դերասաններէն ...ը, դուրս եկած սաներն են Փա... Մուրատեան եւ Վենետիկի Ռափայէ... վարժարաններու։ Յիշենք ամէնէն ան... նինները՝ Ստեփան Էքշեան, Յովհ... Աճէմեան, Դաւիթ Թրեանց, Մկր... Այտընեան, Եսայի Եսայեան, Արմէն ... մէնեան, Տիրան Տոմինեան, Յով... Եազըճեան, Տիգրան Փէշտիմալճեան ... հուսկ Պետրոս Ադամեան՝ միջազգ... բեմերու հսկան, Վահրամ Փափ... եւ այլն։

Ասիկա ցոյց կուտայ թէ հայ բեմ... քան պարտական է Մխիթարի զա... րուն, ո՛չ միայն հիմը դրած ըլլ... համար նոր դարերու հայ թատր... այլեւ մանաւանդ, իրենց աշակերտ... միջոցով՝ թափանցելով գաղութ... մէջ, յատկապէս Պոլիս, հասցնել... տարուեստական մակարդակի, ԺԹ... Ք–ի շարժումը փութացնելուն, ... ստնաձայնը, Այնշանի ճամբով, ... կուգայ Վենետիկի լճակէն։

(Շար. ...)

(23) ՋԷՔԻԵԱՆ Հ. Լ., Հայ Թատր... սկզբնաղբյուրը, Վենետիկ, 1975, էջ ...
(24) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 298։
(25) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 304։
(26) ՋԷՔԻԵԱՆ Հ. Լ., նշ. աշխ. էջ 35։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

«Քրիստոնեաները օր մը կ'անհետանա՞ն Մերձաւոր – Արեւելքէն» հարց կուտայ Օտոն Վալէ («Մոնտ», Մարտ 21). ապա կը նշէ թէ Եգիպտոսի Ղպտիները որոնց համեմատութիւնը 1950–ին բնակչութեան 15%–ն էր, այսօր կը ներկայացնեն 10%–էն նուազ տոկոս մը։ Լիբանանի մէջ քրիստոնեաներու համեմատութիւնը նոյն շրջանին 60%–էն իջած է 35%–ի, Իրաքի մէջ 10%–էն 3%–ի, Իսրայէլի մէջ 12%–էն 3%–ի։ Երուսաղէմի մէջ միայն հազիւ 10 հազար քրիստոնեայ կայ, երբ այդ թիւը 1948–ին 30 հազար էր ու անկէ ի վեր քաղաքին բնակչութիւնը քառապատկուած է։

Մերձաւոր – Արեւելքի քրիստոնեաներուն թիւը միշտ տատանումներ ունեցած է որպէս հետեւանք քաղաքական անցքերու։ Օսմանեան կայսրութեան Հայերը 1915–ին բնաջնջուեցան, բայց նոյնատեն օսմանեան ղեկավարները Ղպտիներուն նեցուկ էին, Եգիպտոսի արդիականացման հեռանկարով։

Ներկայի տագնապը մահմետականութեան եւ Արեւմուտքի ճակատումի յատկանիշով աւելի ծանր բնոյթ ունի։ Պարսկական ծոցի պատերազմը, լիբանանեան տագնապները եւ պաղեստինեան հակամարտութիւնը տկարացուցին քրիստոնեայ գաղութներուն դիրքը. անոնք չեն կրնար արեւմուտքի իրենց բարեկամներուն փառահիլ, առանց արաբական դատին դաւաճան նկատուելու։

Մինչդեռ նման դասաւորում անարդար է. Ղպտիները յատկապէս Պութրոս – Ղալի բնտանիքը աշխատած են Եգիպտոսի անկախութեան, Իրաքի քրիստոնեաները Ս. Հիւսէյնի հաւատարիմ մնացին, իսկ Պաղեստինի քրիստոնեաները յաճախ գինեալ ընդդիմութիւն մղեցին Իսրայէլի դէմ։

Քրիստոնեաներուն Մերձաւոր – Արեւելքի տկարութեան գլխաւոր երկու պատճառները իրենց վերջին ծայր բաժան – բաժան վիճակն է։ Իրաքի մէջ 11 եկեղեցի կայ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ տասնըմէկ։ Երուսաղէմի կացութիւնը աւելի գէշ է. երեսունի չափ եկեղեցիներ տեւական վէճի մէջ են ու անոնց թիւը ամէն օր կ'աւելնայ, նաեւ աղանդներու ներկայութեամբ։ Այս վերջիններէն են Մորմոնները որոնց չքեղ շէնքը կը տիրապետէ քաղաքին։ Երբեմն ... նոյն վայրը, ինչպէս Բեթղեհէմի ... նընդեան այրը, մէկէ աւելի եկեղեցի... րու տիրութիւնը կը վայելեն։

Արդեօք Արեւելքի քրիստոնեաները ... կրնար հզօրանալ միանալով։ Նման հ... ցական մը որքան աստուածաբան... խորք ունի, նոյնքան քաղաքական ... Հռոմէն անջատուած ամէնէն հին եկեղ... ցիները – ղպտի, հայկական, նեստոր... կան, ասորական, եթովպական – ... հաւաքական դէմ մը որ Ս. Պօղոսի, Բ... զանդիոնի ու յունական մշակոյթին ... ղեցութենէն հեռու մնացած ... Կայ նաեւ Եփեսոսի եւ Քաղկեդոնի ... զերական ժողովներուն բոլորին կո... ընդունելի չըլլալու պարագան։ Կայ ... սակէտ մը որ յարմարագոյնը կը նկ... ընդհանուրին համաձայնութեան ար... նացած Նիկիոյ ժողովին որոշումներ... վրայ կեդրոնանալ ու մէկդի ձգել բիւզ... դական մնացեալ վէճերը որոնք դարեր... շարունակուած են երրորդութեան ... ուածային բնոյթին մասին։ Նման ... ուածաբանական լայնախոհութիւն ... զանազան եկեղեցիներու կարելիութ... կուտայ իրենց յաճախ շատ աղքատ ... ւատացեալներուն կացութեամբ ... մօտէն զբաղելու։

Միւս կողմէ, Արեւմուտքի եկեղեց... րը իրենց լայն բազմազանութեա... սուր մրցակցութիւններով չեն կր... Քրիստոսի երկրին ընկերային ու ք... քական հոլովոյթին դէմ ներդաշ... դիրք մը պահել։ Եւ սխալ չէ Իսրա... պնդումը թէ եթէ Երուսաղէմ Վատի... նի փափաքին համաձայն ունենար ... ջազգային օրինավիճակ մը, քրիստոնե... ներու մրցակցութիւնը քաղաքը հա... մարտութեան փակ դաշտի մը վերած... կ'ըլլար։

Այսօր Հռոմի կապուած չուրջ եր... միլիոն քրիստոնեաներ կ'ապրին Մերձ... ւոր – Արեւելքի մէջ ուրկէ մեծ մա... լիբանանցի մարոնի, երեք միլիոն ... մեկնած է Եւրոպա եւ ԱՄՆ։ Դժուա... ընտրանքը՝ ինքնութեան պահպան... հրամայականին եւ մեկնումին մէջ ... Արեւմուտքը պէտք է գաղթականներ... օգնէ, նաեւ տեղւոյն վրայ մնացողներ... զօրավիգ կանգնի, զարկ տալով ... մէնիք երկխօսութեան որ հաշտութ... հոլովոյթին մեկնակէտը կը կազմէ։ ... բեւելքն ալ պէտք է հասկնայ որ կրօ... կան բազմատարրութիւն կարելի չէ ... առանց աշխարհահայեաց հիմնարկութի... րու որոնք կը յարգեն անհատին հա... տալիքն ու պետութեան չէզոքութի...

ՔԱՂՀԱ...

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ՝ ՅԱՍՄԻԿ ԲԱԲԵԱՆ

Գրեց՝ Խ. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

«Տասնեւութ տարիներ նուագած և պաշտելու աստիճան սիրած ջութակս լքեցի, գիպուածով մը իմ մէջ ծնունդ առած երգի սիրոյն: Սէր մը որ պատեց ամբողջ էութիւնս եւ դարձաւ կեանքիս անբաժան մէկ մասը»: Համաշխարհային համբաւի հասած հայ երգչուհի մը շրթներէն առնուած այս երկտողն ալ բաւական է՝ ըմբռնելու համար իր հոգիին եւ սրտին մէջ արմատ նետած երգի սիրոյ եւ հրոյ զօրութիւնը: Երաժշտական քննադատներու կողմէ, վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ամենամեծ երգչուհիներու՝ Մարիա Գալասներու, Մօնսերա Քապալյէներու շարքին դասուող այդ երգչուհիին անունն է Յասմիկ Բաբեան:

Դեռ չուրթերը չչորժած եւ իր այդքան հաղորդական ձայնը լսելի չդարձուցած, կեցուածքով եւ հայեացքով արդէն ունկնդիրը գերող այս տաղանդաշատ երգչուհին հրաւիրուած էր Մարսէյլի Օփերային կողմէ, քանի մը օրեր առաջ, մարմնաւորելու համար Պելլինիի յայտնի օփերաներէն «Նորմա»ի գլխաւոր դերը:

Առիթը օգտագործելով իրեն հետ ունեցանք տեսակցութիւն մը, որուն կ'ուզենք մասնակից դարձնել նաեւ «Յառաջ»ի ընթերցողները (յաջորդ թիւով): Սակայն, նախ քան այդ, ամփոփ կերպով տանք մեր համեստ կարծիքը «Նորմա»ի մասին:

Յասմիկ Բաբեան իր անթերի խաղով, ջինջ ու զուլալ ձայնով, ակնառու զգացումով, ճշմարտացիօրէն ներթափանցելով «Նորմա»ի կերպարի հոգեբանական զարգացման, կրցաւ յստակ եւ հրմայիչ երանգներով պատկերել մէկ կողմէ երկրի քաղաքական որոշումներու վրայ իր խօսքը ունեցող եւ իշխող, իսկ միւս կողմէ դաւաճանուած եւ լքուած կինը:

Յասմիկ Բաբեանի ամենամեծ առաւելութիւններէն մին կամ կարեւորագոյնը այն է թէ արտակարգ գեղեցկութեամբ օժտուած իր ձայնը հաւասարապէս լաւ կը գործածէ ցած կամ բարձր հնչինածայլի (ռեժիսթր) մէջ: Ան ունի ցայտուն հնչողականութիւն, էնթօնասիոնի բացառիկ մաքրութիւն: Աչքի կը զարնէ «Նորմա»ի կատարման մէջ անոր հնչիւնային ուժգնութիւն ու մեղմութիւն արտաբերելու հմտութիւնն ու ճկունութիւնը:

Մեր հաստատ համոզումն է որ Յասմիկ Բաբեան շնորհիւ իր բարձրորակ արուեստին, հմայիչ ձայնին եւ անթերի դերակատարութեան դեռ երկար տարիներ կը մնայ երգարուեստի բնագաւառէն ներս՝ որպէս բարձունք ընդհանրապէս, եւ մնտոուող «Նորմա», դառնալով հպարտութիւններէն մին համայն հայութեան:

⁂

«Լա Փրովանս» թերթը Ուրբաթ, Մարտ 10–ի թիւով կ'անդրադառնար «Նորմա»ի, միայն նկար մը զետեղելով (Յ. Բաբեան եւ երգչախումբը միասին), իսկ Մարտ 11–ի թիւին մէջ երաժշտական քննադատ՝ Միշէլ Ալեքսանդր ներբողալից տողեր կը գրէր ինչպէս բոլոր դերակատարներուն եւ ղեկավարին: Եւ յատկապէս Յասմիկ Բաբեանի արուեստին մասին, կրկին տեղ տալով մեծադիր նկարի մը, ուր կ'երեւին «Նորմա»ն եւ («Ատալկիզա»ի դերով) Ռօպին Ռէտմօն, զուգերգի պահուն:

Թերթի երաժշտական քննադատը ի մէջ այլոց կը գրէր.–

«...Le drame trouve une tout autre intensité et prend ici sa véritable dimension.

Il en va de même pour les chanteurs et en particulier pour la soprano Hasmik Papian qui avait assuré le rôle devant le "mur". D'une remarquable musicalité, elle maîtrise parfaitement les difficultés vocales de la partition grâce à une technique à toute épreuve. Elle s'est parfaitement investie dans ce personnage avec du mordant à la fin du premier acte, nous réservant de véritables moments de bonheur et pas seulement dans le célèbre Casta Diva».

Սեւրի դպրոցին ի նպաստ

Սամուէլ Մուրատ Մխիթարեան վարժարանի փակումէն անմիջապէս ետք, նոյն վայրին վրայ՝ Սեւր քաղաք, հիմնուեցաւ երկօրեայ դպրոց մը, մասամբ շարունակելու համար վարդապետներուն կիսատ ձգած առաքելութիւնը: Այս գործը իրականացաւ շնորհիւ քանի մը յանձնառու եւ նուիրեալ ծնողքներու որոնք կը գիտակցէին դպրոցին կենսական դերին կարեւորութեան գաղութի մը պահպանման համար: Այսօր, այդ կրթական օճախը կը յարատեւէ, արձանագրելով որոշ յաջողութիւններ եւ յոյս ներշնչելով ապագայի նկատմամբ:

Շաբաթ, Մարտ 12–ին, Մերիտիէն պանդոկին շքեղ սրահներէն ներս, տեղի ունեցաւ «Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան» տարեկան աւանդական ճաշ – պարահանդէսը, որուն, երրորդ անգամուան համար, միացած էր ներկայ երկօրեայ դպրոցին Ծնողաց Միութիւնը:

Մօտ երեք հարիւր ներկաները նախ լսեցին Մխիթարեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Միութեան նախագահ՝ Ժերար Պաղտասարեանի բարի գալուստի խօսքը. ան յայտարարեց որ այս երեկոյթին լման հասոյթը պիտի յատկացուէր այսօրուան դպրոցին, անոր բարգաւաճման, ու յիշեցուց որ 2000 թուականը կը զուգադիպէր անոր հիմնադրման տասնամեակին: Ապա, յանուն Ծնողաց Միութեան, Լեւոն Փափազեան յիշեցուց տասը տարի առաջ, այս ձեռնարկին նախաձեռնողներուն անունները (Փաթրիսիա Տնօրհօքեան, Նաթին Դարբինեան եւ ուսուցիչ՝ Պարոն Մանուէլը), որոնք այսօր ալ միշտ պատնէշի վրայ կը գտնուին: Ան, նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց այն հաստատութիւններուն եւ քաղաքապետարաններուն որոնք զօրավիգ կանգնած էին դպրոցին:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ «Տասը տարեկան՝ երազներու տարիք» տեսերիզի ցուցադրութեամբ, ուր հակիրճ պատմականը կ'ըլլար երբեմնի Մխիթարեան գիշերօթիկ վարժարանէն մինչեւ երկօրեայ դպրոցը, իր այսօրուան 70 աշակերտներով եւ ակնկալիքներով:

Ձեռնարկին մասնաւոր փայլ մը տուաւ ծանօթ դերասան ու ծաղրածու՝ Ժաքի Ներսէսեան իր «Տիկին Քիլէչեան»ի յաջող կերպարով. այս ելոյթը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ եւ գնահատուեցաւ, ըստ արժանւոյն: Երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր, «Կայծակ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ, խանդավառելով բոլորը:

Յաջող ձեռնարկ մը ուր սակայն կար մեծ բացակայ մը՝ հայ խօսքը: Գոհ պիտի ըլլայինք եթէ լսէինք հայերէն արտասանուած քանի մը բառեր: Չէ՞ որ երեկոյթին ընթացքին նիւթական օժանդակութեան կրկնուող կոչերը նպատակ ունէին զօրակցելու հայկական դպրոցի մը:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՆԱԼՏ ՔՈՊԼԸՐՆԻ «ՃԻՆ» ԽԱՂԻՆ ԿԵՑՑԷ՛ ՊՇՏԻԿԵԱՆ ՉԳՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ

Քառասուն – յիսուն տարուան թատերական փորձառութիւն, Հայաստանի Սունդուկեան պետական թատրոնի նախկին տնօրէն, գեղարուեստական ղեկավար, գլխաւոր բեմադիր, Վարդան Աճէմեանի աշակերտ, տաղանդաւոր դերասան ... դեռ երկար է շարքը բոլոր այն տիտղոսներուն ու պաշտօններուն ու մրցանակներուն, որոնց արժանացած է՝ վաստակաւոր արտիստ ... Եւ այս բոլորով հանդերձ, թատերական ձախողութիւն ու անվայել կեցուածք:

Կիրակի է, 2000, Մարտ 19: Համագայինն ու Հ. Բ. Ը. Մ.–ը կազմակերպած են թատերական ցերեկոյթ մը, Իւնէսքօ–ի Շարժապատկերի սրահին մէջ Տոնալտ Քոպլըրնի «ՃԻՆ» ԽԱՂԸ, բեմադրութիւն՝ Խորէն Աբրահամեանի, խաղարկութիւն՝ Աբրահամեան ամոլին, առաւել՝ անանուն երեք կիներու, որոնց ծանուցագրին վրայ տեղ չէին գտած, որովհետեւ երկուքը գիշերը ցերեկին տեղ փոխած կը թուէին ու տխուր թէք երթալու տեղ՝ բեմ բարձրացած:

Ներկայացումը պիտի սկսի ժամը 16·30–ին: Կազմակերպողները մտահոգ են: Ժամը 16·15 է: Խորէն Աբրահամեան խումբը դեռ չէ հասած: Շշուկով կը խօսուի թէ անցեալ ներկայացման ալ ուշացած են: Ժամը 16·30–ին, ներկայացման սկսելիք ժամին, հեռաձայն կուգայ՝ ճամբայ ելած են:

Այս ընթացքին, գաղութիս 90–ամեայ հանրածանօթ, թատրոնի անխոնջ սիրահարը, դերասանը՝ Նազարէթ Պշտիկեան, որ արդէն ժամ մը կանուխ հասած, անհամբեր սպասման մէջ է, կը սկսի իր, ըստ սովորականի, հաճոյախօսութեան, որ հետզհետէ կը վերածուի յանպատրաստից մենակատարութեան, մերթ՝ ազգային քարոզիչ, մերթ՝ տարագրութեան վկայ, մերթ՝ Չէյթունցի մանուկ ... (մինչ այդ՝ Խորէն Աբրահամեան խումբը կը հասնի ժամը 16·50–ին) ... Պշտիկեան կը շարունակէ՝ երգ, կատակ, յուշեր ... Թուրք ասկարը, Չէյթունի կաքաւը ... կազմակերպիչները կը ներկայանան յուշելու Պշտիկեանին, որ խաղը պիտի շուտով սկսի ... բայց Պշտիկեան խաղը սկսած էր արդէն առաւել ճշգրտապահութեամբ, Տոնալտ Քոպլըրնի չգրած թատերախաղը, ծերանոց չգացած, 90–ամեայ հայ տարագիրին, դեռ մանուկ ծերունիին, թատրոնի սիրով տառապած, կեանքին մէջ զանազան այլ արհեստներ ընդունած գէթ մի քանի անգամ բեմ ելլելու վայելքը ունենալու համար ...

Ժամը 17·15–ին կը սկսի Տոնալտ Քոպլըրնի միւս խաղը, գրուածը, ամերիկեանը, որ այլեւս ժամանակավրէպ էր: Աբրահամեան բեմ կը մտնէ ո՛չ մէկ նորութիւն, ոչ մէկ ակնարկ, անայլայլ, ինքնագոհ, հպարտ. ճիշդ ինչպէս դուրսը, փողոցը, սրճարանը, նոյնպէս ալ բեմի վրայ: Միաժամանակ սրահ կը մտնէ իր անմասն լուսանկարիչը, յաւերժացնելու համար տարիներէ ի վեր կրկնուող անկումի պատկերները:

Հանդիսատեսին ուշացումը ինքնին անընդունելի է, ուր մնաց բեմադրիչին, գլխաւոր դերասանին, ազգային թատրոնի դափնեկիր տնօրէնին: Անարդանք դէպի հանդիսատեսը, անարգանք նաեւ դէպի բեմի գործընկերները, որոնք անդէմ, անանուն, ոչ մէկ յիշատակումի արժանացած, ամէն, սուտ, աննպատակ բեմ կը հանուին, որպէս զարդ կամ գործիք կ'օգտագործուին ու կը մոռցուին:

Առաջին անգամ չէ որ Աբրահամեան կը վիրաւորէ փարիզահայ հանդիսատեսը 1991–ին ալ, նման քմահաճ կեցուածք ցուցաբերած էր, երբ Սունդուկեանի Պետական Թատերախումբի Փարիզեան շրջապտոյտին երկու ներկայացում ջնջած էր, առարկելով որ սրահը սպասուածին չափ լեցուն չէր ու ներկաները տուն ճամբած: Եւ առաջին անգամ չէ որ մի քանի հայ մշակութային կազմակերպութիւններ միացած ծուղակը կ'իյնան կազմակերպելով նման ելոյթներ, այն ինչ որ կը գլխուն տեղւոյն ուժերով կազմուած խումբերուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Փարիզ, Մարտ 21, 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ուրեմն պարզապէս մեր քթին խնդացած է իր գովեստներովը: Հապա նշանտուքը ետ պիտի ձգէր, ո՞ւր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Տէր Բարսեղը անանկ ըսաւ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Տէր Բարսեղը մտքէն հնարեց ա՞...

ԲԵԲՐՈՆ. – Ո՞վ գիտէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Մեզ կերցուցած համեղ կերակուրներուդ, խմցուցած գինիներուդ ու շամբանեաներուդ: Մարդը մեր քթին խնդաց: Երէկ իրիկուն նորէն հոս ճաշեց, բան մը ըսա՞ւ նշանուելու մասին:

ԲԵԲՐՈՆ. – Թող ինք իրմէ ամչնայ, խայտառակը: Եթէ ուրիշին հետ պիտի նշանուէր, ինչո՞ւ եկաւ կերակուրներս կերաւ, պոլ – պոլ քոմփլիմաններ ըսաւ: Պատուաւոր մարդու մը կը վայլէ՞ ասանկ ընտանիքներու մէջ մտնել, աղջիկներուն հետ ժամանակ անցընել, ետքն ալ երթալ փոսթալի մը հետ նշանուիլ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Շիտակը մարդը յանցանք չունի: Մենք ետեւէն ինկանք, զոռ ըրինք, առինք բերինք:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ըրածը անվայել է: Բայց դուն կեցիր, այս գործը դեռ շատ ջուր կը վերցնէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Նշանտուքը եղեր լմընցեր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ի՞նչ կ'ըլլայ: Ատ Զարուհին արդէն անգամ մը նշանուեցաւ ու ետ եղաւ: Ինծի Բեբրոն կ'ըսեն: Բան մը միտքս դնեմ նէ՝ ...

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ես վստահ եմ, որ Տէր Բարսեղը քեզի սուտ խօսած է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Սա ծառային ըսէ, թող երթայ Տէր Բարսեղը հոս կանչէ, շուտ: (Պերճուհին դուրս): Եթէ սուտ խօսեր է, ես անոր մօրուքը թել – թել կը փրցընեմ: (Ներս կը մտնէ Նեմզար): Իմացա՞ր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Զարուհին եւ Եդուարդը նշանուեր են:

ՆԵՄԶԱՐ. – (Թերահաւատ): Չէ՛ ճանըմ...

ԲԵԲՐՈՆ. – Լրագիրը գրած է երկար բարակ: Հարսնիքն ալ մօտ օրէն պիտի ըլլայ եղեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Հիմա կը հասկնամ երէկուան եղածը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ի՞նչ եղաւ երէկ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ելայ Թագուկ հանըմը տեսնելու գացի, ծառան դուռը բացաւ: «Հանըմդ հո՞ս է, հարցուցի»: «Հոս է, ամա չես կրնար տեսնել» ըսաւ: Ինչո՞ւ համար՝ ըսի: «Սահակ էֆէնտիին հրամանը ատանկ է» ըսաւ: Ասոր վրայ ելայ տուն դարձայ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Քեզ չէնք շնորհք վռնտեր են, չըսե՞ս:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ասոր պէս բան մը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ըսել է, քի քու խօսածներդ տասը փարա չեն ըրեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչ գիտնամ, քոյրս, ես ձեռքէս եկածը ըրի: Ամա դուռը երեսիս գոցեն նէ՝ ի՞նչ կրնամ ընել:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ճանըմ, ես քեզի բան չեմ ըսեր կոր: Հիմա մտածենք, թէ ինչ ճար կայ այս նշանտուքը ետ ընելու համար:

ՆԵՄԶԱՐ. – Տէր Բարսե՞ղն ալ բան մը չէ կրցած ընել:

ԲԵԲՐՈՆ. – Այդ Տէր Բարսեղին գործին հիչ խելքս չի հասնիր կոր: Եկաւ մեծ – մեծ ջարդեց, մինչդեռ օրթան բան մը չկայ եղեր: Հիմա մարդ ղրկեցի, որ հոս գայ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – (Ներս մտնելով): Տէր Բարսեղը ծանր հիւանդ պառկեր է եղեր, չի կրնար գալ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչ: Կէս ժամ առաջ մեզմէ անցաւ, վազն ի վազ կ'երթար կոր, բան մըն ալ չունէր, թուրփի պէս էր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ծառան աչքովը տեսեր է: Սէտիրին վրայ պառկած, խօսելու կարողութիւն չունի եղեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Վայ, տղախօս, վայ: Գալիքին հոտը առեր է ու պառկեր է, սուտ հիւանդ եղեր է:

(Շար. 33)

(Suite de la Première Page)

elle l'a fait à juste titre pour les autres génocides du XXe siècle. Il ne saurait y avoir deux poids, deux mesures en matière des droits de l'Homme et rappelle qu'elle avait tenu par solidarité à être présente à la manifestation devant le Sénat, le 11 mars dernier, aux côtés de la communauté arménienne clamartoise».

Daniel Léon, Conseiller Général RPR des Hauts-de-Seine, Président de la Commission de l'Enseignement, de la Formation et du Développement Economique du Conseil Général, 1er adjoint au Maire de Clamart et chargé de mission pour la 12ème Circonscription RPR des Hauts-de-Seine proteste contre l'attitude scandaleuse des sénateurs qui ont refusé de suivre leurs collègues de l'Assemblée Nationale, qui avaient, à l'unanimité, voté la reconnaissance du génocide arménien.

Jean-Pierre Foucher, député des Hauts-de-Seine, a appris avec tristesse que le Sénat français n'avait pas voté la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915. Il regrette profondément cette situation. Pour lui, la vérité historique doit être dite. C'est une question de mémoire et de justice. Il continuera, aux côtés de la communauté française d'origine arménienne, à lutter pour cette vérité.

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Confrontés à l'opposition du Président de la République et du gouvernement, les sénateurs socialistes et communistes ont dû présenter une proposition de loi sur la reconnaissance officielle du génocide arménien de 1915, dans le cadre de la procédure de la discussion dite immédiate au Sénat. Cette proposition reprenait très exactement les termes de la loi votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale.

Au discours sincère de Monsieur CHABROUX, sénateur du Rhône, favorable à la discussion immédiate ont été opposées les interventions de Messieurs Vinçon, de Villepin et du représentant du gouvernement, le ministre chargé des affaires européennes M. Moscovici. Ces "personnalités politiques" ont évoqué une nouvelle fois les raisons officielles toujours aussi infondées au regard du Droit, de la Mémoire, de la Justice et de la Vérité, de non-constitutionnalité et de qualification de l'histoire.

Les 450.000 Français d'origine arménienne sont blessés d'entendre M. Pierre Moscovici, "au nom de tout le gouvernement", que le génocide arménien ne devait pas être reconnu, en se gardant, suivant une triste habitude, d'employer le terme même de génocide au travers de contorsions linguistiques éculées. Les Français d'origine arménienne entendent dénoncer cette attitude inacceptable et hypocrite, auprès de Monsieur Lionel Jospin, chef du gouvernement.

La séance au Sénat du 21 mars 2000 a laissé tomber les masques. Nous connaissons maintenant nos amis et les adversaires de notre cause. Les résultats du vote : 130 sénateurs pour, 172 sénateurs contre et 4 abstentions, malgré les pressions exercées par les présidents des groupes RPR, Centriste et Républicains indépendants, démontrent que, s'il y a encore du chemin à parcourir, il existe aussi des hommes et des sénateurs de bonne volonté qui refusent les diktats de l'économie et privilégient l'Humanisme et les Droits de l'Homme.

Les Français d'origine arménienne sont aujourd'hui plus qu'hier déterminés à mettre en œuvre l'ensemble des moyens nécessaires pour faire triompher la vérité et faire que soit enfin reconnu le premier génocide du XXe siècle.

Paris, le 22 mars 2000

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —
Entrée libre — Cocktail
CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հ. ՎԵՏՐԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վետրին օտար լրագրողներու տրուած ճաշի մը ընթացքին պատասխանելով ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին «Միլլիյէթ»ի Փարիզի թղթակիցին հարցումին, ըսած է. «Միջոցէ մը ի վեր կը խոչընդոտուի օրէնքի առաջարկին Ծերակոյտի օրակարգին արձանագրութիւնը: Այդ օրէնքը արդէն Ազգային ժողովէն պէտք չէ վաւերացուէր: Որովհետեւ պատմութեան մասին վճիռ արձակել խորհրդարանին պարտականութիւնը չէ, ինչ որ ալ ըլլայ իրականութիւնը»:

Թղթակցուհին ապա հարց տուած է թէ հակասութիւն չկա՞յ այն երեւոյթին մէջ որ Ազգային ժողովին կողմէ ճանաչումը ընկերվարականներու ջանքով ըլլալէ ետք, այսօր նոյն հակումով կառավարութիւնը նոյն առաջարկը Ծերակոյտին մէջ խոչընդոտել կուտայ աջակողմեան ընդդիմութեան. Վետրին պատասխանած է. «Ես անձամբ կը խորհիմ որ Ֆրանսայի գործը չէ դատել պատմական իրականութիւն մը որ իրեն չի պատկանիր. նման օրէնք մը ոչ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան, ոչ ալ շրջանի խաղաղութեան օգնական կ'ըլլայ, ուստի իմ գործս չէ: Այս տեսակէտէն մօտենալով դէմ եմ օրէնքին եւ բացարձակապէս ոչ՝ առեւտրական յարաբերութիւններու պատճառով»:

Թուրք լրագրողուհին կ'աւելցնէ թէ Հ. Վետրին ըսած է նաեւ որ օրէնքի առաջարկը այսօր եւս մղուած ըլլալով հանդերձ, անկեղծօրէն չի գիտեր թէ տակաւին որքան ժամանակ կարելի կ'ըլլայ Ծերակոյտին մէջ պատուար կանգնել անոր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Մարտ 23-ին, այցելեց Եատ Վաշէմի յուշարձանը, նուիրուած՝ Ողջակիզումին եւ արտայայտելով հանդերձ իր ընդվզումը, անընկալուած եւ այնքան սպասուած ներողութիւնը չխնդրեց յանուն Եկեղեցւոյ: Հրեաները յուսախաբ են անշուշտ, քանի կ'ուզեն որ դատապարտուի Պիոս ԺԲ.-ի դիրքը Շոահի առեն, Յովհ. Պօղոս Բ. արտայայտեց միայն իր «խոր տխրութիւնը» ի տես հալածանքին եւ հակահրէութեան, մղուած՝ քրիստոնեաներու կողմէ Հրեաներու դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, Պապը, բացայայտ կերպով, ուզեց որ կաթողիկէ Եկեղեցին որեւէ պատասխանատուութիւն չվերագրուի, չեշտելով. – «Միայն ամբարիշտ գաղափարաբանութիւն մը կրնար ծրագրել եւ գործել ամբողջ ժողովուրդի մը բնաջնջումը»: Հակառակ այս դիրքին, Իսրայէլի ղեկավարները կարեւոր քայլ մը կը նկատեն Պապին այցելութիւնը եւ վարչապետ՝ Պարաք ողջունելով այս այցը ըսաւ.– «Ձեր, հոս, Եատ Վաշէմ գալը գլխաւոր կէտն է ձեր այս պատմական ճամբորդութեան» Մեծ ռաբբունին՝ Մէյր Լաու յուսախաբ է, բայց, կը խորհի որ Յովհ. Պօղոս Բ.ի համար դժուար էր քննադատել անձ մը որ, իր աթոռը կը գրաւէր նախապէս: 1998 Մարտ 16-ին, Վատիկան գրութիւն մը հրապարակեց՝ «Խորհրդածութիւններ Շոահի մասին» որ անմեղ կը նկատէր Պիոս ԺԲ.ը, հակառակ իր լռութեան: Ընդհանուր ձեւով, սակայն, թէ՛ այն առեն, թէ՛ հիմա Հրեաները դժգոհ են:

ՄԱՐԹԻԿԻ մէջ (Պուշ – տիւ – Ռոնի նահանգ) բացուեցաւ համայնավար կուսակցութեան 30-րդ համագումարը, որ պէտք է հիմնովին վերանորոգէ կուսակցութիւնը: Բացումը կատարուած է Լէօ Ֆերէի կողմէ երգուած Արակոնի քերթուածով՝ Լ'Աֆիշ ռուժ նուիրուած՝ Մանուշեանի խումբին: Համագումարին հրաւիրուած էր նաեւ Արլէթ Լակիյէ:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, նախագահ Գլինթըն, կիրակի, Մարտ 26-ին, հանդիպում պիտի ունենայ նախագահ Ասատի հետ եւ պիտի փորձէ ամէն գնով յաջողցնել բանակցութեանց վերսկսումը Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջեւ: Մտահոգութիւններ կան նախագահ Ասատի առողջութեան մասին, քանի խիլրդէ եւ սրտի անհանգստութենէ կը տառապի:

ԹԻՊԷՐԻԻ ընտրական բերդին մէջ (5րդ թաղամաս) 7228 կեղծ, այսինքն անգոյ ընտրողներ եղած են 1997-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Բացուած քննութիւնը կեղծ արձանագրութիւններու գրութիւն մը երեւան հանած է: Թիպէրիի համար ոչ մէկ նոր բան կայ եւ չի վարանիր ըսելու որ իր խիղճը հանգիստ է....

ՊԵԼԿՐԱՏԻ իշխանութիւնները կը խորհին որ Քոսովոյի տագնապին լուծումին նախապայմանն է «ապաքուչնէրացնել» շրջանը:

ՃԱՏՐԱԿԻ ծանօթ ախոյեան Կ. Գասպարով կայքէջ մը հաստատած է համացանցին վրայ, առեւտրական նպատակով: Գասպարով վճարովի զանազան ըսպասարկութիւններ կ'առաջարկէ այդ կայքէջէն, ճատրակի սիրահարներուն: Ան կը ձգտի այդ նախաձեռնութեամբ Սակարան մտնել մինչեւ տարեվերջ որպէսզի աւելի կայուն հիմերով ընթանայ գործը: Ծրագրած է նաեւ յառաջիկայ ամիսներուն իր գրասենեակները ունենալ Նիւ-Եորք, Թէլ-Աւիվ, Մոսկուա եւ Լոնտոն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարգրիտ Գրիգորեան իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի եւ մօր՝ Կուլինէ Գրիգորեանի յիշատակին (մահացած Պուլկարիա) 300-ական Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ, ԻՍՄԱՖ-ին (տաճար՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ԶՐՈՅՑ

Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սասուն Միութիւնները կը կազմակերպեն բանախօսութիւն – զրոյց մը «Հայկական իրականութիւնը եւ Հայ լրագրողը» թեմայով՝ Մարտ 31 Ուրբաթ օր, ժամը 20.30-ին Բարեգործականի Փարիզեան սրահին մէջ

118, rue de Courcelles, Paris 17^e
— Métro: Courcelles —

Սոյն բանախօսութեան կը մասնակցին լրագրողներ՝

Թուրքիայէն՝
Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Հայաստանէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ֆրանսայէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Բոլորը հրաւիրուած են այս բացառիկ հանդիպումին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋԻՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Չորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12-ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3^e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երգերու եւ շարականներու բացառիկ երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝

ՍԱՂԲԻ ՔԷԼԷՇԵԱՆԻ
(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

Երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը 20.30-ին՝

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO ECONOMIQUE»

(24 Mars)

ENTRETIEN
AVEC JEAN-JACQUES DAMLAMIAN
DIRECTEUR EXECUTIF
DE LA BRANCHE DEVELOPPEMENT
DE FRANCE TELECOM

Ֆիկառօ իր տնտեսական յաւելուածին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Ֆրանս-Թելեքոմի զարգացման ճիւղի գործադիր տնօրէն Ժ.-Ժ. Տամլամեանի հետ: Ան հանգամանօրէն կ'անդրադառնայ առձեռն հեռաձայններու, համացանցի հարցերուն: Առաջիններու պարագային, կ'ըսէ թէ մեծ շահողները, նախ եւ առաջ Պետութիւններն են: Նկար մըն ալ կ'ընկերանայ շահեկան հարցազրոյցին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55835

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 28
MARDI
28 MARS
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

LE NUMERO : 6,00 F.

75-ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.872 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.872

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ կառավարութեան մամուլի ծառայութեան ղեկավար Դաւիթ Միքայէլեան պատասխանելով հարցումին թէ ինչպէս կ'արժեւորէ Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձին առընչութեամբ Հայաստանի քաղաքական ուժերուն արձագանգները, բաւական քննադատական մօտեցում ցոյց տուած է:

Դ. Միքայէլեան զարմանք յայտնած է նաեւ «Միասնութիւն» դաշինքին կարծիքին որ առանց նոյնիսկ սպասելու մահափորձին հետաքննութեան գոնէ նախնական արդիւնքին, բացայայտօրէն պաշտպան կանգնած է այնպիսի դէմքերու որոնց անունները իրաւապահ մարմիններու կողմէ չեն նշուած անգամ: Ըսելէ ետք թէ դաշինքին կարծիքը հանրային կարծիքին վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի, Դ. Միքայէլեան կ'աւելցնէ թէ Միասնութեան առաջնորդին կը վայելէր զուսպ ու հաւասարակշիռ դատում, ինչ որ կ'օգնէր բացայայտումի ջանքերուն:

ԼՂՀ կառավարութեան մամուլի դրասենեակի ղեկավարը նոյնպէս դժգոհ է «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» դաշինքի ներկայացուցիչներէն: Անհասկնալի կը նկատէ որ քաղաքական որոշ ուժեր արժեւորելով արարքը նոյնիսկ մոռցած են զայն դատապարտել:

Այս առթիւ ան կը նշէ որ Արցախի կուսակցութիւններուն բոլոր յայտարարութիւնները դատապարտած են մահափորձը եւ ոչ մէկ կուսակցութիւն իրեն թոյլ տուած է կանխահաս հետեւութիւններ ընել կամ սատանձնել իրաւապահի դեր:

Դ. Միքայէլեան հարկաւոր կը գտնէ ըսել որ անվտանգութեան կանխավարկածին յարգանքով պաշտօնական մարմինները ոչ մէկ անուն հրապարակած են եւ ոչինչ կրնայ պատճառ ըլլալ անոնց իրաւունքներուն եւ արժանապատուութեան ոտնահարումին: Կը յիշեցնէ նաեւ թէ Արցախի մէջ կը չարունակուի ռազմական վիճակը:

Կ'աւարտէ թելադրելով որ յայտարարութիւնները զուսպ ըլլան ու անխոհեմութեամբ աւելորդ լարում չստեղծուի, խանգարելով հետաքննութեան ընթացքը:

⁂

ԼՂՀ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին կատարուած ոճրափորձին առընչութեամբ Ղարաբաղի «Երկրապահ» միութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, դատապարտելով պատահածը եւ հանդէս գալով Ս. Բաբայեանին պաշտպանութեամբ: Կոչ եղած է «ազատ արձակել ազգ. հերոս, զոր. Ս. Բաբայեանին եւ հայ ժողովրդի բոլոր ուժերին՝ անտարբերութիւն կամ չէզոքութիւն չդրսեւորել, քանի որ պահը օրհասական է»: ԼՂՀ երեսփոխաններէն ոմանք կը մտածեն որ կատարուած ահաբեկչութեամբ փորձ եղած է լուծելու մէկ անգամէն քանի մը խնդիր. քաղաքական դաշտէն հեռացնել Ա. Ղուկասեանը, Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանը եւ Արցախի մէջ ստեղծել անկառավարելի վիճակ:

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւս դատապարտած է արարքը, յոյս յայտնելով որ ան ապակայունացումի պատճառ չըլլար Ղարաբաղի մէջ, չի բարդացներ հակամարտութեան կարգաւորման հեռանկարները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑՆ Է

Յունուար 14-15-ի Թիֆլիս այցին ընթացքին Թուրքիոյ նախագահը Ս. Տէմիրէլ առաջարկած էր Կովկասեան ուխտ մը որ պիտի օգնէր շրջանի կայունութեան, բարգաւաճման: Ծրագրին զօրակցութիւն ունենալու համար ան դիմած էր 12 պետութեան ղեկավարներու որոնց մաս կը կազմեն շրջանի երկիրներէն զատ Ֆրանսա, ԱՄՆ, Անգլիա, Գերմանիա: Ըստ Անգարայի բոլորն ալ սկզբնական համաձայնութիւն տուած են: Յատուկ կարեւորութեամբ կը նշուի Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի պատասխանը որուն մասնակցութեան տրամադրութիւն յայտնուած է:

Այսուհանդերձ, բոլոր ղեկավարներն ալ տարբեր մօտեցումներ պարզած են ուխտին ձեւին եւ քաղաքական պայմաններուն մասին: Իսկ նման նախաձեռնութեան մը ամէնէն լուրջ խոչընդոտը կը նկատուի Հայաստան – Ազրպէյճանի կռուախնձոր Ղարաբաղի խնդիրը: Մանաւանդ որ Հոկտ. 27-ի պատահարը յետքայլ արձանագրած է խաղաղութեան բանակցութիւններու ընթացքէն:

Համաձայն «Հիւրրիյէթ»ի (Մարտ 24) քրոնիկագիրներէն Ս. Էրկինի, Տէմիրէլ ըսած է. «Ամբողջ հարցը նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ քաշուիլն է. եթէ հետ քաշուած չըլլար, մինչեւ այսօր այդ գործը կարգադրած կ'ըլլայինք: Քոչարեան շատ բան կորսնցուց, մեծ նեղութեան մէջ է»:

Թուրքիոյ նախագահը վճռած ըլլալով ուխտի ծրագիրը իրականացնել, յետագայ քայլերու ձեռնարկելէ առաջ կը սպասէ Վրաստանի նախագահական ընտրութեան (Ապրիլ 9) արդիւնքին:

⁂

ԼՂՀ

ԱՐՑԱԽԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԿՈՉԸ

Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան նախագահին դէմ կատարուած ոճրափորձին առընչութեամբ Ղարաբաղի ժողովուրդին ուղղած է կոչ մը. կատարուածը պետականութեան հիմքերը սասանելու եւ ժողովուրդը յուսահատութեան մատնելու դիւային փորձ կը նկատէ, ժողովուրդին եւ պետականութեան համար ծանրագոյն փորձութեան շրջան նկատելով պահը: Կը յորդորէ չյուսահատիլ, ապաւինիլ Աստուծոյ եւ մեր համազգային ներուժին ու իմաստութեան:

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԽԱԽՏԱԾ

Մարտ 21-ին ազրպէյճանական զօրամասին մը փորձած է անցնիլ ԼՂՀ բանակին հսկողութեան ենթակայ տարածքը: Փորձը յաջողութեամբ կասեցուած է հայկական ուժերու կողմէ եւ հակառակորդը կենդանի ուժի զգալի կորուստ կրելով պարտադրուած է նահանջելու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երկուշաբթի, Մարտ 27-ին առաւօտեան հասած վերջին լուրերու համաձայն, Վլ. Պուտին Ռուսաստանի նախագահ ընտրուած էր առաջին շրջանէն իսկ:

Քուէարկութեան արդիւնքները կը վերաբերէին բացուած քուէներու 94,27%ին: Վ. Պուտին ընտրուած էր, ստանալով ձայներու 52,52%-ը, իրեն կը հետեւէր համայնավար՝ Կենադի Զիուգանով 29,44%-ով, ապա, երրորդ դիրքի վրայ էր բարենորոգիչ՝ Եաւլինսկի 5,85%-ով: Մասնակցողներու համեմատութիւնը եղած էր 68,86%:

Դեռ վեց ամիս առաջ, Վ. Պուտին մեծ անծանօթ մըն էր, որ յաջողեցաւ, գլխաւորաբար Չէչէնիոյ պատերազմին շնորհիւ: Մինչեւ վարչապետ նշանակուիլը (Օգոստ. 9) պետն էր գաղտնի սպասարկութեանց եւ Դեկտ. 31-էն ի վեր, երբ Ելցին հրաժարեցաւ, ապահովեց նախագահութեան փոխանցման շրջանը:

Պուտին խոհեմ է, եւ սկիզբէն իսկ յայտարարեց թէ պէտք չէ երազել, ոչինչ կրնայ խոստանալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Մարտ 24-ին պատարագեց 100 հազար հոգիի առջեւ, Երանեաց լերան վրայ որ կը տիրապետէ Տիբերական լիճին հիւսիսին եւ ուր ըստ հաւաքուած երկրասարդներուն որ «Յիսուսի թագաւորութեան քաջ առաքեալներն ըլլան»: Գալիլիայի այս վայրէն է, որ ըստ աւանդութեան, Յիսուս արտասանած է լերան իր քարոզը: Օրուան երկրորդ կէսին, Յովհ.-Պօղոս Բ. տեսնուած է վարչապետ՝ Եհուտ Պարաքի հետ, որ իրիկուան մօտ դիտել տուած է որ պէտք է վերջ տալ տեսակցութեան որովհետեւ «Շաբաթ»ը կը սկսի եւ պէտք է տուն երթայ: Շաբաթ օր, Մարտ 25-ին, Պապը Նազարէթ էր, բայց, գլխաւոր այցը կը կատարուէր յաջորդ օրը, Կիրակի, երբ Յովհ. Պօղոս Բ. բոլորովին առանձին կը խոնարհէր Լացի պատին առջեւ, գիր մըն ալ սահեցնելով պատին մէկ ճեղքին մէջ, ուր Աստուծմէ (ոչ՝ Հրեաներէն) ներողութիւն կը խնդրէր այն տառապանքներուն համար զորս կրած են Հրեաները: Այսքանը զոհացում տուած է Հրեաներուն, եթէ նոյնիսկ խաչը չէ հանած, ինչպէս պահանջած էին կարգ մը ռաբունիներ: Անոնք կ'ըսեն թէ կարեւորը խաչը հանելը չէր, այլ ինչ որ պատահեցաւ, այսինքն՝ ինք դպաւ պատին եւ պատը՝ իրեն: Պապը Հռոմ վերադարձաւ Կիրակի իրիկուն:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, Գլինթընի եւ Ասատի հանդիպումը ձախողութեամբ վերջ գտաւ, քանի ԱՄՆ-ու նախագահը չկրցաւ համոզել Սուրիոյ նախագահը որ բանակցութեանց սեղանը վերադառնայ:

ՓԻՆՈՇԷ այլեւս ոչ մէկ վախ ունի դատուելու: Չիլիի Խորհրդարանը 27-ի դէմ 113 ձայնով ցկեանս անձեռնմխելիութիւն շնորհեց նախկին մենատէրին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար կուսակցութեան 30-րդ համագումարը վերջ գտաւ Ռ. Հիւի վերընտրութեամբ: Նոր ղեկավարութեան մէջ միայն 16 «հին»եր մնացած են:

ԱՄՆ-ու Փէնթակոնը (Պաշտպանութեան Նախարարութիւն) բացառիկ կարեւորութիւն կու տայ Ազրպէյճանի հետ ռազմավարական գործընկերութեան. այս ուղղութեամբ յայտարարած է Եւրոպայի ամերիկեան ուժերու հրամանատարի տեղակալ ծովակալ Ջ. Էլլոթ, Ազրպէյճանի բանակի հրամանատարական կազմին հետ Պաքուի մէջ հանդիպում ունենալէ ետք: Հրապարակուած գլխաւոր տեղեկութիւնը այն է որ ԱՄՆ մտադիր են Ազրպէյճանին ռազմական թէքնիք օգնութիւն ցոյց տալու: Էլլոթ իր գլխաւորած պատուիրակութեան այցը նկատած է երկու երկիրներու ռազմական գործակցութեան սկզբնակէտ:

ՊՈԼՍՈՅ փաստաբանական Կաճառը կարգապահութեան հետապնդման ձեռնարկած է Խօճալանի ութ փաստաբաններուն դէմ «արհեստի կանոններու խախտում»ի մեղադրանքով: Արդարադատութեան նախարարութիւնը կ'ամբաստանէ փաստաբանները որ կ'արտայայտուին որպէս բանբերները Խօճալանի:

ՇԻՐԱՔ ԳՈՀ ՉԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»Ի ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մեր նախորդ թիւով, արձագանգած էինք Հիւրրիյէթի տեղեկութիւններուն, ինչ կը վերաբերէր Շիրաքի Թուրքիա այցելութեան ընդունումին: Թերթը մանրամասնօրէն կու տար նաեւ այդ ընդունումին դրդապատճառները որոնք կապ ունէին առեւտրական հարցերու հետ: Անգարա հրաժարած էր գնելէ ֆրանս. չուկայի պատերազմական թանները: Նոյն օրը, Ուրբաթ, Մարտ 25-ին, Շիրաք որ Լիզպոն էր, ուր կը մասնակցէր Եւրոպական վեհաժողովին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին կը մերժէր ընդունիլ Հիւրրիյէթի տուած բացատրութիւնները իր այցելութեան ընդունումին վերաբերեալ: Շիրաք չէր հերքեր, այլ համաձայն չէր Թուրք օրաթերթին տեղեկատուութեան հետ: Կ'ըսէր թէ սկզբունքով Թուրքիա պիտի երթայ, բայց թուականը որոշուած չէ, մանաւանդ պարտաւորութիւններ կան կապուած Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութեան (Յուլիս 1-ին, Ֆրանսայի կարգն է): Կ'աւելցնէր թէ «Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները շատ լաւ են եւ թէ կարելի չէ իրար խառնել պետական այցելութիւն մը եւ տնտեսական ու դրամական պայմանագրութիւն մը»:

Յիշենք որ Շիրաքի Թուրքիա այցելութեան թուականը ճշդուած էր՝ Յունիս 2-էն 4 եւ առիթն ալ ֆրանսական ձեռնարկութիւններու 2-րդ ցուցահանդէսին՝ «Ֆրանսա 2000» բացումն էր (տես՝ «Յառաջ», Մարտ 2) եւ այն ատեն ալ «Ֆիկարօ» գրած էր թէ այդ այցելութիւնը քանիցս յետաձգուած էր, բայց, ի վերջոյ կարգադրուած որովհետեւ Ծերակոյտը օրակարգին վրայ չէր անցըներ Հայոց ցեղասպանութեան հարցը:

Բացայայտ է որ «Հիւրրիյէթ»ի տեղեկութիւնները ճիշդ են, հաւանական է թերեւս որ Տէմիրէլի ուղղուած նամակ չըլլայ Էլիզէի կողմէ, այլ Թուրքիոյ դեսպանը զրաւոր փոխանցած ըլլայ Տէմիրէլի ինչ որ Էլիզէի մէկ քարտուղարը իրեն հաղորդած է բերանացի: Կը մնայ եզրակացնել որ Շիրաք չէր խորհեր որ Թուրք մամուլը կրնայ արձագանգել բուն անցած – դարձածին եւ զայրացած է որ, հրապարակուին մանրամասնութիւններ որոնք պէտք է գաղտնի մնային...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանս, իր դաշտին վրայ 2 – 1 յաղթեց Սոշոյի եւ բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ, 20-րդ եւ վերջին դիրքէն անցնելով 19-րդի, 25 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 68 կէտով:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՍԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆՔ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Այս նամակը եկել է Խաղաղականի այն ափից, ուր կայ ամենակուլ մի քաղաք, որ կոչի Լոս – Անճըլըս՝ Քաղաք Հրեշտակաց: Այնտեղ հայրենասէրի մի սիրտ այս նամակի պատասխանի է սպասում, մինչդեռ ես տակաւին յամենում եմ:

«Բակունցի ծննդեան 100-ամեակը տօնեցինք: Աւագ բանախօսը Վահէ Օշականն էր, որուն լսելը արդէն իսկ վայելք մըն է: Ցայտագրին մէջ կային փրոֆ. Սամուէլ Անթոսեան, ամուսինքով Նունէ Աւետիսեան: Սրահը լեցուն էր: Սակայն Հայաստանցիներէն հազիւ տասը հոգի եկած էին, մինչ 100 հազարի կը հասնի անոնց թիւը... Եւ այս՝ ամէն տեղ կը կրկնուի: Իրաւ որ Սփիւռքի մէջ նոր սփիւռքներ կը կազմուին, կը կտորակուի մեր ժողովուրդը»...

Բարեկամս առ ի չգոյէ յուզումներից չէ: Ես պատկերացնում եմ Նրա հոգու խռովքը, երբ գրել է. «Սրտաճմլիկ կացութիւն մըն է անզօր հանդիսատես ըլլալ»...

Ի՞նչ բանի հանդիսատես: Անտարբերութեա՛ն: Եւ հարցնում է իմ կարծիքը՝ ի՞նչն է այս երեւոյթի պատճառը: Անտարբերութեամբ ազգային միասնականութեան խնդիրը լուծել չի լինի: «Բան մը խորհելու է: Պէտք են չինիչ առաջարկներ»: Եւ ահա իր պարզ ու հասարակ եզրակացութիւնը. «Պէտք է միասին աշխատինք»: Կարող էր ընդգծել այս փոքրիկ նախադասութիւնը՝ առաւել տեսանելի դարձնելու համար: Երեւում է, սակայն, որ ինքն առանձնապէս կարեւորութիւն չի տուել սովորական թուացած խօսքին:

Մինչդեռ գտել է ամէնից չինիչ առաջարկը՝ ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՍԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆՔ: Եւ մտահոգ հարցնում է. «Ուրկէ՞, ինչպէ՞ս սկսիլ»:

Այս բնական ու դիպուկ հարցումը, ուղեղիս մէջ անընդհատ կրկնուելով, ինձ մղում է դէպի մեր ազգային ինքնագիտակցութիւնը խաթարող այն իրողութիւնը, որը, աբեղեանական ազգավնաս ուղղագրութեան հետ միասին, պէտք է վաղուց դրուած լինէր անկախացեալ Հայաստանի եւ Նրանով նոր ոգի առած Սփիւռքի պետական – ազգային – հասարակական հոգսերի հիմքում: Ի նկատի ունեմ Հայոց ազգային պատմութեան եղծուած վիճակը: Այն փաստը, որ այս վիճակի մասին խօսք չասուեց Համահայկական Խորհրդաժողովում, մէկ անգամ եւս ապացուցանում է, որ հարցը մատնուած է ընդհանուր անտարբերութեան: Խորապէս ցաւալի եւ ըստ ամենայն անհանդուրժելի երեւոյթ:

Մեր ժողովրդի հնագոյն շրջանի պատմութիւնը եւս տակաւին մնում է խորհրդային տասնամեակներին կանոնադրուած վիճակում: Տակաւին իրենց պատմականութեան ճշմարտացի լուսաբանութեանն են սպասում Նոր Մարդկութեան Նահապետ Նոյից սերած մեր ազգածին այրերը եւ նրանց անմիջական ժառանգները, որոնք հիմնեցին, հաստատեցին ու զարգացրին աշխարհում ամենաերկարակեաց թագաւորական հարստութիւնը (դինաստիան): Դա Հայկազնեայց, այսինքն Հայկազունիների, Հայկեանների թագաւորական հարստութիւնն է, որը խորհրդային դասագրքերից ու պատմագիտութիւնից արագօրէն վերացուեց եւ դեռ մնում է կաշկանդեալ վիճակում:

Այսօր մենք յայտնուել ենք մի անտրամաբանական կացութեան մէջ:

Մի կողմից, հանրօրէն նախապատրաստում ենք յաչս աշխարհի տօնելու Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակը, ինչը նշանակում է, թէ վերջապէս դարձել պետականօրէն հաւատարիմ ենք մեր նախնիների սուրբ հաւատին եւ մեր ազգային էութեան հիմքերին:

Միւս կողմից, այս հրաշափառ իրողութեան կողքին, շարունակում է անխափան գործել խորհրդային անաստուած, ապազգային պատմագիտութիւնը: Այսօր էլ հասարակութեանը մատուցւում են Հայոց հնագոյն պատմութիւնն աղաւաղած, նենգափոխած հիմնադրոյթներ: Այսօր էլ պետական հովանաւորութեամբ շարունակում են լոյս ընծայուել եւ գործադրուել այդ հիմնադրոյթներով շարադրուած «Հայոց պատմութիւն» անունը կրող դասագրքերը: Այս ամէնը նշանակում է, թէ տակաւին ուժի մէջ է պատմական ճշմարտութիւն եւ Ազգի իրաւունք չճանաչող այն «պատմագիտութիւնը», որը չափուած – ձեւուած է ազգի արմատներին, Աստուածաշնչին եւ իրականութեանը հակադիր տեսութիւնների վրայ:

Իբրեւ քրիստոնեայ պետութիւն, մանաւանդ առաջինը, մենք բնականաբար ընդունում ենք Աստուածաշունչը եւ հաւատում Նոյ Նահապետի պատմականութեանը: Բարեբախտաբար, մեր ժողովրդի հնագոյն պատմութիւնը լիովին համընկնում է մեր Ազգի ծննդաբանութիւնը հաստատող Աստուածաշնչական տեղեկութիւններին ու տուեալներին: Ինչպէս յայտնի է, ըստ Աստուածաշնչի՝ Յաբեթը Նոյի որդին է, Թորգոմը՝ Յաբեթի թոռնորդին: Ըստ մեր ազգային պատմագրութեան՝ մեր Ազգը կոչուել է նաեւ Յաբեթեան Ազգ, Թորգոմեան Ազգ: Ի պատիւ Հայկի, որը Թորգոմի որդին էր եւ որը յաղթեց Հայաստան ներխուժած Բաբելոնի բռնակալ Թագաւոր Բելին, մեր երկիրը կոչուեց Հայք (Հայկի երկիր, Հայաստան), մեր ժողովուրդը՝ հայ:

Չընդունելով Աստուածաշունչը, այն համարելով առասպելների ու հէքեաթային պատմութիւնների հաւաքածու, խորհրդային պատմագիտութիւնը չէր կարող ընդունել նաեւ Նոյի հետ աղերսուող Հայ Ազգի պատմական արմատների գոյութիւնը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ էր որեւէ հիմնաւորում գտնել՝ Հայոց 5000-ամեայ պատմութիւնը կրճատելու, Հայաստանին թոյլատրելով ի յայտ գալ աւելի քան երկու հազարամեակ յետոյ՝ Ն. Ք. 7 – 6-րդ դարերում միայն... Ժողովրդի պատմութեան այսպիսի յօշոտման համար խիստ յարմար եկաւ ուրարտագիտութիւն կոչուածը, որ սրընթաց «զարգացման» հասաւ յատկապէս Հայաստանին եւ Հայերին վերաբերող սեպագիր արձանագրութիւնների «վերծանման» ասպարիզում: Բնորոշ է, որ հրամանատար ուրարտագէտները գտնուում էին Մոսկուայում եւ Լենինգրադում, իսկ նրանց մանկլաւիկները՝ Կովկասեան հանրապետութիւնների, մանաւանդ Հայաստանի Գիտութիւնների ակադեմիայի ղեկավար անձնակազմում: Մինչեւ իսկ եղան ժամանակներ, երբ Հայաստանում պաշտօնապէս արգելուեց Ուրարտուի եւ ուրարտագիտութեան դէմ որեւէ գրաւոր կամ բանաւոր ելոյթ: Այս վայրագութեանը վերջ տրուեց արեւմըտահայ ծնողների զաւակ Կարէն Դեմիրճեանի՝ Կենտկոմի առաջին քարտուղար եղած ժամանակ: Ուրարտագէտները սաստուեցին, բայց նրանց ճամբան փակել հնարաւոր չէր, քանի որ Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիան ինքնուրոյն չէր եւ հլու – հնազանդ էր համամիութենականին:

Հիմա՞ ինչն է խանգարում վերջ տալու ուրարտամոլութեանը:

Անկախութեան շուրջ տասը տարիները բաւական չեղա՞ն՝ վերջնականապէս ազատագրուելու համար մեր ազգային պատմագրութեան արշալոյսները մթագնած ուրարտաբանութեան մէգ – մշուշից:

Այսօր, երբ հայագիտութիւնը հարստացած է նաեւ նախաջրհեղեղեան շրջանում Հայ ժողովրդի եւ հայկական քաղաքակրթութեան գոյութիւնը հաստատող մէկից աւելի իրեղէն ապացոյցներով, ինչպէ՞ս կարելի է աշակերտին մատուցանել դասագիրք, որտեղ գրուած է. «Մ.թ.ա. 2-րդ հազարամեակի կէսերին սկսուել է հայ ժողովրդի կազմաւորումը, որը տեւել է մօտ հազար տարի» («Հայոց պատմութիւն», հանրակրթական դպրոցի 5-րդ դասարանի դասագիրք, չորրորդ, բարեփոխուած հրատարակութիւն, 1998 թուական, էջ 20):

«Մ.թ.ա. 2-րդ հազարամեակի կէսեր» կը նշանակէ Ն. Ք. 1500-ական թուականներ: Դրանից «մօտ հազար տարի» յետոյ՝ կը նշանակի Ն. Ք. մօտ 7 – 6-րդ դարեր: Հաւատա՞նք, թէ նախքան Քրիստոս առաջին հազարամեակից առաջ՝ կազմաւորուած Հայ ժողովուրդ գոյութիւն չի ունեցել: Մեր կարդացածին չհաւատալով, շարունակենք ընթերցել դասագիրքը:

Հայկական լեռնաշխարհ: Այստեղ, ժամանակից ու տարածութիւնից կտրուած, բազում ժողովուրդների նախնիներ: Նաեւ՝ հայախօս ցեղախմբեր, «որոնցից ամենախոշորներն ու հզօրները կոչուել են մէկը՝ հայ, միւսը՝ արմէն» (էջ 20): Հայասա թագաւորութիւնը: Հայախօս Սումխու երկիր: Թեգարամա երկիր, «որն Աստուածաշնչում անուանուած է Թորգոմի տուն: Ըստ աւանդութեան, Թորգոմը հայ ժողովրդի նախահայր Հայկի հայրն է եղել» (էջ 21): Ի՞նչ «աւանդութիւն» է դա: Ո՞վ են Թորգոմն ու Հայկը: Ե՞րբ են գոյութիւն ունեցել: Բացատրութիւն չկայ: Անտէր, անտիրական, հայախօս, բայց մեր ազգային պատմութեանը անծանօթ անուններով ցեղային միութիւններ՝ Նայիրի, Ջրային էթիունի, ընդհանրապէս էթիունի, Ազա, Ուրուատրի: Այս Ուրուատրի ցեղախումբը հզօրանում է, «իսկ մ.թ.ա. 9-րդ դարում վերածւում Ուրարտու պետութեան»: Առ ի տեղեկութիւն աշակերտի յայտնում է, թէ Ասորեստանցիներն էին այդ պետութիւնն անուանում Ուրարտու, իսկ «տեղացիներն իրենց երկիրը կոչում էին Բիայնիլի, որից ծագում է Վան անունը: Այդ պատճառով Ուրարտուն յաճախ անուանում են Վանի, իսկ երբեմն էլ Արարատեան թագաւորութիւն» (էջ 26):

Նախ, եթէ Ուրարտու օտարի անուանածն է, ինչո՞ւ դրանով կոչել տեղացիների պետութիւնը: Երկրորդ, ովքե՞ր էին տեղացիները, ինչո՞ւ պարզ չի ասուած: Եթէ դրանք Հայեր էին, ապա պատմութեանը յայտնի չէ, որ «Հայերն իրենց երկիրը կոչում էին Բիայնիլի»: Բացի այդ, Հայերը կարիք չունէին հայկական Վան արմատանունը, որ նշանակում է տեղ, բնակավայր (Հայաստանի շատ բնակավայրեր այսօր էլ կոչւում են Տեղ, Տեղեր) ծագեցնել օտար եւ հանելուկային ինչ – որ բառից: Բացարձակ անճշմարտութիւն է նաեւ դասագրքի յայտարարածը, թէ «Ուրարտուն յաճախ անուանում են Վանի թագաւորութիւն»: Պատմագրութեան մէջ, նաեւ Աստուածաշնչում, Ուրարտու եւ Վանի թագաւորութիւն անուններ չկան: Դա ստեղծել եւ յաճախ օգտագործում են միայն ուրարտագէտները: Աստուածաշնչում կայ Արարատեան թագաւորութիւն անուանումը, որ օգտագործել է Երեմիա մարգարէն՝ ի նկատի ունենալով Հայք – Հայաստանը:

Այն էլ ասենք, որ Հայաստանի հնագոյն մայրաքաղաք Վանը կար Բիայնիլի եւ Ուրարտու առեղծուածներից տակաւին երկու հազարամեակ առաջ: Ռուս ուրարտագէտները դա հիանալի գիտէին՝ իրենց յօրինած Ուրարտու ոչ հայկական պետութիւնը Վանի թագաւորութիւն անունով կոչելուց առաջ...

Ուրարտուի անկումով, իբրեւ թէ, աւարտւում է «հայ ժողովրդի կազմաւորումը»: Հիմա, երբ արդէն Ն.Ք. 7-րդ դարն է, Հայերին թոյլատրւում է թագաւոր ու թագաւորութիւն ունենալ: Եւ ուրարտագէտներն սկսում են յիշել Մովսէս Խորենացու, այսինքն մեր ազգային պատմագրութիւնը: Իշպուինի, Արգիշթի, Սարդուրի, Ռուսա եւ այլ անհարազատ անուններից յետոյ, վերջապէս յայտնուում են հայ թագաւորներ՝ Պարոյր, Երուանդ Սակաւակեաց, Տիգրան եւ այլք:

Իսկ ո՞ւր մնացին Հայկը եւ Պարոյրին նախորդած 47 Հայկազունները:

Դժուար չէ կռահել, որ ուրարտագիտական մտայնութեամբ գրուած դասագրքում նրանք չկան եւ չէին կարող լինել: Ուրարտագէտների մկրատը վաղուց է աղճատել Հայոց պատմութիւնը: Հայկեան (Հայկազնեայց, Հայկազունների) թագաւորական հարստութեան առաջին 47 ներկայացուցիչները Հայկից մինչեւ Սկայորդի դուրս են հանուել Հայաստանի պատմութեան էջերից: Թողնուել են մնացած 19 թագաւորները Պարոյրից մինչեւ Վահէ: Երուանդ Սակաւակեացից սկսած, Հայկազնեայց հարստութիւնն էլ անուանափոխել են՝ վերակոչելով Երուանդական...

Հապա ի՞նչ, ուրարտագէտին անճարա՞կ կարծեցիք: Նա պատմութիւն եղծելու, կարկատելու, եղածը չեղած եւ չեղածը եղած ներկայացնելու վարպետ է: Նրա համար Պատմահօր ասածները ոչինչ են: Այլապէս հնարաւոր չէր բանեղծել ամէն ինչում Մովսէս Խորենացուն հակադրուող դասագիրք:

Շատ լաւ հասկանալով, որ, այնուամենայնիւ, Հայկին եւ Հայկեաններին բոլորովին չանդրադառնալ չի լինի, նրանց գրանցել են ոչ պատմական, անիրական, առասպելական կերպարների շարքում: Հայկը եւ նրա ժառանգները՝ մինչեւ Սիսակ, բառացիօրէն մի քանի տողով յիշուած են, «ըստ Հայոց պատմահայր Մովսէս Խորենացու պահպանած առասպել – աւանդութեան» (էջ 33-34):

Մի տեղ էլ՝ «Հայերի հեթանոսական կրօնը» ենթաբաժնում, գրուած է, թէ «Ամենահին ժամանակ գլխաւոր աստուածը եղել է Հայկը: Առասպելներում նա հանդէս է գալիս որպէս աղեղնաւոր հսկայ որսորդ: Հայկը համարւում էր մեր ժողովրդի նախահայրը»... (էջ 66): Տեսնո՞ւմ էք, «համարւում էր»: Այսինքն՝ այժմ չի համարւում...

Ուրիշ մի առիթով էլ, «Հայկի ու Բելի, Արայի ու Շամիրամի աւանդազրոյցները» համարուած են ժողովրդական ստեղծագործութիւն, հէքեաթ... (էջ 121):

Ուրարտագէտները տրամաբանութիւն չեն ախորժում: Այլապէս գոնէ իրենք իրենց հարց կը տային՝ Հայկն ինչպէ՞ս կարող էր հեթանոսական դիցարանից լինել, երբ որ նա որդին էր Թորգոմի, Թորգոմը որդին էր Թիրասի, Թիրասը՝ Գամերի, Գամերը՝ Յաբեթի, Յաբեթը որդին էր Աստուծոյ ամենասիրելի մարդու՝ Նոյի...

Տրամաբանութիւն եւ գիտական խիղճ(?) մտանք յարգելու դէպքում, դասագրքում գոնէ համառօտ կը նշուէին Աստուածաշնչական դրուագների պատմական առնչութիւնները Հայկական լեռնաշխարհի, Վանի աւազանի, Արարատ լերան, Արարատեան դաշտի հետ: Այդ մասին լռութիւն պահպանելը նոյնպէս մեղսագործութիւն է: Մանաւանդ՝ 1700-ամեակի շեմին:

Դասագրքում սուտ ու կեղծ շարադրանքներ շատ կան: Ո՞ր մէկը յիշել:

Զմոռանանք ասել, որ Արա Գեղեցիկի վիճակն էլ է կարի ողբերգական: Նրան՝ Հայոց ամենասիրելի թագաւորներից մէկին, հնագարում սպանեցին Ասորեստանի թագուհու կորիմները, իսկ մեր օրերում՝ ուրարտագէտները: Ա... Նրանք մեծ հայրենասէրին էլ իրականութիւնից հանել եւ տեղադրել են «Հայերի հեթանոսական կրօնը» ենթաբաժնում:

Կարեւորում եմ 5-րդ դասարանցին որը պիտի կարդայ. «Արա Գեղեցիկը եղել է աշնանը քուն մտնող եւ գարնանը արթնացող բուսականութեան, բնութեան աստուած: Նա եւս պայքարել մեր հայրենիքի անկախութեան համար եւ ընկել առասպելական թագուհի Շամիրամի դէմ պայքարում» (էջ 66):

Քանի որ, փառք Տիրոջ, արդէն գարուն է, ուրեմն Արան արթնացած պիտի լինի: Յոյս ունենք, որ մինչեւ աշուն նա կը յաջողուի սթափեցնել պատկան ... մինններին եւ Հայոց արքային վերադարձնել իր պատմական իրաւունքները... որ Արա Գեղեցիկը եւս Հայկեան արքայատոհմից է...

Սոյն սթափեցումը հնարաւոր է միայն այն դէպքում, եթէ, նամակագրի բնորոշումով, ՄԻԱՍԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆՔ: Մեր պատմամշակութային հիմնախնդիրների երկու կարեւորագոյն առաջնահերթները՝ ազգային պատմութեան պաշտպանումը եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումը, կարող են յաջողութեան հասնել միայն համահայկական տեսանելիութեամբ աշխատելու դէպքում: Համազգային չափանիշի պատմամշակութային հարցերի լուծման պէտք է մասնակից դառնայ համայն հայութիւնը: Պատկան մարմինները թէ Հայրենիքի մէջ, թէ՛ Սփիւռքում պէտք է իրենց պատասխանատու զգան Ազգի առջեւ:

Մինչեւ 20-րդ դարի աւարտը մնում է 9 ամիս: Մեզ կը յաջողուի՞ այս դարի ծուռը այս դարում ուղղել: Կը կարողանա՞նք 1700-ամեակը տօնել՝ Ս... գրական Հայաստանի պատմութեամբ Սուրբ Մեսրոպի առջեւ մեր պարտքը մարած:

Իսկ մինչ այդ, սքանչանա՛նք եւ պարտանա՛նք, որ Եկեղեցին Հայկական հողագնդի չորս ծագերում, ամէնուր միշտ, հաւատարիմ է մնացել Հայկազունների հարստութեան 2200-ամեայ անընդմէջ գոյութեան պատմական փաստին: Հայկազունների Աթոռն ընդունելով իբրեւ Հայոց պետականութեան հիմք եւ էութիւն, Եկեղեցին միշտ առ Աստուած է յղել, եւ յաւիտեան պիտի յղէ Հայ ժողովրդի կամքի ու խնդրանքի կա՛մքը՝

Բարեխօսութեամբ վերին ...
Միշտ անշարժ պահեսցէ զԱթոռ
Հայկազնեայց...

Մարտ 5, 2000

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՅԱՍՄԻԿ ԲԱԲԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տեսակցեցաւ՝ ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆ

Համաշխարհային համբաւի հասած հայ երգչուհի՝ Յասմիկ Բաբեանի հետ ունեցանք կարճ տեսակցութիւն մը, «Նորմա»ի դերը կատարելու համար հրաւիրուած Մարսէյլի մէջ (տե՛ս մեր նախորդ թիւը)·

Հ. – Կրնա՞ք տալ ձեր կենսագրականը եւ բսել՝ թէ ինչպէս ծնաւ երգի սէրը ձեր մէջ:

Պ. – Ծնած եմ Երեւան: Երաժշտական ուսումս ստացած եմ Կոմիտասի անուան երաժշտանոցը, հետեւելով ջութակի դասընթացքներուն: Կ'ուզէի ասպարէզ իջնել որպէս ջութակահար: 18 տարիներ նուագած եւ պաշտելու աստիճան սիրած ջութակս լքեցի, զիս գտածով մը իմ մէջ ծնած երգի սիրոյն: Սէր մը, որ պատեց ամբողջ էութիւնս եւ դարձաւ կեանքիս անբաժան մէկ մասը: Ձայնամարզութեան յայտնի ուսուցչուհի Տիկին Սաղաթարեան օր մը զիս լսելով ձայնս, յորդորեց որ երգի դասեր առնեմ իր մօտ: Այսպէս սկսայ, եւ որոշ ժամանակ մը վերջ ինքզինքս գտայ լրիւ երգարուեստի բնագաւառին մէջ, եւ դերեր կատարելով «Լա պոէմ», «Անուշ», «Արշակ 2-րդ», «Գարմէն»ի մէջ, բարձրացայ Երեւանի Օփէրայի բեմը:

Հ. – Ի՞նչպէս սկսաք տարածել եւ զարգացնել ձեր համբաւը:

Պ. – 1992-ին հեռացայ Հայաստանէն: Հրաւէր ստացեր էի Վարշաւայէն՝ մարմնաւորելու համար «Նորմա»ի կերպարը: Նոյն տարին հրաւիրուեցայ Մարիօ Տէլ Մոնաքոյի տղուն կողմէ, որ յայտնի բեմադիր է, Գերմանիա: Կ'երեւի շատ յաջող գտան այս ելոյթներս, որոնցմէ վերջ արդէն ինքզինքս գտայ Համպուրկ, Պէրլին, Շթութկարթ, Տիւսլտորֆ, ապա Միլանօ, Հռոմ, կրկին Վարշաւա, յետոյ Լիոն, Մարսէյլ, Մոնփըլիէ, Նիս, Ուաշինկթըն, Նիւ – Եորք, Ցիւրիխ, Սէն Կալըն, Մոնրէալ եւ Վիէննա:

Հ. – Ուրեմն Հայաստանէն հեռացաք 1992-ին···:

Պ. – Նախ անմիջապէս շեշտեմ թէ՝ երբեք ալ Հայաստանէն հեռացած չեմ բնաւ: Ունիմ հարազատներս հոն: Հաւանաբար, օր մը կրկին կը վերադառնամ իմ հայրենի օճախս: Նոյնիսկ եթէ մայրենի հողէն դուրս կ'ապրիք, չէք կրնար խզել հոգեկան կապերը ձեր ժողովուրդին, ձեր հողին հետ: Փառաբօթին Իտալիա ծնած է, Փլասիտօ Տօմինկօն Սպանիա, սակայն դուրսը կ'ապրին, հիմա կարելի՞ է ըսել որ անոնք իրենց երկիրները ձգած կամ լքած են, եւ գացած՝ խուսափի կամ սպանացի ըլլալէ···:

Հ. – Հայաստանի երգարուեստը ո՞ւր կը գտնուի միջազգային գետնի վրայ եւ կա՞ն այսօր յայտնի ուսուցիչներ եւ արուեստագէտներ:

Պ. – Հայաստանը ունի այսօր նախանձելի մակարդակ մը երգարուեստի բնագաւառէն ներս: Միջազգային համբաւի տիրացած բարձրորակ արուեստագէտները լաւագոյն վկայութիւնն են մեր այս տեսակէտին: Անոնցմէ յիշեմ միայն Գեղամ Գրիգորեանը, Տիգրան եւ Հայկ Մարտիրոսեանը, Բարսեղ Թումանեանը: Պէտք է ընդգծել թէ՝ Սփիւռքի մէջ ալ կան շատ արժէքաւոր երգիչներ, անոնցմէ նշեմ Աննիկ Մասիսը, Քալէն Եսայեանը, Իզապէլ Պայրաքթարեանը, Քարէն Օհանեանը եւ այլն:

Հ. – Ո՞ր խաղարկութիւնը եղաւ ձեր երգարուեստի ասպարէզին անկիւնադարձը:

Պ. – «Նորմա»ն: Ինչպէս քիչ առաջ ըսի ձեզի, սփիւռքէն՝ աւելի ճիշդն առաջ Վարշաւայէն ստացայ առաջին կարեւոր հրաւէրը խաղարկելու համար, «Նորմա»ի կերպարը, եւ երաժշտական քննադատներէն ստացած շնորհալից գրութիւններս, կ'երեւի պատճառ եղան որ բաւականին արագ եւ հաստատ քայլերով մտնեմ միջազգային երաժշտական կեանքէն ներս: Այսօր, շատեր եւ շատեր զիս երկրորդ անունովս ալ կը կանչեն, այսինքն՝ «Նորմա»···:

Հ. – Ի՞նչ են ձեր ապագայի ծրագիրները:

Պ. – Նախ շեշտեմ թէ՝ մինչեւ 2003 թուականը բռնուած եմ: Այս երեք տարիներու ընթացքին պիտի երգեմ «Օթելլօ»ն Մոնփըլիէ, «Նորմա»ն Թորինօ, «Նապուքօ»ն Թոքիօ, «Թոսքա»ն Հռոմ, «Այտա»ն Պէրլին, Մարսէյլ եւ Ամերիկա (Սինսինաթի), Փլասիտօ Տօմինկոյի հետ «Ֆէտորա»ն Սպանիա, Վերտիի «Մէս տը Ռեքուէմ»ը Փարիզ եւ Մարսէյլի մէջ: Կան, հաւանաբար, ուրիշ ելոյթներ իրագործելիք մինչեւ 2003-ը, սակայն բոլորը չեմ կրնար մտաբերել այս պահուս:

Հ. – Ո՞ր յայտնի ղեկավարներու հետ աշխատեցաք ցայսօր:

Պ. – Բազմաթիւ են անոնք: Սակայն, յիշեմ, միայն Ռիքարտօ Մութին, Վալէրի Կէրկիէւը, Փլասիտօ Տօմինկօն, Պարչէլլօ Պիօթին:

Բիւր յաջողութիւններ:

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ դուք միշտ մնաք միջազգային շատ փնտռուած, սակայն նոյնքան հաճելի եւ պատուաբեր երգարուեստի բարձունքին վրայ, դառնալով դեսպանը նաեւ Հայ մշակոյթի եւ հպարտութիւններէն մին՝ մեր բազմաչարչար ժողովուրդին:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՎՐԱՅ ԲԱՑՈՒՈՂ ՊԱՏՈՒՀԱՆ ՄԸ

«Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի Մարտ 11 – 12-ի թիւին մէջ Սուրէն Մելիքեան այս խորագիրով էջ մը նուիրած է լուսանկարիչ Անթուան Սեւրուկեանի որ Թեհրանի մէջ լուսանկարչական ուշագրաւ գործունէութիւն ունեցած է ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի շրջանին:

Հայրը ռուսահայ դիւանագէտ մը եղած է որ պաշտօնավարած է Ռուսաստանի Թեհրանի դեսպանատան մէջ. մայրը՝ Թիֆլիսի հայ ընտանիքի մը աղջիկը: Ինք Թիֆլիս այցի մը ընթացքին առիթը ունեցած է ծանօթանալու ռուս ծանօթ լուսանկարիչ Երմակովի ու դարձած անոր օգնականը: Հարաւային Կովկասի շրջապտոյտով մը լուսանկարած է յուշարձաններ, բնակիչներ: Յետոյ Թեհրանի մէջ իր լուսանկարչատունը բացած է. 1897-ին Պրիւսէլի, 1900-ին Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսներուն մետալներ շահած է: Ամուսնացած է իրանահայ ծանօթ ընտանիքի մը աղջկան հետ ու դարձած արքունի լուսանկարիչը:

Մեռած է 1933-ին Թեհրան:

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի տօնակատարութեան առիթով 2000 թուականի Մարտ 2 – 5-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, Օշականի եւ Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցաւ «Հայոց Եկեղեցի – Պետութիւն» միջազգային գիտաժողով: Գիտաժողովին մասնակցեցան շուրջ վաթսուն հոգեւորականներ, աստուածաբաններ եւ գիտնականներ՝ Հայաստանի Հանրապետութենէն, Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախ) Հանրապետութենէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Վրաստանէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն, Դանիայէն եւ Լիբանանէն: Լսուեցան զեկուցումներ նուիրուած Հայաստանի եւ տարբեր երկիրներու մէջ Եկեղեցւոյ եւ պետութեան յարաբերութիւններու պատմական եւ արդի փորձին: Գիտաժողովը ամփոփելով քննարկումներու արդիւնքները, որոշեց Հայաստանի Հանրապետութեան պետական մարմիններու եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ուշադրութեան ներկայացնել հետեւեալ առաջարկութիւնները.–

1. – Մէկ ազգ, մէկ Եկեղեցի սկզբունքի հիման վրայ իրագործել Հայաստանի Հանրապետութեան, Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախի) Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի հայութեան միասնութիւնը:

2. – Հիմնուելով «Խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան Օրէնքի (մասնաւորապէս յօդուած 17) վրայ, որով Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կը ճանչցուի «որպէս հայ ժողովուրդի ազգային եկեղեցի, անոր հոգեւոր կեանքի շինութեան եւ ազգապահպանման կարեւոր պատուար», ինչպէս նաեւ հաշուի առնելով Հայոց Եկեղեցւոյ առանձնայատուկ առաքելութիւնը հայ ժողովուրդի պատմական ճակատագրին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մէջ մտցնել համապատասխան յօդուած՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ իրաւասութեանց օրէնսդրական դաշտը յստակացնելու եւ հիմնաւորելու նպատակով:

3. – Հայոց Եկեղեցւոյ թեմերէն ներս վերականգնել եւ հետեւողականօրէն իրականացնել ծխական կարգը ժողովուրդին մէջ Հայոց Եկեղեցւոյ առաքելութեան անմիջական իրագործման համար:

4. – Երիտասարդ սերունդի ազգապահպան նշանակութիւն ունեցող քրիստոնէական դաստիարակութիւնը իրականացնել «Խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան Օրէնքի (մասնաւորապէս՝ յօդուած 17) հիման վրայ: Հայաստանի Հանրապետութեան կրթութեան մասին Օրէնքի մէջ ամրագրուած դրոյթը, ըստ որում կրթութեան դաշտին «իր նպաստն է բերում Հայ Եկեղեցին» (յօդուած 4·3), յստակացնել, որ կրթական համակարգին մէջ հայ ժողովուրդի հոգեւոր եւ մտաւոր ներուժի ամրապնդման նպատակաուղղուած գործունէութիւնը Հայ Եկեղեցւոյ մենաշնորհն է:

5. – Բանակային հոգեւոր հովուութեան հաստատումով ապահովել Հայոց Եկեղեցւոյ գործօն մասնակցութիւնը Հայոց բանակի հոգեւոր եւ բարոյական զօրացման:

6. – Միջնորդել Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովին մօտ արգելքի գնահատական տալ Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան կառավարութեան՝ Հայոց Եկեղեցւոյ եւ հոգեւորականութեան նկատմամբ գործադրուած բռնութիւններու եւ հալածանքներու քաղաքականութեան մասին: Յունիս 14-ին ի թիւս Խորհրդային իշխանութեան կողմէ բռնադատուածներու, յարգանքի տուրք մատուցել հալածանքներու զոհ դարձած հայ հոգեւորականներուն յիշատակին:

7. – Վերականգնել Հայ Եկեղեցւոյ սեփականատիրական իրաւունքը եկեղեցիներու, վանքերու եւ անոնց յարակից տարածքներու նկատմամբ:

8. – Խրախուսել եւ զօրավիգ կանգնիլ Հայոց Եկեղեցւոյ բարեգործական եւ խնամատարական գործունէութեան: Պետականօրէն ապահովել Հայ Եկեղեցւոյ «Խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքով սահմանուած բարեգործական եւ բարեխնամ գործունէութիւնը:

2000 թ. Մարտ 5, Ծաղկաձոր

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, Կիներու Համաշխարհային Օրուան առթիւ, խօսելու հրաւիրուած են չորս ծանօթ դէմքեր՝ դերասանուհի Անի Իփէքքայա, օփերայի երգչուհի Ժագլին Զարքճը, չարժանկարի մասնագէտ – քննադատ Ալին Թաշճեան եւ քրոնիկագիր – գրող Գարին Գարագաշը: Հաւաքոյթին բացումը կատարած են Սարէմ Քիւլէկէչ եւ Նէտա Պիպէրօղլու, Ապա, չորս բանախօսները 15-ական վայրկեան արտայայտուած են, կեդրոնանալով կնոջական հարցերու վրայ եւ պարզելով իրենց տեսակէտները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերբոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԲԵՐԲՈՆ. – Սա ըսել է, որ ձեզմէ յոյսերնիս պէտք է կտրենք: Դուն Սահակ էֆէնտիենց չես կրնար երթալ, Տէր Բարսեղն ալ միւսի Եղուարդին չի կրնար երթալ, քանի որ հիւանդ է··· Պէտք է ուրիշ ճար մը մտածենք:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ի՞նչ պիտի ընես: Բանկալթի կնիկ մը կայ: Քեզի հետ քովը երթա՞նք:

ԲԵՐԲՈՆ. – Չէ՛: Ես գիտեմ ընելիքս:

ՏԵՍԱՐԱՆ 14

Պատրիարքարանի մէջ,
Ասող Վրդ.ի սենեակը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղա

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարի լոյս, Հայր Սուրբ:

ԱՍՈՂ. – Բարեւ, հրամմեցէք: (Աթոռ մը ցոյց կուտայ): Որո՞ւ հետ խօսելու պատիւը ունիմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Քաւ լիցի, ամբողջ պատիւը ինծի համար է: Անունս Մարտիկ Կիկոյեան է:

ԱՍՈՂ. – Կարծեմ պիտի յիշեմ այդ անունը··· Լրագրի մը մէջ կարդացի: Հա՛, դուք մօտերս նշանուեցա՞ք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Առանձ խենթութիւն մը ըրինք:

ԱՍՈՂ. – Խենթութի՞ւն ինչու ըլլայ: Ազգը իր կորուստները դարմանելու համար պէտք ունի, որ ամուսնութիւնները բազմապատկուին:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ալ այդպէս մտածելով ճամբայ ելայ:

ԱՍՈՂ. – Որո՞ւ հետ նշանուեցաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Սահակ էֆէնտի Ջիմպիլեանի աղջկան հետ:

ԱՍՈՂ. – Այո, կը շնորհաւորեմ: Բայց Սահակ էֆէնտի քանի՞ աղջիկ ունի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Մէկ աղջիկ:

ԱՍՈՂ. – Դեռ քանի մը օր առաջ կարդացի, որ Օրիորդ Ջիմպիլեանը նշանուած է ուրիշ երիտասարդի մը՝ Եղուարդ Փառնակեանի հետ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ալ կարդացի:

ԱՍՈՂ. – Ի՞նչպէս կ'ըլլայ··· Նոյն աղջիկը···

ՄԱՐՏԻԿ. – Շատ պարզ է: Իմ նշանս եա եղաւ եւ ինքը նորէն նշանուեցաւ:

ԱՍՈՂ. – Հա՛, հիմա հասկցայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեզ ժամավաճառ չընեմ, Հայր Սուրբ, գանք ուղղակի իմ այցելութեանս, որ արդէն կապ ունի այդ նշանտուքին հետ:

ԱՍՈՂ. – Բացատրեցէք տեսնեմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բերայի քահանաներէն Տէր Բարսեղը ինծի տոլապը դրաւ եւ 75 ոսկիս չորթեց:

ԱՍՈՂ. – (Կեղծ զարմանքով): Ի՞նչ կ'ըսէք. ի՞նչպէս ըրաւ առանկ բան:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըրաւ, էֆէնտիմ, պարզապէս խաբեց ու 75 ոսկիս առաւ:

ԱՍՈՂ. – Գիտէ՞ք, որ շատ ծանր ամբաստանութիւն մը կ'ընէք: Կրնա՞ք հաստատել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Անշուշտ: Այդ քահանան միջնորդ եղաւ եւ ես նշանուեցայ Օրիորդ Ջարուհիին հետ: Յաջորդ օրը Սահակ էֆէնտիենք եա ըրեր են նշանը եւ Տէր Բարսեղէն խնդրած են, որ մատանին ինծի յանձնէ: Ձեր պատուական Տէր Պապան փոխանակ մատանին ինծի տալու եւ եղածը յայտնելու, խաբերայութեամբ ինձմէ 75 ոսկի չորթեց, իբրեւ միջնորդչէք:

ԱՍՈՂ. – Եթէ ձեր պատմածը ճիշդ է, Տէր Բարսեղը յանցաւոր է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Պատւոյս վրայ կ'երդնում, որ ճիշդ է:

ԱՍՈՂ. – Հիմա ի՞նչ է ձեր ուզածը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կ'ուզեմ, որ 75 ոսկիս ինծի վերադարձուի:

ԱՍՈՂ. – Իրմէ չպահանջեցի՞ք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչպէս չէ, բայց ըսաւ, թէ այդ դրամը ծախսած է եւ չի կրնար վերադարձնել:

ԱՍՈՂ. – Ես կը կանչեմ եւ պէտք եղածը կը խօսիմ:

(Շար. 34)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի *ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ,* ՈՒՐԲԱԹ *երեկոները, ժամը 7–ին,* «ՀՍԿՈՒՄ»*ի* «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» *եւ* «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –*

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի *ամբողջ շրջանին,* ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ* «ՀՍԿՈՒՄ»*ի* «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» *եւ* «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» *ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»*ի ամբողջ շրջանին* ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոները ժամը 5–ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–էն

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Venez nombreux découvrir
"1915... Les dernières laudes"
le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN
Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 1

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.
Inscription :
— Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;
— Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51 (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

EMISSION RADIOPHONIQUE
sur
ALIGRE FM 93.1
le 29 mars de 9h à 10h

Invités :
Jean.Varoujean Guréghian pour son livre *«Le golgotha de l'Arménie mineure – Le destin de mon père»,* préface d'Yves Ternon (éd. L'Harmattan);
D. Yves Ternon pour son livre *«Du négationnisme. Mémoire et tabou».* (éd. Desclée de Brouwer).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօր Սասունի մասնաճիւղը խոր ցաւով ու- ղեկացաւ իր ընկերուհի Ազատուհի Ին- ճէեանի ամուսնոյն Մուրատ Ինճէ- եանի եղբօր՝ Արտաշէս Ինճէեանի *մա- ուան որ պատահեցաւ Փետր.* 27. 2000 *Այնճար, Լիբանան։ Այս առթիւ վարչու- թիւնս շնորհակալութեամբ ստացած Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ինճէեանէ* 10 *ֆրանք։*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԵՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN	OU	**SEVAN VOYAGES**
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille		**48, Cours de la Liberté**
339, Avenue du Prado		**69003 LYON**
13008 MARSEILLE		**04. 78. 60. 13. 60**
04. 91. 77. 84. 70		

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճա- րի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծնունդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակա- լութեամբ ստացած է խաղաղինի հետեւ- եալ նուէրները.

Դ. ՑԱՆԿ

Պր. Գոսթի Պահատուրեան 200 *Ֆր., Տիկին Թէրէզ Տէր – Արէլեան* 150 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան* 200 *ֆրանք, Օր. Նատին Տէր – Յակոբեան* 50 *Ֆր., Տիկին Ս. Հայրապետեան* 50 *ֆրանք, Ալիս Գալէնտէրեան* 200 *Ֆր., Պր. Փաթրիք Տակիլճեան* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Լըզոզ* 300 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարման, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիւմիւշեար* 200*–ական, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան* 100 *Ֆր., Պր. Ռոլան Աղապէյեան* 500 *Ֆր., Տիկին Ա. Խաչատուրեան, Տիկին Սիրանոյշ Թուֆանեան* 200*–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նէտէլեան* 500 *Ֆր., Տէր Տիկին Հանրի Քիպարեան* 1000 *Ֆր., Պր. Ռոպէր Այտապիրեան* 2500 *Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Հուրտան* 200 *Ֆր., Տիկին Զագըրապալեան* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան, Տիկին Վարդուհի Սի- փանօ* 200*–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Զէլինաքի* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէմիր* 150 *Ֆր., Տիկին Այ... Թորոսեան* 200 *Ֆր., Պր. Շառլ Պա... րամեան* 100 *Ֆր., Տիկին Վարդուհի Շի... րինեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Հիւսյեան* 500*–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժագ Գա... ժան, Տէր եւ Տիկին Մ. Պետրոսեան* 200*–ական Ֆր.։*

(Շար.)

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F

Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MERCREDI
29 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.873 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.873

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27 / 28)

Լ Ղ Հ

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտարարուած էր արդէն ԼՂՀ դատախազութենէն, նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձին անմիջական յանցաւորները ձերբակալուած էին. անոնք խոստովանած էին իրենց մեղքը եւ մանրամասն վկայութիւն տուած: Մարտ 27-ին հրապարակուած են անոնց անունները.

Սասուն Աղաջանեան (Ս. Բաբայեանի պահպանութեան սպասարկութեան պետը), Դաւիթ Ղուլեան (Ս. Բաբայեանի թիկնապահը), Էրիկ Փարամազեան (Ս. Բաբայեանի անձնապահը), Լեւոն Միրզոյեան (անգործ), Վարուժան Մելքումեան (Ս. Բաբայեանի թիկնապահը):

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ՋՆՋՈՒԱԾ

Մարտ 25-ին վարչապետ Ա. Դանիէլեանի որոշումով Ստեփանակերտի քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի լիազօրութիւնները առժամապէս ջնջուած են. պատճառը այն է որ իր դէմ հետաքննութիւն բացուած է եւ ինք արգելափակուած: Քաղաքապետի պաշտօնակատար նշանակուած է փոխ-քաղաքապետը Աշոտ Սահակեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի հինգ քաղաքներու մէջ մօտ 7 հազար Ռուս մասնակցած է Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան: Ձայներու մեծամասնութիւնը տրուած է Վլատիմիր Պուտինի:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՈՂՋՈՒՆԱԾ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՊՈՒՏԻՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Վլատիմիր Պուտինի, Հայաստանի ղեկավարութեան պատրաստակամութիւնը յայտնելով յետագայ բարեկամութեան ու արդիւնաւոր գործակցութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԸ

Երկօրեայ պաշտօնական այցով Մարտ 28-ին Թիֆլիս մեկնած է Ռ. Քոչարեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Ազգային Ժողովի նախագահի տեղակալը, Արտաքին գործերու, Ուժանիւթի, Փոխադրութեան, Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարները: Նախատեսուած են հանդիպումներ, քննարկումներ:

ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ ԽԱՆՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

Մարտ 25-ի ուշ ժամերուն կրակ բացուած է Երեւանի «Օրիոն» խանութին վրայ որ կը պատկանի երեսփոխան Մանուկ Գասպարեանի զաւկին: Խանութը փակ ըլլալուն մարդկային վնաս չէ եղած:

ՊԱՊԻՆ ԱՅՑԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Կիրակի առտու, Մարտ 26-ին, Յովհ. Պօղոս Բ. այցելած է Հայոց պատրիարքարանը ուր վինք ընդունած է Թորգոմ Պատրիարք, շրջապատուած հոգեւորականներով: Ամերիկահայ պարմանուհի մը երգած Կունոյի Աւէ Մարիային եաք, Պապը, ի պատասխան Թորգոմ Արք.ի ողջոյնին, խօսքերուն, իր կարճ խօսքերուն մէջ ոգեկոչած է երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը:

Այս այցելութեան մասին, գրեթէ լուռ անցան ֆրանսական մետիաներ, մինչ Իտալական հեռատեսիլի Գ. կայանը, նոյն օրը, Կիրակի ժամը 14-ին բաւական լայն արձագանգ մը տուաւ: Խօսնակն ալ մեկնաբանելով սփռուած պատկերները ըսաւ որ Պապը փափաքած էր ընել այս այցելութիւնը Երուսաղէմի ամենահին եկեղեցիներէն՝ Հայկական Ս. Յակոբայ Եկեղեցին, իր ներկայութեամբ պատուելու համար Հայ ժողովուրդը որ այս դարու սկիզբին երկու միլիոն զոհ տուած է ցեղասպանութեան մը, կատարուած Թուրք պետութեան կողմէ որ ցարդ չէ ճանչցած իր այս արարքը եւ ամէն կերպով արգելք կը հանդիսանայ ուրիշ ազգերու կողմէ պաշտօնական ճանաչումին:

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է Վ. Սիրադեղեանի «Ձեռքըդ եմ տար ցաւի վրայից» հատորը ուր ամփոփուած են սոյն խորագրով փորձագրութիւնը, «Ծանր լոյս» վիպակը եւ տասնեակ պատմուածքներ: Յառաջաբանը գրած է Հ. Մաթեւոսեան: Հատորը լոյս տեսած է «Նայիրի» հրատարակչատունէն:

ԻՆՉՈ՞Ի ՑՈՒՐՏ ԷՐ 1992 – 1993-Ի ՁՄԵՌԸ

Ազգային Ժողովին մէջ կազմուած է առժամեայ յատուկ յանձնախումբ մը, ուսումնասիրելու համար 1992 – 1999 շրջանի ուժանիւթի մարզին չարաշահումները: Անոր փոխ-նախագահը, երեսփոխան Մանուկ Գասպարեան, Մարտ 24-ին, տեղեկատուութիւն մը բրած է մինչեւ այսօր տարուած աշխատանքի մասին. նախ խօսած է այդ տարիներու վերաբերող փաստաթուղթերը ձեռք ձգելու բարդութեան մասին. ըսած է թէ հակառակ Ուժանիւթի նախարարին 1998 Մայիսի հրահանգին որ այդ փաստաթուղթերը տակաւին պահուին, բոլորն ալ ոչնչացուած են:

Ինչ կը վերաբերի կատարուած չարաշահումներուն, 1992 – 1993-ին փոխանակ թոնը մօտ 100 տոլարի մազութ գնելու, իշխանութեան գլուխ գտնուողները 128 տոլարի նաւթ ներածած են, միայն 1993-ին, այդ ձեւով 8.8 միլիոն տոլարի վնաս պատճառելով երկրին: Մ. Գասպարեան անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի կապի համակարգը ռուսական ընկերութիւններու վաճառելու գործին «մութ» կողմերուն: Առանց անուն տալու, ըսած է թէ այս խնդրով մօտ 200 հոգի օգտուած է «պետական կերակրամանից»:

Յանձնախումբը վերջնական եզրակացութիւնը կը ներկայացնէ Մայիսին, ու փոխ-նախագահին նպատակն է «մինիմում մի 10 խոշոր բոռերի (ձիու ճանճ) անպայման պատասխանատուութեան ենթարկել»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՆԵՐՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Քանի մը օրէ ի վեր կը խօսուէր արդէն: Կառավարութեան փոփոխութիւնը անխուսափելի դարձած էր: Բարենորոգումներու մերժումը, ցոյցերը պարտադրած էին Ժոսփէնի որ ճամբու դնէ, առնուազն, Կրթական եւ Ելմտական նախարարները: Ի վերջոյ, Մարտ 27-ին, Ժոսփէն չորս նախարարներ ճամբու դրաւ եւ ութ ուրիշներ ներս առաւ: Այսպէս իրենց պաշտօններէն հեռացուեցան. – Գլոտ Ալէկր (Կրթութիւն), Քրիսթիան Սօթէր (Ելմտական), Գաթրին Թրօթման (Մշակոյթ), Էմիլ Զիւքարելլի (Պետական պաշտօնատարներ): Եկան ութ «նորեր» որոնց մէկ քանին բաւական հին են: Ընդհանուր պատկերը «Միթերանականացում» մը ցոյց կուտայ, մանաւանդ Ժաք Լանկի եւ Լորան Ֆապիուսի վերադարձով: Արդարեւ, Կրթական նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Ժաք Լանկի, Ելմտական, Տնտեսական եւ Ճարտարարուեստականն ալ՝ Լորան Ֆապիուսի: Կառավարութեան մաս կը կազմեն նաեւ Գաթրին Թասքա, որ կը փոխարինէ Գաթրին Թրօթմանը Մշակոյթի նախարարութեան գլուխը, Միշէլ Սափէն որ կը ստանձնէ Պետական պաշտօնատարներու նախարարութիւնը, Ռոժէ – Ժերար Շվարցընպերկ որու կը յանձնուի Հետազօտութիւնը, Ժան – Լիւք Մելանշոն որ կը դառնայ Պատուիրակ – նախարար արհեստի ուսման ճիւղին (կախում ունի Կրթական նախարարութենէն): Համայնավար չորրորդ նախարար մըն ալ մուտք կը գործէ յանձին Միշէլ Տիւֆուրի որ Հարստութեան (Փաթրիմուան) եւ Մշակութային ապակեդրոնացման նախարար կը դառնայ, նաեւ կանաչ մը՝ յանձին Կի Հասքոյէթի որ ենթանախարար է Աշխատանքի նախարարին կողքին: Կան նաեւ որոշ ներքին փոփոխութիւններ: Սէկոլէն Ռուայալ կը դառնայ Պատուիրակ – նախարար Ընտանիքի եւ մանկութեան (Աշխատանքի նախարարութենէն կախում ունի) հեռանալով Կրթական նախարարութենէն:

Հեռացուած նախարարներուն մէջ, պէտք է յիշել սակայն որ Քրիսթիան Սօթէր ինք հրաժարած է, երբ Ժոսփէն թելադրած է իրեն եռ առնել տուրքերու դրութեան բարենորոգման ծրագիրը: Գաղտնիք չէ որ Ժոսփէն սիրալիր յարաբերութիւններ չունէր ո՛չ Ֆապիուսի, ո՛չ ալ Լանկի հետ, բայց, այս ձեւով կը փորձէ ընդլայնել բազմազանութիւնը, պատրաստելու համար յաջորդական ընտրութիւնները, թաղապետական, երեսփոխանական, հուսկ՝ նախագահական:

Ամիսներէ ի վեր Ֆապիուս կը քննադատէր կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ տուրքերու նուազում կը պահանջէր, գալով Լանկի Կրթական նախարար եղած է արդէն եւ շատ ապահով չէ որ յաջողի բարելաւել լարուած կացութիւն մը: Բայց, իր այս նոր պաշտօնը պատճառ է որ աչք չունենայ այլեւս Փարիզի քաղաքապետական աթոռին եւ ընկերվարականները այլեւս միայն Տըլանոյէն ունենան որպէս թեկնածու:

Երեք պարապ աթոռներ ալ կան Ազգային Ժողովին մէջ, Նախագահին աթոռը Ֆապիուսի մեկնումով, նաեւ արտաքին յանձնախումբի (Լանկ) եւ օրէնքներու յանձնախումբին (Թասքա):

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ նոր բան չկայ, «Լիպերասիոն» կը խորագրէ՝ «Ժոսփէն Բ. նոր՝ հինով», իսկ «Ֆիկառօ»՝ «Օգնութի՛ւն, Միթերան կը վերադառնայ»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՄՏՈՒԹԻՒՆ»

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԵՐԵՒԱՆԻ

Մինչ մենք չենք յաջողիր Ֆրանսայի Ծերակոյտին Մարտ 21-ի ապտակին ցաւը մարսել, կան Թուրք լրագրողներ ալ որոնք եւս գոհ չեն կացութենէն ու կը պահանջեն շատ աւելի հեռուն գացող, արմատական «լուծում»ներ:

Անոնցմէ էջ մը լոյս տեսած է վերի խորագիրով, «Ագշամ» օրաթերթին մէջ, ուրկէ արտատպած է «Սապահ»ը (Մարտ 28). Ճօշքուն Գըրճա գրելէ եաք թէ հայկական լոպին ջանք չի խնայեր հակաթուրք գործունէութիւն տանելու, թէ ԱՍԱԼԱ-ն վերակենդանացնելու աշխատանք կը կատարուի, կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Ծերակոյտին Մարտ 21-ի որոշումին: Սակայն, բուն ըսուածը այն է որ «Օտարներու առեւտրական շահերը խաղարկելու սպառնալիքը չափաւոր ձեւով օգտագործել ունի իր սահմանները»:

Ճ. Գըրճա կը յիշեցնէ նաեւ թէ այդ ընթացքով միշտ կարելի չըլլար հարկաւոր արդիւնքը լաւագոյն որակով եւ յարմարագոյն գինով ձեռք ձգել: Վստահ ալ չէ որ հայկական լոպին Փարիզի ձախողութենէն եաք, վաղը, օրինակ Գալիֆորնիոյ մէջ, յաջողութիւն պիտի չունենայ:

Կացութեան որպէս արմատական լուծում, Ճ. Գըրճա կը թելադրէ աշխարհի բոլոր ծագերուն մէջ Հայերու հակաթուրք գործունէութեան պատասխանատու նկատել Հայաստանը որ հակառակ իր խեղճուկրակութեան գրաւման տակ կը պահէ ազրպէյճանական տարածքին 20%-ը: Ճ. Գըրճա կը գրէ. – «Երեւանի ղեկավարները պէտք է գիտնան որ հայկական Սփիւռքին հակաթուրք ամէն մէկ քայլին փոխարէն Հայաստան Թուրքիոյ կողմէ պիտի պատժուի: Սակայն, եթէ Երեւան ողջմտութեամբ շարժի, Թուրքիա պատրաստ պիտի ըլլայ ամենալայն գործակցութեան մը»:

... «Հայաստան որ խորհրդային գաղթատիրութեան շրջանէն Ռուսերու միակ վստահելի ոչ ռուս ազգակի հանգամանքով փոքր բանակ մը կազմելու հարկաւոր տարրերը ունեցաւ, այդ առաւելութիւնը գործածեց ազրպէյճանական հողերու վրայ յարձակելով: Հայաստանը եղբայր Ազրպէյճանի տարածքէն դուրս բերելու համար Թուրքիա կրնայ հարկը զգալ համազէններու ջոկատներ գործածելու որոնց թիւը մէկ ձեռքի մատներու թիւէն նուազ է: Այս նպատակով, նոյնիսկ մեզի անհրաժեշտ չըլլար հայկական տարածք մտնել»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «Սընտէյ Թայմզ» թերթը հրապարակած է Թրքական գաղտնի գործակալութեան մէկ տեղեկագիրը ուր կ'ըսուի թէ Ազրպէյճանի 1993-ի պետական հարուածը քարիւղի մեծ ընկերութիւններու գործն էր: «Ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավար Էլչիպէյի նախագահութեան վերջ տուած հարուածը ծրագրուած էր քարիւղի բրիտանական եւ ամերիկեան երկու ընկերութեան կողմէ որոնք կաշառեցին Ազրպէյճանի կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ որ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՐՏ 21-ԷՆ ԵՏՔ

«Յուզում – ցայրոյթ – ցառնութիւն» եռանկիւնով կարելի է ամփոփել ցեղասպանութեան ճանաչումին համար Ծերակոյտին շուրջբոլորն ու ներսը տարուած ջանքերուն, անոնց ծանօթ արդիւնքին ստեղծած հոգեվիճակը: Հոգեվիճակ որ Ֆրանսահայերու հետ պատկանեցաւ նաեւ ֆրանսացի պաշտօնական դէմքերու որոնք իրենց կարելին ըրին որպէս մարդկային իրաւունքներու յարգանքի ախոյեան ծանօթ այս երկրին ճակատէն անտարբերութեան, շահարկումի մուր մը սրբելու համար: Կարելի՞ է Մարտ 21-ի ուշ երեկոյեան յայտարարուած պարտութիւնը վերջնական համդրուան նկատել ու դարձնել էջը: Ո՛չ, անշուշտ: Այս «ո՛չ»ն ալ միմիայն հայկական հակազդեցութիւն չէ: Մեզմէ առաջ այդ «ոչ»ը հնչեցուցին Ծերակոյտի պատերէն դուրս, հրապարակին վրայ ամենայն համբերութեամբ պատասխանի սպասողներուն խօսք ուղղող ծերակուտականները, երեսփոխանները: Անոնք կոչուեցան Հելէն Լիւք, Մառի – Գլօտ Պօտու, Ֆ. Ռոշըպլուան: «Թեմը չծալլել, պայքարը շարունակե՛լ» կը պատգամէր առաջինը, հաւաստելով իր անսակարկ մասնակցութիւնը: Նոյն դիրքէն կը յայտնուէին միւսներն ալ, տալով նաեւ յետագայ ջանքերը ուղղելու յստակ հասցէներ, ինչպէս կ'ընէր օրինակ՝ Ֆ. Ռոշըպլուան, ըսելով թէ Մաթինեոն ու Էլիզէ նոյն կեցուածքին տէր էին ու նոյնքան պատասխանատու՝ ներկայի համդրուանին առջեւ:

Այս հաւասարեցումը կրնայ զարմացընել եթէ նկատի առնուի 1998 Մայիսի Ազգային Ժողովին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուած ճանաչումը: Սակայն, այսօր, երկու տարի ետք երբ այնքա՛ն պատուարներ զետեղուեցան ճանաչումի խնդիրը Ծերակոյտին օրակարգին արձանագրելու ջանքին դէմ, կարելի չէ կառավարութիւնը եւս մասնակից չտեսնել խոչընդոտելու աշխոյժ գործունէութեան: Կը բաւէ անդրադառնալ նախարար Փ. Մոսկովիսիի Մարտ 21-ին Ծերակոյտին մէջ ունեցած ելոյթին: Ան ըսելով հանդերձ թէ յիշողութեան պարտքը նուիրական է եւ թէ 1915-ին պատահածը զիրենք ալ կը յուզէ, եւ այլն, կ'աւելցնէր թէ այսօրուան Թուրքիան պատասխանատու չէ եւ թէ ան արդէն բռնած է ժողովրդավարացման ճամբան, բարեկամացած Յունաստանի հետ: Կառավարութեան ներկայացուցիչը չէր մոռնար Կովկասի կայունութեան նիւթն ալ շահարկել, քաղաքական ճապկումի բերանացի ուշագրաւ օրինակ մը տալով, յստակպէս ունկնդիրներու որոնց մեծամասնութիւնը կը բաղկանար Ֆրանսահայերէ:

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը կէս ճամբան ձգելու կառավարութեան յստակ մտադրութիւնը ամփոփելու կը բաւէր նաեւ արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ներկայացուցիչին Կ. տը Վիլփէնի արտայայտութիւնը. ան կ'ըսէր թէ եթէ կառավարութիւնը կողմնակից ըլլար ճանաչումի հոլովոյթը լրումին հասցնելու, ի՛նչ պէտք է Ծերակոյտին օրակարգին յղէր նիւթը. բան մը որ պիտի չընէ:

Այս ու նման ծանօթ տուեալներու առջեւ նուազագոյնն է Մաթինեոն – Էլիզէ հաւասարեցումը. ան մինչեւ իսկ կրնայ մտածել տալ որ 1998-ի միաձայնութեամբ եղած ճանաչումը եւս այս նիւթին առընչուած քաղաքական ճապկումին, Հայու աչքին փոշի ցանելու նորօրեայ քաղաքականութեան մը առաջին մէկ էջը չէ՞ր...:

Ծերակոյտին վերընչեալ նիստին աւարտէն ետք, տրամադրութիւններու եւ դերերու փոխուածութիւնը ուշագրաւ էր Թուրնոն փողոցին վրայ սպասող բազմութեան մէջ: Վայր որ գրեթէ նախախնամական զուգադիպութեամբ մը կը կապուի 1915-ի բուն էութեան, քանի որ 1920-ական թուականներու սկիզբէն այդ փողոցին 7 թիւը գտնուող պանդոկը հաւաքած էին վերապրող բազմութիւնները. եւ ըսել որ այդ պանդոկը կը կոչուէր «Hôtel du Sénat»...: Հոն ապաստանած բազմաթիւ ընտանիքներէն մէկ քանին են Սամուէլեանները, Գազազեանները, Նիկողոսեանները, Առաքելեանները, Դերձակեանները որոնցմէ անդամներ ու շառաւիղներ մօտ ութսուն տարի ետք կը վերադառնան նոյն փողոցին վերի ծայրը հաստատուած տաղաւարին շուրջ խմբուելու, 80 տարուան յապաղած պարտքը հատուցանելու կանչելու համար «ասպընջական» Ֆրանսան...: Այս եռթախորքին վրայ շատ պէտք չէ տեսնել «մայրս չտեսած մեռաւ, գոնէ ես տեսնեմ»ի յոյսով սպասող հայուհիին յուսաբեկութիւնը. պէտք չէ զարմանալ վերապրող ուրիշ հայուհիներ ժամերով հոն ոտքի պահող, կամ ներսը ոչ հանդստաւէտ նստարաններու վրայ աւելի քան հինգ ժամ Ծերակոյտի նիստին արդիւնքին սպասող կորովին:

«Շատ լաւ համարկուած ենք. իրենք ալ գիտեն որ այդպէս է եւ ոչինչ կ'ընենք մենք» կ'ըսէր ցոյցին սկիզբէն առաջ տիկին մը, գղջումի, ափսոսանքի արտայայտութեամբ գլուխը օրօրելով: Այս նշումին անուղղակի շարունակութիւնը կուգար Ծերակոյտի քուէարկութենէն ետք, ուրիշներէ, որոնք լսած չէին այդ տիկնոջ դատումը. երիտասարդ մը բարձրաձայն կը մենախօսէր, ըսելով որ ամէնէն իմաստունը չէր միշտ խելօք, բարի, հանդարտ, ազնիւ քաղաքացիի մեր կեցուածքը որ ի հարկին որպէս բարենիշ կը մատնանշուէր այդքա՛ն: Տարեց պարոն մը մետրոյի ճամբուն վրայ ցայրոյթով կը բացատրէր քովի կնոջ որ ի՛րենք, իրենց ձեռքերով, բահ ու բրիչով շինած էին Կիլիկիոյ ճամբաները. Փրանսակա՛ն Կիլիկիային. իսկ այսօր...:

Նոյն տրամադրութիւնն էր որ ժամերով Ծերակոյտին դիմացը կանգնած բազմութեան «colère!» բացագանչել կու տար երբ ելոյթ ունեցողները հանդարտեցնելու, մխիթարելու մտադրութեամբ կ'ըսէին թէ կը հասկնային անոնց յուզումը, յուսախաբութիւնը: Նոյն ցայրոյթով արցունքոտած աչքեր կը փայլէին փողոցին լոյսերուն տակ, մինչ երեսփոխան Ֆ. Ռոշըպլուան բեմէն իջած ցուցարարներու մէջ, մէկն ու միւսը կը սփոփէր, ծերակուտական Հ. Լիւք պայքարը շարունակելու խանդով կ'ողջագուրուէր կազմակերպիչներու, համայնքին ներկայացուցիչներու հետ:

Ի՞նչպէս զգացականին կուտակումը կրնայ վերածուիլ լուրջ, ազդեցիկ գործօնի. այս հարցումն է որ կը գծէ յետագայ գործունէութեան ծիրը: Ինչ կը վերաբերի զանգուածին, շատ դժուար պիտի չըլլայ Մարտ 21-ի ապտակէն ետք ներկայութեան, յանձնառութեան դիրքերը պահպանել անոր մօտ. ու աշխատանք տանիլ նաեւ չեղչելու անոր քուէարկուի հանգամանքը:

Աւելի համբերութիւն, հմտութիւն, հեռատեսութիւն պահանջող աշխատանք է Մարտ 21-ի քուէարկութեան արդիւնքներուն ուղղութեամբ կատարուելիքը: Այդ օրը 306 քուէարկողներու նկատի առնուած 302 քուէներուն 130-ը թեր էին, 172-ը դէմ: Այլ խօսքով՝ 43% եւ 57% էր համեմատութիւնը: Ինչպէս ելոյթ ունեցողներ ալ ըսին, անկարելի չէ կողմնակիցներու 43%-ին 51%-էն ունեցած տարբերութիւնը փակել: Մանաւանդ երբ կայ յարատեւելու տրամադրութիւնը, ճիշդ ուղղութեամբ գործելու իմաստութիւնը ու «ներսիններ»էն յայտնուած զօրակցութիւնը:

Մինչեւ որ Թուրնոն փողոցին քարերը, պատերը սարսափին անհամար պատումներէն, տառապեալներու յուսախաբութենէն, ղառնացումէն, ցայրոյթէն ետք, վերջապէս արձագանգեն հատուցուած պարտքին գոհունակութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915 ԱՊՐԻԼ 7 – 1915 ՄԱՅԻՍ 3

«Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նուէր վանեցի բարեկամիս՝ Կարպիս Չրքաշեանին

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

85 տարի առաջ, Ապրիլի սկիզբը Վանի արիւնարբու կուսակալ Ճեւտէթի սպառազէն հրոսակները յարձակեցան Վասպուրականի հայաբնակ անպաշտպան գիւղերուն վրայ, որոնց երիտասարդները զինուորագրուած էին: Ճեւտէթ կը ձեռնարկէր Վանի մաքրագործման, իսկ առիւծի պէս կռուող Վանեցիները կը դիմէին ինքնապաշտպանութեան:

Յաղթեց Վանեցին: Ե՛ւ Ազատագրուեցաւ Վասպուրականը:

1894 – 1896 թուականները մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն ցաւագին թուականներն են, նախքան Մեծ Եղեռնը:

Կարմիր Սուլթան Համիտը կրցաւ օգտուիլ պաշտպան երեք քրիստոնեայ պետութեանց՝ Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ իրարու հակասող քաղաքականութիւններէն, եւ օսմանեան իր կառավարութեան թելադրութեամբ ու միջոցներով, հրամանագրեց ջարդ ու բնաջնջում, գործի լծեց կանոնաւոր բանակ, Համիտէ գունդեր, պաշըպոզուքներ եւ ամէն կարգի ոճրագործներ:

Ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանի թէ Կիլիկիոյ մէջ կատարուեցան ցեղասպանական յարձակումներ: Հայաբնակ որեւէ շրջան գրեթէ զերծ չմնաց կոտորածէ ու կողոպուտէ: Շուրջ 300.000 Հայեր զոհ գացին համիտեան կոտորածներուն:

1908 Յուլիսին հռչակուեցաւ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ Միտհաթեան Սահմանադրութիւնը վերահաստատուած էր Օսմանեան Կայսրութեան մէջ: Կ. Պոլսոյ եւ տէրութեան բոլոր շրջաններուն մէջ կացութեան տէր դարձան Երիտասարդ – Թուրքերը: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին բացուեցաւ օսմանեան Երեսփոխանական Ժողովը, որուն մասնակցեցան նաեւ փոքրամասնութիւններ՝ Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ իրենց թիւին համեմատութեամբ: Բայց հազիւ քանի մը ամիս անցած, յայտնի եղաւ, որ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը պատրանք մըն էր միայն: Եւ Թուրքը, հին թէ նոր, նոյն Թո՛ւրքն էր: Որովհետեւ երբ քիչ յետոյ Պոլսոյ մէջ կը պայթէր յետաշրջական շարժումը, նոյն Երիտասարդ – Թուրքերու կամ Իթթիհատ վէ Թերաքքը կուսակցութիւնը կը սարքէր Կիլիկիոյ Եղեռնը, 1909-ի Ապրիլի առաջին օրերուն, որուն զոհ կ'երթային տասնեակ հազարաւոր Հայեր: Արդարեւ, ոչինչ կար փոխուած Թուրք հոգեբանութեան մէջ:

Երբ 1914 Օգոստոս 1-ին պայթեցաւ Համաշխարհային պատերազմը, նոյն տարուան Նոյեմբեր 3-ին, Թուրքերը եւս պատերազմ յայտարարելով Դաշնակիցներու դէմ, անցան Գերմանիոյ եւ Աւստրեւհունգարիոյ կողմը: Երբ եւրոպական պետութիւնները մխրճուած էին պատերազմի մէջ, Թուրք կառավարութիւնը կը զգար ինքզինքը չափէն աւելի ինքնագլուխ եւ անսանձ:

Այս պայմաններուն մէջ, Թուրքիա պատերազմի յայտարարութեան ընթացքին ճիհատ յայտարարեց ամբողջ Օսմանեան Կայսրութեան մէջ եւ հրաւէր ուղղեց բոլոր մահմետականներուն մասնակցելու ճիհատին: Այսպէս, պատերազմի յայտարարութեամբ եւ ճիհատի հրապարակումով՝ կարծես մէկէն փոխուեցաւ կացութիւնը. ստեղծուեցաւ քաղաքական աւելի փափուկ եւ աւելի վտանգաւոր վիճակ, Թուրքիոյ մէջ բնակող բոլոր քրիստոնեաներուն, այլ մանաւանդ Հայ ժողովուրդին համար:

Օսմանեան կառավարութեան ընդհանուր զօրահաւաք յայտարարելուն առթիւ, Վանի բազմահազար երիտասարդութիւնը, ցնծագին նուագներով ու երգերով դիմեց Վանի Թուրք կառավարչատունը եւ զինուորագրուեցաւ: Նոյնը, առաւել մեծ ոգեւորութեամբ, կատարուեցաւ շրջակայ գիւղերու եւ Վասպուրականի ամբողջ նահանգին մէջ: Զօրահաւաքի օրերուն Վանի Հայկ. շուկան իր դուռները բացաւ օսմանեան բանակի մատակարարման համար, միլիոններու հասնող ապրանք, առանց որեւէ կանխիկ վճարի եւ պատերազմի ամբողջ ծանրութիւնը ինկաւ մասնաւորապէս հայ աշխատաւոր գիւղացիութեան վրայ:

Վերջ ի վերջոյ պարզուեցաւ յստակօրէն, որ զինուորական կարիքներու եւ բանակի պատրուակով վերցուած իրերը պարզ գրաւումներ էին եւ նպատակ ունէին հետեւողականօրէն տնտեսական բացարձակ քայքայումի մատնելու հայ քիչ շատ ունեւոր գիւղն ու քաղաքը: Աւելի ծանր էր բանակի մէջ ապրող հայ զինուորի կացութիւնը, խտրական ոգին զգալի էր ամէն մէկ քայլափոխին: Հայ հնազանդ գիւղերը, առանց որեւէ կասկածի տեղի տալու, կ'ենթարկուէին յաճախակի եւ ընդհանուր խուզարկութեան, իսկ խուզարկութիւնը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ ծեծ, բռնութիւն, ապանութիւն եւ առ նուազն թալան:

1914ի Նոյեմբերին, ռուս բանակի փոքր ինչ յառաջխաղացումը Վանի Արեւելեան սահմաններուն վրայ, աւելի ու աւելի հրահրեց Թուրքերու ցեղային ու կրօնական ատելութեան բորբոքումը Հայերու դէմ: Վանի սահմանային զինուորական կառավարիչ Ճեւտէթ պէյը, առանց միջոցներու խտրութեան, սկսաւ կոտորել հայ անմեղ ու անպաշտպան գիւղերը: Ռուս բանակի նահանջէն անմիջապէս յետոյ, ամբողջ Պաշքալէի եւ շրջանի հայ ազգաբնակչութիւնը կոտորուեցաւ: Զինաթափուեցան նոյնիսկ ծերերն ու երախաները: Նոյն ատենները անհանգիստ եւ խռովայոյզ կացութիւն մը կ'ապրէին նաեւ Վասպուրականի հայաբնակ գրեթէ բոլոր գաւառները:

Թուրք կառավարութիւնը մասնաւոր ծրագիր մը ունէր ոչ միայն խաղաղ գիւղերը կոտորելու եւ թալանելու, այլեւ իր հայասպան քաղաքականութիւնը անարգել գործադրելու համար՝ ամէնէն առաջ մէջտեղէն վերցնել հայ գիւղերու ղեկավարները: Գրաքննութիւնը փակած էր բողոքի բոլոր ճամբաները: Հնար չկար ոչ թէ քաղաքակիրթ աշխարհի, այլ նոյնիսկ Պոլսոյ հետ հաղորդակցելու: Հայոց Առաջնորդարանին կը վլացուէր նոյնիսկ նպաստ խնդրել Պատրիարքարանէն՝ տասնեակ հազարաւոր զոհերու համար:

Ազգային առաջնորդարանը եւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու փայլուն ղեկավարները՝ Արամ Մանուկեան եւ Վռամեան, փորձեցին բոլոր ճամբաները եւ յանձն առին ամէն տեսակ զոհաբերութիւն, քանիցս իրենց թանկագին կեանքն անգամ մերկ վտանգի տակ դնելով՝ որպէսզի լեզու մը գտնեն վերջապէս, չեղել տալու կառավարութիւնը իր ոճրածին նպատակներէն:

Վռամեան՝ վեհանձն ու արդարակորով հաշտութեան առաքեալ մըն էր, Թուրք խորհրդարանի անդամ էր, պաշտօնական մարդ: Խաչփողանի վրայ ունէր բնակարան: Կապ կը պահէր նահանգապետին եւ կառավարական այլ հիմնարկներու եւ Թուրք կուսակցական շրջանակներու հետ: Գիտէր Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն. արտաքուստ կոկիկ էր, բարեկիրթ, պաշտօնական ձեւակերպութիւններուն ծանօթ ու կենցաղագէտ: Ծարպիկ էր եւ հնարամիտ: Լաւ կը ճանչնար Թուրքերը, գիտէր իրենց հասկնալի ձեւերով, արեւելեան մարդու հոգեբանութեամբ կը գործէր իրենց հետ:

Արամ Մանուկեան, որ ներկայացուցիչն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ ըլլալով միաժամանակ փաստական ու անվիճելի առաջնորդը Վասպուրականի հայութեան: Արամը Թուրք եւ հայ հասարակութեան սիրելին էր, Թուրքերը պատ

կը համարէին իր հետ ծանօթանալ, պաշտօնական մարդիկ ուշադրութեամբ եւ յարգանքով կը մօտենային իրեն։

Իշխանը չէր հաւատար ոչ Թուրքին, ոչ Սահմանադրութեան։ «Շան հետ բարեկամացիր, փայտը ձեռքէդ վայր մի դներ», կը կրկնէր մշտապէս։ Թուրք ու քիւրտի սարսափ ազդող լեռներու Իշխանն էր։

Ճէվտէթ պէյ Հաքեարիի քաղաքապետն էր եւ վերջին ամիսներուն Պաշքալէի ջարդերը կազմակերպող պետական ոճրագործը։ Երբ Վանի կուսակալ նշանակուեցաւ, եկաւ Վան կանոնաւոր բանակով լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներով։ Արամն ու Վռամեանը դիմաւորեցին զինք։ Ճէվտէթ չմոռցաւ շնորհակալութիւն յայտնել Արամին եւ Վռամեանին, որ իրենց բարոյական հեղինակութեամբ ու հաշտարար ընթացքով քանիցս առաջքն առած են հայ – թրքական ընդհարումներուն եւ խաղաղութիւնը վերահաստատած շատ մը շրջաններու մէջ։ Ճէվտէթի առաջին պահանջը եղաւ, որ 18 – 45 տարեկան երիտասարդութիւնը մտնէ թրքական բանակին մէջ, սահմաններու վրայ, ծառայելու համար իբրեւ անզէն ամրաշէն բանուոր։ Պարզ էր իր նպատակը։ Ան կ'ուզէր անզէն հայ երիտասարդութիւնը ջարդել, դիւրացնելու համար ջարդը նաեւ իր երիտասարդութեան բազուկին ապաւինած՝ Վասպուրականի հարիւր հազարաւոր հայութեան։

1915, Ապրիլ 1։ Իրաւունքը դեռ համակերպութեան «իմաստութիւնն» է։ Ազգային Ներկայացուցչական Ժողով Նորաշէն Եկեղեցիի Խորհրդարանին մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութեան եւ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան, Ազգային Մարմիններու եւ Առաջնորդարանի ներկայացուցիչներ։ Բոլորն ալ դեռ համաձայն են համակերպութեան։ Բոլորն ալ կողմնակից են որ «նուազագոյն զոհերով փրկուի ընդհանուրը»։

Խօսք Այգեստանի հայ երիտասարդներուն մէջ, վրդոված են բոլոր խիղճերը։ Ճէվտէթ դաւադրաբար սպաննել տալէ ետք Իշխանն ու Վռամեանը, կ'ուզէր նաեւ «մաքրագործել» Արամը, Վասպուրականի հայութիւնը անգլուխ դարձնելու համար։

Հիմա այլեւս թշնամիի սուրը հաւասարապէս երկարած է անխտիր ամէն Հայու պարանոցին ու ամէն Հայ սեղմած է իր բռունցքը կամ փարած իր զէնքին։ Հիմա այլեւս կեանքի բոլոր ճամբաները փակուած են ու մնացած է յեղափոխական կռուի միակ ճամբան, ուր կեդրոնացած են բոլոր մտածումները եւ բոլոր զգայութիւնները, կերտելով ազգային դիմադրութեան անխորտակելի կամքը։ Մահ կամ Ազատութիւն նշանաբանը հիմա ամէնունն է այլեւս եւ Վանի երիտասարդութիւնը լայն շունչ մը կ'առնէ, դիմելով զէնքին, բռնելով Այգեստանի բոլոր դիրքերը եւ սրտատրոփ սպասելով առաջին ռմբակի պայթելուն։

Թրքական տասը հազար զօրքեր, տասնըեակ մը թնդանօթներ, գնդացիրներ մըտած են Արարքի հայկական դպրոցն ու եկեղեցին, եւ լեցուած են անգլիական հիւպատոսարանի մեծ ու հոյակապ շէնքը, որ կ'իշխէ ամէն ուղղութեամբ, աւելի ճիշդ, Այգեստանի սրտի վրայ բացուած վէրք մըն է։ Վանի շուրջ 60 հազար Հայերու պարանոցի երկարած է թրքական հասու եաթաղանը։ Ու այդ 60 հազար Հայերու կեանքը կախուած է 800 մարտիկներու բազուկէն։ Հ. Յ. Դ. Վասպուրականի Կեդր. Կոմիտէն մնաք բարով՝ իր վերջին ծածկագիր նամակը ղրկեց Կ. Պոլսոյ, Տարօնի եւ Կարինի իր ընկերներուն, հաղորդելով թէ մահուան սուրը կախուած է ամբողջ ժողովուրդի վզին եւ ինք վճռած է դիմադրել մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը...։

Ապրիլ 7, վերջապէ՛ս։ Առաջին գնդակը պայթած է արդէն։ Ու ինկած են առաջին նահատակները։ Արամ Մանուկեանի հետ է նաեւ նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեան, որ նոյնքան ճշմարիտ ռազմիկ է ու անվրէպ նշանառու, որքան վարպետ արուեստագէտ։ Թուրքերը կը դիմեն իրենց սովորական մեթոդներուն, հայկական ամրաշտպան թաղերու հրդեհին ու կողոպուտին։ Հրդեհի բոցերը կը լափեն Խաչ փողոցի երկարութեամբ լքուած հայ տուները, հրոյ ճարակ կը դառնան նաեւ Ս. Յակոբի հայկական թաղն ու համանուն եկեղեցին։

Հիւանի պէյ, որ Թուրք զինուորական ատեանի նախագահն է, հազուադէպօրէն ողջմիտ եւ խաղաղասէր Թուրք մը, Արամի մտերիմը, որ հակառակ Ճէվտէթի պատնալիքներուն, ապաստանած է Հայերու մօտ, իտալական ներկայացուցիչ Սփորտոնիի տունը, իր կնոջ եւ աղջկան հետ։ Թրքական բոլոր յարձակումները ետ մղուեցան եւ հաշուած են առնուազն 20 թուրք սպաննեալներ։ Ոչ մէկ հայկական դիրք լքուեցաւ։ Ոչ մէկ նահանջ։

Ապրիլ 8–ին Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէր. – «Կռուելու համար զէնքի պէտք ունեցողները թող դիմեն Զինուորական Մարմինին»։ Թուրքերը թնդանօթի հարուածներ կը տեղացնեն, իսկ Հայերը կը կռուին մաուզէրներով եւ ռումբով։ Անգլիական հիւպատոսարան ապաստանած թուրք ոստիկան զինուորները կը կռուին յամառութեամբ եւ կատաղութեամբ։ Գրիգոր Պուլկարացիի, Գէորգ Ջիտէչեանի եւ Նշան Ժամագործեանի կողմէ լաւ կը պատրաստուի անգլիական հիւպատոսարանը հրդեհելու ծրագրի գործադրութիւնը։ Նախապէս լուր կը տրուի շրջակայ բոլոր հայ դիրքերուն, պատրաստ կենալու եւ հրդեհի նշանները տեսնելուն պէս փողոցէն փախչող զինուորներու վրայ կրակ բանալու։ Անգլիական հիւպատոսարանի պատերուն եւ վարի լուսամուտներուն ցանուած քարիւղը կը յաջողին բռնկեցնել հրացանի գնդակներով եւ ձեռնառումբերով։ Թուրքերը կը նկատեն եւ անընդհատ համազարկ տալով կը փախչին։ Շրջապատի հայկական դիրքերը կը սկսին կրակ բանալ փախչող զինուորներու վրայ։

Ապրիլ 9, Համուտ աղայի զօրանոցի թրքական ուժերը կատաղի կրակի կը բռնեն Ղրացի հայկական դիրքերը։ Հոն հաստատուած էին Ճէվտէթի ամէնէն մարզուած և յանդուգն չէթէները, որոնց գնդակները առ հասարակ անվրէպ էին։ Համուտ Աղայի զօրանոցի հանդէպ ամէն մէկ Վանեցի լեցուած էր խոր ատելութեամբ եւ սարսափով։ Զօրանոցի ոչընչացման ծրագիրը, սակայն, ամէնէն աւելի կը փայփայէր Վանի ինքնապաշտպանութեան եւ դաշնակցական ղեկավարներէն մէկը՝ Պուլկարացի Գրիգորը։ Համեստ, լուռ, միշտ ինքն իր մէջ խորասոյզ, միշտ գործնական ծրագիրներ որոճացող եւ միշտ անձամբ գործադրող՝ Պուլկարացի Գրիգոր, կռուի առաջին վայրկեանէն իսկ, կը ծրագրէ Համուտ Աղայի զօրանոցի ոչնչացման գործը։ Վերջապէս, ներքնուղին փորուած էր եւ հասցուած մինչեւ զօրանոցը։ Ամէն ինչ պատրաստ է, հարկաւոր է միայն ուժանակները դետեղել եւ պատրոյգը վառել։ Գրիգոր անձամբ պատրոյգները կը վառէ ու կը հեռանայ նոր ծրագիրներ որոճալու։ Համուտ Աղայի քշլան կը վառի...։ Ուժանակը իր գործը տեսած է։ Ցաղթանակի գինովութեան մէջ հայ մարտիկները կը սկսին ծրագրուած սահմանէն դուրս գալ եւ իրենց դիրքերէն դուրս նետուելով հետապնդել փախչող թշնամին։

Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէր. Հայ ժողովուրդ, այս կռիւը մեր գոյութեան կռիւը չէ միայն, այլեւ կըռիւը ճշմարտութեան եւ արդարութեան։ Թող ամէնքը կռուին ուրեմն արդարութեան համար։ Թող ամէնքը կարօտն ունենան յաղթանակել տալու ճշմարտութիւնը։

Ապրիլ 10, Թրքական թնդանօթները այս 4 օրուան ընթացքին անվերջ ռումբ ցանեցին եւ թրքական համազարկերը չդադրեցան բնաւ։ Հայերու զոհերու թիւը քիչ չէ։ Ճէվտէթ կը յուսար «24 ժամուան մէջ քար քարի վրայ չձգել Այգեստանը», Պուլկարացի Գրիգորի, Նշան Ժամագործեանի եւ Գէորգ Ջիտէչեանի գլխաւորութեամբ, արդէն արհեստ դարձուցած են թրքական դիրքերու հրկիզումը։ Թրքական տասնեակ մը դիրքեր արդէն մոխրակոյտի վերածուած են։

Փրոֆ. Մ. Մինասեանի ղեկավարութեան տակ, 50 արհեստաւորներ գիշերը ցերեկին խառնած կ'աշխատին եւ օրական կը պատրաստեն առնուազն երկու հազար փամփուշտ։ Քի՞չ է։ Բայց չեղածէն լաւ է։ Վանի Հայ Կանանց Միութիւնը տենդոտ աշխատանքի լծուած է եւ լիուլի կը բաժնէ իր ռազմիկ եղբայրներու հերոսական պայքարը։ Կը հաւաքէ կենսամթերքներ, կ'այցելէ դիրքերը եւ կը քաջալերէ ռազմիկները։

Ապրիլ 11 – 12–ի կռիւներու ընթացքին, Թուրքերը կարեւոր զոհեր տուած են։ Թշնամին սպաննեալներ կը թողու նաեւ Հաճի Պէքիրի զօրանոցի եւ Այճի – օղլու դիրքին մօտ։ Արամ Թովմասեանի խումբը պաշարումէ ազատեցաւ կռուի վեցերորդ գիշերը, երբ Սահակ պէյի դիրքի քովէն խրամ փորելով հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ Թովմասեանի դիրքին հետ։ Այգեստանի 22 հազար հայութեան թիւը հին ու նոր գաղթականներով հասած էր 60 հազարի։ Կը կազմակերպուի «Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Ռատիկանական Վարչութիւն», որ իր տրամադրութեան տակ ունէր յիսուն ոստիկաններ, մեծ մասը դպրոցական բարեկիրթ պատանիներ։ Հասարակութիւնը պատշաճ յարգանք ցոյց կուտայ անոնց հանդէպ։ Ոստիկանութիւնը ունի նոյնիսկ իր բանտը։ Կը կազմուի նաեւ դատարան եւ քաղաքապետական վարչութիւն, բոլորն ալ ենթակայ Զինուորական Մարմնին։ Ու կեանքը կը մտնէ բնականոն հունին մէջ։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Պատիւ ունենք յայտնելու Ձեզ, որ ս. թ. Մարտի 14–ին Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան հասարակական խորհրդի նախաձեռնութեամբ Երեւանում տեղի ունեցաւ հաւաք «Ազատութիւն քաղբանտարկեալ Աշոտ Բլէեանին» նշանաբանով։ Հաւաքին մասնակցում էին բազմաթիւ կուսակցութիւնների և հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ, մանկավարժներ, իրաւաբաններ, Աշոտ Բլէեանի հարազատները։

Ելոյթներով հանդէս եկան Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան հասարակական խորհրդի նախագահ Գէորգի Վանեանը, Աշոտ Բլէեանի դատապաշտպան Ռուբէն Գրիգորեանը, Հելսինկեան ընկերակցութեան նախագահ Միքայէլ Դանիէլեանը, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի ուսուցչաց միութեան նախագահ Թամար Ղահրամանեանը, «Արմատ» ժողովրդավարութեան եւ քաղաքացիական հասարակութեան զարգացման կենտրոնի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանը, Լիբերալ–դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ Վիգէն Խաչատրեանը, «21–րդ դար» ժողովրդավարական ազգային կուսակցութեան նախագահ Դաւիթ Շահնազարեանը, «Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցութեան համանախագահ Պետրոս Մաքէեանը, Անահիտ Բայանդուրը։ Ելոյթ ունեցողները դատապարտեցին վարչախմբի հակաօրինական գործողութիւնները եւ պահանջեցին անյապաղ ազատ արձակել Աշոտ Բլէեանին։ Հաւաքի մասնակիցները ընդունեցին Յայտարարութիւն։

Հաւաքը լուսաբանուել է Հայաստանում գործող գրեթէ բոլոր ոչ պետական զանգուածային լրատուութեան միջոցներով։

Ներկայացնելով այս տեղեկատուութիւնը եւ հաւաքում ընդունուած Յայտարարութեան տեքստը, եւս մէկ անգամ յոյս ենք յայտնում, որ Ձեր նպաստը կը բերէք Հայաստանում իշխող վարչախմբի հակաժողովրդավարական եւ հակաօրինական գործողութիւնների մասին անաչառ տեղեկատուութեան տարածման եւ նրա կազմակերպած քաղաքական հետապնդումների վերացմանը։

խորհրդի նախագահ

ԳԷՈՐԳԻ ՎԱՆԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արդէն 10 ամիս չինծու մեղադրանքով բանտում է գտնւում «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի գլխաւոր տնօրէն, 1990-95 թթ. Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւոր, 1994–95 թթ. Լուսաւորութեան նախարար, 1998 թ. արտահերթ ընտրութիւններում ՀՀ նախագահի թեկնածու Աշոտ Բլէեանը։

Վարչախմբի պատուէրով թխուած բազմահատոր «գործի» իրաքանչիւր էջն ու ընթացող դատաքննութեան ամէն օրն ապացուցում են, որ Ա. Բլէեանը քաղաքական հետապնդման զոհ է։ Իրաւապահ եւ դատական մարմինները դարձել են իշխանութեան սանձազերծած ապօրինութիւնների գործիք։

Ա. Բլէեանը հետապնդւում է իր քաղաքական հայեացքների եւ գործունէութեան, մասնաւորապէս, իշխանութիւնը բռնազաւթած Ռ. Քոչարեանի եւ նրա համախոհների դէմ հետեւողական հրապարակային քաղաքական պայքարի պատճառով։

Ի վիճակի չլինելով երաշխաւորել Հանրապետութեան բնականոն զարգացումը, քաղաքացիների անվտանգ եւ արժանապատիւ կեանքը, հակաժողովրդական վարչախումբը փորձում է բռնութիւնների միջոցով երկարաձգել իր կեանքը։

Նպատակ ունենալով հասարակութեան ուշադրութիւնը շեղել օրէցօր խորացող համակարգային ճգնաժամից եւ ներիշխանական դժւարութիւններից, վարչախումբը քաւութեան նոխազ է դարձնում ընդդիմութեան ճանաչուած գործիչներին։

Անտեսելով բազմաթիւ կուսակցութիւնների, պատգամաւորների, մշակութային, հասարակական, քաղաքական գործիչների, մանկավարժների դիմումները եւ փաստաբանների միջնորդութիւնները՝ վարչախումբը Ա. Բլէեանին ապօրինաբար պահում է բանտում՝ ոտնահարելով նրա մարդկային եւ քաղաքացիական իրաւունքները։

Պահանջում ենք անյապաղ ազատ արձակել քաղբանտարկեալ Աշոտ Բլէեանին եւ դադարեցնել քաղաքական հետապնդումները Հայաստանում։

Ընդունուած է կուսակցութիւնների եւ հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների, մտաւորականների, մանկավարժների 2000 թ. Մարտի 14–ին կայացած հաւաքի կողմից։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 9–ին, Կանանց Համաշխարհային Օրուան առիթով, Հայկանոյշ Մառքի եւ Զապէլ Ասատուրի նուիրուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է։ Առաջին բաժնին մէջ, Լեռնա Էքմէքճիօղլու եւ Տիլալ Տինք ներկայացուցած են Հայկանոյշ Մառքը, իսկ երկրորդ բաժնին մէջ Մելիսա Պիլալ եւ Արուսեակ Գօչ՝ Սիպիլը։ Այս վերջինոյն գործերէն արտասանած է Նարօտ Էրքօլ։

ՇԻՇԼԻԻ (Պոլիս) Մարմնամարզական Ակումբին մէջ, Մարտ 5–ին տեղի ունեցած են Բարեկենդանի նուիրուած խրախճանքներ։ Շուրջ 90 փոքրիկներ (վոլէպոլ, պասքէթ–պոլ) վարչականներու հետ աւելի քան չորս ժամ հաճելի օր մը պարած են։ Իրենց մասնակցութիւնը բերած են Ակումբի Նախագահ Հայկարամ Գարասու եւ վարչութեան անդամներ։ Հանդիսավարը եղած է Արմենակ Գաղանճեան որ հայկական երգերով եւ նուագով ոգեւոր մթնոլորտ մը ստեղծած է։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 1–ին տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը Հ.Օ.Մ.–ի ամէնօրեայ վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, կազմակերպութեամբ Գոլեան նախակրթարանի չորրորդ դասարանին։ Օրուան հանդիսավարներն եղած են աշակերտներ Շողիկ Գաբրիէլեան (հայերէն) եւ Գառնի Թաթիկեան (անգլերէն) որոնց բացման խօսքէն ետք բեմ բարձրացած են աշակերտներ։ Վարդանացի նուիրուած թատերական ներկայացում մըն ալ տեղի ունեցած է։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտներուն կողմէ։

ՍՏԱՑՍԱՆՔ

ԱՐԵՒ...
ՍԷՐ...

Տոքթ. ԳՐԻԳՈՐ ՓԶՐՃԵԱՆ

Միացեալ–Նահանգներ, 1999

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le «CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'Association de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE
Henri GHAZERIAN
peintre des libertés...
"RETRO-PROSPECTIVE"
du 24 au 31 mars
Entrée libre les autres jours de 14h à 19h
ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier —
(près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

(Շար. Ա. էջէն)

պէտք է զօրակցին Ալիեւի որ ԱՄՆ–ու եւ Բրիտանիոյ բարեկամն է : Թրքական պաշտօնի գործակալութեան պաշտօնատարներէն մէկը բացատրած է որ բրիտանական ընկերութիւնը (Պի – Փի) եւ ուրիշ ընկերութիւններ ադրբեջանական քարիւղէն մեծագոյն բաժինը ունենալու համար Հ. Ալիեւի ռազմական օժանդակութիւն ալ խոստացած են Հայաստանի դէմ. ըսած են որ Գոլոմպիայէն զէնք, զինամթերք ու վարձկան զինուորներ կը դնեն Բաքուի տրամադրութեան տակ, եւայլն : Թուրք մամուլը լայն տեղ տալով լուրին, կ'աւելցնէ թէ այս մասին բանակցութիւնները Պի – Փի–ի պատասխանատուներն ալ հաստատած են :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սեւ ծովու քաղաքներէն Սամսոնի մէջ աւարտած է Թրքական պետութիւններու եւ հաւաքականութիւններու եղբայրութեան եւ գործակցութեան ութերորդ վեհաժողովը : Հրապարակուած Յայտարարութեան մէջ շեշտուած է թէ տարուած գործունէութիւնը համաթրքական, կամ համաթուրանական ոչ մէկ նպատակ կը հետապնդէ, այլ ընտանեկան ժողովի մը բնոյթը ունի : Վեհաժողովին որոշուած է թրքական աշխարհը օժտել հասարակաց այբուբենով մը, գիտութեան ու մշակոյթի միասնական ակադեմիա մը հիմնել, միջ – համալսարանական վերին մարմին մը կեանքի կոչել, Թուրքիոյ հետ մշակութային ու տնտեսական գործակցութեան զարկ տալ, եւ այլն :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Փիթրէ Օլիէ	0 – 3
Մօ – Ա. էՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի)	5 – 0
Իի. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ – Իէռ	0 – 0

Լիոնի Շրջան

Փոն տը Շէրիւի – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	1 – 1

Իզէրի Շրջան

Սէն Ժընի – ՀՄԸՄ Վիէն	3 – 2

Տրոմ–Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Պօմոն Վալանս	2 – 0

Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան

էՍ. Ա. Սէն Թ'Անթուան – ՀՄԸՄ Արծիւ	1 – 0

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie
L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin
Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...
Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX : 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000
le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳԸՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլ
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ԶՐՈՅՑ

Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սասուն Միութիւնները կը կազմակերպեն բանախօսութիւն – զրոյց մը «Հայկական իրականութիւնը եւ Հայ լրագրողը» թեմայով՝ Մարտ 31 Ուրբաթ օր, ժամը 20.30–ին Բարեգործականի Փարիզեան սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— Métro: Courcelles —

Սոյն բանախօսութեան կը մասնակցին լրագրողներ՝

Թուրքիայէն՝
Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

Հայաստանէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ԶԱՔԲԵԱՆ

Ֆրանսայէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Բոլորը հրաւիրուած են այս բացառիկ հանդիպումին :

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Venez nombreux découvrir
"1915... Les dernières laudes"
le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN
Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

Colonie de Vacances
organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage
Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Croix Bleue des Arméniens de France
CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor
Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) **du 15 au 29 juillet.**
Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...
Participation : 400 USD + frais de voyage.
Date limite d'inscription : **30 avril 2000**
S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN
STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.
Inscription :
— Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;
— Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51 (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խղճմտանքի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Եղիշեան 400 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Գույումճեան 200 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Բալույեան 100 Ֆր., Տիկին Անայիս Տէր – Մինասեան 300 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Յակոբեան 100 ֆրանք, Բժիշկ Ժիրայր Մուրատեան 500 ֆրանք, Տիկին Ժ. Տէր – Սարգիսեան 200 Ֆր., Տէրեւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան Պր. Գլոտ Մանէսեան 500–ական Ֆր. Տիկին Վիրժինի Միրասէտեան 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Տարագճեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարվէն Համբարլի 100 Ֆր., Պր. Քերովբէ Գույումճեան 500 Ֆր., Տիկին Ժան Գարամանուկեան Տիկին Ե. Զազմազեան 100–ական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Զօթորեան 200 Ֆր., Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեան 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Էլվիօ Փանարօթօ, Պր. Հանրի Պալոն 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տագէսեան 250 Ֆր., Պր. Կարօ Փաստրըմաճեան, Տիկին Երուանդ Փափազեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Մանուկեան 200 Ֆր., Պր. Մինաս Գրմզըմեան 50 Ֆր., Տիկին Ալիս Լանոէ 250 Ֆր., Տիկին Էլիզա Կարապետեան 200 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Գարապիւիքեան 100 Ֆր., Տիկին Գոհար ...փէն, Օր. Ժագլին Թէրզեան 200–ական ֆրանք, Օր. Սարա Նազարեան 100 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գասարեան 500 ֆրանք, Տիկին Շաքէ Գալայճեան 200 ֆրանք, Պր. Ռուբէն Նորաիկեան 100 Ֆր. ...րանք, Պր. Խաչոն Պետրոսեան 500 Ֆր.

(Շար.)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
JEUDI
30 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.874 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.874

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 28/29)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Թիֆլիս այցին մէկուկէս ժամուան հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Շեւարնածէի հետ, քննարկելով փոխյարաբերութիւններու զարգացման հարցերը, շրջանի խնդիրները: Երկու նախագահներն ալ գոհունակութիւն յայտնած են իրենց հանդիպումէն: Ռ. Քոչարեան հոն մամուլի ասուլիսի մը վստահութիւն յայտնած է որ Ղարաբաղի հարցը կողմերու միջեւ կը լուծուի բանակցութիւններու ճամբով ու Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձը չի կրնար ազդել այդ ընթացքին վրայ:

ԼՂՀ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ Ներքին գործերու նախարարութիւնը Մարտ 28-ին յայտնած է թէ վերջին օրերու պատահարները ցոյց կու տան որ բնակչութեան մօտ տակաւին զգալի չափով պահուած զէնք ու զինամթերք կայ: Անցեալ շաբաթ իրաւապահ մարմինները զգուշումներ ըրած են ու քրէական գործեր յարուցուած են, բազմաթիւ քաղաքացիներ ձերբակալուած:

Դատախազութեան նոյն թուականի յայտարարութեամբ ալ ըսուած է որ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին առնչութեան կասկածով հսկողութեան տակ առնուածներէն 12 հոգի ազատ արձակուած են, փաստերու չգոյութեան պատճառով: Իսկ նախաքննութեան ընթացքին յայտնուած նոր փաստերու հիման անձ մը եւս ձերբակալուած է: Այդ անձը կասկած կայ որ «10-րդ Նահանգ» թերթին լրագրողներէն Վահրամ Աղաջանեանը ըլլայ, քանի որ տունը խուզարկութիւն կատարուած է, ապա ինք Ներքին գործերու նախարարութիւն կանչուած. սակայն, այս ուղղութեամբ «Արմէնփրէս»ի հարցումին դատախազութիւնը որոշ պատասխան չէ տուած:

ՌՈՒՍԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտ 28-ին Հայաստանի մէջ սկսած են զօրավարժութիւններ որոնց կը մասնակցին Անդրկովկասի ռուսական զօրախումբին 102-րդ բաժինը եւ Հայաստանի 5-րդ բանակի զօրամասերը: Միասնական զօրավարժութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մարտ 31:

ԱՐԻԱԿԱՆ - ՑԵՂԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Արիական - Ցեղապաշտական կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է ներքաղաքական իրավիճակին «բուն պատճառ»ին: Ըսուածը այն է որ Հոկտ. 27-ի եւ Մարտ 22-ի դէպքերը կրնան համազգային կործանումի նախաքայլ դառնալ: Բուն պատճառը կը նկատուի շուրջ երկու միլիոն հայութեան հայրենիքի մէջ դանդաղ մահուան դատապարտուած ըլլալու պարագան, մինչ աւելի քան մէկ միլիոն ալ կը տառապի օտարութեան մէջ, իսկ այդ բաները կարծես պետական դէմքերէ ոչ մէկուն յուզում կը պատճառեն: Կացութենէն ելքը կը նշմարուի իշխանութեան, քաղաքական ուժերու եւ մտաւորականութեան կողմէ ազգային գաղափարներու վերարժեւորումին մէջ: Կ'ըսուի. «Հակառակ դէպքում, այն, ինչ չկարողացաւ անել մեր թշնամին, կ'անենք մենք՝ մեր սեփական ձեռքերով»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒՏԻՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւքով պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ Վլ. Պուտինի ընտրութենէն ետք պէտք է սպասել աւելի իրատես արտաքին քաղաքականութեան մը: Ինչ կը վերաբերի նորընտիր նախագահին Երեւան այցին, այդ մասին խօսելու համար տակաւին կանուխ է եւ աւելի հաւանական է որ Ռ. Քոչարեանի Մոսկուա այցը կանխէ զայն: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ Ռուսաստանի դերին առնչուած հարցումին Ա. Դրիւքով պատասխանած է որ նախ պէտք է սպասել Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի նախագահներուն հանդիպումներուն արդիւնքներուն. աւելցուցած է որ Ռուսաստան աջակցելու միշտ պատրաստ է:

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԸ

Ազգ. Ժողովին մէջ, 1992 - 99 շրջանի ուժանիւթի մարզի չարաշահումները ուսումնասիրելու համար կազմուած յանձնաժողովին փոխ նախագահն է Մանուկ Գասպարեան: Մարտ 25-ին Երեւանի մէջ կրակոցներու թիրախ վաճառատունն ալ կը պատկանէր անոր զաւկին: Յանձնաժողովին նախագահը Դ. Լոքեան Մարտ 28-ին այն կարծիքը յայտնած է թէ կրակոցները կապ ունէին Մ. Գասպարեանին մաս կազմած յանձնաժողովին տարած աշխատութեան հետ:

ՄԱՀ ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ

«Ազգ»ի Մարտ 22-ի թիւէն իմացանք որ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երաժշտագէտ Ցիցիլիա Բրուտեան:

Ծնած էր 1920-ին, Թիֆլիս: Աւարտած է Երեւանի Երաժշտանոցի պատմա - տեսական ճիւղը (1942), Մոսկուայի Երաժշտանոցի բարձրագոյն բաժինը: Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, ի շարս որոնց՝ «Շարա Տալեան» (1956), «Արամ Տէր - Յովհաննիսեան» (1962), «Հայրենադարձ հնչիւններ» (1962, 1964), «Սփիւռքի հայ երաժիշտներ» (1968), «Կոմիտաս» (1969) եւ այլն: «Ազգ» կը գրէ թէ աշխատակցած է նաեւ «Ազգ»ին ոչ միայն երաժշտական այլեւ քաղաքական թէ ազգային բնոյթ ունեցող յօդուածներով:

Մարտ 25-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի մէջ, լոյս տեսած մահազդութեամբ մը, Հայաստանի Կոմպոզիտորների եւ Երաժշտագէտների Միութիւնը կը նշէ ի մէջ այլոց. - «Ցիցիլիա Բրուտեանի կեանքի մեծագոյն սխրանքը դարձաւ մեր աշխարհասփիւռ հայրենակից - երաժիշտներին նուիրուած ծաւալուն եւ բովանդակալից գիտական ուսումնասիրութիւնը, որին նա նուիրեց իր կեանքի շուրջ կէսդարեայ գործունէութիւնը: Անցեալ տարի դեռեւս վաստակաշատ երաժշտագէտը լոյս ընծայեց նոր ժողովածու, տպագրութեան մէջ է նրա հերթական եւ, ցաւօք, վերջին գիրքը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔ ԲԱՑԱՅԱՅՏ ԲԱԶԿԱԹՈՌՆԵՐԸ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ 1915-Ը

Համացանցին խայտաբղէտ լրաշարին մէջ Մարտ 27-ի առաւօտուն ուշագրաւ տեղեկատուութիւն մըն էր հետեւեալը.

«Մարտ 23-ին, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնքին առաջարկը («Ծերակոյտը լիազօրուած չէ պատմութիւնը ոյակելու» պատճառաբանութեամբ) վինարկելու մերժումէն 48 ժամ ետք, Ծերակոյտը միաձայնութեամբ քուէարկած է հետեւեալ որոշումը.

«Ֆրանսայի Հանրապետութիւնը կ'ընդունի որ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր են սեւամորթներու անդրատլանտեան գերեվաճառութիւնը, նոյնպէս Հնդկական ովկէանոսինը, նաեւ Ամերիկայի, Գարայիպեան կղզիներու, Եւրոպայի մէջ ԺԸ. դարէն սկսած ափրիկեան ժողովուրդներու, կարմրամորթներու, մալկաշներու, հնդիկներու գերեվաճառութիւնը»:

Բացայայտ էր որ լրատուն ուզած էր շեշտել ալեւորներու ժողովին երկու օրուան տարբերութեամբ ցուցաբերած կեցուածքներուն հակոտնեայ բնոյթը: Մինչ Մարտ 21-ին ծերակուտականներու մեծամասնութիւնը օրէնսդիր այդ ատեանը լիազօր չէր նկատեր 1915-ը "ցեղասպանութիւն" ոյակելու, երկու օր ետք միաձայնութեամբ կը վճռուէր որ "մարդկութեան դէմ ոճիր" էր ԺԵ. դարուն ծայր առած գերեվաճառութիւնը:

Ճիշդ է որ Ֆրանսա երէկուան գերեվաճառ երկիրներուն ծախելիք ուղղաթիռներ չունի այսօր. ոչ ալ ԱՄՆ ու մարդկութեան դէմ այդ ոճիրը գործած միւսները Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թեկնածու են:

Բայց անուրանալի է որ կայ այլ ազդակ մըն ալ: Ծերակուտականներուն համար որոշապէս "պատմութիւն"ը կը բնորոշուի երկրագունդին վրայ իրենց ներկայութեան ժամանակով. «Պատմութիւնը մե՛նք ենք»ի լուռ պատգամ մը, թաւշապատ բազկաթոռները յաւերժութեան խարսխած այդ պարոններուն կողմէ: Եւ որո՞ւնն է մեղքը երբ մեր 1915-ը կ'իյնայ այդ շրջանին մէջ, մինչ սեւամորթներու, կարմրամորթներու, հնդիկներու, մալկաշներու ողբերգութիւնը հինգ - վեց դարու անցեալով, նախապատմութեան մաս կը կազմէ:

Այս տրամաբանութեամբ, մեզի կը մնայ սպասել 2400-ական թուականներուն, վերջապէս տեսնելու համար ճանաչումը որուն բացակայութիւնը մենք, հասարակ մահկանացուի մեր կարճատեսութեամբ՝ 85 տարի ետք արդէն յապաղած կը նկատենք միամտօրէն...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆՎԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ղեկավար շրջանակներուն մէջ, Ֆալիւսի եւ մանաւանդ Լանկի նշանակումները բաւական դժգոհութիւն ստեղծած են: Կրթական նախարարութեան գլուխը Լանկի ժամանումը մինչեւ վերջին վայրկեանը գաղտնի պահուած է Ժոսփէնի կողմէ, ինչ որ որոշ դառնութիւն մը պատճառած է կուսակցութեան քարտուղարին՝ Ֆ. Հոլանտի: Ինչպէս անցեալին, Ժոսփէն անդրադառնալով Գորսիքայի ճաշարանի հրկիզումին ըսած էր՝ «Պետական հարց չէ, Պետութեան հարցն է», այս անգամ ալ յայտարարեց. - «Կառավարութեան փոփոխութիւն չէ, կառավարութեան մէջ փոփոխութիւն է»: Գալով աջին, Լանկի հեռացումը Փարիզի քաղաքապետական աթոռի թեկնածութենէն, ախորժակներ սրած է եւ նոյնիսկ Պալատիւր կը պատրաստուի թեկնածու ըլլալ: Օտար մամուլը բաւական խիստ է Ժոսփէնի հասցէին: «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի համար՝ «Ֆրանսա երթալով աւելի առանձին է Եւրոպայի մէջ, որպէս վերջին բերդը ձախին»: «Տէյլի Թելեկրաֆ» կը գտնէ որ Ժոսփէն ժամացոյցը 15 տարի ետ տարաւ, մինչ «Զիւտտոյչէ Ցայթունկ», որոշ հեգնանքով կը գրէ. - «Փոխարինող խաղացողները եկան խաղը փրկելու համար»:

ԳՈՒՊԱՅԻ վեցամեայ տղեկին ճակատագիրը կը շարունակէ պետական հարց դառնալ Միացեալ-Նահանգներու եւ Հաւանայի իշխանութեանց միջեւ: Ծանօթ է որ Էլիան Կոնսալէս մօրը հետ Ամերիկա կ'երթար, երբ նաւը ընկղմած է, մայրը մեռած, ինք ալ փրկուած եւ Մայամիի ազգականներու մօտ ապաստան գտած: Ուաշինկթըն կ'ուզէ որ մանչուկը վերադառնայ իր հօրը՝ Գուպա, բայց ամերիկացի ազգականները չեն ուզեր: ԱՄՆ վերջնապէս մերժած էին ապաստանի իրաւունք շնորհել տղուն, բայց մեծ հօրեղբայրը կը մերժէ տղան յանձնել եւ կ'ամբաստանէ Ամերիկեան Գաղթի Սպասարկութիւնը որ Գասթրոյի հրամանին տակ է: Պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ Մարտ 30, որ յանձնումը կատարուի:

ՍԱԼՅՊՈՒՐԿԷՆ 80 քմ. հարաւ-արեւմուտք՝ Քիցթայնհօրմ, ձիւնահոսքի մը հետեւանքով 11 հոգի մեռած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախկին վարչապետը՝ Բենիամին Նեթանիահու հետապնդման տակ է, որովհետեւ վստահութեան չարաշահման եւ հանրային ինչքի իւրացման մեղադրանք կայ իրեն դէմ: Ինք եւ կինը ամբաստանուած են որ կաշառք առած են եւ Պետութեան պատկանող 700 առարկաներ (700 հազար ֆր. արժողութեամբ) սեփականացուցած են: Ինք կ'առարկէ որ ետ պիտի տայ, բայց ժամանակ չէ ունեցած զատումը ընելու իրեն թէ պետութեան եղած նուէրներուն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ՞ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

Ատրպէյճանի նախագահական գրասենեակի նախկին ղեկավար Է. Նամազով «Ազատլըք» թերթին (Մարտ 24) հարցումներուն պատասխանելով տեսակէտներ պարզած է Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին: Խօսելով Հայաստանի եւ Ղարաբաղի վերջին ծանօթ պատահարներով ստեղծուած կացութեան մասին, Նամազով ըսած է. «Պատահածները ռազմական եւ քաղաքական տեսակէտէ շատ տկարացուցին Հայաստանը: Այդ տկարութիւնը յետագային աւելի կը շեշտուի: Հայաստանի հակադրբեջանական քարոզչութիւնը կ'ըսէր թէ Ադրբեջանի մէջ ժողովրդավար կարգեր չկան: Այսօր յայտնի կ'ըլլայ թէ Հայաստանի մէջ ալ խմբակներ կան որոնք կը կռուին իշխանութեան եւ ռազմական մենատիրութեան հասնելու համար:

Ըսելէ ետք թէ Ղարաբաղի մէջ գործող գլխաւոր երկու կուսակցութիւնները Համայնավարներն ու Դաշնակցականներն են, Նամազով կ'աւելցնէ թէ Ղարաբաղի մէջ ազատ մամուլ չկայ: Կացութիւնը իր երկրին համար յարմար կը նկատէ դիւանագիտական նուաճումներու: Ինչ կը վերաբերի զինուորականին, կ'ըսէ թէ Ադրբեջան իրեն կը վերապահէ ռազմական միջոցներով գրաւեալ հողերը ազատագրելու իրաւունքը: Անկէ ետք դիւանագիտական ջանքերով կ'որոշուի Ղարաբաղի օրինավիճակը:

ՅԱՌԱՋ-ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ ՀԵՏ

Պոլիսը, ինչպէս իր անցեալով, նոյնպէս՝ – հակառակ ամէն բանի – կենսունակ, ապրող գաղութի իր ներկայով, Սփիւռքի լայն ցրւումին մէջ կը պահէ հետաքրքրութեան կեդրոնաձիգ յատկանիշ մը։ Հոնկէ եղողն ալ, չեղողն ալ, կ'ուզեն կարելի չափով մօտէն հետեւիլ պոլսեցիին կեանքին։ Կեանք՝ եկեղեցական – դպրոցական – միութենական աւանդական, այլ միշտ աշխոյժ ընթացքով որմէ ոչ ոքի գաղտնիք է թէ անպակաս են հարցեր, հարցեր։

Այդ կեանքին հիմնական բաղադրիչներէն է գրական մարզը. կը ներփակէ մամուլի գործէն մինչեւ հեղինակային հրատարակութիւններու հարուստ տարբերակում մը։ Ճիշդ է որ վերջին տասնամեակը լեզուական նահանջ մը մատնանիշ կ'ընէ արեւմտահայ մշակոյթի երէկուան այդ մայրաքաղաքին մէջ, բայց Պոլիսը, այսուհանդերձ, կը շարունակէ ժամանակակից հայ գիրի աշխարհին մէջ պահել յարգելի ներկայութիւն մը։

Այդ ներկայութեան հիմնաքարերէն է Զ. Խրախունին որուն Փարիզ այցը առիթ նկատեցինք բազմակողմանի գրողի իր անձին ու ընդհանրապէս Պոլսոյ մասին զրոյցի մը։ Վստահաբար մեր ընթերցողներուն մեծ մասին համար աւելորդ է յիշեցումը թէ այդ ստորագրութեամբ բազմատարր արտադրութիւն մը կայ այսօր. բանաստեղծութիւն, արձակ, թարգմանութիւն, մանկա-պատանեկան գրականութիւն, թատերգութիւն։ Ատոր զուգահեռ՝ ուսուցչական, հրապարակագրական վաստակ, նորերու հոգածութեան յաճախ ապերախտ աշխատութիւն։

Ծնած է 1926-ին Պոլիս։ Վիէննական Մխիթարեաններու լիսէէն ետք աւարտած է Գրականութեան փաքիւլթէի փիլիսոփայութեան բաժինը։ 1950-ական տարիներուն ուսուցչական պաշտօններ վարած է Էսաեանի եւ Կեդրոնականի մէջ, աւանդելով հայերէն, փիլիսոփայութիւն, հոգեբանութիւն, տրամաբանութիւն։ Իր հատորները –գլխաւորաբար բանաստեղծութիւն– Պոլիսէն զատ լոյս տեսած են Երեւան, Գանատա։

Հ. – Պոլսոյ մէջ վերջին կէս դարուն մշակուած գրական դաշտին ամէնէն երկարակեացներէն էք Զահրատին ու Ռ. Հատտէճեանին հետ։ Գիրին հետ ձեր այս մնայուն մտերմութեան մասին պատմեցէք մեզի։

Պ. – Ես փա՛ռք կու տամ Աստուծոյ որ եօթանասունէ աւելի տարիներ պարգեւեց ինծի ու տակաւին ալ կը շարունակէ, – չենք գիտեր թէ դեռ որքա՞ն...։ Ներկայիս, իսթանպուլահայ գրական շրջանակի՝ տարիքի իմաստով ամէնէն երկարակեացներն են Զահրատն ու Երուանդ Կոպէլեանը, որոնք բոլորած են եօթանասունհինգը։ Անոնցմէ վերջ կու գանք մենք՝ Ռ. Հատտէճեանը, տոքթ. Վարդ Շիկահերը ու ես, բայց գրական գործօն կեանքի իմաստով՝ բոլորս ալ հաւասարապէս «երկարակեաց» ենք, նկատելով որ մեր բոլորին ալ եղէգնեայ գրիչին առաջին ծիլերը արձակուած են Բ. աշխարհամարտի տարիներուն։

Շուրջ երեք շաբաթ առաջ Զահրատին յանձնեցի իր մէկ անտիպ ու երկար բանաստեղծութեան ձեռագիրը, որ ողբացեալ Ռուբէն Մաշոյեանի արխիւէն ինծի փոխանցուած էր՝ իրեն վերադարձնելու համար։ Այդ մոռցուած ու խանդավառ բանաստեղծութիւնը, որ «ուրախութի՜ւն, ուրախութի՜ւն» կ'եղանակէր՝ չափածոյ ու յանգաւոր, կը կրէր 1943 թուականը։ Ես ալ ունիմ նոյն թուականը կրող ոտանաւորներ, որոնք երբեք լոյսի երես պիտի չտեսնեն...։ Իսկ Ռ. Հատտէճեանի համար հարկ չեմ տեսներ վկայութիւններ բերելու։ Ինք իր «Յուշատետր»երուն մէջ քանիցս պատմած է թէ ինչպէս այդ նոյն տարիներուն, երբ տակաւին Մխիթարեան լիսէի աշակերտ էր, սկսած էր նախ թրքերէն գրել ու խմորատիպ բազմացրելով ձեռքէ ձեռք անցընել աշակերտական պարբերաթերթ մը, կամ՝ Գեղամ Սվաճեանի (Սեւան) հետ գրի առնել թատերախաղեր եւ զանոնք անձնապէս բեմադրել ու խաղալ Գեղամի տան մէջ։

Բացի Ե. Կոպէլեանէն եւ Ռ. Մաշոյեանէն, որոնք Էսաեան եւ Կեդրոնական վարժարաններէն հասած գրական սերունդին կը պատկանին, վերոյիշեալները բախտաւորութիւնը ունեցած ենք Վիէննական Մխիթարեան լիսէի ամենաբեղուն շրջանին պտուղներն ըլլալու՝ ուրիշ շատ շատերու կարգին, որոնք տարբեր գիտական կամ ասպարէզային մարզերու մէջ նշանակալի դիրքերու եւ անուններու տիրացած են։ Սակայն մանաւորելով մեր պարագան, պիտի ըսեմ որ մեծատառ սէրն է որ –թերեւս ակամայ– մղած է մեզ դէպի գիրը, լեզուն, մայրենի թէ օտար գրականութիւնը, եւ այդ բոլորին այլազան գեղեցկութիւնները։ Վերջին հաշուով՝ գլխատառ գեղեցիկն է որ հմայած է մեզ՝ գեղեցիկ խօսքը, գեղեցիկ գրութիւնը, որովհետեւ այդ բոլորը առատօրէն դրուած էին մեր աշակերտական գրասեղաններուն վրայ՝ հայերէնով (գրաբար եւ աշխարհաբար), ֆրանսերէնով, գերմաներէնով եւ թրքերէնով։ Աստուածաշունչէն, Խորենացիէն, Փարպեցիէն, Եղիշէէն հատուածներ լսած եւ երբեմն ալ աշխարհաբարի «թարգմանած» ենք, Լամարթինէն, Վիքթոր Հիւկոյէն, Սիւլլի Փրիւտոմէն բանաստեղծութիւններ գոց սորված, Քլոփշթոքի եւ Կէօթէի քերթուածներուն ծանօթացած եւ դասական տիվանի գրականութեան կազէլներու եւ քասիտէներու արուզի չափաբերութեան տաղերը վերծանած էինք մեծ հաճոյքով... գոնէ՝ ես իմ մասին խօսելով։ Տարակոյս չկայ որ այս բոլորը դասարանին մեծամասնութեան կողմէ տաղտկալի գլխու ցաւեր կը համարուէին...։ Ահաւասիկ այս կէտին վրայ է որ վերոյիշեալ սէրը կը սկսի իր դերը խաղալ։ Բայց «սէր»ն ալ ամբողջովին չարտայայտեր այդ երեւոյթին բնոյթը, որովհետեւ շատ ընդհանուր եւ ծամծըմուած եզր մըն է ան։ Պէտք է ըսել՝ գիտ։ Կարգ մը մարդիկ, կարգ մը արժէքներու «գիտ»ը կ'ընեն, ոմանք ալ –մեծամասնութիւնը– անհաղորդ կը մնան անոնց, եւ տարբեր –աւելի ցած ու սովորական– արժէքներու կը կապուին։ Արժէքները, որպէս վերացական գոյացութիւններ, իմացական մեր աշխարհին կը պատկանին, բայց նաեւ զանազան մարմնաւորեալ ձեւերով մեր շուրջն են միշտ։ Մեզի կը մնայ անոնց գիտը ըլլալ, հաղորդակցիլ ու մտերմանալ անոնց հետ, սիրել զանոնք, կապուիլ ու հետեւիլ անոնց։ Ի՛նչ խօսք որ այդ կապն ու մտերմութիւնը անպայման ցկեանս կ'ըլլայ...։ Ահաւասիկ, ըստ իս, ա՛յս է գրի եւ գրականութեան ու առհասարակ արուեստներու հետ մեր մնայուն մտերմութեան փիլիսոփայական բացատրութիւնը։

Հ. – Այդ մտերմութիւնը զարգացած է բազմաճիւղ. բանաստեղծութիւն, արձակ, մանկապատանեկան գրականութիւն, թարգմանութիւն։ Ի՞նչ եղած է ամէն մէկուն տեղը ձեր գրական գործունէութեան մէջ։

Պ. – Ինծի համար բնականաբար առաջնահերթ եղողը բանաստեղծութիւնն է, չափածոյ գեղարուեստական խօսքը։ Անշուշտ արձակով ալ կարելի է գեղարուեստական խօսք ըսել, բայց ըստ իս՝ չափածոյ եւ կշռութաւոր խօսքը տարբեր հմայք եւ արտայայտչական ազդեցիկութիւն ունի։ Բաղդատաբար աւելի կարճ է, աւելի արագ կ'ընթերցուի եւ ուղղակի կը ներգործէ։ Ես քերթուածը միշտ բաղդատած եմ գեղանկարին հետ, որ մէկ ակնարկով իբրեւ ամբողջութիւն մը կ'ընկալուի, կ'ըմբռնուի, կը հասկցուի, կամ... չի հասկցուիր։ Իսկ վէպը կամ անոր մանրանկարը եղող պատմուածքը երկար կամ կարճ շարժանկար մըն է, որ «ակնթարթային» չէ, այլ ժամանակային զարգացում ունեցող դիպաշար մըն է։

Նկատելով որ ես համով-հոտով պատմող մը չեմ եղած երբեք եւ միշտ ալ խուսափած եմ շատախօսութենէ (թերեւս բացի... ա՛յս անգամէն), բանաստեղծի նեղ ու սեղմ կաճկուած շապիկն է որ աւելի յարմար եկած է ինծի։ Բայց եթէ գրական գործունէութիւնս միայն բանաստեղծութեամբ չէ սահմանափակուած, ատոր դրդապատճառը ուրիշ է։ Համոզուած եմ որ փղոսկրեայ աշտարակը հայ գրողին համար չէ։ Կը հաւատամ որ մտաւորական համարուող մէկը իրաւունք չունի խուսափելու՝ իր պատկանած ազգին, համայնքին կամ շրջանակին մշակութային կարիքներուն ծառայելէ։ Պակաս մը լրացնելու, ուսուցողական դեր մը կատարելու, մշակութային այլասեռ եւ այլասէր ծառայութիւն մը բերելու, պատասխանատուութիւններ յարգելու նպատակներէն մէկուն կամ միւսին ուղղուած են իմ փիլիսոփայական, բացատրական կամ յուշագրական յօդուածներս, գրախօսութիւններս, մանկապատանեկան գրականութեան վերաբերող գործերս, թարգմանութիւններս եւ խմբագրական բազմաբնոյթ աշխատանքներս ու նոյնիսկ նամակագրութիւնս, որոնք տակաւին այսօր ալ կը շարունակեն մասամբ արգելք իմ բուն իսկ անձնական գրական աշխատանքս։ Բայց ես այս բոլորը սիրով կատարած եմ՝ օգտակար ըլլալու համար զանազան մշակութային դաշտերու վրայ, որովհետեւ համոզուած եմ որ ազգային պարտաւորութիւն մըն է ատիկա։ Վերջերս թատերական մարզին ալ ներդրում մը ընել փորձեցի «Փոթորիկ» թատերախաղով, նկատելով այն խոշոր պարապութիւնը, որ կայ արեւմտահայ արդի թատերական գրականութեան մէջ։ Անցեալ տարի հատ մը եւս գրեցի՝ «Դիմակի ետեւ» երեք արարով թատերգութիւն մը, որ կը յուսամ թէ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ ամիսներուն։ Ասոնց երկնումն ալ բացի այդ կալուածին մէջ ալ ըսելիք բաներ մը ունենալէ, կարելի է բացատրել վերոգրեալ մտահոգութիւններով եւ նպատակադրումով։

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Բ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915 ԱՊՐԻԼ 7 - 1915 ՄԱՅԻՍ 3

«Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի, Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ։»

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապրիլ 13 – 15-ին կռիւները զարգացան հրկիզումներով եւ մարտիկներու չարունակական յաջողութիւններով։ 13-ին, Արարքի դիրքի մարտիկ Վարժապետ Տիգրան գնդակներու տարափին տակ յաջողեցաւ յառաջանալ մինչեւ թրքական ոստիկանատան կից գտնուող թրքական խանութները, քարիւղ սրսկել եւ կրակ տալով անվնաս ետ քաշուիլ։ 15-ին, Շան թաղին մէջ, տաժանակիր աշխատանքներէ ետք, հայ մարտիկները յաջողեցան նախ քարիւղով եւ ապա ռումբերով հրդեհել Պռճկէ Ահմատի թրքական կարեւոր դիրքը։

Ապրիլ 16-ին Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէ. – Վասպուրականի Հայեր. – Տասը օր եղաւ, որ մենք կը պայքարինք մեր անհատական ու ազգային ճիգերով, պայքար մը, որ եզակի պիտի ըլլայ ոչ միայն հայ ազգ. պատմութեան մէջ, այլ նաեւ համաշխարհային պատերազմի այս օրերուն պիտի արժանանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան սքանչացումին։ Տասը օր բոլորեցինք։ Պատրաստուինք նոր յաղթութիւններու եւ նոր պայքարներու։

Ամէնէն հետաքրքրականը պուլկարացի Գրիգորի թնդանօթի գիւտն էր։ Կռուի վերջին օրերուն միայն հնարաւոր եղաւ աւարտել ու գործի դնել թնդանօթը, Թօփրաք Գալէի թրքական զօրանոցի ուղղութեամբ թուրքերուն ահարեկող քանի մը ռումբեր արձակեց։ Այդ օրը թուրքերը կարծած էին որ ռուսական ուժեր հասած էին Վան ռուսական թնդանօթներով։

Վասպուրականի գաւառներէն թուրք ու քիւրտ հրոսախումբեր Այգեստան հասան եւ հայ մարտիկներուն իրօք օրհասական կռիւ մը պարտադրեցին։ Թշնամի ուժերը ոչ միայն աւելցան թիւով, այլեւ թնդանօթներու եւ ռազմամթերքի նոր աջակցութիւն ստացան Պիթլիսէն։ Ամբողջ օրուան ընթացքին, ռմբակոծութեան ենթարկուեցան Այգեստանի գրեթէ բոլոր դիրքերը։

Ապրիլ 17-ին կռիւները աւելի կատաղի թափով վերանորոգուեցան յատկապէս Սահակ Պէյի եւ Թովմաղեան դիրքերուն վրայ։ Հազիւ երեք ժամ ետք Սահակ պէյի եւ թէ Թովմաղեան դիրքերը խորտակուած ու կիսա-աւերակ էին։ Երբ արդէն թուրքերը արձակ ու համարձակ փողոցն ու այգիներն էին լեցուած, մէկէն գոռացին հայ խմբապետներու ու մարտիկներու մաւզէրները եւ ձեռնառումբերը, մինչ աւելի հեռուն, ապահով տեղ մը, հայկական փանփառը կը նուագէր «Մեր Հայրենիք»ը։ Այս անգամն ալ թշնամին ծուղակն ինկաւ։ Թուրքերը միաժամանակ փորձեցին 200 հեծեալներով արշաւել Շուշանցի եւ Վարագի հայկական դիրքերուն վրայ, ուր կը հսկէր Շիրինը։ Այդտեղ եւս թրքական յարձակողականը ձախողեցաւ։

Ապրիլ 18-ին ռմբակոծման ենթարկուեցան ոչ միայն դիրքերը, այլեւ փողոցները, այգիները, դպրոցներն ու եկեղեցիները։ Մէկ օրուան ընթացքին Թուրքերը արձակեցին աւելի քան 400 ռումբեր, անզէն ժողովուրդէն սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան աւելի քան տասնեակ մը դժբախտներ։ Ամերիկեան եւ գերմանական շրջանակներն ալ թրքական ռումբեր ստացան։ Ռումբ մը Ամերիկեան Աւետարանական Եկեղեցիին պատը ծակելով եւ ներս մտնելով, հոն ալ պայթեցաւ։ Ռումբերը ծակծկեցին եւ մասամբ վնասեցին նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տունը «Աշխատանք»ի խմբագրատունը։

Ապրիլ 19-ին Թուրքերը սաստիկ խռովբերով երեք անգամ անյաջող յարձակումներ դիմեցին Շուշանցի հայկական դիրքերուն վրայ, Թուրքերը ուժեղ յարձակման դիմած էին նաեւ Քաղաքամէջի վրայ։ Ամբողջ օրուան ընթացքին Բերդի թնդանօթներու խուլ որոտը բնաւ չդադրեցաւ։ Թուրքերը փորձեցին իրենց ռազմական ամբողջ թափն ու ուժը, իսկ Հայերը փրկեցին իրենց ռազմական պատիւը։ Այս առթիւ Զինուորական Մարմինը հրատարակեց հետեւեալ փոքրիկ թռուցիկը. Տասներեք օրուան խելագար յարձակումներէ յուսահատ՝ թշնամին այսօր ամէն ճակատի վրայ փորձեց իր ընդհանուր յարձակողականը, որ սակայն ապացոյց եղաւ նախ իր անզօրութեան եւ ապա մեր փառաւոր յաղթանակին։ 40-է աւելի սպանեալ թողլով, թշնամին ամէն տեղ խուճապի մատնուելով փախաւ՝ մեր գնդակներէն հալածական։

Ապրիլ 20-ին, եւ մանաւանդ 21-ին, թրքական յարձակողականը, իր թափով ու կատաղութեամբը, Այգեստանի ինքնապաշտպան կռիւներուն մէջ եզակի եղաւ։ Գիշերը ահռելի հրացանաձգութեան ենթարկուեցաւ ամբողջ Այգեստանը։ Արարքի շրջանի մէջ Թուրքերը, Հայոց գերեզմանատան հարաւ-արեւելեան անկիւնէն, սկսան ռմբակոծել հայկական դիրքերը։ Սակայն Այգեստանի մարտիկներուն վիճակուած էր դէմ դնել Ապրիլ 21-ի կռիւներուն, որոնք իրենց կատաղութեամբ նախընթաց չունէին եւ ոչ այլեւս կրկնուեցան։ Հիւսեանի այգիներու մէջ տեղի ունեցան ծանր կռիւներ։ Հայ մարտիկներն ալ յարձակման մէկ քանի փորձեր ըրին։

Ապրիլ 22-ին Թուրքերը որեւէ յարձակողականի չձեռնարկեցին։ Գիշերը հայ մարտիկները հրկիզեցին Սահակ Պէյի դէմ առ դէմ գտնուող թրքական Առալուխի եւ Համզի երկու սպառնական դիրքերը։ Թշնամին խուճապի մատնուած, լքեց իր դիրքը եւ փախուստի ճանապարհը բռնեց՝ հայկական դիրքերու չէզոք... կի համազարկի տակ կորուստներ ... լով։ Թրքական գրաւուած դիրքերէն գրաւուեցան զէնքեր, ռազմամթերք ... պաշարեղէն։

Ապրիլ 23-ին թեթեւ կռիւներ միայն տեղի ունեցան։ Գիշերուան սովորական հրացանաձգութիւնը ոչ մէկ վնաս պատճառեց։ Առաւօտեան հայկական դիրքերէն նկատուեցաւ, որ թրքական հեռակ...

հետեւակ զինուորներ զօրանոցէն կ՚իջնեն դէպի քաղաք, իրենց հետ տանելով անորոշ իրեր: Վանի ծովուն վրայ եւս նըկատուեցան տարօրինակ շարժումներ, առագաստանաւ մը կը մեկնէր դէպի Գաւաշ եւ ուրիշ նաւ մը Դատուանէն Վան կուգար:

Ապրիլ 24-ին, նոյն Տարտանէլի դիրքէն կը նկատուի, որ Հաճի Պէքիրի զօրանոցի առջեւէն կ՚անցնին 100-ի չափ անզէն Քիւրտեր, որոնց կը հետեւին 20-ի չափ հեծեալներ, նոյնպէս բեռնաւորուած, որոնք բռնած են քաղաքի ճանապարհը: Իսկ առտուան դէմ երեք նաւեր կը մեկնին Արճէշի ուղղութեամբ: Թըրքական այս անսովոր շարժումները լուրջ կասկածներ կը ստեղծեն Վանի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներուն մէջ: Ոմանք կը կարծէին թէ ռուս - թրքական ճակատին վրայ մեծ դէպքեր են տեղի ունեցեր եւ կ՚եզրակացնեն թէ Թուրքերը պարտուած ըլլալով՝ կը նահանջեն: Ուրիշներ, չժխտելով այս ենթադրութեան հաւանականութիւնը, կը պնդէին թէ Թուրքերը դաւադրական վերջին ծրագիր մը ունին խաղալու Այգեստանի գլխուն:

Ապրիլ 25-ի ցերեկին թշնամին արդէն լքիլին գրաւած էր Վարագն ու Շուշանցը եւ մոխրակոյտի վերածած: Հրդեհի տրուած էր նաեւ Շուշանցի մերձակայ Կարմրաւոր վանքը: Տիրին եւ ընկերները յաջողեցան գիշերը, կիսագէն խումբերու առաջնորդութեամբ, մօտ 3000 անզէն գիւղացիութեան մեծ դժուարութեամբ Այգեստան հասցնել: Մնացեալ 2000-է աւելի բազմութիւնը մէկ քանի օր Վարագի լեռնալանջերուն վրայ սպասելով, յաջողեցաւ նոյնպէս Այգեստան հասնիլ: Հազարաւոր նոր գաղթականներ քշելով Այգեստան, ճէվտէթ փառաւորապէս կը գիտակցէր թէ այդ գաղթականութիւնը իր հետ Վանի մարտիկներուն կը տանի երեք անդիմադրելի չարիքներ՝ սով, համաճարակ հիւանդութիւններ եւ համաճարակ լքում: Այգեստանի մէջ ծայր տուող լքումն ու չփոթը ի սպառ վերացան, եւ մնացին երկու գերագոյն թշնամիներ, Թուրքն ու սովը, որոնց անգութ հարուածներուն, կամայ թէ ակամայ, Այգեստանը պարտաւոր էր տակաւին դիմադրել:

Ապրիլ 26-ին կռիւները իրենց թափը կորսնցուցին: Երեկոյեան, Թուրքերը երկու ուղղութեամբ կազմակերպուած յարձակում կը փորձեն Ուրբաթ, Առուի հայկական դիրքերուն վրայ, հայկական այդ երկու շրջաններու մարտիկները արիաբար կը դիմադրեն: Թշնամին կորուստներ ունեցաւ Սալախեան դիրքերու մօտ: Կարճատեւ կռիւ մը տեղի կ՚ունենայ Թութլուզեան դիրքին վրայ: Թուրքերը թնդանօթի պաշտպանութեան տակ կը փորձեն գրաւել հայկական դիրքը, բայց թնդանօթը ղեկավարող սպայի կորուստէն ետք՝ յարձակողականը կը դադրեցնեն:

Ապրիլ 27-ին կռիւը կը փրթի Արարքի շրջանին մէջ: Թուրքերը, երկու թնդանօթներով, անխնայ կը ռմբակոծեն Հաբուսային ճակատի հայ դիրքերը եւ առանձնապէս Տհերցի Սարգիսի դիրքը մեծ մասամբ կը քանդուի եւ պաշտպանութիւնը աւելորդ կը դարձնէ, Թուրքերը տակէ սրտապնդուած՝ համարձակ յարձակողականի կը դիմեն եւ կը փորձեն խուժել եւ գերի բռնել հայ մարտիկները: Աւերակներու մէջ կծկտած հայ տըղաքը բուռն համազարկի կը բռնեն յարձակողները եւ ծանր կորուստներ կը պատճառեն անոնց:

Ապրիլ 28-ին Թուրքերը, վերջին անգամ ըլլալով, ուժգին եւ խելագար թափով կը վերսկսին իրենց յարձակողականը եւ հանդէս կը բերեն իրենց բովանդակ ուժն ու կատաղութիւնը: Հայ մարտիկներու համար «լինել - չլինել»ու հարցը դրուած էր: Վայրկեանը այնքան ճակատագրական էր, որ կը թուէր, կը վըճռուէր ո՛չ միայն Այգեստանի այդ մէկ մասին ինքնապաշտպանութեան բախտը՝ այլ թերեւս ամբողջ Այգեստանի: Եւ ահա, մէկ մարդու նման, աւելի շատ բնազդական մղումով, քան զինուորական ծրագրով, հայ մարտիկները դուրս կը նետուին իրենց մոխրակոյտի վերածուած դիրքերէն եւ դէմ առ դէմ կը կանգնին ու կուրծք կուտան թշնամիի գնդակներուն եւ սուիններուն: Ժամանակ չկայ նոյնիսկ հրացան արձակելու, պէտք է կռուիլ մաւզէր զէնքերով: Ատրճանակներու փրկարար արագութեան կը յաջորդեն ձեռնառումբերը: Ոմանց ատրճանակները կը դադրին գործելէ, եւ ոմեցի զինուորները կան, որոնք կը կռուին քարերով, հրացանի բուներով...:

Այս կռիւները կը վերջանան երկուստեք ծանր կորուստներով: Թուրքերու կրած կորուստներու թիւը հարիւրը կ՚անցնի: Հայերու մարդկային զոհերն եւս նուազ չէին: Ամէն պարագայի մէջ, այս ճակատագրական օրը հայ մարտիկները պատուով դուրս եկան եւ ո՛չ մէկ թիզ հող զիջեցան թշնամիին:

Ապրիլ 29-ի ցերեկին, թրքական Շամիրամի տակ կոչուած թաղամասէն Թուրք միլլիները բազմաթիւ հայ գեղջուկ կիներ եւ երախաներ կը բերեն քաղաք: Նոյն օրը Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէ. - Զանազան աղբիւրներէ կ՚իմանանք թէ Թուրքերու մէջ խուճապ կը տիրէ եւ թէ անոնք իրենց դիրքերը կը լքեն: Արդ, պէտք է բոլորդ ալ ձեր դիրքերու մէջ ամրանալով, մէկ - երկու հոգիով յառաջացում մը կատարէք իմանալու համար թէ ճիշդ են առնուած լուրերը, թէ՝ ընդհակառակն, թշնամին ծուղակ մըն է որ կը պատրաստէ:

Այս բոլորէն ետք մեզ համար պարզ եղաւ թէ թրքական դիրքերուն մէջ նախկին չափով զինուորներ չկան: Սակայն գերագոյն խնդիրը կը մնար անլոյծ, ան դամոկլեան սուրի պէս միշտ կը մնար կախուած մեր գլխուն վերեւ: Մենք մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնայինք դիմանալ: Հացի մեր պաշարը հատնելու վրայ էր, իսկ Ռուսերու կողմէ լուր մը չունէինք:

Ապրիլ 30-ին կարեւոր դէպքեր չեն պատահիր: Գիշերուան անհետեւանք հըրացանաձգութենէն ետք, Թուրքերը, առանց թնդանօթային շարժումներու, աննպատակ համազարկեր կուտան միայն, այլ եւ այլ ուղղութեամբ: Թուրքերը Խաչ փողոցի հայկական դիրքին վրայ յարձակում մը կը գործեն, բայց կարճ կռիւէ մը ետք Թուրքերը կը փախին, իրենց հետ տանելով իրենց յարձակողական ծրագիրները:

Մայիս 1, հակառակ Այգեստանի վըրայ կախուած դամոկլեան սուրին, Վանի մարտիկները ու հասարակութիւնը չեն մոռնար տօնել Մայիս 1-ի Աշխատանքի Տօնը ... Դաշնակցական խմբապետները ու զինուորները Սահակ պէյի, Արարքի եւ այլ վայրերու մէջ, կը տօնեն Մայիս Մէկը յեղափոխական երգերով, փանփառով եւ տեղական նուագով:

Մայիս 2: Կռիւները բաւական աշխոյժ թափով կը վերսկսին: Մանաւանդ կատաղի կը դառնայ ռմբակոծութիւնը: Թշնամին երկու պայթուցիկ թնդանօթներով կը սկսի ռմբակոծել առհասարակ բոլոր դիրքերը: Արարքի շրջանին մէջ, ուր պարզապէս ամբողջ օրը անհնարին կը դառնայ փողոց ու այգի դուրս գալ: Ռումբերը կը պայթին ամէն ուղղութեամբ - տուներու, բակերու, այգիներու եւ փողոցներու մէջ:

Մայիս 3: Այսօր Այգեստանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներու վերջին օրը պիտի ըլլար, գերագոյն պայքարի վերջին օրը: Բայց, նաեւ, այդ օրը թըրքական կառավարութեան վերջին օրն էր: Ռուսական ռազմաճակատի վրայ պարտուած Թուրք ջարդարար կառավարութիւնը իր բովանդակ գայրոյթը կը փորձէր վերջին անգամ թափել Այգեստանի ու Քաղաքամէջի պաշարուած հայութեան գլխուն: Կէսօրէ ետք Ցանկոյեաններու շրջանի հայդիրքերու շրջանապետերը կը յայտնեն թէ իրենք չեն տարակուսիր այլեւս որ Թուրքերը պիտի փախչին այսօր ու թշնամին ջարդելու միակ միջոցը յարձակման դիմելն է:

Ցանկոյեաններու շրջանէն կը փրթի ահեղ հրացանաձգութիւն մը: Արամ եւ պուլկարացի Գրիգոր հազիւ Մեծ Քէնտըրչին հասած են: Ու անոնք բովանդակ Այգեստանի հայութեան հետ կը լսեն փրկութեան առաջին հզօր աղաղակը՝

- Թշնամին փախա՜ւ...

Մարդկային աղաղակ չէ այդ, այլ հազարաւոր սրտերէ պոռթկացող ցնծերգ: Ու դիրքերէն չէ միայն որ կը լսուի ան, այլ բոլոր տուներէն, բոլոր սրտերէն: Հայ մարտիկները արդէն հասած են ճէվտէթի հսկայ որջին: Բոլոր սրտերը կը տրոփեն սպասումէն: ճէվտէթ փախա՞ծ է արդեօք:

Կեցցէ՛ Վանեցին...

Այդ Վանեցին ինքն էր, որ աստուածային զինովութեան մը մէջ, տառապելէ, պայքարելէ, զոհաբերելէ ետք, իր յաղթութիւնը եւ քաջութիւնը կը պանծացընէր:

Ա՜խ, ինչո՞ւ ուշացաք: Հազիւ կէս ժամ առաջ փախաւ, ծունկերը ծեծելով եւ հառաչելով կը հաղորդէ հայ մը... Եւ Վռամեանի ու Իշխանի վրէժը լուծելու անկատար մորմոքը սրտերուն հայ մարտիկները կը կարդան ճէվտէթի ձգած երկտողով, ուղղուած իտալական հիւպատոսին:

«Սիրելի Սորդոնի էֆէնտի, կը գրէ ճէվտէթ, պատերազմական հարկադրութեանց հետեւանքով քաղաքը կը թողում ... Աստուած փորձանք հասցնէ դաւաճան քոմիթաճիներուն»...:

Մայիս 4-ին, Վանի հայութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով իր դարաւոր ստրկական կեանքին մէջ, շնչեց ազատութեան օդը...

Հասած է նաեւ Քաղաքամէջի հերոսամարտը վարող հանդուցեալ պատուական հայը՝ Հայկակ Կոսոյեան, իր տասնեակ մը քաջերով: Քիչ անդին, խոնարհ ու անաղմուկ, ինչպէս միշտ, կանգնած է պուլկարացի Գրիգորը, իր ինքնատիպ թնդանօթի կողքին: Ցստակօրէն բնորոշելու համար Վանի Ապրիլեան կռիւներուն յաջորդող սրբազան խենթութեան վերջին երեք օրերը եւ այդ օրերուն պոռթկացող ժողովրդական գինովութիւնն ու բերկրանքը, անհրաժեշտ է մաս մը ներկայացնել Վանի Հայ Ինքնապաշտպանութեան Զինուորական Մարմնի վերջին կոչը. - «Այսօր ահա հայկական դրբօշակն է, որ հազարաւոր տարիներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, կը ծածանի Վանի պատմական բերդի բարձրունքներուն վրայ եւ առաջին անգամն է, որ բռնութիւնը, հայ զինուորի գընդակէն հալածական, կը փախչի ինչէով, բնտանիքով եւ իշխանութեամբ...»:

Մայիս 5-ի երեկոյեան, առաջին անգամ Վան կը մտնէր հայ կամաւորական հեծելագունդ մը, առաջնորդութեամբ Դաշնակցական Խէչոյի, հայկական ազատամարտի ամէնէն չքեղ հերոսներէն մէկը: Հեծելագունդի մէջ էին նաեւ Դաշնակցական Աշոտ Մելիք Մուսեան, հայ յեղափոխական մտաւորական մը, որ մեծ դեր կատարած է Գողթանի եւ Զանգեզուրի ապստամբական եւ ինքնապաշտպան կռիւներուն մէջ: Եւ Դաշնակցական Դալի Ղազար, հայ մարտական կազմակերպութեան ամէնէն աչաքեկիչ դէմքերէն մէկը:

Հայաստանի արեւելեան եւ արեւմըտեան սահմաններուն վրայ, Կովկասի եւ Վասպուրականի մէջ, հայ ժողովուրդի կորիւնները իրենց արեան հեղեղումով 1915 թուի Մայիս 5-ին, կը կերտէին հայ ժողովուրդի եւ հայ երկրի առաջին, իրական ազատութիւնը...:

Մայիս 5-ին, ուշ գիշերը, Վան կը մտնէր նաեւ հայ կամաւորական գունդերու խիզախ ղեկավար, Դաշնակցական անմահ Դրօն՝ իր առիւծներով, եւ Վան կը մտնէր նաեւ ռուսական բանակի հրամանատար զօրավար Նիկոլայեւ:

Այսպէս, ռուս բանակը կը մտնէր Վան երեք օր ետք միայն, երբ թշնամին հալածուած էր Այգեստանի եւ Քաղաքի գրոհներուն տակ եւ երբ Վանեցին կատարելապէս տէրն ու տնօրէնն էր իր ճակատագրին:

Թրքական թնդանօթներու ռումբերու փոխարէն՝ ռուս բանակը ողջոյններ եւ ծաղիկներ միայն կ՚ընդունէր: Արիւնարբու եւ դարաւոր թշնամու փոխարէն՝ ռուս բանակն ու իր հրամանատարութիւնը կը տեսնէր շինարար, ստեղծագործող ու բարեկամ հայ ժողովուրդը՝ ազատութեան անզուսպ ծարաւով...

Ուզէր թէ չուզէր, գէթ առաջին հերթին, Վանի կառավարութիւնը ան պիտի վստահէր Հայերուն: Այդպէս ալ եղաւ:

Մայիս 7-ին, փոխանակուեցան հետեւեալ երեք պաշտօնական հեռագիրները, որով Արամ Մանուկեան կը նշանակուէր Վանի ժամանակաւոր Նահանգապետի պաշտօնին: Ստանձնելով Վանի նահանգապետի պաշտօնը, իր կազմակերպչական հոյակապ տաղանդով, եւ հակառակ իր կարճատեւ, ընդամէնը 70 օրեայ գոյութեան, Արամի կառավարութիւնը, իր ստեղծագործական - կազմակերպչական թափով նոյնպէս պատմական աննախընթաց երեւոյթ մըն է մեր պատմութեան մէջ:

Վանը կը լեցնէր մանաւանդ կովկասահայ լաւագոյն մտաւորականութիւնը: Լուռ ու անաղմուկ Վան կը մտնէր Դաշնակցութեան հոյակապ գլուխը - Ռոստոմը: Կուգային նաեւ անոր արժանաւոր ընկերներն ու գործակիցները, որոնք ապագային Անկախ Հայաստանի մեծագոյն գործիչները պիտի ըլլային - Համօ Օհանջանեան, Սիմոն Վրացեան, Նիկոլ Աղբալեան, Սարգիս Արարատեան եւ այնքան ուրիշներ:

Մտաւորական այդ ընտրանիին մէջ էր նաեւ Վանի երկրորդ Արամը - Կոստի Համբարձումեան, որ այլեւս ընդմիշտ չկրցաւ բաժնուիլ իր սիրելի Վանէն եւ Վանեցիէն:

Վան կուգային ոչ միայն յեղափոխական եւ մարտական գործիչներ, այլ եւ ամէն դասի մտաւորականներ, ի շարս որոնց մեր նորագոյն մեծ բանաստեղծը՝ Յովհաննէս Թումանեան, որու գրիչը այս անգամ Աղթամարը պիտի երգէր նոր երանգով եւ հայ ժողովուրդի ըմբոստացումը՝ նոր չեշտերով:

Հերոսամարտի 85-ամեակի տարեդարձին առթիւ այս տողերը ձեզ կը նուիրէ, նահատակ քաջերուդ, որպէս խունկ ու մոմ, եւ փունջ մը ծաղիկ...:

Ողջո՜յն եւ փառք քեզ ի՛մ հերոսակերտ Հայրենիք:

Վանեցի՝
ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 12-ին, ոգեկոչուած է Շնորհք եւ Գարեգին պատրիարքներուն յիշատակը, անոնց վախճանման 10-րդ եւ 2-րդ տարելիցներուն առթիւ: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Արարողութեան աւարտին, պահքի պատուիրասիրութիւն մը կատարուած է Պատրիարքարանին մէջ: Հաւաքոյթը փակելէ առաջ, Մեսրոպ Արք. յայտնած է որ Միացեալ - Նահանգներ հաւաքուած գումարներէն 594 հազար տոլար դրուած է պատրիարքարանի հաշիւներուն մէջ եւ թէ Զատիկէն առաջ պիտի սկսի Պատրիարքարանի նորոգութիւնը:

⁂

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան Կոկանեան սրահին եւ Հայկական ընթերցասրահի կազմակերպութեամբ տօնուած է Վարդանանցը: Բացման խօսքը արտասանած է Հ. Գ. Միութեան ատենապետ՝ Գրիգոր Մարգարեան: Օրուան բանախօսը եղած է Աւետիս Տիգրան, Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան Ազգային վարժարանի հայերէնի եւ պատմութեան դասատու: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, եզրափակիչ խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան:

⁂

ՓԻՔՍԻ (Յունաստան) ակումբին մէջ, Մարտ 5-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած «Կլոր սեղանի զրոյցը» նիւթ ունենալով՝ «Հայ մշակոյթը իբրեւ ազգային, հոգեւոր, քաղաքական ազդակ - Հայաստան»: Նախագահած է «Զաւարեան» վարժարանի տնօրէն՝ Կիրակոս Մըկըրտիչեան: Յաջորդաբար արտայայտուած են Տիկին Մարօ Քիւրքճեան («Մշակոյթը իբրեւ ազգային ազդակ»), Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեան («Մշակոյթը՝ իբրեւ հոգեւոր կրօնական ազդակ»), Արա Մանկոյեան («Մշակոյթը՝ իբրեւ քաղաքական ազդակ»): Հայաստանի վերաբերող անցեալի եւ ներկայի մշակութային պատկերը ներկայացուցած է դեսպանը՝ Գագիկ Կիրակոսեան: Զրոյցի աւարտին, ներկաներուն հնարաւորութիւն տրուած է հարցումներ ընել: Զեռնարկին առնթեր, սրահէն ներս կազմակերպուած էր Հայկական եկեղեցիներու, վանքերու եւ ճարտարապետութեան լուսանկարներու ցուցահանդէս մը:

⁂

ՓԻՔՍԻ (Յունաստան) ակումբին մէջ, Մարտ 1-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդանանց տօնին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ատտիկէի վարչութեան: Զեռնարկին նախագահած է Արշալոյս Սափրիչեան եւ բարի գալուստի խօսքէն ետք, հրաւիրած է օրուան դասախօսը՝ Տիկին Զարմինէ Քիւրտօղլեան արտայայտուելու օրուան նիւթին մասին: Ան նշած է Վարդանանց տօնին բացառիկ իմաստը եւ բացատրած անոր պատճառները: Հակիրճ պատմականն ընելէ ետք Աւարայրի ճակատամարտին, իր եզրակացութեան մէջ Տիկին Քիւրտօղլեան շեշտած է որ եթէ հայօրէն ապրելու համար, երէկ անցեալին կը նայէինք, այսօր կարելի է զօրանալ ու ներշնչուիլ նաեւ ներկայով եւ մեր նայուածքները ուղղել բարգաւաճ Հայրենիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Քըրմզեան, Պր. Ցակոբ Քըրմզեան եւ զաւակը՝ Սթեֆանի – Անայիս, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Արման Վարժէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռենաթօ Փոնցիօ եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՇՆՈՐՀԻԿ ՔԸՐՄԶԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Վարժապետեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France

RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie

Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES» par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier — 94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Իր սիրեցեալ ծնողաց յիշատակին՝ Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ադապէկեանէ 10.000 ֆրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Մարտիրոս Գարակէօզեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Սիրանոյշ Գարակէօզեանի յիշատակին:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳԸՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1.650 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier

le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"
le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN

Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻՆԵ-ներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւոր»ի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» Կիրակին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճա-րի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խաղագինի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՑԱՆԿ

Պր. Փիէռ Իշխանեան 500 Ֆր., Տիկ[illegible] Սէլի Պապայեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկ[illegible] Ռընէ Ջաւըճեան «** Ֆր., Պր. Փօլ Տ[illegible] – Յակոբեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկ[illegible] Փաթրիկ Կիւլպէնկեան 400 Ֆր., Տիկ[illegible] Էլտա Մանու, Տէր եւ Տիկին Արթ[illegible] Մարտիրոսեան, Օր. Արմէն Քիւրք[illegible] 200–ական Ֆր., Տիկին Հէլէն Տամլա[illegible] եան 300 Ֆր., Տիկին Մարի Ծառուկ[illegible] 150 Ֆր., Օր. Այտա Մատիկեան 1[illegible] ֆրանք, Պր. Ժան Օհանեան 300 Ֆր., Օ[illegible] Սիլվա Գիզիրեան 1000 Ֆր., Տիկին [illegible]նիա Ամարիկլօ, Տէր եւ Տիկին Գ[illegible] Գլողէն 200–ական Ֆր., Օր. Իզապէլ Ա[illegible]տինեան 100 Ֆր., Տիկին Շահնազ Փ[illegible]փազեան 200 Ֆր., Պր. Ժան – Փօլ [illegible] 100 Ֆր., Տիկին Անայիս Տամլամեան 3[illegible] ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Դուրե[illegible] 150 Ֆր., Տիկին Ժորժէթ Նազլը[illegible] 100 Ֆր., Տիկին Աստրիէնն Թագւոր[illegible] 250 ֆրանք, Տիկին Մարի Պօղոս[illegible] 1000 Ֆր., Պր. Փօլ Մելքոնեան 500 Ֆր[illegible] Տիկին Ժ. Պետրոսեան 300 Ֆր.:

(Շար.)

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN
STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.
Inscription :
— Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;
— Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51 (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 31
VENDREDI
31 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.875 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.875

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ «ՍԵՒ ՑԱՆԿԸ» ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը պատրաստած է եւրոպացի եւ ամերիկացի 56 քաղաքական դէմքէ, լրագրողէ, գիտնական ու կրօնաւորէ բաղկացած «սեւ ցանկ» մը որ ղրկուած է երկրին բոլոր սահմանադուռներուն : Ցանկին մէջ կան գլխաւորաբար յոյն, դանիացի, իտալացի դէմքեր որոնք կ'ամբաստանուին ՓՔՔ-ի օժանդակութեամբ :

Մարտ 28-ի իտալական մամուլը խոստովանած արձագանգած է Թրքական «Սապահ» օրաթերթին հրապարակած ցուցակին որոնց ութը իտալացի են. հինգը երեսփոխան, երկուքը խաղաղութեան դէտ, մէկն ալ լրագրող :

«Լա Սթամփա» օրաթերթին համաձայն այդ ցուցակը Թրքական դիւանագիտութեան առաջին արձագանգն է Իտալիոյ մէջ օրակարգի եկած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթին : Նոյն թերթը կը յիշեցնէ թէ Հռոմի քաղաքային խորհուրդը վերջերս ճանչցած էր 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ նախաձեռնողները մտադրութիւն կը յայտնէին նոյն ճանաչումը խորհրդարանին մէջ ալ քուէարկելու : Վերոնշեալ հինգ երեսփոխաններէն չորսը Հայերու ցեղասպանութեան Իտալիոյ Խորհրդարանին յղուած նախագիծը ստորագրողներուն մաս կը կազմեն :

Ցանկին հակազդած է Յունաստանի Արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ, ըսելով որ եթէ Թուրքիա այդ մասին մանրամասն լուսաբանութիւն չտայ, հարցը պիտի ներկայացնեն Եւրոպական Միութեան : Իտալացի երեսփոխան Ռ. Մանթովանի «անընդունելի» որակած է Թուրքիոյ ընթացքը եւ պահանջած որ Իտալիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հակազդէ :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 29 / 30)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵԼՈՅԹ ՈՒՆԵՑԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վրաստանի Խորհրդարանին մէջ Մարտ 29-ին ունեցած ելոյթով Նախագահ Ռ. Քոչարեան Կովկասի պետութիւններուն ապահովութեան համակարգի պատկերը ամփոփած է «երեք առաւել երեք առաւել երկու» տարազով. այսինքն՝ կովկասեան երեք պետութիւնները, անոնց անմիջական դրացիները՝ Ռուսաստանը, Իրանը, Թուրքիան, նաեւ Եւրոպական Միութիւնն ու ԱՄՆ-ը : Ան շեշտած է որ Կովկասի կայունութիւնը ամուր պիտի չըլլայ եթէ զայն ապահովելու ընթացքին անտեսուի Ռուսաստանի հետ շրջանի երկիրներուն բարիդրացիական յարաբերութիւնները զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը :

Նոյն օրը հեռատեսիլին հարցազրոյց մը տուած է Է. Շեւարնածէ, ըսած թէ անկարելի չէ որ այս տարի Թիֆլիսի մէջ կայանայ Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի նախագահներուն հանդիպումը որուն ընթացքին կը քննարկուին շրջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման հարցերը :

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԲՆԱԿԱՆՈՆ Է

Ա. Ղուկասեան որ ապաքինման շրջանը կ'անցընէ վիրահատուած հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 28-ին այցելութիւնը ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան Ա. Դրիւքովի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան նախագահ Լուիզ Սիմոնի : Յաջորդ օրն ալ իրեն այցելած են ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, Մշակոյթի փոխ-նախարար Գ. Բալայեան, ԼՂՀ Մոսկուայի ներկայացուցիչը Ա. Թաւադեան : Նախագահ Ա. Ղուկասեանի եւ թիկնապահին Ս. Գաբրիէլեանի տրամադրութիւնը բնականոն է, ապաքինման շրջանը կ'ընթանայ առանց բարդութեան :

ԼՂՀ նախագահին առողջական վիճակին կայունացման ապացոյցն է նաեւ օրէնքներու վաւերացումը ստորագրելու երեւոյթը : Մարտ 29-ին, Ա. Ղուկասեան ստորագրած է «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» օրէնքը :

ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն Ա. Բլէեանի Մարտ 29-ի դատական նիստին հաշուապահ Ռիմա Պօղոսովա ժխտած է իրեն եղած մեղադրանքը թէ 24 միլիոն դրամ իւրացուցած է : Ան ըսած է թէ տարիէ մը ի վեր բանտարկուած է, եւ դատախազութեան քննիչը միայն մէկ անգամ հարցաքննած է զինքը : Ըսած է նաեւ, թէ փորձած են իրմէ Բլէեանի դէմ խոստովանութիւն կորզել, բայց չէ ըրած, որովհետեւ տնօրէնը երբեք հաշուապահական գործերու չէ միջամտած :

ՇՈՒԷՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 30-ին, Շուէտի Հայկական Միութիւնները Համագրող Կեդրոնը հրապարակեց հետեւեալ հաղորդագրութիւնը զոր ստացանք Կեդրոնական Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի ներկայացուցիչ՝ Սարգիս Քահանայ Մելքոնեանի միջոցաւ :

Մարտ 29-ին, Շուէտի Խորհրդարանը՝ Ռիքստակը ընդունած է Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ մը : Խորհրդարանը ունկնդրելով Արտաքին քաղաքականութեան յանձնախումբին Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման մասին զեկուցումը, հաստատած է զայն : Յանձնախումբին պատրաստած բանաձեւը, որ իր ամբողջութեան մէջ ընդունուած է Ռիքստակին կողմէ, հետեւեալ բովանդակութիւնը ունի.–

«Անհրաժեշտ եւ հարկաւոր է պաշտօնական բանաձեւով ճանչեալ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը : 1985 թուականին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը եւ Եւրոպական Խորհրդարանը հաստատեցին, որ Օսմանեան Կայսրութիւնը դարասկիզբին Հայերու դէմ կատարած է ցեղասպանութիւն :

(Արտաքին Քաղաքականութեան Խորհրդարանական) յանձնախումբը այն կարծիքին է, որ Թուրքիան որքան բացայայտութիւն ցուցաբերէ իր անցեալին նկատմամբ, այնքան աւելի ներդրում կ'ընէ երկրին ժողովրդավարական ինքնութեան ուժեղացման : Ուստի կարեւոր է հայ ժողովուրդի դէմ կատարուած ցեղասպանութեան կապակցութեամբ անկողմնակալ անկախ միջազգային ուսումնասիրութիւն կատարել :

Կարեւոր ազդեցութիւն կ'ունենայ նաեւ այն հանգամանքը, եթէ կարելի ըլլայ առնել բացայայտութիւն եւ պատմական ըմբռնողութիւն 1915-ի եւ յետագայ տարիներու դէպքերու համար : Այսպիսով, որեւէ բարելաւում վստահօրէն իր կարեւորութիւնը պիտի ունենայ բովանդակ Կովկասի կայունութեան եւ զարգացման համար եւս» :

Շեշտենք որ այս յաջողութիւնը արդիւնք է Արթին Մուրատի (ձախ կուսակցական) նախաձեռնած բազմակուսակցական առաջարկին, որուն, ինչպէս վերը ըսինք, միաձայնութեամբ նեցուկ եղած է Արտաքին քաղաքականութեան յանձնախումբը :

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ՝ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵՑ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ԿԱՃԱՌԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 29-ին, շարժանկարի ծանօթ բեմադիրը՝ Անրի Վէրնէօյ (Աշոտ Մալաքեան) անդամ ընտրուեցաւ Գեղարուեստից Ակադեմիայի (Académie des Beaux-Arts) լսատեսողական եւ շարժանկարի ճիւղին : Նոյն օրը ընտրուեցան նաեւ դերասանուհի Ժանն Մորօ եւ Մոնփըլիէի բժշկական համալսարանէն Թոքերու մասնագէտ՝ փրոֆ. Ֆրանսուա-Պերնար Միշէլ : Այս վերջինը ազատ անդամներու ճիւղը, նոր աթոռներէն մէկուն :

Ինչպէս աւանդութիւն է, Լիփ Պրասըրիի մէջ է որ նոր անդամները, մշտական քարտուղար նկարիչ Արնօ տ'Հօթրիվի հետ տօնած են ընտրութիւնը :

Ֆիկառօ լայն արձագանգ կու տայ այս ընտրութեան Մարտ 30-ի իր թիւին մէջ : Գրութեան կ'ընկերանայ նկար մը ուր Միշէլ Մորկան կը շնորհաւորէ Անրի Վէրնէօյը :

Յօդուածագիրը՝ Ժան-Ֆլօտ Լամի կը յիշէ որ Անրի Վէրնէօյ ծածկանունն է Աշոտ Մալաքեանի, որ ոգեկոչած է իր մանկութիւնը Մարսէյլի մէջ «Մայրիկ» հատորին մէջ (արժանացած Սէն-Սիմոն մրցանակին 1986-ին եւ շարժանկարի վերածուած) : Ինք, նախկին ճարտարագէտ Առ դ'է Մէթիէէն, զարմած է կարճ ժապաւէններ իրագործող, ապա՝ բեմադիր մը որ գիտէ խօսիլ հանրութեան սրտին : La table aux crevé-էն Le mouton à cinq pattes, Des gens sans importance, prix populiste 1956, մինչեւ 588 Rue Paradis, Անրի Վէրնէօյի ասպարէզը յաջողութեամբ պսակուած է, հակառակ քննադատութիւններու, որոնք երբեմն զինք վիրաւորած են : Իր ֆիլմերուն մէջ՝ La vache et le prisonnier, Un singe en hiver քաղուած Անթուան Պլոնտէնի վէպէն, Ժան Կապէնի եւ Ժան-Փոլ Պելմոնտոյի հետ, երկու բացառիկ գործեր են : Բայց, կարելի է նաեւ յիշել Mélodie en sous-sol, Week-end à Zuydcoote, Le clan des Siciliens : Սինեմա մը որ յաճախ հեռատեսիլը յաջող երեկոյթներ կ'ապահովէ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ պատերազմի մասին, Ռուսաստանի Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Սերգէյ Օրծոնիքիծէ բացատրած է ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի անդամներուն որ ան՝ «աւազակներու դէմ պատերազմ մըն է» եւ թէ բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են որպէսզի բնակչութիւնը խնայուի : Այս խօսքերը յաջորդած են մարդկային իրաւանց բարձրագոյն պաշտօնատարին՝ Մարի Ռոպինսընի Չէչէնիա մեկնումին : Ռուսերը մերժած են անոր կատարելիք տեղեկագրէն եւ ճնշում բանեցուցած են իր եւ 53 ուրիշ երկիրներու վրայ, որպէսզի չդատապարտուի՝ «աղտոտ պատերազմը» : Միւս կողմէ Չէչէնիոյ անկախապաշտ նախագահ՝ Մասխադով մերժած է Մոսկուայի «խաղաղութեան» առաջարկները, բայց Ինկուշիոյ նախագահ՝ Աուշեւի որ միջնորդի դեր կատարած էր :

ՔՈՒՇՆԷՐ գոհ է Քոսովոյի մէջ իր տարած աշխատանքէն : Մարտ 29-ին, իր գործը պաշտպանած է Ազգային Ժողովի արտաքին յանձնախումբին առջեւ : Շեշտած է որ 800 հազար Ալպանացիներու վերադարձը դրական երեւոյթ մըն է, եթէ նոյնիսկ շատ յաջող արդիւնք չէ տուած :

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ մէջ, դեռ դիակներ կը յայտնաբերուին եւ վերջնապէս կը հաստատուի որ աղանդի անդամները հաւաքական անձնասպանութեան չեն դիմած, այլ՝ հաւաքական ջարդ մը տեղի ունեցած է եւ վայրագօրէն սպաննուած են բոլորը : Ցարդ 700-է աւելի դիակ գտնուած է :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(30 Mars)

Prunus armenica : en hommage à Paradjanov

Թուլուզի մէջ բացուած վերջերս խորագիրը կրող ներկայացումին առթիւ (7 մանրանկար ի յարգանս Փարաճանովի) Տոմինիք Ֆրէթար յօդուած մը ստորագրած է «Մոնտ»ի մէջ : Կը նկարագրէ մթնոլորտը որու կ'ընկերանայ բնագիր մը որ կը խօսի ջուրի, ժամերի, ընկղմած աշխարհի մը մասին : Մտած ենք Վրաստանի, Երեւանի, Թիֆլիսի Հայոց արեւելեան կեանքի ապրելակերպին մէջ եւ միաժամանակ անոնցմէ մէկուն կեանքին մէջ՝ Սերգէյ Փարաճանովի, մեռած 1990-ին եւ որու նուիրուած է «Փրունուս Արմէնիքա»ն : Ան անունն է Հայաստանի ծիրանին : Օլիվիէ Կրանիէ եւ Կյաւէլ Մարշան, կը գրէ թերթին թղթակցուհին, չեն պատմեր Հայաստանի մասին առանց Հայերու եւ հինգ սիրող դերասաններու դիմած են որպէսզի միանան ծրագրին միւս հինգ արուեստագէտ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հ. – Նոյն գործունէութեան ներանիւղը պէտք է նկատել այն աշխատանքը, զոր տարած էք նորերու առաջին քայլերը խրախուսելու ուղղութեամբ: Պտուղը գոհացուցա՞ծ է ձեզ. այսօր եւս կա՞յ այդ աշխատանքը արժեցնող դաշտ Պոլսոյ մէջ:

Պ. – Անտարակոյս ա՛յդպէս պէտք է համարել, եւ թէ՝ ամէնէն կարեւորներէն մէկը: Բայց նաեւ... ամէնէն «ապերախտ»ը: Որովհետեւ այլեւս այս մարզին մէջ ձեր գործը թուղթին, գրին, լեզուին կամ տպագրական սարքերուն հետ չէ, այլ՝ մարդկային էութեան հետ, որ փոփոխական է, լպրծուն, խուսափուկ, խոստմնալից ու պատրանաթափող:

Խօսելով միայն յիսունական թուականներէն ասդին մասին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Սան»ի եւ Կեդրոնական Սանուց Միութեան «Հանդէս Մշակոյթի»ի հրատարակութեան բուն նպատակը ա՛յդ է եղած. ստեղծել նոր ու կենսունակ գրական շարժում, ներգրաւել երիտասարդ ուժեր եւ քաջալերել ու առաջնորդել իրենց նախաքայլերուն մէջ: Այս ուղղութեամբ անուրանալի օգտակար եւ արդիւնաւոր աշխատանք տարած վերոյիշեալ երկու պարբերականներուն շատ տարիներ առաջ դադարումէն յետոյ, երբ հրապարակին վրայ միայն «Մարմարա»ի երկշաբաթեայ գրական – գեղարուեստական էջերը մնացած էին՝ որպէս ապրող հայ գրականութեան ցոլարան, քանի մը տարի առաջ դարձեալ Մխիթարեան Սանուցի երդիքին տակ, միշտ նոյն նպատակով հիմնուեցաւ «Նոր Սան»ը՝ երիտասարդական բազմանդամ խմբագրական կազմով: Այսօր այդ կազմէն ոչ ոք մընացած է գրադելու համար իրենց յատկացուած այդ ներկայանալի հանդէսին ճակատագրով: Հիմա Միութեան երիտասարդական ակումբը համակարգիչով կը հրատարակէ Թրքերէն «Մեղու» պարբերականը, որուն մէկ էջը միայն հայերէն է, այն ալ՝ արտատպում... Ուրեմն, մեկնաբանութիւնները աւելորդ են. իրականութիւն մը կայ, որուն շա՛տ դժուար է հակազդել:

Իսկ թէ խրախուսական այդ երկարամեայ աշխատանքը անձնապէս գոհացուցա՞ծ է զիս, պատասխանս դրական է, որովհետեւ ներկայիս Իսթանպուլի, ըՍփիւռքի, Հայաստանի եւ... անդենականի մէջ կան գոնէ անուն շինած հինգ–վեց գրողներ, որոնց առաջին շրջաններուն ջանացած եմ օգնական ըլլալ: Թերեւս անոնք հիմա թիւով շատ աւելի կ՚ըլլային, եթէ չըլլար արտագաղթը, ցրուումը՝ քիչ թէ շատ լեցուն ու աշխատունակ հայ ուղեղներուն, որոնց ունեցածին վրայ բաներ մըն ալ մենք աւելցուցած էինք:

Հ. – Նկատի առած մինչեւ 30 տարեկանի սահմանը, կարելի՞ է այսօր խօսիլ պոլսահայ նոր գրողներու (հայերէն անշուշտ) սերունդի մը մասին: Եթէ այո, կրնա՞ք անուններ տալ (արձակ թէ բանաստեղծութիւն):

Պ. – Եթէ այդ սահմանը 50 տարեկանի բարձրացնէք, պատասխանս հաստատական կրնայ ըլլալ՝ մեզմէ ետք եկող գրողներու սերունդի մը մասին, – «սերունդ» մը, որ մէկ ձեռքի մատներուն վրայ կը համրուի...: Իսկ մինչեւ երեսուն տարեկան՝ առայժմ շատ մը երգողներ, պարողներ, դասական կամ ազգագրական կոչուող գործիքներ նուագողներ ունինք: Մաղթենք որ օր մը գրողներ ալ, կամ գոնէ կարդացողներ կ՚ունենանք...:

Հ. – Պոլսահայ գրող էք, բայց ծանօթ է որ ընթերցողի ձեր յատկանիշը կ՚ընդգրկէ ամբողջ Սփիւռքի գրական դաշտը: Յատկապէս այս դիրքէն, չէ՞ք կարծեր որ Պոլիսը այդ ամբողջութենէն տեսակ մը ինքնամեկուսացումի վիճակով կ՚ապրի. պոլսեցի ընթերցողը գրական հրապարակումներու մէջ այլամե՞րժ է խիստ, թէ առիթը չի գտներ «այլ»ին հետ յարաբերելու եւ ընթերցումի առաղձ ունենալու երբեմն նաեւ օրինակ՝ Ն. Սարաֆեանէն, Շ. Շահնուրէն, Յ. Կոստանդեանէն, Ա. Ծառուկեանէն կամ ուրիշներէ:

Պ. – Ո՛չ թէ ինքնամեկուսացումը, այլ մեկուսացումը եղած է Պոլսահայութեան շուրջ ութսուն տարիներու իրավիճակը, եւ կերպով մը՝ ճակատագիրը: Պատճառներուն մասին աւելորդ է խօսիլ. անոնք ծանօթ են արդէն բոլորին: Մարդ կը տարուի խորհելու թէ պոլսահայութեան գլխուն ինկած այդ որքա՛ն զօրաւոր անէծք մըն էր որ բռնած ու գործած է այսքան երկար..., Իսթանպուլահայ համայնքին այսօրուան գլխաւոր հարցերուն բուն պատճառը, որ ոմանց աչքէն կը վրիպի եւ շատերու կողմէ ալ լռութեամբ կուլ կը տրուի, այդ երկարատեւ մեկուսացումն է: Իսթանպուլահայութիւնը որպէս համայնք, երկար ժամանակ, բացի մասնակի անդամալուծութենէ, տառապեցաւ նաեւ խլութենէ եւ կուրութենէ՝ արտաքին աշխարհի, Սփիւռքի եւ Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ: Սա վերջին քանի մը տարիներու համաշխարհային փոփոխութիւններուն, հեռահաղորդակցութեան մարզի հրաշալի նուաճումներուն եւ միջազգայնօրէն պարտադիր դարձած թոյլատուութիւններուն շնորհիւ է որ մասամբ բացուեցան մեր աչքերն ու ականջները: Եթէ այսօր մեր եկեղեցիները կը տառապին պատրաստըւած հոգեւորականի նուազութենէ (վըտանգ մը՝ որուն առհագանգը տեւաբար կը հնչեցնէ մեր Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը), եթէ մեր վարժարանները կը տագնապին լաւ պատրաստըւած ուսուցչի պակասէ, եթէ չունինք այսօր աշխարհի ամէն կողմէ եկած հայերէն գիրքեր վաճառող գրատուն մը, եւ հետեւաբար՝ նաեւ զանոնք ընթերցող,– բոլոր երեւութական պատճառներու խորքին մէջ պէտք է տեսնել համայնքին հոգեպէս եւ գործնապէս մեկուսացեալ վիճակը: Ձեմ փափաքիր այս ցաւոտ նիւթը աւելի մանրամասնել: Արտասահմանէն հետաքրքրուողներուն անկ է լրջօրէն ուսումնասիրել երեւոյթները եւ խորանալ անոնց դրդապատճառներուն մէջ: Միայն հոս տեղին է հարցնել թէ արդեօք արտասահմանի եւ բնաշխարհի հայութեան մօտ ալ պոլսահայութեան հանդէպ կեցուածքի ու վերաբերումի խորթութիւն մը, անտարբերութեան ու անտեսումի, նոյնիսկ ապազգայնացած ու այլասերած համարելու եւ ընդհանուր հայաշխարհէն մեկուսացնելու հակում մը գոյութիւն չէ՞ ունեցած:

Մէկդի դնելով՝ թիւը հետզհետէ նուազող հայախօս պարզ ընթերցողը, որ ձեռքին տակ ունի միայն մեր զոյգ օրաթերթերը, մասամբ հայերէն շաբաթաթերթ մը եւ Իսթանպուլի մէջ հրատարակուած հատորներ, կը կարծէ՞ք որ մենք՝ պոլսահայ գրողներս բաւարար չափով տեղեակ ենք Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ իրագործուող գրականութենէն: Միայն երբ առիթը կ՚ունենանք Պէյրութ, Փարիզ կամ Ամերիկա երթալու, զարմացումով ու հիացումով կը տեսնենք ճոխութիւնը հայերէն որակաւոր հրատարակութիւններու, որոնց մեծամասնութենէն լուր անգամ չունինք: Ալ չխօսինք օտար լեզուներով ստեղծուած հայագիտական հոյակապ գրականութեան մասին: Միւս կողմէ սակայն, երբ մենք ֆիզիքական եւ նիւթական զոհողութիւններու գնով կը ջանանք անպայման մեր հրատարակութիւնները արտասահմանի մեր գրչեղբայրներուն եւ մշակութային հաստատութիւններուն հասցնել, շատ յարգելի բացառութիւններով՝ յաճախ նոյն ճիգը չենք նշմարեր Սփիւռքի եւ մայր երկրի հեղինակներուն մօտ:

Կարճ ասած, աշխարհացրիւ հայ համայնքներու միջեւ հաղորդակցութեան պակասը համահայկական հարց մըն է, որ համակողմանի ջանք եւ կամեցողութիւն կը պահանջէ: Իսկ Իսթանպուլահայութեան համար՝ տակաւին բարելաւումի կարօտ պայմաններէ կախեալ հիմնահարց մըն է:

Հ.– Կրնայի՞ք Սփիւռքի (Պոլսէն դուրս) վերջին յիսնամեակի գրական արտադրութենէն ձեր նախասիրած երեք գործերուն անունները տալ:

Պ. – Դժուար եւ անպատեհ է հրապարակել նախասիրութիւններ: Բայց քանի որ կարկինը լայն՝ յիսնամեայ շրջանի մը վրայ բացիք, կրնամ յիշատակել երեք գործեր, որոնք առաւելաբար տպաւորած են զիս առնենին, ու կը յամենան յիշողութեանս մէջ. Համաստեղի «Սպիտակ ձիաւորը», Եղիվարդի «Կարմիր զօրավարը» եւ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան»ը:

Հ.– Վերջին տասնամեակի ծանօթ պայմանները դիւրացուցին Հայաստանի հետ հաղորդակցութիւնը: Նոյնն է պարագան գրական ոլորտին: Ի՞նչ արժեւորում ունիք այս մասին:

Պ. – Ուրախառիթ ու խանդավառիչ է անշուշտ Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան զարգացումը, որ յատուկ թափ ըստացաւ շաբաթական երկու օդանաւային երթեւեկով: Մեր մշակութային կեանքին որոշ որակ եւ կենսունակութիւն բերին արժէքաւոր հայաստանցիներու, ճարտարապետ փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեանի, գրականագէտ փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանի, բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի նման անձնաւորութիւններու այցելութիւններն ու իրենց ի պատիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնները: Իսկ ազգային հպարտանքի եւ գեղարուեստական վայելքի բացառիկ առիթներ եղան՝ նախկին Իսթանպուլահայ Յովհաննէս Չէքիճեանի ղեկավարած ակադեմական երգչախումբին կրկնուած համերգները: Սակայն տարբեր տեսանկիւնէ ալ դիտուած, պաշտօնական պատուիրակութիւններու, արուեստագէտներու, նկարիչներու, երաժիշտներու եւ առեւտուրի կամ աշխատելու եկողներու յաճախակի երթեւեկը, բացի նիւթապէս ալ զիրենք գոհացնելէ, մեծապէս օգտակար եղաւ հայաստանցի մեր ազգակիցներուն՝ պոլսահայութեան անցեալին ու ներկային, բարքերուն եւ ապրելակերպին, ընկերային ու մշակութային հաստատութիւններուն եւ օրինակելի գոյապայքարին մօտէն ծանօթանալու առիթը ընծայելով: Կը մաղթենք եւ կը յուսանք որ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումով առաւել զարգանան երկուստեք հաղորդակցութեան բերելիք բարիքները:

Հ. – Հայաստանի հետ գրական ձեր կապին մէջ խանգարող ազդակ կ՚ըլլա՞յ ուղղագրութեան հարցը: Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք դասականին չվերադառնալու ներկայի յամառութիւնը, մինչ բարեփոխումի անկեղծ ջանքով գործողներ ալ լուրջ պայքար կը տանին:

Պ. – Առաւելապէս Հայաստանեան օրաթերթերու եւ պարբերականներու պարագային է որ լեզուական, ոճային եւ ուղղագրական խորթութիւն մը կը խանգա[…] ընթերցումի հաճոյքս: Ասոնց վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ տպագրական ա[…] բաւարարութիւններն ու այլանդակ […] մանրամանր տառատեսակներու գործածութիւնը: Գիրքերը նուազ խրտչեցն[…] են. անգամ մը որ աչքը սկսի քալ յա[…] մարզնել տառերու միօրինակ վազքի[…] զարտուղութիւնները այնքան չեն կառչ[…] բիբերուն: Այնուհանդերձ, ես ուրախ […] որ վերջերս Ս. Էջմիածին լոյս տեսա[…] իմ գիրքերս մեսրոպեան ուղղագր[…] թեամբ տպուած են: Սակայն անձնակ[…] վարժութիւններու կապուած՝ առաւ[…] կամ նուազ համակրութիւններու եւ հա[…] կակրութիւններու հարց մը չէ ուղղագր[…] րութեան հարցը: Իր բոլոր թերութիւններով ու առաւելութիւններով հանդերձ, պատմականօրէն զարգացած եւ հաստատուած լեզուի մը նոյնքան հիմնաւոր ուղղագրական կառոյցը 1922–ին վերին հրամանով մը ականահարուած ու փլցուած է, ինչպէս նոյն թուականներուն թնդանօթով քանդուած են միջնադարեան եկեղեցիներ, անոնց տեղ արդիական կառոյցներ բարձրացնելու համար: Սակայն այդ նոր կառոյցը, որքան ալ որ յարմարաւէտ նկատուի կարգ մը մոլեռանդներու կողմէ, չէ սիրուած ազգին մեծամասնութեան կողմէ, որ կազմուած է ամբողջ Սփիւռքէն եւ Հայաստանցի ազգային սրբութիւններու նախանձախնդ[…] զանգուածէն: Ուրեմն, պէտք է որ փոփոխութիւնը կատարուի եւ վերական[…] նուի նախընտրուած ազգային դասակ[…] ուղղագրութիւնը: Ժողովրդավարութեան եւ առհմիկ մշակոյթի հանդէպ յարգա[…] քի տարրական սկզբունքներն ալ […] կը պահանջեն արդէն: Իսկ առ այսօր […] փոփոխութեան կատարուած չըլլա[…] պատճառը, արագ ու դիւրուկ ախտա[…] նաչումի մը պէս ըսուած է արդէն […] հարցման մէջ. յամառութի՛ւն, իր[…] ուած վարժութենէ մը չհրաժարելու […] մառութիւն: Մնացեալ բոլոր նիւթա[…], տնտեսական, դաստիարակչական, կր[…] կան, մշակութային գործնապաշտ պա[…] ճառաբանութիւնները պարապ խօսքեր […]

– Շնորհակալութի՛ւն:

– Այս ծաւալուն տեսակցութեան համա[…] ե՛ս պարտք կը զգամ խորին շնորհակա[…] լութիւններս յայտնել «Յառաջ»ի պա[…] ուարժան խմբագրութեան, միաժամա[…] նաեւ յղելով սրտագին ողջոյններս՝ […] ազգանուէր եւ վաստակաշատ թերթ[…] յարգելի ընթերցողներուն:

Տեսակցեց՝
Ա. Թ.

Քառասուն դռներով եւ հազար եկեղեցիներով քաղաք

«ԱԹԼԱՍ» ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ՄԱՆ ԿՈՒԳԱՅ ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱՆ ԶԱՐՄԱՆՔՈՎ ԿԱՆԴՐԱԴԱՌՆԱՅ ՈՐ ԱՆԻ ԳԻՒՂԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՇԱՏ ԱԼ ՀՈԳԸ ՉԵՆ ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

«Աթլաս» ամսագիրը, որ աշխարհագրական գեղեցկութիւններու նուիրուած ամսագիր մըն է, Մարտ ամսուան իր վերջին թիւին մէջ պատկերազարդ եւ հետաքրքրական յօդուած մը հրատարակած է Անիի մասին: Յօդուածը գրի առնուած է Հաքան Ճէնօճաքի կողմէ: Ան կը գրէ որ իրմէ առաջ, անցեալ գարնան, լուսանկարիչ Օքթայ Կիւլօղլու հիանալի լուսանկարներ քաշած էր Անիի մէջ, ինք ալ անկէ հետաքրքրուելով՝ ձմեռ եղանակին գացած էր Անիի աւերակները տեսնելու:

Յօդուածագիրը նախ կը պատմէ թէ ինչպիսի ձեւակերպութիւններէ վերջ է որ ինք ոստիկան զինուորներէ ստացաւ Անի մտնելու արտօնութիւն: Եղանակը սաստիկ ցուրտ ու ձիւնոտ է: Ափ մը հող տեսնել կարելի չէ, որովհետեւ ամէն ինչ ձիւնածածկ է: Շրջակայքը գրեթէ ամայի է, ամբողջ ճամբու տեւողութեան հազիւ թէ բեռնակառք մը եւ գրօսաշրջական կառք մը կրցած էր տեսնել:

Ինք, որ Թուրքիոյ միւս ծայրամասէն մինչեւ հոս եկած է այս կորսուած քաղաքը տեսնելու, յուզումներու կը մատնըւի: Զուր տեղ չէ որ Անիի Աւերակ կոչուեր է այս վայրը: Ամէնուրեք աւերակներ, որոնք ուր որ է փուլ պիտի գան: Իր ուղեցոյցը մեծ փորձառութեամ[…] մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ իւրաքանչիւր յուշարձանին մասին:

Անի խոր լռութեան մէջ թաղուած է, բայց յօդուածագիրը կը զգայ որ այս քա[…] ղաքը զինքը կը դիմաւորէ այնքան բազ[…] մաթիւ քաղաքակրթութիւններէ յամեցո[…] ձայներով ու հիւսկէններով:

Յօդուածագիրը մի առ մի կը նկարա[…] գրէ ոտքի մնացած եկեղեցիները: Պատ[…] մական տեղեկութիւններու ընթացքին յաճախ կը յիշուին Բագրատունիները (Բագրատը) կամ Գագիկ Ա.ի անունները, բայց եթէ ընթերցողը գաղափար չունի, բացարձակապէս պիտի չհասկնայ թէ այստեղ կը խօսուի Հայոց երբեմնի մայրաքաղաքին մասին եւ թէ բոլոր ա[…] յուշարձանները յատկանշական հայկական յուշարձաններ են: Ըստ յօդուածագրին, «Թուրքեր, Վրացիներ ու Հայեր որպէս նուագախումբի մը նուագարանները, այստեղ ապրեր են իրարու հետ ներդաշնակօրէն»: Ան կը գրէ որ եթէ նկատ[…] առնուի թէ այսօր ինչպիսի անհա[…] դուրժողութիւններ կան, մարդ կը զա[…] մանայ թէ Անիի մէջ մզկիթը, եկեղեց[…] ներն ու Զրադաշտական մեհեան մը ին[…]

պէս հազարաւոր տարիներէ ի վեր քով քովի կրցեր են մնալ:

Անի քաղաքը առենօք շատ զարգացած էր, որովհետեւ կը գտնուէր Մետաքսի ճամբուն վրայ: Երբ Մետաքսի Ճամբան իր կարեւորութիւնը կորսնցուց, Անի քաղաքն ալ կորսնցուց իր կարեւորութիւնը: Բագրատունի Թագաւորներուն իշխանութեան տակ (այսինքն Հայոց Բագրատունիներու) Անին ապրեցաւ իր Ոսկեդարը: Անին կը կոչուէր քառասուն դռներով եւ հազար եկեղեցիներով քաղաք: Ըստ յօդուածագրին, այս քառասուն եւ հազար թիւերը ղեղեցիկ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը միայն կը թողուն, բայց ի վերջոյ գեղեցիկ հէքեաթի մը: Անին գրաւուեցաւ 1064 թուականին Ալփասլանի կողմէ, այս կերպով Անի քաղաքը դարձաւ Թուրքերու կողմէ Անատոլուի մէջ գրաւուած առաջին քաղաքը: Անի քաղաքը վերջին հարուածը ստացաւ 1319-ին երբ ահաւոր երկրաշարժ մը քարուքանդ ըրաւ այդ քաղաքը: Յօդուածագիրը մեծ յուզումով ու հիացումով կը խօսի վերէն վար կիսով քանդուած «Գէչէլի» կամ «Փրկչի» եկեղեցիին մասին: Եկեղեցիին կէսը կայծակի մը զոհ գացեր է բայց միւս կէսը դարերէ ի վեր կը դիմադրէ բնութեան չարիքներուն դէմ: Այս եկեղեցին Պահլաւունիներու կողմէ կառուցուած էր 1036 թուականին:

Յօդուածագիրը, աւարտին, կ'անդրադառնայ ուրիշ կէտի մը, որ ըստ մեզի առաջինէն մասէն ալ աւելի հետաքրքրական է: Ան, Անիի աւերակները շրջելէ ու իր տեսածներուն վրայ հիանալէ վերջ, կ'ուզէ այցելել նաեւ մերձակայ Անի գիւղը, որ այսօր այլեւս կը կոչուի Օճաքլը: Ան թերեւս բարեմտօրէն կը կարծէր որ այս գիւղին բնակիչները պատմական Անի քաղաքի բնակիչներուն մէկ չառաւիղը կը կազմեն: Գիւղը այսօր Օճաքլը կը կոչուի, բայց հոն փոքրիկ աղջիկներն իսկ գիտեն որ անոր հին անունը Անի էր: Յօդուածագիրը անոնց հետ կը խօսի.

– Ասիկա իրականութեան մէջ Անի գիւղն է, չէ՞:

– Անի ... Օճաքլը ...: Նոյն բանն է, կը պատասխանէ երեսուն տարեկան մարդ մը:

– Դուք այս գիւղին տեղացի՞ն էք:

– Հարկաւ տեղացի ենք: Գիւղին կէսը արդէն հօրեղբօրս ընտանիքն է:

Յօդուածագիրը շատ կը զարմանայ որ գիւղին կէսը ազգականներէ կը բաղկանայ: Բայց իր զարմանքը ա՛լ աւելի պիտի բազմապատկուի, երբ խօսակիցը պիտի աւելցնէ.

– Միւս կէսն ալ մօրեղբօրս եւ մօրաքրոջս ընտանիքէն կազմուած է:

Յօդուածագիրը շատ զարմանալի կը գտնէ որ ամբողջ գիւղը կազմուած է ազգականներէ: Ասոնք, ըստ իրեն, հազարաւոր տարուան անցեալի մը, Անիցիներուն թոռներն են:

– Դուք պարբերաբար այցելութեան կ'երթա՞ք Անի:

Մարդը կը պատասխանէ անտարբեր ոճով.

– Երբեմն:

– Ինչո՞ւ:

– Ոչինչ...: Եթէ հետիոտն պտոյտի եւ այլն ելլենք, մէկ մը կը հանդիպինք:

Յօդուածագիրը կը հասկնայ որ երկար դարերէ մնացած Անիի Աւերակները ասոնց համար բան մը չեն նշանակեր: Զարմանքով կը յիշեցնէ.

– Մարդիկ աշխարհի հեռաւոր անկիւններէն հոս Անին տեսնելու կուգան:

Միւսին պատասխանը հետաքրքրական է.

– Ի՞նչ ըսեմ, չեմ գիտեր, կ'ըսէ ան ծաղրանքով: Անոնց դրամը շատ է, խելքը քիչ:

Յօդուածագիրը կը սկսի խնդալ: Միւսը մինչ հեգնական արտայայտութիւն մը ունի:

Յօդուածագիրը դարձեալ կը հարցնէ.

– Ըստ ձեզի, ինչո՞ւ կուգան այդ մարդիկը:

Խօսակիցը այս անգամ աւելի լուրջ պատասխան մը տալու կարիքը կը զգայ:

– Ո՛վ գիտէ: Թերեւս ծանօթներ ունին: Թերեւս հոն իրենց նախնիներէն մնացած բան մը կը տեսնեն...

– Ձեր ալ նախնիները եթէ հոն ապրած ըլլային, Անիին կարեւորութիւն կուտայի՞ք:

– Հարկաւ կուտայինք: Մերիններն ալ Մէքքէ եւ Մետինէ չե՞ն երթար:

Երբ կը հարցնէ թէ այդ գիւղացիները որքա՞ն ժամանակէ ի վեր հոն կը բնակին, կը ստանայ սա պատասխանը.

– Շատ տարիներէ ի վեր: Մեծ հօրս մեծ հօր մեծ հայրը: Երբ հարիւր տարուան մասին կը խօսուի: Մենք բնիկ Հայմանացի ենք:

Յօդուածագիրը կը հասկնայ որ կ'ընդգունի որ Անի Գիւղին մէջ Անի քաղաքէն մնացած թոռ մը չկայ: Երբ Կարս կը վերադառնայ, Հայերու մասին տեղեկութիւն կը խնդրէ: Կը հասկնայ որ հոն մահմետական դարձած քանի մը Հայեր կան, բայց անոնք ալ պիտի չուզեն խօսիլ իրենց հայկական ծագումին մասին: Շատ հաւանական է որ անոնք ալ Անիցի չըլլան:

Յօդուածագիրը իր երկարաշունչ յօդուածը կը վերջացնէ սա խորհրդածութեամբ.

– Մինչ չէ որ մարդիկ քաղաքները կը լքեն: Երբեմն ալ քաղաքները կը լքեն մարդիկը: Անիին նման: Բայց անոնք աւելի վերջ կը սկսին ետ հրաւիրել մարդիկը:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ԿԵԱՆՔ, ՈՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ Է

Վերջին ժամանակներս հայ կամ օտար երաժշտասէրներ յաճախակի առիթը ունին զմայլելու քոյր եւ եղբայր Սերգէյ (ջութակ) եւ Լուսինէ (դաշնամուր) Խաչատրեանի մատուցած երաժշտական փայլուն կատարողական արուեստին:

Անոնք սերած են արուեստագէտի ընտանիքէ: Թէ հայրը՝ Վլադիմիր Խաչատրեան եւ թէ մայրը՝ Իրինա Խաչատրեան, ճանչցուած դաշնակահարներ են ինչպէս Հայաստանի, այնպէս ալ Գերմանիոյ մէջ, ուր ներկայիս կ'ապրին: Այդ երեկոյ՝ Մարտ 24, Խաչատրեան քառեակէն՝ Լուսինէ Խաչատրեանի մենահամերգն էր, կազմակերպուած Մարինեան քաղաքի երաժշտանոցի տնօրէն Պր. Ռաֆֆի Արզումանեանի կողմէ:

Երբ բեմ կը բարձրանար 16-ամեայ այդ հմեստ, քաշուող, անուշիկ ժպիտով օրիորդը, լեփ-լեցուն դահլիճը, ուր հաւաքուած էին հայ եւ ֆրանսացի, դասական երաժշտութեան սիրահարներ, թերեւս ոմանք կը կասկածէին թէ ունկնդիրը կ'ըլլան նման մակարդակով մատուցուելիք երաժշտութեան: Անակնկալ մըն էր շատերուն համար, այդ նուրբ կառուցուածքէ, փխրուն մատներէ նման խոր արտայայտչութեամբ ծնած երաժշտութեան հաղորդակցումը:

Ծրագիրը կազմուած էր հայ եւ օտար երգահաններու գործերէ: Առաջինը Յ. Ս. Պախի ֆանթազիա եւ ֆիւկ լա – մինէօրն էր: Պախը՝ բազմաձայնութեան – փոլիֆոնիկ երաժշտութեան այդ հսկան, ֆիւկի մէջ յատկապէս նշմարելի է բազմաձայնութեան զօրաւոր առկայութիւնը, երբ ամէն մէկ ձայն ունի իր կրկնուող մայր եղանակը: Լուսինէ կրցաւ իր երկու ձեռքերով քառաձայն այդ զարգացումը այնպիսի փայլուն կատարողականութեամբ մատուցանել, որ ոչ մէկ հնչիւն չծածկեց, չխանգարեց միւսի զարգացումը, մինչ առաջին գծի վրայ պահելով թէ՛ մայր եղանակը, եւ թէ՛ քովընտի երաժշտական զարգացումի անցումը:

Երկրորդը Շուման – Ֆրանց Լիսթ «Լիպըլիտ»ն (սիրոյ երգ) էր: Այն երաժշտութիւն ըլլալէ աւելի պատմութիւն մըն էր, ուր զգացումները ոչ թէ խօսքերով, այլ հնչիւններով կ'արտայայտուէին, ուր Լուսինէն ոչ թէ նօթերու, այլ իր էութեան մէջ կը զգար Շումանի սէրը, այդ նոյն զգացումով վարակելով ամէն մէկ ունկնդիր:

Երրորդը Լիսթի Թառանթելն էր «Վենետիկ եւ Նիապոլ»: Լիսթը, որպէս փայլուն դաշնակահար իր իւրաքանչիւր ստեղծագործութեամբ կը պահանջէ շատ լաւ թեքնիք եւ կատարողականութիւն: Եւ այդ չպակսեցաւ Լուսինէին:

Չորրորդը Կոմիտաս – Անդրէասեան «Գարուն»ն էր: Ուր հնչիւններու այնպիսի վազք մը կար, որ կարծէք առուին կարկաչը, ծառերու բողբոջներու բացուիլը եւ հովիկին մեղեդիականութեամբ հոգիի տերեւներու շարժումի նկարագրութիւնը ըլլար: Իսկ աւելի վերջ հնչած «Միրանի ծառը» (Կոմիտաս – Անդրէասեան), այնպիսի երաժշտական կատարում մըն էր, որ ունկնդիրին կը փոխանցէր ծփացող, քամին ծռող, բայց չխոնարհուող եւ չկոտրուող ծիրանի ծառին հնչիւնապատկերները: Նոյնիսկ, երբ աւարտեցաւ նուագը, անոր հետ կարծէք քարացաւ եւ նկարագրուող բնութիւնը, ինչպէս նաեւ դահլիճը: Մթնոլորտը լարուած էր այնպէս, որ թէեւ մեղեդին աւարտած էր, սակայն դահլիճը կարծէք բանի մը կը սպասէր, եւ երբ չեկաւ այն, զայն փոխարինեց ծափերու թնդիւնը եւ «պռաւօ»ներու աղաղակը:

Առաջին բաժինը աւարտեցաւ Առնօ Բաբաջանեանի «Պօէմ»ով: Անոր փոթորկող սկիզբը եւ ապա երազող զարգացումը կը պահանջէր միտքով եւ հոգիով ապրիլ իւրաքանչիւր հնչիւնը, քանզի ան միտք մըն էր հոգիի մէջէն անցած: Բաբաջանեանական այդ ստեղծագործութիւնը Լուսինէի մատներու գոյներով կուգար մեր սիրտերուն պաստառին վրայ մէկ նոր 9-րդ ալիք մը գծագրելու: Ալիք մտածումի, զգացումի եւ երեւակայութեան:

Դադարէ վերջ բոլորը անհամբեր էին, ամբողջ երկրորդ մասը լեհ երաժշտութեան մեծ երազողի՝ Շոփէնի, մենախօսութիւնը պիտի ըլլար: Լուսինէին մատները պիտի պատմէին: Եւ անոնք պատմեցին այնպէս, որ այդ վաղամեռիկ հանճարը՝ Թոքախտով հիւանդ, իր հնչիւններով խօսեցաւ իր սիրոյ մասին, տրտունջեցաւ առ Աստուած իր հիւանդութեան համար, զղջաց, աղօթեց, լացաւ եւ փոթորկուած սիրեց նորէն: Եւ այդ բոլորը Նօքթիւրն թիւ 2-ի եւ թիւ 1 սոլ մինէօր Պալլատի կատարումներով: Լուսինէին մատները ոչ թէ կը հարուածէին ստեղներուն, այլ՝ կ'աղեղէին, ոչ թէ հնչեցնելու, այլ՝ ծորացնելու մեղեդին:

Իսկ Մազուրքաներու կատարո՞ւմը: Այն նուագ էր վալսի մէջ, մատներու պար, զգացումի հեղեղ դէմքի եւ աչքերու մէջ: Մեղմ երգող անոր շրթունքներուն նուագակցութի՞ւնն էր մեղեդին, թէ՞ մեղեդիի հետ կ'երկխօսէին շրթունքները, դժուար է ըսել:

Ներկաներու խանդավառ ծափահարութիւնները պիտի ստիպէին Լուսինէի ծրագրէ դուրս եւս երկու գործեր նուագելու, Ռախմանինովի «էլէգիա»ն եւ Բաբաջանեանի «Սասունցիներու պար»ը:

Երբ քաղաքապետարանի երաժշտութեան բաժնի պատասխանատուին հարցուցի իր տպաւորութեան մասին, ըսաւ. «Հրաշալի եւ բացառիկ ելոյթ մըն էր ան: Երեք տարի առաջ ունկնդրած էի Լուսինէն, երեք տարի վերջ շատ մեծ յառաջխաղացում մըն էր արձանագրուած»:

Երբ ելոյթէ վերջ Օրիորդ Լուսինէ Խաչատրեանի հարցուցի, թէ ի՞նչ է իր համար երաժշտութիւնը, ան մեղմ եւ անուշիկ ժպիտով պատասխանեց. – «Երաժշտութիւնը կեանքս է, էութիւնս է, իմ խօսքն է ան, որով կը նախընտրեմ հաղորդակցուիլ»:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բերրոն հանըմի տունը: Շքեղ կահաւորում

ՄԱՐՏԻԿ. – Խօսելով բան չըլլար:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամը բռնի առնելու է իրմէ:

ԱՏՈՄ. – Այդ տեսակ իշխանութիւն մը չունիմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Պատրիարքը չի՞ կրնար առնել:

ԱՏՈՄ. – Պատրիարքը առանձին բանեւով չի գրաւեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հապա ո՞վ կը գրաւէ:

ԱՏՈՄ. – Մենք: Բայց մեր ընելիքը միայն բարոյական միջամտութիւն մըն է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այդ մարդը խրատով, յորդորով փարա ետ չի տար: Ուրեմն թող կրօնական ժողովը քննէ հարցը:

ԱՏՈՄ. – Կրօնական ժողովը չի կրնար քննել հարց մը, որ իր սեղանին վրայ դրուած չէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Էհ դրէ՛ք սեղանին վրայ:

ԱՏՈՄ. – Որպէսզի դնենք սեղանին վրայ, բողոքող կողմը պէտք է պաշտօնապէս դիմում ընէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բողոքողը ես եմ եւ ահա պաշտօնապէս դիմում կ'ընեմ կոր:

ԱՏՈՄ. – Պաշտօնապէս դիմումը գրաւոր կ'ըլլայ: Պէտք է գրաւոր բողոքագիր մը ներկայացնենք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես արդէն փաստաբանի մը գրել տուի բողոքագիրս: (Գրպանէն կը հանէ կուտայ) Առէք:

ԱՏՈՄ. – Ինծի մի տաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հապա որո՞ւ տամ:

ԱՏՈՄ. – Կրօնական ժողովի դիւանին: Դիւանադպիրը կը գտնէք, անոր կը յանձնէք, ան ալ Կրօնական ժողովին կը ներկայացնէ: Ժողովն ալ եթէ յարմար գտնէ, նկատողութեան կ'առնէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ժողովը ե՞րբ պիտի գումարուի:

ԱՏՈՄ. – Վաղը նիստ ունինք, եթէ մեծամասնութիւն գոյանայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Անմիջապէս Տէր Բարսեղը կանչել կուտաք:

ԱՏՈՄ. – Շատ կ'աճապարէք կոր: Կեցէք նայինք, դեռ Տէր Բարսեղը կանչելու համար ժամանակ կայ: Վաղը կամ յաջորդ նիստին եւ կամ անոր յաջորդ նիստին ձեր բողոքագիրը չի կարդացուիր: Պիտի սպասէ, որ իր կարգը գայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կարգը ե՞րբ կուգայ:

ԱՏՈՄ. – Ատիկա կախում ունի ձեր բողոքագրէն առաջ գրուած ուրիշ գրութիւններու քանակէն... Ձեզի պէս հարիւրաւորներ կան:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ամէնքն ալ Տէր Բարսեղին դէ՞մ կը բողոքեն:

ԱՏՈՄ. – Չէ, ճանըմ, ամէն մարդ իր տէրտը ունի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըսել է քանի մը շաբաթ պիտի սպասենք:

ԱՏՈՄ. – Քանի մը շաբաթին խօ՞սքը կ'ըլլայ: Քանի մը ամիս ըսէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ան գիտեմ, որ եթէ ուզէք, այս խնդիրը դուք մէկ ժամուան մէջ կը կարգադրէք:

ԱՏՈՄ. – Բայց ես ի՞նչ պէտք ունիմ այս գործին մէջ մտնելու, լեզու թափելու:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ճանըմ, վարդապետ, բարիք մը պիտի գործէք:

ԱՏՈՄ. – Բարեգործութեամբ մարդ չապրիր: Այսօր հացին օխան 16 ղրուշ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեզի կարճ խօսք մը ըսե՞մ: Եթէ այս գործը կարգադրէք, 75 ոսկիէն 25 ոսկին ձեզի բաժին կը հանեմ:

ԱՏՈՄ. – (Կը մտածէ): Դուք հինգ վայրկեան դուրսը պտոյտ մը ըրէք եւ եկէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ոտքի): Շատ աղէկ: Իսկ այս բողոքագիրը:

ԱՏՈՄ. – Քանի որ գրեր էք, յանձնեցէք դիւանատուն, վարի յարկը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շատ աղէկ: (Կը մեկնի):

ԱՏՈՄ. – (Դրան մէջէն պոռալով): Ծօ, Սողոմոն, սա Տէր Բարսեղը ինծի ղրկէ:

Քիչ ետք ներս կը մտնէ Տէր Բարսեղ

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աստուած օգնական, Հայր Սուրբ: (Հայր Սուրբը գլխով կը բարեւէ: Տէր Բարսեղ կը նստի. կը սպասէ):

ԱՏՈՄ: – (Խիստ): Տէ՛ր Հայր, քու մասիդ անախորժ բաներ կը լսենք կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ բաներ, Հայր Սուրբ:

ԱՏՈՄ. – Նոյնիսկ քու մասիդ բողոքագիր մը տրուած է Կրօնական ժողովին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Դող ելած): Ի՞նչ:

ԱՏՈՄ. – Այո: Եւ ժողովը լուրջ քննութեան մը պիտի ձեռնարկէ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց ի՞նչ ամբաստանութիւն կայ իմ մասիս: Զրպարտութիւն ըլլալու է:

ԱՏՈՄ. – Ո՛չ: Փաստացի իրողութիւններ կան: Մարտիկ աղա Կիկոյեանը կը ճանչնա՞ս:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. էջէն)

ներուն, հրաւիրուած են Գագիկ Մուրատեանը (քամանչա) եւ ներկայացումը կատուցուած է լեզուներու բազմազանութեամբ, կը խօսուի ֆրանսերէն, ռուսերէն, հայերէն։ Երիտասարդ հայ դերասաններն են՝ Վահէ Ներսէսեան, Քրիստին Յովակիմեան, Գագիկ Մաթեւոսեան, Արթիւր Ղազարեան, Անոյշ Պաղտասարեան։

*
**

«LIBERATION»

(30 Mars)

Les abricots doux-amers d'Arménie

7 MINIATURES POUR PARADJANOV

Այս խորագրին տակ է որ «Լիպերասիոն» կ'անդրադառնայ Օլիվիա Կրանվիլի եւ Կզաւիէ Մարչանի ներկայացման։ Մայս Պուժէյէ կը գրէ թէ բառացի կերպով պէտք է առնել մանրանկար բառը։ Կը պատմէ թէ բեմադիրը այս գործին ձեռնարկած էր 1997–ին աշխատանք մը տանելէ եաք Մարսէյլի հայ գաղութին մէջ։ Ծրագիր մը որու միացած է պարուեստը եւ յանգած է չահեկան հանդիպումներու, հանդիպում շատ հին մըշակոյթի հետ։ Կը խօսի դերակատարներու մասին ու կ'եզրակացնէ. – «Փրունուս Արմենիքա» Հայաստանի ծիրաններն են «երբ բանաս, անոյշ եւ համեղ հիւթ մը կը ծորի, «արցունքի չիթ» մը կ'ըսեն այն տեղի մարդիկ»։

Dans le cadre du Jubilé
du 1700ème anniversaire
de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose

un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE
AU BOULEVARD
DES GRANDS PINS
de
LYDIE BELMONTE
Préface de CHARLES AZNAVOUR
Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

— Entrée libre —

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է խիղճին հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՑԱՆԿ

Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200 Ֆր., Տիկին Սիլվա Քարաքաշ 500 Ֆր., Տիկին Աստրիտ Զաթալեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ջիլինկիրեան 150 Ֆր., Տիկին Անի Գալփաղեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կայծակեան 200–ական Ֆր., Պր. Կարէն Պետրոսեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլոտ Գոնթալ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան 100 Ֆր., Օրիորդ Ժագլին Քանարեան 400 Ֆր., Տիկին Ֆըլորա Մանուկեան 200 Ֆր., Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 500 Ֆր., Տիկին Նատին Թոփալեան – Թուչէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արա Ջաւուշեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Քիպարեան 150 Ֆր., Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Նազգաշեան 300 Ֆր., Պր. Լեւոն Մինասեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ադամեան 500 Ֆր., Պր. Գէորգ Ջիվիճեան 50 Ֆր., Պր. Արմէն Մուրատեան 200 Ֆր.։

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"

le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN

Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences
à l'Université de Montpellier

le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

«ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Երեքշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20.30–ին, Բարեգործականի «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Օրակարգ .–

— Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
— Հաշուետուութիւն,
— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն,
— Առաջարկներ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

L'Assemblée Générale

de
L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue Arménienne
aura lieu
le mardi 18 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel «Alex Manoogian» de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Ordre du jour. —
— Rapport moral;
— Rapport financier;
— Election du nouveau bureau
— Divers.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99